II
392

176

000

W 1096

№ 3158

1714 р.

392 ա
749-ԱՀ

COMMENTARIUS IN EVANGELIA.

AUCTORE.

P. JACOBO VILLOTTE

Societatis Jesu.

ՄԵԿՆԻՉ

ՄԵՌ ԱՂԵՒՍՈՐԱՆԻՆ.

ՇԱՐԱԳՐԵՑԵԱԼ.

Ի ՏԱՂԿՈՒԵ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ Ի ԿԱՐԳԷՆ ՏԱԵՈՆԻ.

8563-57

ROMÆ, Typis Sacræ Congreg. de Propag. Fide.
Anno M. DCC. XIV.

1719

SUPERIORUM PERMISSU.

ZUUП-Арм.ССР

S. S. D. N.

CLEMENTI PAPÆ XI.

BEATISSIME PATER.

OGITANTI mihi quo potiſſimum modo hanc, ad SANCTITATEM VESTRAM epiſtolam exordirer, venit in mentem illa mulier, de qua narrat Joannes in Apocalypſi, quòd, *Draco ſtetit ante mulierem, quæ erat paritura, ut cum peperiſſet, filium ejus devoraret.*

Cum illa muliere ſimile quiddam habent, qui libros evulgant. In quodam veluti mentis utero, longo tempore, multiſque laboribus formatos vix auctor edit in lucem, cum in recentem partum involant Cenſores malevoli, eumque notis ſuis, adhuc in cunis confodiunt.

Hanc opinor ob cauſam videmus. Scriptoribus nihil eſſe antiquius, quám ut lucubrationes ſuas conſecrent Principibus viris, quorum nomen, in ipſo operis exordio magnificentiùs oſtentant, ut ſi minùs operis, at certè illius cui conſecratum eſt, ratio aliqua habeatur.

Nihil ego tale huic Commentario reformidavi, eâ ſcilicet linguâ conſcripto, quæ cenſoriam Criticorum limam parum veretur.

Neque veró, quód immenſa trajecturus ſit marium ſpatia, hunc ideò

ZUUՈ-Ար.ՍՍՐ

ideò ei Navarcho commendatum volui, qui Petri Naviculæ gubernaculo aſſidens, neque abripi procellis poteſt, neque ſcopulis allidi, neque vi ullâ ventorum à recto tramite deflectere.

Altior me quædam ratio movit BEATISSIME PATER, ut Commentarium hunc, SANCTITATIS VESTRÆ nomini dicarem: quippe cum Commentarii, quidam veluti indices ſint, qui reconditum in ſacris Scripturis verum genuinumque ſenſum digito quaſi demonſtrant; nulli alteri potiori jure dicari debent, quám illi, cujus vel unius eſt, abſtruſa in Divinis codicibus arcana reſerare, eâ fide, in quam cadere error non poteſt: eâ auctoritate, cui refragari nemo audeat, niſi refragetur Deo.

Unus quidem eſt Scripturarum ſermo; ſed in eodem ſermone plerum-

rumque latent recti, bonique ſenſus multiplices; qui licet interſe diverſi, ſinguli tamen Divino Spiritui conſentientes ſunt; cum nihil rectum, bonumque ſit, quod ab æterno illo omnis boni, rectique fonte non profluat.

Senſus illos multiplices Scripturarum Interpretibus, non quidem ſingulis, ſingulos; ſed aliis alios ſpiritus idem aſpirat. Verùm in tanta ſenſuum diverſitate, quid ſi inſtigante malo Dæmone, adulterinus aliquis ſenſus obrepat? Quâ ratione quis poſſit verum à falſo, rectum á pravo diſcernere? Limam admoveat; ſingula expendantur judicio Capitis Eccleſiæ: quidquid probaverit, hoc ego ſecurus amplector; quidquid reſpuerit, illud quaſi ſpurium repudio.

Dignitas quidem tua eſt, Beatis-

SIME

SIME PATER, quæ ſingularem illam tibi prærogativam impertit, ut & ſupremus ſis controverſiarum arbiter & Judex, & in exponendis Sacris Scripturis, Spiritûs ſancti fidelis interpres. At illi prærogativæ, quæ tibi tamquam Eccleſiæ Capiti Divinitus conceſſa eſt, quæ major accedere poterat Divinarum rerum intelligentia; quæ altior eruditio; quæ doctrina locupletior quàm illa ad quam & fœlix te natura formavit, & indefeſſus te labor evexit? Teſtes Homiliæ illæ tuæ, quas dum ab ipſo orbis capite Roma tam facundè pronuntias; in univerſas Europæ partes, quaſi in ſubjecta capiti membra, & fidei lumen diffundis, & virtutis amorem inſpiras: In quibus, tamquam bonus ille Samaritanus, (in cujus perſona, at quantò certe magis in tua, adumbratur Dominus Jeſus) lan-

languentibus animis vinum infundis & oleum; altero roboras; altero foves, & luces; utroque ſanas.

Splendeat igitur in ipſa hujus libri fronte, AUGUSTISSIMUM CLEMENTIS UNDECIMI nomen: Eo, quaſi commeatûs certiſſimo diplomate, ad informandos Armeniorum mores fidemque, tutus maria trajiciat; inacceſſas ſuperet Caucaſi rupes: fidens utramque percurrat & luſtret Armeniam: per infeſtas latrociniis vias, nihil à graſſatoribus reformidet; hunc reverebitur, quiſquis tanto nomine inſignitum videbit.

BEATISSIME PATER

SANCTITATIS VESTRÆ

Humillimus, Devotiſſimus, atque Obſequent. Filius in Chriſto Jacobus Villotte. Societatis JESU.

ԱՌ ՀԱՑՆ ԸՆԹԵՐՑՈՂԱՆ.

Ի ՐԱՀՐԱԿԱՆ սրտիւ, և խանդակաթ ողջունիւ մատուցանեմ Ձեզ դիմեկնիչս գայս, զանազանահաս պատուոյ վաստակոց, և աշխատասիրաց ընծոյ, ՀԱՑՔ ուղղափառք; նախաբոյս բարեսնեան դեռատունկ եկեղեցւոյն Քրիստոսի: կանխարձակ շառաւիղ նորածագ արեգական արդարութեան; օրհնեալ երախայրիք, և առաջին պտղունք Թադէոսական ու Բարթողիմէոսեան առաքելական հայաստանեայց; խաւարահալած լուսաւորչին հարազատ ծնունդք; հաստատիչք սիւնք ՀԱՒԱՏԱԿԱՏՈՑ ՏԵՐՆ ԷՋմիածնի. Ցորքան ժամանակ շրջեցայ ի միջի Ձերում, զբաղումս առեալ օրինակս քրիստոնէական առաքինութեան; զորս առեալով զգայի ի սրտի ինում զմխիթարութեան մեծ յոյժ, և զիարս տայի մարդասիրին ԱՒՅ, որ ի մէջ փշոց և տատասկաց անհաւատութեան բուսուցանէր ի բուսատանին հայաստանեայց զանուշահոտ ծաղիկս առնազան զօրութեց. ԱՐեսի զհաստատութիւն Ձեր ի հաւատս քրիստոսի, զոր ի մէջ այնքան հալածանաց անխիտիտ պահէք մինչև ի կործանումն ընչեցդ, մինչ յաբտոցանս և ի բանտս, մինչև ի մահ. ԱՐեսի զպնդութիւն պահուց և ծոմից Ձերոց, զորս ոգեզաւակ հայկաւ հաւատասիրաբար պահէք երբ թէ զամս ամբողջս. ԱՐեսի զառատապարգև ողորմութիւն Ձեր, որով զինչս Ձեր ջամբէք աղքատաց, և ի փառս քրիստոսի կատուցանէք զմեծաշէն եկեղեցիս, և պատուական զարդուք և զգեստիւք զարդարէք զնոսա. ԱՐեսի զՁեր անձանձիր ջերմեռանդութիւն յաղօթս, որով նախ քան զլուսանալն կանխէք ի տունս ԱՒՅ կատարել զպաշ-

տուժ ստիս . Բայց առաւել քան զամ առնէ, եւ
մխիթարեցայ տեսանելով զյօժարութիւն ձեր յընթեռ-
նուլ զնոսա դնոյն, եւ մանաւանդ զնոսա աշխատասէրն,
զոր հանապազ ի բերան ունիք եւ ի ձեռս, երբեմն
զհաւատաչեայ վերնական ժառանգութեանն որում անկն
ունիք յերկինս . Բայց Թէպէտ խնդայն յոյժ զի-
այդոսիկ ջերմեռանդութեանն ձերոյ, սակայն ունէն
այլուստ զտրտմութիւն մեծ տեսանելով զբազումս ի
ընթեռնուսին արդեօք, այլ ոչ նմանայինս զընթեր-
ցեալսն ; եւ ոչ գոյր ոք որ բեկանէր նոցա հացն կենաց ,
եւ ի յայտ ածէր զգանձն ծածկեալ ի ներքոյ տիրու-
նական խոստուց . Վա՛յ այսոցիկ բազմաշխատ
առնօք շարադրեցին զմեկնիչս զայս , յորում գտանիմ
զամ դժուարութիւնք ձեռնտուականն պարզ մեկնելք ;
զամ առակք եւ հրաշագործութիւնք տիրն հեշտալուծ
ոճիւ բացատրելք : զամ վիճաբանութիւնք որք հան-
դիպին ի վր բանիցն հաւատոյ քաղցրաբար լուծե-
լք , եւ ուղղափառութեն հաստատեալ վկայութիւնք
ինքեանց նոյն հայ դրոց . Ընկալարուք ուրեմն զայս
դուխնաբեայ պտուղ աշխատանաց ձերոց ; ուսումնա-
սէր սրտիւ ընթերցողիք զմեկնիչս ; եւ յաղօթս ձեր
յիշեցէք զշարադրօղն սորին, որ զայլ ինչ ոչ խնդրեաց,
բայց միայն զլուսաւորութեն ձեր , եւ զիւրկութեն ան-
ձանց ձերոց .

Տէրք լերուք.

Վ[illegible]

ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆ.

Դ-ՐՆԴՈՑՆ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻՆ, ԵԴԵՍԱՅԻ ԱՂՒՀԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻՆ.

Նիւալարուք, ով դերապատիւ եղբայր եկեղեցւոյ; աղաչեմ զքեզ սիրով մեծին Հոռմոյ, զդերքս զայս, որ է մեկնիչ աբեղայ աշեւտարանին, շարադրեալ ի պատուական գիտուն Տէր Յակոբ վիլլօթ, աշճաբան վարդապետէ ի կարգին Յունաց; զի զդերքս, ես Յի քրի Նոճատոն ծառայ Տէր Դ-րնդոց վարդապետ հայոց, և ողորմութեամբ աղՒ աղՒհեպիսկոպոս եդեսիայ, մատուցի կարդացի, և գտի զնա գործ ամենևին անսղալ: ոչ վայելչաբար և ճշմարտապէս ուսուցանէ, մեկնելով պարզ ոճիւ զիմ աղուկս, և սքանչելագործութեամբ կենաց, և մահուան Տէր մերոյ Յի քրի. լուսաբանէ զիմ վիճաբանութիւնս, և զտարակուսութիւնս որք ի մէջ հայոց մերոց հանդիպին ի վր նրոյն հաւատոյ, և աբութեէ վարուց; և զշխմարտութիւն հաւատոյ, ոչ միայն զօրաւոր պատճառօք, այլ և սպարզ վկայութեամբ գրոց մերոց: և զայն ամ կատարէ պարզ, և վայելչահնչիւն բարբառով մերով. ոչ թող յաղագաւ սիրոյ մատուցանեմ զվկայութիւն իմ, և խնդրեմ ի աբաւան Յովհովդ զի ընդունելի լիցի վճհանձնութեան հերում; ոյլ զի ընդ արբայաշուք հովանեաւ ընկալեալ վկայութիւն, և զխնդրուճածս իմ, նբդ հարատաւոտ արդեսն աբոյ եկեղեցւոյ, և հաւատարիմ ծառայի վճհատոյն եղիանութեէ հերում, համարեսցի ընդ այդր արժանի տպագրութեէ զիմեկնիչս աբ աշե-

ատրանին : դի կարի՛ օգտակար եղիցի , յաճոյա-
ւղղափառ հաւատոյ , և փրկութեի տապալեալ ազ-
դիս մերոյ , և փառս քի փրկչին մերոյ . ողջ լերուք
ի Տէր .

Եո եպիսկոպոս
Աբգենպեսկոպոս Եդեսիոյ .

APPROBATIO

Illuſtriſſimi Domini GREGORII
Edeſſeni Archiepiſcopi .

ACcipite, Eminentissimi Eccleſiæ Principes ; Lucidiſſima Sacræ Congregationis magnæ Romæ cacumina ; accipite librum hunc Commentariorum in Evangelia , compoſitum à R. Patre Jacobo Villote Soc. Jesu . Quod opus ego Gregorius Armenius , humilis Chriſti ſervus , Dei gratiâ Archiepiſcopus Edeſſenus legi attentè; & illud reperi eſſe omni ex parte perfectum : quod ornatè & clarè explicat omnes Evangelii difficultates ; Parabolas quoque , & miracula vitæ , paſſionis , & mortis Chriſti Domini . Dilucidè etiam tractat omnes Controverſias & dubia quæ inter Armenios occurrunt in rebus ad fidem moreſque pertinentibus ; & veritatem Catholicam confirmat , non ſolùm validis rationibus , ſed etiam evidentibus teſtimoniis librorum noſtrorum : & hæc omnia præſtat , cum omni idiomatis noſtri elegantia & venuſtate . Quare hoc ego teſtimonium dedi libentiſſimo

animo

animo; & VESTRIS EMINENTIIS ſupplico ut illud benignè admittatis; faventeſque precibus illius qui eſt verus Eccleſiæ filius, & VESTRARUM EMINENTIARUM humillimus ſervus, typis edi annuatis hoc Commentariornm opus, maximo emolumento futurum ad propagationem fidei Orthodoxæ, & afflictiſſimæ gentis noſtræ ſalutem.

Gregorius Archiepiſcopus
Edeſſenus.

ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆ.

ՅաղուԹեի Վարդապետի Արհեպիսկոպոսի Կեսարիա Պաղեստինոյ.

ԵՍ ՅաղուԹեի Արհեպիսկոպոս Կեսարիա Պաղեստինոյ, և սպասաւոր ՈՐԲ ԵրուսաղէմԻ, առաջի պիտիքս, և ընԹերցայ մատեանս հոգելի մատեանս, զոր արարեալ է Պատրն յակոբ ՎԻԼԻՕԹԻՆ ի կարգէ Տաճկաց. ՈՐ և ի չորից Արեւատրանցաց մեկնուԹիս, որ և ընԹերցողքն դիւրաւ կարիցեն իմանալ, զմայլիլ, և լուսաւորիլ այս Աշխարհս բուրաստանէս. Թէպէտ գոն ազգիս մերում յատուկ Արդոյն հինն վարդապետացն մեկնուԹիք; բայց խորԹնաժաժուկ բանքն ոչ են պարզաբանեալ; ՈՐ և վերոյ յիշեցեալ Յակոբ վարդապետ, նեղչչուԹիւ հոգւոյն ՈՐոյ, և ընկաքանչիւր ազգի լսանելն, և հայոց գրոց և բառիցն քաջ տեղեակ և հմուտ գտեալ,

լոյս

լոյս ածեալ է ԼՈՅՈՒՆԱԿԱՆ բանիբս այսոքիկ. Բա-
զում վարդապետութիւք պիտանաւոր բանս Շարա-
յարեալ գտանի ի սմա ինս հաւատոյ և վարուց;
այլ և վիճաբանութիւնս յոլովս, հայկականս գրոց վկայ-
ութիւք; և խրատականս բանս պարզ շարադրութիւք ըստ
ոճի հայոց. Ոչ և առեղաց, և ընթերցողաց բա-
զում օգտութիւն, և լուսաւորութիւն լինելոց է սո-
վաւ. ԱՄԻՆ.

Ես Տարսեի Արհեպիսկոպոս
Կեսարիա Պաղեստինոյ.

APPROBATIO

Illuſtriſſimi Domini ANASTASII Cæſareæ in Palæſtina Archiepiſcopi,

EGO ANASTASIUS, Cæſareæ in Palæſtina Archiepiſcopus, Sanctæ Jeroſolymæ adminiſter, legi cum attentione librum, quem compoſuit R. P. Jacobus Villotte Societ. Jesu; qui eſt Explicatio locorum, præſertim difficilium, Sanctorum quatuor Evangeliorum, quo facilè poterit Lector inſtrui, edoceri, & delectari. Evangelium quidem expoſuerant, ex antiquis noſtris nonnulli; ſed quæ erant explicatu difficilia, intacta reliquerant; hæc autem clarè explicat prædictus Auctor, gratiâ Spiritus Sancti, utriuſque idiomatis Armenii, & Latini apprimè ſcius. Doctè etiam exponit verba, & facta Chriſti Domini; res quoque ad mores Fidemque

ſpe-

ſpectantes; & Controverſias ipſis Armeniorum librorum teſtimoniis dirimit, ſtilo linguæ noſtræ claro, & exacto; ſic ut liber ille legentibus magnæ utilitati ſit futurus; & à Chriſto mercedem accepturi, qui eum typis edi curaverint.

Anaſtaſius Cæſareæ in Palæſtina
Archiepiſcopus.

ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆ.

Յովակիմ Վարդապետի
Ջուղայեցւոյ Արհեպիսկոպոսի.

Լոյս երջանիկ Տիրոջդ, և գերահռչակ վէ-
հափառացդ, մեծաշուք, և յարդոյապատիւ
աբաղան հարցդ հասարակաց աբ Յ-ովսէփ Ղազոյն,
և երկիրպագութեն մատուցանեմ վերոյ գումարեալ
պատճ՚ականաց Տիրանցդ. Տայտ առնեմ վսեմական
հնդ, որ ընթերցայ լաւ մտադրութէբ զմեկնիչ աբոյ
Աբեւտարանին, որ է շարադրեալ ի հայ լեզու, բա-
նասէբ, և բանիբուն Աշճաբան ի պատմն Յակոբ
վիլօթէ ի կարդէն Յոհաննու: որ բազում աշխա-
տութէբ, և ողջմտութէբն Աշ՚ յաւարտ է հասուցե-
ալ, և մեր ընթերցեալ կրկին, և երեքկին. Ջ-տուն
անպակաս, և անսղալ ի հայ լեզո՚ւսվ: ոչ թէ մի-
այն ի հայ լեզո՚ւսվ և բառով, այլ և ոչ ուրուն ինչ
հակառակ հաւատոյ և ողջմտիտ վարդապետութէ.

Բայց

քայլ առնել սպրդի և հեշտալուր ոչինչ մեկնի ամ
դիմաբերութեան սրբոյ աշխատարանին, զառակս, և
սքանչելագործութենիս կենաց և մահուան Տէր մե
րոյ Յի քրի: Նա և լուծանէ զամ վիճաբանութիս
ոգք ի մէջ հայոց ի վր երկայն հաւատոյ: և տայ
հաստատութեն վկայութեք հայ գրոց: և ի բաղում
տեղիս ի կիր առնու զօգտակար խրատս, և ուսմունս
վր հաւատոյ, և ուղղութե վարուց. Ուստի յայտ
նակ է որ ազգս հայկազեան զտաժանելս բանասաղ
կոչին խաբմամբ; զրո՞ւեալս ընդ երեսս երկրի ի բեր
դիոյն հռոմայ մեղացն հողմով յայդս այլասեռս; և
ոչ ունին տպատան և վարժարան; և ոչ գոյ յու
տէքէ օգնութի, բայց ի Տէր, և ձերն հայրա
դութ խնամքն, եթէ ոչ երթիցէ այդպիսի ծաղիկ ի
մեծ բուրաստանէս, և կաթիլ մի ջուր ի համա
ռատ ծովէս, և զովացուցէ զինս; և հոտոտեսցեն ի հոտոյ անուշից սրբոյ եկեղեցւոյն; ոչ միայն եկեղեցականաց է օգուտ, այլ և ռամիկ խորովրդա
կանաց յոյժ և յոյժ օգուտ է: որ հեշտալուծ ընթեռնուն, և ի միտ առնուն; և եղիցին հաստատ ի վր ուղղափառ հաւատոյ.

Ես Հոռոմոս ամենից ծառայ
Յովակիմ աշխեպիսկոպոս
Չուղայեցի.

APPROBATIO

Illuſtriſſimi Domini JOACHIMI Julfenſis Archiepiſcopi.

EMinentissimi, ac Reuerendissimi S. R. E. Principes, notum facio Eminentiis Vestris, quod ego legi diligenter iterum, atque tertiò Librum Commentariorum in Evangelia, Armenio idiomate eleganter compoſitum à R. P. Jacobo Villotte Societ. JESU: nihilque in opere iſto reperi, quod non ſolum cum linguæ noſtræ regulis, ſed etiam cum Fide Orthodoxa, ſanaque doctrina, non perfectiſſime conveniat. In illo omnes Evangelii *difficultates nitidè explicantur; Chriſti* parabolæ & miracula exponuntur; tractantur Controverſiæ omnes, quas *circa* res Fidei Armenii agitant; adductis etiam ex eorum Libris, ad comprobandam veritatem, validiſſimis teſtimoniis. Præterea adjuncta habet multa ſalutaria documenta ad morum emendationem pertinentia. Cum igitur miſera Armeniorum Natio, infidelium duriſſimo oppreſſa jugo, neque Academias modo habeat, neque typographias, unde utiles libri prodeant; enixè ſupplico E. V. ut Armenios privari ne ſinatis ſuavi illo flore ex horto Veſtro decerpto; Librumque iſtum, quaſi guttulam aliquam ex immenſo mari illis impertire dignemini; ut & floris illius odore recreentur; & illius ſalutaris aquæ refrigerio gaudeant non Eccleſiaſtici ſolùm, verùm Sæculares etiam Armenii.

Ego humilis omnium ſervus
Joachimus Julfenſis Archiepiſcopus.

APPROBATIO.

MICHAELIS ANGELI TAMBURINI

Præp. Generalis Societ. Jesu.

CUM Librum, cui titulus est, Commentarius in Evangelia, a Patre Jacobo Villotte nostræ Societatis Sacerdote Armenio idiomate conscriptum, nobis constet à Sacra Congregatione de Propaganda Fide, approbatum fuisse; facultatem facimus, ut typis mandetur, si jis, ad quos pertinet, ita videbitur. Cujus rei gratia, has litteras, manu nostra subscriptas, & sigillo nostro munitas dedimus.

Romæ 7. Junii 1713.

Michael Angelus Tamburinus.

Imprimatur.

Si videbitur Reverendissimo Patri Magistro Sacri Palatii Apostolici.

N. Archiepiscopus Capuæ Vicesgerens.

Imprimatur.

Frater Gregorius Sellari Ord. Prædic. Sacri Apostol. Palatii Mag.

Յաղագս մատենագրի.

Ա

Աղահուքի. 229. 402.
Աղգաթիւն Տի. 4.
Աղբատ հոգւով. 19.
Աղօթք. 45. 120. 441.
Ամենակարողութի Աստ. 533.
Ամլակերպութի Տի. 127.
Այցելութի Աստծնին. 352.
Անառակ որդին. 405.
Ապաշխարանք. 60.
Արեգակ. 93.
Արաքուճս կրկին Արարչէդ. 63.
Արտասուք քի. 444.
Արանդութի. 329.
Աւետարանին քարոզութի. 196.
Աւետիք. 350.

Բ

Բան Աստ. 463.
Բանն Աստ. 312.
Բարի մի Աստ. 150.
Բարկութի. 31.
Բնութիք երկու ի քս. 3. 11. 187. 212. 512. 517. 534. 547. 570. 597.

ՊԵՏԱԿԱՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆ
Գոռ. Ճեմարտեան
ՀԱՅԿ-ԱԼԱ ԵՐ

Ա

Ա-առն պատկան. 242.
Ա-խտութեի կրկին. 516.
Ա-նրք ոբ. 41. 457. 570.
Ա-ողջոյն. 285.
Ա-ործ-ք բարւոյ. 173. 206. 398. 415. 571. տես հա-
ւատ.

Ո

Ո-ատ վարել ի մէջ քրիստոնէից. 273.
Ո-ատաստանին օրն. 202.
Ո-հտաւորութի. 39.
Ո-ժոխք. 426. ղն արդ աւերեալ. 289.
Ո-ժոխոյ չարչարանք. 140. 558.
Ո-նք ոչ ամ ի դժոխս. 55.

Ե

Եկեղեցի մի. 605.
Եկեղեցւոյ մի դլուխ. 606.
Եկեղեցի յաղթող. 371.
Եկեղեցի պատերազմող. 53. 97. 101. 206. 371.
Եղբարք ետ. 103.
Երդումն. 37.
Երուսաղէմի աւերումն. 197. 445.
Երևմուտք քի. 296.

Օ

Օտարիկ երբ պարտ է կատարել? 230.

Ը

Ընկերասիրութիւն. 32. 38. 58. 137. 389.
Ընտրեալք սակաւք. 128. 178.

Թ

Թագաւորութիւն քրիստոնէից. 299. 388. 592.
Թլփատութիւն. 357.

Լ

Լոյս աշխարհի քրիստոս. 522.

Խ

Խաղաղութիւն հոգւոյ, և աշխարհի. 72.
Խաչին պատուհաս և շուք. 282.
Խոնարհութիւն. 132. 187.
Խոստովանիլ զքրիստոս. 69.
Խոստովանութիւն խորհուրդն. 48. 499. 535. 552.
Խրատք հոգեւորականին. 36.

Ծ

Ծառայարդար. 165.
Ծնունդ Տեառն. 2. 354.

Կ

Կամք Երկու է քր. 266.
Կատարեալ լինել ինչ է? 151.
Կարդին խորհուրդն. 602.
Կեանքս ծովուն նմանի. 52.
Կեղծաւորութեի մեաւոր. 457. 515.
Կերակրոց խորութեի. 112.
Կնիք է քր. 265. 551.
Կոչուիս հեթանոսաց. 15. 79. 156. 164. 172. 179. 298. 365. 554.
Կոչման աշ հետազնդել. 10. 52. 66. 94. 383.
Կոչնեցեալք բազումք. 128. 178.
Կրկին անկուիս ի մեղս. 91.

Հ

Հալածանք. 20. 68. 543.
Հաղորդութի. 242. 247. 315. 477. 511.
Հաղորդութի ումմ պարտ է տալ? 43.
Հաղորդութի ջն արդ պարտ է առնուլ? 106. 165. 561.
Համբարձումն Տեր. 344.
Հայր և մայր պատուել. 110.
Հաստոցումն հոգւոց. 414.
Հարկ տալ իշխանաց. 130. 180.
Հաւատ կենդանի. 10. 46. 99. 102. 171. 206. 211. 481. 456. առե, դրնե.
Ըստ հաւատոց մերոց լինի մեղ. 336.
Հաւատ պահել. 66. 101. 109.
Հերձուածողք. 384. 507.

Հեղօդեաք. 451.
Հոգալ վ պնտոյեց մարմնոյ. 41.
Հոգի անմահ. 183.
Հոգի ոբ յՈղջոյ ելանէ. 578. 585. 600.
Հոգևորս Հրե տալ. 63.
Հովիւ քաջ, և սուտ. 539.
Հպարտութիե. 132. 159. 402.
Հռօմայ եկեղեցւոյն նախանձ. 300.
Հռօմայ հայրապետաք. 612.
Հրաշք. 536.
Հրաշք առնելոյ Հշխանութիե. 343. 568.
Հրաշք սուտ. 199.
Հրեշտակք. 405.
Հրեշտակ պահպան. 134. 398.
Հրեից դարձուածն ի կատարած. 194.

Ղ

Ղուկաս աշխատասանէ. 347.

Ձ

Ձիմատասանութիե. 189.

Մ

Մահկեդոն. 83.
Մահ. 61. 394.
Մահ քի կամաւոր. 399. 589.
Մահուան քի ժամն. 287.
Մահուան ակն ունել. 206.

Ամատէոս. 1.
Ամբարձումն բանին. 350. 470.
Ամբաւ աշճած-ին միշտ կոյս. 7.
Ամբաւմբ եւղաբերբ. 294.
Ամբակում աշեւտարանիչ. 307.
Ամբոն քին անապահան. 290.
Ամեղաւորին դարձումն. 377. 390. 405.
Ամեղք մահուչափ. 373.
Ամեղն պարտք է. 139.
Ամեղաց չափն. 192.
Ամեղք ընդ դեմ հոգւոյն. 87.
Ամեղաց պատճառս ի բաց մերժել. 33.
Ամեսիայի գալստեան նշանք. 121.
Ամիտումն. 301. 480. 499. 535.
Ամիտումն արարողութիք. 333.
Ամիտումն երեխայից. 341.
Ամիտումն Յոհաննու. 14.
Ամիտումն քին. 16.
Ամոգադալուստ. 8.

Ն

Նարուցեալ մարմնոյ շնորհք ի. 459.
Նոյս յաշճ. 41.
Նուաստութին Նուդայի. 278.
Նոհաննէս աշեւտ. 461. մեռաւ. 127.
Նոհաննէս միտիչ, համգարսէ է. 76. միծ ի ծնունդս կանանց 77. եղիա էր. 81. պետրոսիքն. 75.
Նօսէփու կուսութին. 103.

Ն

Նազովեցի քր. 12.
Նախանձ. 486.
Նախասահմանութիւն հայ. 560.
Նեեմն. 199. 558.
Նոզովք. 136.

Շ

Շնորհակալութիւն. 438.
Շնորհք բաւական, և գործադիր. 385. 573. 588.
Շնորհայ գործակցութիւն. 208.

Ո

Ողորմութիւն. 391. 413. 423. 424.
Ողջախոհութիւն. 149.
Ուրացութիւն անձին. 73. 74. 336.
Ուրացութիւն պետրոսի. 264.

Պ

Պահք. 59. 442.
Պաշտութիւն հայ. 496.
Պատուհասութիւն հանդերձեալ. 276.
Պարկեշտութիւն յեկեղեցիս. 170.
Պետրոսի գլխաւորութիւն. 62. 125. 604. 609.
Պոռնկութիւն. 521.
Պսակ անկուժ-անթառ. 142.

Ա

Աստուածն է . 381.
Աստուածոյ և դէպքն դիտելոյն վրայ . 17. 54.
Աչք աշխ , պն արդ ասելն . 291.
Աչքն . 184. 379.
Անմոռնալոյն մեղքն . 170.

Բ

Բարեպաշտութեան ցեղութիւն . 292.
Բարեխաւսել . 129.
Բերկրանք օծութիւն հնազանդից . 316.
Բիմ անկեան քար . 176.
Բնաջաբանել ընդ հերձուածողս . 180.
Բրիժանդութեն . 36.

Գ

Գաւառն Այրարատոյ . 168. 493. 497.
Գիտութեն . 401.
Գոր ընդ առաջ . 359.
Գրատուներն քրն . 450.
Գրոցարին նորոգութիւն . 239.

Յ

Յաւք հոգւոյ և մարմնոյ հասարակաւն . 56.

Ֆ

Ֆարթամն դժուար վրկեսցի. 152.
Ֆորձութիւք քի. 17.
Ֆրկիչ ամենեցուն քս. 118. 176. 403. 468. 560. 587.

Ք

Քահանայից պակասութիւքն. 187. 190.
Քահանայից պարտականութիւք. 21. 102.
Քահանայութէ աստիճանն. 274.
Քարոզատուիս խոհեմութի. 44.
Քարոզատուիս պարտականութի. 309.
Քաւարանն արդարոց. 89. 426.
Քս ձէճ ցուցանի. 186. 545.

Օ

Օրէնքն Մովսէսի. 80. 365. 372. 390. լցաւ ի քէ. 23. 162.
Օրէնքն նոր. 78. 375. 382.
Օրէնքն փոխարինութէ. 35.

COM-

COMMENTARIUS
IN
EVANGELIUM
SECUNDUM MATTHÆUM.

ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆ
ԱՒԵՏԱՐԱՆԻՆ.
ԸՍՏ ՄԱՏԹԷԻ.

ՄԱՏԹԷՈՍ, որ անուանեցաւ նաև Ղեւի Ալփեայ; ձրագրեալ և ձուեցաւանին՝ մինչ նստէր ի մաքսաւորութեան և կոչեցաւ ի քէ, և յարեալ վաղվաղակի, գնաց զհետ նմա: յետոյ յաւելու ուրեմնոյն զկնի յարութեան Տեառն, առաջ

քան զհրաժարիլ նը յայլ աշխարհս, երթալ քարո-
զել զքն և դաւանս որոց վիճակ հասեալ էր նմա,
զնեաց Եբրայեցւոցն զաւետարանն քն, յամի ՄԻՆ
ամի, և պետս այսոցիկ որք և Թլխատուէք եկեալ էին
և հաւատան. Եւ ապա գնացեալ առ Եթէոպացիսն,
քարոզեաց նոյ զաշխարհսն, զոր և կնքեաց արեամբ
նոցով. Քանզի յաւուր միում, մինչ մատուցանէր աշ-
խատասկաւն պատարագ, նահատակեցաւ հրամանաւ
հնդկաց արքային. Եւ պատկերս Մատթէոսի,
առկայ նմա մարգարեական հրեշտակ, ըստ առեքեան
երևելիսն մարգարէիւ, վն այնորիկ զն Մատթէոս
յաշխատասկանն նշոյս զայն պատմէ մանաւանդաւին,
որ պատկանի առ մարդկութէն Տն քն.

ԴԼՈՒԽ ԱՌԱՔԵԼՈՅ.

Գլուխ Ա. Ցնընդեան Տն քն որդւոյ Դաւթի.

Աղբիւր մատթէոս, աշխատասկանն նշոյ
սկիզբն կալնու և ծննդենն Տն քն:
քանզի որով հնարս յանձն առնոյր գրել
զպատմութէն կենաց և գործոց Տն և
փրկչին մերոյ Տն քն, պարտ էր նմա
նախ ծանուցանել թէ փրկիչն այն ո՞ր եղե; զուստն նը, զտուն նը; յորմէ ազգէ եղե ծնեալ, և ապա, նը
կենաց և գործոց կարգել զպատմութէն.

Բայց ահաւասիկ և սկզբանէ անտի պատմութէ
Մատթէոսի, առ-նպն մեզ տարակուսութէն և դժո-

աշ

արուեցի մեծ յոյժ : քանզի նայելով Եսայեայ մար-
գարէին, ի ծնունդն որդւոյն ԱՅ, պարզ խոստովանի
թէ առաքեալ քննելոյ է ծնունդն այն, ծնունդ անձա-
ռելի, ծնունդ անպատում, ուստի աղաղակէ և ասէ,
Ովաղգատոհմն նը՝ ո պատմեսցէ ? ապա ուրեմն զի ԳԼ. ԾԳ.
արդ Մատթէոս զբուռն արկանէ պատմել զծնու- Ը.
նդն նոյն որդւոյն ԱՅ, ասելով, Գ՚նորբ ծնունդեան
Տի քի ...

Պատասխ : ՈՉ դոյ աստ հակառակութի ինչ, ի
մէջ Եսայեայ, և ի մէջ Մատթէոսի ; քանզի այլ է
ծնունդն որդւոյն ԱՅ, զոր Եսայի կոչէ ծնունդ ան-
պատում ; և այլ է ծնունդն Տի քի, զոր Մատ-
թէոս պատմէ. Օանապատնեայ ուրեմն ի քո զծնունդս
երկուս : մինն է ծնունդ անժամանակ, ծնունդ յաւ-
իտենական, որով որդի ԱՅ, առաջ քան զյաւիտե-
անս, ի հօրէ ծնեալ ըստ ԱՂՏութե : առնու ի նմա-
նէ զԱՂՏային բնութի : միւսն է ծնունդ ժամանա-
կեայ որով նոյն որդի ԱՅ ի ժամանակս յԵսոնս,
ծնեալ ըստ մարդկութե ի Մարիամայ միշտ կուսէն,
էառ ի նմանէ զմարդկային բնութի. Տաղտս առա-
ջինն ծնունդեան առէ Եսայի թէ անպատում է, որ ճշմա-
րիտ նոյն է = նոյն Մատթէոս կարդէ զպատմութի
երկիր ծնունդեան.

Եւ զդուշացիր թէ ըստ վարդապետութե սմի փի-
լիսոփայից, ոչ յԱՂՏային, նոյնպէս և ի մարդկայինս
և ի բնականսն առ հասարակ, սմի ծնունդն երեսի
առ բնութի նմա որ ծնանի : ուստի յայտնապէս հետևի
թէ, զոր օրինակ են ի քո ծնունդք երկու, նոյնպէս
են և ս ի նմա բնութիք երկու, այսինքն ԱՂՏային
բնութի որ է եղեր ԱՂՏային ծնունդեան ; և մարդկային
բնութի, որ է եղեր ծնունդէ մարդկայնոյ. ՈՒնի քո

զայլ և սիոդևաոր ծնունդն ի մեզ, յորժամ ձանաչեմք և սիրեմք զնա, և ի ձեռն բարի օրինակաց և խրատուց մերոց, երկնեմք զնա կերպիւ ինչ ի միտս և ի սիրտս այլոց: ուրեմն.

խնդա՛ եղբայր, քեզ է հնարն
լինել, եթէ կամիս քաջածին.

ՀԱՄԱՌ. Բ.

ԱԶԳԱՀԱՄ ԾՆԱՒ ՔԻՍԱՀԱԿ, և այլ ....

ղուկ. գ. նե. Օաղգաթիւն Տի քն ըստ մատթէի, և զազգաթիւն նոյն Տի ըստ ղուկայ առընթեր դնել առ մինեանս, և տեսցես զի մինն հակառակ է յոյժ միւսում. իցէն թերևս մատթէոս և ղուկաս ներհակ միմեանց?

Պատասխ. մատթէոս և ղուկաս, ի պատմել նուրբանց զազգաթիւն Տի քն, յայն եսկ դեառն, զոր ցուցանիցեն, թէ ծնեալ է քս ի Թագաւորական տոհմէ արքային Յուդայ, զոր ցուցանեն երկոքեան, թէպէտ ոչ միով կերպիւ: քանզի մատթէոս առքեսէ զհայրական ցեղն Տի, և մարիամայ որդւոյ ղազարի ի վեր, մինչև ցՅօսէփ զոր ամենեքեան ունեին եբրև զհայր սրն. իսկ ղուկաս առքեսէ զմայրական ցեղն Տի, և Նաթանայ որդւոյ դաւթի ի վեր, մինչև ցհեղի, առոճանեալ ևս եղիակիմ, կամ Յոսիակիմ ծնօղ մարիամայ կուսին, ոմն եսկ ցուցանեն ի ներքոյ գրեալք աղիւսակք երկու.

ԱԶԳԱԱՆՈՒՆՔՆԵՐՆ ՍՈՒՏ ՏԵՂԵՔ.

ԸՍՏ ՄԱՏԹԷՈՍԻ.	ԸՍՏ ՂՈՒԿԱՅ.
ԱԲՐԱՀԱՄ.	ԱԴԱՄ.
ԻՍԱՀԱԿ.	ԱԴԱՄ: և այլ.
ՅԱԿՈԲ և այլ.	ՆՈՅ.
ՂԱԶԱՐ.	ՍԵՄ: և այլ.
ՍԱՂՄՈՆ: և այլ.	ԱԲՐԱՀԱՄ.
ՄԱՏԹԱՆ.	ԻՍԱՀԱԿ: և այլ.
ՅԱԿՈԲ.	ՂԱԶԱՐ.
ՅՈՍԵՓ: այր Մարիամայ.	ՆԱԹԱՆ: և այլ.
ՅԻՇՈՒ ՔՐԻՍՏՈՍ.	ՄԱՏԹԱԹԱՅ, Հեղի: կամ յովակիմ հայր Մարիամայ.

ԳԼՈՒԽ Ա. Ը:

ՅՈՐԱՄ ԾՆԱՒ ՂԶՈՂԵԱՅ.

Ի գերս չորրորդ Թագաւորացդ գրեալ է Թէ յորամ ծնաւ զՈզոզեայ: և Ոզոզեայ ծնաւ զյովաս: և յովաս ծնաւ զԱմեսեայ: և Ամեսեայ ծնաւ զՈզեայ: ուրեմն ընդ երս ասէ Մատթէոս Թէ յորամ ծնաւ զՈզեայ? և զին է զի լուծեալ պահէ զերիս ծնունդս Ոզոզեայն, յովասայ, և Ամեսեայն, որք ընդ միջակաւք եղեն, ի մէջ յորամայ, և ի մէջ Ոզեայն?

Պատասխան: Մատթէոս գիտաւորեալ եՀաղ զերիս ծնունդս զայնոսիկ, զի այնոսիկ զին Ոզոզեայ, յովաս, և Ամեսեայ ծնեալք էին ի ԱՀաբազիա դստերէ Ամբռիայ Ազբաբայ և եղաբելի, զորս Ազճ անՀնեալ էր, նզի ծնանողքն ս որդովք հանդերձ: Իսկ

մատ

Մատթէոս արժանն ոչ արար յիշել զանն Ծեսեան յաշ, այլ զանց արար զիսոքօք.

ՀԱՄԱՐ. Ի Է.

Եւ ի գերութէ Բաբելացւոց, մինչև ի քս, աղդք չորեքտասանք.

Որով հետև Յեքոնեայ պատկանի առ երկիր չորեքտասանոցն, հետևի թէ յերրորդում չորեքտասանոցն, ոչ գտանին աղդք չորեքտասանք, բայց միայն երեքտասանք, և Սաղաթիէլն ի վեր, մինչև ցՅս.

Պատասխ. Ի լուծուիս այս դժուարութէ, պարտուինք զանսպաղանել զյեքոնեայս երկուս: մինն որ էր որդի Յօսեայի, և անուանեցաւ և Եղիակիմ, կամ Յովակիմ. միւսն որ առաջնոյ Յեքոնեայի որդի էր, և անուանեալ հօր իւրոյ կոչեցաւ և Յեքոնեայ, և Յովակիմ. առաջնին Յեքոնեայ հայր պատկանի առ դեօք առ երկիր չորեքտասանոցն, և նա մեռաւ յերկուսաղիմ: իսկ երկրի Յեքոնեայ առաբերի առ երրորդ չորեքտասանոց, և նա վարեցաւ ի Նաբուգոդոնոսորէ արքայէ Բաբելացւոց ի գերութէ, և անդ ծնաւ զորդին որ կոչեցաւ Սաղաթիէլ.

ՀԱՄԱՐ. Ի Ը.

Զի սուտ համիամ յղացեալ ի հոգւոյն սրբոյ.

Այսպա ինչ? նոքա Թերևս հոգի սբ հայր քրի ըստ մարդկութէ.

Պատասխ. Քաւ և մի լինիցի զայն հայհոյել: բայց

ասի

աոն մարնամ յղացեալ և հոգւոյն սրբոյ, զի հոգի
սբ և յղանայն Տի քիե, լցոյց զպակասութիւն մարդոյն,
առնակարողութբ նւբով, և մաքրագունե արենե մա-
րնամու, կազմելով և կուսական արգանան նր զմար-
մինն Տի. Իսկ վս այսորիկ զի զմարմինն այն կազ-
մեաց հոգի սբ, ոչ յեուքէ կամ և գոյուքէ նւբմէ,
այլ յարենե ձճանչին ; վս այսորիկ ոչ կարե կոչիլ
քիե հայր : զոր օրինակ Ադամադեղն ոչ առն հայր
տան և նմանե շինեցելոյ, զի և գոյուքէ նւբմէ ոչ
շինեաց զնա, այլ և քարանց և և փայտից.

անհայր քս ըստ մարդկուքէ.
ոչ առնայր ըստ աճուքէ.

ՀԱՄԱՐ. ԽԵ.

Եւ ոչ գիտէր զնա մինչև ծնաւ զորդին նւբ.

Օգր ասէ (մինչև ծնաւ) Թուի նշանակել, թէ
զկնի ծնանելոյ մարնամու զորդին նւբ զՏս քս,
դեռաց զնա Յօսէփ այր նր ?

Պատասխ : Ձկնայն հայհոյէին և վաղուց հեաէ
Եբեոն, յովնանաս, և այլք նոցին նմանք մարնամ-
ամատս պղծաշուքէ հերձուածողք, որք առ ի չնա-
նալոյ զբանս մատթէի զայսոսիկ, պնդէին թէ մարնամ
ձճանչին զկնի ծնանելոյ զՏս քս, կորուսեալ էր զկու-
սուքէն նւբ, և եղեալ մայրն և ծնօղ որդւոց այլոց.
Օայն պնդ աղանդն ի բաց հերքէն քրնատոնեայք
ամենքեան, եբրև զարհուրելի ինչ հայհոյուքէ, և
դաւանին և ի բերան զմարնամ, կոյս նախ քան զծ-
նունդն ; կոյս և ծնունդեան ; և կոյս զկնի ծնանելոյ
զորդին նւբ զՏս. ուրեմն բառն այն մատթէի

(մինչև)

(մինչև) զայլ ինչ ոչ նշանակէ, բայց միայն թէ յորժամ
ծնաւ Մարիամ զորդին նորա, ոչ գիտէր զնա Յովսէփ
այր նորա, և առ նա ոչ էր մտեալ: որ ոչ կամի ասել
թէ յետոյ գիտաց զնա, կամ յետոյ առ նա եմուտ.

Մատ. ՃԻ. ա. Օրն օրինակ, յորժամ ասէ հայր երկնաւոր ցորդին
նորա, նիստ ընդ աջմէ իմմէ, մինչև եդից զթշնամիս
քո պատուհանդան ոտից քոց. ոչ ասելի է թէ զկնի
յարթնահարնելոյ հօր աջոյ զթշնամիս որդւոյն նորոյ,
այլ նա ոչ նստելոց նոցէ որդին ընդ աջմէ հօր: և
դարձեալ յորժամ ասէ քո աշակերտաց նորոյ, ամէն
Մատթ. ԺԸ. ե. ասացեալ ես ընդ ձեզ եմ զամ աւուրս մինչև ի կա-
տարած, ոչ կամի ասել թէ զկնի կատարածին, այլ
նա լինելոց չեցէ ընդ նմա.

ԳԼՈՒԽ Ը.

ՅԱՄԱՐՁԱԿ:

Հզօր մոգք յարևելից եկեն յերուսաղէմ.

Ի մոգոց յուզին յետաքննութիւնք զինադիտս
երից; թէ ոչ էին մոգքն: յորմէ երկրէ
եկեալ: և զինչ էին անուանք նոցի?

Մատ. Բ. ա. Պատասխ: Թագաւորացինք էին, ըստ
մարգարէութեանն Դաւթի որ ասէ, Թա-
գաւորք Թարսոնի և կղզեաց պատարագս մատուցանեն
նմա, Թագաւորք Հրոյ և Սաբայ պատարագս
բերցեն նմա. մոգք էին այս ինքն խնամատուքն և
հմուտք աստեղաբաշխութեանն: երկիր նոցա էր Հրոյ
ան-

անուանեալ եւս Սաբեայ, որ էր հրեաստանին յայնմ ժամանակի։ Լուեալ անտի Սաբայ զինուորին զնմանութենէն Սաղմոնի, եկեալ էր առնա պատարագօք բազմօք խնկով եւ ոսկւով։ Եւ դարձեալ լուեալ անտի մոգոց զդիմաքէն հոգւոյն սրբոյ զծնունդն Քրիստոսի Սաղմոնի Տէր ի քէն, եկին պատարագօք նուիրանս, երկիրպագանել նմա. Ջանապարհն եւ Սաբեայ աշխարհն մինչեւ Յերուսաղէմ, է աւուրցն երկու Ի. եսկ երից մոգոց անուանքն էին, Կասպար, Մելքոն, եւ Բաղտասար.

Աղաւիկեան։ Յերից մոգոց անուն, մի հնդիկ էր, կամ Եթէոպացի. Եսկ Եթէոպացւոց երկիրն, է Երուսաղէմն ի հարաւ կոյս։ ապա պի արդ ասէ Մատթէոս թէ մոգք յարեւելից եկին Յերուսաղէմ.

Պատասխ։ Երկիրն է Եթէոպացւոց երկիր; մինն որ ասէ այսօր Հաբաշատան, որ է ի ներքոյ եգիպտոսի ի հարաւ կողմն, եւ յաշխարհն անտի ոչ եկին մոգքն։ միւսն է այն Աղաբեայ որ է սահմանակից Հրէաստանին, յարեւելս կոյս, որ անուանիւր եւս աշխարհն Եթէոպացւոց. Ուստի Սեպիոսայ Մօսէսն կէնն անդ ծնեալ, կոչի Եթէոպացի. Եւ մոգքն անտի եկին Յերուսաղէմ. Մատ. Ի. ա.

ՀԱՄԱՐ. Բ.

Օր առեալք զատող նը յարեւելս.

Ոչ էր այն աստղն մի յաստեղաց յայնժամանակ գոյացեալ միայն է սկզբանէ ի հաստատուածէ երկնից; բայց էր հրաշալի եւ նորաստեղծ աստղ ի պայծառագոյն նշան ծննդեան որդւոյն Աբ. Իբրեւ առնին մոգքն

զընթացս և սքանչելի լոյսն աստեղն այնորիկ, նման ցան առ ժամայն զկորհուրդն; նախապատրաստէ յաւանդութիւնն նախնեաց իւրեանց, և ի նախապատ-
ՂՈՒԿ. ՄՈՒԹԵ. բաղամու որ ասէ, ծագեսցէ աստղն ի յա-
ՆԵ. ԺԷ. կոբայ, և յարիցէ այր ՅԻԼԷ, և հարցէ զնշխանս Մովաբայ.

Բայց առ ոչ ինչ օգնէր սքանչելագիւղ աստղն որ արտաքսանէր Հառապայթէր, եթէ արարիչն նո մանուկն ՅՍ, և մսրոյ իւրմէ անտի, ոչ լուսաւորէր զմիտս մոգոց, և կոչէր զնոսա առ ինքն նեղբնայինն Հայնին չնորհաց իւրոց. Լուծան մոգքն Հայնին ազգ, և ոչ ինչ դանդաղեալ, ելին միոյն ընդ միոյն ի ճանապարհ, և խնդիր նորածինն սիրկէին; և հնազանդութիւնք իւրեանց խրատեն զմեզ Թէ զի արդ պատրաստիմք և մեք ունկնդիր լինիլ Հայնին ՅՀ, և ամենադաղ գինն երթալ նո, յորժամ հրաւիրէ և կոչէ զմեզ առ ինքն, Թէ արտաքսանէ, և ձեռն քարոզատուիցէ, և ընծայեցման գրոց սբոց; Թէ և նեղբնանէ, մինչ ի ձեռն հոգւոյն սբոյ իւրոյ առանձնական խօսի առ սիրտս մեր. Ուրեմն մոգք յառաջնորդեալք, վարձալք հրաշալի լուսոյն աստեղն որ ընծանայր, կամ և գիակ առնոյր, ոսկ շրջաբերէր զնա հրեշտակ ՏՐՆ, գինն տանօրէնայ ՀանապարհԷն, եկին, հասին ի ԲԷԹղԷհէմ.

ՀԱՄԱՐ. ԻԱ.

Եւ բացեալ գրանաց իւրեանց մատուցին նմա ընտ տաքսաս ոսկի, և խնդրոյկ, և զմուռս.

Եւթէ գնորհրդականն ինչ ունիմ պատարագք մը
դոց

գոյ այսոքիկ, սէր ասա ինձ, զայն մեհենա.

Պատասխան. Մեհենից սրտի մտօք. Մինչ չէ հասեալ էին մոգք և բեթղէհեմ առ նորածինն մանուկն Յս, հաստատական խոստովանութիւք խոստովանեալ էին զնա, աղճ, Թագաւոր, և մարդ: խոստովանին զնա Թագաւոր, յորժամ ասեն, ուր է որ ծնաւ արքայ հրէից? Հրէականն զնոքա աղճուածի, մինչ ասեն, եկաք երկիրպագանել նմա; քանզի երկիրպագութիւն պատկանի միայն և ենթ աղ: նոքա զոր ասեն, ուր է որ ծնաւ? աղ յոյս նոցա զմարդկութիւն մանկան ծնելոյ, քանզի աղճուածի, և ի ժամանակի, և ի մօրէ ծնանիլ ոչ կարէ. ոչ բնութիւն մոգք ըստ հաւատոյ և ըստ խոստովանութեանն իւրեանց, զհամեմատս պատարագս մատուցանեն Յի; Օսկի, երկիր Թագաւորին: զկնդրուկ, երկիր աղ: և զմուռս, երկիր մարդոյ որում պարտ էր մեռանիլ վասն փրկութեան աշխարհին. Համատեսցուք և մեք մանկան Յի զոսկի ջերմեռանդ սիրոյն; զկնդրուկ անուշահոտ աղօթից, և զմուռս դառնագոյն ապաշխարութեան.

ՀԱՄԱՐ. Ի-Գ.

աղքն, առ զմանուկդ և զմայրն նորա, և
փախիր յեգիպատոս.

ոչ կարեմք բարւոք նմանակ գտանել զաղքն առաքելոյն տարանշաց յայտագիս ընդ մեզ Յի քրի, եթէ ոչ զանազանեմք ի նմա զբնութիւնս երկուս միաւորեալս ի մի անձն բանին աղ, այս ինքն զաղճայինն բնութիւն, և զմարդկայինն բնութիւն: քանզի ի սե աղեհատարանում գտանին բանք բազումք առաքելոյ զրե, որք ոչ կա-

ինն ասել զնմանէ ըստ որում է մարդ, բայց միայն ըստ որում է աշճ, զոր օրինակ յորժամ ասէ քր Թէ, ես և հայր մի եմք. Եհ այլք: և դարձեալ բազումք են, որք ոչ կարեն ասել զքէ ըստ որում է աշճ, բայց միայն ըստ որում է մարդ, զոր օրինակ լալ, փորձել, քաղցենալ, ծարաւիլ, ուտել, ըմպել. տրտմիլ, եղ կնչիլ, և այլք նոցին նմանք ախտք և տկարութիք մերոյ բնութէ, զորս էառ քր զհամայնս, բայ ի ապիտութէն և ի մեղաց, որոց տկարութեց ամն ևին անընդունակ էր աշճութէ: այնպիսի տկարութէ է փախչիլն քէ յեգիպտոս մր ահն հերովդէ սբ քայն. Էր քր ասող եբրև ժէ, յորժամ փախ ստական դնաց յեգիպտոս: անդ ճաց զասիսս վեց ի մէջ հրէից որք բնակեալ էին յեգիպտոս, ի սահմանս աշխ աբդաբայն. Յետոյ ի վախճանին հերովդէ, առեալ Յոսէփու, հրամանաւ հրեշտակին, զմանուկն Յր և զմայր նր, յեգիպտոսէ անտի դարձաւ յերկիրն նղէ.

ՀԱՄԱՐ. ԻԳ.

Եհ ելեալ բնակեցաւ ի քաղաքին որ կոչի
Նազարէթ, զի լցցի բանն մարգարէիցն
ինն, Թէ նազովրեցի կոչեսցի.

ընթերցիր զիարս մարգարէից, և զմի ոչ գտցես ի նոցէ, որոյ գրեալ եցէ ուր քէ Թէ նազովրեցի կոչեսցին: ապա ինչ, սուտ ասաց Թերևս մատթէոս աշխատասանիչ?

Պատասխ. Կրալ քեզ այն դժուարութէ զլուծմանն երկուս. աղուաջին, երկու կերպիւ է բանն մարգարէից

ընէից, մին է բան ասացեալ ի նոցէ, բայց ոչ գրեալ, զոր կոչեմք աւանդութիւն: միւսն է բանն ի նոցէ ասացեալ և գրեալ: նոսկ մարգարէքն Եհովեա ոչ աւանդեցին մեզ գրով, Թէ քո՞ նազովեցի կոչեսցի, սակայն զայն ասացին բերանով.

Երկրդ: Եթէ աշխատասանիչն առբերէր աստ գիւտայութիւն ինչ, ի միոջէ մարգարէէ յատկապէս, ոչ ասէր յոքնահն (բանն մարգարէից) ոտ գրեալ է ի Մարգմանութիւնէ լատինացւոց; բայց ասէր յեզակն (բանն մարգարէին) և մարգարէն անուն գրեալ կայր առ լուսանցն, ոտ նոսկ լինին հանապատ. Ուրեմն որով հետև ոչ ասէ, բանն մարգարէի, այլ, մարգարէից, և մարգարէի ուրուք անուն առ լուսանցն ոչ է գրեալ, յայտնի նշան է Թէ համատ Թիոս ոչ առբերէ զբառն ինչ ի մարգարէից, այլ միայն դիտէ ի նշանակութիւն բառին. Իսկ բառն այն, Նազովրեցի, Մարգմանի, ԱՐԱ և ընտրեալ. Իսկ մարգարէքն աւետարանչական վկային ի մի բերան վ՞ր ընտրուԹէ և սբուԹէ Տի քն. Այս լուծուածն է սբոյն Ջերոնիմոսի.

ԳԼՈՒԽ Գ.

ՀԱՄԱՐ Ը.

Եւ ապրեալին ի նմանէ, և խոստովան լինէին ....

Կրաւնքի Յովհաննու, և խոստովանութեն հրէից ոչ էին ձշմարիտ խորհուրդք բաւնչք մեղաց, որպիսիքեն ի մէջ բռնաւորէն մկրտութեն, և խոստովանութեն; բայց էին միայն արարողութիք արտաքինք, որովք Յովհաննէս զարթուցանէր զհաւատս հրէից, և ածէր զնոս ի զղջումն և յապաշխարութեն սրտի, ուստի ասէ, Ես մկրտեմ զձեզ ջրով յապաշխարութեն: իբրեւ ասէր, յորժամ լուանամ ես զմարմինս ձեր ջրով արտաքսապէս, այն արտաքին լուացմանէն խրատեմ զձեզ լուանալ և սբել ներքսապէս զհոգիս ձեր արտասուօք ապաշխարութեն, առանց որոյ ոչ կարէ մկրտութեն իմ, կամ խոստովանութեն ձեր արձակել զձեզ ի մեղաց ձերոց, բայց որ զինն իմ գայ Տէր քրիստոս, նա է որ մկրտեսցէ զձեզ ի հոգի սբով, և ի հուր, հաստատելով զձշմարիտ մկրտութեն որով հոգի սբ եկեսցէ ի ձեզ, և զսնոտս ձեր սբեսցէ հրով սիրոյն ձայ.

*Եւ մի համարիցիք ասել յանձինս ձեր ունիմք
մեք հայր զԱբրահամ.*

Դիւրալք կուրացեալք ինքնահաւանութեք, այնպէս համարէին թէ առ ի ժառանգել զարքայութեն երկնից, բաւական էր նոցա թէ զաւակ էին Աբրահամու, մինչ ոչ էր նոցա փոյթ ինչ հաստատել վարուց և գործոց հօրն նըմանց. խրատէք, ասէ ցնոսա Յոհաննէս, զի որք Թուլացան ի հաւատոյ Աբրահամու, նոքա ոչ են հարազատ ծնունդ նորա, այլ միայն որդիք աւելորդ հաստոյ հաստատին ի զաւակ, այսինքն այնոքիկ որք շրջին ի շաւիղս, և ի հաւատս Աբրահամու. Եւ եթէ պակասեցին այնպիսիքն ի մէջ հրէից, սակայն ոչ խափանեցին խոստումնքն Աստուծոյ, բայց ի քարանց անտառ, այսինքն ի հեթանոսաց յարուցանէ Աստուած որդիս Աբրահամու. Ուրեմն և դու, ով հայ եղբայր, մի պարծենար, և զանձն քո մի խաբեր ասելով թէ, Լուսաւորչադաւան եմ ես, ունիմ զհայր Լուսաւորիչն; Լուսաւորչի որդի եմ. Լուսաւորչի որդի ես, բարի է; բայց դու անտի ինչ օգտիցիս, եթէ ի մեղաց խաւարն շրջիս, և Տողեալ զլուսաւորչին ուղղափառ հաւատոյն, խոտորեալ մոլորիս ի հերձուածոց որք ի հայրական ժառանգութենէն տարագիր արասցեն զքեզ? Որդի զհօրն զմեղս մի առներ, ասէ Աստ. Եթէ ոչ դատապարտեսցին բարեսէր որդի վասն մեղաց հօր, բայց և վասն արդարութեան հօր չարաբարոյ որդի ոչ արդարասցին.

Ղեկն ելն ժբ.ի.

ՀԱՄԱՐ. Ժ.

Տայն ժամ գայ Տ՚ա առ Յովհաննէս մկրտել.

ՄկրտուԹիւն Յովհաննու ոչ ինչ էր այնտոյ սբոյն սբոց; սակայն հասեալա Տ՚ա գալ առ Յովհաննէս, և մկրտիլ ի նմանէ, վ՚ն երկու պատճառաց: Զոմանսն, առ ի տալոյ մեզ զպայծառադոյն օրինակ խոնարհուԹեան, մինչ գայ մեծաւորն առ փոքրաւորն, և սբն սբոց ընդ մեղաւորս հաճարկի. Երկիւղ, զի քարոզուԹիւն Յովհաննու, և հայեցուածք հօր երկնաւորի, և աղաւնաձեւական ներմամբն հոգւոյն սբոյ ի վր՚ Տ՚ն, յայտնեալ լինին աշխարհի մեծության դալուստն, և ծանեցեն ամենքեան Թէ քո է որդի ահ՚, քաւիչ մեղաց և փրկիչ մեղաւորաց.

ԳԼՈՒԽ Ղ.

ՀԱՄԱՐ. ԱՀ.

Յայնժամ վարեցաւ Տ՚ն յանապատ փորձիլ ի Սատանայէ.

Ըստ եսայեա մարգարէին յետ անկման երկոց ծնողացն մերոց յերկնից ի դժոխս, զորս եղև մերկացեալ և Թափուր յամենայն գերբնական շնորհաց, որովք զարդարեցեալ էր ի սկզբան: սակայն ունէր, և ունի նա այժմ զողորմուԹիւն և զչնորհս բնականս, զորս պահանջէ հրեշ-

հրեշտակային էութեն և բնութեն, որպիսիք են հոգևորութեն, անմահութեն, նրբութեն, և յայտնագոյն ճանաչութեն նոցա բազմաց զորս ոչ ճանաչեն հմտագոյնք և մարդիանք. Թ-ող զնոս ապագայս և պատահականս, և զայլ ինչ զոր առնել կամ և թողուլ ունի մարդ-զանձն նշանութեն, որպիսեաց ճանաչութեն պատճառն առ մի և նոյն էջ. Հարցանեն ուրեմն զբ հարցն, մի թէ գիտէր Պատանայ թէ քս էջ էր, յորժամ փորձէաց զնա?

Պատասխ: Ի նախապատմութենէ մարգարէից, և ի հրաշագործութենէ հանդիսելոց յաւուրս Ծնդեան, յայտնութենէ, և սկզբնութենէ Յիսուսի քի, գիտէր Պատանայ զի նա էր մեսիայ անուանեալն քս. աշակերտել լուեալ Պատանայի զնայն հօր երկնաւորի յորժամ սկզբնաւ Յս, դ-ա է որդի իմ սիրելի; լուեալ և ևս զվկայութենէ Յօհաննու որ ասէր, Ես տեսի, և վկայեցի եթէ սա է որդին էջ: և զվկայութենէն անտի գիտէր Պատանայ, թէ Յս որդի էր էջ: սակայն երկմտեաւ կայր, և ի տարակուսի, մի թէ քս բնական որդի էջ եղէ, կամ եթէ միայն որդի որդեգրութենէ: Ուրեմն առ ի ստուգել վս բանին այսորիկ, և պարզել զտարակուսութենէն, սկսաւ հնարիւք, և բանսարկութենէքն փորձէ զՔս, զի ի չեռն հրաշագործութենէ ուրուք զոր արասցէ Յս, կամ յանկարծողութենէ զինչ ինչ գործելոյ, ծանիցէ թէ նա որպիսի ոք է, մի թէ լոկ մարդ, կամ մի թէ և էջ.

Ետուն հարձոյ Թուխեցաւ Յն քի փորձել ի Պատանայէ, նախ զի մտեալ ընդ նմա յատպարէս մարթին, հարկեցէ զնա յայղութենէ: և դարձեալ, ի ցոյց թէ ինքնին էր մարդ ճշմարիտ, և մարդկութենէ խնդալ

Մատթ. գ. ԺԷ. Յօհան. ա. ԼԴ.

8563-54 392

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՍՌ ԳՐՈՒԹՅՈՒՆ

նմանակից մեզ փորձեալ յամէն առանց մեղաց. ընդառնել քան կամեցաւ փորձել, առ ի խթատել զմեզ օրհնակաւ նորով, թէ ցորքան ժամանակ պանդխտիմք ի վերներսն, պարտիմք զանձինս մեր պատրաստել ի պատերազմունս, և ի փորձութիւնս, և յաղթել նոցա աղօթիւք, պահօք, և ընթերցմամբ գրոց սբոց.

ՀԱՄԱՐ. Ը.

Եւ եցոյց նմա զամէն Թագաւորութիւնս աշխարհին.

Որչափ բարձր և հոգի լեառն այն, յորում էած սատանայ զերկն Տն, ոչ կարէր քան ակնածուիլն, և դադարէ անտի լերինն, առարձակել եթէ ոչ առ սակաւս ինչ մինչև շուրջանակի; ապա դի արդ ի լեռնէ անտի եցոյց նմա Սատանայ զամէն Թագաւորութիւնս աշխարհին?

Պատասխ. Եցոյց նմա զնոսա, զոր օրինակ կարեմ և ես ի տեղւոջէ աստի ցուցանել քեզ զնոյնս, զաշխարհացոյցն դնելով ընդ առաջն, կամ և մատամբն նշանակելով զկողմն և զդիրս նշարաքանչիւրոյ Թագաւորութեանն.

ԳԼՈՒԽ. Ե.

ՀԱՄԱՌ. Գ.

Երանն աղքատաց հոգւով.

ԵՐԿՈՒ կերպիւ են աղքատք հոգեւով: ԱՂՐԱՒԱԼՆ. Եթէ փարթամ ոք և մեծատուն ոչ է յուսացեալ յինքն եւ, այլ ապաւէն նեալ կայ ի մի և եթ աՂՃ, յօժար և պատրաստ կորուսանել զինչս զամ, և ոչ գործել զմահուշտի ինչ մեղաց, նա է աղքատ հոգւով, թէ և ունիցի զամ գանձս աշխարհի.

ԵՒԿՂ. Եթէ մերկացեալ ոք յամ ընչից, տնանկ, չքաւոր, տառապեալ, մաշեալ աղքատութեբ, ոչ յուսահատի, ոչ տրտնջէ, բայց համբերութեբ կայ յաղքատութեբ եւրում, զայս գիտեալ զի այն եսկ է կամքն ԱՂՅ, նա եւս է աղքատ հոգւով.

ԵՒՂՔ. Բայց աղքատք հոգւով ըստ դերագանցութեբ են այսոցիկ, որք հնտանեալ խրատուց ամն, ոչ միայն ոչ ցանկանան փարթամութեբ զրոս ոչ ունին, բայց եւս, զրոս ունին, Թողուն զնս և բայց, և հանդերձեալ ուխտիւ կամաւոր աղքատութեբ, պատրաստութեբն զանձինս իւրեանց, ոչ դառնալ երբեք ի վերստաստացուցն Թողեալ ընչից. ԱՂ յիսկնանք են ամ կրօնաւորք, որք հրաժարեցան յաշխարհէ, և յամ ընչից նր, մինչ և ոչ լինել նց օրէն առանալ, և իւրացուցանել ինքեանց զինչ ինչ, որչափ փոքր և եղէ,

բայց ըստ օրինակի նախնեաց քրիստոնէից, ունէին զնոսա ինչ հատարակաց. Եւ ասէն այսպիսեաց, զի գոհանային կոչատական ընչիցն զորս Թողէին, առցեն զհարեւանապատին յաշխատիցն ասա, և զկենդանս յատուկանան ի հանդերձելոցն.

ՀԱՄԱՐ. Ի.

Երանի որք հալածեալք եղեն վասն արդարութեան.

ՈՒՊ զի հալածեալն ոչ արժանն ընդ ապրելոյ ընկերակից է, ոչ է նման բանականն, թէ կրկ զհալածանս և զնախատինս, քանզի զհոյնս և զկրեն ամբարիշտք բաղում անգամ, և ոչ բարւոք ասէ ստէրոուլինատոս, ունէն և ընքնին յատանայ զմարտերսոս նոր. Պարտ է առաւել զի հալածանայ լինին ընկերակիցք համբերութեան, և աղդարութեան. Պետոյ է նախ համբերութեան, որով հալածեալն անտրտունջ, անխոժոռ, նա և ուրախ, և զուարճասիրտ հաւանեալ ընդ կամս աղոյ, հանդարտութեամբ կացցէ ի հալածանս նոր մինչև ի սպառ, քանզի ասէ ստէ, ՈՒր համբերեսցէ ի սպառ, նա կեցցէ. Դարձեալ պետոյ է արդարութեան, զի զմեզ մի հալածեցեն վասն մերոյ ինչ չարագործութեան, այլ Ձրի և առանց պարտուց, վասն արդարութեան, և անուանն ստէ: ՈՒսան ոչ ասէ քէ, երանի որք հալածեալք եղեն, բայց յաւելու և ասէ, երանի որք հալածեալք եղեն վասն արդարութեան, վասն քրի, վասն հաւատոյ, վասն զի են ուղղափառք քրիստոնեայք.

աՄատԹ. Ե. ԺԲ.

Աղնպէս խրատէր աղաքեան Պետրոս և կարդուրէր զնորահաւատ հօտեցան, ասելով, Եթէ չար

էա

չարնցնէք յաղագս արդարութեանն եթանելի եք : և դար-
ձեալ, ամէն ոք ի ձեզ չարչարանցն նբոնա զանազան, կամ ա. Պետ.
նբոնա զդող, կամ նբոնա զչարագործ, կամ նբոնա զօ ը.
առաքեանսն; ապա թէ նբոնա զբննատանեայ, ամէն ինչ զլ. ը.
ամաչեսցի, այլ փառաւորս առնիցէ զԱՍՏՈՒԱԾ ան-
այսմ ի : Օբանս զայսոսիկ լաւ պահեա ի միտս, եղ-
բայր քոնատանեայ, եղիցին նք քեզ ի մէջ փորձու-
թեան, եթէ նբոնա զնեղեալս խորհիս մեղու ի քեզան,
որով դառնապոյնք հալածանք, անուշութիւնք և քաղ-
ցրահամ դարձցին.

ՀԱՄԱՐ. Յ-Գ.

ՂՈՒԿ ԷՔ ԱՂ ԵՐկրի : ԴՈՒՔ ԵՔ ԼՈՅՍ ԱՇԽԱՐհին.

ՈՉ միայն առ մեք հաւատքեալսն, այլ և առ յաջորդս
նոցն եպիսկոպոսս, վարդապետս, նա՛ և առ ամ բա-
հանայս առ հասարակ ի խրատն այն ՍՏՈՒ, որով
ծանուցանի մեզ, թէ որպիսիք պարտին լինել այ-
նոքիկ, զորս կացոյց ՀՈՒԾ ընդ նշխատութիւն, լինել
առաքնորդս, և վերակացուս ժողովրդեան նորոյ:
Պահանջէ ՍՏՈՒ ի նոցն զնոս երկուս; առաքինի և սքոու-
թեամբ վարուց; երկրորդն և դիտութեամբ; որով եթէ պա-
հասին մինն, անարժան նն դասուզանին և քահա-
նայութեանն.

Հաւ սքոութեամբ վարուց առնելն զոր ասէ քզն,
ՂՈՒԿ ԷՔ ԱՂ ԵՐկրի. Հայս է բուն և յատուկ զօ
րութեամբ աղնն, Թէ ինքնին հասեղ է և անապական,
և յոր բանի վրայ եղէ ցանեալ, հասեղացուցանէ զնա,
և պահէ յապականութենէ. Նոյնպէս և քահանայնն
պարտ է անապական լինել, անարատ, հասեղացեալ
աղնե-

աղիս սբուԹԵ և մաքրուԹԵ վարուց, զի կարօղ լինիմ
զսբ առնել զԺողովուրդն, զվարս յուցանելով պատ-
կեշաս, և Օրինակօք ամ առաքինուԹեց, ածել զնս
ի սէրն, և յերկինսն աՀ. Այնպիսիսն եպիսկոպոսս
ինդրէր Գողոս աՀառաքեալ յորժամ ասէր, պարտ է
առ ՄատԹ. Դ. բ. եպիսկոպոսին, անարատ լինել, հեզ, ցած, պատ-
կեշտ : հիւրասէր ; մի Թշնամանօղ, մի հարկանօղ,
առ ՄատԹ. ա. Է. այլ հանդարտ : մի կռուՀօղ, մի արծաԹասէր. Քան-
զի ևԹԷ ինքն ապականեալ եղէ ցանկուԹեբք աշխար-
հիս, զայլս ևՀ համեցէ, և զի արդ եկեղեցւոյն
աՀ ինամակալ լինիցի.

Քայց քահանայի ոչ է բաւական աղ լինել և սբ,
պարտ է նմա առաՀել լոյս լինել, այս ինքն դիտուն,
ինամատուն, հմուտ և տեղեակ գրոց սբոց, և բանին,
վարդապետուԹԵ, զի կարօղ լինի և ժողովրդենէ հա-
լածել զնաւաւրն տգիտուԹԵ, և պատմել նոյ զօրինս
առ ՄատԹ. ա. Ե. աՀ, և ըստ ասացելոյն պօղոսի, վերակացու լինել
հաւատարիմ բանին վարդապետուԹԵ, և զհակա-
ռակօղս կշտամբել. լուր ԹԷ զինչ ասէ աՀՆ ի ձեռն
Մաղաքեայ մարգարէին ; շրԹուԹԵ քահանային պա-
տ. ԲԼ. Է. հեսցին զգիտուԹԵ, և զօրինս խնդրեսցին ի բերա-
նոյ նր, զի հրեշտակ ՏԷՐՆ ամենակալն է. Եթ դար-
ձաալ ի ձեռն էղիկիէլն, Օ ժողովուրդն իմ ուսուցա-
նեն ընտրել ի մէջ սբոյն, և պղծոյն, և ի մէջ անա-
րատին, և աղտատուրնն. Իսկ ևԹԷ Թափուր եցի
քահանայ ի դիտուԹԵ անտի, լուԷցին ԹԷ զորպիսիս
պատիժս սպասուցայ նմա աՀՆ ի ձեռն Ցաքեայ մար-
գարէին. Օհ դու զգիտուԹԵն մերժեցեր, մերժեցից
զ. Ե. Ը. և ևս զքեզ, և մի եւս քահանայասցիս ; և եղիցի սբ
ժողովուրդն, նոյնպէս և քահանայն.

Ի դիս կանոնաց զոր կարգեցին հայր սբ հայրա-
պետք,

պետք, ընթեռնուլք զնդեալ ի սբ Թադէոսէ զկա-
նոն զայն, Եպիսկոպոս զոգիան մի ձեռնադրեսցէ,
քանզի տգիտութիւն խոտելի է աշ քան զամ չարա-
գործութիւն. Յայսմանէ առաւել զդուշացի, քան
յամէ նոցա, քանզի տգէտ քահանայ ի բարկութիւն
շարժէ զաշ: Իսկ եթէ Եպիսկոպոս զոգիաս կա-
տուցէ առաջնորդս, նզովեալ եղիցի: Վայ ինձ ան-
արժան քահանայի, եթէ վիճանակ դարձուցանելոյ
զմեղաւորս ի ձանապարհայ նենգանց չարաց, առա-
ել խնդր արկանեմ նց, և Թափառական կենօք, և
անպարկեշտ վարուք նմովք դնեմ առաջի նց զդա-
Թադրութիւն. Եւ դարձեալ վայ ինձ, եթէ ունելով
զպատուականութիւն խրատելոյ զոգիս, ինքնին ես
անխրատ եմ, տգէտ, և անառելիակ Օրինացն աշ.

ՀԱՄԱՐ. Յ-Է.

Մի համարիք եթէ նկի լուծանել զօրէնս,
կամ զմարգարէս: ոչ նկի լուծանել,
այլ լնուլ.

Խրթնագոյնք են բանք ատն այսոքիկ, և դժուա-
արալոյծ յոյժ, ուսաւ ուսումնասէր ընթերցողին
պարտ է մտադրութիւք քննել զմեկնութիւն նց.

Աշնուաւքն Օրինացն, նամանաւք զդերս հինգ մո-
սէսի, այսինքն, գիրք Ծննդեան, գիրք Ելից: գիրք
ղեւտականք: գիրք Թուոց: և գիրք Երկրորդ Օրինացն.
Իսկ անուանաւքն մարգարէից, նամանաւք զայլ ատ գերսն
զորս ընդունի հինն կտակարան.

Դարձեալ, ի գերս Թէ Օրինացն, Թէ և մարգա-
րէից, պարտ է զգուշանալ զանազանել չորեք կերպիւ
բանին.

քանան. ՀՂԼՔ են բնականք: այլք են նշանականքն: այլք են աստուածականք: և այլք Օրինականք, զորս մեկնեմ զմի ըստ միոջէ.

Բնականք, կամ վարքականք; որպիսիք են Ի. պատուիրանք զոր դրեալ էր ՀՂԻ ի վր քարեղէն տախտակաց երկուց, և այլք որք պատկանին առ սէր ընկերի և ուղղութի վարուց, և առաքելին առ երկուս այսոսիկ, Սիրեսցես զՏՐ ՀՂԻՔ, յամէն սրտէ քումմէ: և, Սիրեսցես զընկերդ քո, իբրև զանձն քո; յերկուս յայսոսիկ, ասէ ՏՐ, ամ Օրէնք և մարգարէք կախեալ կան.

Նշանականքն. զորպիսիք էին այնքան Օրինակք և նշանակութիք որք նախատիպանէին իբրև ի հեռաստանէ զիրս հանդերձեալս ի նոր Օրէնսն. զորոյ յաղագաւ ասէ Պօղոս, Թէ այն ամ Օրինակաւ անցանէք ընդ նա, այն Օրինակաւ լինէք վս մեր ա. կորնթաց Ի. ի.

Հղբարոզականք. զորպիսիք էին ամ արարողութիք զոր հրէայք ի կիր արկանէին ի պաշտաւնի ՀՂՅ, և ի շինութի նորընծայ նկեղեցւոյն, զոր օրինակ, Թլփատութի, ի ջնջումն սկզբնական մեղաց. Ձաշակութիմ զատկական գառինն, և այլք.

Օրինականք. զորպիսիք էին պատուիրք զոր Օրէնքն սպառնային չարագործաց, դարձուցանել զնոսա յանօրէնութէ; և վարձք զոր խոստանային բարեպաշտից, առ ի ածել զնոսա ի սէրն և յերկիւղն ՀՂՅ. Եւ այլ ամ վճռով և Օրէնք եդեալք վս կառավարութէ ժողովրդեան. Լուեսցուք այժմ Թէ զի արդ ՏՐ մեր Յս ՔՍ, ի հաստատել նորս Օրէնսն, ոչ ելոյծ զհինն, բայց յաւէտ կատարեաց, և ելոյ.

Յա-

Տաղտկս ընդհանուց և վարժականաց, զորս ունեն իւրաքանչիւր ոք ի մէնջ գրեալս ի սմին իւրում, ոչ միով, առ Պօղոս աղաչեալ, այլ հոգւով աշխ կենդանւոյ; ոչ ի տախտակս քարեղէնս, այլ ի տախտակս սրտին մարմնեղէնս, առնդ ինչ է և հաւատալ, թէ քս ոչ եկեալ գնա՞, բայց յաւէտ կատարեաց և եկեալ, տալով և մեզ ընդառնելոյ զանխափանելի պատուիրանն առնուլ և պահել զնոյնս. աղաչեմ, մի թէ երբեք յառաջ քան զգալուստն քն, մատոյց ոք աշխ զամենահաճոյ պաշտաւնիս, ոյք մատուցանեն նմա զօրհնաբեր աշակերտք տէրն? Յորում ժամանակի բորբոքեցան մարդիկ ի հնուճի, այնքան ջերմեռանդութեամբ առ աշխ, ոյք բորբոքեցան զինն մարդացման բանին աշխ? Համարեա, եթէ կարես, զբազմութիւն անթիւ մարտիրոսաց, որք ի քէ ի վեր, մինչէ յայսօր, հեղմամբն արեան ինքեանց զիւրեանց հաւատոն և զսէրն. աղ զմտաւդ, թէ որչափ կատարեալ է եղբայրասիրութիւն ի մէջ ընդառնելոյ, որք զպատուէր ունին ի տէնէ սիրել և զՔնասիս իւրեանց. Շատ էր արդարոց հին օրինացն պահել զպատուիրանս, զորս պահել պարտին առնեսքեան առ հասարակ, բայց քս զաշակերտս իւր զարթուցանէ առ գերազանցագոյն առաքինութիւն, և ի վր պատուիրանաց յաւելու և զաշխատարանական խրատն կամաւոր աղքատութիւն, անարատ ողջախոհութիւն և հնազանդութիւն; ուրացման անձին, և զայլս բարձրագոյն առաքինութիւնս, որոց ոչ կարէր հասու լինել կրտսերութիւն, և փոքրկութիւն հին Օրինացն.

Տաղտկս Նշանակականաց, վկայէ աշխ Պօղոս, թէ ոչնչին Օրէնքն զպատուէր հանդերձելոյ, և ոչ զնոյն կերպարանս բարեաց: ուրեմն ոչ եկեալ գնա՞ Եբրայեց. Ը. ա.

զնա Տ՚ն, այլ ելից, յորժամ զնշանակեցեալսն ի հնուեն, առաջն կացոյց ի նորուս; յորժամ փոխանակ սուտ ելոյ, ծագեաց զլոյսն; և ի տեղի օրինակաց ներքմոյծ զձշմարտուեն և զիսկուեն եղայեն, զոր օրինակ զձաշակուեաս մարմնոյ և արեան եւրոյ, փոխանակ մանանայի և այլք.

Տաղտս հաղարդականնայ, ելից և զնա Տ՚ն, կատարելով զնա յաման յանձին եւրուս. Ուեթօրեայ մանուկ Թլիսատեցաւ: քառասնօրեայ, ընծայեցաւ հՀ ի տաճարին: զատկական գառն ճաշակեաց, և զայլս ամ կատարեաց, ոչ նակ սպասուհ եղեալ էր յօրինան. հՀուաւել, զարարողական ելից քն, ոչ միայն կատարելով զնա յանձին եւրուս, բայց յաւելու հաստատելով փոխանակ նմ զարարողուեիս կատարելոցն, որք առնուն զնեերինն հնոց. Օրօրինակ զարարողուեն Թլիսատուեե կատարեաց և ելից հաստատամբն մկրտուեե, և փոխանակ ամ զոհից և ողջակիզաց, հաստատեաց զպատարագն մարմնոյ և արեան եւրոյ.

Տաղտս Օրինականաց, ելից և զնա Տ՚ն, զի փոխանակ ժամանակեայ պատժոց զոյս սպասեսցին Օրէնքն, կացոյց վն մեղաւորաց զոսնկանս յաւիտենական; և փոխանակ անցաւոր և կրստական վարձուց զոյս խոստանայինն օրէնքն, հաստուցանէ զվարձս որք կան յաւիտեան. Ուրեմն զօրէնս ոչ ելից քն, որ կատարեաց զնա ցորքան ժամանակ շրջեցաւ ի վր երկրի: զօրէնս ոչ ելից, որ կամ զի մի յոմանց յօրինացն, մնչէ ամ եղիցի: զՕրէնս ոչ ելից, որ եղև լրուեամ Օրինացն, ոչ ասէ Փրկիչս Հռոմ. Ժ. Թէ, կատարած օրինացն քն է. Օրէնս ոչ ելից այլ ելից, և բովանդակեաց ի վր խաչափայտին, յոր

Ժամ

ժամ առաց, կատարեալ է ամ ինչ, այսինքն Օրէնսդրին նշանակութիւնք և խոստումնք, ամ բանք և նախասացումնք մարգարէից կատարեցան յինս, և ինև.

Հաւանիկս, քե հաստատելով զօրէնն նոր, ու նախասացոյց և խափանեաց զհինն, ոմն ասէ Պօղոս, թէ զօրէնս պատուիրանաց հրամանօք խափանեաց; ապա ուրեմն ոչ եկն Տե լնուլ զօրէնսն, այլ խափանել.

Եբրա. յԵց. Բ.

Պատասխ. Յորքան ժամանակ ունէին մարդիկ զպարտականութիւն պահել զհինն, քե ոչ հաստատեաց զնորն. բայց երբեմն լցան աւուրք հինն օրէնսդրի, ըստ ժամանակին զոր սահմանեալ էր ՀՀ, հաստատեաց քե զնորն, որ ոչ է լուծանել զհինն, բայց յաւէտ կատարել զինս, և առնուլ զանվերնի նախասահմանութեն ՀՀ. Օրդ Օրէնսդիր հաստակեն մանկութե ոչ պարտ է ծնել մինչև. ցվախճան մարդոյ, բայց ունի զերիտասարդութեն զսահմանս իւր: ուստի յորժամ երեխայ ի մանկութե անտի հասեալ է յատն երիտասարդութե, ոչ ասի երիտասարդութեն, ուռնախաղութեն մանկութե, բայց յաւէտ կատարեալ ինչ. Հինն օրէնքն էր երբեմն մանկութեն նիւթ ղեկտոյն ՀՀ; ոչ կարէր հասանիլ այն թերին և անկատար ծնել մինչև նկատարած աշխարհի; պարտ էր նմա զարգանալ, աճիլ և մեծանալ, մինչև ի կատարելագոյն հասակին երիտասարդութե նոր Օրէնսդրի, ըստ որում երիտասարդութեն ժամանակ նախասահմանեալ էր յՀՀ. ուրեմն հաստատուն նոր Օրէնսդրին, ոչ եղև լուծուն հնոյն, բայց եղև լրումն և կատարումն նր.

Հաւանիլ, ոչ կարէր քե պահել զհինն օրէնսդրին, և կատարել զբանն մարգարէից, եթէ ոչ հաստատելով

զօրինն նոր փոխանակ հնոյն, ոչ խոստացեալ էր
աշճ և ձեռն մարգարէից. մի յիշէք զառաջինսն ասէ
ՏՐ, և ձեռն եսայեայ մարգարէի, և զհինն մի
Գ. Ե. ՔՒ. ածէք զմտաւ: և դարձեալ երեմեայ ասէ աշհաւա-
նիկ աւուրք գան, և ուխտեցից տանն իսի և տանն
յուդայ ուխտ նոր, ոչ ըստ ուխտին զոր ուխտեցի ընդ
հարցն նո. աշաւուրք այնոքիկ աւուրք են նոր Օրինաց,
աւուրք են նորոյ ուխտի, զոր յընդունելի ժամու ուխ-
տեաց քո արեամբ նորով, ընդ եկեղեցւոյն եբրում;
նոյն ասելով, ուխտ նոր, ասէ Պօղոս, հնացոյց
Եբրայ. զառաջինն. Յայտնի է ուրեմն Թէ քո հաստատե-
Ը. Ժգ. լով զօրինն նոր, եհնոյն, որ խոստանայր զնորն.
Օոր Օրինակ եԹէ խոստացայ ես տալ քեզ ո. ոչ
կես յետ մոյ տմոյ, և ի կատարել ատմոյն տամ
քեզ զխոստացեալ ոսկիս, ոչ համարիմ ես լուծանել
զխոստումն իմ, բայց յաւէտ հաստուցանել զնա և
առնուլ.

Աշխոյն, պարտէս զնեալ յաղագս հին Օրինացն,
Թէ ի միւմ ժամանակի կենդանի նոյ էր, և յայլում
ժամանակի մեռեալ էր և մահաբեր. Յաւուրցն մո-
սէսի ի վեր, մինչև ի հուշակուճն աշխեսուանին, կեն-
դանի էր Օրինքն, և պարտական էին հրէայք պա-
հել զնա. Իսկ զինն հուշակմանն աւետարանին, մե-
ռեալ է Օրինքն և մահաբեր, և եԹէ կամիցի ոք
զարնել նովաւ, նա լինի դժոխապարտ. Ուստի ասէ
Պօղոս, Օայս զնեմ եԹէ ոչ արդարանայ մարդ ի
գործոց օրինացն. Եւ դարձեալ, որք ի անդամ ի
Գ. ա. գործոց Օրինացն են, ընդ անէծս են.
Ղաատ. Բ. գ.

ՀԱՄԱՐ. Ի.

ՈՐ ոք լուծցէ մի ինչ ի պատուիրանացն այսոցանէ, ի փոքունց, փոքր կո՛չեսցի յարքայութեան.

փոքր կոչեսցի յարքայութեան, այս ինքն, համարեսցի առ ոչ ինչ, և յարքայութեի ոչ մտցէ.

ՀԱՌԱՐԿԵԱ. Օն արդ զրկեսցի ոք յարքայութէ, փոխանակ զի ելոյժ զպատուիրանն, որ ասի փոքր և թեթև?

ՊԱՏԱՍԽ. Ի-ԼԵԹև ասի և փոքր, ոչ ըստ ինքեան, բայց ըստ սուտ կարծեաց փարիսեցւոց, որք զկորհուրդս անպարկեշտս, և զչար ցանկութիս, որք ի խորոց սրտի ոչ ելանէին արտաքս ի գործ, ոչ ուրանէին երբեք զմեղքն, և զպատուիրան հրաժարելոյ յայնպիսի առանձնական խորհրդոց և ցանկութեց, անարգէին երբեք զփոքր և թեթև ինչ պատուիրան: բայց քո՛ւ ուսուցանէ Թէ այնպիսի պատուիրանք փոքունք չեն, այլ մեծք և ծանրագոյնք, որով հետև, մի՛ զանցառնելոյ զնոքօք, զրկին մարդ յարքայութէն երկնից.

ՀԱՄԱՐ. ԻԱ.

ԼՈ՛Ւարուք զի ասացաւ առաջնոց, մի սպանաներ .... այլ ես ասեմ ձեզ ... և այլ.

Բարբանջեն աստ անհաւատքն, և ընդդէմ ելեն ուսո՛ւցեալ էր յաշ՛ւ: ՈՒրեմն մինչ խափանէ քո՛ւ զայն

աշճառուր Օրէնքն, և միոխանակ նր գայլ ինչ Օրէնքն նեղմուծանէ, հակառակ կայ աշՅ; ապա ինչքանիս ոչ է աշճ, դի աշճ ինքն ինքեան հակառակ չէ.

Պատասխ. Ի վերոյ ցուցն երկատասիս, Թէ քրս զօրէնքն ոչ եղոյծ, այլ եղեց, զօրէնքն նոր հաստատելով միոխանակ հնոյն.

Աղուաւել պարտ է դնտել Թէ քրս յայս, և ի հետևեալ հատուածն, ոչ խափանէ զաշճաւանդ Օրէնքն, որ յիսմի սբ էր և արդար; բայց խափանէ, և ի բաց մերժէ զչար աւանդութիսն և վատ սովորութիսն բարսնեցուց, որք Թևբելով զդնրս, ըստ Թևրութե մատաց իւրեանց, մոլորեցուցանէին զմիամիտ ժողովուրդն, ասելով զչարն բարի; և զբարին, չար; և ի բաց Թողեալ զնրաւունս աշՅ, նեղմուծանէին ի ժողովուրդն զօտարս վարդապետութիս, և զառաջելաբանութիս որով էին զոդեաս.

Ղարձեալ. Ղնդրեաք Թէ քրս հաստատելով զնորն, խափանեաց զհինն, վրս այնորիկ պարտէ ասել Թէ քրս հակառակ եղե աշՅ. Ստեսանեմք զօր հանապազ, դի նշանակ երկրի զօրէնսս դնեն և միւսմ ժամանակի, զորս յետոյ խափանեն և միւսովք, ըստ որում պահանջէ հասարակ Օգուտ, և բարի կառավարութե իւրեանց աշխատհին; և ոչ ասեն վրս այնորիկ հակառակք լինել ինքեանց. Ղուրեմն զինչ զարմանք եղեն, Եթէ աշճ մինչ չէ էր մարդանալ, հաստատեաց զօրէնք մի, առժամանակ ինչ սահմանեալ ի նմանէ; յետոյ յորժամ մարդացաւ, հաճոյ Թուեցաւ նմա զառաջինն խափանել, և դնել զնորն, որ առնու և կատարէ զառաջինն. Օր Օրինակ, ասէր հինն Օրէնքն, մի սպանանիր, և արդելէր զմարդասպանութե: յաւելու քրս ի հինն, և արդելէ, ոչ միայն

զմարդ

զմարդասպանութիւն, բայց առաւել տրդելէ զնախատինս, զկռիւս, զվէճ, և զայմ շարժմունս բազկութիւն, որք դրդեն զմեզ և դրգռեն անասրտել, վիրաւորել, հարկանել, սպանանել զընկերն. ասէ ես ասեմ ձեզ, եթէ ամ ոք որ բարկանայ եղբօր իւրում, այնու կամաւ և դիտաւորութիւն, զի սպանցէ զնա, սա պարտաւոր է դատաստանի և մահու, նբր թէ դործով իսկ սպանանեալ էր զեղբայրն, և ոչ միայն կամօք. իսկ եթէ ոչ միայն բարկանայ եղբօրն և սրտի իւրում, բայց առաւել զբարկութիւնն հանէ արտաքս, նախատելով զեղբայրն, և կոչելով զնա, Ռ-ագայ, որ աղտոտ բառն է, և Թարգմանի ունայն և դատարկ: կամ կոչելով զնա յինար և անխելք, նա պարտաւոր եղիցի, ոչ միայն դիւրագոյն դատաստանի, և սովորական պատժոյ, բայց պարտաւոր եղիցի աշտեան, և սաստկագոյն պատժոյ, նա և հրոյն գժոխայնոյ. աշա յիշէք քո զերկու կերպիւ դատաստան, որ էր ի մէջ հրէից. մինն էր դատաստան սովորական որ ընդ դէմ հարկանողաց կացուցանէր արդէօք զպատիժ, բայց այնքան խիստ և անխնայ չէր այն դատաստան, և պարտաւորայ էր բողոքումն ի դատաստանն անտի, առ այլ դատաստան. մինւն էր մեծամեծ աշտեան հր. որ պարտաւորայ, զոր կոչէին Սանհեդրին, յորում ի վր պարտաւորայ ծանրագոյն անկրաւութեանց, հատանէին զվճիռն սաստկագոյն պատժոյ, և ոչ էր, ի դատաստանէ անտի, աղաղակել առ այլ դատաստան.

ՀԱՄԱՐ. ԻԵ.

Լեր երաւախոհ ընդ ոսոխն քում ....

ոսոխն, է ն վերոյ ասացեալ եղբայր քո, որ զկնի ինչ ուսն ղբէն, վն նախատանաց, և դրպարտու-թեց զոր ընկալաւ ն քէն. Ընանապարհ, է կենցաղս այս յորում պանդխտիմք ն ստնե: դատաւոր, քն է որում առնաւ ամ դատաստան. դահճ, է սատա-նայ. բանտն, է գժոխ. Յետնն նաքարտկետ է Թե-Թևադոյն մեղքն, որ ն դատաւորէ ոչ Թողցն ան-վրէժ. լինել երաւախոհ ընդ ոսոխն քում, է միաբա-նել և հաշտել ընդ ընկերին զոր զրպարտեցեր զ. ոսոխ ասի մանել ղբեզ դատաւորին, յորժամ զրպարտու-Թիք որով զրպարտեցաւ ն քէն բողոքն առ աՀճ, և դվրէժ խնդրեն ն նմանէ.

Ի բանից ստն յայտնի բարւոք և ցուցանի քաւարանն, ուստի ոչ ելցեն հոգիքն արդարոց, մինչև հատուցեալ նցէ նց ամբ զնեանն նաքարտա-կետ, այսինքն զպարտաւորի հատուցումն վն մեղաց իւրեանց, որչափ ԹեԹև և նցեն. Եւ ապա, ն բանտէ անտի քաւարանին ելցեն.

ՀԱՄԱՐ. ԻԹ.

ԵԹէ ասէն քո աղ գայԹադղեցուցանէ ղբեզ, հան զնա .....

Յոցեն Թերևս քն կամքն զի մարդ զինքն կուրացու-ցանիցէ, կամ զինքն ձեռնատ առնիցէ, զի ն մեղս մի անկանիցի ?

ապա

գիտասխ . քաւ լինի : բայց անուշամբն ակամ աղոյ , և աղոյ ձեռին , որք գայթագղեցուցանեն զքեզ , պարտիս խմանալ , թէ կինն , թէ մայր , թէ բարեկամ , թէ հեշտութիւնս և փարթամութիւնս աշխարհին , թէ այլ ինչ որ է քեզ ի գայթագղութիւն , և վէմ գլորման , և ի պատճառն մեղանչելոյ . Այսպիսեան պարտ է հատանել և ընկենուլ ի քէն , և հրաժարիլ ի նոցն , թէ և եցեն քեզ սկսելի յոյժ , քան զակն քո աջ , և քան զաջ ձեռն քո , լաւ և ս հատարելով զրկիլ յայնմ , և ոչ անկանիլ ի մեղս , և դահավիժիլ ի դէ հեն հրոյն .

ՀԱՄԱՐ . ԼԲ.

Աշխ որ արձակէ զկինն իւր , առանց բանի պոռնկութեան տայ նմա չնալ .

Տաղադս անլուծանելի կապակցութիւն պսակին , խրթնագոյն է դժուարութեն , որոյ լուծումն յետոյ նգեմք ի հատոր Թ. գլ ԺԹ. համարէն .

ՀԱՄԱՐ . ԼԳ.

Աշխ ես ասեմ ձեզ ամենևին մի երդնուլ .

Տաղադս երդման , այս միայն պատուհիրեալ էր յօրէնսն , մի դնել զանուն աշխ ի վր անտեաց : ուստի փարիսեցիք ուսուցանէին , թէ մեղք էր միայն սուտ երդումն , և թէ երդնուլ յերկինս և յերկիր , կամ ի քաղաքն սբ , կամ ի սպառնարն , որ յաձախատոյն ինչ էր հրէից , բնաւ ոչ էր հատարելի և մեղք .

նակ քո, առ ի մեկնել զբանս Օրինացն, և ի բաց ելեալ զչար վարդապետութենէ վարեսցուց, խրատեալ զմեզ ամենևին մի երդնուլ.

Հարցանեմ, ապա ինչ երդնուլ օրէն չիցէ երբեք?

Պատասխ. Օրէն է երբեմն երդնուլ. բայց վասն այնորիկ զի երդնուլն ոչ այլ ինչ է, եթէ ոչ կոչել զԱՀ, կամ և զաստուածս նոր ի վկայութիւն բանին ուղղել, պարտ է երդնուլ ճշմարտութեամբ, ազնուականութեամբ, հարկաւորութեամբ, և խոհեմութեամբ. Եւ եթէ ի չորից յայնցանէ պակասիցէ մինն, մեղք է առ Աստուած.

Ճշմարտութեամբ երդնուս, յորժամ երդումամբ ստոյգ բանս ինչ, որ ստուգիւ դնեալ ի ճշմարիտ է: կամ երդումամբ խոստանայս զբան ինչ, զոր ելոյծ և անկեղծաբար կատարել.

Ազնուականութեամբ երդնուս, յորժամ երդումամբ խոստանայս զիր ինչ առնել, որ ելոյծ և արժանի բան է.

Հարկաւորութեամբ երդնուս, յորժամ դատաւոր, կամ այլ ոք ընդ իշխանութեամբ կարգեալ, պահանջէ ի քէն զերդումն, և զվկայութիւն քո.

Խոհեմութեամբ երդնուս, յորժամ մեծ պատճառաւ նօք և երկիւղիւ երդնուս, ի վերայ ծանրագոյն իրացն, և ոչ ի վերայ մատեանց. Ազգսպիսի երդումն ոչ համարի քեզ ի մեղք, առաւել զվարձ ունի առաջի Աստուծոյ, և զոր ինչ այնպէս երդուաս, պարտական ես զայն առնել և հաստուցանել.

Իսկ երդումն մեղք է, յորժամ լինի, Ստութեամբ, կամ ազնիւաւորութեամբ, կամ ազնահարկաւորութեամբ, կամ ազնախոհեմութեամբ.

Ստութեամբ երդնուս, յորժամ երդումամբ ստոյգս ինչ զբան ինչ երբեմն ճշմարիտ, և դնեաս թէ սուտ է

կամ

կամ ի տարակուսի ես, մի թէ ճշմարիտ ինչ բանն այն, կամ ոչ թէ առաւ: կամ յորժամ երդումամբ խոստանաս առնել զիս ինչ, և ի սրտի քումմէ կամիք ուրեմն զայն ոչ առնել.

ԱՆՆՐԱՒՈՒԹԻՒ ԵՐԴՆուս, յորժամ երդմամբ յանձն առնուս զբան ինչ առնել, որ վատ և անիրաւբան է.

ԱՆՀԱՐԿԱՒՈՐՈՒԹԻՒ ԵՐԴՆուս, յորժամ զերդումն ոչ խնդրէ ի քէն դատաւոր կամ այլ ոք ընդ նշխարնուԹիւ կարգեալ, այլ ԹԷԹևասիր, և ի չար սովորուԹիւ երդնուս.

ԱՆԽոհեմուԹիւ ԵրդՆուս, յորժամ երդնուս անզգուշաբար, լրբաբար, անուրախաւոր, և առանց երկիւղի, կամ և ի վր անառեալ. Եւ գիտասջիր Թէ որ ինչ անիրաւուԹիւ երդուար, պարտական չես զայն առնել, նա և ԵԹէ հաստուցանես զերդումն քո, մեղք է.

ՀԱՄԱՐ. ԼԸ.

Լուծարուք զի ասացաւ առն ընդ առաջինն և այլ.

ՕՕրէնն ի խոհարնուԹիւ ունէին հրէայք դրեցեալ ի գիրս երից գլ. ին. գլուխ առաջնոյ ԽԴ. յերկրորդում Օրինացն գլ. ԺԹ. և երրորդին ԻՈՒՆԻՒ Օրէնն այն, զի որով չափով զրկեալ ինչ ոք զինուր ընկերն, նոյն չափով և՛նքն զրկեսցի; անձն ընդ անձին; աչն ընդ աչան; ձեռն ընդ ձեռին; հարուած ընդ հարուածոյն. Իսկ օրէնքն այն ի խոհարնուԹիւ ուսեալ էր յաշխ դատաւորաց և ժողովրդապետաց, զի ի հատանել նց զվէճս ի վր պարտաւորաց, մի ելանիք

ցեն արտաքս քան զսահմանս արդարութե՛ն, և զպատուիրան հաւատացելոցն անցանացդ, զչարագործս ոչ պատժելով աւելի քան զարժանիս եւրեանց.

Իսկ ի խարխեցեք Թիւրացա՛ն նմանայինն ըզանս Օրինացդ, և ասէին Թէ եւրաքանչիւրում արժան էր, յաւուրն եւրով եկեղեցուն՛ե՛ , և Թարց հրամանին մեծաւորաց , խնդրել զվրէժ , և զչարն հատուցանել վոխանակ չարին, ոչ սիրոյն արդարութե՛ն, այլ հոգւով Թշնամութե՛ն և վրէժխնդրութե՛ն . Օայն չար վարդապետութե՛ն ի բաց մերժէ ՏԻՐ ՅՈՒ , և խրատէ զմեզ , ոչ միայն ոչ հատուցանել զչարսն վոխանակ չարաց , հոգւով վրէժխնդրութե՛ն , և յաւուրն եկեղեցուն՛ե՛ մերով ; այլ և հրամայէ մեզ, հատուցանել զբարն , վոխանակ չարին , և ի սրտէ Թողուլ մերոց պարտապանաց ; սակայն Թոյլ տայ մեզ խնդրել զնրաւունս մեր , ի ձեռն դատաւորաց և վերակացուաց մերոց , և խոյս տալ ի չարէ զոր նենգեն մեզ Թշնամիք մեր .

Ո՛ արձեալ . Օգուշասի՛ն ևս մեկնեա՛ ի մէջ բանիցն քոց , որք խրատք են ; և ի մէջ բանից նո՛ , որք են հրամանք : զոր Օրինակ , յորժամ ասէ , մի կալ հակառակ չարի . և եթէ ոք ածիցէ ապտակ յաջ ծնօտ քո , դարձոյ նմա և զմիւսն : և որ կամիցի ոք առնուլ զշապիկն քո , Թող ի նմա և զբաճկոնն քո : այնոքիկ և նոցին նմանք , խրատք են առ որս յորդորէ արդեօք զմեզ ՏԻՐ ՅՈՒ , եբրև առ ծայրագոյն ինչ առաքինութե՛ն ; սակայն ոչ առնէ զմեզ պարտական պահել և առնուլ գնոյնս . Նա և ի դեպուն ածս լինանս , ունելոք եբրեաք զպատուականութե՛ն , այնպիսի խրատուց ոչ հետեւիլ , ըստ որում պահանջէն միտքն աշ՛ , և Օրէնք ընկերին . Իսկ

Տ՛ն

Յովհան. ԺԲ. ՆԳ.

Ցո՛ւր քո, ած-ողին նմա ապաւակ ի մի ծնօտ, ոչ դարձոյց զմիւսն, բայց յաւէտ յանդիմանեաց զնա ասելով, ընդ էր հարկանես զնա? Եւ պօղոս հաւաստէ կուռքէ կայ հակառակ զօրագլխոց. ոսկ կամէին զաղաւաբար արձակել զնա ի բանտէն, և ասէ ցնո՛ւս, դան հարեալ զմեզ հրապարակաւ առ անմեղս հռօմայե՛ցս արկին ի բանտ, և արդ լռելեայն հանեն զմեզ, ոչ այդպի՛ս, այլ եկեսցեն, ինքեանք եսկ հանցեն զմեզ. Եւ դարձեալ, յորժամ աշնանեայ քահանայապետն հրամայեաց սպասաւորացն հարկանել զբերան Պօղոսի, ոչ միայն ոչ լռեաց Պօղոսբայց և եկաց հակառակ չարին, և խստագոյն բանիւք նշաւակեաց զքահանայապետեան, ասելով, հարկանելոյ է զքեզ աստ, որմ բռնալ. Եսկ զոր այսպիսի խրատիւք կամի մարդ ուսուցանել մեզ, այս ինքն, զի հաւատերեսցուք, զի սիրեսցուք զՔրիստոս մեր, զի Թափեսցուք և սրտից մերոց զամ ոմն և խէթ; զի զվերիժ մի խնդրեսցուք մերով յաւուրս նշանաւութիւն; զի և դիսպճածս ոմանս զբարս արասցուք միոխանակ չարին, այնոքիսիկ եսկ հրամանք են զոր պարտիմք առնուլ և կատարել.

Յաղագս. խզ.

Լո՛ւարուք ապարէն զի ասացաւ, Սիրեսցես զընկեր քո, և առեսցես զթշնամի քո, այլ ես .....

Քրի բանիցն բուն զօրութի՛ն այս է; Մոռեակք, լո՛ւարուք զի ասացաւ, առեսցես զթշնամի քո; Բայց յո՞ւմէ լո՛ւարուք, յո՞ւմէ ասացաւ? Ոչ արդեօք

յո՞

Յօրինացին; և ոչ ի մարգարէից, բայց զայն լուծարուք
ի մոլորեալ և ի մոլորեցուցիչ միաբանեցուց և դա-
բաց, որք զմիաս պրոց ոչ նմանան.

Ես հաւատացիր ուրեմն, Թէ Օրէնքն կամ մարգա-
րէքն ոչ երբեք հրամայեցին առել զԹշնամիս; նա և
գլ. ԻԹ. գլ. ԽԵ. ի դիս զնաւակսն պարզ գրեալ էր, մի առեսցես
զեղբայր քո. Եւ ի դիս չՀռոմայց, եթէ քաղցեալ
է Թշնամին քո, կեբակրեա զնա; և եթէ ծարաւէ,
տուր ըմպել նմա. Բայց զի այսորիկ զի միաբանիչք
ոչ ուներին զորք երբև զեղբայրն և ընկերն, եթէ նա
ոչ էր հրեայ, կամ ազգակից, կամ բարեկամ, ոչ
ուրացանէին Յովհաննէս Թէ արժան էր առել զայ-
լազգին, և զԹշնամին. Այլ չար աղանդն ի բաց
հերքէ Տէր մեր Յիսուս Քրիստոս, և ուսուցանէ, Թէ ան-
տեսանելն եղբօր և ընկերին, տարտ է մեզ նմա-
նալ ոչ միայն զբարեկամս, և զաղգակիցս մեր, բայց
և զիմ մարդ առ հասարակ, յորմէ ազգէ և ծնեալ
եթէ բարեկամ, կամ եթէ Թշնամի, և երբև զեղ-
բարս տնօրէն զամենեսեան առանց խտրանաց. Սիրէք
զքեզ Թշնամիս ձեր, բարի արարէք առելեաց ձերոց.

ԳԼՈՒԽ. Ը.

ՀԱՄԱՌ.

Օգոյշ լերուք ողորմութենէ ձերմէ առնել առաջի մարդկան, ոյր թէ ի ցոյց ինչ նոցա.

Եվերոյ, գլ. Համար ժգ. ասէ Տէր, լուսաւորեսցէ լոյս ձեր առաջի մարդկան, ի տեսցեն զգործս ձեր բարիս: ապա ուրեմն դի արդ պատուիրէ տայ մեզ, ողորմութիւն մեր ծածկել և մարդկանէ? Թո-ՈՒՆ ինձ բանք քրի այսոքիկ հակառակ լինիլ միմեանց.

Պատասխ. ՄԷջ Թուէսցինս ընդ հակառակ, բայց չաւեխտ համաձայնք միմեանց, եթէ հայեսցիս, ոչ ի գործն, բայց ի դիտաւորութենէ գործողին: քանզի եթէ գործօղն ի գործել ուրուսւմ զբարւոյ ինչ, խնդրեսցէ գործել դնա ի ցոյց մարդկան, ոյր դի վաստաւորեսցին ի նմանէ, ունայն եսկ ի և անվարձ, նա և արժանի պատժոյ գործ նը. ՀԱՀ չսպիսիք էին, ողորմութիւնք, աղօթք, և ծոմապահութիւնք փարիսեցւոց, զորս չատպեմանէ քրիս, ոչ վա գործօց նց, այլ վա չար դիտաւորութենէ նց. ՄՈՒրեմն բարւոք խորատէ դմեզ Տէր, գողորմութիւն մեր, և զայլ որ և նոցին գործ բարւո մի առնել առաջի մարդկան ոյր թէ ի ցոյց նց, այսինքն դիտաւս ՄԻտասիով ենց. Իսկ յորժամ ասէ, լուսաւորեսցէ լոյս ձեր առաջի մարդկան, հասի ասել թէ պատա է մեզ ի գործս մեր, զայլ

ինչ

ինչ ոչ խնդրել, եթէ ոչ գիտաս աշ և գլխուն ընկերն.

ՀԱՄԱՐ. ԽԲ.

Ձրադ մարմոյ ակն է .....

Օն վերոյ ասացեալ վարդապետութեն, յաղագս բարի դիտաւորութեե, մեկնէ Տէր Տ առակաւ մարմոյ և ական. Համարին, է գործ բարի՝ աշկն է դիտաւորութեն գործողին: Ձրադ, է արժանաւորութեն գործոյն՝ Ուրեմն, ձրադ մարմոյ ակն է, այս ինքն, գործոյն արժանաւորութեն, է ի դիտաւորութեե գործողին; Եթէ ակն քո առատ իցէ, այսինքն, Եթէ դիտաւորութեն քո պարզ իցէ և ուղիղ, ամ մարմին քո եղիցի լուսաւոր, այս ինքն, գործ քո եղիցի արժանի վարձու և ընդունելի աշ. Իսկ Եթէ չար իցէ ակն դիտաւորութեե, չար և խաւարին, և անվարձ եղիցի գործ քո: աշկն առատ է, յորժամ խնդրես գիտաս աշ: աշկն չար է, յորժամ խնդրես գիտաս քո.

ՀԱՄԱՐ. ԽԴ.

ՈՉ ոք կարէ երկու տէրանց ծառայել.

Տէրկուց տէրանց անտէն մինն է Տէր մեր: միւսն է մամմոնայ, կամ մեծութեե և փարթամութեե աշխարհին, կամ այլ ամ ինչ որ հակառակ է աշ, և ածէ զմեզ ի մեղս. Իսկ անհնարին է մեզ ծառայել ի միասին երկու տէրանց այսոցիկ, այ-

այնքան,

ինքն, ամօթալի, որ շարժէ զմեզ ի չարն; և աշխ որ զմեզ ի բարի զարթուցանէ. իսկ եթէ առաքեալն եր- կու միաբան լինին միմեանց; եթէ բանն այն որում հեատնիս, ոչ է հակառակ աշխ, կարես արդեօք ծա- ռայել երկոսունց; ուստի ասէ Պօղոս, ծառայք, հնազանդ լերուք առեղանց ներոց մարմնաւորաց, այս ինքն յորժամ նք ոչ խնդրեսցեն ինչ ի մէնջ, որ եղէ հակառակ Օրինացն, և կամացն աշխ. Եփե սաց. գ.Ե.

ՀԱՄԱՐ. ԽԱ.

ամն հոգայք վն հոգւոց ներոց, զինչ ուտիցէք.

Թ-իւրասն ենայեալ հերձուածողաց ոմանց, զբանս ստե զայսոսիկ, ասէին Թէ քրիստոնէից ոչ եր Օրէն գործել զերկիրն, ոչ սերմանել, ոչ տնկել, ոչ հնձել, ոչ ժողովել ի շտեմարանս, ոչ զբաղիլ և հոգալ վն մարմնաւոր կարեաց, այլ կալ միայն յաղօթս, և ապա- ւինիլ յաշխ, որ զնասուն ուսն ամենեցուն, իսկ եթէ նս ագռաւուց, որչափ և առաւել մարդկան. աշխաւասնիկ յորպիսիս խորս մոլորութէ անկանիմ այսոքիկ, որք Թափուրք և գիտուրէք, յանդգնին ան- զգուշաբար ընթեռնուլ զգիրսն, և կուրացուցին, և ի կորուստ անձանց իւրեանց. ոչ արդեօք զմեզ ստե, հոգալ և աշխատիլ ի առաջուցն կերակրոց, ըմպելեաց, հանդերձից և այլ մարմնաւոր պիտոյից կենցաղոյս այսորիկ; բայց յաւէտ զպատուիրէր ուսնիմք ի ստեն, նախահոգալ զնոյնս, ոչ մեզ միայն, այլ և որդւոց, ընտանեաց, և փոքրաւորաց մերոց. ու- րեմն կամի ասա զմեզ խրատել զմեզ, ի հոգալ մերում վն պիտոյից մերոց, և բաց ձգել ի մէնջ զամ յուսա-

հաւատովքն, զայս կարճամտութեն, և աւելորդութեն զբաղմանց, որք աղմկեն, և խռովեցուցանեն զսիրտս մեր; և վա՛ս առացման պիտանաւոր ընչեցն, մի հրաժարիլ յատրարութենէն և յիրաւանցն աշխ. համրխնամատուն և խորագէտ, յանպա՛տ հոգայ և աշխատի, իբր թէ անխնամ էր և անօգնական յաշխ; և դարձեալ այնպա՛ս յուսայ և ապաւինի յաշխ, իբր թէ ընդունայն էին և ի դուռ, հոգիք նոր և աշխատանք.

ոչ ապաքէն հոգի է առաւել քան զկերակուր, և մարմին, քան զհանդերձ? աշխնքն, այն մարդասէր և բարերար աշխ, որ նոր և Թարց աշխատասոյց ինչ նորոց, նա՛ նեղ զհոգի և զմարմին, որչափ նա առաւել ասցէ նեղ, զկերակուրս, և զհանդերձս, և զայլ սա՛մ պիտոյս ներ, նէթէ դուք ի նա յուսացեալք, չանայք և ստացուա՛ն նոյ, ըստ կարի ներում?

ՂՈՒԿ

ԳԼՈՒԽ Ե.

ՀԱՄԱՐ. Ձ.

Մի տայք սքեսքի շանց, և մի արկանէք զմարգարիտս ձեր առաջի խոզից.

ԱՆՀամբն սքեսքե և մարգարտաց, պարտ է նմանալ զչնարտուքիս և զգլուխս հաւատոյ, և զխորհուրդս ևկեղեցւոյ. ևնհամբն շանց և խոզից, պարտ է նմանալ զանհաւատս, և զանարժան քրիստոնեայս. ԵՒք առ ոտս կոխեն զսքեսքե, յոր ժամ անմաքուր և պիղծ սրտիւ ընկալնուն զխորհուրդս ևկեղեցւոյ, և մանաւանդ զխորհուրդն մարմնոյ և արեան ՏՐՆ. Երդիծուցանեն, այս ինքն, ջարդեն, կտրատեն, ոտնահար առնեն զմեզ, յորժամ զանարձս խցեն, ոչ լսել զողջամիտ վարդապետութիւնն մեր, նա և և խրատուց անտի մերոց առնել առնուն առաւել հայհոյելոյ, և ևս քան զևս հակառակ կան չչնարտութիւնե.

ևզ ևնդ և խրատն այն ՏՐՆ, քահանայք և սպասաւորք ևկեղեցւոյ, որք տղայոց և աղջկանց ժամանելոյ և կնքուածութիւն բանին, տայք զսքեսքե, ոչ ուսանելով զինչ ինչ, զի առաջ քան զհաղորդել, ևթե ևնացեն զանձինս խրատանց, և և պղծութիւնք մեղաց սքեսցեն զսնորս, և ևնդեռն խոստովանութիւնե. ՏՂայք են, ասէք ? ՏՂայք են արդեօք, բայց ևրդուօղք : ՏՂայք են, բայց հուժաւորք : տղայք են, բայց ան-

պարկեշտք, առատաձեռնք, ողջախոհք, իշխանացուք, ծնողաց անհնազանդք, և դուք զայնպիսիսն, որ ապաշխարս և անխոսափուիանս, զհաղորդս առնէք անխաթիր մարմնոյ Տեառն; վայ ձեզ, զի այն իսկ է տալ սբուրթիւն չանց, այն է զմարդարիտս արկանել առաջի խողից, այն է գարշելին սբասեղծութեն, որոյ զվերէ՛ն ի ձէնջ Տէր խնդրեսցէ.

Հաւարկեա. Շուն էր յուդայ մատնիչ, և խոզ, յորժամ յաւազ հինդ շաբթին, բաղմեալ կայր յընթերս ընդ ուռասանան. Սակայն եաւ նմա քէն զմարմին նուր ուտել.

Պատասխ. Իշխան էր քէն առնել զբազումս, զորս արժան չէ մեզ առնել.

Բ՚արձնալ, անյայտ էր, և ծածկեալ յաշակերտից անխրատութիւն յուդայի, և եթէ քէն ոչ առյր նմա պատուիրեալ, վատահամբաւեր գնա յոյժ, և յայտնէր զմեղս նր զծածկեալս, զոր օրէն չէ մեզ առնել.

Հաւարկեա. Եթէ սբուրթիւն, և մարդարիտք, խողհուրդք են հաւատոյ մերոյ, ապա օրէն չէ մեզ պատուել զնս անհաւատից և հերձանոսաց; ապա զի արդեօք բանն Տէն որ ասէ, երթայք յաշխարհ յայս, քարոզեցէք զաւետեարանն արքայութիւն ամ ամենածոյ.

Պատասխ. Քէն որ զամ մարդոնկ կամի զի կեցցեն, կամի և զի նկեսցեն ի գեհուրթիւն ջնմարտուրթէ և խորհրդոց հաւատոյ մերոյ; նակ հաւատաք ի լսելոյն են ասէ Պօղոս Հաւաքեալ, և լուր ի բանէն քէն. նակ զի արդ լուիցեն առանց ուրուք քարոզելոյ? Պարտ է ուրեմն մեզ ապաւաւորաց բանիւն, քարոզել ամ ապրայ և ուսուցանել, բայց նմանաւորութէ և դդուշութէ, խառնելով զժամանակս և զդէպս ածս,

Յռոմ.Ժ.

կշռելով թէ ե՞րբ քանչելիւը ոք զինչ կարէ տանիլ, և զերծանել մեր համեմատելով կարողութե՛ան լսողացդ, որ առնէր զօրս ընդ նորահաւատս կորնթացիսն, որոց ասէ, երբեմն տղայոց ե՛ք զկաթն ջամբեցի ձեզ, զի ոչ կարէիք, նա և արդ եսկ ոչ կարէք տանիլ, քանզի դեռ մարմնաւոր էք; և ինքնին Տ՚ն ասէր ցաշակերտեալս իւր, և բազում ինչ ունիմ ասել ձեզ, այլ ոչ կարէք հանդուրժել այժմիկ. ա. Կոր. ընթ. ԺԲ. Յհ. ԺԶ.

ՀԱՐՑՄԱՆՔ. Ե.

Խնդրեցէք, և տացի ձեզ.

Խնդրեմ, ասես, և ինձ ոչ տո՛ւի: հայցեմ, և ոչ դառնամ: բաղխեմ, և ինձ ոչ բանայ: ուրեմն զի արդ հաւատարիմ է Աստ՚ծ և խոստմունս իւր?

Պատասխանի տայ յակոբ աշակերտել, և ասէ. Յակոբ. Խնդրէք և ոչ առնուք, վա՛յ զի չարաչար խնդրէք. Չարաչար խնդրես, յորժամ ի մեղս խնդրես: չարաչար խնդրես, յորժամ խնդրես զանխրատ ինչ, որ ի փրկութե՛ան գոյ, կամ հասարակ օգտի, կամ աշխ՚ի միաւոյ հակառակ: չարաչար խնդրես, յորժամ թերահաւատութե՛ամբ, և երկմտութե՛ամբ խնդրես: չարաչար խնդրես, յորժամ անհամբեր ես, և վաղվաղակի ձամն ձրանաս, և խնդրելոյ. Օ՚ինչ են զարմանք, եթէ այնպի՛ չարաչար խնդրողին, ոչ տո՛ւի. խնդրեմ այսու հետև մաքուր և անմեղ սրտիւ. խնդրեմ ղբանս վայելուչս, օգտակարս, ի փրկութի՛ն ք՚ո, և ի փառս աշխ՚. խնդրեմ յուսով և վստահութե՛ամբ: խնդրեմ անձանձիր, և մի Թուլանար ի խնդրելոյ; և տացի ձեզ աշխ՚ խնդրուա՛ծս ք՚ո; կամ միտեալ այսո-

այսօրինակ գոր խնդրես, տացէ քեզ այլ ինչ լաւագոյն
եւս, քան զայն գոր խնդրեսդ.

ՀԱՄԱՐ. Ի-Օ.

ոչ կարէ ծառ բարի պտուղ չար առնել ....

Օն արդ չյիշատակեաց ան բանք ատեն այսօրինակ? Քանզի
ան տեսանելոք զօր հանապատին արդարն, որ է ծառ
բարի, առնէ զմեղն, որ է պտուղ չար: Եւ մեղաւորն, որ է ծառ չար, առնէ զապաշխարութեն, որ է
պտուղ բարի?

Պատասխան. Արդարն, յորժամ մեղք գործէ, այնու
ինքն ոչ է արդար, ոչ է ծառ բարի, այլ ծառ չար,
ուստի չար եւս է պտուղ նր. Նոյնպէս մեղաւորն,
յորժամ գայ յապաշխարութեն, այնու ինքն ոչ է ծառ
չար, այլ ծառ բարի, ուստի բարի եւս է պտուղ
նր: Զայնհետ արդարն ոչ կարէ զչար ինչ առնել ապ-
դեմտէն բարի հոգւոյն որով վարի; Եւ մեղաւորն ոչ
կարէ առնել զբարի, ապդեմտէն չար հոգւոյն որով
վարի.

ՀԱՄԱՐ. ԻԱ.

Զի որ լսէ զբանս իմ զայսոսիկ, եւ առնէ զնս,
նմանեսցի առն իմաստնոյ, որ շինեաց
զտուն իւր, ի վր ժիռի.

Զայս խնամատուն, է մարդ հաւատացեալ եւ բա-
րեպաշտ. Ստուն նր, է փրկութեն նր. Զիւմ, յորոյ
վր շինէ նա զտուն իւր, է հաւատ կենդանի բարի
գոր

գործութիք. Ընդ նա պատուն եւ ի վր վնտի, յոր ժամուն պղծութ բարիս հաւատասու հաւատոց եւ ցոց, և ըստ խրատուն Պետրոսի Առաքելոյ, առ ա. Ղ. ա. ա. եւել փութայ զի բարի գործոցք հաստատուն առ Ֆ. նիցէ զկոչումն և զընտրութիւն իւր. Ազնիւ, հոգի, գեղչն, ևս պակաս փորձութիքը, որ կարեն արդեօք բանել պատուն գայն, և պարտարն վշտացնել, բայց ոչ կարեն կոծանել զնա. Եթէ յիմար և Թոյլ բնութեանս, որ այսպէս հաւատան, թէ նման բաւական է հաւատալ, և ոչ ինչ փութայ բարի գործել, պատուն իւր և պիրկութիւն իւր շինէ ի վր աւազոյ, այսինքն, ի վր հաւատոյ որ է մեռեալ և անպտուղ; ուստի ի խաղաղն գնացոյ հալածանաց, և ի յատնել հոգւոյ փորձութեց, խախտի առաջանայ աւազահիմն շինուածն, և կործանի.

ԳԼՈՒԽ. Ը.

ՀԱՄԱՌՈՏ. ՊՐ.

Երթ, ցոյց զանձն քո քահանայիցն.

Երթ Նգեաց Տ պղնեաս իւր, և հաստոյց ի բորոտն ասելով, կամիմ, սբեաց, եղիւ առժամայն ըստ հրամանի նորա, և սբեցաւ բորոտն ի բորոտութէ իւրմէ; ապա ուրեմն պինչ էր պետոյ նմա երթալ, և զանձն իւր ցուցանել քահանայիցն?

Պատասխ. Կամաւ տայ Տ բորոտին սբեալ

եղ

ղեւտակ. ԺԴ. ա.

ելթալ առ քահանայն , վա՛ ելիցու պատճառաւոյ. աշակերտին , զի լցցի Օրէնքն բորոտին . Բորոտն ըստ Օրինացն Մովսէսի , ի բաց մերժելոյ , ոչ միայն ի տաճարէն և ի պատարագէ , այլ և ի քաղաքէն , և ի հաղորդութէ մարդկան , մինչև սբեալ լինէր ի նմանէ բորոտութէն : յայնժամ պարտ էր նմա , զանձն իւր ցուցանել քահանային , և մատուցանել ընդ ողջակիզ և զվա՛ մեղաց , և ապա արձակեալ լինէր ի պղծութէ Օրինականաւ , և ընդունէին զինա ի հաղորդութէն պատարագաց և մարդկան .

Եւկտրոդ . Օսբեալ բորոտն առաքէ՛ զա՛ առ քահանայն , զի առնել նմ զվտարն սբութէ բորոտի, ականատես վկայ լինին հրաշագործութէ Տեառն , և բանագատունքն խոստովանել , Թէ նա է Մեսիայ , աշխարհն վրկիչ ; ապա Թէ ոչ , առանց պատճառանի տալոյ լինին խստասրտութէն նոց .

Հաւատալ , ունիմք և աստ զյայտնի նշանակութէն, և զպայծառ օրինակ խորհրդոյն խոստովանութէ. Քանզի բորոտն է մեղաւոր : բորոտութէն նր են մեղք նր . և բաց ի մերժեալ ի հաղորդութէ սբոց , զրկեալ ի չնորհացն Հգ , տարագիր և անկեալ ի ժառանգութէն երկնից . սբն է բորոտութէ անառն մեղաց , յորժամ նեղչնայինն զօրութէ չնորհացն Տեառն քո , զարթուցանէ և սրտի խրատ զկատարեալ զղջումն և զհնէն Հգ . Յայնժամ հրամայէ նմա Տէր երթալ առ քահանայն , զանձն նւր ցուցանել խոստովանահօրն , և անկեղծ խոստովանութէ յայտնել նմա զմեղս նւր զիտմ , զի ընդունիցի և նմանէ զարձակումն և զթողութէն , և արժանի լինի հաղորդել մարմնոյ և արեան Տեառն .

Հաւ

ՀԱՄԱՐ. Ժ.

Իբրև լուաւ Յս, զարմացաւ, և ասէ. ՈՉ յիղն այսպիսի հաւատս գտի.

Աշխ զարմացուսն և տգիտութիւնդ ծնանի. Զարմանալ, քանզի զինչ ճանաչէիմք կամ տեսանեմք, որ առաջագոյն էր ի մէնջ ծանկնալ. Իսկ արդ ի քէ ոչ էր ծանկնալ և ոչ ինչ; սրտագիտ էր, և բարւոք ճանաչէր զհաւատն հարիւրապետին, որ և ի չտրհայ անտառ քէն էր: Աղա զի արդ ասէ զարմանալ ընդ հաւատ նր?

Պատասխ. Աշխ քս զարմանալ, ոչ թէ զարմանայցէ ձչմարտապս, բայց զի այնպս խօսի և առնէ, ոս սովորէ զարմացեալ ոչ խօսիլ և առնել. Ըստ նմին օրինակի բազմից անդամ ի սբ գիրսն ասէ Աշխ բարկանալ և սրտմտիլ, ոչ եթէ բարկութիւք կամ սրտմտութիւք բորբոքեսցի երբեք; բայց Աշխ ասէ բարկանալ, յորժամ այնպս յանդիմանէ, սպառնայ, ևշտանէ, պատուհասէ, ոս սովորէ բարկացեալ ոչ առնել.

Օրեն և դժուարութիւն ունէին հեատևեալք քէն խօսքն, թէ, ոչ յիղն այսպիսի հաւատս գտի: հարիւրապետին հաւատն մեծ էր Թերևս, քան զհաւատն Մարգարէից, և Հռաքելոց և ինքեան Եսկ Աշխածնին?

Պատասխ. Քոռ լիցի: բայց քս առընթեր դնէ առ միմեանս զհաւատն հարիւրապետին, և զիթ բահաւատութիւն առաքելոց ժողովրդեան, որ զինն տեսանելոյ սքանչելիս Յի քէ, և զինն լսելոյ զարմանալի վարդապետութիւն նր, սակայն չէս հաւա-

տայր ի նա, այլ կուրացեալ մօտ պնդէր թէ ոչ էր նա որդի ՀՀ.

Դարձեալ բանք քո այնոքիկ ընդունին ղիս բայ արարուածի ինչ՝ քանզի քո ասելով, չիղէ; չիղէ անտի ի բաց առնէ զմայր նուր, զաշակերտս նուր, զմարգարէսն, և զնահապետսն. Օրը օրինակ յորժամ Քահանայն ոչ ասէ, յաղագս սպասաւորին ուրուք նորոյ, Թէ, ոչ դոյ ոք ի Քահանայութենէ նմուա, զոր այնչափ սիրեմ, որչափ սիրեմ զայս անուն, ի բաց առնէ զառնն նուր, զհայր, զմայր, զկինն, և զորդիս.

ՀԱՄԱՐ. Ի-Թ.

Եւ մատուցեալ դպիր մի, ասէ ցնա; վարդապետ, ելից և ես զկնի քո.

Ընդէր քո քաղցրութենէ և սիրով ոչ ընկալաւ, այլ խստագոյն բանիւք ի բաց մերժէ զդպիրն որ կամէր աշակերտել նմա, և երթալ զկնի նր?

Պատասխ. Քո բարեաց ճանաչէր զկենդանատուին դպիրն այնորիկ, որ ոչ առնանանձու փառացն ՀՀ, ոչ շարժեալ սիրովիւրիւքենէ նուրոյ, բայց յաւէտ մնալութենէ, և ընչասիրութենէ խնդրէր քո աշակերտ լինել. Ուրեմն ասէ ցնա Յս, ՀՀ ընծաեսուց որդիք դուն, և Թռչնոց երկնից բոյնք, նբր Թէ ասէր, կամիս դու իմ աշակերտ լինել, քանզի այսպէս համարիս Թէ փափկութենէ, և հեշտութենէ կեաս, և անկն ոչնիս ընդունել չինչն զանցաւոր ինչսն, և զփառս ի մարդկանէ; խաբիս եղբայր, քանզի ի փարթամութենէ աշխարհիս զայնքան ոչ ունիս, զորքան ունին Թռչունք

չունք երկնից, որոց գոն բոյնք, եսկ իմ ոչ գոյ ուր դնեցեմ զգլուխ իմ.

ՀԱՄԱՐ. ԽԱ.

Քե մի ոճն յաշակերտաց նո՛ր ասէ, մի՛ թուր տուր ինձ հրամանն զի երթայց, թա՛ղեցից զհայր իմ.

Յաճախեկ ինչ առաջ կոչեալ էր Տէր զայն աշակերտն, և սա իրբր մի դանդաղեալ, և պատճառ առեալ զմահ հօր նորոյ ասէ ցՏ՛ն, վարդապետ, հաստատեալ է իմ քեզ հետևիլ յոր վայր և երթիցես; բայց նախ տուր ինձ հրամանն, զի գնացեալ թաղեցից զհայր իմ մեռեալ: ասէ ցնա Տ՛ն, ոչ տամ ես քեզ Թոյլ զայդ առնել; զինչ նա է քո, և աշխարհն յորմէ հրաժարեցար? Բարե գործ է արդեօք Թաղել զմեռեալս, բայց Թող զմեռեալս, Թող զայն խարհասէրս զայն բարե գործել, և պատճառանօք այնպիսի գործոյն, մի ինչ դանդաղիր գալ զկնի իմ.

Իր դէմս աշակերտին այնորիկ խրատ զմեզ Տ՛ր, Թէ որքանիցս անգամ կոչեսցէ զմեզ Հ՛Ծ առ ինքն, պարտ է մեզ առ ժամայն հնազանդիլ, և վա՛ր որ և իցէ պատճառն, յետս մի դնել զդարձուածն մեր առ Հ՛Ծ, և մեռս անգամ մի չարաչանչ և առնիմն աշխարհս հոս և մեռնք և բայ Թողելոյ.

Ա՛մենեան զղվեալ ինողն և ատե՛լ քաղաքին, բայ՛ ուր երթայր զՀ՛ն առնապատրհ նոր, յուր և առաքնորդէր նմա հրեշտակ Տ՛ն; բայց երբե՛ք դարձեալ յետս, հայել և Թողեալ քաղաքն, սատակեցաւ առ ժամայն, և աղի արձան եղե: և յայլ ուրեք ասէ տէր, Թէ որ ոչ ատ-

կանչ զՆոյն զմահով, և հայեցի յԵռաս, նա ոչ է յաջողեալ արքայութեանն այլ.

ՀԱՄԱՐ. ԽԵ.

Յարուցին զնա, և առէ ցնա, ընդէր վաստակեսջաք էք.

Ելեալ քո ի կախառնաւորմ քաղաքէն, եմուտ ի նաւ, և ոչ Թոյլ եառ այլուստ ումեք մտանել ընդ նա, բայց միայն աշակերտացն նորոց, զի ի խոտվիլ նոյ վաստակութեանն մտցին, կարեցէ համարձակապէս և անխնայ կշտամբել զվաստակոտութեանն նոյ. ուրեմն ասէ ցնա Յն, ընդէր էր վաստակեսջաք էք և սակաւահաւասաք? ընդէր էր վն ահի ալեկոծութեանն զարթուցիք զնա ի քնոյ? ոչ հաւատայք Թէ ես ի քուն և ևս մտեալ կարօղ եմ ի վտանգէ անտի ապրեցուցանել զնեզ? Լիամ հատարնէք Թերևս, Թէ յորժամ նմանի մարդկութեանն եմ, ի քուն ևս մտեալ նոցէ եմ աշխուԹեան.

Օգայս հրաշալին հանդարտութեանն մտիկատրոխ ծովացուն, մեկնեն ոմանք նկատմամբն առ այժմոյս միաստղաբաղ կենցաղս մեր, որ ծով է արդեօք, ծով անհանգիստ, որ զվաղվղութեան ոչ ունի երբեք՝ աշխարհաւութեան, ցաւք, հեւանդութեանք, փորձութեանք, կորուստ ընչից, հալածմունք, և քան զայս ևս առաւել, արձակալոյծ ցանկութեանք, և անսանձ ախտակութեանք մեր, են այնքան ծովածուփ հողմ, և ահադնագոչ ալիք, որք անդադար տագնապեցուցանեն զմեզ, և ոչ տան մեզ, և ոչ միով եւնք դադարել զվաղվղութեան. Ի նեղութեան յայնոսիկ Թուի մեզ

մեղ երբեմն ստիր ձեզ մեր տնջել, և երբուրեն ի քուն մտեալ բառնալ ի մէնջ զնոսա նոր; բայց հայր դիած և բարեմ ողորմ ոչ թողու փորձուրեիս տատականալ ի վր մեր, առաւել քան զկարս մեր; և յետ առնելոյ զհանդէս համբերուրեէ մերոյ, երբեմն զարթուցեալ ի քնոյ, սաստէ հողմոյն, և ի նեղուրեէդ մերոց ապրեցուցանէ զմեզ.

Ոմանք ասեն և մեկնեն նկատմամբն առ սբ նկեղեցի որ պատերազմի ի վր երկրի. Ալեկոծ նաւն նշանակէ զնոր նկեղեցի: Քի աշակերտք որք ի նաւի են, նշանակեն զշնորհեալ հաւատացեալսն, որք ի ժամանակի փորձուրեեց, ի քէ ոչ հեռանան, թէ և մեռանել հասանիցեն նց վտ հաւատոյ; կամ, Պետրոս առաքեալ որ ի խելս նաւին զեկավարէ զնա, նշանակէ զհռոմայ սբ հայրապետս, որ երբեմն փոխանորդ ձեի քի, և ընդհանուր գլուխ ամ քրիստոնէից, անքուն ակամբն զգուշանայ միշտ նաւին նկեղեցւոյ, զի հերձուածոց ալիքն զնա ոչ ընկղմեսցեն. Ալիք առաքեալք նշանակեն, զեպիսկոպոսս, զվարդապետս, զքահանայս, և զսպասաւորս բանին, որք գրով և անգիր դիմանան, սնդեն հաւատոյ Քիստեայ ընդդէմ. Ուսուցեալ ծովն, մրրկաբեր հողմունք, լեռնացեալ ալիք նշանակեն զհալածանս անհաւատից, և հերձուածողաց, որք ի խնդիր են կորուսանել, և անդնդասոյզ առնել զպետրոսեան նաւն. Բայց ի գուբ մոլեգնեալ կատաղին; ի մեջ հալածանաց կայ և ճայ միշտ նկեղեցի անվնաս, և գրուանք դժոխոց, զնա ոչ յաղթահարեսցեն.

Քի ի քուն մտեալ նշանակէ զերկայնամտուրեէն ձի, որ լռեալ համբերէ և հերձուածողաց տայ ժամանակ ապաշխարուրեէ, մինչև հասանիցեն նաւն

յայն

յայն կոյս ծովակին, այս ինքն, մինչև լինի կատարած։ յայնժամ զարթուցեալ քո եբրև ի քնոյ, սաստեսցէ ալեայն, և սաստակեսցէ ջհակառաւակոդս հոգւով բերանոյ նորոյ, և տացէ նկնեղեցոյն նորում զանվդով խաղաղութիւն, և նաւահանդիստն ապքայութեան։

ՀԱՄԱՐ. ԽԹ.

Օր կայ մեր և քո, Տ՚ որդի ԱՅ, եկեր տարաժամ տանջել զմեզ?

Սովորական ինչ էր հրէից, յանմոռաց յիշատակ մեռելոց նուիրանց, կառուցանել ի վր նց, արտաքոյ քաղաքին ըշխեմա և զգեղեցմանս դըմբէթեայս և մեծաշէնս, ոմ սովորեն և առնել այսօր ազգիք ըսկանք եթէ քրիստոնեայք, կամ եթէ անհաւատք.

Ի գեղեցմանս յայնոսիկ գնակեալ էին դիւահարք երկու, որք երբեք լուծան եթէ Տ՚ անցանէր ընդ այն, ելեալ ի գերեզմանաց անտի, պատահեցան նմա, աղաղակելով ի ձայն մեծ, զի կայ մեր և քո, ինչ բան ունիս դու ընդ մեզ, Տ՚ որդի ԱՅ?

Դեւքն կոչեն զՏ՚, որդի ԱՅ; քանզի զինն տեսանելոյ նց գիշանան և զգայանչելիս Տ՚, սատուիս դիտէին զի նա էր Աշմարիտ որդի ԱՅ: բայց դեռ և ոչ դիտէին, Թէ մահուամբ խաչով փրկելոց էր զաշխարհ; քանզի եթէ զայն գիտէին, ոչ երբեք ածէին զյուդայ մատնել գինս, և զհրեայս ոչ պղտուէին հանել գինս ի խաչ, բայց յաւէտ ամ հնարիւք խնդրէին, ապրեցուցանել գինս ի ձեռաց նց.

Օդ ժողովուրդքն ունին մեծ յոյժ, հեռուաւալ բանք

դիւաց

դնեաց զոր առնն, ընդ էր նկեր տարաժամ առնջել զմեզ? Ա՛յսինքն, ընդ էր նկեր, ոչ ՅՀ դու, չար չարել զմեզ, մինչ չե հասեալ է ժամանակ զի դա տապարառնալ լինիմք և դժոխս? Ա՛պա ինչ? Ա՛պատամբք հրեշտակք և տանջանս չեն Թերևս անդստին և սկզբանէ արարածոց? Կայամ և ոչ տանջեացեն մինչե և կատարած աշխարհն?

Պատասխ. Հաւաստի ինչ է Թէ դեւքն, կամ ապստամբեալ հրեշտակք, նոքոյն զկնի ապստամբութե նբնանց, դահավէժ եղեն և դժոխս, և ընկալան զպատիժս նբնանց, և զրկեցան և յաւիտեան և տեսութէն Ա՛Ղ, յորում կայանայ էական և բուն պատիժն դատապարտելոց. Ա՛Ղ բայ յէականէ պատժոյ անտի, զոն այլք և պատահական տանջանք, զորս արդէն նոքա ոչ կրեն դեռ բազումք, բայց կրեսցեն զնա միայն և կատարած աշխարհն; այսպիսի պատահական տանջանք է, արդելական նեղիչին և բանտ դժոխայնոյ, և Թոյլ ոչ ունել յԱ՛Ղ շուրջ ընթանալ ընդ աւր աշխարհ, լինել զմարդիկ, և ճնասել նմա; և զայն պատահական պատիժն չե և ս կրեն դեռ այսոքիկ զոր ես հան քան; բայց Թոյլատրութե Ա՛Ղ ընկենն ընդ օդս, և ի վեր երկրի, ըմբռնել զմարդիկ, և չարչարել զնա; և ի բանտն դժոխայինս ոչ լինելոց էին դահավէժ, բայց միայն և կատարած աշխարհն: նոքա բարւոք գիտէին զի չե և հասեալ էր կատարած, և այնպէս հաստատէին, Թէ քո զնոսա հալածելոյ զնա և դեռ հատարտաց անտի, և վայր հռոմելոյ էր զնա յանդունդս դժոխոց; ուստի դանդաղ առնեն, և աղաղակեն առ քե, ընդէր հանես զմեզ առաջ, կամես նեղիչել զմեզ և դժոխս, մինչ չե հասեալ է ժամանակ? Ա՛ռաւել առաջ մեզ հրատարա

մատ

մատանել, եթէ ոչ ի մարդիկ, բայց յոյժ սակաւ ի խողս յայսոսիկ, քանզի ոչ կարեմք մեք զնեաս ինչ առնել մարդկան, եթէ ոչ հրամանաւ և Թոյլտուութեամբ բուի. Ըստ այս մեկնութեամբ պարտիս նմանալ զբանս սբոյն Յուդայի, կամ Թադէոսի, զորս ասէ. Հատոր 6. կաթուղիկեայց Թղթոյն նորոյ, Թէ զի՞ բնչտակս որք ոչ պահեցին զնուրեանց նշխանութիւն, ի դատաստան մեծի աւուրն պահեալ լուծ Յա, կապել զնոսա ի խաւարն, հիանալիաւոր կապանօք.

Գ. ԼՈՒԿ. ԽԱ. Թ.

ՀԱՄԱՌՕՏ. Բ.

Մատուցին առ նա անդամալոյծ մի.

Բէպէտ բազում են հնարանդութիք և դաւք որով ծնրբեալ խօթանան մեր հոգիքն մարմինքն; սակայն բազմադունք և նա են տկարութիք որով ախտացեալ Թուլանայ մեր բանական հոգի. Թո՞ւեա եթէ կարես զայգն աղդն մեղան, և բազմահոյլ մոլութիս մեր; այնոքիկ եսկ են հնարանդութիք հոգւոյն. Ուրեմն շարժեալ ի դութ որդն միածնին Աստ., ի վե՛ր Թշնա՛ռութե մերոյ, հաճեցաւ առնուլ զայս ախտացեալ բնութի մեր, և բուժումն, և ի փարատումն տկարութեց մերոյ: Նա զհնարանդութիս մեր վերացոյց, ասէ Եսայի մարգարէ, և զցաւս մեր եբարձ. Մեծ չերկնից եկն բժիշկ, քան

զի

ղն մեծ յերկրի անկեալ դնելոյ հիւանդ, ասէ սբն Օգոստինոս.

Իսկ վն այսորիկ ղն ցաւոք մարմնոյ ունկնն զնամանուելն ինչ ընդ ցաւս հոգւոյն ; յորժամ տեսանես ի սբ աւետարանսն, թէ բժշկէ քս զմարմնական ինչ ախտն, պարտիս առ ժամայն խորհիլ և դնտել ի հոգևոր ախտն, որ ընդ մարմնական ցաւոյն այնմիկ ունն զհամեմատութեն, ղն ի մարմնականէ բժշկութեէ խթատիցիս վն բժշկութեէ հոգւոյդ : զոր Օրինակ.

Խաւսէր որ բժշկէ, Մարկոսի Է. նշանակէ զմարդ խաւասխտ որ զականջս նուր ծանրացուցանէ չլսել զբանն աստ.

Ձամբ որով բանայ ատր զբերան, նշանակէ զհոգևոր հասրուեէ այնոցիկ որք զբերան նուրեանց ոչ բանան երբէք զհոգևոր ինչ բան խօսել վն փրկութեէ և շահու անձանց ; կամ որք ի ժամանակի խոստովանութեէ հատրանան, և լռութեէ պահեն զմաքհուչսի ինչ մեղք վն ամօթոյ.

Լեզուք որով բանայ քս զաչսն, նշանակեն զկուռութեն հերձուածողաց, որք կախուցանեն զաչս նուրեանց, ոչ տեսանել զչշմարտութեէ լոյսն.

Լսելն որ գնայ. Մատթ. ԺԱ. նշանակէ զսուտ քրիստոնեայս, որք, ընտ կշտամբանաց Եղիա մարգարեէն, կաղան յերկուս հնոս ; ծառայել կամին տեսանց երկուց, Մամօնայի, և աշ, և հաւատալ զլոյսն ընդ խաւարն, և զքս միաբանել ընդ բէլիարայ.

Չբդողեալ որ բժշկի, ղկայ ԺԲ. նշանակէ զմարդ արդ արծաթասպաշտ, որ զդանձս ի վր դանձուց ժողովեալ, ոչ շատանայ երբէք, այլ անյագ ագահութեէ վարանի միշտ ի սուացուածս կորստականս ընչից.

ՀԱՌԱԿ. ԺԲ

Մարդն այն որոյ ձեռն էր գօսացեալ, Մատթէոս նշանակէ զԹոյլ և հովանիսա քրիստոնեայս, զորոց ասէ Խնամատուն, Թէ Թաքուցանեն զձեռս իւրեանց, ի ծոց իւրեանց ; որք զձեռն ոչ կարկառեն երբեք առ ի տալ աղքատաց զողորմութեի ; որք Թափուրք ի բարի գործոց, հեղգացեալ, լքեալ դանդաղին առնել զպատուղ ինչ արժանի արքայութե.

Իսկ ՀՆդատակողն որ ոչ կարէ չըլնել, նշանակէ զայնոսիկ որք փուԹաքայլ և արադընԹաց են առ դեօք ի շաւիղս կորստեան, բայց յերԹալ զհանապարհն փրկութե, լուծեալ Թուլանան, և ի բարի ոչ յառաջանան զբայլ և ոչ մի. Օարմացիր ընդ մարդասիրութե ԱՏՈՅ Տե, որ անդամալուծին չնորհէ, ոչ միայն զմարմնոյ առողջութե զորս խնդրեր, բայց և զԹողութե մեղաց զորս չէր խնդրեալ.

ՀԱՄԱՐ. Ժ-Գ.

Օողորմութե կամիմ, և ոչ զոհ.

Բառն այն (և ոչ) ոչ է բացառական, երբ Թէ ՀՆՁ զողորմութե և ԵԹ կամիցի, և ոչ զպատարագ: բայց կամ ասել Թէ յառաջել և ընդունելի է նմա ողորմութե և եղբայրասիրութե, քան զպատարագս, մինչ զի, եԹէ հանդիպիցի մեզ ի հարկէ, յերկուց անառն Թողուլ զմինն, և առնել զմիւսն, լաւ է Թողուլ զզոհ, և առնել զողորմութե, և զսէր ընկերին.

Նմանապես յորժամ ասէ Տե, ոչ ևին կոչէր զարքայս, այլ զմեղաւորս, բառն այն (ոչ) ոչ է բացառական, երբ Թէ քան չիցէ ևիևել վե փրկութե

ար

արդարոց ; բայց կամ ասել Թէ , այնչափ մեծ է սէրն զոր ունի առ մեղաւորս , մինչ զի ենէ ելեալ էին ի վր երկրի արդարք բազումք , և մեղաւորք սակաւք , սակայն վս միտուԹԵՆ սակաւուց մեղաւորաց , և զանձն նուր դնէր ի վր նց .

ՀԱՄԱՐ. Ժ-Դ.

Ընդէր մեք և փարիսեցիք պահեմք յաճախ ?

ԱՀն է հարցումն ինքնահաճ և անձնահաւան մարդկան , որք պանծան ի գործս նուրեանց , և այսպս համարին Թէ բաւական է նց ենէ պահեն յաճախ , մինչ զիտեն ինչ ոչ ունին սէր զի նրատս նուրեանց ի ծանրագոյն մեղաց , որոց յաղագաւ , անպատուղ են պահք նց , և ի դարշանս համարին առաջի ԱՀ : նսկ ենէ տեսանէն զոք որ ուսանի և ըմպէ , և ի ծոմապահուԹիս ոչ յաճախեն հաւասար նց , բամբասեն զնա , և յանդգնաբար դատեն զայլոց ծառայ ; ԱՀ յսկիսեաց լաւ է Թէ յաճախ պահեն ; բայց լաւ և ևս լինէր ենէ զսէր ունէին , և ոչ դատէին զեղբայրն . ՍՏեսցուք Թէ այնպիսի դուռ պահողաց , զինչ պատասխանի տայ մարդասէր Տն .

ԱՄի Թէ մարԹ ինչ եղե մանկանց առաքելոյն սուգ առնուլ , մինչ փեսայն ընդ նմա եղե ? վրեսայ , է ՍՏէ մեր Տն քրս : մանկունք առաքելոյն , են նր առաքեալք : հարսանեաց ժամանակ , են աւուրք կենցաղավարելոյն Տէ , ընդ առաքեալս նուր : սուգ առնուլ , է պահել . ՍՏուրեմն , զոր օրինակ անտեղի ինչ է և անվայելուչ հրաւիրելոյ ի հարսանիս , սուգ

առնուլ, մինչ դեռ բազմեալ են ընդ միեսայինս; նա
խայն և աշակերտաց նոցա, առէ ՏԻՐ, ոչ վայելէ
ազատուրիլ և պահել, մինչդեռ ես ընդ նմա եմ. Եկեսն
ցէ ժամանակ մեռանելոց նոցա, յորժամ բարձցի ի
նոցանէ միեսայն, և ապա պահեսցեն, և առնուս
ցուն արեան չափ. Յաւելու քո, և ղվարդապետ
առուքիւ նուր հաստատէ աւանիօք նորին և տկաց.
ոչ ոք, ասէ, արկանէ զկապերտ անթափ ի վր հնա
ցեալ հորին, և ոչ ոք արկանէ գինի նոր, ի տիկս
հինս: Հորն հնացեալ, և տիկ հինս, են տկարք, խա
փակիրք, և նորափարժ առաքեալք: կապերտ ան
թափ, և գինի նոր, են յաճախ ծոմապահուքիւնք և
այլ խստակրօն ճգնուքիւնք: արկանել զկապերտ ան
թափ ի վր հնացեալ հորին, կամ արկանել գինի
նոր ի տիկս հինս, է դնել ի վր քրիստոս անկարող
զոց և տկարացելոց զդժուարսանելիսն բեռնս ծոմից
և պահուց, զորս նք ոչ կարեն տանել; ուստի կա
պերտ անթափ առնու զլրուքիւն ի հանդերձէ, և
չար պատառումն լինի; կամ տիկք հինք պատառին,
և գինի հեղանի, այսինքն լուծանի մարդ տկար, և
ի ծանրուքիւնէ անտի բեռնի լքեալ քուլանայ, և
զհատեալ նգն ի յուսահատուքիւն: նոկ արկանել գի
նի նոր, ի տիկս նորս, և երկոքին պահել, է զպահս
և զայլ ապաշխարանս հաստատել կարողուքիւն ի
ընտանեաց, ոչ կապելով ի վր ուրուք զբեռն ինչ
ծանրագոյն, զոր կարօղ չիցէ տանել.

ՀԱՄԱՐ. ԽԴ.

ՈՂՔ ԵՆ ՄԵՌԵԱԼ ԱՂՔԻՆԿ, ՅԱՅՆՔԺ.

ՄԵՌԵԱԼ ԷՐ ԱՂՔԻՆՆ ՀԻՄԱՐԱՏԱՊԷՍ, ՔԱՆԶԻ ԲԱԺԱՆԵԱԼ ԷՐ ՀՈԳԻՆ ՆՐ, ԵՒ ՄԱՐՄՆՈՅ ԼԻՐՄԻ, ՈՐ ԲԱԺԱՆՈՒՄՆ ՄԱՀ ԵՍԿ Է: ԲԱՅՑ ԱՒՐ ՔԵՐ, ՈՉ ԷՐ ՄԵՌԵԱԼ, ՔԱՆԶԻՆ ԿԱՐՕՂ ԷՐ ՎԵՐԱՏԻՆՆ ԿԵՆԴԱՆԱՑՈՒՑԱՆԵԼ ՔՆԱ. ՈՒԱՒՈՒ ԱՍԷ, ՄԵՌԵԱԼ Է ԱՐԴԵՕՔ ԱՂՔԻՆՆ, ԲԱՅՑ ՈՉ Է ԱՅՆԱՊԷՍ ՄԵՌԵԱԼ, ՈՒՂ ՀԱՄԱՐԻՔ ԴՈՒՔ, ԵԲՐ ԹԷ ՀԱՒԼՈՅ ՆՕՔ Ե ՄԱՀ, ՄԻՆՉԵՒ ՅՕՐՆ ՀԱՒԱՐԱԿ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ: ՅԱՅՆՔԺ, ԵՒ ԱՒՆՆ ՈՒՆԻ ՀՐԱՄԱՆԻՆ ԻՆՈՒՄ, ՈՐՈՎ Դ-ԻՒՐԱՔԱՆՆ ԱՒԱ Է ՆՈՅՆ ՊՄԵՌԱԼՆ ՅԱՐՈՒՑԱՆԵԼ Ե ՄԱՀՈՒԱՆԻ, ՔԱՆ ՆԵՂ ՊՆՆՔԵԱԼՆ ՊԱՐԹՈՒՑԱՆԵԼ Ե ՔՈՅ.

ՀԱՄԱՐ. Լ

ՕՔՈՅՂ ԿԱՑԻՔ ՄԻ ՈՔ ԳԻՏԱՑՔ.

ԸՆԴԷՐ ՅՈՒ ՊՅԱՐՈՒՑԵԱԼՆ Ե ՆՄԱՆԻ, ԵՒ ՊԿՈՅՑ ՈՐՈՑ ԲԱՑԵԱԼ ԷՐ ՊԱՏՆ, ՊԶՈՒՇԱՑՈՒՑԱՆԷՐ ԼՍԵԼ Ե ՈՉ ՀՈՒՏԱԿԵԼ ՊԵՊԵԱԼ Ե ՎՐ ՆՐ ՊՆՇԱՆՆ?

ՊԱՏԱՍԽ. ՕԱՅՆ ԱՌՆԷՐ, ՊՆ ՓԱՐԽԱՍԵՑԻՔ ՄԻ ՄԻ ԼԵԿՆԵՑԻՆ ՆԱԽԱՆՁՈՒ: ՔԱՆԶԻ ԵԹԷ ՆՔ ԲՈՂՔՈՔԵԱԼ ԷԻՆ ՍՊԱՏԱՌՈՒԹԻՔ Ե ՄԱԽԱՆՕՔ, ՅՈՐԺԱՄ ԱԵՑԱՆԷԻՆ, ԿԱՄ ՅՈՐԺԱՄ ԼՍԷԻՆ ՊՆ ԱՊԱՐԵԱԼ ԷՐ ՔՆ ՊՀՈՎՐԱԿԱՆ ԻՆՉ ՆՇԱՆ, ՈՐՉԱՓ Ե-Ս ԱՌԱՒԵԼ ՊԱՊԱՏ ԷՐ ՆՐ ՆԱԽԱՆՁ ՀԱԲԵԿ ԼԻՆԵԼ, Ե ԿԱՏԱՂԵԼ ԲԱՐԿՈՒԹԻՔ, ԵԹԷ ԱԵՑԱՆԷԻՆ, ԿԱՄ ԵԹԷ ԼՍԷԻՆ, ԹԷ ՀՐԱՄԱՆԱՑԱ ՔՆ ՅԱՐԵԱՒՈՔ Ե ՄԱՀՈՒԱՆԻ, ԿԱՄ ԹԷ ԲԱՑԱՆ ԱՉՔ ԿՈՒՐԱՑ, ՈՐ Է ԱՊԱՆՁԼԱԳՈՅՆ Ե ՊԱՅԾԱՌԱԳՈՅՆ ՀՐԱՇԱԳՈՐԾՈՒԹԻՆ.

ԻՍԿ

Եւսկ յորժամ խրատէր քո դպարուցեալսն, կամ լու-
սաւորեալ ի նմանէ զկոչման, մի ումեք ասել զեղէ-
ալ ի վր նց նշանսն, այն ոչ էր ընդարձակ ինչ հրա-
մանն ; բայց զայն ասէր քո ելեալ խոնարհուԹԵ ; և
բժշկելոց ի նմանէ ոչ էր մեղք ինչ, եԹէ ի խնդու-
ԹԵ և ի շնորհակալուԹԵ հոչակէին և մեծահամ
բաւէին զքո զարմանիչն այնպիսին նշանաց.

ՊԼՈՒԽ. Ի.

ՀԱՄԱՌՈ. Բ.

Աղաւթքն Սիմոն անուանեալն Պետրոս.

Ի դիմաւոր նշխանուԹԵն Պետրոսն ի վր ամ
աղաւթելոց, բարձոք հոչակէ ՄատԹէ-
ոս, կոչելով զնա, աղաւթքն. Քանզի
հարցանեմ ես ԹԷ, Պետրոս զի արդ էր
առաքինն ? ոչ էր առաքինն հասանաւ,
քանզի էր աղաւթաս մեծ եղբայր Պետրոսի : ոչ էր
առաքինն կոչմամբ, զի ուսնիմք զվկայուԹԵն Յոհաննու
աւետարանչին, ԹԷ աղաւթական կոչեցաւ ի քէ,
ՄատԹ. Ե. նախ գնաց զկնի նր, և յետոյ եաԹ նա առ Տ
զկրաստեր եղբայր նւր զպետրոս ; ուստի և հայր ի
յայտաւուԹն իւրեանց, զոր էր աղաւթաս բարձոք
անուանն նախակոչ առաքեալն քրիստ. Պարտ է ու-
րեմն ասել ԹԷ Պետրոս առաքինն էր զկնաւոր նշխա-
նուԹԵ զոր ուներ ի վր ամ առաքելոց.

Ղուկ. Ը. Եւ զգոյշ լեր ԹԷ ՄատԹէոս և Ղուկաս, զաղն
ժե. դրե

դրեաս դնեն զկնի Պետրոսի ; եւսկ Մարկոս զկնի Պետրոսի դնէ զՅակոբ եւ զՅովհաննէս , առաջ քան զաշխարհաստեղծեալսն ; այլ եւ այլ կարգաւ շարադրեն զա- նուանսն մեռեալանց , սակաւ ինչ փոխ ուսնելով դրել զառաջինն , յետինն ; կամ զյետինն , առաջինն ; առ ի ցուցանել թէ նոքա իշխանութեամբ հաւասար էին միմեանց : բայց յորժամ պարտ է դրել զանուն Պետրոսի յետնում կարգին , հանճարեալ եւ ի սմին բերեան դրեն զնա աշակերտն , որ յայտնապէս ցուցանէ զգլխաւորն իշխանութեան Պետրոսի ի վերայ այլ աշակերտից ; եւսկ երբ ի վերայ առաքելոց , որչափ եւս առաւել ի վերայ ամենայն քրիստոնէից . բայց յաղագս գլխաւոր իշխանութեանն Պետրոսի աշակերտից , յերկար ասացից Յօհան նա. ԺԶ.

Մարկ. ԳԻԵ.

ՀԱՄԱՐ. Ե.

Ի ձանապարհս հեթանոսաց մի երթայցէք .

Օր արդ պատուիրէ Տէր առաքելոց երթալ ի ձանապարհս հեթանոսաց , այս ինքն , մի քարոզել արտաքոյ հրէաստանին , եւ մի աշակերտել զհեթանոսս ; եւսկ յայլ ուրեք տայ նոցա հրաման երթալ ընդ ամ աշխարհս եւ աշակերտել զամ հեթանոսս ?

Մատթ. ԺԲ.

Պատասխան . երկու անգամ առաքեաց Տէր զառաքեալսն եւ քարոզել զաշխատութիւնն արքայութեան : առաջին անգամ , մինչ չէր ձեռնադրեալ էին քահանայ ի Տէրէ , եւ չէս էին զօրացեալք ընդմարթն Հոգւոյն Սրբոյ ի վերայ նոցա : յայնժամ ետ նոցա Տէր հրաման մի երթալ ի ձանապարհս հեթանոսաց ; քանզի նոքա բավարժ եւ դեռահասք էին երթալ

միայն

միայն առ ոչխարս կորուսեալս տանն Իսրայէլի, առ որս, երբեմն առ որդիսն պատուիրէր նախ խօսիլ զբանն ՀՐ, և ապա առ օտարս դառնալ. Բայց յորմէ հետէ ցաւս երկնից աշակերտեցան ի կրթարանին Յի, և առնին ի նմանէ զիշխանութիւն կապելոյ և արձակելոյ, ի ձեռն կարգին քահանայութեանէ, առաքեալ միւս անգամ զնա Տն, ոչ միայն առ քաղաքս Հրէաստանեայս, այլ և առ հեթանոսս, և յաշխարհ բոլոր.

ՀԱՄԱՐ. Ը.

Զրկ՝ առնէք, ձրկ՝ առէք.

ՈՐդեակք, զհիւանդս բժշկել, սբել զբորոտս, զդեւս հանել, և զայլս այսպիսիս սքանչելիս գործել, ոչ է պատուէր ինչ վաստակոյ և աշխատանայ ձերոյ. այլ սքանչելագործ իշխանութիւն առ՚աւանել ձրկ՝, ապա և դուք ձրկ՝ առէք, և մի առնուցուք զիր ինչ ի վարձն նոյ.

ՀԱրցէ՞ս. Հապա քահանայից և սպասաւորաց բանին ոչ է օրէն առնուլ ի ժողովրդենէ զհատուցումս ինչ, վա՞ պատարագաց և քաւութեանց, և այլ հոգևոր պաշտամանց նոյ?

Պատաս. Օրէն է առնուլ, ոա՞ ի բազում տեղիս վկայեն ձբ գիրքն, Հրժանն է մշակ վերակրոյ ի՛ր, ասէ ՏՐՔ. Եւ առաքեալն Պօղոս, ա՛. առ կորնթացիսն գլ. Թ. ժա՛. ասէ, եթէ մեք ի՛ձեզ զհոգևոր սերմանեցաք, մե՞ծ ինչ է, եթէ ի՛ձենջ զմարմնաւորսդ հնձեցեմք? Եւ դարձեալ, գլ. ժգ. ժդ. ՈՉ գիտէք եթէ որք ի տաճարին գործեն, ի տաճարէ՛ն անտի վայելեն? Եւ դարձեալ, ա՛ի կապեցես

ղոգուկ

ՀԱՏԹ. Ի. Ի.

պղտուկ եղեն կալտուոյ ; և , արժանն է միակն վար-
ձու իւրոյ . Նոյնպէս և ՏԻՐ ՅՍ , որոց զՀաւատա- ՚ա. ՏԻՒ-
քանն աւետարանեն,ետնոյ հրամանս յաշխատանէ ան- ՄՕԹ. Ե.
տեղ կեալ, ասէ նոյն Պօղոս ՚ա. կորնթ Թ. ԺԷ. ԺԸ.

Ուրեմն մի բամբասեսցէ ոք զբահանայսն , եթէ
երբեմն զսակաւ ինչ մարմնաւոր հնձեն , միոխանակ
հոգեւորաց զորս առատապէս և բոնալիր սերմանէ-
ցին . Բայց և զդոյզ լերուք ոչ բահանայիք դուք ,
սակաւուք շատանալ , և աշխատ մի առնել զժողո-
վուրդն , յոյժ ձգելս պահանջելով զառաւել քան
զչափ , և որք զմարմնաւորս ոչ տացեն , վա՛ սխորնկ
մի զրկիք զնա՛ ի հոգեւորաց ; և զմտաւ ածէք զկեն-
ցաղավարուԹի Պօղոսի , որոյ Թէպէտ առեալ էր ի
ՏԻՆէ զիշխանուԹի յաշխատանէ անտի կեալ, և ի
սերմանոյ վայելել , սակայն զմի ինչ ի նոցէ ոչ արկա-
նէր ի գործ , ուստի ասէ , աշրժաԹոյ , կամ ոսկւոյ ,
կամ հանդերձից ոչ ուրուք ի չինչ ցանկացայ ; դուք
ինքեանք գիտէք զի զպէտս իմ , և որոց ընդ ինս էին
պաշտեցին ձեռս այս . Գործք աշռաք. ի. լԹ.

ՀԱՒՄԱՐ. ԻԹ.

ՄԻ ստանայք ոսկի և արծաԹ.

աշռաքելոց , և որոց առ հասարակ ասնագրեցին
զանձինս իւրեանց ի ծառայուԹի աշՀ , ոչ պատուի-
րէ ՏԻՐ , մի հոգալ առնևևին վա՛ պետանաւոր իր-
ացն , որպիսիք են հանդերձք , կեբակուրք և ար-
ծաԹ , ոլ՚ զի ՅՈՒցաբ և վերոյ , գլ. ը. նդ. նա և ին-
քեանն նոկ ՅՍ զարծաԹն պահէր և պետոյս տան իւ-
րոյ ; բայց միայն խրատէ զմեզ , առաւել քան զչափ

ու ղբաղիլ, ու աղմկիլ, վա՛ մարմնաւոր կացեալ, և որ ինչ աւելորդ եղէ ի նմին, զայն ի քաց ձգել; նա՛ և ի դիսո՛ւածս ոմանս նո՛ւազիլ ի նմին սիրոյն աղքատութե՛ն.

Ուրեմն ձ՛ւեւատարանիչք ոչ են հակառակք միմեանց, յորժամ Մատթէոս և Ղուկաս ասեն, ու ինչ բառնայք ի ճանապարհն, ու ցուպս, ու գաւազան: նակ Մարկոս ասէ, բայց միայն գաւազան; քանզի ու և նոյն դիտաւորութե՛ն նո՛յ, այսինքն, զի մարդ առաքելադործ զաւելորդ ինչ ընդ նւա ու բառնայ ցե՛ն ի ճանապարհն. Նոյնպէս պատճառ է նմանապէս զորձ. Ղ. Ի. Ղ. յաւելուս Ղուկաս, և ի ճանապարհն ուստք ոդիոյն ու տայցէք; քանզի՝ քա՛ ոչ արգելէ զմեզ յողջունելոյ զինեանս; այլ խոտոռ զմեզ, յորժամ պարապեալ ենք ի գործս ձ՛ւ՛, ու դանդաղիլ, ու հեռացուցանել յանօգուտ ոդիոյս, և ի դատաւոր զրոյցս, զուցե շրջեսցեն զմեզ ի պաշտօնէ մերմէ, և խափանեսցեն հոգւոյ փրկութե՛ն բանս.

ՀԱՄԱՐ. Ի. Օ.

Երկրուք այսու հեռու խորտակեաք
ի բերս զօհս.

Ի ժամանակէ յորմէ հեռու անէծ ձ՛ւ՛ զօհս, և Ծ՛ննդ. առաց ցնա, եդից թշնամութի՛ն ի մէջ քո, և ի մէջ Գ. Ժե. կնոջն, և ի մէջ զաւակի քո, և ի մէջ զաւակի նո՛ր, օձն առնէ երկիւղ յոյժ, և դարշելի մարդկան: ուստի եթէ լինի մեզ երբեմն օձին հանդիպիլ ի ճանապարհի, ընդոստնալք, զարհուրելք յառնեմք առ ժամայն սպանանել զնա. Այլ զիտեալ օձին, սպրդեալ, սողացեալ

ցեալ խոյս տայ և փախչի, և առ ոչ ինչ համարի զմարմին իւր սրկանել ի վառնդ, միայն Թէ ի ծակն ինչ, կամ ի նեբդոյ վիմի ղղլուխն պահոյճ անվնաս. ՀԱՀ եսկ է խորագիտութիւն օձին, որում նմանել պատուիրեաց Քրիստոս մեզ, բայց յաւէտ առաքելագործ մարդն. ՀԱտեայ զնա աշխարհ, զի նա զաշխարհն յանդիմանէ; գաւ լինի նմա ի չարագործս և ի հալածողս, զի է նա հակառակ գործոց նոցա; բայց գիտեալ նր զի արդարն ի հաւատոյ անատն կեայ, զանձն իւր սրկանէ յօժարասիր ի վառնդ մեռանելոյ, և խնդութիւբ ընկալնու զգանս, զչարչարանս, զկորուստս ընչից, միայն Թէ զղլուխ իւր, զհաւատս իւր անխախտ և անխափան պահեսցէ. ՈՒրեմն ի բազում, առաքինի վարուց օրինակ են մեզ ինքեանք իսկ անբան կենդանիքն, ոմք զի եցեմք ժրաջան եբբև մեղուն: վաստակող եբբև մրջիւն: ողջախոհ եբբև տատրակ: հոգացօղ նիկրև հաւ: արդար եբբև արագիլ: երկնաճեմ եբբև արծիւ: քաջասիրտ եբբև առիւծ: հաւատարիմ եբբև շուն: միամիտ եբբև աղաւնի: խորագէտք եբբև զօձն.

ՀԱՀԱՐ. ԺԶ.

Եւ յորժամ հալածեսցեն զձեզ, փախերջիք.

ԱՄԵՆԵՔԵ սբոյ աշխատարանին ոչ են միաբանք ընդ միմեանս, և մեկնել նոյ զբանս քրի զայնոսիկ. ՀԱՅԼԸ ասեն Թէ քրի տայ առաքելոյ եւրոյ զընդդատ նակ հրամայն փախչիլ և խոյս տալ ի հալածանաց: այլք ասեն Թէ այն ոչ է հրամայն, բայց միայն խոտաց: ես ոչ խոտորելով յայս կամ յայն կոյս, այլ զմիջնն

կալեալ, ասեմ ՚ի, ըստ այլ և այլ չրջակայութեանց և դիպուածոց, հոգւոյ ժողովրդեան, ի միում ժամանակի հրաման է փախչիլ և հալածողաց, և ինքն ի միւսում ոչ է հրաման, բայց յաւէտ հրաման է ոչ փախչիլ, այլ զանձն դնել, յորժամ զայն պահանջէ փրկութիւն ընկերին, և փառքն աՀ.

Յորժամ աշակերտքն պատուիրէր առնն ի Տէրէ երթալ ընդ աւմ աշխարհս քարոզել զաւետարանն, առնն հաւանդաւանչն հրաման զանձինս դնել ի վտ ոչխարաց նուբեանց, զոր ինքն արարչն ամենից ; քայց յորժամ առաքէ զնս Տն առաջինն անդամ, ոչ յաւմ աշխարհ այլ միայն ի քաղաքս հրէաստանեայս ; ոչ միայն ոչ առնուն ի քէ հրաման մատուցանել հալածողաց դպաբանոցս նուբեանց, այլ առաւել առնուն հրաման փախչիլ, և զանձինս ապրեցուցանել ; վտ այնորիկ զի ոչ էին յայնժամ հոգւոց հովիւք այլք քան յաուաքելոց ; և փառք աՀ, հաւատոյ տարածումն, և նորատնկն եկեղեցւոյ շինուածի խնդրէին զինուք կեցցեն, և ոչ զի մեռանիցին. փախեաւ քս ինքնին յերկնից հալածողէն հերովդէի. ղկ. ի. աՀյսպս և խոյս տալով էանց ի մէջ այնոցիկ որք խնդրէին առնել զնա գահավիժ և լեռնէ : այսուհ զիտոյ առաքեալ զանձն ապրեցոյց և դաւաճանութեանց հրէից, վանդակաւ ինձանելով ընդ պարսպաւն դ. ատիանկոսի քաղաքին. ընթերցեր և զմեկնութիւն հատուցոյ ժ. դլ. Ի. ըստ Տօհաննու. հ. ոծ. ք աՀ. թ. ես.

Յաւելու քս և ասէ, ոչ սպատեսջիք զքաղաքս իսրլ, մինչև եկեսցէ որդի մարդոյ. Օքաղաքս իսրլ պատուիրէ նմանապէս զքաղաքս աւմ աշխարհի, յորս պարտ էր աՀ.ոլոց, և յայնոցանց նմ սպատուհասս բանին քարոզել զաւետարանն ; ոչ թէ պարտ նոցն քարոզել աՀ.ետարանին յհրէայսն[չ]ին[ս]ում

մի

մի մի քաղաքին, բայց յիւրաքանչիւրում մի մի Թա-
գաւորութիւն և գաւառն աշխարհիս, և ապա եկես-
ցէ վերջն, և եղիցի կատարած.

ՀԱՄԱՐ. ԼԲ.

Զի որ խոստովանեսցի զիս առաջի մարդկան,
խոստովանեցայց և ես զնմանէ առաջի
հօր իմոյ: և որ ուրասցի զիս առաջի
մարդկան, ուրացայց և ես զնա
առաջի հօր իմոյ.

Խոստովանիլ զքրիստոս, է հաւատալ և դաւանիլ զնա
Աստուած որդի Հոգւոյ, և փրկիչ աշխարհի. Իսկ երբ
կուգիցուիս ի այն խոստովանութեան; այլ է խոստո-
վանութիւն ներքին, և սրտի, կամ առաջի Հոգւոյ; այլ
է խոստովանութիւն արտաքին, և բերանոյ, կամ
առաջի մարդկան. Խոստովանութիւն սրտի և առա-
ջի Հոգւոյ, է յորժամ անխափան պահեմ ի սրտի քումմ
զհաւատս քո, բայց վասն ահի անհաւատից և հեր-
ձուածողաց, խօսիս կամ առնես զբան ինչ քեզ հա-
ւատոյն հակառակ: յայնժամ ոչ ես հերձուածօղ, ոչ ես
անհաւատ, քանզի ի սրտի քումմ պահեցեր միշտ զու-
ղղափառ հաւատսն: սակայն վնասուցեալ զքեզ
դաւանականից հերձուածողաց և անհաւատից, դու
ծես զձանրագոյն մահուամբ մեղքն, լինես դա-
տապարտ; և ուրացեր զքեզ քրիստոս առաջի հօր երկ-
նաւորի, վասնզանակ զի ուրացար դու զնա առաջի
մարդկան.

Խոստովանութիւն բերանոյ, կամ արտաքին, և
առաջի մարդկան, է յորժամ զհաւատս քո ոչ միայն

անվոխոխ պահելս ի սրտի քումմ, բայց առաւել յորդորանաց զնա արտաքսական, և հաստատութիւն զայն դաւանիս բերանով և գործով, զոր խոստովանիս սրտիւ.

Խոստովանութիւն սրտի, կամ նեղբին և առաջի Հ, հարկաւոր է ի փրկութիւն, հարկաւորութիւն զոր Հ ճշմարիտ կոչեն, հարկաւորութիւն միջնորդութիւն, քանզի առանց այսպիսի խոստովանութիւն սրտի, ամենևին ոչ կարէ ոք զանձն նըւ փրկել.

Խոստովանութիւն բերանով, կամ արտաքին և առաջի մարդկան, հարկաւոր և այ ի փրկութիւն, ոչ հարկաւորութիւն միջնորդութիւն, բայց հարկաւորութիւն հրամանին; քանզի ունին ամենեքեան զհրամանն խոստովանելոյ զքն, ոչ միայն նեղսասին, կամ ի սրտի և առաջի Հ, բայց և արտաքսապն, կամ բերանով և առաջի մարդկան.

Հարցանես. Հ յն հրամանս խոստովանելոյ զքն առաջի մարդկան, առնէ զմեզ միշտ և յամ ուրեք պարտական խոստովանիլ զնա արտաքին խոստովանութիւնն, կամ թէ ոչ?

Պատասխ. Երկու կերպիւ է հրամանս խոստովանելոյ զքն առաջի մարդկան; մինն ասի հրամանս հրաժարական; միւսն ասի հրամանս դրական: Հրամանս հրաժարական այն է, որ առնէ զմեզ պարտական հրաժարիլ յամ բանէ արտաքնոյ, որ հակառակ ունի հաւատոյ մերում, որպիսի բան լինէր բերանով ուրանալ զհաւատան, կամ գործով իւրեք դաւանիլ արտաքսապն զանուտ ինչ դաւանութիւն, և շարժմամբ մերով զիարծիս տալ մարդկան, թէ հեթանոսաց և անհաւատից դաւանակիցք եմք; այսպիսի հրաժարական հրամանս պարտական առնէ զմեզ միշտ և յամ ուրեք,

ուրեք, քանզի ոչ երբեք, վա՛ր որ և եցէ պատճառն արժան է մեզ, բերանով կամ գործով առնել զբան ինչ հանիւսական հաւատոյ մերոյ, թէ և է սրտին մերում պահեմք միտս անխախտ և անպակաս.

Հրաման դրական այն է որ հրամայէ մեզ, արդէն նսկ, ասա և այժմ, բերանով, կամ գործով երեք դաւանիլ աստուածապա՛շտ դհաւատն մեր, և այն հրամանս ոչ առնէ զմեզ պարտական միշտ և յամէ ուրեք, այլ պարտական առնէ զմեզ երբեմն և ի դէպս ճաշ ոմանս; և երբեմն, և յայլ դէպս ճաշ պարտական ոչ առնէ. Օրոր Օրինակ, ոմն յանհաւատից ոչ կարդեալ ընդ նշխանուԹ՝, հարցափորձէ զբեզ վա՛ր հաւատոյ քոյ; պարտական չես բերանով կամ գործով երեք յուշանիլ նմա աստուածապա՛շտ քո: Օրէն է քեզ լռել, կամ հրաժարիլ, կամ հաստատել զհաւատս քո, որպէս ասէ պատասխանն, զոր օրինակ ասէլով, քեզ ինչ? վքեզ զի փոյԹ է? Կամ, ա՛ոք ես դու, և որով նշխանուԹ՝ հարցանես զայն? Կամ զայն հաւատամ, որ հաւատայ ա՛ոք եկեղեցի, և այլք; բայց քեզ օրէն չէ յայնժամ զբան ինչ ասել, կամ զգործ ինչ գործել որով լսողայ կամ տեսողայ կարծիս տայցես, Թէ հերձուա՛ծողայ կամ անհաւատից դաւանակից ես.

Բայց են երբեմն այլ դէպս ճաշ՝ յորս պարտ է քեզ ոչ լռել, ոչ խոյս տալ, ոչ կեղծաւորել, այլ պարզ և համարձակապա՛շտ վկայել վա՛ր հաւատոյ քոյ: զոր Օրինակ, եԹէ դատաւոր, կամ ընդ նշխանուԹ՝ հարգեալ ոք հարցափորձէ զբեզ վա՛ր հաւատոյ; յոր ժամ աշ՝ փառք և շնորհաԹ ընկերին պահանջէն և բէն զպատասխանն յայտն և համարձակ; յորժամ ի լռելոյ քումմէ, կամ ի խոյս տալոյ, կամ ի կեղծա-

ւորե

ուրեմն լինել գայթագղութեան և կործանումն հաւատոյ; կամ յորժամ ի պարզ և յայտնի դաւանութեանց բումբէ ծնանել հաստատումն հաւատոյ, հասարակ օգուտ, շինուածն և վիճակութեան բարւոյց; և դիպուածս յայնոսիկ, պարտական ես ոչ լռել, այլ համարձակ դաւանութեանդ յուցանել զհաւատոդ, թէ և հանդիպեսցի քեզ հալածել և մեռանիլ վա՛ն անո՛ւան քի; ապա թէ ոչ, ուրացայն զքեզ վա՛ռաջին հօր նուրոյ; վոհմանակ դու ոչ խոստովանեցար զնա առաջի մարդկան.

Օգոյշ լեր ուրեմն եղբայր, և զանձն քո մի խաբեր ասելով, զինչ ասացից ես ողորմելն և եղուկ? բուռն է ինձ յանհաւատից; քաւ և մի լիցի ինձ ուրանալ զքա՛ և սրտի խմամբ; բերանով և ես ուրացայց զնա, և ի բռնութեանդ հալածողացդ ապրեցայց. ձշմ է խորհրդանկութեան բանսարկո՛ւն, որ ընդ պատրո՛ւակաւ սուտ խոհեմութեանդ խնդրէ կորուսանել զքեզ զինչ օգտիցիս եթէ ապրիս ի ձեռացն այնոսիկ, որ սպանանէ զմարմին, և զհոգի ոչ կարէ սպանանել, և անկանիս ի ձեռս անխնայողաց դատաւորին այնոսիկ, որ կարող է զհոգի և զմարմին կորուսանել ի գեհենին.

ՀԱՏՎԱԾ. ԼԱ.

Ոչ եկն արկանել զխաղաղութեն այլ զսուր.

Տօհան. ԺԴ. ԺԶ.

Օգոյշ դժուարութեն պարզաբանէ քո՛ւ ինքնին; յորժամ ասէ յայլ ուրեք, զխաղաղութեն թողում ձեզ, զխաղաղութեն իմ տամ ձեզ = ոչ ոա՛ւ աշխարհս տայ, տամ ես ձեզ. ՚ռւստի խոստմունք թէ այլ է խաղաղութեն

զութիւն ոչ լսէր, և այլ խաղաղութիւն ոչ յաշխարհէ: խաղաղութիւն ոչ յաշխարհէ, կայանայ ի հեշտութիւնս, ի փափկութիւնս, ի մեծութիւնս աշխարհն, ոչ սպասանեն զոդի, մինչ հեշտացուցանեն զմարմին. քիւ ոչ ևկն այն սուտ և պատիր խաղաղութիւն արկանել, բայց յաւէտ ևկն ի բաց բառնալ զնա ի միջոյ. խաղաղութիւն ոչ յաշխարհ յայս կախեալ կայ, զի մարմնոյ զգայութիւնք, և զօրութիւնք հոգւոյն, հպատակեալ լինին և հնազանդք ուղղի բանին, և նոքա բանն հպատակեալ լինի և հնազանդ աշխարհ, և ևս այսպիսի զի ոչ կարէ լինել խաղաղութիւն այն, եթէ մարդ ոչ սանձահարեսցէ զցանկութիւնս նորա, և սրով ապաշխարութիւն, և ուրացման անձին ի բաց հատանիցէ զամ ինչ որ չորի գնա ի պաշտամանէն աշխարհ, ևս այսպիսի ասէ Տէր, թէ եկեալ է արկանել զսուր, և քակել զայր ի հօրէ նորմէ, և զդուստր ի մօրէ նորմէ, այս ինքն, եկեալ է քակել զմարդ յամէն, որ է նմա ի վէմ դայթագրութիւն, և ի պատճառ մեղանչելոյ, Թող սիրելն ինչ նմա բանն այն, քան զհայր և քան զմայր.

Եւ Թշնամիք առն, ընտանիք նո = այսինքն, զիւրեսն և մանաւանդ ականն պատճառն կորստեան մերոյ, նոքա են, և մեզ է, այսինքն, ցանկութիւնք մեր, և մեր բնական յօժարութիւն ի չարն, զոր պարտ է մեզ սանձահարել, եթէ կամիմք զանձինս ապրեցուցանել.

ՀԱՄԱՐ. ԼԹ.

Որ գտանէ զանձն նորա, կորուսցէ զնա.

Աշխ ինքն, որ սիրով անցաւոր կենացս, և կոր-

առակաւ ընչից աշխարհն զանցառնէ զպատուէրսն Աստուծոյ, և Թուլացեալ ի հաւատոյ ուրանայ զՔն; նա համարին արդեօք գտանել զանձն նուբ, քանզի ապրեցուցանէ զնա ի ձեռաց հալածողաց: Բայց ոչ գտանէ զնա, և ոչ ապրեցուցանէ, այլ յաւէտ կորուսանէ զնա, զի զրկեալ լինի ի յաւիտենական կենաց. Եւ ոմանք որ կորուսանէ զանձն նուբ, այսինքն, որ ի սիրոյն Աստուծոյ, հրա ժարի ի չար ցանկութեանց աշխարհիս հնոց, և հաստատուն ի հաւատս, զանձն նուբ դնէ ի մահ անձինս քրիստոնէից, նա համարին արդեօք յաչս մարդկան զանձն կորուսանել; սակայն ոչ կորուսանէ, բայց յաւէտ գտանէ զնա, զի կեցցէ ի յաւիտեան.

ՀԱՄԱՐ. ԽԱԲ.

Որ ընդունի զմարգարէ յանուն մարգարէի, զվարձն մարգարէի առցէ.

Աստ ինքն, որ ընդունիցէ զպատասուոր բանին, կամ և զարդարն առ հաստատակ, զի այսպիսի ոք նա նմա է, և ոք առաքեցաւ յինէն; կամ և որ յանուն աշակերտի, յանուն ընկերի, այսինքն, որ ընկերակցութեամբ սիրոյն Քրիստոսի ծառաւելոյ ումեք զբաժակ մի ջուր, և արասցէ նմա զբարին ինչ, որչափ փոքր և թեթեւ բարի և իցէ, նա ոչ կորուսցէ զվարձն նուբ, այլ հատուցանիցէ նմա, ըստ խոստմանն և ըստ ժամանակ նուրոց.

ԳԼՈՒԽ Ի.

ՀԱՄԱՌՕՏ.

ԴՈՒ ԵՍ ՈՐ ԳԱԼՈՂՆ ԵՍ?

ԵՒ որպէսզի է հարցուցեալ Յովհաննէս, ոչ միայն կարապետ? մինչ չէ արարեալ էր Յիսուս զնշան ինչ, կուշեցեալ զնա գտաւն այլ: արարեալ բազում անգամ զվկայութիւն աշխատութեանն նոր; նա և անդստին յորժամայնէ մօր քոյ ծանեալ զնա, և երկիւղածեալ նմա; ապա զի արդ ի ձեռն աշակերտաց քոց հարցանես ի նմանէ, և խնդրես, ով ես դու? դու ես որ գալոցն ես? դու ես ամենայն, աշխարհի փրկիչ, որում ակն ունիմք?

Պատասխ. ոչ ուներ Յովհաննէս զտարակուսութիւն ինչ եթէ քո ամենայն էր նախախուշակեալ ի մարգարէից; զայն նակ գիտէր աստուածն և հաւատաւոր. բայց աշակերտիւք Յովհաննու զայն ոչ գիտէին, և ոչ հաւատային վարդապետին նուիրեալոյ, յորժամ ասէր ցնա վն Յիսուս, նա է որ գալոցն է; ես ոչ եմ ինչ; նա է գտաւն այլ, նա է որ բառնայ զմեղս աշխարհի. ոչ ուրեմն նոր կարապետան, աւ ի խիլ արմատոյն չիներահաւատութեան ի սրտից աշակերտաց նորոց, և աւ ի բերել զնոսն ի ծանօթութիւն և ի սէրն Յիսուսի, առաքէ զնոսա առ Յս, զի նոքա ականջօք իւրեանց լուիցեն, և աչօք առեսանիցեն, և անանաւոտս վկայիցէ հրաշագործութեանցն, զոր

նադաւանիցին խոստովանել թէ նա է Մեսիայ, և ոչ այլ.

ՀԱՅՏԱԲ. Թ.

ԱՅՒ ասեմ ձեզ, և առաւել ևս քան զմարգարէ.

Յովհան. ա. նա. Խնդրեցին նըբեմն Հրեայք ի Յովհաննէ, ՊՈՒ ՈՐ ԵՍ? ՄԱՐԳԱՐԷ ԵՍ ԴՈՒ? Նա պատասխանեաց և ասէ, ԵՍ ՄԱՐԳԱՐԷ ՉԵՄ: նոյն ահաւասիկ վկայէ քրիստոս Յովհաննու, Թէ նա մարգարէ է, և առաւել ևս քան զմարգարէ; զի այդ հաստատեալ են ընդ միմեանս Յովհաննէս և Յս.

Պատասխան. Իրաւի է թէ Յովհաննէս մարգարէ է; և դարձեալ ճշմարիտ է թէ ոչ էր մարգարէ: ըստ որում մարգարէն միայն է առաքեալ յաշխարհ ՊԺՈՂՈՎՈՒՐԴԱՆ, և առանձնապէս ինքն ի ձանապարհն արդարութեանն, մարգարէ էր այսրեօք Յովհաննէս, ՈՐ ասաց Օսբարձին հայր նր լի հոգւով ԱՐԵՒՈՎ, և դուն մանուկ մարգարէ բարձրելոյն կոչեսցիս, զի երթիցես առաջի երեսաց նր, պատրաստել զձանապարհս նր. իսկ ըստ որում մարգարէն այն է, որ նախապատրաստէ զերես հանդերձելոյն, և մանաւանդ զառաքեալսն դալուստեան Մեսիային, Յովհաննէս ոչ է մարգարէ, քանզի ոչ է հեռատեսանէ մարգարէականապէս վկայ քրիստոսի, Թէ գալոց եղեն, ոչ մարգարէականապէս այլ մարգարէքն; քանզի մատուցեալն և ծառայ ըստ ճշմարտի գնաց առաքելական, ասելով, ԱՀաւասիկ քրիստոս գառն ԱՂՅ, ահա որ բառնայ զմեղս աշխարհի.

Յովհան. ա. նա.

ՀԱՂ-

ՀԱՄԱՐ. Ժ.

Զի յաղուցեալ է ծնունդս կանանց մեծ քան զՅովհաննէս մկրտիչ.

Ծնունդ կանանց էին որ աշխարհալից ; ծնունդ կնոջ էր ամբիծաւ աչքաճաճին ; ծնունդ կնոջ էր քո ինքնին , որ ի բազում տեղիս գիրս կոչէ զմարդն նա : նոյն ուրեմն Յովհաննէս մեծ քան զաշխարհալից ան , մեծ քան զաչքաճաճին , մեծ քան զինքնին նոյն Տէր քո ?

Յովհան. Բ. դ. Յովհան. ԺԲ. ԼԴ.

Պատասխ . Այլն զԺողովուրդն լուծանէ քո ինքնին , յորմէ ասէ , զուարկ. զլ. Ե. համ. ՆԸ. մեծ է ծնունդս կանանց քան զՅովհաննէս համարձակէ ոչ ոք է . ուրեմն քո առընթեր առ միմեանս դնէ զՅովհաննէս , և զայլ մարդարեան , որք առաջ քան զնա եղեն ի հնումն , և ասէ թէ Յովհաննէս քան զնոսա մեծ է , ոչ միայն մարդարէութիւք , այլ ապրդէն նոյն ասացի , այլ և քան զնոսա մեծ է չնորհօք , արուեստ վարուց , և պաշտամամբ հարսանեաւն . ընթերցին նա ի վերոյ առացեալսն զլ. համար. Ժ.

Տաւելու ոչն Օգոստինոս , և ասէ , Թէ քո ոչ էր ծնունդ կնոջ , այլ ծնունդ կուսին .

ՀԱՄԱՐ. Ժ.

փոքրինն յաղքայութեէ երկնից մեծ է քան զնա .

Քէ բանիցն այսոցիկ կալ քեզ զերիս մեկնութիւնս . աշխարհն է այսոցիկ որք զայն մեկնեն յաղագս հոգեշ-

հրէշտակաց, որոց փոքրկին, բնաւ[Թ]ե մեծ է քան զՅովհաննէս.

Եւ կէ[Գ]. ԱՅլք զայն. Զինեն յաղագս ինչ[Ք]ան Տէր, նբ[Ա] Թէ ասիցէ ՔՍ, յաղ[Ա]քեա[Ւ]Թե երկնից, այս ինչն է նոր օրէնսն, եա ոչ փոքրիկ եմ և. խոնարհ, և ոչ[Ի] ասէ զինեն Գ[Ա]ա[Ւ]Թ մարդարէ, եա որդին եմ, ոչ եմ մարդ; նախատինք մարդկան, և արհամարհանք ժողովրդոց: սակայն մեծ եմ եա քան զՅովհաննէս, մեծ բնա[Ւ]Թե; մեծ պա[Ւ]Թե; մեծ աքանչելիօք: նա ճրագն էր լուսեղէն, եա լոյս աշխարհի; նա ձայն բարբառոյ; եա բան յա[Ւ]հաւենական որով եղև ամ[Ե]ն ինչ որ ինչ եղև.

Էրդ[Ա]ոյդ մեկնու[ԹԻ]. ՔՆ մեռ և դնա[Ա]ւորու[Թի] այս է, զի մեզ ցու[Յ]ցանիցէ, Թէ ա[Ր]քայու[Թի]ն երկնից, այսինքն նոր օրէնքն, գերազանց է յոյժ քան զհինն, որով հնոյն փոքրկին ի նոր օրէնսն, մեծ և[Ա] է քան զՅովհաննէս, որ էր մեծագոյն ի հնումն. [Ի]սկ ոմն զի զայս մեկնու[Թի]ն լաւ առնէս ի միտս, պարտ[Ա]ես դնել, Թէ ըստ վարդապե[Ա]ու[Թե]ն մինչհոսիայից, ի գահագործս դա[Ա]ս երից որք առաքակարգեալք են մեռանել, չեռինն կարգին վերնայնոց մեծ է քան զառաջինն կարգին ներքնայնոց: զոր օրինակ, չեռինն կարգին հրեշտակաց, մեծ է քան զառաջինն կարգին մարդկան: և չեռինն կարգին մարդկան, մեծ է քան զառաջինն կարգին անա[Ա]նոց: և չեռինն կարգին անա[Ա]նոց, մեծ է քան զառաջինն կարգին աւնկոց: և չեռինն կարգին աւնկոց, մեծ է քան զառաջինն կարգին քարտանց, կամ հրեահալելեանց: նոյնպէս չեռինն ի նոր օրէնսն, մեծ է քան զառաջին հին օրէնսն; որով ա[Ր]քայա[Ւ]Թե ոչ հաւենա[Ա]ելք գերազանցն ընդ մարդոյ, բայց պօղինքն ընդ օրէնսդիր, գնոցն ընդ հնոյն; զերկանն ընդ առա[Ւ]ելոյ; զշնա[Ր]հա[Ւ]Թե ընդ օրէնսդիրն.

Մաղմ. ճա. Ե.

Տաւուրցն Յոհաննու մինչև ցայժմ, որ քայութէն երկնից բռնադատի, և բռունք յափշտակեն զնա.

Ի մօսէի անտի և վէր, որ եղև սկիզբն օրինացն, մինչև ցաւուրս Յոհաննու, որ նոյն օրինացն վերջին է, արքայութէն երկնից, այսինքն, արդարութէն, չնորհքն ԱՅ, անձանց փրկութէն պարսիկեալ Թուխ նեղ և անձուկ սահմանօք հրեաստանին։ հրէից և ևթ տունեալ էին օրէնքն ԱՅ; հրէից խոստացեալ էին աւետիքն; հրէից յայտնեցեալ էր ճանապարհն փրկութէ։ նակ հեթանոսք որք սփռեալք էին ընդ աշխարհ ընդ ամ, նբր թէ անխնամք յԱՅ, և անօրինական և մոլորեալք նստէին ի խաւարն անհաւատութէ։ ոչ երբեք ծագեալ էր նոցա լոյս օրինացն ԱՅ; ոչ ոք ի հրէից զփոյթ ինչ ունէր դարձուցանել զնոսա ի կռապաշտութէ, և ի Թլփատութէ։ ամբ դարէից էին բաւական էր զգուշացուցանել զհրէայսն, և ճանապարհս հեթանոսաց մի երթալ; նակ բնաւ ոչ հոգային զհեթանոսս բերել ի ճանապարհս հրէից, մինչ զի Թուխ ԱՅ հրէից միայն հայր լինել, և ոչ հեթանոսաց; և արքայութէն երկնից պատկանիլ առ հրէայս միայն, նբրև ժառանգութէն առ որդիսն; այսպէս նակ էր, յաւուրցն մօսէսի, մինչև ցՅոհաննէս. Բայց յաւուրցն Յոհաննու, մինչև ցայժմ, և մինչև ի կատարած ոչ եղեցի այսպէս։ քանզի ահաւասիկ ամենեքեան յորմէ ապրէ և ծնանի, հրէայք, և հեթանոսք անխտիր, հրաւիրեալ լը են յԱՅ, ժառանգել զարքայութէն, միայն Թէ ընդունելոյն

զհաւ-

դհաւատս որ քարոզեսցի նմ, և բնակուսանիցեն զանձինս իւրեանց հոգւով վարել, սահմանադրել ղշարժանկուԹիս, զդործս ունել հաւատոյ իւրեանց համեմատս, և հնազանդել հասեալ հօտ եկեղեցւոյն.

ՀԱՒԱՏԱՑ. ԻԴ.

ԱՂՄ օրէնքն և մարգարէքն մինչև ՅՕ հանդերձ մարգարէացան.

ԵԹԷ օրէնքն և մարգարէքն մարգարէացան մինչև ՅՕհաննէս, հետևեալ ԹԷ, յետ աւուրցն Յօ հանդերձ օրէնքն և մարգարէքն այլ ևս ոչ գոն. մարգարէքն ընդ մարգարէանային? Օաւասիկ դալոցն ընդ քո՞ն. և օրէնքն ընդ նշանակեա՞լն? Օուրեմն նոր, զօրէնն նոր, զոր յաւուրս յետինս հաստատելոց էր Տ՞ն քո՞ն. նախ ահա՛ եկն քո՞ն; լցան բանք մարգարէից; հաստատեցաւ Օրէնքն նոր; ասպա՛ հինն ի չիք դարձաւ.

Ուրեմն, մինչ չէ եր ծագեալ աշխարհի արեգակն արդարութե Տ՞ն քո՞նչխաւար էր ի վո՞ր երկրին, և էր հին օրէնքն եբրև զլուսաւոր մոմը, և մարգարէքն եբրև զաղօտալոյս աստեղս, յիշեանութե՞ն գնշերոյն; բայց ի ժամանակի յորմէ հետէ երևեցաւ լոյս աշխարհի Տ՞ն քո՞ն, և ի հաստատութե՞ն եկեղեցւոյն եբրոյ կացոյց զմեծամեծ լուսաւոր նոր օրինացն, յիշեանութե՞ն աստե՞ղքնեան, խաւխանեցան հինն օրէնքն; լուեցին մարգարէքն; և Հօսիանան աստե՞ղք ջնջեալ սպառեցան, զոր օրինակ սպառեալ ջնջին աստեղք առաջի արեգական.

Նա է Եղիա որ գալոցն է.

Աշհաւասիկ պարզ ասէ քեզ, Թէ Յօհաննէս Եղիա է: եսկ ի հարցանել հրէից ցՅօհաննէս, Թէ ով ես դու, Եղիա ես? ասէ Յօհաննէս, ոչ եմ Եղիա: ղն արդ միաբան եղէ աշակերտան ընդ վարդապետին նորում? Յօհան. ա. ետն.

Պատասխ. Յօհաննէս, Եղիա էր, և ոչ էր Եղիա: ոչ էր Եղիա անձամբ, բայց Եղիա էր պաշտամամբ: քանզի կարդեցեալ էր յաշ լինել կարապետ Տեի, և պատրաստել ճշմարտապարտ նոր, յառաջին նոր գալստեան, զոր օրինակ կարգեցաւ Եղիա յաշ, լինել կապրարետ և նախընթաց Տեի, ի յեռանուտ նոր գալստեան: ուստի ասէ հրեշտակն վն Յօհաննու, Թէ ինքն նիեսդէ առաջի Տեն աշ հոգւով և զօրութեբ Եղիայ. ղուկ. ժէ.

ՀԱՄԱՐ. Ի.Ը.

ՈՒմ նմանեցուցից զազգս զայս? Նման է մանկտւոյ որք նստեալն ի հրապարակս .....

Աշուակաւ մանկտւոյ, կշտամբէ քն զդպիրս, և զփարիսեցիսն վն խստասրտութեբ նոր. մանկտի, են միամիտ և անուեղ խորհրդոց ընկերք նոր, են դպիրք և փարիսեցիք; և այս է զօրութեն առակին. մեք, ով փարիսեցիք, մեք երբեմն դիւրալուր և միամիտ մանկունք, նստեալ ի հրապարակս, կարդացաք առ

ձեզ, ոչ ձայնիւ բերանոյ, բայց ձայնիւ դրիցս մերոյ; քանզի լուեալ մեր խրատուց Յովհաննու, հնազանդեցաք նմա, և ընկալաք զմկրտութիւն նր։ Նոյնպէս լուեալ և մեր խրատուց Յի, ևկաք առժամայն յապաշխարութիւն, և օրինակաւ մերով հրաւիրեցաք զձեզ գալ ընդ մեզ զկնի նր. Ողկացաք ձեզ ապաշխարութիւն արտասուօք ընկելով զմեզս մեր, ոչ խրատեր զմեզ Յովհաննէս; նոյնպէս դուք ոչ եկիք ողբացին զմեզ, և ընդ մեզ ոչ ևկիք յապաշխարութիւն, փոխանակ հարաք ձեզ, և յոյսս մեր առեալ զբաղցրաբարձ լուծն քրիստոսի, յորդորեցաք զձեզ ընդ նմին լծով մտանել; նոյնպէս դուք ոչ կաբաւեցիք, ոչ ընկալայք զլուծն մեղրածոր վարդապետութեան նր; բայց յաւէտ ձգնութիւն Յովհաննու, և հեղգութիւն քրիստոսի եղեն ձեզ ի դատաստանի: վայ ուրեմն ձեզ? Եւ վասն ձերոյ վատասրտութեանդ զինչ ասացէք պատասխանի?

ՀԱՒՄԱՐ. ԻԹ.

Եւ արդարացաւ իմաստութիւն յորդւոց նորոց

Ողկիք իմաստութեան են հրեայք, զորս այնքան ժամանակ հայրական սիրով պահէր Աստ ընդ հովանեաւ թևոց նորոց. արդարացաւ ինքն իմաստութիւն ասէ; քանզի յորոցին հրեայք թէ արդարք են դատաստանաւ նր, յորժամ գան անհաւատութեանն նոյ, եբարձ ասէ ինձի զնանամս նոր; և բռնադատանին խոստովանիլ և աղաղակել թէ, ի քէն եղև, հայր սր, օրհնութիւն մեր, իսկ կորուստ մեր ի մէնջ, և դատապարտութիւն մեր, ըստ արժանեաց մերոց.

Եւ ոչ ոք գիտէ զորդին , բայց միայն հայր ; և զհայր ոչ ոք գիտէ , բայց որդի .

Հոգեւատար Մակեդոն , առ ի չիմանալոյ զբանս քո զայսոսիկ , հայհոյէր ընդ դէմ հոգւոյն ասէր , և ասէր ; ոչ ոք գիտէ ով է որդի , եթէ ոչ հայր ; իսկ հոգի չէ հայր ; ապա հոգի չէ ոչ գիտէ թէ ով է որդի ; ուրեմն հոգի չէ աստուած . և դարձեալ նոյնպէս ասէր , ոչ ոք գիտէ զհայր , եթէ ոչ որդի ; իսկ հոգի չէ ոչ է որդի ; ապա հոգի չէ ոչ գիտէ զհայր ; ուրեմն հոգի չէ ոչ է աստուած , զի զհայր և զորդի ոչ գիտէ .

Լարեր դիւաշունչ Մակեդոն յաւելուլ ի հայհոյութիւնս նոր , և ասել նոյնպէս ընդ դէմ որդւոյն ; ոչ ոք գիտէ զորդի եթէ ոչ հայր ; իսկ որդի ոչ է հայր ; ապա որդին ոչ գիտէ զորդի ; ապա որդի ոչ է աստուած . Յետոյ գալով առ հայր , նոյնպէս հայհոյել , և ասել ; ոչ ոք գիտէ զհայր , եթէ ոչ որդի ; իսկ հայր ոչ է որդի ; ապա հայր ոչ գիտէ զհայր ; ապա հայր ոչ է աստուած ; և ահա միով և եթ հայհոյութիւք բառնայր Մակեդոն զիւր Երրորդութիւն ի միջոյ .

Աղաւաղել , զոր օրինակ Մակեդոն զբանս քո զայսոսիկ խնամայր դնել առ դնել , և բառ առ բառ , պարտ էր նմա նոյնպէս դնել առ դնել , և բառ առ բառ խնամանալ զբանս Պօղոսի որ ասէ ; զաստուածս ոչ ոք գիտէ , բայց միայն հոգի ; և այսպէս տրտմաբանել ; աստուած է նա միայն որ զաստուածն գիտէ ։ իսկ միայն հոգի զաստուածն գիտէ ; ապա միայն հոգի աստուած է .

ա. Կորնթ. Ժ. ա

աշհաւասին յորպիսիս խորս հայհոյութեց անկանին հերձուածողք, մինչ կուրացեալք հպարտութեք, և ինքնահաւանութեք, զոր դիմեն Թիւրեն յանդգնաբար ըստ Թիւրութեե մատց եւբեանց. բայց եկեսցուք ի մեկնութեի առաջիկայ դիմաբանութեե.

Բացառական բանք այսոքիկ, ոչ ոք գիտէ զհայր, եթէ ոչ Որդի; ոչ ոք գիտէ զՈրդի, եթէ ոչ հայր; զաշխարհ ոչ գիտէ, բայց միայն հոգի; բանք այսոքիկ ի բաց որոշականք են, ոչ աշխարհին անձանց, բայց միայն ստեղծուածոց, և կամին ասել Թէ, ի մէջ ստեղծուածոց ոչ գոյ ոք, ոչ մարդ, և ոչ հրեշտակ, որ ծանիցէ զաշխարհ, որ գիտասցէ ով եղեւ Որդին, կամ ո եղեւ հայր; բայց զայն գիտեն միայն երեք անձինք սբ երրորդութեե; և եսկ ի մէջ ստեղծուածոց, զայն և գիտէ նա միայն, ուստի կամեցեր Որդին յայտնել: և Թէպէտ զայն յայտնեն և հայր և հոգի գոյդ ընդ որդւոյն, սակայն յայտնելն և ուսուցանելն յայտուկ ինչ կերպիւ առընեւեն Որդւոյն, զի նա ասի, և եսկ է եմաստութեի հօր, և նա միայն առաքեցաւ յաշխարհս լինել վարդապետ, ուսուցիչ, և յայտնիչ աշխարհին խորհրդոց.

Կայ բեզ զայլ և նոբագոյն մեկնութեի. Որդի աշխ զերկու կերպիւ գիտութեի: այլ է գիտութեի երրորդութեե, որով զոր ինչ գիտէ հայր, զայն և գիտէ Որդին. այլ է գիտութեի առընչութեե, որով հայր միայն ասի գիտել զՈրդին; և Որդի միայն գիտել զհայր, վասն յայտուկ առընչութեե զոր ունի ծնօղ միայն, առ ծնեալն; և ծնեալն միայն, առ ծնօղն; և քանզի հոգի սբ ոչ է ծնօղն, և ոչ ծնեալ; վասն այսորիկ գիտութեի այն առընչական հօր առ Որդին,

և

և ոչ ոք գիտէ զՈրդի, բայց միայն Հայր; և ոչ ոք գիտէ զՀայր, բայց միայն Որդի, և որում եւրաքն յայտնել: և ապ եւրաքն ասելէ, թէ ոչ ոք ծանանի զՈրդին, բայց միայն Հայր; և ոչ ոք ի Հօրէ ծանեալ, բայց միայն Որդի; նոյնպէս բարբառ ասելէ թէ ոչ ոք գիտէ զՀայր, բայց միայն Որդի, և ոչ գիտէ զՈրդի, բայց միայն Հայր, գիտութիւն առնչութիւն. Յայտնեա՛ ինձ Տէր զհայրդ քո, և շատ է ինձ.

ԳԼՈՒԽ ԻԲ. Ի-Բ.

ՀԱՒՄԱՐ. Ե.

Ի շաբաթս քահանայքն և տաճարին պղծեն զշաբաթ, և անմեղք են.

Քահանայք, յաւուրս շաբաթու, զգուշ զարձան մոլթէին, լուծանային, յօշէին սա դամ անդամ, և զինայոս կուռէին յոտ ջակէղս, և ի պատարագս ՀՇ; և թէ պէտ այնպիսի գործքն ծառայականք գործք էին, և մարմնաւոր աշխատութիւնք, յորոց պարտ էր հրաժարիլ ի շաբաթս, սակայն քահանայք զայն գործելով անմեղք էին, և զշաբաթ ոչ պղծէին, քանզի զայն գործէին, որ հարկաւոր էր վ՚ս սպասու տաճարին, և վ՚ս արժանի պատիւ մատուցանելոյ ՀՇ. Ուրեմն առաւել անմեղք են աշակերտք իմ, ասէ ՏՐՆ, եթէ քաղցեալ, զհասկս ինչ հորվէին ի շաբաթու, և ուտեն, զի մի նեղեցին ի ճանապարհի, և զի կարծցին հետևել, և

ի սպասու կալ ՌՈՒՈՅՆ մարդոյ, որ քան զառաջաւ մի
է, և առլն շաբաթու ?

ՀԱՄԱՐ. ԽԷ.

ԵԹԷ ԲԷԵԼԶԵԲՈՒԼաւ հանեմ դդւա՛ս որդիքդ
ՆԵՐ ՆԻ՞ հանիցեն ?

ստեպհաղ միարնութեամբ ոչ բժշկեալ էր Յի՛ղդւա՛ս
հաւ մի կոյր և համր, բռլբռքեցան նախանձու, և
առ ի շրջել զժողովուրդն, ոչ զինն նո՛ր մի երթիցեն,
ասեն, ոչ նուիք հանել դա դդւա՛ս, եԹէ ոչ բելզե՛
բուլաւ. ՀԱՍԿ ԳՆԱ՛ Յի՛, ոչ ես միայն հանեմ դդւա՛ս,
հանեն և ա՛ս զնա՛ յանուն իմ աշակերտք իմ, որք ՆԵՐ
որդիք են, զի են ի ժողովրդենէ ՆԵՐՄԷ և յայդ
նակ եԹէ նո՛ր հանեն դդւա՛ս յանուն իմ, զի ասդ ասէ
դուք, Թէ հանեմ ես դդւա՛ս անո՛ւամբն, և ՆՇԱՆ
նուԹի՛ր բէելզեբուղի ? ՈՉ կարծեմ Թերևս, ՆՇԱՆ
նուԹի՛ր ինոլ զայն առնել, զոր առնեն նո՛ր յանուն
իմ? ԻՍԿ եԹէ նո՛ր յանուն իմ հանեն դդւա՛ս, ու
ընե՛ն հղօրագոյն եմ ես քան զԲէելզեբուղ, և ի նմանէ
ոչ առնում զինչ անուամբ զայն.

ՀԱՄԱՐ. ԼԶ.

ԱՂԻ մեղք և հայհոյուԹի՛ք Թողցին
մարդկան; բայց հոգւոյն հայ՛
հոյուԹի՛ն ոչ Թողցի՛ն.

Պարտ է ինձ լուծանել ասա՛ դժո՛ւարուԹիս զեր
կուս. ԱՂՌաջինն, զինչ ՆՅԵ՛ մեղք և հայհոյուԹի՛
հոգ՛

հոգւոյն, կամ ընդ դեմ հոգւոյն սրբոյ ? Եւ կամ՝ ի՞նչ արդ առանց Հողւոյն ասեն այն մեղքն ?

Աղ առաջին. Հաւաստի ինչ է, թէ ամէն մեղքն հակառակ է Աստ. ուստի հետեւի թէ ամէն մեղքն է ընդ դեմ հոգւոյն, ի՞նչ հոգի՞ որ ջնջուտասին Աստ է: Սակայն են մեղք որք յատկապէս ասին ընդ դեմ հոգւոյն, քանզի յատուկ ինչ կերպիւ հակառակին նմա; և են այնոքիկ զորս մեղաւորք գործէ, ոչ առ ի տկարութենէ; և ոչ առ ի տգիտութենէ, բայց կամաւ, յօժարութենէ, և չարութենէ սրտի. Եմեղք որ գործի տկարութենէ, ասի մեղք ընդ դեմ հօր, քանզի հօրն յատկապէս առընձեռի ամենակարողութիւն. Եմեղք որ լինին տգիտութենէ, ասի մեղք ընդ դեմ Որդւոյ, ի՞նչ Որդւոյն յատկապէս առընձեռի ճշմարտութիւն. Իսկ մեղք որ լինին չարութենէ սրտի, ասի մեղք ընդ դեմ հոգւոյն, ի՞նչ հոգւոյն յատկապէս առընձեռի բարութիւն և սէրութիւն. Իսկ մեղք ընդ դեմ հոգւոյն են վնաս այսոքիկ.

Աղ առաջին. յուսահատութիւն; յորժամ զահիճ հարեալ ոք ի բաղմութենէ, և ի ծանրութենէ մեղաց նորոց, յուսահատի յողորմութենէն Աստ, այսպէս հաշուելով թէ անօգնականելիք նոր բազումք են և մեծ քան զողորմութիւն և քան զբարութիւն Աստ. Աստպէս եղեւ մեղքն Յուդայի մատնչին.

Եւ երկրորդ. Իմբնահաւանութիւն, կամ յանդուգն վստահութիւն; յորժամ մեղաւոր ոք պատճառելով զանչափ ողորմութիւն Աստ, անտուստ առնու զհամարձակութիւն յանդգնաբար զհետ երթալոյ հաճոյից սրտի նորոյ, և պատճառ վստահութենէ խաբէ զանձն նոր ասելով, Աստ ողորմած է; դա միրկեսցէ զինս, թէ և ոչ արարից զպատուղ ինչ արժանի ապաշխարութենէ.

Եր

Երրորդ. Նախանձ ; յորժամ ոք ի չարախնամ խոժռանալ, զչարն վն հոգևոր ընտրեցայ զորս եղբայրն նա առնու յաշ. աշխ նեղն ի սիրբանե մեղքն ապստամբ հրեշտակացն, որք նախանձեալ ընդ մեծութեան մարդկութեանն Ցի, ընդ որում միաւորել կամեր բան աշխ, խաստացան ոչ խոնարհիլ առաջի նր.

Չորրորդ. Խաստասրտութի, կամ յամառութեամբ ի մեղս ; յորժամ մեղաւոր զակամայս նա ոչ կարէ չլսել նայնոյն աշխ, և ապաշխարել դիմանայ ընտրեցայ նր ; և զայս նա կարծրացուցանէ ոչ հրաժարիլ ի մեղաց. աշխ նպատակ էր մեղքն փարաւոնի.

Հինգերորդ. Աչքսլին անզղջութեամբ. Յորժամ այնչափ հաճեալ կայ ոք ընդ մեղս նա, մինչ զի անզղջ և անապաշխար ճայ ի նր մինչև ի մահ ; և այն է մեղքն առ դատապարտելոյ առ հասարակ, և յեսեփն կոչեցաւ դատապարտութի նր.

Վեցերորդ. Ընդդիմամարտութի. Յորժամ ճանաչէ ոք զճշմարտութի և սրտի նա, բայց հակառակասիրութե և առ նախանձու խաստանայ ոչ հնազանդիլ նմա, և ընդ դեմ դարձեալ, առաւել նս հայհոյէ. աշխ է բուն մեղքն առ հերձուածողայ ; և այն էր հայհոյութի հոգւոյն, վն որոյ յանդիմանէ քրս զիարեսեցիսն ; զի լուեալ նր ականջօք զիարատս քի, և աչօք տեսեալ զինշանս նր, սակայն խաստացուցանէին զսնոտս նա ընտանց, և առ նախանձու ասէին թէ բնել զբուղսա հանել զդևս, զի սի բռնադատեցին խոստովանիլ թէ ճմեսիայ էր, ևորդի աշխ.

Աշ երկրդ, թէ զի արդ առանց Թողութե նայ հայհոյութի հոգւոյն ; հաւաստեաւ ինչ է թէ ոչ դոյ մեղքն, որչափ ծանր և նայ, որ ոչ Թողցի և կենցաղոյս յայսմիկ, եթէ մեղաւորն անկենդ և բոլոր սրտիւ զմեղայ

տայ

տայցէ աշխ, և նմանակ զԹողութեն խնդրեսցէ. ուրեմն մինչ ասէ քն, Թէ հայհոյութեն հոգւոյն ու Թողցին, կասի ասել, Թէ մեղաւորին դժուար է յոյժ ընդունել զԹողութեն այնպիսի մեղաց, քանզի խնամ է նմա և դժուար յոյժ և մեղաց անտես դառնալ առ աշխ, ճշմարիտ և կատարեալ ապաշխարութեբ, առանց որոյ Թողութեն ոչ դոյ.

Իսկ զոր յաւելու քն, Թէ ոչ Թողցի, ու յայսմ. աշխարհի, և ու ի հանդերձելումն; ցուցանէ յայտնապէս Թէ լինին երբեմն ի հանդերձելումն Թողութեն մեղաց; ոչ արդեօք ի դժոխս, զի ի դժոխս Թողութեն առնելն ոչ դոյ: ոչ յաւրքայութեբ, զի յաւրքայութեբ ոչ դոյ մեղք ինչ որ Թողցի; պարտ է ուրեմն ասել Թէ Թողութեն որ ի հանդերձելումն լինի, ի քաւարանն նոկ արդարոց լինի.

ՀԱՄԱՐ. ԼԲ.

Աղդ չար և շնացող նշան խնդրէ, և նշան ու տացի նմա, բայց նշանն Յովնանու.

Խնդրէին դպիրք և փարիսեցիք ի ստնէ զնշան ինչ, որ լիցի նց ի վկայութեն Թէ նա էր որդի աշխ: ասէ ցնս Ցս, աղդ չար, նշան ոչ է Թերևս ձեռն այն զօսացեալ զոր սիրով և ենթ բանիւ արդէն նոկ ողջացուցի նբրև զմիւսն? նշան ոչ է դեւահարն այն կոյր և համր, զոր դուք մատուցիք ինձ, և ես բժշկեցի զնա, և եռու նմա խօսիլ և տեսանել? Օայս նշանսն արդէն նոկ արարի յաչս ձեր; ապա զայլ ինչ նշան յինէն զինչ խնդրէք? Դ-պրաց և փարիսեցւոց նման են բազումք ի մեջ հերձուածողաց, որք զուղղափառ-

մատթ. ԺԲ. ԺԴ.

առ վարդապետան հարցապիրձեն, խնդրելով ի նմ
ղբանս հանճառուԹե; ոչ ղի ծանիցեն ղշմարտուԹի,
և հետևիցեն նմա; բայց կեղծաւոր սրտիւ, ղի դի-
ցեն նմ զորոգայԹ, և որսացեն զնա բանիւ; ցու-
ցեք մեզ ղշմարտուԹի, ասեն; և զաչս նենգանց
կախուցանեն ոչ առնանել զնա; կամ առնանեն ար-
դեօք, բայց գնուձ առնելեաւք ոչ հանդուրժեն ձա-
ռագայԹից նր, և նբրև զղղկնաս կուրացեալ մո-
լորին և պայծառուԹե լուծոյ.

Բայց դարձցուք առ փնտռտեցեսն. ասէ ցնս Տս;
դիշան ինդրեք չինէն, որով չայտան լիցի ձեզ ա-
ռնելն նմ; բարի է, ասաց ես ձեզ, բայց դիշան Տ-
նանու մարգարէին, նշան չարուԹե նոց = քանզի եղիցի
ժամանակ, և ահա մերձ նսկ է, զի չարաչար մա-
հուամբն մեռեալ, և զերկիս առեալ և դիշերս և սիրտ
երկրի կացեալ, զոր օրինակ Տօնան մարգարէ և զոր
կետին, չառնեմ ես և մահուամբ, ոչ օտար ինչ զո-
րուԹե, բայց չառուկ հայրողուԹե նմոյ չարուցից
զմարդկուԹե նմ, և այն զերկրպագուս նշանաւ չա-
չանեցից ամ ապրող, Թէ ես աշմարտապէս աղե նմ; և
չին հաւատացողն հնձանոսք, նսկ դուք չանհաւա-
տուԹե ձերում մեռանիցիք.

Հայցանես. քնի մարմին զի արդ ճաց և սիրտ
երկրի, կամ և զերկրպագնէ, զերկիս առնուս, և զերկիս
դիշերս.

Պատասխան. Օրհնե և զղնշել պարտիմք նմանալ
կամ ամբողջ, կամ ըստ մասին = զառնուս երկիս ճաց
Տս և զերկրպագնեն, այսինքն, ուրբաԹ ըստ մասին;
մինչև ցմատանեն արնուս: զշաբաԹ ամբողջ; և զկի-
րակէ ըստ մասին, մինչև և ժամանակ չառնելոյ նր
և մահուամբ. Նոյնպէս և զերկիս դիշերս, այսինքն

դի-

զդիշերն ուրբաթու ըստ մասին, և մանկլոյն ար-
եւու, մինչև ցկէս գիշեր; զդիշերն շաբաթու ամ-
բողջ; և զդիշեր կիրակւոյ ըստ մասին, և կէս գի-
շերէ, մինչև ցառաւ֊օտ.

Ոմանք զդիշերս մի համարեն զհաւատարումն ասե-
գաման որ եղև և միջօրէէ ուրբաթու, մինչև ցաւ-
անդելն Տեր զհոգի նուր; բայց ընդունելի չէ այս
մեկնութիւն, քանզի ցորքան ժամանակ խաւարեցաւ
արեգակն, քրիստոս չէր և սերտ երկրի, բայց
կախեալ կայր և խաչափայտէ.

ՀԱՄԱՐ. ԽԱ.

*Տարմամ այսն պիղծ ելանէ և մարդոյ, չորքն
ընդ անջրդին տեղիս, խնդրէ զհանգիստ
գնատ, և ոչ գտանէ .....*

Հետևելով բուն և բառական իմաստիս բանից
Տեր, առնմ ես անուշադրն անջրդին տեղեաց, պարտ
է նմանալ զանապատ տեղիս, որք առ ի չգոյէ ան-
ձրևաց և խոնաւութեան, ծարաւոյ են և բնակչաց, և
տունկ նոս, կամ խոտ, կամ ծառ ինչ և նոս ոչ բու-
սանին. Հալածեալ դևն յանջրդին տեղիս յոյսնոսին
ոչ գտանէ զհանգիստս; քանզի յայսմ կայանայ ար-
տաքսեալ հանգիստն, զի ձեռնամուխ լինի մարդկան;
նաև մարդ չկայ յանապատն, յորում կարիցէ ձեռնել
ուստն անդ զհանգիստս ոչ գտանէ. Ուրեմն հաս-
տատեալ ի մեզ ներսում, անդրէն դառնալ ի տուն նուր
առաջին, և մուտանդամ ընդունել զիշխանութիւն; և
եկեալ գտանէ զնա հոգւով և մարմնով պարապատրաստ,
պիղծ, անհոգ, Թոյլ լբեալ ձեռօք և սրտիւ, ու-

նայն և Թաւուբ ի փրկարար խորհրդոց , անփոյթ գիրկուածք եւրամ . Նա և գտանէ զնա զարդարել ազգի ազգի զարդուք հպարտութեաբ , մնալոտութեաբ , ընչասիրութեաբ , և այլ մոլութեաց , եբէ թէ պատրաստեալ եցէ տունն այն , առ յընդունել զբնակիչն նոր առաջին . Յայնժամ յարուցեալ ի խնդութեաբ երթայ դէպն , և առեալ ընդ նոր զայլ բազում սկզբ դևոն չարագոյնս ևս քան զինքն , գիրկին անգամ մտանէ ի տունն նոր , ի սնոտի մեղաւորին , և անդ ամրացեալ , և պատեալ զնոցանաւ զպարսպսպս Թուլութեաբ , անզգամութեաբ , խաւարասութեաբ , բնակին անդ հանդարտ և անվրդով ; և լինի մեղաւորին այնորիկ յետինն չար ևս քան զառաջինն . Օգոյշ լեր ուրեմն եղբայր քրիստոնեայ , զգոյշ լեր անձին քումմ , ոչ դառնալ ի մեղս զորս Թափեցեր ի սրտէ քումմէ ի ձեռն ապաշխարութեաբ . աշխատեսցիր ողջացար , ասէ Տէր , մի ևս մեղանչեր , զի մի չար ևս ինչ լինիցի քեզ . Ընդ դէմ կրկնանալ մեղաւորացդ ահագին որոտայ Պօղոս աշակերտել ասելով Թէ , աշխատ է միանդամ լուսաւորելոց , որք ճաշակեցին յերկնաւոր պարգևաց , և հաղորդք եղեն հոգւոյն սբոյ , և անկան , միւսանգամ նորոգել յապաշխարութեաբ .

Տօհան. Ե. ԺԴ.

Եբրայ. Ը. Ե.

ՀԱՄԱՌ. ԽՕ.

աշխատ մայր նբ , և եղբարք նր ....

Տաղտուկ եղբարց Տէր առացից յետ սակաւու , ի համառ ծե. դլ. ԺԴ.

ԴԼ.

ԴԱՐՁ Ս. ԻԳ.

ՀԱՄԱՌՕՏ Գ.

Եւ խօսէր ընդ նմա զբաղումս առակօք.

ԵՕՆ առակօք ասեմն, որոմանց, մանանախոյ, խմորոյն, գանձի, մարգարտի, և ուռկանին, ուսուցանէ մեզ տէր զբնութիւն, և զկօրուստն հոգեւոր վարդապետութեանն, որ կոչի աւրքայութիւն երկնից, քանզի առաջնորդէ նա մեզ յաւրքայութիւն, և նովաւ ի մեզ թագաւորէ տէր հոգի մեր.

Իսկ ի պարզաբանել մերում զառակս փութկչին, պարտ է մեզ նախ մատուցաբար քննել, թէ զինչ դիտաւորութիւն ունիցի քրս, և զինչ կամի ուսուցանել մեզ այն առակաւ զոր պարզաբանեմք; և ապա զառակն հաստատել բանիւն վերադիտեցելոյ ի տէրէ.

Օր օրինակ, առակաւ սերմանահանին, կամի տէր խրատել զմեզ թէ բանն հոգի սերմանեալ ի լսելիս, և ի սիրտս մարդկան, զպտուղ առնէ ի նմա, ըստ պատրաստութեանն սրտից նոցա; զոր օրինակ սերմն անհնձել չերկիր, զպտուղ նուր տայ, ըստ պատրաստութեանն երկրի. Տեսոյ յորժամ զառակն մեկնեմք, և զմասունս նր հաստատեմք բանիւն ի քէ վերադիտեցելոյ, բաւական է մեզ մեկնել և հաստատել զառակին մասունս այսոսիկ որք հականք են, և յորս կայանայ բուն զօրութիւն առակին: Իսկ յաղագս

մա-

մասանցն այնոցիկ որք ոչ պատկանին առ Հուդէ առաքէն, այլ են միայն ներքին զաղտ ինչ նը, ոչ ի պարտ մեզ ունել զիմոք ինչ զնոյն է, մի թէ համեմատ եղեն, կամ թէ ոչ, քանզի այս ի բնութէն առաքեալն առ հաստատակ, թէ կեղծաւոր եւիք համանձինք են, եւ բազմաւ ինչ կեղծաւորք.

Լեզմանահանին առաքէն զմեկնութէն ունեաս ի բերանոյ ինքեան եւ քէն, ի հասարոյ Ժը. մինչեւ ցհատակ եղ.

ՀԱՄԱՐ. Ի-Ը.

Օն որ գուցէ. տայն նմա .....

Ընդ էր, և զի արդ տացի այնմ որ ունի? Եւ որ ոչ ունի, զի արդ, և ընդ էր, զոր ունիցի, բարձցի ի նմանէ?

Պատասխ. Աշակերտացն քէն առեալ էր յաղէ չնորհքն, և լոյսն, առ ի գիտել զչնարտութէն, և զիրս աշճայնս: և փոխանակ զի չնորհն այն զոր ունէին, ոչ էր ընդունայն ի նմ, բայց հաւատարմագոյ գործակիցք էին նմա; վ՚ այնորիկ առաւել ևս տացի նը, և ի լոյս նը յաւելցի պարզագոյն լոյսն. աղեալ էր ևս հրէից ի ստոնէ զչնորհն և լոյսն, որով ծանեցեալ զչնարտութէն եթէ կամէին; բայց զայն չնորհն և լոյսն այնպէս ունէին, եբր թէ ոչ ունէին, քանզի ոչ գործէին նորքօք, և զիներտս եւրեանց խաւարացուցանէին հակառակ կալ չնորհացն աղբ; որոյ յաղագաւ, և զոր ունին, բարձցի ի նը, այսինքն, փոխանակ զի ի բայ մերժին զերկնաւոր և զերբնական լոյսն, բարձցի ի նը ինքնին բնական

և

և ընդածին լոյս, ոչ նմանալ զնոսա այսոսիկ, զորս կարծ նշաբանչիւր ոչ նմանալ և ճանաչել, մինչ և ևթ բնութիւն լուսոյն.

ՀԱՄԱՐ. Ժ.

Աշակերտ խօսքի ընդ նա զի առնանեն, և ոչ առնանեն.

Այս ինքն, առնանեն հրեայք զինշանս իմ, և ի նշանաց անտես, զնս ոչ կամին ճանաչել: լինին և ընդ Թեոնաւն զբանս մարգարէից որք գրեցան վս նմ, և կատարեցան զայն մեզայ նբրնանց, մի առնանել Թէ նա նա եմ վս որոյ մարգարէքն վկայեն. ուրեմն արժանի են զի այսու հնարս առաքելոն և ծածկաբար խօսեցիմ ընդ նս; զի որք զյայտնագոյնս ոչ կամեցան նմանալ յորժամ կարէին, զնոսրագոյնս ոչ կարիցեն նմանալ, Թէ և կամիցեն.

Աշակերտք. Բայց զինչ օգուտ էր, Թէ քզ ընդ հրեայսն զայնպիսիս խօսէր, զորս նք ոչ կարէին նմանալ?

Պատասխանի տայ տէրն քեզեբեանն, և առնէ Թէ, Թէ ոչ հրեայք ոչ կարէին նմանալ, սակայն կարէին հաւատանել, քննել, և խնդրել յաշ զնշմարն նմանալոյ, զոր նթէ խնդրեին, տայր զնա արդեօք աշ նց. իսկ զոր առբեալ համարիս, զլ. հատոր Ժբ Թէ ընդ հրեայսն այնպէս լինէր, զն նք մի էրբեք դարձնին, և Թողցի նց; ոչ կամի ասել Թէ քզ առաքեալ խօսէր ընդ նս, այնու կատաւ և դնատաւորութէ, զն նք և մեզայ մի դարձնին; բայց կամի ասել, Թէ հրեայք ոչ կամին առնանել, և լսել, զն մի

մի հրաժարիցին յանօրէնութեէ ներեանց. Օրը օրինակ ասէ Դաւիթ, Թէ ամբարիշտն ոչ կամեցաւ խնամալ զբարն, դի զբարն մի գործեսցէ.

ՀԱՄԱՐ. ԽԴ.

Եւ տայ պտուղ, է որ հարիւր; և է որ վաթսուն; և է որ երեսուն.

Ամենինչ ոմանք ի գուր ինչ զաշխատ առնեն զանձինս ներեանց, հետաքրքիր գնտութեբ խուզելով, Թէ զինչ նգէ տալ հարիւրն; և զինչ նգէ տալ վաթսուն; և զինչ նգէ տալ երեսուն, նբր Թէ խոր հրդեհական ինչ ունիցին Թիւք այնոքիկ, Թէպեաւ բնաւ ոչ գոյ ի նմա խորհուրդ ինչ ծածկեալ. Ոչ բեմ, Թէ հարիւրով, Թէ վաթսով, Թէ երեսով, զայլ ինչ ոչ կամի ցուցանել Տէր Յս, բայց միայն Թէ, որչափ լաւ պատրաստեալ նգէ երկիրն սրտից մերոց, այնչափ առաւել պտուղս արասցէ սերմանեալ ի նմա բանն Աստ. Սակայն մբն չկերպնիմս խոստովեալ առ նբբա գոյս, զԹուս այնոսիկ մեկնէ, ըստ զանազան կարգաց մարդկան, և ասէ Թէ, Թիւ երեսուն նշանակի զամուսնացեալսն: և սաթսուն, զայրիս: և հարիւրն, զկուսանսն: քանզի այրն, ըստ կարգին կատարեալ է քան զամուսնացեալն; և կոյս, քան զայրն: ուստի ասէ Պօղոս, Աշխատակիցն հոգւոյ զաշխատիս, Թէ ոչ հաճոյ լինի առն նեղում; նսկ կոյս հոգւոյ զԱՏՆ, դի նգէ նբ հոգւով և մարմնով.

ա. Կոր. է. ԼԴ.

Եկն Թշնամին, և ցանեաց զորոճն ի մէջ ցորենոյ.

Առակիս առակին էութիւն այս է. Ցորեան ժամանակ քիւ սէ եկեղեցի ձգնի, և պատերազմի յաղթահարիս յայսմիկ, արդարք, և անեղծաւք; բարիք, և չարք; ընտրեալք, և անարդեալք; ուղղափառք, և հերձուածողք խառնեալք են ընդ միմեանս, և ոչ մեկնեցին յայնմանէ ի միմեանց, բայց միայն ի կատարած աշխարհի. Ուրեմն արդարոց պարտ է համբերութիւք կալ ի նեղութիւնս, և ի հալածանս, որք հանդիպին նոցա ի կողմանէն ամբարշտաց, և երկայնամտութիւք անկն ունել աւուրս հատուցմանց, յորում որոշեսցէ Տէր զչարս ի միջոյ արդարոց, և հատուսցէ իւրաքանչիւրոց, ըստ գործոց իւրեանց. Քանզի զկնի եմանալոյ զէութիւն առակին, քննեսցուք զինն ըստ միոջէ զմասանցն նորա.

Աղբայութիւն երկնից, այս ինքն աշխարհական կան օրինքն այսպէս է, ոչ թէ այլ ոք, որ սերմանեսցէ զսերմն բարւոյ յագարակին նորում. Այլ սերմանօղ է Տէր մեր Յս քս, կամ և առաքեալք և նահանջ սպասաւորք բանին. Սերմն բարւոյ է բանն Աւ, և ողջմտիւ վարդապետութիւն. Աղտարահն է սէ եկեղեցի, կամ և սիրտ լսողին զբանն Աւ. Իւ բուն լինել մարդկան, այս ինքն, մինչ դեռ անզգոյշ Թուլանային վարդապետք, քահանայք, և վերակացուք եկեղեցւոյն, և ի զբաղմունս աշխարհիս էին ցնդեալք; Թշնամին Սատանայ, և արբանեակք նորա հերձուածողք, և չարագործ մարդիկ, ի մէջ ցորենոյն վրկատար վարդապետութիւն, սերմա-

նէն զորոմն օտարազանն և սուտ ուսմանցն, և ամէն
նաղան մոլութեց. Իբրև բուսան երկաքանչիւրքն,
ցորեան, և որոմն; բարի վարդապետութեն, և սուտ
աղանդք; Ծառայք Տանուտէրն, այսինքն, մարդիկ
բարեպաշտք, քննախնդրեք օրինաց, և նախանձա-
բորբոք վասն փառացն Աստ., զանգատաւոր աղաչանօք
խնդրեն ի Տէնէ, զի այլ եւս մի համբերեսցէ անօրէ-
նութեց ամբարշտաց, այլ սատակեսցէ զնոսա, և ար-
մատաբէր խլեսցէ չարագործին Եկեղեցւոյ. Աշխ ցնա
Տանուտէրն, մի որդեակք, մի լինի ոմն խնդրելդ
դուք; դուցէ մինչ քաղիցէք զորոմն, և ցորեանն
ընդ նմին ի բաց խլիցէք. Մի համարիք եթէ ինա
ինչ ունի ցորեանն, Թէ ընդ նմա խառնեալ բուսանի
որոմն; կամ Թէ ընտրեալք իմ ինասնցին ի չարա-
գործացդ; ոչ ինասնին, բայց յաւէտ օգտին, մինչ
հրոյն հալածանացդ, և հակառակութեց փորձին
հաւատք նոց, և երբև զղուա ոսկի գտանին արժա-
նի արքայութեն. Համբերեցէք ուրեմն, և Թոյլ տուք
աճել նոց ի միասին մինչև ի հունձն, որ է աշխարհի
կատարած; յայնժամ առաքիցն ցհնձողսն, և պատուի-
րեցից հրեշտակաց նմոց, զի քաղիցեն զորոմն, և զամ-
բարիշտս մեկնեսցեն ի միջոյ արդարոց, և արկցեն
զնոսա ի հուր յաւիտենական; և ցորեանն, և զար-
դարսն ժողովեսցեն ի շտեմարանս արքայութեն.

Ցորեան անխառն, առանց որոմանց, է աքեալ
ութեն երկնից, ուր չար ոք ոչ գոյ ընդ սբս խառնե-
ալ. Որոմն անխառն, առանց ցորենոյ, է դժոխ, ուր
սբ ոք ոչ գոյ ընդ չարս խառնեալ. Որոմն և ցո-
րեան ընդ միմեանս խառնեալ, է կենցաղս այս, ուր
ոչ ամենեքեան չարք, և ոչ ամենեքեան բարիք, այլ
խառնուածս երկոսեանց.

Չար-

Նման է արքայութիւն երկնից հաւոյ մանանախոյ.

Հաւն մանանախոյ, է՞ր եկեղեցի, որոյ հինն և սկզբանն եղաւ Տէր քրս, խոնարհադոյն և մեջ մարդկան; և երկոտասան անարդ, և ստրուկ հաւատքեալք նր. երկարութիւք ժամանակաց, զարմանաց ձեռաց հաւտինն փոքր, և բողբոջեալ, զօրացեալ այնքան բուսաւ և աճեցաւ, մինչ զի եղև ծառ, որ տարածէ այժմ, և ընդարձակէ զոստս իւր ի ծագաց երկրի, մինչև ի ծագս նր; և Թռչունք երկնից, այս ինքն, իշխանք և Քաղաւորք երկրի, հանդիպին ընդհուպ անաւ նր, և պանծալով պանծան զլուծն աւետարանին ընկալնուլ յարքունի պարանոցս իւրեանց.

Բարբոք ասաց նմանատասէր ոճն, Թէ, ի բաց բարձ զփոքրագոյնն, և ոչ եղիցի մնծն, զի փոքրն, մնծի սկիզբն է. Ամենամնծ Թուոյն սկիզբն է, մի Թուի. Երկարագոյն ժամանակին սկիզբն է, մի րոպէ. Երկայնաձիգ գծի սկիզբն է կէտն. Աշխուժն և հզօրագոյն գետոյ սկիզբն է, բարակախաղ աղբիւրն. Քաղաքացինք հրեշտակաբեր սկիզբն է, դեռատիւռ կայծակ. Աշնձոռունն և հսկայահասակ մարմնոյն, սկիզբն է, մեղուչափ մարմնիկ. Նոյնպէս և սկզբանէ փոքրագունէ սկսաւ տեղեկացաւալ եկեղեցի. Նոքաքայ նր Օգոստինոս նմանեցուցանէ զնա լուանին, որ յաւուրս նորմանն, և ծնանիցեան իւրոյ, բարեկ է, և աղօտալոյս յոյժ, մինչ զի սրատեսագոյն աչաց, դժուարաւ երևի. Բայց երբև հասն ի լը-

ուն, և արեգակամբ ուռճացեալ ապրնաւիայլն, և ջն ջի դնաւարն դիշերոյ, յայտնի նսկ և ամենեցուն, և եթէ ոչ ոչ առեանիցէ զնա, զաշացուս է նա, և կոյր.

ՀԱՄԱՐ. ԼԴ.

Ետան է աշքայութէն երկնից խմորոյ .....

աշքայութէն երկնից, այս ինքն, որ Եկեղեցին, և աշխատասանական օրէնք ասի նման խմորոյ, ի գրիս երկու ալեր թաքուցելոյ; քանզի դոր օրինակ, խմորն, բուն գօրութէք չկորնչուի երբոյ հասուցանէ, աճեցուցանէ, և կերպիս ինչ յինքն դարձուցանէ զայլ զանկուածն ընդ որում նոյն խառնեալ; նոյնպէս աւետարանական օրէնքն, և վարդապետութէն սիրելոյ և սիրբանէ ընդ երկու գրիս մասանց եղ կոյն, խառնեաց ի նա զկերմութէն սերոյն աշխ, և ընդ դանձն գօրութէք երբոյ հասոյց զնա, և ի ժանդահամ անկուածոյն անօրէնութէնէ, դարձոյց զնա յանուշ և քաղցրահամ անկուածն սէրութէն.

ՀԱՄԱՐ. ԽԱԴ.

Ետան է աշքայութէն երկնից դանկէ ծածկելոյ .....

աշխարհ դանկին և մարդասէրն, դոր մարդ վաճառական դասանէ, և վաճառէ զայլ դոր ինչ ունի, առ ի ստանալոյ զնա, ծանուցանէ մեզ ԱՏՐ Տ՚, թէ որքան ապնիւ և պատուական ունի քրիստոնեայ հա-

հաւատան, և աշխատասիրական վարդապետութիւն, և թէ պարտ է մեզ հանապազ զինս առաւել քան զնոսա ինչս, և մեծութիւնս աշխարհին. Օն, ոչ ասէ Յաղօթս յաղագս խնամատարութեան, ընտրելն է, քան զոսկին մաքուր, և լաւագոյն քան զիւղական պատուական ամ ինչ պատուական չարժէ զնա, և լաւ է առանալ զնա, քան զարծաթ ընտիր. Յառացեալ ուրեմն առն խնամատարոյ զգանձն հաւատոյ, Թագաւորական զնա; ոչ թէ արժան ունի քրիստոնէի զբան քարոզ հաւատոյ ծրարել ի վաշխամակն, ոչ զի արտաքս մի ելանիցէ ի դրծ; բայց առն Թագաւորական զնա, զի պահէ զնա ամ զղուշութիւն, և հաստատուն ի սրտի եւթում, նախ կորուսանել զինչս նեւթ զնա, և զիմաստ մին նեւթ մատանել ի չարչարանս, և ի վհատ, և ոչ նաւակոծիլ ի հաւատոյն.

աշխ. ը. ժա.

ՀԱՄԱՐ. ԽԱԷ.

Նման է արքայութիւն երկնից ուռկանի ....

աշխատաւ ուռկանին ի ծով ձգեցելոյ յոլոյն ձկանց, զոյն ցուցանէ ԱՏԱՑ ՅԻ, զոր ի վերոյ եղոյց առաքեալ որոմանս սերմանելոյ ի վէր ցորենոյն, այս ինքն թէ, զոր օրինակ յաղարակին գտանին որոմն ընդ ցորենոյ խառնեալ; և յուռկանին գտանին ձկունք խառնեալք ընդ բարեան ըմբռնեալ, նոյնպէս ցոր քան յաստանակ պատերազմի եկեղեցին՝ քիչ ի վէր երեկի, զոյս ընդունի նա ի ծոցի հաւատոյ, ոչ են բարի առնելոցն, և ոչ առնելոցն չար, այլ բարեաց և չարաց ընդ միմեանս խառնեալք.

Դարձեալ առաքեալ ուռկանին ուսուցանէ ԱՏԱՑ, Թէ

թէ ովր փրկուԹԷ անձանց մերոց, ոչ է մեզ բաւական մտանել յուսկանն հաւատոյ, և որդիս եկեղեցւոյ լինել, եԹէ խոտանք եմք և Թափուրք ի բարի գործոց; որոմն յագարակէ խլեալ արկանի ի հուր; Հուկն խոտան յուսկանէ Թափեալ Հդի ի բաց; և չար քրիստոնեայ ի ծոցոյ եկեղեցւոյն ընկեցեալ, դատհավիժի և խաւարն արտաքին, ուր եղկոյն լալ, և կրճել առաւմանց.

ՀԱՄԱՐ. Ծ.

ԱՀՒ դպիր աշակերտեալ յարքայուԹԷ երկնից, նման է առն տանուտէր, որ հանէ ի գանձ Հէ նորմէ, զնոր, և զհին.

ՊԱՏՈՒՃԱՆԷ ԱՏՐ, որպէսն եղէ պարտականուԹի վարդապետաց և քահանայից, նմանեցուցանելով զնա առն տանուտէր. Քանզի զոր օրինակ տանուտէրն պարտի հոգալ որդւոց և ընտանեաց իւրոց զկերակուր մարմնաւոր, և զայլ կարեւոր պիտան; նոյնպէս և Քահանայ, և որք են սպասաւորք բանին, զորս կացոյց ԱՀՒ գառանուտեարս և վերատեսուչս ժողովրդեան իւրոյ, տարտին զհոգիս նոցա անձնեցեալս դարմանել բանիւ ԱՀՒ, և կերակրել որ ջամիտ վարդապետուԹԷ, հանելով ի գանձէ գիտուԹԷ և դպրուԹԷ իւրեանց, և մանաւանդ ի գանձէ հնոյ և նորոյ կտակարանին, զայգն ազգն կերակուր հոգևոր, և խորտիկս փրկարար խրատուց, որովք զօրացեալք, ժրացեալք, կազդուրեալք հոգիքն, կարիցեն անսոսկաբարուԹԷ ընԹանալ զձանապարհ պատուիրանացն ԱՀՒ.

ՀԱՄԱՐ. Ծ Է.

Է եղբարք նր Յակոբոս, և Յովսէս, և Սիմոն, և Յուդաս.

Տաղտպ եղբարց, և քեզ ասեն, յուզեցին վասն դադարել զննդիցս բազումս զորս պարտ է ինձ մեկնել, և հաստատել թէ, ամ ուղղափառ քրիստոնէի, ի վերայ բանին այսորիկ զինչ խոստացեալ հաւատալ.

Ի սկզբանէ անտի դեռաբոյս եկեղեցւոյն, ընթերցեալ պղծաշուրթ հերձուածողն ոմանք, անուն նր Հելկեդեոս, զբանս աշակերտանն վերայ եղբարց ասեն, հայհոյէր, և ասէր, թէ բաց ի ասենէ մերմէ Տէր քրիստոս, ծնեալ էր ամրեսիամ աշճածինն յառնէ եւթնից Յովսէփայ, զայլ ևս որդիս և դստերս, զորս աշակերտանն կոչէ եղբարս, և զբոյրս ասեն: և այն սարսափելի հայհոյութիւնէ ի բաց բառնայր հանդիսանայն ի ամրեսիամ, և ի Յովսէփայ զանթառամ ծաղիկ կուսութեանն նր.

Յետ ժամանակաց բազմաց, ընթերցեալ ևս Յովն վարդապետաց զնոյն բանս աշակերտանն, և ուշ ոչ ինչ եդեալ զգուշութիւն քննել զիմաս գրոց, ասացին թէ առաջ քան զառնուլ Յովսէփու զամրեսիամ կոյս նուբ կնութիւն, ածեալ էր նր զայլ ևս կինն յորմէ ծնեալ էին ուստերքն, և դստերքն, որք ի նր աշակերտանսում կոչին եղբարք, և քոյրք ասեն. խրատեցաք զգուշանալ մեր ևս լսել զհայհոյութիւն, յորմէ գազրի քրիստոս եկեղեցի, և ընդ ամ ուղղափառս հաւատակեցաք զամրեսիամ և զՅովսէփ կոյս անապատ,

նախ

նախ քան զպսակիլ ընդ միմեանս, և գինն պսակի լոյս եբրեանց.

Եւ ահա գալով ի լուծուեաւ առաջնակայ դժուարու-
թէ, դնտեղի է գի սովորական ինչ էր հրէից զեղ-
բարս կոչել զայնոսիկ, որք ազգականք էին, և բա-
ղեկամք. Մատթ. ԺԲ. Հասաբ Ի. ասէ քր ցնորաբեր
կանայսն, երթայք, ասացէք եղբարց իմոց ; զԱղա-
քեաս նա կոչէ զեղբարս, ոչ թէ ի մարիամայ, կամ
ի Յովսէփայ էին ծնեալ, բայց գի էին բարեկամք,
և ոմանք ի նմին, ազգակիցք էին. Ղաւքէալ, Յո
հաննու ԺԱ. համար ԺԷ. ասէ քր մարիամայ մաղ
դաղենացւոյ, երթ դու առ եղբարս իմ, այսինքն
առ առաքեալս իմ. Ելոյսպէս մեկնեցեալ զբանն Պօ-
ղոսի զոր ասէ, Օպէլ ոչ յաղաւաքելոյ անտէ ոչ տե-
ղաս. ա. սն, բայց միայն զՅակոբոս զեղբայր Տեր, այսինքն
ԺԹ. ազգակից նր, և ոչ համարէին Հրէայք, հօր եղ
բօր որդի, գի էր Յակոբոս որդի Կղէոփայ, եղբօր
Յովսէփու, որ կարծեալ էր հայր Յի. ի պարզա-
գոյն նմացուածս ասացելոյ, կալ քեզ զաղիւսանն ազ
գի Տեր, և մատթանայ ի վեր, որ էր հայրն մա
մուն Յի.

Մատթան յորմէ ծնաւ.

Մարիամ, յորմէ ծնաւ Տաղօմէ կնին Օբեդեայ, յորմէ ծնաւ Յակոբոս, անուանեալ մեծ, և Յո հաննէս Աւետարանիչ.

Տօպէ, յորմէ ծնաւ Եղիսաբեթ Զաքարիայ կնին, մայր Յոհաննու մկրտչին.

Յակոբ, յորմէ ծնաւ Յովսէփ, այր մարիամու աշճածնին, և Կղէոփաս անուանեալ Աղփեայ յորմէ ծնաւ ի նեբդոյ գրեալք եղբարք և քոյրք Տեր.

Աղն

աղնայ կին Եղեայի, որ եւս անուանեցաւ, յօրհնիմ յորմէ ծնաւ մարեամ աշճածին.

Կղէօփաս յորմէ ծնանն ասացեալք
եղբարք և քոյրք Տեր,

Մաղմէ կինն Օբեդեայ.
մարեամ, որ մատթէն ել. կոչի մեւս մարեամ.
Յակոբոս անուանեալ փոքր, Յակոբոս աղփէայ, ծծակից Տեր, առաջին եպիսկոպոս երուսաղէմի.
Յօսէս, որ և Յօսէփ, զորմէ գրեցաւմատթ. ԺԳ. և մարկ. ԺԵ.
Յուդայ աղաքեալ, որ և Թադէոս, և Լեպպէոս.
Սիմօն, ծնեալ ի Նազարէթ, երկրորդ եպիսկոպոս երուսաղէմի, զոր և որպէս ի Սիմօնէ աղաքելոյ որ կանանացի էր.

ԳԼՈՒԽ ԺԴ.

ՀԱՄԱՌՕՏ.

Եւ առեալ գինով նկանակն .....

Բրև լուաւ Տէր եթէ հասաւ Հերովդէս զգլուխ Յովհաննու սկրտչին, դնաց յանապատ տեղի, և ժողովուրդք բազումք գնեաւ նր. Օարմացիք և վր ընդունաւ դուքն ամբոխին, որ առանց գինոյ ինչ առնելոյ, վր հիւանդոց և կարեաց երկար ճանապարհ-

հին, յուսացեալք ի Տէր, երթան ընդ նը, մինչև ի խոր անապատ. եւ Յայտ Տէր ի վր ամբոխին; բժշկեաց զհիւանդս նց; և առեալ զհինգ հնդանակս, և զերկուս, (այն ինչ էր ամ պատրաստուԹի, և պաշար ծանապարհին քի, և աղաքելոց նը) օրհնեաց զնոսիկ, և այն օրհնուԹբ բազմացոյց զնս, մինչև բաւական լինել կերակրել, և յագեցուցանել զժողովուրդն. Էտակ վն այնորիկ զի այն ամ եղև ի դերասայծաւ նշան նբ ՀաղորդուԹե, զինն հաւմամաեռցուք միաւսւմ, և անտուսա առցուք զօրինակ և զկերպ արժանապն հաղորդելոյ.

ա. Քն հրաշալն հայեւ կերակրելոց զամբոխն, հանէ նաև զնս յանապատ տեղի. Նոյնպն և դու, յորժամ կամիս հաղորդել երկնաւոր հացին կենաց, և ճաշակել զմարմնն քի, պատահս նախ հրաժարել առ ժամանակ ինչ, ի զբաղմանց աշխարհի, և մեկուսացեալ ի դատ տեղի, հաւաքել զսիրտդ, և զմիտդ աւիծուիլ ի քեզ, զի դիւրաւ կարիցես լսել Հայնն երկնաւոր փեսայի, յորժամ ընդ քեզ խօսեցի, ոչ առ ինքեն և ձեռն դալնեայ ւմար դլ. ԷԺդ. դարնն, Հանոյ զնա յանապատ, և խօսեցայց ի սրտն նը.

բ. աղաչ քան զքմաբել զհացն ժողովրդոց, բժշկէ Տէր զհիւանդս նց: ՀիւանդուԹիք մեր, և անխրաւուԹիք մեր; բժշկեսցէ նախ զմեզ Տէր ի մեղաց, և ձեռն խոստովանուԹե, և ապա ի հացէ անտես մարմնոյ նր կերիցուք.

գ. աղեալ քն զհինգ նկանակս, օրհնեաց, և օրհնուԹբ նրով բազմացոյց զհացն, մինչև լինել բաւական յագեցուցանել զամենեսեան: Նոյնպն ի մատուցանել մեզ զսոսկալի պատարագդ, բնութեամբ մարմ-

նոյ

բար քահանային օրհնէ ԼՈՒԾ գինւոյն, և ինքն ևս մասին նմա, և բազմացուցանէ, ինչ գին, մի և նմին նշխար բաւական է հաղորդեցուցանել զբազումս. ոչ բազմանայ ԼՈՒԾՈՒՆԱԿԱՆ մասին, բայց մի և նոյն մասին ԼՈՒԾ, և բազում առնէ, և ի բազում նշխարսն անթերի, և ամբողջ գտանի, զոր օրինակ մի և նոյն հոգի ի յաւէտ անդադար մարմինս.

Դ. Օբեկեալ հացն տայ քէն աշակերտաց նորոց ջամբել գինս ժողովրդեան. Նոյնպէս կարգեաց ԼՈՒԾ յեկեղեցւոջ նորում, զքահանայս և զայլ սպասաւորս, որոց պաշտօն է ԼՈՒԾՈՒՆԱԿԱՆ մասինն մատուցանել և ջամբել ժողովրդեան.

Ե. Իսկ մարդկէքն երբեմն առնեն գինսն պղտոր ապար ՅՈՒ, ասեն, լաւ է ջնարհիս մարդարէ, և կասկին յաւիշտակել գնա, զի ապացոյն գնա Թագաւոր: Նոյնպէս և դու զկնի հաղորդութէ, շուտ մի եղաներ ի տաճարէն Յուդայեպէ, բայց օրհնեա զԼՈՒԾ որ կերակրեաց զքեզ, և հացն գնա Թագաւոր ի սրտի քումմէ ախտից և ցանկութէց, և զօրութէց քոց նշանաբար տեղեացէ.

Եթէ առնէր և այսօր մարդասէր ՅՈՒ զայնպիսին նշանն յաչս մեր, զոր ապար մի անգամ յանապատի, յաչս հրէից, խուռն ընթանային առնելոյ գնոյն, և ի տես սքանչելագործութէ, և զարմացեալք, հիացեալք, ասի ի բերան օրհնաբանէին զԱՀ, և զիսաւս տային անուանն նր; ԱՀ հաւասիկ, ոչ մի մի այն անգամ, բայց զօր հանապազ առնէ ԼՈՒԾ յաչս մեր, զմնծագոյն և նշանս, ինչ ետրով մարմնով հերակէն, և յարենէ ետրմէ արբուցանէ զմեզ, ևսկ մեք վատասիրտք և անհաւատք, ոչ նմանամք, ոչ զարմանամք: վայ կուրութէ մերում; ի հանապազորդութէ երախտի, ապերախտք եմք.

ՀԱՄԱՐ. ԻԴ.

Եկն առ նա Յի դնալով ի վր ծովուն.

Խոյս առեալ Յի ի ժողովրդենէ որ կամէր առնել զնա ի թագաւոր, եւ ի լեառն առանձինն. Եւ մինչդեռ կայր անդ յաղօթս, մինն աշակերտացն ի նաւ, և երբէք մեկնեցան ի ցամաքէն, եղև անկարծակի շարժումն մեծ ի հողմոյ, մինչ ծածկիլ նաւին յալեացն, և ծովածուփ հալածել այսր և անդր ի սաստկութէ մրրկին. Վայ քեզ եթէ հրաժարիս երբեմն ի քէ; զսրտի խաղաղութէն ոչ դադարես երբեք, բայց մրրիկ անդադար, և անհանդիստ խռովութէ. Բարձրաբ ասաց ջերմեռանդ ոմն.

Գոլ ընդ Յի, դրախտ է ապահով.
Գոլ Թարց Յի, դժոխս մշտախռով.

Ի սաստկանալն մրրկին, ահաւասիկ դայ Յի առ աշակերտացն շրջելով ի վր ծովուն. ոմն հրաշալի ընթացքն, որք ոչ խաւխանին ի բուն ծանրութէ մարմնոյն, կամ ի բուն հակղութէ ջրոյն. Բարեաբաբ ասէ Եռամեծ աբբ Գրիգոր, Թէ ամ տարերք, և անըզգայ արարածք զդացին կերպիւ ինչ և ծանանն զՀՇճութէն ՏՐՆ Յի. Ծանեան զնա երկինք, մինչ ծագեցին զնորաստեղծ աստղն, ի դերափայլ նշան ծննդեան նր. Ծանեան զնա հողմունք, մինչ ի սաստել նր նց, առժամայն հանդարտեցան. Ծանեաւ զնա երկիր, մինչ ի մեռանելն նր, տրտմագին շարժեցաւ. Ծանեաւ զնա արեգակն, յորժամ յանցանել անդր լուսոյն ի վր խաչին, ինքն զդեցաւ զխաւար. Ծանեան զնա վիմք, և քարինքն, մինչ յաւանդելն նր զհոգին, պատառեցան. Ծանեան զնա անդունդք

դժո-

դժոխոց, մինչ հրամանաւ նը, արձակեցին զմեռեալսն. եւ ահաւասիկ ծանիցն զնա ջուրըն եւ ծով, մինչ ի նեղոյ ջրակոխ ոտիւ նը, եբս Թէ քարացեալք կան ոտ զցամաք.

Իբրեւ տեսին աշակերտքն զՅը, զի դայր ի վը ծովուն, խռովեցան յոյժ, զի համարէին Թէ առաջօք ինչ եղեն. ի գիշերի եմք, որչափ յամեմք ի մարման առա: երեւեր մեզ երբեմն Յը, այս ինքն, ուր նեմք արդեօք զծանօթութեի ինչ քի, և ելոյն հաւատոյ, բայց այն ծանօթութեի անպատրղ է և առոչ ընդոյին, ուստի ծնանիցն ի միտս մեր երկմտութիք, տարակուսութիք, մինչ զի խորհուրդք հաւատոյ երեւիցն մեզ իբրեւ առ աշօք ինչ; բայց եթէ, նմանապն աշակերտիդ, աղաղակեմք առ Ը, և խնդրեմք ի նմանէ զի յաւելցէ ի մեզ զհաւատս, հասանէ նա մեզ առ ժամայն յօգնութեի, և արհաւիրք ընդահաւատութիք ի չիք դառնան.

Շարժեալ Պետրոսի բնական նեղով արագամտութիք, ասէ Յը, Ը, եթէ դուն es, հրամայեա ինձ գալ առ քեզ ի վը ջրոցս, և նա ասէ, եկ, և գնաց. Բայց ի սաստկանալն հողմոյն, երկեաւ Պետրոս, և սկսաւ ընկղմիլ. Եայնպը առնէն և այսօր բազումք ի մէջ քրիստոնէից, որք ի ժամանակի խաղաղութիք, քանի հանդարտեալ դադարին հալածանաց ալիքն, ջերմեռանդք են, յօժարամիտք, և անահ սրտիւ փութան հետեւիլ քի, և համարձակութիք դաւանին զհաւատս նը: բայց ի հասանելն մրրկին հալածմանց, և ի սաստկանալ հողմոց փորձութեց, երկնչին, թուլանան, և ընկղմեալ խորասոյզ կորնչին յանդունդս անհաւատութիք, եթէ ձգեալ Յի զձեռս նոր, և կալեալ զնս, ոչ ապրեցուցանիցէ զնս ի կորստենէ.

ԴԼՂ

ԳԼՈՒԽ. Ի.Ե.

ՀԱՄԱՐ. Ը.

Եւ դուք ասէք, որ ասեմ ցհայր իւր, կամ ցմայր իւր, Թէ պատարագ է զոր կինէն օգտեցիս.

ԼԱՒ էր Թարգմանել, Թէ պատարագ որ կինէն, օգտեցիս; այս ինքն, պատարագն զոր ես մատուցանեմ ԱՀՅ, Հեզ, ոմն հայր եմ և մայր, եղեցի օգտակար; զշաբաթ վարեսեցիք խրատէին զորդիսն, զայնպիսի պատասխանան տալ ծնողաց իւրեանց, և զլանալ նոյ յողորմութէ. խորհինք են յոյժ քրի բանքն այնորիկ, և զսակաւս գոցես, որք լաւ նմանայեն զնոսա. Վասն քեզ ուրեմն զբուն և պարզ ուղիսուԹին նոյ.

Պատուհասն պատուելոյ զհայր և զմայր, բնականաւն պատուհասն է; և ոչ գոյ ոք, որքան անուս և անխոցատ և խիղ, որ չունիցի զայն պատուհասանն ներտպեալ, և գրեալ ի սրտին իւրում, ոչ մրով, այլ հոգւովն ԱՀՅ. Օայն և սա ուսուցանեն մեզ ինքեանք նոսկ անբան կենդանիքն.

ԱՀՅն պատուհասն առնէ զմեզ պատուական, ոչ միայն պատուել զհայր և զմայր, հնազանդել նոցա, և պատուական առնել զմեզ, օգնական լինել նոցա արծաԹով, և յընչից մերոց օգնել նոյ և կարիս նոյ; կենդանեկ զնա, ենԹէ են քաղցեալ; զգեցուցանել զնա, ենԹէ մերկ կցեն;

և

և ոչ դոյ պատճառ ինչ, որ կարելոյ արձակել զմեզ
ի պարտականութենէ անտի.

Իսկ փարիսեցիքն որք յայմ զիւրեանց խնդրէին, և
և ոչ գտանէին, և վն արծաթասիրութենէ առ ոչինչ
համարէին լուծանել զօրէնս ԱՏՒՆ, յորժամ տեսանէին
զորդի ոչ, կամ զդուստր բարեպաշտ, զի շարժեալ
յողորմութենէ ի վր ծնողաց իւրեանց; կամէին յընչից
իւրեանց օգնել հոգ, շինէին գնոս յողորմութենէ, և
պատճառանօք տուտ և կեղծ նախանձու փառասէր
ԱՅՐ, ասէին ցնա, ՏԻՐԴ, զայս արծաթն զոր կասխա
տալ հօր քումմ, և մօր, լաւ է եթէ տայցես զնա
տաճարին ԱՅՐ, որ է հայրդ քո երկնաւոր; և յընչից
էից քոց, ծնողաց մի օգնեցես; և եթէ դանդաղես
ցէ հայրդ, կամ մայրդ, և ասիցէ քեզ, ՏԻՐԴԻԱԿ,
ընդ էր զարծաթն այն ոչ եառուր դուս մեզ, որք մա
շեալ եմք աղքատութենէ, և յընչից քոց ընդ էր ոչ
օգնեցեր մեզ? ՏԻՐՈՒ ասասցես ցնոս, ԱՒՐԵԼԻ հայր,
և մայր, արարէք ինձ Թողութենի; պատասխ որ է
յինէն, օգտիցիք դուք ի նմանէ; այս ինչքն, զոր
ծանեն զոր դուք խնդրէք յինէն, մատուցի ես զնա
ԱՅՐ հօր իմոմ երկնաւորի ի պատասխ; սակայն
ձեզ ոչ կորնաւ արծաթն այն, քանզի մատուցեալ
ԱՅՐ, օգտակար լինիցի, ոչ ինձ միայն, այլ և ամ
նանց ձերոց. ԱՅ չար վարդապետութենէ, լուծանէին
փարիսեցիքն զպատուիրանն ԱՅՐ, և որդւոց Թոյլ ոչ
տային պատիւ առնել, և օգնական լինել ծնողաց
իւրեանց.

ՈՉ ՈՐ ԻՆՉ ՄՏԱՆԷ ԸՆԴ ԲԵՐԱՆ, ՊՂԾԷ ՂՄԱՐԴ.

ԵԹԷ ՈՐ ԻՆՉ ՄՏԱՆԷ ԸՆԴ ԲԵՐԱՆ ՈՉ ՊՂԾԷ ՂՄԱՐԴ, ԱՐԺԱՆ Է ՈՒՐԵՄՆ ՄԵՂ, ՅՈՐՄԱ ԵՒ ԿՈՂ Ի ԺԱՄԱՆԱԿԻՆ, ՈՐՊ ԵՒ ԿՈՂ ԿԵՐԱԿՈՒՐ ՈՒԱՌԼ? ԷՀ ՍԱԹԱՂՈՒԹԻՆ Է ՆՈՅԻՆ ՍԱՅՆ ՎԱՐԴԱՊԵՏՈՒԹԻՆ, ՈՐ Է ՀԱԿԱՌԱԿ ՕՐԻՆԱՑԻՆ ԱՂՅ, ԵՒ ՀՐԱՄԱՆԻՆ ԵԿԵՂԵՑՈՅՆ ԸՆԴ.

ՊԱՏԱՍԽ. ԻՄ ՎԱՐԴԱՊԵՏՈՒԹԻՆ ԱՆԱՏ ՈՉ ԴԱՂԹԱԴԻՑԻՆ, ԲԱՅՑ ՅԱՒԻՏ ՀՆԱՑԻՑԻՍ Ի ՆՄԱՆԷ, ԵԹԷ ՊՆԱ ԲԱՐՈՒՈՔ ԽՆԱՅԻՑԻՍ.

ԻՄ ՄԷՋ ԼՐԱՑԱ ԱՌ ՀԱՍԱՐԱԿ, ՄԵԿՆԵԱ ՊԵՐԿՈՒ ԿԷՍԻՆ ԼՈՒՆ. ԻՐ ԴՈՅ ՈՐ ՆԵՐՔԱՍԱՑԱ, ԵՒ ԸՍՏ ԻՆՔԵԱՆ ՀԱՐԿ ԵՒ ՈՉ ԿԱՐԷ ԼԻՔԱՔ ԲԱՐԻ ԼԻՆԵԼ: ԵՒ ԼԻ ԴՈՅ ՈՐ ԸՍՏ ԻՆՔԵԱՆ ԲԱՐԻ Է, ԲԱՅՑ ԱՐՏԱՔԱՍԱՑԱ ԼԻՔԱՒՆ ԼԻՆԻ ՀԱՐ. ԻՐ ՆԵՐՔԱՍԱՑԱ ԵՒ ԸՍՏ ԻՆՔԵԱՆ ՀԱՐ ԱՅՆ Է ՈՐ ՀԱԿԱՌԱԿ Է ՀԱՍԱՐԱԿ ԲԱՆԻՆ, ԿԱՄ ԲՆԱԿԱՆ ՕՐԻՆԱՑՆ, ՈՐՊ ՈՒ ՆՈՒՄՔ ԵՒԱՓԱՆՉԻՒՐ ՈՉ Է ՄԵՆՔ, ՍԱԱՍՄԲՆ ԱՂՅ ՊԻՏԻ Ի ՍԻՐՏՍ ՄԵՐ; ՈՐՊ ՕՐԻՆԱԿ, ՍՈՒՏ ԱՍԵԼ, ԴՈՂԱՆԱԼ; ՊՂԿԵԼ ՊՂՆԿԵՑՆ; ՀՆԱԼ; ԵՒ ԱՅԼՔ ՆՈՅՆՊԻՍ ՆՄԱՆՔ, ՈՐՊ ՈՉ ԵՐԲԵՔ ԱՐԺԱՆ Է ՄԵՂ ԱՌՆԵԼ. ԻՐ ԲԱՐԻ ԸՍՏ ԻՆՔԵԱՆ, Է ԱՄ ԻՆՉ ՈՐՊ ԱՐԱՐ ԱՂՑ ՄԵՐ, ՈՒԶ ՊՐԵՑԱՒ ԹԷ ԵՒՏԵՍ ԱՂՑ ԴԱՄ ՈՐ ԱՐԱՐ, ԵՒ ԱՀԱ ԲԱՐԻ ԼԻՆ ՅՈՅՆ.

Ա-ՆԱՆԴ Բ. Ղ.

ԱՍԱԿԱՅՆ ՀԱՆԴԻՊԱԼ ԵՐԲԵՄՆ, ՊԼ ԵՐ ՈՐ ՆԵՐՔԱՍԱՑԱ ԵՒ ԸՍՏ ԻՆՔԵԱՆ ԲԱՐԻ Է, ԼԻՆԻ ՀԱՐ, ՎՈ ԱՆՀՆԱՐԱՆՔ ԴՈՒՑԵ, ԿԱՄ ՎԱՏԱՍՏՈՒԹԵ ՄԵՐՈՅ. ՕՐՈ ՕՐԻՆԱԿ, ԲԱՐԻ Է ԳԼԻՆԻ; ԲԱՅՑ ՀԱՐ ԼԻՆԻ ԱՅՍՐ, ՈՐ ՊՂԻՆԻՆ ԸՄԱՌ ԱՐԱՍԱՐԱ ՔԱՆ ՊՀԱՐԻ. ԲԱՐԻ Է ԱՐԾԱԹԵԼ; ԲԱՅՑ ՀԱՐ ԱՅՍՐ, ՈՐ ԱՐԾԱԹԵՄԲ ՎԱՐԻ Ի ՅԱՆԿՈՒԹԻՆ. ԲԱՐԻ ԼԻ

ԿԻՐՔ

կերբ հոգւոյն ; բայց լինին չար , յորժամ տեսցեն զնոսա մեզ , և ոչ մեք նոցա . Բարւոյն էր պատուիրեալ գնասուքեն բարւոյ և չարի , զոր տնկեաց ձեռն ի մէջ դրախտին ; բայց եղև ձադաւոյ չար և մահաբեր , զի եկեր ի նմանէ , ընդ դէմ հրամանին ձեռ . Նոյնպէս բարի են ընտրեալքն աստ կերակուրք , աբ , և անպիղծք ; բայց լինին չար , խառնեալ , և անաբ , և պղծեն զմարդ , մինչ ի նոցանէ ուտէ ընդ դէմ խղճի մտաց , կամ ընդ դէմ հրամանին ձեռ , և եկեղեցւոյ .

Ուրեմն ասէ մեզ Տ՚ք՚ , որ եկեալ էր յաշխարհ , հաստատել զօրէնսն նոր , և ուսուցանել մեզ ի բայ կալ յաներաւութեեց , որք պղծեն զմարդ , մանաւանդ քան թէ ի կերակրոց , որք ոչ կարեն ըստ նպատակի պղծել զմեզ , ասէ յժողովուրդն ; Ոչ որ ինչ մտանէ ընդ բերան պղծէ զմարդ , յորժամ չուենի մարդ զհրամանս հրաժարիլ ի նմանէ ; բայց որ ելանէ ի բերանոյ , այսինքն ի սրտէ մարդոյ (քանզի յաւելու ասէ խօսի բերան) այն իսկ է որ պղծէ զմարդ , զոր օրինակ , երդմունք , հայհոյութիւնք , անարգանք , և այլ այմ ունդքն որք ի սրտէ անտի են .

Յաղագս խորհուրդ կերակրոց , հաւաստի ինչ է , թէ ի ժամանակի յորմէ հետէ հաստատեաց Տ՚ք՚ զնոր օրէնսն , ըրնաւոնէից ոչ է օրէն վարել այսու հետև հրէական արարողութիւբք , զորս Ք՚ն ի բայ եբարձ ի միջոյ ; ուստի ասէ Պօղոս Թէ , որք մի անդամ ի դրծոց օրինացն են , ընդ անիծեալ են . Ուրեմն զինչ հուշակիան աբոյ աշխատարանին , արարողութեան խորհրդոյ կիսերակուրս հաւ զմաղձան , և կերակուրք որք ի հնուճն պիղծ էին հրէից , անպիղծ եղեն քրիստոնէից ի նորում , ոչ նակ ցուցանեմ վկայութիւբ գրոց աբոց .

Յորժամ առաքեաց Յի՟ս զաշակերտս նը՛ր, քարոզել զԱ՟ետարանն ընդ ամ՛ աշխարհ, ասէ ցնո՛ւ; ե՛ն նմին տանն ադանիջիք; ուտիջիք, և ըմպիջիք զոր
ՂՈՒԿ. ի՛նչ առ նո՛ւս են: և դարձեալ, յոր քաղաք մտանի՛ջիք, և վերընդունիցին ձեզ, ուտիջիք զինչ առաջի
Ի. Ե. դնիցեն ձե՛զ; եւ՛ս մտանելոց էի՛ն աշակերտա՛ն Քի՛, ե՛ քաղաքս և ե՛ տուներս, ոչ Հրէից միայն, այլ և հե՛թանոսաց, որք առաջի՛ն նո՛ւ դնելոց էի՛ն զկերակուրս բազումս, որք հրէից պիղծ էի՛ն, բայց աշակերտաց Յի՛ն ոչ էի՛ն պիղծ, և ե՛ նմանէ առնուն զհրաման ուսել ե՛ նո՛ւք անխտիր.

Օա՛յն խոտան քի՛ չէս լա՛ւ առեալ էր ե՛ միտս Պետրոս աշակերտել, յորժամ տեսանել զարմացմամբ զանօթ ի՛նչ, ե՛րբեմն կտաւոյ մեծի՛, որ ընկանէր յեր՛կինց, յորում էի՛ն ամ՛ չորքոտանիք, և սողունք երկրի՛, և թռչունք երկնից, և լսե՛ալ ձայնն որ ասէր, Պետրե՛, զնի՛, և կե՛ր; նա պատասխանի՛ետ, և
ՀՈՐԾ. ասէ, քա՛ւ լիցի՛ Յի՛ս, զի ոչ երբե՛ք կերի՛ս խառնակ
ԱՇԱՒԱՂ. ի՛նչ, և անո՛ւբ: և Յի՛ս ասէ ցնա՛, զոր աշ՛ծ սրբա՛ց, դու մի պղծե՛ր; երբ Թէ ասէր, յաւուրն՛ս ժամանակի՛, էր արդեօք կերակուր, որ ո՛չ էր և անպիղծ; և էր կերակուր, որ էր պիղծ, և խառնակ; բայց յորմէ հետէ զվաղջան առնի՛ն հրէական արարողութի՛ք, և ես զա՛մ կերակուր սբե՛ցի, մի ասեր, Թէ նո՛ւք և՛ս կերակուր ի՛նչ պիղծ և անո՛ւբ.

Բայց Թէ խոտութի՛ն կերակրոց այլ և՛ս ոչ նո՛ւք ե՛ մէջ քրիստոնէից, ծանուսցէ մեզ անօթ ընտրութի՛ն,
ՂԻ. ԺԳ. Պետրոս աշակերտել. Սա առ նորահաւատս Հրեայ եղեա՛ն գրե՛ այսպի՛ս; որ ուտէ, զայն որ ոչ ուտէ մի՛ անդրմնանայցէ: և որ ոչ ուտէ, զայն որ ուտէ, մի՛ դատեսցէ.

Եւ

Եւ դարձեալ, որ ուտէ ըստ ուտէ, և գոհանայ Համ. ը.
ղԱՏ. և որ ոչ ուտէ, ըստ ոչ ուտէ, և գոհանայ
ղԱՏ; դու զի դատես ղեղբայր քո?

Եւ դարձեալ, զայս գիտեմ, և հաստատեալ եմ Համ.ժդ
ի Քրիստոս, զի ոչ ինչ պիղծ է նովաւ; բայց այնմ որ
համարիցի ինչ պիղծ, նմա է պիղծ, քանզի խղճիւ և
խարուեբէ ուտէ.

Եւ դարձեալ, մի զի կերակրոյ քակեր զգործ ղԱՏ. Համ. ե.
ղԱՄ ինչ եբէ է; այլ ըստ այնմ մարդոյ է, որ խղճիւն
ուտիցէ.

Նոյնպէս յառաջսուամ առ կորնթացիսն, ասէ. Եթէ դկ. ժ. ըէ.
ոք յանհաւատից կոչէ զձեզ, և կամիցիք երթալ,
ամ ինչ որ առաջի ձեր դնիցի, կերայք, և մի խոր-
բէք, վն խղճի մատոյ. Կորնթացիք դեռ և սակաւք
էին ի հաւատսն, և զղջոհս կուռց ուտէին խղճիւ,
և դայթադղուեբէ; ուստի ի ձեռն Թղթոյ խնդրեալ
էին ի Պօղոսէ, որ կայր յԵփեսոս քաղաքին, մի Թէ
այսպիսի կերակուր խառնակ էր, և պիղծ, կամ Եթէ
անպիղծ, և որբ? Պատասխանի տայ նոցա Պօղոս, և
ասէ Թէ, այն կերակուրն որբ է և անպիղծ, և Թէ
չբնաւորնէից արժան է ի զղջից անտի ուտել, միայն
Թէ անխիղճ սրտիւ, և առանց դայթադղուեբէ ու-
տիցին. Իսկ Եթէ ըստ հրամանին Պօղոսի օրէն էր
նորահաւատ կորնթացւոց, երթալ ի խրախուեբիս
անհաւատից, և ուտել զամ ինչ որ դնիւր առաջի
նոցա, ոչ ինչ խորհելով զկերակուրս, Եթէ զոհեալ էին
կուռց, կամ Թէ ոչ; որչափ և աւաւել արժան էր նոցն
այսօրեայ չբնաւորնէից, առանց խղճի մատոյ, և Թարց
խարուեբէ, ուտել զհաց, և զգալ կերակուրս սուր-
բասաեալս ի Տառաձից, և մի ինչ դայթադղել, Եթէ
առնանէն երբեմն զղեղբայր ոմն, զի ի կերակրոց ան-

ան ուսէ, այն հաւատարմակուԹԷ, և ապաւուԹԷ, զոր ունին ի քէ. ընդ էր մուսանդամ մատանել կամիս ընդ լծով օրինաց, զոր ի պատանուդէ քուսմէ քո Թաղիեաց?

ղԼ. Ի.ԼԵ. Տաւելու Պօղոս և զնոյն կորնԹացինան դասնեալ խրատէ, ասելով, ՀՀ ինչ որ ի սպասաւանոցն վաճառն, կերայք, և մի խորհիք վասն խղճի մատց, զի ՏՐՆ է երկիր լրիւ նորով; այս ինքն, ՏՐՆ է և ՏՐՀԷ, այն կերակուր որ ուառես; իսկ ԼԹէ ի ՏՐՆէ է, ապա աբ է և անպիղծ; ուրեմն մի խորհիր զնա, այլ կեր անխղճ, միայն ԼԹէ հրամայեսցէ չուենցիս յիկեղեցւոյ, և յաուաշտօղաց քոց, ի կերակրոյ անտի մի ուառել. Օյայս յորժամ ընԹեռնուս, սիրելի եղբայր, քաւ և մի լիցի քեզ դայԹադղիլ; այն վասդասեաուԹԷն ոչ է իմ; Պօղոսի վարդապետուԹԷն է; իսկ ուռնէր Թերեւս և Պօղոս զհոդին քէն, ասել ուրէն աբ, և զպիղծն պնդ.

ԳՐՈՒԹ. ՀՌաւաք. ղԼ. ԺԵ. ՀՌաւարկես. Մինչդեռ ժողովեալ էին աբ հաւաքեալքն, և խրճուռնք յԵրուսաղէմ, առասանել ի բանին այսորիկ, մի Թէ նորահաւատ հեԹանոսաց պարտ էր Թլիատել, և պահել զօրէնս Մովսէսի, հաձոյ Թուէեցաւ աբ ժողովոյն պատուիրել նց, ի բաց կալ ի զոհելոյ կուոց, յարենէ, և հեղձուցելոյ, և ի մեռելոտւոյ; ապա, և յետ հռչակման հաւատարանին, ոչ բարձաւ ի միջոյ քրիստոնէից խորուԹի կերակրոց.

Պատասխ. Մինչ դեռ նորահաւատք և հեԹանոսաց, չէս էին հաստատեալք հաւատով, պարտ էր հաւաքելոց զդուշացուցանել զնս յայն կերակրոց, որք էին նց ի վէմ գլորման, և ի դայԹադղուԹի, և կարէին դիւրաւ յօժարեցուցանել զնս, միւս անդամ

դառ

դառնալ առ ի բաց Թողեալ կուռսն. Բայց այժմ, յորժամ հաւատան քեզ զարմանալ խոր ձգեալ ի սիրտս քրիստոնէից, մինչդեռ ի կերակրոյ յայնցանէ, այլ եւս ոչ զոյ վտանգ ինչ կռապաշտութեանէ, նստիլ այսուհետեւ զկերակուրս, զարշելի մոլորութեան է, եւ մեղք մահուաբեր.

Դարձեալ. Եկեղեցական պատուիրանք, ոչ են երբեմն բնական պատուիրանն, անփոխելիք, եւ անխափան; բայց աւր եկեղեցի, զոր հրաման ետ ի միում ժամանակի, կարէ խափանել զնա, եւ ի բաց բառնալ ի միւսում, ոյք հաճոյ Թուին նմա, վայ շինութեանէ, եւ կառավարութեանէ ժողովրդեան այն.

Աղաւաղել, պարտիս գնահել Թէ, ի վերոյ ասացեալ երեսաղէմի ժողովն, եւ սահմանադրութեանէ եղեւ յամի ՏՒՃ. Ծ՟ա. Իսկ Պօղոսի Թուղթն առաջինն առ կորնթացիսն որով ի բաց մերժէ պատրութեանէ կերակրոց, գրեցաւ յամի ՏՒՆ Ծ՟Ը. Եւ Թուղթն նոր առ հռոմայեցիսն, յորում ուսուցանէ, Թէ ամ կերակուրն քրիստոնէից աւր է, եւ անպիղծ, գրեցաւ յամի ՏՒՆ Ծ՟Թ. Ուրեմն յետին հրաման, խափանեաց զառաջինն, ոյք օրինքն նոր խափանեաց զհինն.

Աղաւաղեցուք զբանն, ասելով ընդ նոյն Պօղոսի, որ հինւանդն է, զբանջար կերիցէ. Հինւանդ ես դու, եւ տակաւին տակաւ ի հաւատսն; զայնպատրինս, եւ խղճահարիս ուտել զայս, կամ զայն կերակուր, զոր հաւատիս խառնակ, եւ պիղծ; դու զինեւս, խղճիս մի ուտեր, մինչեւ Յրացեալ, զօրացեալ հաւատով հաստատեալ նցես ի քո Տէր, Թէ ամ ինչ աւր է սբոց; բանջար կեր, այսինքն, կեր զայն կերակուրն, զոր ըստ դասողութեանէ առնեցուն, օրինի է ի բաքանչիւր ումեք անխիղճ ուտել, զորպիսի է բան-

Հռոմ. Ժդ.

քանզի ար , և կանաչեղինք ; բայց եթէ ժեր ոք , և առողջ հաւատով , վարեալ աշխատասիրականս հաստատակութեբ , զոր եառ մեզ Տէր Յս , զայն անխտիր կենցէ , զոր դու հիւանդասիրտ խորհես , մի դայթագղիր , զեղբայրդ մի անպտուհեր , և մի դատեր զծառայ աշխ .

ՀԱՄԱՐ. ԽԴ.

Ոչ ուրեք առաքեցայ , եթէ ոչ առ ոչխարս կորուսեալս տանն Իսրայէլ .

Ոչ առաքեցաւ Թերևս Տէր քրս մեր միայն ամենեցուն , ոայ հրէից , նոյնպէս և հեթանոսաց ?

Պատասխ . Ի վաղուց հետէ , անվրէպ սահմանադրութբ ունէր և անսղալ նկատողութիւն , հաստատ վճռով դատապարտութբ ի մէր այսոցիկ , որք հայհոյեն թէ քրս ոչ է փրկիչ ամենեցուն ; և երբեմն ջհաստատ հինն յուսոյ մերոյ եդաւ այս հաւատով կանոն ի պօղոսէ , թէ , զամ մարդիկ կամի աշխ զի կեցցեն , և ի գիտութիւն ճշմարտութբ եկեսցեն ; թէ քրս յաշխարհս եկն , և մեռաւ մեր միայն , ոչ հրէից միայն , այլ և հեթանոսաց ; ոչ ընտրելոց միայն , այլ և դատապարտելոց . Եւ զանձն փրկանս ընդ ամենեցուն , ասէ նոյն աշխ առաքեալն , ի նոյն տեղւոջ : և դարձեալ , առ հռովմայեցիսն , աշխ չիւր որդին ոչ խնայեաց , այլ մեր ամենեցուն մատնեաց զնա . Եւ դարձեալ , առ տիմոթ . ա . գլ . դ . Յուսացեալ ենք յաշխ կենդանին , որ է փրկիչ ամ մարդկան . Եւ եթէ ասի յայլ ուրեք , թէ հրեղ տէր Յս զարհուրս ի բաղմաց , պարտ է զբառն այն (բաղմաց) առ-

առ տիմոթ . ա . գլ . բ .

դլ . բ . լբ .

համաթ . նգ . ին .

առնուլ և նմանալ փոխանակ բառնի, (ազմենեցուն) զոր օրինակ ասէ Պօղոս, Թէ մոյն յանցանօք բազումք մեռան. Բազումք, ասէ; այսինքն ամենեքեան. Հռովմ. Ե. ԻԵ.

Ուրեմն յորժամ քո՛ ասէ Թէ, ոչ առաքեցայ, եթէ ոչ առ ոչխարս կորուսեալս տանն Իսրայէլի, կասի ասել Թէ, Թէպէտ եկեալ եմ յաշխարհն Հայոց փրկութեամ վարդապետութեանն կենցաղոյդ, ոչ միայն զոմանս, այս ինքն ղհրեայս, այլ և զշունսն, այսինքն ղհեթանոսս; սակայն այս ի կամ հօր իմոյ որ առաքեաց զիս, զի հոգս ունիցիմ նախ անձամբ իմով, վա՛ փրկութե՛ն որդւոց; և ապա ի ձեռն աշակերտից իմոց դարձայց առ հեթանոսս, ոյք նսեմ եղեն: ուստի և ի գիրս գործոց աշակերտից, Պօղոս, և Բառնաբաս ասեն ցհրեայսն, ձեզ նէր, ոյ հրեայք, պարտէր նախ խօսիլ ջբանն աստ; բայց քանզի դուք մեր ժէք զնա, և ոչ արժանիս համարիք զձեզ կենաց յաւիտենականաց, ահաւասիկ դառնամք ի հեթանոսս. Գլ. ԺԳ.

ՀԱՄԱՐ. ԻԷ.

ոչ է բարւոք առնուլ զհաց մանկանց,
և արկանել շանց.

Օրմանաս Թերեւս, ոյ սիրելի ընթերցող, ի վե՛ր խառատոյն բանից ԱՐՈՒ ՅԻ: Հզհաւասիկ առեամն նա զկին մի հեթանոս, զի երեսաստաւած ասկեալ խոնարհի առաջի նր. Լուէ զաղաղակս նր, որով պն դեալ յաղօթս, յոյժ աշխու խնդրէ, զի ողորմեսցի այսահար դստերն նորում: Ինքեանք նսկ աշակե՛

ալք

ալք շարժեալ ի դուռն, բարեխօսին առ Տէր վի
նոյ, զի կատարեսցէ զխնդրուածս նո՛ւ։ սակայն քա՛ն
միտանակ մխիթարելոյ դնա, յոյժ սակաւ քաջալե՛
րական ինչ բանիւք, դարձուցանէ ի նմանէ զերեսս
նուր, և նոքա թէ խրոխտանօք անդամանեալ դնա, ասէ
ղ՚ու՝ որ հեթանոս ես, և շուն, զի արդ յինէն խն
դրես զչնորհն, զոր պարտ չէ առնել, բայց միայն
ոսկուոյ, և ոչ շանց. Մոռացեալ նոցա թերևս
Տէր, զհոգևնկալ քաղցրութի՛ն քո, և զբանն զոր
ասացեր, ուսարուք յինէն զի հեզ եմ ես, և խո՛
նարհ սրտիւ? Քաւ և մի լինի մեզ զայն ասել; կա
մի քո լսելի առնել զաղաչանս կնոջ քանանացւոյ,
բայց կամի նախ փորձել զնա, և առնել զհամադէս
հաւատոյ նո՛ւ, զի նա մեծ առիսպաւ պնդեալ յաղօթս,
մեծադոյն շահով ընդունելի զկնդրուածս նո՛ւ.

Պատասխանեաց տայ ուրեմն կինն, և ասէ ցՏէ՛ր;
այո՛ Տէր, քան զի և շունք կերակրին ի սեղանոյ
Տեառն իւրեանց; նոքա թէ ասէր, ղ՚ու՝ որ հրէայ ես,
հաւանիմս զմեզ հեթանոսս նոքա՛ւ զշուն՝ս; բայց և
քանզի եմք նոքա. Բայց յիշեա՛ թէ մանկունք առա՛
ուտն, ի հացէ նուրեանց զիշրանաս ինչ արկանել շանց;
ապա՛ և դու՝, ի հացէ անտի ողորմութեանց, և սքան
չելեաց քոց, արկ մեզ շանց զիշրանաս ինչ, և զդու՝
սաց իմ բժշկեա՛.

ԳԼՈՒԽ. Ի. Օ.

ՀԱՄԱՌՏ Գ.

Կեղծաւորք, զերեսս երկնի կարէք քննել, նշանս ժամանակիս ոչ կարէք գիտել?

Եւ եկեալ փարիսեցիքն, փո՛ւրծեալ զնա, թէ նշան ի դերեւոյթ ոչ առնուն՚ին, թէ հասանել եկն ժամանակ դալստեան մեսիային, և ասէ ցնոսա; որպիսի վարդապետք էք դուք, ով փարիսեցիք, որք ի ձեռն այլ և այլ նշանաց որք հանդիպին յերկինս և յօդս, գիտէք քննել թէ դի արդ լինելոյն է վաղիւ, մի թէ պարզ, կամ եթէ մրրիկ; եկն ժամանակն դալստեան մեսիային, ոչ կարէք քննել; թէպէտ պայծառատոյն նշանօք բազմօք նախադուշակեցին զնա օրէնքն, և մարգարէքն; որք նշանք արդէն եկն, յաչս ձեր կատարեցան յիս և ինձ.

Առաջին նշան էր մկրտարէութեն Տաճօբայ, զոր փարիսեցիք ընթեռնո՚ին և դերս Ծննդոց; մի պակասեսցի նշանն ի յուդայ, և մի պետ յերամանց նր, մինչեւ եկեսցէ այն որ դալոցն է, և նա է ակն կալութեն հեթանոսաց. եկն բարւոք գիտէին փարիսեցիքն, զի յաւուրս նեբրանց, պակասեալ էր նշանն ի յուդայ, և թագաւորութեն հրեաստանեայ յազգէ անտի Յուդայ փոխեալ ի ձեռս հռովմայեցւոց, և Հերովդէի արքային, որ Եդովմայեցի էր ազգաւ. ու-

Ծննդ. խթ. Ժ.

ընեմ դնելը ինչ էր նոյ գնաել զի արդեն նակ նկաել էր, որ գալոցն էր Մեսիայ, աշխարհն փրկիչ Տ՚ն Ք՚ս.

Երկրորդ նշան էր, Եօթանասուն եօթներեակը, կամ շաբաթք ղ–անկել մարդասէրն, զորմէ ասէ գերն, Թէ յաւուրս միւմ, մինչդեռ կայր ղ–անկել յաղօթս, երեւեցաւ նմա ղ–աբրիել հրեշտակ, և խելամուտ ղ–անդ արար զնա, Թէ ի սպառնալն Հ. եօթներեկից, գալոց էր օրհնեալն ՀՅ; և Թէ ի կիսոյն եօթանասներորդ դն եօթներեկն, մեռանիցի Մեսիայ, և զրհ ի բաց բարձցի. ուստեր հետաքննելոյ եօթներեակն զամէն. և ապա Հ. եօթներեկից էին ամք առ հասարակ, 490. ՀՌաջինն եօթներեակ սկսաւ յամն աշխարհին, 3601. յորժամ Նէեմիաս պարսպօք շրջապատեաց զԵրուսաղէմ քաղաք, կանդնեաց զաւերակս տանն ՏՒՆ, վերստին շինեաց զտաճարն, ՚ի բեաց զսեղան, և մատոյց ի վր նր զպատարագս նաւակատեաց տաճարին, հրամանաւ ՀՊարսկաց, և Եսթերայ կնոջ նր. ի ժամանակէ յայնմանէ, մինչև ի ժամանակ սկսուԹե քն, անցեալ էին եօթներեակք. կԹ. կամ ամք 483. Եւ նակ ի կիսոյն եօթանասներորդն եօթներեկն, որ եղև յամն աշխարհին, 4087. մեռաւ քս. ուրեմն փարիսեցիք, որք ունէին զբանալիս դիտուԹե գրոց, դեռ բաւ կրէին, ի մարդասիրուԹէ անտի ղ–անկէլն ձանաչել, Թէ լցեալ էին Հ. եօթներեակք, և ապա Թէ եկեալ էր, որ գալոցն էր, օծեալն ՀՅ.

զլ. Ը. լԸ. Երրորդ նշան էր այլ մարդասիրուԹէն նոյն ղ–անկէլն, որում ՀՃ յայտնեաց, օրինակաւ մեռալոյն պատկերին, զհետեւուԹիս չորից ԹագաւորուԹեց, որք հետեւելոց էին միմեանց, յաւուրսն Նաբուպոնոսորայ ազգայն ի վեր, մինչև ցմեսիայ.

ձառայնն է Թագաւորութեն բաբելացւոց, զոր նշանակէր պատկերն գլխոյն ոսկւոյ. Երկրդն է Թագաւորութեն Պարսկաց, զոր նշանակէին ձեռքն, լանջք, և բազուկք արծաթեք նոյն պատկերին. Երրորդն է Թագաւորութեն Յունաց, զոր նշանակէին մէջքն, որովայնն, և բարձքն պղնձեք նոյն պատկերին.

Չորրորդն է Թագաւորութեն հռոմայեցւոց, զոր նշանակէին նոյն պատկերին սրունքն, և ոտքն երկաթեք; և յաւուրս Թագաւորութեանն այսորիկ, ասէ Դանիէլ, յարուցանէ Աստուած մի Թագաւորութեն, զոր նշանակէ այն վէմ փոքրիկ, զոր եհաս Նաբուզոդոնոսոր յանուրջս, զի հատաւ ի լեռնէ, և էհար զպատկերն, և մանրեաց զնա ի սպառ, և եղև քարուկ այն փոքրիկ, լեառն մեծ, որ եղեց զամենայն երկիր. ձայս յետին Թագաւորութեն, է Թագաւորութեն Եսեսեայի, և ենկեղեցւոյ նր, զոր հաստատեաց Տն, ի վր աւետրեածոյն կուսապաշտութեն. փոքրիկ վէմ էր նա ի սկզբանէ, ոչ ասացաւ ի վերոյ, գլ. ժգ: համար. լծ. բայց երկարութեբ ժամանակաց կարկառեցաւ ի ծագաց երկրի, մինչև ի ծագս նր, և Թագաւորութեն այսորիկ, ոչ եղեցի վաղճան.

Չորրորդ նշան էր մարգարէութեն Ենդեայ. ձայս- գլ. Ե. ը.
այն ասէ Տէր ի ձեռն ձնդեայ մարգարէի; ձհաւասանի միւսանգամ շարժեցից զերկինս, և զերկիր, և զծով, և զցամաք; շարժեցից զամ ազգս, և եկեսցէ ակնկալութեն ամ ազգաց, և լցուցից զտունն զայդ փառօք; մեծ եղեցին փառք տանդ այդորիկ վերջինն, քան զառաջինն, ասէ Տէր ամենակալ. ձկնկալութեն ազգաց է Տէր մեր Յս քս = Տունն վերջինն, որոյ մեծ եղեցին փառք, քան զառաջինն, է նր եկե-

ղեցին քեզ, որոյ շուք և փառք կարի յոյժ մեծ են, քան զփառս Ժողովրդեան հրէից. իսկ եթէ զվերջինն տուեալ իմանայ զԱստուածն Աստղօմնի, զոր անկեալն վերստին չկարենայ Օրօրաբէլ, ոչ իսկ կայր յաւուրս Տեի քեզ, աշխարհս է ասել, Թէ մեծ ևս եղեն փառք տաճարին այնորիկ վերջին, քան զփառս առաջին տաճարն, և Աստղօմնէ կառուցելոյ; քանզի և յետնում տաճարին յայնմիկ, բազմից անդամ նեղ կայ եղև ինքնին Տէր քէ անձամբ եւրով, և չբերայուցեալ էր զնա քարոզութեբք և սքանչելիօք եւրովք.

Չինդերորդ նշան էր, հրաշագործութիք և սքանչելիք, զորս առնելոց էր Մեսիայ, ըստ նախասացմանն Եսայեայ մարգարէին, որ ասէ, Աղհաւասիկ աղջ մեր ինքնին եկեսցէ, և փրկեսցէ զմեզ. Յայն ժամ աչք կուրացն բացցին, և ականջք խլոյն լուիցեն, յայն ժամ վազեսցէ կաղն, նբրև զեղջերու, և պարզ լինի լեզու ծանրախօսացն: զորս սքանչելիս զամ արարեալ էր Տէր քէ բազում անդամ յաչս փարիսեցւոց. և նշանս յայնոսիկ յաւել ևս զօրհնութիւն զօրացն երկնաւորաց և դիմերոյն ծնունդեան մանկան Տեի: Օհրաշատեսիլ աստղն որ երևեցաւ մոգոց: Օվկայութիւն հօր երկնաւորի, Թէ նա է որդի իմ սիրելի: աղաւնատեսակ ներումն հոգւոյն սրբոյ ի վր Տեի, յորժամ մկրտեաւ ի յորդանան. աղկայութիւն Յօհաննու աւկրտչին, և ինքեանց նսկ դեւոց, վն Տեի, Թէ նա էր քրիստոս որդի աղՅ. աղյն ամ նշանքն եղեալ էին ի հրէաստանի, ոչ լուեղեայն, ոչ առանձնաբար, ոչ ի ծածուկ, բայց հանդարձակապէս, հրապարակօրէն, յաչս, և ի լուր ամենեցուն. Ուրեմն դեւրագոյն ևս էր փարիսեցւոց, ի նշանաց անտի ճանաչել, Թէ հասեալ էր ժամանակ գալստեան մեսիային, և Թէ ահա նսկ էր ինքնին Տէր քէ.

դւ ԸՆ.Ե.

ՀԱՄԱՐ. Ի.

ղու ես վէմ, և ի վր այդր վիմի շինեցից զեկեղեցի իմ.

Այս ինքն, ոմն պետրոս դու, միոխանակ զի համարձակապր խոստովանեցար զաշճուածն իմ, յայտնեցից և ես քեզ զմեծուածի քո. Ազհաւասիկ կացուցի ես զքեզ զվէմ հաստատուն, և զհինճ անխախտ, յորոյ վր կառուցից այսու հետև զշնորհածն եկեղեցւոյ իմոյ. Տարեցին արդեօք ի վր նր հալածմունք անհաւատից, հակառակուածիք հերձուածողաց, և զօրուածիք դժոխոց, կործանել զնա, և թէ հնար ինչ եղէ, ատպարել զնա ի հիմանէ; բայց նա անշարժ և անսասան կացեալ ի յաւիտեան, շնորհածն ոչ կարէ ճնալ աւելի քան զհինճ շնորհածոյն: եկեղեցւոյ շնորհածն կայ և ճնայ միշտ ի կատարած; ապա և հինճ նր պետրոս, ի դէմս հռոմայ նր հայրապետաց, որք յառանգին, և յաջորդեն զաթոռ նր. Բայց յաղագս զշնաւորութեանց պետրոսի ազգաբերոյ, և յաջորդացն նր, ասացից ի գլ. նա. Յոհաննու, հատ. ղ.

ՀԱՄԱՐ. ԻԳ.

Երթ յետս իմ, Սատանայ.

Լուեալ պետրոսի ի բերանոյ Տեառն, թէ պարտ էր նմա երթալ յԵրուսաղէմ, և անդ բազում չարչարանս կրել, ապտակեաց յոյժ և առեալ զՅն ու-

հու

կուան, սկսաւ կապել ընդ նմա, և շրջել զնա ի յԵրուսաղէմ ի ներքինի, և զանձն եւթ ի մահ ի մատնեցէ. Հայեալ ի նա Յն, ետես իմ լատառայ, զբաժանին կանխադոյն մահու, զոր հայր նմ ետ ինձ ընկալը ոչ կամիս դու զի ընկեցից զնա? Կրկէ զնա սատանայ, որ Պարտիանն, հակառակ, քանզի հակառակ կայր Գնաւոս կամացն ԱՀ. Ուրեմն եթէ գտանին երբեմն ոք, որ խոստովեցուցանիցէ զմեզ յառնելոյ զդործ ինչ բարւոյ, զոր ԱՀ ի մէնջ ուսհանջէ, պարտ է մեզ համարել զնա ներքոյ զլատառայ, և ոչ ի բանսարկուէ խոստովել ի նմանէ.

ՀԱՏ ՄԱՏ. ԻԸ.

Իցեն ոմանք ի նոցէ որք աստ կան, որք ոչ ճաշակեսցեն զմահ, մինչեւ տեսցեն զորդին մարդոյ, եկեալ արքայութեամբ նորով.

Յորժամ զայն ասաց Տն, անդ կային ընդ նմա, ներկուսեսան ԱՀաքեալք; ուրեմն յերկուսեսանից անտի իցեն Թերեւս ոմանք, որք չէս մեռան, և ոչ մեռանիցեն մինչեւ ցմիւսանգամ գալուստն Որդւոյ մն ԱՀ.

Պատասխան. ԱՀ իսպառ համարեցան ոմանք, որք առ ի չհմանալոյ զբանս քրի զայսոսիկ, կարծէին թէ զայն ասաց քրս, յաղագս Յոհաննու ԱՀեսարանչին, երբ թէ Յոհաննէս մեռանելոց չիցէ, բայց միայն ի կատարած աշխարհի. ԱՀլ սղալին այսոքինք. մեռաւ Յոհաննէս: մեռան ներկուսեսան ԱՀաքե-

աբեալքն, և նախ քան զմեռանիլ, տեսին ոմանք և նոցէ զորդւոյ մարդոյ եկեալ արքայութիւն, և փառօք իւրովք. Ուրեմն, անսուտ արքայութիւն, ոմն իմ անաւր զարքայութիւն երկնից, կամ զփառս միւս անդամ դալստեան Յի. Արքայութիւն ասի փառաւոր այլակերպութիւն Տեառն, որ եղև դերապայծառ օրինակ, և առհաւատչեայ յաւիտենական փառացն արքայութեանն; զոր այլակերպութիւն տեսին Պետրոս, Յակոբոս, և Յովհաննէս, առաջ քան զձաշակել զմահ. Ուստի, անսուտ արքայութիւն քին նմա նան զփառս նր, և մեռելոց յարուցելոյ; զորս տե սին աշակերտքն բազմից անգամ, նախ քան զմեռանիլ.

ՊԱՏՈՒԻՐ ԽԱ. ԺԷ.

ՀԱՄԱՐ. Բ.

Եւ աշակերտիցն առաջի նր.

Ցաղագս աշակերտութեան Տեառն Յի, ինչ դիւրք են վէց, զորս պարտ է ինձ լուծանել մի ըստ միոջէ.

Աշակերտքն ընդ էր Յի կամեցաւ այլա կերպել?

Պատասխան. Աչք մխիթարութեանն աշակերտող եւրոց. Քանզի վէց աւուրբք առաջ քան զայլակերպութեն, պատմեալ էր Յի աշակերտաց իւրոց, թէ պարտ էր նմա երթալ Երուսաղէմ, և բազում չար-

չաս

չարանս չարչարել ի քահանայապետէնն, և մեռա-
նել; ուստի տրտմեցան առաքեալքն յոյժ, և ջան եղե-
ալ կոդէնն ընդ Յի, Թէ գուցէ կարենան շրջել զնա,
զի չերուսաղէմ մի երթիցէ. ՅուբեՀա առ ի սիրել
զարտմանան, և քաջալերեցուցանել զբնակեալ սիր-
աս նո՛ց, այլակերպն առաջն նո՛ց, զի հանդիսիւս վա-
ռաց այլակերպութե՛ն, և բաց բարձցի ի մտաց նո՛ց դա-
Թադրութի՛ն մահու՛ան.

Խնդիր երկրորդ. Ընդ ե՞ր չերկուտասանից անտի,
զերիս և ե՛Թ Հան քո՛ ի լեառն Թաբոր, լինել ակա-
նատես վկայք ա՛յլակերպութե՛ն նորոյ?

Պատասխ. Լեառն Թաբոր նշանակէ զարքայու-
Թի՛ն երկնից, և փառք այլակերպութե՛ն օրինակ ի՛
փառաց արքայութե՛; իսկ երկոտասանքն նշանակին
զբովանդակութի՛ն մարդկան առ Հասարակ. ՅուբեՀա
չերկոտասանից անտի սակաւք ելանեն ի լեառն Թա-
բոր, լինել հաղորդք փառաց այլակերպութե՛, առ
ի ցուցանել Թէ, ի հասարակութե՛ անտի մարդկան,
սակաւք ժամանեսցեն ի փառս արքայութե՛; քան
ասացելոյն փրկչին, Թէ բազումք են կոչեցեալք, և
սակաւք ընտրեալք. ՅՀայտնել զսակաւս հանե՛ քո՛
ի լեառն, քանզի կամէր ի յայտ ի լինելոյն այլակեր-
պութե՛ն նո՛ց, մինչև ցօրն յառնելոյ նո՛ց և մեռելոց;
ուստի մինչ դեռ ելանէր ի լեառնէ անտի, պատուի՛
րեաց աՀուաքելոց նորոյ, մի ումեք ասել զտեսիլն,
մինչև որդի մարդոյ ի մեռելո՛ց յարիցէ.

Խնդիր երրորդ. Ա՛ր ե՞ր էին Տո՛ ընդ նո՛ր զրոյ
տոս, և զՅակոբոս, և զՅովհաննէս եղբայր նո՛ր, և
ոչ զայլ ոք յերկոտասանից?

Պատասխ. Ստոյգ Տո՛ զերիս սիրոյն ունիլ
զհաւրդ-ակիցս նո՛ր, ոչ ի տեսանել ի բազում տե-

զիս

ՄատԹ. ի. ԺԳ.

ղնս ՚ի բոյ աշեւտարանին ; վ՚ այսօրիկ դի էր Պետ-
րոս աշոաքելոյ գլուխ , և ՚ի ներմեռանդադոյն սէրն
նր առ Յ՚. Յօհաննէս կոյս էր , և վ՚ այնօրիկ էր
քի սիրելի յոյժ , քան զայլսն . Իսկ Յակոբոս քան
զամենեսեան հաստատուն էր ՚ի հաւատսն ; ուստի
և առաջադոյն նահատակեցաւ ՚ի հերովդէէ , վ՚ ան-
ուշան ստն .

Խնդիր լծորդ . Օի արդ եղև աշյլակերպու-
թի Տի ?

Պատասխ . Հայհոյեցին ոմանք , Թէ յայլակիր
պնին ստն , մարդկային բնութի նր փոխեցաւ յաշ-
ուրթի , որ ի գարշելի և դիւաշունչ աղանդն . մարդ-
կութի քի այլակերպելոյ , ոչ էառ զվաղճան , բայց
դրնցաւ փառօք Աստուծէ , որ Թոյլ առնու քի
երևեցաւ արտաքս , և էանց ՚ի մարմին նւր , ոյզ և
՚ի մարմնս հանդերձն ՚ի բոյ , զկնի հաստատակ յարու-
թէ , անցեալ անմահութէ փառքն .

Խնդիր հինգերդ . Օի ՚ի դի երևեցան Մօսէս ,
և Եղիա ընդ Տի , և ոչ այլ ոք ՚ի մարգարէից ?

Պատասխ . Մօսէսիւ նշանակին հինգ օրէնքն ; և նակ
Եղիայիւ նշանակին մարգարէքն . Երևին երկոքեան
յայլակերպութէ Տի , առ ՚ի ցուցանել , Թէ օրէնքն
և մարգարէքն վկայեն վ՚ քի , և Թէ քո երկոսունց
լուծմն է , և կատարած .

Խնդիր վեցերդ . Ընդ էր ոտն աշյլակերպութէ
կոչի վարդեւոտ , կամ վարդավառ ?

Պատասխ . Վարդավառ ասելոյ երկու են պատ-
ճառք , ոյզ ասէ աշյամաւորն հայոց . Նախ , դի ՚ի
սիրբանէ Եկեղեցւոյն , սահմանեցին ՚ի աշոաքէ աշելն
աղքն , կատարել զոտն աշյլակերպութէ , առ ՚ի ցուցս ապ. ՚ի.
Ճ. հոգեգալստեան զկնի , առ ՚ի խափանել զմտոան

ինչ ուծանեմբութեն, զոր յայսմ աւուրն կատարէին կռապաշտք, ի փառս աղիրոդեսայ չաճուհուոյ; և քանզի կռապաշտք մատուցանէին յայնժամ աղիրոդեսայ բռնալիր զվարդսն, վ՚ն այնորիկ կոչեցին հայք զօրն այն, Վարդավառ. բայց յորմէղ գտանել նոքա զվարդսն, յաւուրն Վարդավառն?

Երկիր պատճառն Վարդավառ ասելոյ, այս է, զի մինչև ցօրն աղյլակերպութեն, աճուրդի քրն ծածկեալ կայր ի ներքոյ տկարութեց մարդկութեն ետոյ, զոր օրինակ վարդն ամիսոմնեալ կայ ի կոկոնն ետուսմ. Իսկ յաւուրն աղյլակերպութեն, երբև զվարդ վառեցաւ, և փայլեաց լոյս աճուրդի ի մարմնուսմ քրն, զոր օրինակ վարդ վառեալ արձակի ի կոկոնէ ետմէ.

ՀԱՐՑ. ԽԱ.

Թադաւորք երկրի յոսմէ առնուն զհարկ?

Երկրպամեանն, հարկ էր զոր հռոմայեցիք առնեալ էին հրէից, զդրամս երկուս ընդ գլուխ. Առնեալ Յն, զի մաքսաւորք զհարկն զայն պահանջ էին յիւրմէ, և յաղագաքելոց նորոց, ասէ ցՊետրոս; Թադաւորք երկրի, յոսմանց առնուն զհարկս, յորդոց ոչ առնուն. Իսկ ես առերանց Լոր եմ, երկնոյ և երկրի Թադաւոր; և դուք աշակերտք եմ էք և որդիք եմ: ուրեմն ազատ ենք, և պարտական չեմք զհարկս տալ ումեք. Բայց Թադաւորութեն եմ չէ յայսմ աշխարհէ; երթ ուրեմն ի ծով, և ընկեա զկարթ; և զառաջինն ձուկն որ ելանիցէ, առ, բայց զբերան նր, և գտանիցես զաստեր, և

զայն

զայն տացես ընդ նմա, և ընդ քո. Ոչ թէ մի ասէ ցէ ոք, յաղագս քահանայից և ևկեղեցականաց առ հասարակ, Թէ նոքա յատուկ ինչ կերպիւ որդիք են ԱՀՅ, և պաշտօնեայք նր, և ապա աղաւաք և տալով զհարկս Թագաւորացդ երկրի. Պատասխանեաց ասէ Պետրոս ԱՀՈՒԱՔԵԱԼ, հրամայելով հատուցանել առնեցուն զպարտս; որում զհարկ զհարկն; որում զմաքս զմաքսն; որում զերկիւղ զերկիւղն; որում զպատիւ զպատիւն. Սակայն վն բանից ՔՆ այսոցնկ, Թագաւորք, և իշխանք քրիստոնեայք, զեկեղեցականս ունենն աղատս և հարկաց, փոխանակ զի յատկապն պատկանին առ տունն ԱՀՅ, և են որդիք նր.

Օգոյշ լեր, սիրելի ընԹերցօղ, Թէ զգաեալ սատանեայն տայ ՔՆ և հարկն, ընդ նեբ, և ընդ Պետրոսի, և ոչ ընդ այլ մեռաւսանան, առ և ցուցանել Թէ Պետրոս գլուխ էր ԱՌաքելոց, և այնչափ առաւել եղեալ քան զնա, որչափ մեծ էս քան զնա անուն և պատիւ էր ժառանգեալ, անուն վհիհն հաւատոյ, անուն փոխանորդին ՏՐՆ. ՎՆ այսորիկ նախանձեալ մեռաւսանքն ընդ Պետրոսի, սկսան ասել՝ Ոչ, և կադել ընդ մեռեանս Թէ, ով եղե և նդե մեծ յարքայութեե երկնից?

ԳԼՈՒԽ. Ի.

ՀԱՄԱՌՕ.

Հրեշտակք նշ յերկինս հանապազ տեսանեն դէմս հօր .....

Ասա է դիտաւորութեի երկնառաք վարդապետին մերոյ Յի քի, դի ուսուցանիցէ մեզ զիմաստարհութեի, և ի սրտից մերոց զհպարտութեի ի բաց խլեսցէ.

Որ մարմնաւոր չար ցանկութեի է երբև դբուն, ընդածին, և սիղբնական մոլութեի մարմնոց մերոց; նոյնպէս հոգւոց մերոց բուն ախտն, և ընդածին մոլութեի է հպարտութեի. Ի սկզբանէ անտի արարածոց, մեզան դեռաստեղծ հրեշտակք ընդ դէմ աշխ; ել մեզան մարմնով, քանզի անմարմինք են, մաքուր և անխառն յայմ նմանեցոց; այլ մեզան հոգւով, և եղև մեզ նշ, հպարտութեի. բարձրացուցին զանձինս եբեանց, մինչև կամել հաւասարս աշխ լինիլ և խոնարհեցան մինչև յանդունդս դժոխոց. Ի ժամանակէ յայնմանէ հալածեցաւ հպարտութեի յերկնից, և յապաւինեալ յերկիր, եդիտ առ ժամայն զանկի, ի սրտի նախահօր մերոյ աղդատոյ, և անտի սիրեալ, փոխեցաւ յամ սեռունդն նր, և եղև հպարտութեի, մոլութեի որ ապականէ զամենեսեան. Ի բնականէն հպարտութե ի վր համօրէն որդւոց աղդատոյ, հալածականն փախեաւ խոնարհութեի յերկրէ,

և-

և զամս աւելի քան զչորս հազար ապաքենալ էր ի սրտէ մարդկան, մինչ զին պատա եղև Որդւոյն ԱՀՅ, ելանել ի բարձանց, ուսանայասցուցանել զանձն նմա, մինչև առնուլ զմահկանացու բնութիւն մեր, և ապա օրինակաւ նմայով և բանիւ աղաղակել ի հայն մեծ, ուսարուք յինէն, ոչ զաշխարհն ստեղծել; ոչ զինչանս առնել զմեծամեծս; ոչ սառանալ զովկն և արծաթ, ոչ հեշտութիք, և փափկութիք կեալ; բայց ուսարուք յինէն, զի ես եմ հեզ, և խոնարհ սրտիւ. ՀՈւ այն խոնարհութիւն սրտի ածէր Յն հանապազ օր զաշակերտս նմա, բայց նք ոչ նմանայինք; ուստի նբև առնէին զի հարին երկրպամեան առաջ ընդ Յն, և ընդ Պետրոսի ի սիոան նախանձել, և ի հպարտութիք կապել ընդ միմեանս, մինչև ցհարցանել զՅն, թէ ով նցէ ի նցէ մեծ յորքայութիք ԱՀՅ?

Պատասխանի ինչ ոչ ետ նց Յն; բայց առեալ զմանուկ մի, կացոյց զնա ի մէջ նց, և ընկալեալ զնա ի գիրկս նմա, ասէ ցնս, ԱՀմէն ասեմ Նձ, ԵԹԷ ոչ ի հպարտութիք անտի Նձմէ դարձջիք, և եղիջիք նբև զմանկտի, ոչ մտանիցիք յարքայութիւն երկնից. Իբր ԹԷ ասէր, ընդ էր նախանձիք դուք, և վիճիք ընդ միմեանս, ԹԷ ով ի Նձնջ մեծ իցէ? ետես զմանուկս զայս, զմիամտութիւն նր, զի արդ անմեղ է, և խոնարհ; ԵԹԷ ոչ եղիջիք և դուք, ոչ նա, խոնարհք, միամիտք, անմեղք, ոչ միայն ոչ եղիջիք մեծ յարքայութիք երկնից, բայց և յարքայութիւն երկնից ոչ մտանիցիք երբեք. ՈՉ գիտէք զի արքայութիք դուռն նեղ է, և ցած? ԵԹԷ իցէ ոք հպարտ, և բարձրամիտ, անհնարին է զի մտանիցէ ընդ դուռն ընդ այն. Օինչ հարցանէք զիս ԹԷ ո՞ւ ի Նձնջ իցէ մեծ? քանի անգամ լուեալ է Նձ յինէն,

ԹԷ

թէ նա մեծ է, որ է փոքրիկ ; և նա ի վեր քան զամենեսեան բարձրացոյն, որ զանձն նուր, քան զամենասեան խոնարհեցուցէ.

Յետոյ խրատէ Յն զաշակերտս նուր, զդայթագղուելէն ու դնել առաջի մանկանց, և փոքրկանց, և ու արհամարհել զմի ի նոցէ, վն այսորիկ ղն հրեշտակք նց յերկինս, հանապազ տեսանեն զերեսս հօր ՀՅ. Ուստի նբ հարչն ուսուցանեն և ու բերան, թէ ամ մարդ, ևթէ հաւատացեալ, կամ ևթէ անհաւատ, ունն ի սկզբանէ ծննդեան նուրոյ, և պահպանութեն նուր, զհրեշտակ ու ՀՅ, որ լուսաւորչն նա, և կառավարէ, և ի պատրանաց Սատանայի աղրեցուցանէ. ՀՀա ես առաքեմ զհրեշտակ իմ առաջի երեսաց քոց, ասէ ՏՐ, զն պահեսցէ զքեզ ի ճանապարհի. Օդոյշ լեր անձին քում, և լսէցես նմա ; և ու անհաւատն լինիցես նմա. զի ևր ուրեմն եղբայր, դևր զպատիւ հրեշտակին քում, պատկառեաց ն նմանէ, և ու չանդիմեր զայն առնել առաջի նր, զոր ասացէիր առնել առաջի իմ. Չերմեռանդ, և չնորհակալ սրտիւ ասա ցնա հանապազ օր բազմից անգամ

Օ՜ր հրեշտակս փառաւորեմք.
զպահպանս մարդկան հաստիչն օրհնեմք.
որոց յանձնեաց հայր երկնաւոր,
զայս մեր բնութեն ակար, և անցաւոր.
զն ու լինի յաղթեալ ի բազում պատրանաց,
աներևութեն մեր թշնամեաց.

Քանզի յորմէ հեռի ապստամբեցաւ
հպարտ հրեշտակն, և յերկնից անկաւ ;
ի փառաց թափուր, և մերկացեալ

զորս

Եղից. ԺԳ. Ե.

զոր ՏԻՐ ողորմած, նման եր տուընեալ.
նախանձու վառեալ, ի կորուստ խնդրէ,
զոր ՏԻՐ աշճ ի բարձանց կոչէ.

փուքով ուրեմն եկ մեր պահպան,
անքուն աչամբըդ քով լեր մեզ օգնական.
հոգւոց մերոց ցաւս փարատեա
քեզ յանձնեցեալ ծառայս պահեա.
սրտից խաղաղուքի որ ինչ վըդովէ
ի մինչ, աղաչեմք, ի մինչ ի բաց մերժէ.

փառք եղիցի միշտ, մինչև ցյաւիտեան,
միակ և եռեակ ՈՐ երրորդուքե.
որոյ խնամուքէ անվրէպ կառավարի
ոլորտ երկրի.
աղուաչի հրեշտակաց զքեզ ՏԻՐ օրհնեցից,
ի ՈՐ տաճարի քում, քեզ երկնրպագից.

աղօթեսցուք.

ՏԻՐ աշճ մեր, որ անձառ նախախնամուքէ քով, արժանի առնես զմեզ հրեշտակս քո առաքել ի պահպանուքի մեր; տուր, աղաչեմք, խոնարհագին ծառայից քոց, օգնուքէ նոցա միշտ պատսպարել; և վառակից նոցա ի յաւիտեան լինել.

աղյօրէ լեր ՏԻՐ, տանս այսմիկ; և ի բաց արա ի նմանէ, զամ որոգայթս թշնամւոյն: հրեշտակք քո սքջ, ի նմա բնակեսցին, որք պահպանեսցին զմեզ ի խաղաղուքե; և օրհնուքի քո, եղիցի միշտ ի վրա մեր. ՏԻՐ մերով Յիս. քիս. աղմէն.

աղաւէտ, ասեն աշճաբանք, թէ ի փորձ, և ի հանդէս հաւատոց մերոց, ուստի և ս. խաչակնքիւք ոչ ի մինչ, զայլ մի հրեշտակ չար, որ է պահպան

մե

մերում հրեշտակն հակառակ, և զմեզ միշտ դրդե
Լրմնթ. և շարժէ ի մեղս. ՈՒստի ասէ Պօղոս Առաքեալ,
Ե. Ժբ. ՏՈՒԱԾ ԻՆՁ խայթ մարմոյ, հրեշտակ Սատանայի,
կռփել զիս, և խնդրել ի կորուստ.

ՀԱՄԱՐ. ԻԱ.

Օրք կապեցէք յերկրի, եղիցին կապեալ
յերկինս.

Երկու կերպիւ է կապել յերկրի. մինն է յորժամ քահանայ, վա անպատրաստուԹԵԱ սրտի մեղաւորին, ոչ լուծանէ զնա ի կապանաց, այս ինքն, ոչ տայ նմա զարձակուՄն և ԹողուԹի մեղաց նորոց. մինւն է, յորժամ կապէ, նզովէ, բանադրէ զմեղաւորն, և նբրև զհոտեալ անդամն որոշէ զնա, և զատուցանէ ի մարմնոյ սբոյ եկեղեցւոյ, և ի հաղորդուԹԵԷ սբոց. Յաղագս իշխանուԹԵ կապելոյ, և արձակելոյ, ընԹերցիս զմեկնուԹի հատուածոյն. Եբ. դլ. ևա. ըստ Յոհաննու.

Հարցանես. ՈՒր գի լինի որ աշխարհաւալ կապեալ ի ձեռն նզովից, քանի բանք պիտոյ են?

Պատասխ. Պիտոյ են բանք երկու; ՀԱՌաջինն, գի նա որ զքեզ նզովէ, լինի քո աշխարհս, և օրինաւոր առաջնորդ, և հովիւ; և ի դլխապիեսէ եկեղեցւոյ առեալ եցէ հրամանն և իշխանուԹի. ՈՒրբեմն, եԹէ չառաչըլինի որ, Թափառական, մոլորեալ, արտաքոյ Թեմին նորոյ; կամ եԹէ բռնաւոր որ, և փառամոլ, ոչ հրամանաւ մեծաւորին նորոյ, բայց ուժով, և բռնուԹԵԱ յափշտակէ զառաջնորդուԹի; այսպիսւոյ, ոչ է քո աշխարհս առաջնորդ, այլ գող է, և աւազակ,

և

և ենէ իշխեսցէ նզովել զբեզ, անզօրք են նզովք նո՛ր, և բնաւ ոչ կարեն կապել զբեզ.

Երկի՛ր, պիտոյ է դի նզովեալն պատուական եղէ ծանրագոյն ինչ անօրէնութե՛ն, վա՛ր որոյ նզովիցի յաւուրն դատաստանի. Ուրեմն ենէ չարաչար ոք, և հակառակորդ նզովեսցէ զբեզ, վա՛ր այնորիկ դի ուղղաչար ես, և դաւանակից Աբրոյ, սուտ են նզովքն՛ր, և հատարելի առ ոչ ինչ, և բնաւ ոչ ճշմարիտ է նոցին, և ոչ կասին նոքօք. Ելալ քեզ զօրինակ զկոյրն Յօհան. Թ. ի ծնէ. փարիսեցիքն մաշեալք նախանձու ընդ դէմ քի՛ն, որ բացեալ էր զաչս կուրին, և զայսպադնեալ սրտմտութե՛ն է վ՛ր կուրին, դի դհնա երթայր Տի՛ն, և համարձակաբար խոստովանէր զՔ՛ն, նզովեն զնա, և հանեն զնա արտաքոյ ժողովրդեան: ճշմարեցաւ, կապեցաւ Թերևս կոյրն է նզովից անտի? Բնաւոչ; բայց յաւէտ օգտեցաւ, և ընկալաւ զառաւտադոյն օրհնութի՛ն է Տ՛ռէ.

ՀԱՄԱՐ. ԼԴ.

Ոչ էր պատա քեզ ողորմիլ ծառայակիցն
Քումմ, որպէս և ես քեզ ողորմեցայ?

Ունելք է Տ՛ռէ զհրաման սիրելոյ զընկերն, ոչ միայն ըստ հուրթե սիրոյն; այլ և ըստ սիրոյն որ պիտուրթե և չափոյ. Պատուիրեսան սիրելոյ զընկերն, ասէ Տ՛ր, նման է պատուիրեսանին սիրելոյ զաշխուատի հեռուն թէ, զոր օրինակ սէրն առ աշխ պատա է լինել սէր անչափ, նոյնպէս և սէր առ ընկերն. Բայց զայ ասաց Տ՛ն օգոստինոս, թէ այլ ամ զօրութիք ունին զչափ, և զսահմանս իւրեանց, և

եթէ լինին երբեք ձգտել նոյ արտաքոյ սահմանաց
այլ եւս ոչ են զօրութիք , բայց մնլութիք են. մի և
եթ սէրն , զչափն ոչ գիտէ , և զսահմանս ոչ ունի
Տօրժամ հարցոյց պետրոս ցՅս , ասէ , որչափ սի
րել պարտիմ զընկերս ? Եւ եթէ նա մեղանչէ ինձ
քանիցս անգամ թողից նմա , մի թէ մինչև եօթն
անգամ ? ասէ ցնա Յս , ոչ ասեմ քեզ մինչև եօթն
անգամ , բայց մինչև եօթանասունն եօթն : երբ թէ
ասէր , զինչ հարցանես զիս վասն չափոյ սիրոյն ? Եւ
գթութիք առ ընկերն զսահմանս զինչ դնես ? Սէրն
չհմարիտ ոչ ունի զչափ ; և գթութիք առ եղբայրն
ոչ դոն սահմանք . Օրը վարդապետութեն հասա
ռն առաքաւ անողորմ ծառային , որոյ մեհնութի
այս է .

Ինպ են երկան մասունքն առաքիս այսորիկ ,
ղուաջին է այր Թագաւոր որ հաշիւ առնու ի մէջ
ծառայից նորոց . Երկրդն է ծառայ որում եթող ստ
զպարտսն . Երրդ , ծառայ միւսն որում Թողուլ ոչ
կամեցաւ ծառայակից անողորմ . Չորրդ , պարտն
բիւր քանքարոյ . Հինգերդ , պարտն հարիւր դա
հեկանի .

ւՀայր Թագաւոր , է ստ մեր Յս քս , որում տո
աւ իշխանութեն զհաշիւ առնուլ ի մէջ ամ մարդ
կան , և ի վր նոյ առնել զդատաստանն , թէ յաւուկ ,
և առանձնական ի ժամու մահու ներքանչիւրոյ ;
թէ և ընդհանրական , ի կատարած աշխարհի .

Ծառայ որում եթող ստ զպարտս իբ , է մարդ
մեղաւոր , որոյ բազումք յոյժ անօրէնութիք են .

Ծառայ միւսն , որում ծառայակից անողորմ ոչ
Թողու զպարտսն , է ընկեր և եղբայր մեր .

Պարտ բիւր քանքարոյ , նշանակէ զբազմութի

ան

անթիւ մեղաց մերոց, ընդ դէմ աշ.

Պարտ հարկաւ դահճական նշանակէ զթենալս և ողորմասիրս անխտրութեամ լինելոյն առումդ.

Պարտք է արդեօք, մեր ամ մեղքս. Ընդ էր պարտ է? Պարտ է, զի քանզի անդամ մեղանչելմբ աշ, պարտական լինիմք զհատուցանել արդարութեանդ. Աշ այնորիկ մեք ի հանապազորդ աղօթս մեր, աղաղակեմք առ աշճ, Թողութիւն պարտս մեր, Թող մեզ զմեղս մեր. Ընդ էր ասելմբ, Թող? Աշ այնորիկ զի, մեք, յանձնէ մերմէ կարողութեան ոչ ունելմբ զպարտաւորսն հատուցմանն հատուցանել աշ ամ մեղաց մերոց. Թէ և զինչս մեր ոչ ամ վաճառելմբ, և տամք աղքատաց; Թէ և հրաժարեալ յաշխարհէ միանձնեայ ճգնելմբ յանապատս արեւանչաւ, պնդեալ յաղօթս, ի պահս, ի դեռնախչտութիւնս; Թէ և ձգին ապաշխարանք մեր, և երկարին մինչ և յամս բիւրս բիւրս; այն երկար, և խոստացեալն ապաշխարանօք ոչ ընկենցին ի մեղաց մերոց, և ոչ մեղք մի; և ի պարտուց մերոց, ոչ քաւեսցին և ոչ մասնիկ մի. Պատճառն այս է, զի ապաշխարանք մեր, որչափ խիստ, և երկար և ճգին, ունին զչափաւորն ինչ արժանաւորութեան; նակ պարտուց, և մեղաց մերոց ծանրութեան անչափ է, և չափաւորին, առ անչափն, ոչ դոյ համեմատութեան.

Աշնհեալ ուրեմն առ ոտս առն Թադաւորին, ես Թշուառացեալ, և յանհնարս ձգեալ մեղաւոր, երկիսպատիղ նմա, և խնդրեցից ի նմանէ զթողութեան անքաւելն պարտուց ինոց. Բայց զդողջ լեր, զի մեծ աղօրմութիւնք աշ, արձակեալ յանվճարելի պարտուց քոց, խստասիրտ մի լինիցես ընդդէմ եղբօրդ քումմ, և անողորմ ձգիւս ի պահանջեցես ինոմանէ զթենա-

ևագոյնս ; ապա թէ ոչ, բարկացեալ տէրն մատնեսցէ զքեզ դահճաց , և դատապարտեսցէ զքեզ ի դժոխս .

Հարցանեմ . Օն արդ ասէ ՟ք՟ , Թէ ծառայ անողորմ դահճաց մատնեսցի , և ի դժոխս դատապարտեսցի , մինչև հատուցանիցէ ընդ պարտսն ? Արդեօք նոքա Աերեւս դատապարտելոց ի դժոխս , պարտաւորի պատիժս կրել , և չեռոց ի դժոխոց անտի ազատել ?

Պատասխ . Չաւասի ինչ է Թէ դատապարտելոց ոմն անդամ ի դժոխս , այլ ևս ոչ է յոյս ի դժոխոց անտի ապրելոյ մինչև ցյաւիտեան . ուրեմն բարւոք ասէ ՟ք՟ , Թէ դատապարտեալն , ի դժոխոց ոչ ապրեսցի , մինչև հատուցանիցէ ընդ նեղ պարտսն ; քանզի , որով հետև ոչ կարասցէ երբեք հատուցանել , հետևեալ Թէ ի դժոխոց ոչ երբեք ապրեսցի .

ղԼ. ի. ա. ՀԱՐՑԱՆԵՍ . ՀԱՒԱՏԱՑԵԱՑ Յօհաննէս ի յայտնութեանն ևրուսաղէմ , Թէ ետես զհրեշտակն զի ծնանէր յերկինից , և ըմբռնեալ զվիշապն , զօձն առաջին , որ է սատանայ , մեծ շղթայիւք կապեաց զնա յանդունդս դժոխոց զհազար ամ ; և յետ այնորիկ , պարտ է լուծանիլ վիշապին . Հաւանս և դատապարտեալքն զինեն կրելոց զպատիժս , զոմանս ինչ , ի դժոխոց անտի լուծցին .

Պատասխ . Օրէնսդիրն են արդարութեան Հայր , և ողորմութեան նոյն . Ողորմութեան Հայր հատուցանէ արդարոց յերկինս զվարս և յաւիտեան ; արդարութեան Հայր հատուցանէ մեղաւորաց ի դժոխս , զոմանցնայս որոց ոչ եղիցի վաղճան . Իսկ Յօհաննու ասելեան մեկնութեան այս է . Հաւասք քան զդալուստան տէրն Յի , և մեռանիլ նոր վս փրկութեան աշխարհի , համարձակագոյն եղեալ նոցա բռնանալ վիշապն , որ է սատանայ , ի վերայ ազգացդ Հաւատոյ , և երբ Թէ զամենեսեան ու-

նէր

նէր նոճաձեալ ընդ լծով բռնութեամբ եւրոյ. Բայց յորժամ աւանդեաց ՏՐՈՅ Յն զհոգին ի վր նասչէն, և զարիւն նր եառ ղիւրկանոս վս սմ մարդկան, յայնժամ հրեշտակն, որ կարդեալ է յԱՀՅ վերակացու անդնդոց, և է դժոխոց միակալ, ըմբռնեաց ղվիշապն, և կապեաց զնա ի դժոխս, զի ոչ կարիցէ այսու հետէ, ի դժոխոց անտի ելանել, և զբանալ մարդկան, թէ ինքնին անձամբ եւրով, թէ և ի ձեռն աբբանելից եւրոց, այն յանդգնութիւնք և բռնութիւնք, որով վարեալ էր մինչև յայնժամ. Մնայ ուրեմն վիշապն կապեալ ի շղթայս, զհաղար ամ, այս ինքն, զամս բազումս, ցորքան ժամանակ քրն նր եկեղեցի ձգնի, և պատերազմի ի վր երկրի, մինչև ի կատարած, մինչև յաւուրս Ելեւէնն. Յայնժամ Թոյլտուութիւն ԱՀՅ, պարտ է լուծանիլ վիշապին սակաւաժամանակս, այս ինքն, զամս երիս, և ամիս վեց, զի այնքան իսկ ժամանակ Թագաւորեսցէ Ելեւէն ի վր երկրի; և եղիցին յայնժամ փորձութիւնք մեծ յոյժ, որպիսիք ոչ եղեն ի սկզբանէ արարածոց, մինչև մոլորեցուցանել, թէ հնար ինչ եղէ, և զընտրեալսն; և եթէ ոչ կարճէին աւուրք այնոքիկ, ոչ ապրեաւ ամ մարմին; բայց վր ընտրելոց կարճեսցին. Եբանն ասաց մեզոց, որք աւուրցն այսոցիկ զնեղութիւնս ոչ առեցին. համառ. նէ. նէ.

ԳԼՈՒԽ ԺԹ.

ՀԱՄԱՌՈՏ. Թ.

Ամէն որ արձակեսցէ զկին եւր, եւ ոչ վն պոռնկութեանէ, եւ այլ առնիցէ, շնայ.

Ծննդ. Բ. ԻԸ.

ՈՐԺամ ասէր ամէն արար զմարդ, ասէ Մեսիա, արու, եւ էգ արար զնա; առ ի ցուցանել, Թէ ոչ միւսմ կնոջ պարտ է լինել մի միայն այր; նոյնպէս եւ միւսմ առն պարտ է լինել մի միայն կին. Եւ եղեցին երկուքեան ի մարմին մի, ասէ Տէր; եթէ երկուքեան, ապա այր մի, եւ կին մի.

Ղ. Ի, եթէ արու եւ էգ, ի ձեռն պսակին զուգեցան ի Տէրնէ, ի մարմին մի; եւ ոչ կարէ ոք մեկնել զոր ամէն զուգեաց, հետեւի Թէ կապն պսակին, անխղելի, եւ անլուծանելի կապն է, ոչ միայն մարդկայինն ինչ օրինադրութեամբ, այլ եւ հրամանաւ ինքեան ամէն, որ պատուիրելով պատուիրէ, եւ սպառնալով սպառնայ, Թէ զոր ամէն զուգեաց, մարդ մի մեկնեսցէ; եւ դարձ, Թողցէ այր զհայր, եւ զմայր, եւ երթիցէ զհետ կնոջ նր.

Ծննդ. Բ. ՆԳ.

Բայց բանդն ունի ամէն զիշխանութիւն; զեղեալ յիւրմէ զօրինան, ի բաց բառնալ, կամ բոլորովին, կամ ըստ մասին, ոչ իսկ Հայծոյ Թուէն նման; Թոյլ եւս երբեմն հրճնց, ոչ խաւսաւորութեանց, ածել զկնանայս բաղուսս, եւ զածելանն արձակել ոչ պատճառաւոյ ոմանց, եւ

զայլ

զայլ կին առնուլ. ուստի ասէ Ես ցիտրխեցիան, մօսէս վո խոտաստուածէ ձերոյ, հրամայեաց ձեզ, արձակել կանայս ձեր, այլ ի սկզբանէ, ոչ եղեւ այսպէս.

ՀԱՒՀՈՒԱՍՔ ոմանք դրոյ, այսպէս կարծեն, Թէ հրեից օրէն էր արձակել կինն, և տալ նմա զԹուղթն մեկնելոյ, յորժամ անկեալ էր կինն ի պոռնկութիւն; բայց խաբեն, և ոչ երբեք լաւ է քննեալ նոյ զբանն դրոյ. Կին պոռնկի ոչ արձակիւք յառնէ իւրմէ առնուծէ Թղթոյն մեկնելոյ, այլ քարկոծ լինէր, ոյր դրեալ է ի գիրս ղեւտականս; ՀԱՅԸ ոչ ելիէ չնացող ընդ առնականոջ, կամ չնացեալ ընդ կնոջ ընկերի իւրոյ, մեռցին չնացօղն, և չնացեալն. Եւ ածեալ փարիսեցւոց զկին ի մէջ ընծելալ ի չնութիւն, և կայուցեալ զնա առաջի Քրի, ասեն ցնա; Տօրէնս, մովսէս մեզ պատուիրեաց զայնպիսիս քարկոծել. Եը բեմն հրով այրէին զնա, ոյր դրեցաւ ի գիրս Ծնունդոց լը. ին. Թէ տեսեալ Յուդայի, զի նու եւ Թամար յղի էր ի պոռնկութիւն, հրամայեաց հանել զնա արտաքս, և այրել. Եւ ի վկայել վաշվաշ Ծերոյ զուսա, զանմեղ Զուշանէն, Թէ ահա ըմբռնեցաւ ի պոռնկութիւն, աւնանեքեան ի մի բերան դատեցին զնա մեռանել. ուրեմն կնոջ ի պոռնկութիւն անկելոյ, ոչ տայ ինն հրէայք զԹուղթն արձակման, այլ դատապարտէին զնա ի մահ. Իսկ եԹէ այր ոչ արձակէր զկին նուր, վո պատճառի, որ ոչ էր բանն պոռնկութիւն, յայնժամ կոկ տայր նմա զԹուղթն մեկնելոյ, յորում վկայէր վո կնոջ արձակելոյ, Թէ նոր էր և անմեղ ի պոռնկութիւն; և կնաԹող առն պարտ էր այնպիսի վկայել, զի ի վաստահամբաւեացն Թողեալ կինն, և դիւրաւ կարեցէ լինել առն այլում.

Իսկ

ղլ. ՆԺ.

Տօհան. ը. գ.

ղ. անել ԺԳ. նաւ.

Եսկի. Օր. ՆԳ. ա

Իսկ հրէից օրէն է, մի պատճառաց բազմաց արձակել զկինն՝ զոր օրինակ, եթէ կինն ցաւագար է, և ախտաժէտ; կամ բժաւոր; կամ խաստաբարոյ; կամ հուսանեւթ; կամ շռայլ; կամ դեղատու; կամ զաւակատեաց; կամ եթէ մի այլ ինչ այսպիսի պակասութիւն, անհաճոյ է, և զղջանալի առն նորում. եթէ առնուցու ոչ կինն, ասէր օրէնքն, և մատնեսցէ առ նա, և եղիցի եթէ ոչ գտանիցէ շնորհս առաջի նր, զի եգիտ ի նմա նոս անարգութիւն, գրեսցէ նմա գիր ապահարզանի, և տացէ ի ձեռս նր, և արձակեսցէ զնա ի տանէ նորմէ. իսկ փարիսեցիքն ի զուր վարելով այն Թոյլ տուիւթ էր, որպէս տային հրաման արձակել զկինն, մի առ ինաստս, որ չնաւ չէր պատուհիրեալ ի մօսիսէ. Որոյ յաղագաւ յանդիմանէ զնս քր, և ասէ, Թէ ի սկզբանէ ոչ եղև այդպէս; և այսու հետև այդպէս ոչ եղիցի; քանզի առ որ արձակեսցէ զկինն նորա, և ոչ մի պատնկուիւթ, և առնիցէ զայլն, շնայ.

Աշակերտքն. Որպէս ոչ շնայ, որ մի պատնկուիւթ արձակէ զկինն նորա և զայլն ածէ?

Պատասխ. Խնիստ է բանն այն, և անլուծանելի դժուարութիւթ Թուի ան խորհուրդ բնաւորութենէ բազմաց, որք Թնուր նմանեալ զբանս քր զայսոսիկ, յանդգնին արձակել զկանայս նորեանց մի պատնկուիւթ, և զայլ կինս առնել, և ի շնուիւթ անկնիզ մնան, այլ ինքն Թող, և որ զԹողեալ կինս ածէ, և կինս ածեալ, յայտնի, և յայտնօ դերաւոր և ամենամաքուր օրինաց մերոց. Կարկառեցուք զձեռն անկելոց ի խորխորատ, հանել զնս, և ապրեցուցանել, պարզ ցուցանելով, Թէ մի շնուիւթ, կամ մի այլ որ և նեղ պատճառն, բնութեանն ոչ է օրէն երբեք զկինս նո-

որ

արձակել, և զայլ կին առնել.

Ա՛ր ա՛ղճաբան վարդապետք ուսուցանեն ի մի բերան, Թէ յոր ժամ հաստատեաց ՏԻՐ ՅՈՒ զօրէնն նոր, զպատկն բարձրացոյց և գերազանցուԹեն անհատ եփես. էր, և անլուծանելի խորհրդոյն, զոր Պօղոս Ա՛ռաքեալ կոչէ զխորհուրդ մեծ և ՔՐՍ, և չեկեղեցի; և Ե. ԼԲ. ասեն, Թէ ՔՐՍ պարտ էր, արժան, և վայելուչ այնպէս առնել, քանզի և պատկ օրինակ նմա, և նշանակուԹեն անձնաւորականն միաւորուԹեն, որով մարդկայինն բնուԹեն մեր միաւորեցաւ ընդ բանին Ա՛Ղ; և դարձեալ, միւս միաւորուԹեն, որով ՏԻՐ մեր ՅՈՒ ՔՐՍ միաւորեալ է ընդ հարսին եւրուս, որ է ՝ի՛ր եկեղեցի. Ուրեմն, զոր օրինակ միաւորուԹեն բանին Ա՛Ղ, ընդ մարդկայինն բնուԹեն, անլուծանելի է; և անբաժդրելի միաւորուԹեն նոյն ՅՈՒ ընդ հարսին եւրուս, որ է ՝ի՛ր եկեղեցի; նոյնպէս պարտ էր, զի միաւորուԹեն առն և կնոջ, որ լինի ի ձեռն պսակին, անբաժակ եղիցի, և անարձակ; և զոր մի անդամ զուգեաց Ա՛ՂՑ, մարդ ոչ երբեք մեկնեսցէ.

Ա՛ղաւարկես. ԵԹէ անբաժակ է պսակն քրիստոնէից, զի արդ ասէ ՔՐՍ, Թէ չնայ մարդ, որ արձակէ զկին ՝ի՛ր, և զայլ կին առնէ, ԵԹէ ոչ ՎԻ պոռնկուԹեն, որ կարի ասել, Թէ ՎԻ պոռնկուԹեն կնոջ, կարէ այրն զկին ՝ի՛ր արձակել, և զայլ կին առնել?

Պատասխ. Նախ, Թէ ի լուծուին այս դժուարուԹեն, պարտ է մեզ վարել այն կանոնիս, զոր եդ ՝ի՛ր Օրոսանիոս, Թէ ի մեկնել մերում ՝ի՛ր գիրսն, յորժամ բան ինչ ի միմ տեղւոջ ասացաւ անպարզ, և խրթին ոճիւ; և յայլ բազում տեղիս, ասացաւ նոյն բանն, պարզագոյն, և յայտնագոյն, պարտ է զայն բանն նմանալ ոչ ըստ որում գրեցաւ խրթին և անյայտ

ոձիւ, բայց ըստ որում պնեցաւ մեկն, պարզ, և յայտնի բանիւք. Ղեկուցէք ուրեմն Թէ աստ Մատ-
Թէոս, Խրթին և պատեհապատ ոձիւ խօսեցաւ յաղագս անբաւակ, և անլուծանելի կապակցութեանն պատկին; բայց յայլ բազում տեղիս, մեկն, պարզ, և յայտնապէս ասէ զնոսն, Թէ անլուծանելի է, և անբաւ պատկին քրիստոնէից; և Թէ արժան ոչ է նմբեք առն, վասն որ և նոքա պատճառեն, արձակել զկինն նոր, և զայլ կնոն ածել, մինչդեռ կենդանի նոքա կինն առնջին. Պարզ է զոր ասէ Քրս Մարկոսի Ժ. ԺԱ. Եթէ այր արձակեսցէ զկինն նոր, և առցէ այլ, շնայ. Պարզ է զոր ասէ, Ղուկասու ԺԶ. ԺԲ. Ամէն որ արձակէ զկինն նոր, և առնէ այլ, շնայ, և որ զարձակեալն առնէ, շնայ. Պարզ է զոր ասէ, ՄատԹէոսի ԺԹ. Ի. Ասդ զոր Ասծ զուգեաց, մարդ մի մեկնեցոյց. Պարզ է զոր ասէ Պօղոս Առաքեալ, Կանամբ եւ ես պատուիրեմ, ոչ ես, այլ Տէր, կնոջ, յառնէ մի մեկնել, և առն, զկին նոր մի Թողուլ. Ասհա ասանկ ՄատԹէոս, Մարկոս, Ղուկաս, Պօղոս, հանդերձակատք, պարզ յայտնապէս, առանց խորհուրդ ասելն, Թէ շնայ մարդ որ արձակէ զկին նոր, և այլ կին ածէ; Ղուբեմն, ըստ յայտնի, և պարզ բանիցն Պօղոսի, Ղուկասու, Մարկոսի, և ՄատԹէոսի, պարտ է մեզ ետանալ և մեկնել զայս առաջնիկայ խրԹին, և անպարզ բանն նոցին ՄատԹէի, և ասել Թէ, Ես վասն պոռնկութեան, ոչ կարէ այրն մեկնել և կնոջ նորմէ, և այլ կին առնել. Եւ այս է իմ առաջին պատասխանի.

ա. Կոր. ե. ի.

Երկրդ. Երկու կերպիւ է արձակումն կնոջ: Մինն է արձակումն կնոջ ըստ բնակցութեան, և ըստ անկողնոյ; միւսն է արձակումն կնոջ ըստ կապի

պատ-

պահին. Հրնակուժն կնոջ ըստ կապն պահին, և յորժամ մեկնի ոչ ի կնոջէ եւրմէ, և յայլ կին կապի, որ արնակուժն անհնարին է ամենևին ի մէջ քրիստոնէից, ոյք առացաւ ի վերոյ; և վասն այն ար՝ նակման բնաւ ոչ խօսի աստ ՏՐՆ ՄԵՐ ՅՍ ՔՍ.

Հրնակուժն ըստ բնակցութեէ, կամ ըստ անկողնոյ, և յորժամ, վասն ծանր ինչ պատճառի, արնակէ այր զկին եւր, և ոչ կամի այսու հեռանալ ընդ նմա; երկուքն մեկնեալք կան ի միմեանց, կին, յառնէ; և այրն, ի կնոջէ; բայց ոչ կարէ այր կապել յայլ կին; և կին ոչ կարէ լինել առն այլում; և յաղագս այն արնակման նմանալ պարտիս զբանս ՏՐՆ, Թէ վասն պոռնկութեէ կնոջ, օրէն է առն եւրում, հրաժարիլ ի նմանէ.

Հղուարկեա. Բայց ի պոռնկութեէ, ևս այլ եւս պատճառք բազումք արնակելոյ զկինն ըստ բնակցութեէ և անկողնոյ. Հղպա այն արնակուժն ոչ օրէն է առնել վասն միոյ և եթ պոռնկութեէ, ոչ է արնակուժն ըստ անկողնոյ, բայց է արնակուժն ըստ կապն պահին, և կարասցէ յայնժամ կնաթող այրն, այլ կին առնել.

Պատասխա. Ի բազում մեկնիչս սբոյ Հղեռատրա՝ նին, հաղիւ գտի ես զմի, որ զայն դժուարութեէ պարզ լուծանէր; իսկ այս է բուն լուծուժն նր. Երկու կերպիւ է կնոջ արնակուժն ըստ բնակցու՝ թեէ. Մինն է արնակուժն անկատար, և առժամանակ մի; միւսն է արնակուժն կատարեալ, անդառնալի, մինչև ի մահ. Հղրնակուժն ըստ բնակցութեէ անկատար, և առժամանակ մի, է յորժամ այրն, վասն բանի որ ոչ է բանն պոռնկութեէ, Թողու զկինն եւր; և սոյն արնակուժն առ ժամանակ մի, քանզի եթէ

լինիցի յետ արձակման , զի զգաստասայցէ կին Թո-
ղեալ , և զսպեսցէ զվարս նորա , և ի բաց Թօթափեսցէ
զչարութիւն , և զանառս , որք եղեն պատճառք
արձակելոյ զնա ; և զգաստացեալ կինն խնդրեսցէ
յառնէ նորա , անդրէն հաշտել և բնակիլ ընդ նմա ,
պարտական է այր նո , ընդունել զնա , և առնուլ
զնա առ նովք , և ոչ առաջ բնակիլ ընդ նմա . վասն
այնորիկ ասէ արձակուցին այն , անկատար , և առ
ժամանակ մի .

Ազատակուցին ըստ բնակցութեանէ , կատարեալ , ան-
դառնալի , և մինչև ի մահ , է յորժամ այրն , զի պոռ-
նկութենէ կնոջ նորա , մեկնի ի նմանէ . Եւ ասէ
այն արձակուցին , կատարեալ , անդառնալի , և մին-
չև ի մահ , քանզի արժան է կնաւթող առն , զընա-
ցեալ կինն այլ ևս ոչ ընդունել այսուհետև , և առ-
նուլ զնա առ նովք , Թէ և յետ արձակման , զղջացեալ
կինն , և Թափեալ յանառից նորոց , յորժ ճշդիւ խնդ-
րէ հաշտել , և միւս անգամ բնակիլ ընդ առն նո-
րում ; բայց ճնասէ կինն անայր , և այր ան-
կին , մինչև մեռանիցի յերկուց մի ; և այնպիսի
արձակման ոչ կարէ լինել այլ ինչ պատճառ , բայց
մի և նմ պոռնկութենէ . Եւ ասէր Թէ , առն ես
յառաջնորդէ նմանի ինչ անառութենէ , և հրաման այլ կին
առնել ։ չունի զո առաջնորդ , չունի մարդ , չունի
հրեշտակ , չունի ինքնին նոյն փոխանորդ Յի քրի-
տոսէ տալոյ քեզ զայնպիսի հրաման ; և եթէ
այն ուստ և պատուիր հրամանաւ առաջնորդին , այլ
կին առնես , շնաս , և առաջնորդ զո խաբէ զքեզ , և
շնալ տայ .

Են նեղբինիք որք յոսովայնէ մօր իւրեանց ծնանի. եւ այլ.

Օձաազանէ՛ք երիք կերպիւ նեղբինիս. Են որք նեղբինիք են ի ծնէ, և ի վարձ, կամ ի մեղ ոչ համարին նոյ նեղբինուԹեն նոյ. Ոմանք, են նեղբինիք որք ի մարդկանէ եղեն նեղբինիք, և եԹէ կամաւորապէս, առանց ծանր ինչ պատճառի եղեն նեղբինիք, համարին նոյ և մեղ նեղբինուԹեն նոյ. Ոմն, են նեղբինիք որք զանձինս իւրեանց արարին նեղբինիս վասն արքայուԹեան երկնից, ոչ կարելով, ոչ կրճատելով զանդամս ինչ մարմնոյ, այլ իմանալով անմտաբար ողոքինիս; բայց ըբուԹէ և ողջախոհուԹէ կալով; զմարմինս իւրեանց ձնշելով ապաշխարուԹէ; սանձելով ցուժկալուԹէ նուաճելով զկիրս, և զնայելս ցանկուԹէ; նա և դնելով զուարճս կուսուԹէ, և ճգալով անկին, կամ անայր զայր աւուրս կենաց իւրեանց. Ազնիւք են կենսաարիաւոդունք, սարկաւագունք, և քահանայք հաւատոյ ըբ եկեղեցւոյն, և մանաւանդ ամ կրօնաւորք, և ապաշխարող կուսանք, որք հրաժարեալ յաշխարհէ, ի մարմին կեան, եբրեւ անմարմինք, և մինչև ի մահ անԹառամ պահեն զկուսուԹէ ծաղիկն. Ազնիւք նոյնպէս և արքայուԹէն երկնից. Որ ունի ականջս լսելոյ, լուիցէ; այսինքն, կեցցէ իւրաքանչիւր ոք, ըստ որում ունի զչնորհս յԱՀ.

Օր հարցանես զիս զբարեաց? մի է բարի, այլ

Յանդիմանէ քՒն զոմն, որ կոչեալ էր գնա, վարդապետ բարի; և ասէ ցնա; ընդ էր զիս բարի կոչես? բարի է մի և ևս այլ. ապա ինչ, քՒն այլ չէր?

Պատասխան. քՒն պատասխանի տայ, ըստ մտաց և հաւատոյ հարցանողին, որ ունէր զքՒն, ոչ իբրև զայլ, այլ իբրև զլոկ մարդ; և ասէ ցնա: ոչ զի հեռու այդպիսի կարծես դու զինէն, թէ այլ չեմ ես, բայց լոկ մարդ, մի կոչեր զիս բարի, քանզի չիք ոք բարի, բայց միայն այլ. Իսկ միայն այլ է, և կոչի բարի, վասն այնորիկ զի բարի է, ոչ յայլ ուսանէր, այլ յանձնէ, և ի բնութենէ իւրմէ; և ևս նա ինքնին իսկ բարութեն, սկիզբն և աղբիւր ամէն բարեաց, և ամենեն ին անընդունակ չարին. Իսկ մարդիկ որչափ ևս և հոգեն, բարի են, ոչ յանձնից իւրեանց, բայց ի շնորհացն այլ, և ընդունակ են չարութեայ, և մեղայ բանիւք, ներէ ի բայ բառնայր այլ ի նոցն զչնորհս, և զհայրական խնամութենէն իւր.

ՅԱՄԱՐ. Իե.

Եթէ կամիս կատարեալ լինել, երթ, վաճառեա զինչս քո, և տուր աղքատաց.

աշխարհականք զինչս իւրեանց ոչ վաճառեն, և աղքատաց ոչ տան; ապա մարթ չիցէ նոցա լինել,

և

և կատարեալ? խնամ է այն բանն, և զմեզ աշխատհամանս ձգէ ի յուսահատութեն.

Պատասխան. ՀԱՅԼ ինչ է լինել աբ; և այլ ինչ է լինել կատարեալ. ԱՅՍ ասի նա որ հաւատարմաբար պահէ զպատուիրանս ՀՅ: որ ի խղճմտաց իւրոց ոչ ունայ զմեղ ինչ մահու չափ: որ սիրէ զՀՆ, և սիրելի է ՀՅ. Կարէն ամենեքեան, և պարտին ամենքեան աբ լինել; և առ ամենեսեան առ հաւասարակ ասէ ՏՏ, աբ լերուք, զի ես աբ եմ. Եւ Պօղոս ասէ, ՀՅ-եսաղ ա. գլ. ե. ՀՅ այս են կամքն ՀՅ, սբեւթեն ձեր. Իսկ կատարեալն ոչ միայն պահէ զպատուիրանս ՀՅ, այլ և պահէ զնուազս ՀՀաւատարմականս, որպիսիք են, հրաժարիլ ի յաւուրկ կամաց իւրոց, տալով զինն ի ձեռս առաքելոցդ, որ լինի ի ձեռն ուխտին հնազանդութեն: կամ ի բաց թողուլ զմեծութիս, և զինչս աշխարհիս, որ լինի ի ձեռն ուխտին աղքատութեն: կամ զմարմին իւր, և զանկութիս նոճաճել ընդլիով ժուժկալութեն, որ լինի ի ձեռն ուխտին ողջախոհութեն: յերիս ուխտս յայսոսիկ, առաքինութեն, և կրօնաւորութեն կախեալ կան. Ուրեմն կարէն ամենեքեան և պարտին աբ լինել; Թէպեա ոչ պարտին ամենեքեան լինել կատարեալ.

ՅԱՒԱՐԱԾ. ԻԹ.

Ուխտին է մարխոյ մտանել ընդ ծակ ասղան, քան մեծատան յարքայութեն ՀՅ մտանել.

Վայ ինձ ուրեմն, և դարձեալ վայ ինձ որ փար-

Թամ

թամ եմ, և մեծատուն, մի ահաւասիկ հատաւ չինէն ամ յոյս մտանելոյ յարքայութիւն.

Պատասխան. Ընդէր վայ և եղուկ ասես անձին քումմ, ով մեծատուն դու? քաջ լեր, և մի յուսար հատիկ, որ ունիս զինչս բազումս; լաւ առ և միտս դքանան քի, և սիրելով մխիթարեսցին սիրտ քո.

Օր հայք Թարգմանեցին (մալխոյ) լադենացիք Թարգմանեն (ուղտոյ) նակ անցանելն Թէ ուղտոյ, Թէ մալխոյ, ոմանք խնամանի հատատ և խոշոր պատճառն, որով նանաւիտքն զնաւն կարի յոյժ պնդեն, և աստիպողականեն ի ցամաք. ղՀել անցուածքն ծակի ասղան, խնամանի զուգուն նմն որ էր յերուսաղէմ, դուռ, և անձուկ, զոր կոչէին ծակ ասղան. ՀՀյն մեկնուԹիւն ծուռ է յոյժ, և լուծանել պիտի զօրուԹիւն քանից ստին; քանզի ի մեկնուԹիւն անտի հետևի, Թէ զոր օրինակ դիւր ինչ էր մալխոյ, կամ պարանին մտանել ընդ դուռն ընդ այն, որ կոչիւր ծակ ասղան; նոյնպէս և մեծատան դիւր է մտանել յարքայուԹիւն, որ է հակառակ մտայ և բանից քի. ուր բեմն անցանելն ուղտոյ, պարտ է խնամալ զուգան; և անցանելն ասղան, պարտ է խնամալ զասելն; և քանզի հրեայք, յորժամ կամէին ցուցանել, Թէ բան ինչ կարի՛ յոյժ դժուար էր, և նբր Թէ անհնարին, սովորական ինչ էր նոցա ասել առակօրէն, դիւրին է ուղտոյ մտանել ընդ ծակ ասղան, քան այն բանն լինիլ, նոյն առակաւ ցուցանէ ստին, Թէ դժուարին է յոյժ մեծատան մտանել յարքայուԹիւն ՀՀյ.

Հղուարկեա. ուրեմն մեծատան անհնարին է ամենևին յարքայուԹիւն մտանել, զոր օրինակ ուղտոյ անհնարին է ամենևին մտանել ընդ ծակ ասղան, և ահա ճառք մեծատանց նոյն պատճառ յուսահատեալոյ.

Պա-

Պատասխ. Եթէ մեծատուն ոչ է յուսացեալ
ինչ նուբ; եթէ նրատաբար ժողովեալ արծաթն նը-
ատուեալ ծախէ; եթէ ողորմած և պիտած զգամնն
նուբ սիրէ աղքատաց; եթէ յօժար է կորուսանել զինչս
նուբ զայ, քան զհարուչսի ինչ մեղ գործել; այն-
պիսի մեծատուն անհնարին չէ մտանել յարքայ-
ութիւն; նա և յընչից նուրոց կանդնէ նա անձինն նը-
րում մին երկնաշէմ ոսկի սանդուղ, որով դիւրաւ
ելանիցէ մինչև ի ծայրագոյն սբեուքեն դասեն; սակ
խակ արարին այնքան մեծատունք, և հլխանք, և
քրիստոսակ Թադեւորք. բայց եթէ մեծատունն յու-
սացեալ նոցէ յինչս նուբ; եթէ անիրաւաբար կուտե-
ալն անիրաւաբար վատնէ շռայլութեբ, խաղիւք, ան-
առակութեբք; եթէ առ ոչ ինչ հատատն զմեղս յաւե-
լուլ և վր մեղաց, միայն թէ զգամնն յաւելցէ և վր
գանձուց; արծաթապաշտ, խստասիրտ, անողորմ և դէմս աղքատաց; այսպիսեաց անհնարին
է արդեօք յարքայութիւն երկ մտանել, ոչ յայլ ու- համր.
րեք պարզ ասաց Տէր Յս, Մրդեանկը, որչափ դժուա- Յ. կէ.

ՀԱՄԱՌ. ԻԲ.

Երկին ասեմ ձեզ, զի նստիցէ և դուք յեր
կոտասան աթոռս, դատել զերկոտասան
ազգս Իլի.

Օրերկոտասանեւորդ տեղի էառ Մատաթիայ, զորօրէ
փոխանակ Յուդայի մատնչին; յետոյ ընտրեցան և այլ երկուաք.
Պօղոս և բառնաբաս ի պաշտօնս առաքելութեբ; ա. կո.
ահա ուրեմն չորեքտասան նստօղք, և չորեքտասան

աթոռք ; զրկեսցին Թերևս յաթոռոյն բառնաբաս, և Պօղոս ? ՊՀՂ , եթէ երկոտասան առաքեալքն դատելոց են միայն զերկոտասան ազգս Իլին , ուրեմն այլ ամ ազգք ապրեսցին և դատաստանին ՀՂ ?

Պատասխ . Հնո՞ամբն երկոտասան ազգաց Իլին , պարտիմք խմանալ զմարդիկ ամենեսեան առ հասցուցակ ; և անո՞ամբն երկոտասան աթոռոց և առաքելոց , պարտիմք խմանալ զամ արդասն որք ի միանգամ դալստեան ՏՐՆ նստցին և լուսաղարդ ամպս երկնից , ընդ Յն , դատել զաշխարհս = ոյ ասէ Պօղոս առաքեալ , եթէ ոչ դնատէք , զին սբք զաշխարհ դատեսցին ?

ա. Կոր. նթ. ղ. բ.

ՀԱՄԱՌ. ԽԹ.

ՀՀ ոք որ եթող զտուն , կամ զկին ... վ անուանն իմոյ , հարիւրապատիկ առցէ .

Ի վերոյ հրամանն եամ ՏՐՆ առն ոչ հրաժարիլ ի կնոջէ ; ապա զին արդ հարիւրապատիկ խոստանայ այնմ որ Թողցէ զկինն նա ?

Պատասխ . Հնո՞ամբն կնոջ , տան , եղբարց , քրոց , հօր , մօր , որդւոց , ագարակաց , պարտիս խմանալ զամ ինչ որ շրջէ զմէզ ի սերոյն ՀՂ , և մեզ է ի դայթագղուԹի , և ի վէմ գլորման , զորպիսի ինչ պարտ է Թողուլ , Թէ և սիրելի մեզ եցէ այն բանն . քան զկին , և քան զորդիս . Իսկ զոր ասէ ՏՐՆ , Թէ առցուք զհարիւրապատիկ ; ոչ կամի ասել , Թէ փոխանակ միոյ կնոջ , զոր եթող ոք վ անուանն Քի , առնլոց եցէ զհարիւր կանայս ի հանդերձեալումն ; բայց կամի ասել , Թէ փոխանակ անցաւոր , և կորուսանելո

կան ընչից ղրե ենթող, առցե զհոգևորս, որք հա-
զարապատիկ ազնիւ են, քան զմարմնաւորս.

ՀԱՄԱՐ. Լ.

Եղիցին առաջինք յետինք; և յետինք առաջինք.

ԱՀա ինքն, հրեայք որք ասին առաջինք, զի նախ քան զայլ ազգն ընտրեցան յԱՀՅ, լինել սեպհական ժողովուրդ նը, եղիցին յետինք քան զամենեսեան, և վը վատասրտութԷ նը, բարձին և նը ազբայ-ութԻ ԱՀՅ; և որք ենն որդիք ազբայութԷ եղեն և խաւարն արտաքին. նսկ յետինք, այսինքն հեթա-նոսք, որք յետոյ քան զհրեայս կոչեցան յԱՀՅ, և հնազանդ կացին ձայնի նը, եղիցին առաջինք, և տացի նը ազբայութԻ որդւոց; զոր և ցուցանէ ԱՏԸ առաւել տանուտէն, որ հետևի և գլ. Ի.

ԳԼՈՒԽ Ի.

ՀԱՄԱՌ. Ա.

Նման է աշխարհիս երկնից առն տանուտեր, որ ել ընդ առաւօտս ի վարձու ունել գինեակս իւրեանց.

ՆՄԱՆ տանուտէր է մարդ աշխարհի . այդի է եկեղեցին աշխարհ . մշակք են մարդիկ առանձինքեան . աշխատէ տանուտէր միջակաց գվարձն , առաքէ դահեկան մի ; այսինքն խոստանայ աշխարհիս երկնից թագաւորութիւն որ մտանեցէ ի սէր եկեղեցի , և հաւատարմաբար գործեսցէ գործն աշխարհի . Յամ ժամու առաքէ տանուտէր գինեակն յայդի իւր ; քանզի աշխարհ և սկզբանէ անտի աշխարհին , մինչև ցկատարած , անդադար կոչէ գմարդիկ առ ինքն , և հրաւիրէ գնոսա մտանել յայդին եկեղեցւոյն իւրոյ . Առաւօտ , է սկիզբն , և երեխայութեան աշխարհն , յաշխատայ ի վեր , մինչև ցնոյ , զամս 1656. Երրորդ ժամ է մանկութեան աշխարհն , ի նոյէ , մինչև ցաշխարհաւ , զամս 382. Վեցերորդ ժամ , է երիտասարդութեան աշխարհն , յաշխարհատայ , մինչև ցյովսէս , զամս 425. Իններորդ ժամն է այրութեան աշխարհն , ի յովսիէ , մինչև ցքն , զամս 1589. Մեասանասներորդ ժամն է ծերութեան աշխարհն , ի ծնողէնն Յեհ քն , մինչև ցմիւսանգամ գալուստն նր . Իսկ երեկոյ է ինքնին կատարած , կամ օրն յետին կենաց մե-

մերոց, յորժամ հատուսցէ տանուտէր ընծ միակաց
իւրոց, ըստ գործոց իւրեանց. աշակերտք կոչեցան
հրեայք, որք ընդկար ժամանակ բարձին զծանրութիւն
աւուրն, և տօթն, այսինքն զդժուարակիզ բեռն
և լուծն հին օրինացն. Յետ նոցա կոչեցան հեթա-
նոսք, և քրիստոնեայք, զորս մինչև ցմեռս սահմանեցոյց
ժամն տանուտէր ոչ կալաւ ի վարձու; քանզի մինչև
ի գալուստն Յի քի, աբ Նահապետքն, և մար-
գարէքն զիոյթ ինչ ոչ ունէին զհեթանոսս դարձու-
ցանել ի հաւատոյ ընծ, յաշխատութիւն. Ի տալ
տանուտէն միակաց իւրոց զվարձն, սկսանէ ի յետնոցն,
որ ցուցանէ զգերազանցութիւն նոր օրինացն, և վեր քան
զհինն. Տանուտէրն զյետինս հատուցանէ առնել
առաջնոց, առ ի խրատել զմեզ, թէ արդարահատոյց
ընծ զվարձն ծառայից իւրոց չափէ, ոչ միայն ըստ
երկարութեան աւուրց զորս ծառայեցին նմա, քայց զլ. ը.
առաւել ըստ հաւատարմութեան, և ըստ ջերմեռան-
դութեան, որով եղեն նմա ի միակութեան, և ի սպա-
սու: ոմն սակայն ի գերս նմանատութեան, թէ կատա-
րեալ ի սակաւուստ եղեալ զժամանակս երկայնս.

ՀԱՄԱՐ. Ի Ը.

Աշհաւասիկ ելանեմք յերուսաղէմ և որդի մարդոյ մատնեսցի.

Բազում առաջ նմանատուէր ոմն, թէ նախատու-
չանել հարցմանաբ նեռնց թեթևագոյնք են. Յաճախ
յաճախ ածելով զմտաւ զչար աղէտն որք մեր ի վր
կան, ընդելանամք կերպիւ նուիք ընդ նմ, և նախա
պատրաստին առ սակաւ սակաւ սիրտք մեր, մի

խաւ

խոտիլ ի պատահիցն նեղութեց, բայց յաւէտ հանդարտութիւնն երկայնամտութիւնն համբերել նմ. Տաւուր մեմ աղվես եառնս զառնուծն, վասնեցաւ յոյժ ի առնութիւնէ գազանին = եառնս գնա մեսս անգամ, և զահիհարաւ, այլ ոչ այնչափ. Երբեմն անգամ եառնս գնա, և բնաւ ոչ երկեաւ; բայց համարձակ, և բարձրամիտ գնաց, մատեաւ առ առնուծն, ընդելացան, դարձան բարեկամք.

Խորհանօք, մինչ ի վր կան, սիրտ բեկանի,
Եթէ նախ ի միտս ածան, սիրտ քաջալերի.

Յուրեմն նախահաւելեալ ասր Յն հալածանաց և փորձութեց, որք ի մօտոյ գալոց էին ի վր նր ի կողմանէն հրէից, զայն առաջադոյն ծանուցանէ աշակերտաց նորոց, զի յորժամ այն ամ եղիցի, մի գայթագղեսցին, և մի խոտիցին սիրտք նց. Հաւասիկ, ասէ, ելանեմք յերուսաղէմ, և մատնեցցի որդի մարդոյ նայապետիցն և դպրաց. Նք զիս ոչ սպանանիք, քանզի ոչ է արժան նց սպանանել զոք, բայց մատնեցեն զիս հեթանոսաց, այպանել զիս, և ի խաչ հանել. Օյն երբեմն լուան քրիստոնեայք, ոչ լքան սրտիւ, բայց յաւէտ քաջալերեցան; և յորժամ նախապատմեալ անցքն անցին ընդ Յն, արիացեալք, կազդուրեալք սկսան համարձակապէս քարոզել զնա, մինչև մինչև անօրէնն նր զանձինս նուիրեանց դնել, և մատնել ի մահ.

Հաւարկեա. Զուրկաս հաւատարմանէ ասէ, թէ առաքեալք ոչ նմանցան յարդոյ ասէր ցնա Յն, այլ էր բանն ծածկեալ ի նմ, և ոչ գիտէին զառաջինեալն; ապա զի արդ քաջալերեցան բանիւ զոր ոչ նմանայինն?

Պատասխանի տայ Ոսկէբերան, Թէ առաքեալք նմացան արդեօք զոր ասէր ցնա Յն, վ չարչարա-

նաց

նայ Իւդոց, բայց ոչ Իսկացան յայնժամ, Թէ Քո՞ւ մա-
հուամբ Իւրով փրկելոց էր զաշխարհ.

ՀԱՄԱՐ. ԽԱ.

Աղա զի նստցին աք երկու որդիք Իմ, մի ընդ
աջմէ քումմէ, և մի ընդ ահեկէ յար-
քայութեէ քում.

Աղօթէ կին Օբեդեայ շարժեալ մայրական սի-
րոյն առ որդիս Իւր երկուս Յակոբ, և Յոհան-
նէս, խնդրէ ի Տէրէ, զի գնահատեսցին, և զիահէ-
րէց տայցէ նոցա յարքայութեէ Իւրում. Քանզի այսպէս
գիտէր պատճառսէ կինն, Թէ Քո՞ւ Թագաւորութեէն
լինելոց էր Թագաւորութեէն ինչ Ժամանակաւոր. Պա-
տասխանի տայ Քո՞ւ, ոչ՝ մօրն, այլ որդւոց, քանզի
մո՞ւ նոցա, և ի խնդրոյ նոցա հայցէր մայրն ի Տէրէ, և
ասէ ցո՞ւս, ոչ գիտէք զինչ խնդրէք, զի դժուարհաւատս
խնդրէք փոխանակ հոգևորաց. Աղյուսս համարիք
դուք, Թէ փոխանակ զի էք խնամիք Իմ, և ապրա-
կեայք, մո՞ւ այսօրիկ զայն ես տայ Ձեզ Ձրի, որ ոչ
առնի, բայց միայն ըստ արժանաւոյ Ժրաջան, և քա-
ջասիրտ պատերազմողաց ? Կարէք դուք առնուլ
զբաբէնն; բայց ընդհանալ կարէք և նահատակիլ
յասպարիսն ? Կարէք ընկալնուլ զպատակ յաղթուԹէ;
բայց կարօղ էք նաև յաղԹահարել զԶշտամն, և
այնուհետև չափ գինն Իմ դալ մինչև ի մահ ? Եւ նք
ասեն, կարօղ եմք. Աստ ցո՞ւս Յո՞ւ, գիտեմ ար-
դեօք զի զբաժակն Իմ ըմպիցէք, և գկնիք-ապտիս տան-
ջանս կրեսցէք մո՞ւ անուանն Իմոյ; բայց նստուցանել
ձեզ ընդ աջմէ, և ընդահեկէ Իմմէ, ոչ է Իմ տալ
Ձեզ,

ձեզ, այլ որոց առնեալ է ի հօրէ նմանէ, այսինքն, մինչ չէ առեալ է ձեր զպատերազմ ինչ, ոչ վայելէ ինձ առ ձեզ զվարձն, զոր սահմանեաց հայր իմ ջատալ բայց միայն այնոցիկ որք ձգանց և չարչարանաց բաղմաց համբերեալ իցեն մինչև ի սպառ.

ՀԱՆ ՄԱԼ. Լ.

Աշխատ կոչէք երկու նստանին առ ճանապարհաւն.

Աշհաւասիկ ՄԱԹԹԷոս ասէ, Թէ եբաց Յս զաչս դ Յ.խզ. երկու կուրաց; նոյնպէս ՄԱՐԿոս ասէ, Թէ մի էր կոյր; և առաքեսէ զանուն նր, և զանուն հօր նր, և զի պլժ.ըլէ. արդ ի կոչել զնա ՅՀ, ի բաց ընկենէ զձորձն իւր, և եկն առ Դա. Նոյնպէս և ղՈՒԿաս ասէ, Թէ եբաց քյն զաչս միոյ և եթ կուրէն. ղՀՀ ՄԱԹԹԷոս և ՄԱՐԿոս ասեն Թէ այս հրաշագործուԹԻՆ եղև մինչ եբանէր Յս յԵՐԻԽՈՎԻ; իսոկ ղՈՒԿաս ասէ Թէ այն եղև մինչ մերձենայր Յս յԵՐԻԽՈՎ. Պարտ է ոչ բեմս ասել, Թէ աշԱՒԱՏԱՐԱՆԻՉքն հաւանաբար չէն ընդ միմեանս; կամ Թէ այս ոչ է մի և նոյն պատմուԹԻՆ նց, և ոչ մի և նոյն հրաշագործուԹԻՆ քյն, բայց երեք այլ և այլ պատմուԹիք, երեք այլ և այլ հրաշագործուԹիք.

Պատասխ. Երից աշԱՒԱՏԱՐԱՆՉաց, մի է և նոյն պատմուԹԻՆ, և քյն մի և նոյն հրաշագործուԹԻՆ; և ի միում վայրի, և ի միում ժամանակի բացան աչքն կուրաց երից, որոց զԱՐԿուսն յիշէ ՄԱԹԹԷոս, և զմիսն յիշեն ՄԱՐԿոս, և ղՈՒԿաս; Թէպէտ ի պատմելն նց զայն մի և նոյն հրաշագործուԹԻՆ, զպատճ

դայս

դայս ոմանս չիշէ միայն , զորս ի բաց եթող միւսոյն , որ սովորական ինչ է ձեռնատուին . ուրեմն հաճախնեցոյս զնոՅն ընդ միմեանս , ասելով թէ կոյրն այն մուրացիկ , զորմէ պատմեն Մարկոս և Ղուկաս , առ Ճանապարհաւն նստէր , յորժամ ելանէր քՈՅ յԵրիքով ; և երբեմն լուաւ թէ ՅՈՅ Նազովրեցի է , սկսաւ աղաղակել , ՅՈՅ որդի Դաւթի ողորմեացի ինձ ; և քՈՅ ոչ կամեցաւ յայն ժամ բանալ զաչս նոՅ , քայլ զանց արար , գնաց յԵրիքով , և զկուսաւորութեի կուրին յետս ձգեաց միանշէ դառնալն նոր յԵրիքով է . էոկ միանշեռ կայր նա յԵրիքով , եկին կոյրք այլ երկու , և առ նոյն Ճանապարհաւ նստեալ սպասէին ընդ մուրացիկին դալստեան միմիչին : և երբեմն լուան , թէ քՈՅ ելեալ էր յԵրիքովէ , և գալ յր , սկսան երեքեան աղաղակել ի մի բերան , որդի Դաւթի , որորմեացի մեզ , և յայնմ ևոկ ժամանակի , կուսաւորեաց ՅՈՅ զաչս նոՅ .

ԻԲ.

ՀԱՄԱՌ.

Պատանէք ինձ կապեալ, և յաւանակ ընդ նմին; լուծէք, և ածէք ինձ; և եթէ ոք ասիցէ ինչ ձեզ, ասասջիք եթէ Տէր նոցա պիտոյ են.

Զայն այն (իւրեանց) ոչ է գրեալ ի Մատթէոսէ եւանգելեան, յորում գրեալ է միայն, Տէր պիտոյ են, այսինքն, Տէր Յի, և ոչ Տէր նոցա. Իբրև լուաւ արբն, թէ պիտոյ են Յի, առ ժամայն առաքեաց զնա քանզի էր նա բարեկամ Տէրն; և ոչ ինչ դանդաղեալ թոյլ եառ Պետրոսի և Յոհաննու լուծանել զէշն.

Հարցանեն. Ընդ էր կամեցաւ Յն գալ էշոյ աղէմ, հեծեալ էշէ, և ի վր յաւանակին նշոյ?

Պատասխ. Այն ամ եղև, զի լցցի բանն մարգարէից վր Յի. Ուրեմն պարտիս գիտել զի հինն կտակարանն նախապատրաստակ էր նորոյն, և կտակարան նոր, հնոյն ինքնէն և կատարուեցաւ է. Որ ինչ ասացաւ ի հնում, այն լցաւ ի նորում; և այնու նոր գիտակութիւն առնուն մինն ի միւսոյ, հինն ի նորոյ, և նորն ի հնոյ; և այն պատմանալն հատանձնութիւն երկու կտակարանաց, յայտնապէս ցուցանէ ընդ դէմ հրէից, թէ Տէր մեր Յն վրն ճշմարիտ աշխ է, և անկեալութիւն ապիրատ, մինչ տեսանէին նոքա կատարել

բնլյանձին քի, զոր ինչ Օրինքն և մարգարէքն առաջադոյն ասացին յաղագս Մեսիային.

Աշնհայր ըստ մարդկութե Ծնանան քրս և Մարիամայ կուսին ; ի լցին բանն որ ասացաւ ի ձեռն Եսայեայ մարգարէին, Ահա կոյս յղասցի, և ծնանիցի զորդի, և կոչեսցին զանուն նր Էմմանուէլ որ թարգմանի, ընդ մեզ Աստ. ՂԼ.Է.ԺԴ.

Ծնանան ի մէջ դիշերոյ ; Օի լցին բանն նմասանոյն որ ասէ, մինչ դեռ խաղաղութե պատեալ էր զամ, և դիշերն նուրով արագութե ընդ մէջը, ամենազօր բան քո ստր յերկնից ելաւ. Համասա. ԺԲ.ԺԴ.

Նորածնն երկնըպատն յերկոյ Թագաւորայ ; ի լցին մարգարէութե Դաւթի որ ասէ, Թագաւորք Թարսեայ և կղզեաց պատարագս մատուսցին նմա, Թագաւորք Արաբայ և Սաբայ պատարագս բերցին նմա . Սաղմ. ՀԱ. Ե.

Յերեսաց Հերովդէի արքայի փախչի յԵգիպտոս ; ի լցին բանն զոր ասաց Եսայի մարգարէ, Ահաւասիկ ստր նստեալ ի վր թեթեւ ամպոյ եկեսցէ յԵգիպտոս . ՂԼ.ԺԹ.ա

Ահաւադիկ ինա Տուդայ մատնիչ երեսուն արծաթի, և այնու գնեցին զագարակն բրտի ; ի լցին բանն որ ասացաւ ի ձեռն Օգբարեայ մարգարէին, կշռեցին զվարձն իմ երեսուն արծաթի . ՂԼ ԺԱ. ԺԲ.

Քրս և նախ հանելոյ զհանդերձն բաժանեցին ի ձակատ, ի լցին բանն Դաւթի մարգարէին, բաժանեցին զհանդերձն նմա, և ի վր պատմուճանաց նմոց վիճակս արկանէին. Սաղմ. ՆԱ. ԺԲ.

Ուրբանն ըստ նոյն օրինակի, հեծեալ Տր յէշ, և ի յաւանակ նշոյ երթայ յերուսաղէմ, ի լցին բանն Օգբարեայ մարգարէին, Ուրախ լեր յոյժ դուստր

այնոսիկ, զարմանան զուսաց Երուսաղէմի; ահա թէ
զաւուր քո գայ առ քեզ արդար, և փրկիչ նոյն հեղ
իբ. թ. և հեծեալ ի վր էշոյ, և յաւանակի նորոյ.

Եւ յոմանսիւ գտանեմ զդիրսն, և դիւրաւ եմասցես, թէ
որ ինչ գրեցաւ ի հնումն, այն յանձին Տեառն կատա
րեցաւ ի նորումն. Էինն ի հեռուստ նկատէր; նորն
առաջի կացուցանէր. Էինն էր ապառնեաց խոստումն;
նորն է խոստմանց կատարումն. Էինն առեանկէր իբրև
ընդ հայելի օրինակաւ; նորն առեանկ համարձա
կապիր, և դէմ յանդիման. Ի հնումն աւուրն ինչ անցա
նէր ստուերաւ; ի նորումն աւուրն ի լոյս աճաւ.
Էինն նայէր ի նպատակ; և նպատակ էր Տէր քրիստոս
իբրև զդէտ առ որ նկատէին Օրէնքն և մարգարէքն.

Հարցանես. Օրինչ նշանակէ էշն, և յաւանակն
էշոյ? Եւ զինչ խորհուրդ ունի թէ քրիստոս
նախ ի վր էշոյն, և ապա ի վր յաւանակին?

Պատասխան. Էշն կապեալ նշանակէ զազգն հրէից,
որ կապեալ էր մեծանասկան օրինօք և արարողութեամբ.
Յաւանակն էշոյ նշանակէ զազգն հեթանոսաց, որք
իբրև զամանձնակեաց երևեալ, զհետ երթային հաճոյից
սրտի իւրեանց. Եւսաև քրիստոս նախ ի վր էշոյն, քանզի
հրէայք նախ հրաւիրեցան լինել սեպհական ժողո
վուրդ Աստուծոյ. Յետոյ զէշն թողու քրիստոս, և նստի ի վր
յաւանակին; քանզի որով հետև խոստացուցին հրէ
այք զսիրտս իւրեանց ոչ հնազանդել Աստուածութե
ան, և ի բաց մերժեցին զբանն Աստուծոյ, ի բաց և եթող
զնոսա Տէր, և Յն աշակերտացն, և աշակերտից յա
ղորդէն սպասաւորք բանին, և դարձան առ հե
թանոսս, ոյք առին Պօղոս և Բառնաբաս հակա
ռակորդաց հրէից, աշակերտ նախ պարտ էր խօսիլ
զբանն Աստուծոյ, և քանզի դուք մերժէք զնա, և ոչ ար
ժան

ժանիս հատարիք զՆեղ կենացն յաւիտենականաց, զոր ետ ահաւասիկ դառնամք ի հեթանոսս.

Գ-որդ աշուաք. ԺԲ. խոշ.

ՀԱՄԱՌ. Ը.

Եւ բազում ժողովուրդք տարածեցին զհան դերձս ճանապհի.

Բայց ոչ անպատ ի սէր դիտէն, անուշամբն Երու-սաղէմի նշանակին հոգի արդարոյն: լինի ուրեմն քեզ, քի հանդիսական մուտն յԵրուսաղէմ, դերապայ-ծառ օրինակ գալոյն նոյն քի ի սիրտ, և ի հոգի արդարոյ, ի ձեռն հաղորդութեե. Համեմատեսցուք զմինն ընդ միւսոյն, և տեսցուք թէ զի արդ պարտ ի մեզ ընդ ունել զԱՏՐ Յս, յորժամ արժանի առնէ այդ առնել մեզ, և տալ մեզ զնմարմին նուր և կեր-բակուր, և զարիւն նուր յըմպելի.

Ա. Երկինք և երկիր ընդարձակ ԱՏՐն, կարէր Թադաւորական փառօք, և արքունի հանդիսիւ մտանել յԵրուսաղէմ. ոչ դնէ յատկս զդնացս նուր, և շրջի ի վր Թևոց հողմոց; ոչ արար զհրեշտակս նուր յոգիս, և զպաշտօնեայս նուր ի հուր կիզիչ, կարէր երկնաւոր զօրաց հրամայել, և ասել, Եկայք դուք, և կացէք ինձ ի սպասու: բայց առաւել կա-մեցաւ, օրինակաւ և բանիւ նուրով ուսուցանել մեզ զխոնարհութեե, և հնձեալ չհի մտանել յԵրուսա-ղէմ. Ձէչ մտանի ԱՏՐ յԵրուսաղէմ, յորժամ նստե-ալ ի վր Թեթեւոյն ձևոց, և ծածկեալ ի նեղքոյ տեսակաց հացին և գինւոյ, մտանի ի հոգիս ար-դարոց, ի ձեռն հաղորդութեե.

Բ. Բազում ժողովուրդք հատանէին զրտաս ի ծա-ռոց,

ռոց, և տարածէին ի ճանապարհի ; այլք զհանդերձս իւրեանց տարածեալ, զարդարէին զտեղիս, ընդ որս անցանելոց էր Յս. Հատանել, և զարդարել, յերկուս յայսոսիկ կանխեալ կայ ամ պատրաստութիւն զոր պարտիմք առնել, առ ի հաղորդիլ արժանապէս մարմնոյ Տեառն. Պարտ է նախ հատանել; զինչ հատանել? Օմեղս մեր, և զոր ինչ ի սոսին մեզմէ անհաճոյ է աչաց. Իւր հատանել? Թ-րով աղաչութիւն. Գ-հատանիցէ ուրեմն Թէ են մեր մեղքն եթէև անիծեալ ոսոս անիծեալ արմատոյն, որ է չար ցանկութիւն մեր. Յարմատոյ անտի բողբոջեալ ելանեն և արձակին խիտ առ խիտ ամ անօրէնութեանց ոստեղունք և ոստք, զորս պարտ է հատանել, և Թէ հնար ինչ եղե, արմատաքէն զսոսիս մեր սրբելով անկեղծ, և անթերեւ խոստովանութիւք, և հրաժարելով ոչ ի մեղաց միայն, բայց և յամէ պատճառաց մեղանչելոյ : և վն այնորիկ պէս ցանկութիւն արմատն ոչ լռէ եղբեք ի բուսուցանելոյ զոստս մեղաց, պարտ ևս է մեզ ոչ լռել եղբեք ի հատանելոյ. աղ՝ն նակ է խրատն Պօղոսի առ Կորնթացիսն; ՚ա. գԼ. ժա. իը. փորձեսցէ մարդ զանձն իւր, և ապա ի հացէ անտի կերցէ.

Գ. աղաւել պէս արժանապէս կերոյկ ոչ ի հացէ անտի կենաց, ոչ է նմա բաւական Թրով ապաշխարութիւք հատանել զոստս անօրէնութեց, և զսիրտ նուր սրել ի մեղաց; պարտ է նմա և զսրբեալն հողի զարդարել, պաճուճել, գեղապճնել, զի ի մտանելն երկնաւոր փեսային, ի հարսնիքն սենեակ, դասնոյք գնա պայծառացեալ վայելչական զարդուք, և անդ հանդուցեալ միսիւն նատցի. Էակ զոր օրինակ են մեղքն բնծ և արատ հոգւոյն; նոյնպէս հոգ-

ւոյն

ույն զարդարանք ին քրիստոնէական գործութիւք. Պէտն մարմնոյ ոսկւով, արծաթով, և երեսելի հանդերձիւք; պէտն հոգւոյ սիրով, յուսով, հաւատով, և խոնարհութիւբ սրտի. ձիմ փառք դասեր Թագաւորի ե նեբջոյ է, ասէ Դաւիթ սաղմոսի. Սաղմ. խդ. խբ.

Դր. Եա զդոյշ լիր Թէ ե մտանել ձի յերուսաղէմ, հրեայք զարդարացուցանէն մանաւանդ զայն տեղիս, ընդ որս անցանելոց էր փրկիչն։ Նոյնպէս և դու, ե դայն քի առ բեղ ե ձեռն հաղորդութէ, զարդարեա մանաւանդ զայնոսիկ, ընդ որս քի ե ներս, ե սիրտդ մտանէ. Մտանէ ընդ բերան, մտանէ ընդ լեզու; զարդարեա ուրեմն զբերանդ փառաբանութէբ, և սաղմոսերգութէբ; բայց զշնութեանդ, և զբեղուդ արձակեա, պատուել զօրհնաբանութեիս էդ. Հզաղաղակեա ե բարձր ձայն ընդ որդիսն ելի, Օրհնութեի որդւոյ Դաւթի, օրհնեալ որ գայ յանուն Տեր. Հզնա դու ցորդին Մարիամու, զոր Եղիսաբեթ առեր ցմարիամ, ուստի ե ինձ այս, զի գիտացի Տէր իմ առ ես? Հզնա ընդ Դաւթի, ուվ ե մարդ, զի չիշես դու զնա; կամ որդի մարդոյ, Թէ այց առնես դու նմա? Հզնա ընդ հարսնեբատեսին, Տէր չեմ բաւական, Թէ ընդ յարկաբնմով մտցես, այլ ասա միայն բանիդ, և բժշկեսցի հոգի իմ. Կամ երգակից եղեալ ընդ հեղեղոյն քի, զուարձացեալ սրտիս, քաղցրաձայնայն նուագեա. Մատթ. ը. ը.

Հայըն հրեշտակային
հայ լինի մարդկան;
այլ հայըն երկնային
օրինակայ վաղճան.
ուվ զարմանալի բան

Ուստ

ոչ ետուն մարմինն
աղքատ Յովսէփ և անպտուղն.

Նայ և հոգւոյն պարծն հատարեմ ես զարտաքին վայելչութեն մարմնոյն, զպարկեշտութեն, և զհամեստութեն աչք չարժմանց նր; որպիսիք են, առ որ սէղան մերձենալ նօթի, և անձաշակ; պատկառեալ դիմօք, զլխակոր, երկրահայեաց, չրջեալ ի ծունկս ընկալնուլ զերկնաչուս հիւրն; և ոչ անվայելչապէս դանդուն; ոչ ամբոխեալ, խմբեալ, խռնեալ, կրնկնադոխ, անպատշաճ շշտապութեբ: ոչ աղաղելով անպատեհարար; ոչ կատելով խառնիճաղանջօրէն; ոչ վայվայելով. վայ լրբութեբ, և անզգամութեբ մերում? Որպիսին խոնարհութեբ պարտ է մեզ մեղաւորաց ընդունել զայր, որոյ առաջի զահեհարեալ դողան զհրեշտակք երկնից, և անկեալ յերեսս, ահեղագոչ Հայեցիւ երկին զեռահիւսակ սբեսայութեն ասելով, ԱՒ ԱՒ ԱՒ ՏԻՐ զօրութեց; լի է ամ երկիր փառօք քովք.

ՂՈՒԿԱՍ. Ի-Բ.

Եմուտ Տն ի տաճարն, և էհան արտաքս
զառևտրականն որք վաճառէին.

Երկու անգամ էհան ՏԻՐ մեր Տն քն զվաճառականն ի տաճարէն. աղուաջինն անդամ եղև յամի ՏԻՆ երեսնևերրորդի, և էր զատիկ հրէից. Օյն պատմէ Յօհաննէս գլ. Բ. ժդ. Երկրդ անգամ եղև յամի վերջնում կենաց Տեր, յաւուրն աւագ երկուշաբթի, ոմն գրեալ է մատթէի նա. ԻԲ.

աղնջպաեռեալ էր տաճարն Սաղոմոնի յանդրպաեռս,
կամ

կամ ի բաժինս երկս. ձՀրաւիրէր եւ ի ներքուստ կողմանէն, եւ կոչէր ՄԲ ՈՒբոց, կամ ՄԲուԹԵԻ ՈՒբուԹԵց, կամ ղ՚աբերն, կամ երկիր խորան; եւ ոչ էր օրէն ումեք անդր մտանել, բայց միւմ եւ ԵԹ քահանայապետին, յամի մի անգամ, ոչ առանց գիշոց առ եբրայեց Թ.

ՍՈաձարէին երկիր, կամ միջին անջրպետեան կոչէր ՄԲ, կամ ՄԲուԹԵԻ, կամ խորան առաջին, եւ անդր մտանէին յամ ժամ միայն քահանայք, կատարել ղպաշտօնունս իւրեանց.

Երրորդ անջրպետեան տաճարին յարտաքուստ կողմանէն, կոչէր Սրահ արտաքին, կամ սրահն Սաղոմօնի, կամ սրահն հեԹանոսաց, քանզի եւս հեԹանոսաց, եւ անԹլիատ այլազգեացն, որք պաշտէին զմի եւ ԵԹ աՀԵ, եւ պահէին զբնական օրէնսն, եւ ակն ունէին գալստեան միջկին, համարձակ էր յայն սրահն մտանել. ՈՒրեմն յորժամ ընԹեռնուս ԹԷ Նմուտ Յս ի տաճարն, եւ էհան արտաքս զամենեսեան որք վաճառէին եւ գնէին ի տաճարի անդ, եւ կործանեաց զսեղանս հաւատավաճառաց; ըստ այն պատճառս եմանալ, ոչ վս ՄԲուԹԵԻ; եւ ոչ վս ՄԲուԹԵԻ ՈՒբուԹԵց, բայց վս սրահին Սաղոմօնի, ուր սովորէր Յս երԹալ յաճախակի՛ խրատել զժողովուրդսն. Իսկ քահանայք գլխաքաղ եւ արձանաԹապաշտք, զայն սրահն տային ի վարձու լոմաւոխոյ, եւ վաճառականաց, որք անդ վաճառէին զոչխարս, զնախատս, զարջառս, զաՀարակս, զաղաւնիս, եւ զոր ինչ օրէն էր հրէից մատուցանել ԱՀՅ ի պատարագ; եւ ի մէջ առեալ եւ վաճառելով կախելով, կռուՀելով, երդնելով, զրկելով, խաբելով, ոչ սովորուԹեամբ եւ վաճառականաց, զտաճարն ԱՀՅ առնէին, ոչ տուն

աղօթից, բայց զայրն աւազակաց. Յորոյ յաղագս բարկանայ Տէր սրտմտութիւնք ի վր անդգամ ամբոխին, և բոլոբոքեալ նախանձու փառաց հօր նորա, ցրուէ, քանդէ, կործանէ զնեղեալսն նմա, և չնչանեալ խաղաղասաւ սատակէ, հարկանէ, բռնադատէ ի տաճարէն ելանել.

Որչափ և առաւել արժանի են խրատուս և դատից այսօրեայ բարուց քրիստոնէիցդ, անամօթք, լիրբք, անպատկառք, որք հանապազ օր անդգամ ուղեն դնեն ձայ ի տաճարի նորա? Որք յեկեղեցիսն ժողովին, ոչ կալ յաղօթս, բայց խորհիլ զանբաւութիւն, զրուցել լրբաբար, յանդիմաբար վայ վայել, նոր թէ ի հրապարակս, և ի շուկայս. Ով քահանայք դուք որք պատդամաւորիք վր քրի, ընդէր նախանձաւոր ոչ էք փառաց նր? Ընդէր էք ի կիր ոչ արկանէք զայն հոգեւոր եղջիւրն որ տուաւ ձեզ ի բարձանց, խրատել, կշտամբել, յանդիմանել զանպատմս? Վայ ձեզ, եթէ վր Թուրքիք ձերոյ անարգեալ անշքանայ տուն ձայ, և դնայ յարհամարհանս վայելչութեն, և պատիւ եկեղեցւոյ ձերոյ.

Օրեղանս աղաւնաձաւաց խորհրդաբար մեկնեն զերեմիա և ձայբոսիոս, և ասեն թէ աղաւնիքն նշանակեն զպատգամս հոգւոյն սրբոյ, և աղաւնաձաւք նշանակին զեպիսկոպոսս. ձղջանէվաձաւք զաղաւնիս վաճառեն, յորժամ եպիսկոպոսք, կամ և քահանայք վաճառեն կամ ստանան ընդ արծաթոյ զպատգամս հոգւոյն սրբոյ, և դնոյ կորստական ընչիցն պաշտեն ուսիք զիարդն քահանայութիք, կամ եպիսկոպոսութիք; կամ զայլս այսպիսիս հոգեւոր չնորհս, զորս յաձայ առնն ձրի, ձրի ոչ տան.

Ի հատ

Էհատ և վաղուց հետէ աղաչեալն Պետրոս և ըն-
նդ ղվճիռ դատաստանատուրեանէ , առնելով նախահօր նդ գործ.
կախարդ Սիմոնին , աղծաթ քո , ընդ քեզ լիցի և կո- աղաչ.
րուստ , զի զպարգեւն աղՅ հաւատացեալ ընչիւք առա- ը. ի.
նալ , և արծաթով վաճառել .

ՀԱՄԱՐ. Ի-Թ.

Եւ տեսանել զԹզենին մի և վը ճանապարհ
հինն , նկն և նա .....

Բարուք դեռեր Յս , զի այն Թզենի զԹուզ ինչ
ոչ ունէր , այլ միայն տերեւս ; ուրեմն ընդ էր դայ
խնդրել զպտուղ և նմա ? ՌՀել քս և Թզենւոջ զինչ
խնդրէր զպտուղ , մինչ չէր ժամանակ Թզոյ , ոչ պարզ
ասէ Մարկոս ժա. ժգ. և ԼԹէ ժամանակ չէր Թզոյ ,
զինչ մեղք ունէր անպտուղ Թզենին , և ընդէր քս
չորացուցանէ զնա , վը չունելոյ նը զԹուզն .

Պատասխ . Թզենին նշանակէ զժողովուրդն հրէից
յորոց ինդրեալ աղՅ բազմից անգամ զպտուղս ար-
ուեստ , ոչ գտեալ էր ի նմա զպտուղ ինչ , բայց միայն
զկանաչ ունայնութեանէ , և զտերեւս կեղծաւորութեանէ ;
ուստի նրաւ անիծանէ զնա ատր , և ցամաքեցու-
ցանէ , և բառնայ ի նմանէ զարքայութիւն աղՅ , տալ
զնա ազգի հնազանդագոյ , որ առնիցէ զպտուղս նը .
Երկիր ուրեմն և դու , ով Թոյլ քրիստոնեայ , որ ի
պարտիզին նկեղեցւոյ առնիցես ընդ ի գնացս ջուրց
ողորմութեանց աղՅ ; քանզի ԼԹէ ի գարն քի առ քեզ ,
յորում ժամու և ևթէ , գտանիցես Թաիւր , և ու-
նայն ի բարն գործոց , ժառանգեսցես և դու զա-

նէծս նը, և երբև զծառն չորացեալ արկանիցես ի հուր անշէջ դժոխոց.

ՀԱՄԱՐ. ԻԸ.

ՀՈՌՆ ՄԻՈՂ ԷԻՆ ԵՐԿՈՒ ՈՐԴԻՔ ....

ԱՅՍ առակաւ առաքեալ ըզպատճառն անաջ գուշէ, և դատապարտուշէ հրէից, որ է խստասրտուշէն նոցա և անհնազանդուշէն. ոչ սակայն, այլ որում են երկու որդիք, և ասէ ՀՈՐ ԱՂԶ ՄԵՐ. ԵՐԿՈՒ ՈՐԴԻՔ, են ազգք երկու, մին հրէից, միւսն հեթանոսաց. ԵՐԻՑ ՈՐԴԻ, է ազգն հեթանոսաց, և ասի երից, զի ըստ ժամանակի, առաջադոյն եղև քան զազգն հրէից. ՀՈՌԵԱԼ ԱՐ ԶԱՐԱՏՈՒԷՑ Ի ՀՕՐՔ ՆՈՒՐ ՄԻ ԳՈՐԾԵԼ ՅԱՅԳՈՒՈՑ ՆԸ, պահելով զբնական օրէնսն, ոչ կամեցաւ հնազանդել, բայց յաւէտ զհետ գնաց ցանկուշեաց, և մոլուշեաց; ՅԵՏՈՅ ՂՂՋԱՑԵԱԼ ՉԳԱՒ ՅԱՅԳՆԻՆ, և պահեաց ոչ միայն զբնական, այլ և զաւետարանական օրէնսն. ՄԻՒՍ ՈՐԴԻ, որ է ազգն հրէից, զնոյն պատուիրէր առեալ և հօրք նուրմն ելնել, և գործել զայդն, կատարելով զօրէնսն որ տուեալ էր նմա յաշխ, և ձեռն էմօսէի, հաւանեցաւ առժամայն, և յանձն եառ գործել, և պահել զօրէնսն; բայց յետոյ ապստամբեալ, Թուլացեալ ոչ չգաւ յայգին, և զանց արար զօրինաւքն աշխ, որով յաղագաւ անարդեցաւ ի նմանէ.

ՄԵԿՆԻՆԿ ոմանք ասեն ԹԷ ԵՐԿՈՒ ՈՐԴԻՔ, են երկու կերպիւ հրէայք. այլք են դուհինք, մաքսաւորք, պոռնիկք, մեղաւորք, որք ապաստամբեալք ի սիրբանէ, խստացան չերթալ, և չգործել զայդն, և

զը

զօրինս չպահել ; յետոյ պարթուցեալք քարոզուԹիք Յօհաննու մկրտչին , ընդան , և գործեցին , և զօրինս կատարեցին . ապրիլ են քահանայք , օրինականք , դպիրք , և փարիսեցիք , որք ի սկզբանէ առին արդեօք յանձինս իւրեանց երԹալ յայգին , և գործել ; յետոյ Թուլացեալ ոչ ընդան , և հակառակ կացին խրատուց Յօհաննու , և քարոզուԹեց նորին . որոյ չաղագաւ ասէ տէրն ԱՏԵ , ԹԷ մաքսաւորք , և պոռնիկք յառաջեցուին քան զձեզ յարքայուԹիւն երկնից . հմմտ. նաւ. ԼՒ.

ՀԱՄԱՐ. ԼԴ.

ԱՅլ մի էր տանուտէր որ տնկեաց զայգի .....

Որչափ առատ ներձնային աւուրք չարչարանաց , և մահուՀան ՏԻՆ Յի , այնչափ առատ հնամարձակուԹիք , և խոստովան կրնամբանօք յանդիմանէր զհրեայս , վասն ԹերահաւատուԹեան նոցա . ուրեմն յաւուր աւադ երկուշաբԹի , դարձեալ Յի յերուսաղէմ , և մտեալ ի սրահ Աստուծոյն , ասէ զառակս զայս տանուտէրն որ տնկեաց զայգի , որով առակաւ զայս ցուցանէ քէն , զոր ի վերոյ եղոյց առակաւ երկու որդւոց , ԹԷ հրեայք , վասն խոստասրտուԹեան իւրեանց անարդեացին յԱՀ , և ԹԷ բարձեալ ի նոցանէ արքայուԹիւն երկնից , և տացին ազգին հեԹանոսաց որ առնիցէ զպտուղս նր .

ԵօԹն են էական բաժինքն առակիս այսորիկ . ա. Ադյր տանուտէր . բ. Ադյդն զոր տնկեաց տանուտէրն . գ. Ցանդն որով պատեաց զայգին , և հնձանն զոր փորեաց , և աշտարակ զոր շինեաց ի նմա . դ. Ուղիկք

արտ

որոց եւս ղայդին. Ե. Գնալ տանուտէր և տալ աղ
խարհ. ղ. Ծառայք ղրոս առաքեաց տանուտէրն առ
նուլ զպատուղս այգւոյն. Է. Ուրդն տանուտէր, զոր
մեկնեմ զմի ըստ միոջէ.

ԱՂ. Տանուտէր է հայր յաւիտենական Տէր աշ
խարհ.

Բ. Աղյդն է նկնելեցին աշ, յորում վաստակել և
գործել ուրարն ոչ որ կամի երթալ յարքայութի.

Գ. Ցանգն, հնձան, աշխատարան նշանակին զհո
գեբարձութի, և զհոյլական խնամութի որով
աշ պահէ և ամրացուցանէ զնկնելեցին նոր, զի
թշնամիք նր, նման մի ձիասեացին. Սբն Իրենէոս
ասէ թէ անսովաբն ցանգդն նշանակին օրէնքն և
պատուիրանք աշ, որովք հրեայք նբրև աշխատ
սահմանօք շրջափակեալք էին, զի արտաքս մի ելա
նիցեն զհետ հաճոյից սրտից նոցանց. Հնձան, ասէ
սբն Քերսնիտոս, նշանակէ զսեղանն հրէից, որ հա
նապազ թաթախեալ էր արեամբն ոչխից և զնի
լեաց.

Գ. Աշխատք որոց տանուտէր տայ զայդին նոր, և
հրեայք առ հասարակ, և մանաւանդ քահանայք
դպիրք, և փարիսեցիք, որք զհրամանս առեալ էին
յաշ գործել զայդն, այլ նոքա խրատել զժողովուրդն
և ուսուցանել նմ զօրէնս աշ.

Ե. Գնալ տանուտէր ի տարբ աշխարհ, առ Ո
կնբերանն, նշանակէ զերկայնամտութի աշ որ
զայնքան ժամանակ համբերեաց, ակն ունելով զի
հրեայք բերցեն զնաղող ինչ, և զպատուղս սրտից
բուն. Սբն Քերսնիտոս ասէ, թէ երթալ ի տարբ
աշխարհ նշանակէ զանձն ինքնանութի զոր աշ եա
հրէից, գործել եթէ կամիցին, կամ եթէ կամիցին,

ոչ

ոչ գործել; զոր օրինակ ուշակը և բանջարով անձնիշ-
խանք են գործել, կամ եթէ կամին, Թուլանալ ի
գործելոյ, յորժամ բացակայ է ի նոցէ տանուտերն որ
կալաւ զնոս ի վարձու. Որպէսզնախ ասէ, Թէ տա-
նուտէր էջ ի տար աշխարհ գնաց, քանզի զինն ել-
ևելոյ նոր հրէից ի լերինն Սինայ, յորժամ եւս նոցա
զայգի նուբ, և զօրինս նուբ, այլ ևս ոչ երևեցաւ
նոցա; նոքա Թէ գնացեալ էր ի տար աշխարհ.

Օ. Ծառայք զոր առաքեաց տանուտերն առ
նշակս, առնուլ ի նոցէ զպտուղս այգւոյն, ևն ոք
մարգարէքն, զոր ի ժամանակս ժամանակս առա-
քեաց էջ, խնդրել ի հրէից զպտուղս արդարու-
Թէ; եսկ կալեալ զնշակաց զծառայսն, զոմն տանջե-
ցին և սպանին, զոր օրինակ զԵսայի, զԵրեմիայ,
զՀամովս, և այլս: և զոմն քարկոծեցին զոր օրինակ
զՕաքարիայ, և զԵրեմիայ; և սպանին զայլս բա-
զումս, զորոց ասէ Գիշոս, Թէ կոշկոռեցան, քար- Եբրայե.
կոծեցան, սղոցեցան, փորձեցան, սպանմամբ սրոյ Ժա.
մեռան.

Է. Վի՛ն կոտորմանն այնքան ծառայից, և մարգա-
րէից նոցա, ոչ զայրանայ երկայնամիտ տանուտէր,
բայց յաւէտ համբերելով համբերէ, և խնդրէ զՀայր
նշակս դարձուցանել յատկատարութեն նոցանց.
Ուրեմն առաքէ առնո զնոսին իսկ որդի նոր միա-
ծին Տե՛ր քո, գուցէ ամաչեցին ի նմանէ, և եկեա-
ցին յապաշխարութեն: բայց նոքա առաւել ևս պնդեալ
ի մեղս, նոքա տեսին զորդի տէրն ասացանց, հասին
զնա արտաքս, և սպանին սպանմամբն խաչին. Օ՞րինչ
արասցէ այսուհետև տանուտերն խաւտասիրտ մեզ
հայ? Օ՞րինչ հատուցումն հատուցանիցէ էջ ան-
բասիան հրէից? Կորուսանելով կորուսցէ զնա, տա-

ցէ ի նոցէ զայգինն, այսինքն զօրէնս, զհաւատան, զե-
կեղեցին, և տացէ զնա այլոց մշակաց, այսինքն հե-
թանոսաց, որք ի կռապաշտութէ փոխեսցին ի հաւ-
ատն քրիստոսի, և տացեն մինչև ի կատարած, զպատուղ
արժանիս արքայութէ.

ՀԱՄԱՌՕՏ. ԽԲ.

Օվքեմ զոր անտարգեցին շինօղք, նա եղև
գլուխ անկեան.

Դարձեալ, առակաւ շինուածոյն ծանուցանէ
Տէր փարիսեցւոց, թէ վա՛ թերահաւատութէ նո-
բարձին ի նոցէ արքայութէ աշ.

Շինուածն է նո՛ր եկեղեցին. շինօղք են հրեայք.
վէմն անկեան է Տի՛ք զոր հրեայք անարգեցին,
և դատապարտեցին ի մահ. աշխ՛ վէմ անկեան,
քանզի նա է հաստատագոյն, և հիմնականն վէմ յո-
րոյ վրայ կառուցեալ կանգնի շինուածն եկեղեցւոյ.
Դ՚ի՛ վէմ անկեան ասի քրիստոս, քանզի զոր օրինակ
վէմ անկեան զերկուս որմունս շինուածոյն յօդէ, և
խառնէ ընդ երեսաց, և զերկոսեան առնէ միաձո-
ւած մի; նոյնպէս Տէր մեր Յի՛ք յորում ամ շի-
նուած եկեղեցւոյ յօդեալ է, և պատշաճեալ, ընդ
երեսաց նգէ, և միաւորէ զազգս երկուս հրէից, և
հեթանոսաց, լինիլ ի նոցէ շինուած մի, մի եկեղեցի.
աշխ՛ նա Տէր քրիստոս վէմ անկեան, վա՛ այնորիկ որ,
վէմ անկեան արտաքս թռուցեալ ի շինուածոյ, նգէ և
ելանէ ի փողոցս; ուստի լինին որ անզգուշ անցուդա-
ռանն ընդ հարսն ընդ վէմն ընդ այն, և նո՛ք գայթա-
կղեալք, դժեալք զարկին և դեստին. Նոյնպէս և հրէ-
այք,

այլ, մինչ ի բաց մերժեցին զՔ, և ոչ ընկալան զբան նր, զոմն հարկն զվէմ անկեան, և զթևալ հոսեցան ի կորուստ.

ՀԱՄԱՐ. ԽԱ.

Որ անկցի ի վր վիմիս այսորիկ, փշրեսցի. և յորմր վր անկցի, հոսեսցէ զնա.

Հարցանեմ. Օրինչ զանազանութիւն կայ ընդ անկանել ուրուք ի վր վիմին, և փշրիլ; և ընդ անկանել վիմին ի վր նր, և հոսել զնա?

Պատասխ. Սաստկագոյն հարի այն, յորոյ վր անկանի վէմն, քան զայն որ անկանի ի վր վիմի. անկանիլ ի վր վիմի անկեան Ցի քի, է կալ հաւատակ վարդապետութեանն նր; փշրեսցի արդեօք այնպիսի հակառակն, և սատակեսցի հոգւով, սակայն ոչ հոսեսցի ի սպառ, և ոչ հատցի ի նմանէ յոյս ապրելոյ, քանզի կարասցէ նա, եթէ կամիցի, դալ յապաշխարութիւն. իսկ վէմն Ցի քի ասի անկանիլ ի վր մարդոյն, յորժամ յաւուրն յետնում ելցէ ի վր հակառակորդաց անկին սրտմտութիւք ի բռնի հոսել զնա ի դժոխս, ուստի ոչ լինիցի յոյս ինչ ապրելոյ մնացեալ ցյաւիտեան.

ԳԼՈՒԽ. ԽԲ.

ՀԱՄԱՌ. Բ.

Նմանեցաւ արքայութիւն երկնից առն Թագաւորի, որ արար հարսանիս որդւոյ իւրում.

Եղեւ լինի հմուտ ընթերցող, թէ այս այր Թագաւոր, որ հարսանիս առնէ որդւոյն իւրում, և այրն այն որ ղուկասու ԺԴ. գլխոյն դործէ, և զբազումս հրաւիրէ, ոչ են արք երկու, բայց այր մի: և առակն հարսանեացն միոյն, և առակն ընթեաց միւսոյն, ոչ են առակք երկու, բայց առակ մի, որով կամի Տէր ծանուցանել մեզ, թէ կամի արդեօք աշխ զի առնելքեան ելեսցին ի հաւատն քրիստոսի, սակայն ոչ առնելքեան ի հաւատս գան, բայց սակաւք: նա և ի մէջ սակաւուց այնոցիկ որք դան ի հաւատն, դտանին որք ոչ ունին զհանդերձս հարսանեացն, այսինքն զվարս և զգործս հաւատոյ իւրեանց հաճելիս, ուստի անարդելիք ի բաց մերժին յարքայութենէն երկնից; և կատարն ի նմա զարհուրելի բան փրկչին, թէ բազումք են կոչեցեալք, և սակաւք ընտրեալք. Յառաջին մեկնեցուք մանր առ մանր.

Այր Թագաւոր, աշխ է. Որդի Թագաւորին է միածինն Այր Տէր քրիստոս. Հարսն է սբ եկեղեցի. Հար-

սա-

սանիք, զիւաբակք, պարսպակք զԵնեալք, և անուշ
շագինք պն պն կերակուրք նշանակին զլուսնի ամե-
նակերպ շնորհաց և պարգեւաց հոգւոյն Սրբոյ, զի
իկարաբ վարդապետուԹի աշակերտանին ; զԼաւոր
հուրդս եկեղեցւոյ, և մանաւանդ զհամբ զագոյն ձա-
շակուԹիս մարմնոյ և արեան ՏՐՆ, որով կոչնաւոր
աշՁ կերակրէ զեկեալսն ի հաւատս . Նախակոչք ի
հարսանիս եղեն հրեայք, քանզի առ նս առաքեաց
աշՁ ի սկզբանէ զծառայս իւր զմարգարէսն, և
զաշակերտեալսն, նա և զնոքունին խոկ որդին իւր Տն
քն, ածել զինս ի հարսանիս, և ի ձկմարիտ հաւ-
ատս . Բայց նք Թուլացան, և հրաժարեցան, և
առաւել կամեցան երԹալ, ոմն յայգարակն իւր, և
հեռւել ցանկուԹեց սրտի : և ոմն ի վաճառ իւր,
և զբաղիլ ի առացումն կորստական ընչիցն . Նա և
ոմանք ի նոցէ կալան զծառայս Թագաւորին, և սպա-
նին . ՌՒստի բարկացեալ Թագաւորն, ի հեռն զո-
րաց իւրոց, սոլու, մահու, սրոյ սատակելոյ սա-
տակաց զսպանօղսն, և զհրէայս մատնեաց ի հեռն
Թշնամեաց նց . Խոկ զի հարսանիք մի լինիցին
պատրաստեալք ի զուր, ի հրաժարիլն նախա-
կոչ հրէից, հրամայ տալ Թագաւորն ծառայից
իւրոց աշակերտելոց, և սպասաւորաց բանին, երԹալ
յանդս ճանապարհաց, ի հրապարակս, ի ցանգս, ի
փողոցս ; այսինքն դառնալ առ հեԹանոսս, և զոր
քանս գտանիցեն խեղս, կաղս, կոյրս, չարս, և բա-
րիս, Թարց ակնառուԹեէ ածել զինս ի հարսանիս ; և
ի խաւարէն անտի հուսալաշուԹեէ, դարձուցանել
զինս ի լոյս հաւատոյ ; ոչ խոկ առնեն հանապազ օր
զիակք Սբ եկեղեցւոյն սխռեալք ընդ ամ տիեզերս,
ի գործաւորուԹիւն այգւոյն ՏՐՆ, և ի գնաս ոչխար

ին մոլորեցելոյ. ուրեմն լցան հարսանիք; և մի՛ նա-
նակ սակաւուց հրէից որք խաւտացան ոչ գալ ի
հաւատսն, եմուտ ի սեղանատունն եկեղեցւոյն հե-
թանոսաց բազմութիւն անթիւ. ազխ որ վա՛ չըն-
դունելոյ զհանդերձն հարսանեաց ընկեցիկ լինի և խաւարն
արտաքին, նշանակէ զհաւատացեալսն, որք վա՛ չըն-
դունելոյ զգործս համեմատս հաւատոյ եւ քրիստ-
ժին և բաց, և զահաւիժին և զժոխս.

Զի՞նչ բաւական է ասել կամ լսել զայս առակս համեմատել
հարսանեաց վերնային Երուսաղէմի, և փառաց ար-
քայութեանն, սա՛ որս հրաւիրեալք են ամենեքեան, և
սա՛ որս սակաւք մատանին.

ՅԱՄԱՐ. ԽԲ.

ՍՈՒՏՔ ԶԿԱՅԱՆԵՐ, ԿԱՅԵՐ, ԵՒ ԶԱԶԻՆ, ԱԶԻ.

Հերձուածողաց, և որոց հակառակ են ճշմար-
տութեանն բանքն, սովորական ինչ է հարցափորձել
զուղղափառսն; կոչել զնո՛ւ և կռտանութեամբ հակաճա-
ռութեամբ, և վայրաբար յուղել զնոսունս և հողմա-
կոծ խնդիրս որք ոչ ինչ օգնեն, բայց յաւէտ զդրդեն
զնախանձ, սերմանեն զխռովութիւնս, և հակառակող-
դաց սիրտսն և քան զառն խաւտացուցանեն ոչ հնա-
զանդել ճշմարտութեանն. վա՛ այնորիկ խրատէ Փիղոս
Հաւաքեալ զաշակերտան նոր Ստեփոս, խոստովել յա-
յսպիսի վիճաբանութեանց, ասելով; Օյիմարութեամբ խն-
դիրս, և ջհեռ, և զօրինակաւն կռիւսն և բաց մեր
ժեռնիր, զի անօգուտք են, և սնոտիք. Զխաւեր սր
Հաւաքեալն, զի հերձուածողք յուղեն զայսպիսի խն- Գլ. Գ. Թ.
դիրս, ոչ սիամտութեամբ, ոչ սիրով ճշմարտութեան, բայց
նախ

նենգութիք, և հպարտութիք, ուղղախաւսաց դնելով զորդայթ բանիւք, թէ գուցէ կարիցեն ըմբռնել զնա խորամանկութիք, և ի պատասխանատրութեանց նմա առնուլ զառիթ ինչ բամբասելոյ. Կայր քեզ ղօրհնակ զհարցուածն փարիսեցւոց.

Վարդապետ, ասէն նմա ցՅն, ասա մեզ, պարտ է հարկս տալ կայսեր, թէ ոչ? Այն հարցանելով զկրկին որոգայթ լարէն փրկչին, և այսպէս հաւարիմն թէ ոչ է նմա հնար ինչ ապրելոյ. Քանզի եթէ ասէին քն, թէ ոչ է պարտ տալ զհարկս կայսեր, յայտնեցեն նիք առ ժամայն ի վր Յն, և ամբաստանեցեն զնմանէ, թէ հակառակ է կայսեր, զի զաղքն հրէից չըլէ ի տալոյ նմա զհարկսն. Իսկ եթէ ասիցէ, քն թէ պարտ է տալ Կայսեր զհարկս, բամբասեցեն զնա, և ասացեն, ապա դու զի արդ ես քնն, զի արդ ես խոստացեալ մեսիայ, և Թագաւոր հրէից, որ փոխանակ առնելոյ զնա ազատ ի հարկաց, նո՛ւաճես զնա ընդ լծով այլազգեացն, և պարտաւհան առնես զնա հնազանդութեան լինել հարկատու. Այլ նենգակեղծ հարցափորձութիք հաւարէն փարիսեցիքն ուսանել զքն, և երբեմն ըմբռնելոյն յորոգայթ, առաւ. առն հարկէն նմա. Բայց լաւ ասէ խնամատուն, թէ նա. Շ. ոչ է մարդոյ խնամատուքն, և ոչ խորհուրդ առ Աստ, որ կորուսանէ զխնամատուքն նմանոցդ, և զնոսք հուպդա խորհրդականաց արհամարհէ.

Ուրեմն պատասխանի տայ Յն, և ասէ. Ո՛ն փողէք զնա, կեղծաւորք? Ցուցէք ինձ դահեկան հարկին; և նիք ցուցին նմա զդահեկան մի. և ասէ ցնս. Ո՛յր է պատկերս այս, կամ գիր? Ասեն, Կայսեր. յայնժամ ասէ ցնս, Երթայք, տուք զկայսեր, կայսեր; և զԱստ, Աստ. Աստուածք, որով հետև

դուք

դուք ծառայք էք կայսեր, և ընդ նշանաւք նո՛ր, ոչ խոստովանիք եսկ, մինչև ի կնո՛ր արկանիք զդա՛ հեկան, յորոյ վը՛ տպեալ է պատկերն կայսեր, և դրեալ, Թէ նա է Թագաւոր աշխարհս, հրէից, և աշխարհս; դուք ուրեմն տուք նմա զհարկն, և զայն հաւատացէք նմա, զոր ամ ծառայ պարտական է հաստուցանել Տէ՛ն իւրում: և մի պատճառէք զպատճառն կրօնից, և օրինաց հերոց, ասելով Թէ մեք զմի աշխարհ պաշտեմք, և եմք սեպհական ժողովուրդ նո՛ր; քանզի կայսր ի չէնջ ոչ խնդրէ ինչ, որ կոչէ օրինաց հերոց հակառակ, այլ զնուրսն խնդրէ. Տո՛ւք ուրեմն զնո՛ր նմա, և զաշ՛ աշ՛.

աշխ է ուրեմն սատոդ և հաւատոմն վարդապետութե՛ն, Թէ պարտականք են և մեք քրիստոնեայք, զղջանալ, և զհարկս, և զմաքս հաստուցանել իշխանաց, որոց ընդ նշանաւք՛ են, Թէպէտ նո՛ր անհաւատք կոչեն, և հեթանոսք. Հրէայք աշ՛ ժողովուրդ էին; կայսր անհաւատ էր և կռապաշտ; սակայն ահաւասիկ ասէ քո՛ հրէից, Թէ պարտ է նո՛ր տալ կայսեր զհարկս: նա և հրամայն տայ Պետրոսն տալ զսատեր՛ն ի հարկս երկդրամեանն; և Պօղոս ասէ, աշ՛ անձն որ ընդ նշանաւք՛ է, ի հնազանդութե՛ կացցէ, քանզի ոչ ուստեք է նշխանութե՛, եթէ ոչ յաշ՛: և որք են, յաշ՛ կարգեալք են ..... աշ՛ այսոցիկ և զհարկս հարկանիք; և հաստուցէք ամենեցուն զպարտս; որում զհարկ, հարկն; և որում զմաքս, մաքսն; և որում երկիւղ, զերկիւղն; և որում զպատիւ, պատի՛ն.

Հռ. ժդ. ա.

Հռ.

Ես եմ աղբ աշխարհաւոր ; աղբ իսահակայ ;
և աղբ Յակոբայ : և չէ աղբ մեռելոց ,
այլ կենդանեաց .

Մինչդեռ քարոզէր Քր հրէից դպրեւտենական ջարշարանն դժոխոց , և զանազն փառս արքայութե , առ ի դարձուցանել զնս յապաշխարութի , թէ ահիւ տանջանաց , թէ յուսով վարձուց ; ահաւասիկ Սադուկեցիքն , որք հերձուածողք էին ի մէջ հրէից , մաքառին Յն ընդ դէմ , և պնդեն , թէ ոչ դոյ յարութի մեռելոց ; և թէ ի վաղճանելն մարմնոյն , վաղճանի և հոգին և հոգն . ոչ ասեն հետեւեբ , թէ ոչ դոյ դժոխ և պատիժն աւրաշրջաց ; և ոչ արքայութի և վարձն արդարոց . Եսկ Քր առ ի խլել արմատաբեր զայն չար , և հոգեկորոյս աղանդն , ցուցանէ թէ անմահ է հոգի մարդոյ , և թէ մարմնով մեռեալք , կենդանի են հոգւով ; եսկ եթէ կենդանի են հոգւով , ապա՛ ուրեմն եղեալ ժամանակ ի յարութեն մարմնով . Քանզի հոգի և մարմին զուգամասունք են , որք բաղկացուցանեն զմարդ ; եսկ եթէ զուգամասունք են , ապա՛ հոգի բաժանեալ ի մարմնոյն , ոչն միշտ զաւրընչութի առ նա , և բնական յօժարութբ պահանջէ միաւորել միւս անգամ ընդ նմա . Եսկ Քր , իբրև ընդհանրական պատճառ ամենից , դնէանի առ պահանջումն երկոցն : ուրեմն ըստ պահանջման հոգւոյն , տալոց է նմա միաւորել միւսանգամ ընդ մարմնոյն իւրում ; և այն եսկ է յարութի մեռելոց .

Եսկ առեցուք թէ ինչպէս ի վերոյ ասացեալ բանք

Քրն

քին ցուցանեն զանմահութեն հոգւոյն. աՀԾ ոչ ասի աՀԾ երբայն այնոցիկ, որք ոչընչացան բոլորովին, և ըստ այմ ի չէք դարձան; իսկ աՀԾ ասի, և իսկ է աՀԾ աբրահամու, իսահակայ, և Յակոբայ; ապա աբրահամ, իսահակ, և Յակոբ ոչ ոչընչացան բոլորովին, և ոչ ըստ այմ ի չէք դարձան. ապա մնայ և ս ի նոքէ մանն ինչ. ոչ մնայ մարմին; ապա մնայ հոգի; և թէպէտ մեռեալ են մարմնով, սակայն կենդանի են հոգւով; նոյնպէս և այլ մեռեալքն. Ընդարձակ է ուրեմն բանն քին, թէ չէ աՀԾ մեռելոց, այլ կենդանեաց.

Բայց յաղագս անմահութեն հոգւոյն, կալ քեզ և զայս պատճառ; եթէ հոգի մարդոյ մեռանի ըստ մարմնոյն, հետեւի թէ էգ-լեսաւոր սուտքն, որ է այս, հոգի մարդոյ անմահ է, եղիցի պատճառ ՏԲուքէ վարուց; և դՀ հետեւի թէ դլեսաւոր ճշմարտութեն, որ է այս, հոգի մարդոյ մահկանացու է, եղիցի պատճառ ամ անհրաւութեց: իսկ անհնարին ինչ է, զի ՏԲուքէն ծնանի ի սուտքէ, և անհրաւութեն ի ճշմարտութէ.

ՀԱՃ ՄԱԶ. ԼԸ.

Անբեսցես զԱՏԵ աՀԾ քո յամ արտէ քումմէ ...

Յաղթահարեալ փարիսեցիքն պատասխանատուութէք ԱՏՆ մերոյ ՅԻ քին, ոչ ամաչեն, ոչ պատկառին, բայց առաւել բորբոքեալ նախանձու միամտադամ յօրինեն զհակառակ, և դրդուեն զպատերազմ. Վարդապետ, ասեն, որ պատուհասան մեծ է յօրինս? Մեծ, այսինքն մեծագոյն քան զայլսն; մեծ

զոր

զոր եթէ կատարեսցէ ոք, այնու նակ գտանիցի պա-
հօղ բովանդակ օրինացս; մեծ, զոր եթէ ոչ պահեսցէ
ոք, թէ և զայլ ամ պատուիրանս պահիցէ, լինիցի
ամենեցուն պարտական?

Պատասխանի ետու նմա Յս, և ասէ; Սիրեսցես
զՏէր քո, յամ սրտէ քումմէ, և յամ անձնէ
քումմէ, և յամ մտաց քոց; այս է մեծ և առաջին
պատուիրան. Եւ երկրորդ ոմանք մեծ-այոյզ քննութիւ
քննեն թէ զինչ նոցէ սիրել զԱՀ յամ սրտէ? Եւ զինչ
սիրել գնա յամ անձնէ? Եւ զինչ սիրել գնա յամ
մտաց? Իբր թէ զայլ ինչ նշանակիցէ սիրտ; և զայլ
ինչ, անձն; և զայլ ինչ, միտքն. բայց նք ի զուր
ինչ աշխատանն, և ընդ վայր քննութիւք զանձինս տան-
ջեն, քանզի յայսմ տեղւոջ, թէ սիրտ, թէ միտք, թէ
անձն մի և նոյն են, և զմի և զնոյն նշանակեն, այսինքն
թէ մեզ պարտ է սիրել զԱՀ ի վեր քան զամ,
զմարմին, զհոգի, և զամ զօրութիս նց ծախելով ի սէրն,
և ի պաշտօնս նք; յօժար և պատրաստ գտանել յա-
մէ, և ոչ առնել զմեզ ինչ որ զրկեսցէ զմեզ ի շնոր
հացն ԱՀ. ԱՀն նոյն է սիրել զԱՀ յամ սրտէ, և
յանձնէ, և յամ մտաց մերոց.

Այսպէս բարբանջէ վայրաբար, և զհայհոյին կա
կանս բարձեալ բանայ ընդ դէմ ԱՀ զհայհոյաբար
բոք բերան անդնդային վիշապ, և լատանային ան
դրանիկ արբանեակ Հրաշվինոս, և ասէ թէ անհնա
րին է մարդոյ կատարել զպատուիրանն սիրելոյ
զԱՀ, և թէ ԱՀ զայն մեզ հրամայէ, որ է ի վեր
քան զկարողութիւն մեր. Ո՛ ծիծաղելն տգիտութի!
Ո՛ սատանաիելն հայհոյութի! ԱՀնչատի անզգամիս,
ծնունդ նիւթից, մինչ զի հայհոյես ընդ դէմ ԱՀ, թէ
անմիտ է նա, և անողորմ? Այնմիտ է, եթէ զայն մեզ

հրամայէ, զոր մարթ չէ մեզ առնել։ անողորմ է, եթէ մի՛ չառնելոյ մեր, զոր մարթ չէ մեզ առնել, դատապարտէ զմեզ ի դժոխս.

Եթէ կամի ասել Կալվինոս, թէ ոչ կարեմք պահել զպատուիրանս աստ, առանց օգնութեանն Հոգւոյն նը, այն նոյն աշխարհս է; և խոստովանիմք ընդ Պողոսի, եթէ անձամբ մերով բաւական ոչ եմք առնել Կորնթ. Բ. դլ. գ. կամ և խորհել ինչ իբրև ի մէնջ, այլ բաւականութիւն մեր յաստուծոյ է. իսկ եթէ կամիցի ասել, թէ և օգնութեամբ Հոգւոյն աստուծոյ, ոչ կարեմք պահել զպատուիրանս նը, հայհոյէ, և զպատարտէ ոչ զմեզ, այլ զաստուած, դնելով ընդ հոգւոյ, և զօրութեան նը, զսահմանս, և զչափ; և հակառակ է Պօղոսի որ ասէ, փիլիպ. Դ. ԺԳ. յաստի կարող եմ այնու որ զօրացուցանէ զիս.

ՀԱՐՑ ԽԲ.

Օր արդ թուէ ինձ մի՛ քիւ, այլ որդեւ է?
ուսանիմ ցնա, դաւթի.

Փարիսեցիք ուսանէին զքիւ իբրև զչափ մարդ ի դաւթէ ծնանել, և ոչ իբրև զաստուած ծնանել յաստուծոյ. իսկ քիւ զաստուածութիւն նը ցուցանէ վկայութիւն դաւթին ինքեան, որ զքիւն կոչէ, զտէր նը։ քանզի եթէ քիւ լոկ մարդ է, որդի դաւթի միայն, և ոչ աստուած; և արդեօք դաւթ տէր քիւ, և ոչ քիւ տէր դաւթի. Կամ եթէ քիւ դաւթի տէր է, նը տէր է արդեօք ըստ որում աստուած է. Ուստի և ցուցանէին յայտնապէս երկու բնութիւնք ի քիւ; մինն աստուածային, ըստ որում կոչի, և նոյն է տէր դաւթի;

Թէ ; միւսն մարդկայինն , զսա ոչուս կոչէ , և ևսկ և դաւթի որդի .

ԺԲ. ԿԻՐԱԿԻ.

ՀԱՆԴԷՐՁ. Ա.

Օրհնեալ ինչ գոյ ասիցեն , արարէք : քայց ըստ գործոցն նոցա մի առնէք .

Ստադոյն կրտամբանօք յանդիմանէ քրիստոս , և զփարիսեցիս , զքահանայս և զվարդապետս հրէից , վն եօթն զբ խաւսս մոլութեանց նոցա .

Ա. ԱՆՕՐԷՆՈՒԹԻՒՆ . ասինչ ասեն , և ոչ առնեն ; ուսուցանեն զօրէնս , և զանց առնեն զնոքօք ; քարոզեն մարդատեաբար , և կենցաղավարին հեթանոսաբար ; բանիւ ցուցանեն զձանապարհն աստքայութեան , և արարմունք նոցա տանին ի կորուստ . Նմանք սմին վաճառոյ , որ լոյս առայ այլոց , և ինքնին հալեալ ծախի , և ի չէիք դառնայ ; կամ նմանք ջրհորոյ , որ այլոց ջուրն առայ պարզ և մաքուր , և ի ներքոյ լի է կաւով և տղմով ; կամ նմանք պատկերահանին որ ինքն զաղտադէմ , և խայտառակ երեսօքն , հանէ զպատկերս վայելուչս , և դեղեցիկս .

Բ. ԽԱՏԱԲԱՐՈՅՈՒԹԻՒ . ասինչ ունայն աւանդութիւքն , և դժուարակիր բեռամբք , զորս անխտիր դնեն ի վր ուսոց սակաւաղօր ժողովրդեան , զոկատս ձգեն ի խորս յուսահատութեան .

ԴԴ. Հպարտութիւն. Մինչ զայս դործս նըւիրեալդ առնեն ի ցոյց մարդկան ; սիրեն զառաջադահս յըն- թրեալս ; և յայտն ցնծառս նըւիրեալդ խնդրեն, և ոչ զի- առս աշխ.

ԴԴ. Նախանձ. Մինչ գարջայութիւնք դուռն փա- կեն առաջն մարդկան : նք ոչ մտանեն, և որոց մտա- նեն, ոչ տան նոյն թոյլ մտանել, և զինն երթալ Տ՚ն, որ ի դուռն ընդ որ պարտ է մեզ մտանել յեր- կինս .

Ե. Աղահութիւն. Մինչ պատճառանօք երկար աղօթեն, և հոգևոր պաշտամանդ, զորս պարտ է նոյն ձրի՛ առնել, ուստեն զառնան այրեաց, և մեծամեծ- կան ախտիւ վաճառեն արծաթոյ զպարդևս հոգւոյն իւրոյ .

Օ. Փառասիրութիւն. Մինչ ջանան և հնարեն զե- կամուտ մի առնել, և յանհաւատութիւնէ դարձուցա- նել ի կրօնս հրէից, ոչ նախանձու փառացն աշխ, կամ փրկութիւնէ մարդկան, բայց աւնայրասիրութիւն, և փառասիրութիւն.

Է. Կեղծաւորութիւն. Մինչ որք ի նոյնէ քահա- նայք չէն, քահանայապետին, և գլուխացուդ տան խղճմտաբար զառաքնորդս փոքր և մեծ նրացն, որպիսիք են անանուխ, սամիթ, և չաման ; իսկ զծանր ծանր օրինացն և բաց Թողուն. Քամեն զմ ըժղուկս, այսինքն խղճահարին Թողուլ, կամ առնել զայն, որ ի Թեթեւագոյն ինչ, և բնաւ ոչ համան- բելի ի մեղք ; և զուշտս կլանեն, այսինքն համան- ձակութիւն, և անխղճահաս սրտիւ գործեն զծանրա- գոյն մեղսն. Սբեն զարտաքինն բաժակին, այսինքն խնդրեն երևիլ արդարք յաչս մարդկան ; և ոչ ինչ է փոյթ նոյ, զնեբքինն մաքրել ի գազրութէ մեղաց.

Վայ

ւյայ մեզ, ապաքէն եռամեծ աբբ էր տիպոս, վայ մեզ քահանայից և վարդապետաց նորոյ ուխտին, զի առ մեզ անցին փարիսեցւոց և դպրաց մոլութիւնքն.

Հարցանեմ. Եթէ այնքան էին մոլութիւնք դպրաց և փարիսեցւոց, զի արդ խրատէ քո ժողովուրդն հաւատալ նոցա, և առնել զամենայն զոր ասեցեն? Աղուաւել և բազում տեղիս աբբայ աղետարարն զդուշացուցանէ քո զնուրսն զդոյշ լինել և խմորոյ փարիսեցւոց, և ի սուտ վարդապետութենէ նոցա; ապա զի արդ հրամայեսցէ տայ հրէից նոյն վարդապետութեանն հնազանդիլ?

Պատասխան. Սուտ էր վարդապետութիւն փարիսեցւոց, յորժամ խոտորեալ յօրէնսացն Մովսէսի ուսուցանէին զառաւանգեալսն, և զնոստն աւանդութիւնս; և զնուրսն խրատէր քո, յայնպիսեաց աղանդոց զգոյշ լինել. Բայց յորժամ փարիսեցիքն յաթոռն Մովսէսի նստեալ, ուսուցանէին Յողովրդեան զնորաւուրնս աշխ, ոչ եսկ գրեալ էր յօրէնսն, յայնժամ ողջամիտ էր վարդապետութենէ նոցա, և հրէից պատուէր առնել զոր ինչ ասէին, ոչ հայելով ի չար և ի թափառականս վարս նոցա. Ուրեմն եթէ ծարաւեն ես ճշմարտութեան, ընկալ զնա, յոր ուսանիցէ և գայցէ. Պատքեալ ճանապարհորդի ծարաւոյ, եռափափագ սրտիւ խնդրէ զղուրն, և երբէք եգիտ զպարզ և ակնատիպ աղբիւրն, խոնարհեալ նստաւ ընկալ ի նմանէ, ոչ ինչ փոյթ ունելով, եթէ արծաթեղէն եցէ զուռմուղն, կամ եթէ խեցեղէն.

Կապեն մարդկան զբեռինս ծանուցանս ....

Մարդ կեղծաւոր ոչնչով առաւել լի է մեղօք, և ախտացեալ մոլութիբք է սրտին եւ բերան, այնչափ առաւել խնդրէ արտաքս երեւիլ խստակրօն և արդար յաչս մարդկան. Ազիմնակիք էին փարիսեցիքն, և քահանայք հրէից. Զարտ էր նոյ եբրև առաջնորդայ ժողովրդեան, գիտել և նմանալ զօրինս Աստուծոյ; սակայն ի մէջ ժողովրդեան չէր Թերևս ոք անտեղեակ օրինացն, քան զնոսա. Ուստի վնասանակ ուսուցանելոյ մարդկան ընտրել ի մէջ անաւրէնին, և արտաւարուին; ինքեանք իսկ ոչ կարէին մեկնել, եթէ բան ինչ մեղք էր, կամ թէ ոչ, ասելով զբարին չար, և զչարն բարի, և զայն հաւատալով ի ծանրագոյն մեղն, որ բնաւ մեղ չէր. Ուստի խեղդ ևս արկանէին միամտաց, և ասային նոյ առնել զմեղս բազում. Աղաւաղել յորժամ անկեալ ոք ի մեղս, դառնայր առ Աստ, և դղջացեալ սրտիւ գայր յապաշխարութիւն, վնասանակ սխեթարելոյ զնա քահանային, կապելով նմա զբեռինս ծանուցանս, զորս ոչ կարէր բառնալ, իսկ նք և մատուցեն երբեմն ոչ կամէին շարժել զնոսա: պարկեշտք և խոնարհ յաչս մարդկան, և ի ներքոյ գայլք յափշտակողք: Նմանք զբերելմանայ ասիտակացելոյ, որք արտաքոյ երևին գեղեցիկք, և ի ներքոյ լի են ոսկերօք մեռելոյ, և ամ պղծութեբ.

ՀԱՄԱՐ. Ը.

ՄԻ ՊՈՔ ԿՈՉԷՔ ՎԱՐԴԱՊԵՏ.

ԵԹԷ կոչեսցէ ոք զմեզ վարդապետ, ոչ հասանէն ի մեզք ինչ կոչողին, կամ կոչեցելոյն; մանաւանդ եթէ խոնարհութիւն, և սիրուիք վարուց վարդապետիք եմք աշխարհապէս, և ոչ միայն կնդղով և գաւազանաւ. իսկ եթէ հպարտութիւն և փառասիրութիւն զոյ խնդրեմք, զի կոչեցին զմեզ վարդապետ, մինչ ապականեալ վարուք մերովք դատապարտութիւն եմք ժողովրդեան, և ոչ է թերեւս ի մեզ կաթլինկ ինչ գիտութիւն, այն իսկ է մեզք.

ՀԱՄԱՐ. ԺԳ.

ԵՒ ՀԱՅՐ ՄԻ ԿՈՉԷՔ ՅԵՍԿԵ.

Օրէն է քեզ և արժան զայն կոչել հայր, որ ծնաւ զքեզ: և դարձեալ օրէն է և արժան զայն կոչել հայր, որ հայրական սիրով և հոգաբարձութիւք առաջնորդէ քեզ ի շաւիղս արդարութիւն. բայց միայն խրատել զմեզ, թէ հայր մեր ըստ գերագանցութիւն է մի և եթ աստ, յորմէ ունիմք զոր ինչ ունիմք, յորմէ եմք զոր ինչ եմք, միայն պահօղ, միայն կերակրօղ, միայն պատուհասիչ այս անցաւորս, և այն յաւիտենական կենաց.

ՄԵԾ Է ՆԵՆՋ, ԵՂԻՑԻ ՆԵՂ ՍԱՓԱՓԱՐՈՒ.

ԱՅՍ ԻՆՔՆ, ՈՐ Է ՆԵՆՋ ԿԱՄԻՑԻ ՄԵԾ ԼԻՆԻԼ ՔԱՆ ՁԱՅԼՆ ԱՌԱՋԻՆ ԱՀ, ԵՂԻՑԻ ՆԱ ԽՈՆԱՐՀ ՔԱՆ ՁԱՅԼՆ ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՐԴԿԱՆ։ ՔԱՆԶԻ ՈՐ ԽՈՆԱՐՀԵՑՈՒՑԱՆԷ ՁԱՆՆ, ՆԱ ԲԱՐՁՐԱՑԱՒ. ԼԱՐԵՒՔ ԵՒ ՁԱՅՆ ՄԵԿՆԵԼ ՅԱՂԱԴԱՊ ՔԻՆ, ՈՐ ՄԵԾ ԷՐ ՔԱՆ ԶԱՌԱՔԵԱԼՆԱՆ, ՍԱԿԱՅՆ ԷՐ ՆՑ ՍԱՓԱՓԱՐՈՒ, ՈՉ ԱՍԷ ԻՆՔՆԻՆ, ԹԷ ՈՐՊԷՍ ՄԱՐԴՈՅ ՈՉ ԵԿԱՆ ՊԱՇՏՕՆ ԱՌՆՈՒԼ, ԱՅԼ ՊԱՇՏԵԼ.

ՀԱՄԱՐ. ԼԲ.

ԼՑԵՔ ՂՉԱՓ ՀԱՐՑԱՆ ՆԵՐՈՑ.

ԼԱՒ ԷՐ ԹԱՐԳՄԱՆԵԼ, ԼՑԵՔ, ԵՒ ՈՉ, ԼՑՆԵՔ. ԶԷ ԿԱՄԻ ԱՍԵԼ ԹԷ ՈՐՊԷՍ ՀԱՒԱՏՔ ՊԱՐԾԵՔ ԴՈՒՔ, ՈՎ ՓՈՔԻՆԵՑՔ, ՀԱՄԱՐԻԼ ՈՐԴԵՔ ԱՅՆՈՑԻԿ ՈՐՔ ՍԱՓԱՆԻՆ ՂՄԱՐԴԱԷՆ, ԼՑԵՔ ՈՒՐԵՄՆ ՂՉԱՓ ՆՑ, ԵՒ ՂՉԱՓ ՄԵՂՑԱ ՁԵՐՈՑ, ՍԱՓԱՆԱՆԵԼՈՎ ՂՆՈ, ԵՒ ՂԻՄ ԱՌԱՔԵԱԼՆ. ՕՎՍ ԱՍԷՐ ՔՒ, ՈՉ ՀՐԱՄԱՆ ՏԱԼՈՎ, ԲԱՅՑ ՄԻԱՅՆ ԹՈՂԼ ՏՈՒՔՈՒՔ, ՈՒՂ ԱՍԱՑ ՅՈՒԴԱՅ, ՂՈՐ ԻՆՁ ԱՌՆԵԼՑՑ ԵՍ, ԱՐԱ ՎԱՂՎԱՂԱԿԻՆ.

ԻՒ ԲԱՆԻՑ ՔՒ ՅԱՅՏՆԱՆԷ ՈՒՍՈՒՑԱՆԱՆՆ ԱՂՃԱԲԱՆՔ ՎԱՐԴԱՊԵՏՔ, ԹԷ ԴՈՅ ԱՀԻՄԱՆԵԱԼ ԻՆՁ ՉԱՓՆ ՄԵՂՑԱ ԻՒՐԱՔԱՆՉԻՒՐՈՅ Ի ՄԱՐԴԿԱՆԷ, ՈՐ ՉԱՓՆ ԵԹԷ ԼՑԱՒ ՄԻ ԱՆԴԱՄ, ԱՅԼ ԵՒ ՈՉ ՀԱՄԲԵՐԷ ԱՂՃ, ԵՒ ՈՉ ԴՈՅ ՅԱՆՈՒ ՀԵՏՈՒ ՅՈՅՆ ԻՆՁ ԱՊՐԵԼՈՑ. ԱՂԱՒԱՏԱՄՔ ՀՐԵՇՏԱԿԻՆ ՄԵՂՑԱ ՉԱՓՆ ԷՐ ՄԻ ԵՒ ԵԹԷ ՄԵՂՔՆ, ՂՈՐ ԵՔՐԻՒ ԱՐԱՒ, ԼՑԱՒ ՉԱՓ ՆՑ, ԵՒ ԱՌԺԱՄԱՅՆ ԴԱՀԱՒԻԺ ԵՂԻՒ Ի

ԴԺՈՂ

դժոխս. Օգոյշ լեր ուրեմն եղբայր անձին քումդ, քանզի ոչ գիտես թէ որչափ եղեւ չափն մեղացդ քոց, Թերեւս հարիւր; Թերեւս տասն; նա եւ այն մեղքն զոր այժմ իսկ պատրաստ ես առնել, եղեւցի Թերեւս մեղք վերջին, որով լցցի չափն մեղացդ քոց, եւ ապա հատցին ի քէն ամ յոյս փրկութեանդ.

ՅԱՄԱՐ. ԼԷ.

Ոչ զի նկեսցէ ի վր ձեր ամ արեւն արդար հեղեալ յերկիր, յարենէն Աբելի արդարոյ, մինչեւ զարիւն Օսքարեայ.

Խնդիր դոյ ի մէջ մեկնչաց Թէ ով եղե այն Օսքարեայ զորմէ խօսի Քրիստոս? Քանզի ի գիրս ընԹեռնումք Օսքարեայս բազումս. Ոմանք ասեն Թէ նա է Օսքարեայ հայրն Յովհաննու մկրտչին, եւ զկար ծնեալն իւրեանց հասատատեն ի վր հին աւանդութեանէ, Թէ էր ի տաճարն Սաղոմոնի յատուկ ինչ տեղ, յորում օրէն չէր ումեք նստել, բայց միայն կուսակրացն. Ուրեմն յաւուր մուտ, ի մտանելն Մարիամու ձեծածնին ըստ սովորութեանէ իւրում նստել անդ, զկնի ծնանելոյ նր զորդին իւր զՅն, յարեան ի վր նր քահանայքն, եւ ի բաց հանէին զնա ի տեղւոջէ անտի ասելով, Թէ մայր ես դու, ապա կոյս չես, եւ քեզ չէ օրէն աստ նստել: բայց դիտեալ Օսքարեայ այն, զի Մարիամ ծնեալ էր զորդին իւր առանց ցաւոց կուսութեանէ իւրոյ, եկաց քահանայիցն ընդդէմ; ուստի նր բորբոքեալ սրտմտութիւնք, դանեցին զնա, եւ սպանին.

Սբն Յերոնիմոս ի բաց մերժէ զայն աւանդութիւն

 եբրա-

եբրև զառաւսպելական չաղփաղփուԹի , և ասէ Թէ Յաքարեայ զորմէ խօսի աստ ՔՍ , որդի էր Հոյադայ կամ Յովիդայեայ քահանայի , զորմէ գրեալ է յերկրորդ ճաշոցդաց , գլ. ԻԷ. Թէ վՀ յանդիմանելոյ նր զանօրէնուԹիս հրէից , քարկոծ եղև հրամանաւ Յովասու արքայի , ի սրահն տան ՏՐՆ .

ՀՌարկես . Յաքարեայ , զորմէ ասէ ՔՍ , որդի էր Բարաքեայ , և ոչ Յովիդայեայ ?

Պատասխանի տայ նոյն ՅԵրոնիմոս , և ասէ , Թէ պարտ է մեզ դիտել և հայել , ոչ ի բառն այն , Բարաքեայ , բայց ի զօրուԹիէ բառին = իսկ բառն այն (Բարաքեայ) Թարգմանի , Օրհնեալ ՏՐՆ , ոՎ իսկ էր Յովիդայեայ քահանայ . Նա և վկայէ ՅԵրոնիմոս , Թէ յՀՌեբատարանին Նազովրեցւոց գրեալ է , Յաքարեայ որդի Յովիդայեայ , և ոչ յԻչն անուն Բարաքեայ .

ՀԱՄԱՌ. ԼԹ.

ՈՉ ԵՒ ես տեսանիցէք զիս , յայսմ հետէ , մինչև ասիցէք , Օրհնեալ եկեալ յանուն ՏՐՆ .

ԱՔՆ Օգոստինոս զայս մեկնէ յաղագս դարձման ճաշոցդաց տանն Իւդայ առ ՔՍ , և կատարած աչխարհի . Յայնժամ հրէայք բացցին զաչս նուբեանց , և ընդունեցին զՔՍ , և օրհնեացին զնա եբրև զմեսիայ , ոՎ ասացաւ ի ձեռն ՌՎսեայ մարգարէի , և յետ այնորիկ , դարձցին որդիքն Իլի , և խնդրեացին զՏՐՆ ՀՆՁ նուբեանց . գլ. Ե.

ԳԼՈՒԽ. ԽԲ.

ՀԱՄԱՌՕ.

Երբ լինելոյն այդ, և կամ ինչ նշան եղիցի քո գալստեան, և վախճանի աշխարհիս?

ԵՒ աշակերտքն նորա մերձեցան առ նա առանձինն; ասեն ցնա, Ասա մեզ, երբ լինիցին այսոքիկ, և զինչ է նշան քո գալստեանդ, և վախճանի աշխարհիս? Եւ պատասխանի ետ Յիսուս, և ասէ նոցա, Տեսէք զի մի ոք մոլորեցուսցէ զձեզ. զի բազումք եկեսցեն յանուն իմ, ասելով, Թէ ես եմ Քրիստոս, և զբազումս մոլորեցուցանիցեն. և լուիցէք պատերազմունս, և զլուր պատերազմանց. տեսէք մի՛ խռովիցիք. զի պարտ է այսոքիկ լինել, բայց դեռ չէ վախճան. զի ազգ յազգի ելանիցէ, և թագաւորութիւն ընդդէմ թագաւորութեան. և եղիցին սովք և երկրաշարժք ըստ տեղեաց. և եղիցին այս ամենայն սկիզբն ցաւոց. Յայնժամ մատնեսցեն զձեզ ի նեղութիւն, և սպանանիցեն զձեզ, և եղիցիք ատելիք ամենայն ազգաց վասն անուան իմոյ. և յայնժամ շատ ոք գայթակղեսցին, և միմեանս մատնեսցեն, և միմեանց ատեսցեն. և բազումք սուտ մարգարէք յառնիցեն, և մոլորեցուցանիցեն զբազումս. և վասն բազմանալոյ անօրինութեան, սառեսցի սէր բազմաց. Եւ որ համբերեսցէ մինչև ցվախճան, նա կեցցէ. և քարոզեսցի զաւետարանս արքայութեանս յամենայն աշխարհի, ի վկայութիւն ամենայն ազգաց, և յայնժամ եկեսցէ վախճան.

ՀԱՄԱՌ. Ա.

Քարոզեսցի աշխատասիրեն արքայութիւնն, ընդ ամ տնեղերս.

ՅՈՎՀ հետեւ զամ մարդիկ կամին աշխ ղին կեցցեն, և եկեսցեն ի ճանապհումն աշխարհութիւն, և այլով նեւք ոչ կարեմք կեալ և ի ճանապհումն աշխարհութիւն հասանել, բայց միայն աշխատասիրանական վարդապետութիւն; վն այնորիկ կամին եւս աշխ ղին առալ քան զլինելն կատարած աշխարհն, քարոզեսցի աշխատասիրանն ընդ ամ տնեղերս, ոչ դաղտաբար, ոչ ի ծածուկ, և առանձինն, բայց հրապարակօրէն և համարձակութիւն; մինչ ղին յամ տեղիս կառուցանեցին եկեղեցիք և փառս բարձրելոյն; կարգեսցին քահանայք, և Եպիսկոպոսունք և կառավարութիւն ժողովրդոյ; և ինքեանք նոկ նշանք և Թագաւորք, ի կռապաշտութիւն, ի հաւատս դարձեալն, ոչ ասցաւ ի ձեռն դաւթի, դարձեալն առ ԱՏԱ ամ ծագք երկրի; երկիրպագեսցեն նմա ամ տոհմք ազանց, Թէպէտ աշխատասիրանին քարոզութիւն, և տարածումն հաւատոյ ոչ լինելոյ ի մի և նոյն ժամանակի, ընդ ամ տնեղերս, բայց հետեւապէս, և յաղթէ, յաղթ երկարութիւն ժամանակաց բազմաց, և ապա եկեսցէ կատարած.

Աշդ յորժամ տեսանիցէք զպղծուԹիւն աւերուածոյն, զի կայցէ ի տեղի ոՀբուԹեան.

որ ինչ գրեցաւ ի հատարտ. ԺԵ. մինչև ցհասանել. եԹէ առբերի սո՛ւ աւերուածն տաճարին և քաղաքին. պաշարեցաւ քաղաքն երուսաղէմ զօրօք հռոմայեցւոց երկու անգամ. Նախ ի զօրապետէ Լիսիոսէ յամի ԱՐՆ. 68. յետոյ ի ՏիտոսԷ կայսերէ յամի ԱՐՆ. 70. ՈւրեմՀ մինչդեռ Լիսէասիոս զօրապետ պաշարէր զԵրուսաղէմ, խռովեալք էին հրէայք ի մէջ քաղաքին, և բաժանեալք ի զօրս երիս որք բանակեալք ի տաճարին յարեան ի վե՛ր միմեանց, և եղև ի տաճարին սրածուԹի և սպանումն մեծ յոյժ: յայնժամ բազումք ի հրէից, և մանաւանդ որք ի նոցէ քրիստոնեայք էին, նախազուշակեալ զի վե՛ր կայ կործանումն քաղաքին, փախեան անտի ի լերինս, և ի դաւառս հեռաւորս, ապրեցուցանել զանձինս իւրեանց. Աշ՛ն է պղծուԹի՛ն աւերածոյն որ ասացաւ ի Դանիէլ մարգարէէ, զի կայցէ գլ. Ը. ԺԲ. ի տեղւոջ ոՀբուԹեան.

Եւ յետ նեղուԹեանց աւուրցն այնոցիկ, յարեալ ՏիտոսԷ Լիսիասէ ի վե՛ր երուսաղէմի, յամի ԱՐՆ. 70. պաշարեաց զնա միւս անգամ, և յաղԹահարեաց զնա, և զտաճարն կործանեաց ի հիմանէ, մինչ ոչ ԹողուլՀ ղքար ի քարի վե՛ր, ոա՛կ յերկար պատմեցից Հղուկասոս. ԺԲ. Ի՛. Յայնժամ խափանեցան օրէնքն, աւերեցաւ սեղանն, լռեցին պատարագք, և այն աՀ եղև, զի լցցի բանն որ ասացաւ ի Դանիէլի մարգարէէ, ԹէՀ բարձցին զոհք և նո՛ւէրք, և ի վե՛ր տա-

ճա-

ձարին պղծութեի աւերածոյն կացցէ մինչև ի վաղ
ջան ժամանակի.

Կարեմք և զպղծութեի աւերածոյն ի տեղւոջ
պբութեե հասեմատել կատարածոյն աշխարհի, յոր
ժամ նեռն Թագաւորեսցէ և տաճարին էբրև էջ,
ըստ ասացելոյն Պօղոսի, Թէ յայտնեսցի մարդն անօ-
րէնութե, որդի կորստեան, մինչև նստել նմա ի
տաճարին էջ, ևցուցանել զանձն, Թէ էջ էսե. բ.
առ Թեսաղոնիկ. գլ. բ. գ.

ՀԱՄԱՐ. ԻԹ.

— ՎԱՅ ՆԵՂ ՅՂԵԱՑ ԵՒ ՍՏՆՏՈՒՈՑ.

Յաւուրս յայնոսիկ աւերման քաղաքին վայ յղե
ացդ, քանզի ծանրացեալք բեռամբ երեխայից նուրբ
անդ, ոչ կարասցեն փախչել. Բայց վայ և ս այնոցիկ,
որոց փախուստն լինիցի ի ձմերան, կամ և ի շա
բաթու; քանզի ի ձմերան փախչել դժուար է վա
խստութե օդոյն, և կարճութե աւուրց; և խոհ
փախուցեալք ի շաբաթու ոչ կարասցեն երթալ ել
կար ճանապարհ, զի օրէն ոչ էր հրէից ի շաբաթու
ճանապարհ երթալ, բայց միայն զքայլս 500.

ՀԱՄԱՐ. ԽԲ.

Եւ եթէ ոչ կարճեին աւուրք այնոքիկ, ոչ ապ
րեր ամ մարմին; բայց վասն ընտրելոյն
կարճեսցին աւուրքն այնոքիկ.

Չեռնարկ հաւատոյ, մինչև ցհաւատ. խբ. առ
բե

բերին առ կատարածն աշխարհի .

Օրոք ընտրեաց աՂՁ , և սահմանեաց երթալ յաւքայուԹիւն երկնից , նՁ ոչ կարեն կորնչիլ ի դժոխս , քանզի անվրէպ են և անխափան սահմանուԹիւնք աՂՅ . ՈւրեմՆ զի արդ ասէ ՔՆ ԹԷ կարճեսցին աւուրք այնոքիկ նեղուԹեՆ և հալածանաց , վՈ ընտրելոց , զի և նՁ մի մոլորեցին , և մի կորնչեցին ?

ԳատասխաՆ . ԲանՁ ՔՆ այնոքիկ զայլ ինչ ոչ նշանակեն , բայց միայն ԹԷ խստագոյնք եղիցին , և անհնարին նեղուԹիՆ և հալածանք , որովք Նեռն խնդրեսցէ զարդարսն շրջել ի պաշտամանէն աՂՅ . Բայց կարճեսցին աւուրք այնոքիկ , քանզի Նեռին բռնուԹիՆ , և ԹագաւորուԹիՆ ոչ կացցէ , բայց միայն զերիս ամս , և ամիսս վեց , որոց զկնի , ասէ ԳՈ- ԹԷսաղ
րոս աՂոաքեալ , սատակեսցէ զՆա ՅՈ հոգւով բե- երկիՂ.
րանոյ եւրոյ . գլ Բ·Ը·

ՀԱՄԱՐ . ԽԴ.

ԼՈայնն նշանս մեծամեծս , և արուեստս .

ՀրաշՔ և նշան ՃշմարիտՔ է գործ ինչ որ ըստ էուԹԷ իւրոյ , կամ և ըստ կերպի գործելոյ զինա , ի վեր է քան զբնական զօրուԹիՆ հրեշտակաց և մարդկան ; զոր օրինակ յարուցանել զմեռեալն ; բանալ զաչս կուրաց ի ծնէ ; և այլք սոցին նմանՔ , զորս եԹԷ առնէ երբեք ոք ի մարդկանէ , զայն առնէ , ոչ յանձնէ իւրմէ , կամ բնական զօրուԹիՔ ինչ ; բայց անուՃամբն , և ամենակարողուԹիՔ աՂՅ . ինչ ԹէպԷտ ըստ սովորական կարգին , այն կարողուԹիՆ զինչնա առնելոյ ոչ տուՃն յաՂՅ , բայց միայն

ար-

արդարոց ; սակայն և ամբարշտաց տայ երբեմն աշխ առնել զնշանս , զոր օրինակ եթե Կայիափայ քահանայապետին մարգարէանալ ևս Յն , թէ մեռանելոց էր ևս ի վերուստ ազգն մարդկան . բայց զդոյշ լեր թէ ոչ կարէ աշխ , զիշխանութեն սքանչելիս առնելոյ տալ ամբարշտաց , և չարն , և ի հաստատուածս սուրբ , բայց միայն ի բարն ; ապա թէ ոչ , լինէր աշխ ինքեան հակառակ , և ներսով ամենակարողութիւն քանդէր , փոխանակ շինելոյ ; որ անհնարին նակ է .

Գ՚Հել լինին բազում անգամ նշանք , և արուեստ սուտք , որք հրաշք երևին , բայց հրաշք չեն , այլ պատրանք , խաբեութիք , և հրապուրանք Սատանայի , և համախոհից նր , որք կախարդութիք , և Թովչութիք ներքինոյ , ասղեցուցանեն զադեմս , որ պնոնք էին նշանք գիտաց Եգիպտացւոց ; և զայսպիսիս սուտ նշանս տացէ Ներոն ի կատարած . ուստի ասէ Պօղոս աշակերտել , թէ Ներոնն գալուստն իւր ի մէ գործութիք , և նշանօք , և արուեստիւք սուտ , Բ. առ Թեսաղ. Բ. Թ.

Ելից. Է. ը.

ՀԱՄԱՌՕՏ. ԻԸ.

Ուր գիշն , անդր ժողովեսցին արծուիք .

Աշխ սովորական առակ էր ի մէջ հրէից , որով կամէին ասել , թէ որք այնոքիկ դիւրաւ ժողովին ի միասին , որք ունին զբնական յօժարութիք առ միմեանս , զոր օրինակ , արծիւ , և գիշն . Նոյն առակաւ ծանուցանէ քրս , թէ յաւուրն յետնում , մեռեալքն յարուցեալք , դիւրաւ , և ի միում վայրկենին ժողովեսցին առ քրս դատաւորս երբեմն .

րեմն

ընծա դնէր նշանակէ ղատը Յն, յորժամ նկնեցէ դա-
ռել զաշխարհ. աղթուիք են մարդիկ առնել զնաւ Թ-նաւաղ
առ հասարակ, և մանաւանդ արդարքն, և ընտրեալքն Ք. զլ. Դ.
աղՅ, զորոց ասէ Պօղոս, Թէ և մեք նոքօք հանդերձ
յաիշատակութիւն առնօք ընդ առաջ ատՅն յօտս. ու-
րնեմն զոր օրինակ աթթուիք, և նոցին նմանք դի-
շակեր Թուշունք անդր ժողովին, ուր դէշն և դիա-
կունք նցին; նոյնպէս և ի կատարած ժողովեցին
սմ ազգք մարդկան, յանդիման լինել առաջի աստ-
նին Քի, և ընկալնուլ ի նմանէ հատուցանչիւր ըստ
գործոց նրոց.

ԱՔՆ Հելարնոս ասէ, Թէ Քն զաստեանն դա-
ատաստանին նրոյ անդ կացուսցէ, ուր առաջադոյն
կան եղէ մարմնի նր ի խաչափայտէ, մերձ ի Հոյն
ՏօսափաԹու, ուր եղեցի ընդ-հանրական դատաս-
տան; ըստ մարգարէուԹեն Տովելնայ. զլ. Գ. Բ.

ՀԱՄԱՐ. ԻԹ.

Եւ աստեղք անկեցին յերկինս.

Իսկոյն զկնի հալածմանց Հեռնն, եղեցին յեր-
կինս, և յերկրի զարհուրելի նշանք, Թէ ահաւա-
սիկ հասեալ է ժամանակ դարստեան ատՅն, և աւե-
րածոյն աշխարհի: Իւաւարնացն արեգական, և լու-
սնն; անկեցին աստեղք, և լուսատուք, ահագին
շարժմամբն սլացեալք երեւեցան ԹօԹափիլ յերկինս;
և ահադնաստեսիլ գնացուածս աստեղք, հրեղէն օդա-
ցուցմունք, վերամբարձ զբօսանք անկեցն ի վր եր-
կրի, և Թռչնեցն զօրուԹիք երկնից, և ծփանք հա-
տատուԹե խախտեալ ելանել և ասել ի տեղւոջէն

ներեսից. Յայնժամ խաչիանեցին հոսմոնք զառեղծ, և լուեցին ծովուանք և ալդուածի երկնից; ուստի վըդովեալ քակտեցին ամ ոլոքա տիեզերաց; և ապա երևեցին նշան որդւոյ մարդոյ, այսինքն քի փրկարար խաչն, նոյն ինքնին յորմէ կախեցաւ յաւուրն մահուան իւրոյ.

ՀԱՄԱՐ. ԼՕ.

Քէ աւուրն այնորիկ ոչ ոք գիտէ, ոչ հրեշտակք երկնից, և ոչ որդի, բայց միայն հայր.

Բանք այնոքիկ (և ոչ Լուկ) ոչ են համաձեռոյ, այլ համարիոն. ժդ. լբ. բայց թէ համարիոն նոցա, թէ համաձեռոյն, խնամք են յոյժ: քանզի քէ արդ ուղիղ է, եթէ զօրն կատարածդն ոչ գիտէ? Եւ քէ արդ Քրիստոս է, եթէ ժամն դատաստանին ծածկեալ է ի նմանէ?

Պատասխան. Ի լուծումն դժուարութեանն այնորիկ, կալ բնչ դիմեկնութեանն կրկին.

Ազուանին. ազգ աստնանեաց երկու կերպիւ մարդիկ, կամ առտրոգելիք. ազգք են մակաց իւրք անձնականք և առընչականք: այլք են մարդիկ քրոջակիք և հակառակ. համակարգ անձնական այն է որ առընկեալ ազգ, ոչ քան որում ազգ է, բայց քան որում անձն է; որպիսիք են, ծնօղ; ծնեալ; բղխօղ; բղխեալ; և վն այնորիկ զի այլ է անձն հօր; և այլ անձն որդւոյ; և այլ անձն հոգւոյն սրբոյ; վն այնորիկ անձնական մակարդն որ առընկեալ ունի անձին, ոչ կարէ առընկեալ միւսում.

սում. Օր օրինակ զհօրէ ասի Թէ ծնօղ է, որ ոչ կարէ ասել զորդւոյ ; և զՈրդւոյ ասի Թէ է ծնեալ, որ ոչ կարէ ասել զհոգւոյն սրբոյ. Ուստի յորժամ անձնական մակադիրն առընձեռի մեզ, և միայնում յերից անձանց, այս նոյն բառն, (մի) (միայն) բացառական է, և որոշական այլոց անձանց. Օր օրինակ յորժամ ասեմք Թէ, հայր միայն ծնօղ է; բառն այն (միայն) ի բաց առնէ զՈրդին, որ ոչ է ծնօղ, այլ ծնեալ: ի բաց առնէ և զհոգին սբ, որ ոչ է ծնօղ, և ոչ ծնեալ, բայց ի ծնողէ, և ի ծնելոյ բղխեալ.

Մակադիրն ընդարձակ, կամ հնական, այն է որ առընձեռի ազգ, ոչ ըստ որում անձն է, բայց ըստ որում ազգ է; որպէսի է կարողութիւն, նախանձումն Թէ; գիտութիւն; և այլք: և վն այսոցիկ զի երից անձանց մի և նոյն է ազգութիւն, մի և նոյն է գութիւն; հնական մակադիրն, որ առընձեռի միւմ անձին, առընձեռի և այլոց երկուց. Իսկ գիտել զօրն կատարածոյն, հնական մակադիր է; ուրեմն առընձեռի հաւասարապէս երից անձանց; և եԹէ ասի հայր միայն գիտել զօրն զայն, բառն այն (միայն) ոչ է բացառական երկուց այլոց անձանց; բայց բացառական է միայն առեղծուածոյ, որոց գութիւն այլ է քան զգութիւն ազգ. Նոյնպէս պարտ է ասել յաղագս այլ ամ հնական, և ընդարձակ մակադրաց ազգ. Ուրեմն, ասել Թէ ոչ ոք գիտէ զօրն կատարածոյն, բայց միայն հայր, է ասել Թէ զայն օրն ոչ գիտէ առեղծուած ոք, այլ միայն և եԹ ազգ.

Առարկեն. Ազգեսարանիչն ոչ միայն ասէ, Թէ զօրն կատարածոյն գիտէ միայն հայր, բայց պարզ ասէ Թէ Որդին ոչ գիտէ = ապա բառն այն (միայն) բացառական է և սորա. ապա սորա զօրն այն ոչ գիտէ.

Պատասխանեաց Երկիր . Օրըն կատարածոյն դիտէր Տէր , ոչ միայն ըստ որում ձեռն է ; այլ եւս ըստ որում մարդ է . քանզի որով հետեւ հայր ոչ դատէ

Յօհան. ոք , այլ զամենայն քան ընդունի , բայց զիւր դատաստան
Ե.ԽԲ. ետ որդուոյն , զի ամենեքեան պատուիցեն զորդին որպէս պատուեն զհայր . Ո՞վ անտեղեակ լինի աստուածն դատաստանին որոյ ընդունի առնելոյ է ի կատարած ? Բայց ըստ որում քան առաքեալ էր ի հօրէ , ծանուցանել մարդկան զնորհուրդս և Օրէնս ձեր , ոչ դիտէր զօրն և ժամն կատարածոյն ; այլ ընդ քան դիտէր զնա ամենեցուն , բայց այնպէս դիտէր , զի Թէ ոչ դիտէր ; քանզի ոչ ուներ ի հօրէ հրամանս զայն օրն ծանուցանել մարդկան . Օրը օրինակ յոյժ առ այլ Թադաւոր , այսու հրամանաւ , զի զպատճառս հրեշտակութեանն ետուն մի ծանուցանիցէ այլում ուրեք , բայց միւսն ևս Թադաւորին ; եթէ այլ ոք խնդրեսցէ ի նմանէ , Թէ մի՞ն ինչ իրին առաքեցար դու , և որպիսիք են համբ և խնդրուածք եղիանին որ առաքեաց զքեզ ? Նա պատասխանի տայ , և ասէ , ոչ դիտեմ ; այսինքն , դիտեմ ատեօք , բայց այնպէս դիտեմ , զի Թէ ոչ դիտէի , քանզի հրաման ունիմ ի Տեառնէ իմմէ , զայն ոչ ծանուցանել ուրեք .

Մատթ. ըստ նմին օրինակի ասէ Քր՝ յայլ ուրեք , Թէ ոչ ոք
Ժա. ԽԷ. ճանաչէ զհայր , բայց միայն որդի . Եւ դէմ Յօհաննու . ԺԵ. ասէ դեղեալս նմա , Օրըս լուսոյ է հօրէ ծանուցին ձեզ . լուեալ էր Տեն բազում ինչ ի հօրէ , զոր ծանուցեալ չէր աշակերտացն , քանզի ոչ ուներ ի հօրէ հրաման ծանուցանել նոցա . նոքա զոր ինչ լուեալ էր նոքա ի հօրէ , և առեալ էր հրաման ծանուցանել աշակերտացն , զայն նոքա ծանուցին նոցա .

Յայնժամ թէ կոչեն երկու յաղագսակն, մին առջի, և միւսն թողլն.

ԱՅն ինքն յաւուրս կատարածոյն աշխարհին, քո՛ զընկերն ունկնեսցէ յընկերէ, և ղդրկեցին ի դրկէ; և զորս գտանիցէ զարդարս, առցէ զնո՛ր ընդ նմա ի փառս արքայութե՛ան: Եսկ զորս գտանիցէ ամբարիշտս, թողցէ զնո՛ս ի մեղս նորին, քանզի այլ ևս ոչ էղիցի ժամանակ ապաշխարութե՛ան, և դատապարտեսցէ զնո՛ս ի դժոխս. Ուրեմն օրինակաւ միոյ որ առցի, և միւսոյ որ թողցի, ծանուցանէ մեզ Տէր, թէ անխտիր լինիցի և անխնայ դատաստան նո՛ր, յորում առանց ակնառութե՛ան հատուցանիցէ ի բաքանչիւրում ըստ գործոց ի՛րեանց, ոչ տալով ումեք այսու հետև ժամանակ ինչ ապաշխարութե՛ան.

ԳԼՈՒԽ. ԽԵ.

ՀԱՄԱՌՕ. Ա.

Նմանեսցի արքայութիւն երկնից տասն կուսանաց.

ԱՌԱԿԵՔ տասն կուսանաց, և առնն ի տար աշխարհ գնացելոց, խրատեէ զմեզ Տէր Յս, զարթուն կալ և պատրաստ; քան զի յորում ժամու ակն ոչ ունիմք, եկեսցէ որդի մարդոյ գաւառել զմեզ.

Արքայութիւն երկնից, է՝ որ նկատեցին, որ անհանդիստ պատեցաղմի ի վր երկրի. Առասն կուսանք նշանակեն զբովանդակութիւն հաւատացելոց; և ի մէջ նց հինգ են յիմարք, և հինգ խոհականք, քանզի ի մէջ հաւատացելոց, ոչ արդարք են ամենեքեան, և ոչ ամենեքեան չարք; այլ ադրարք են ընդ չարս խառնեալք. լապտեր է հաւատն. Զէթ է սէրն, և գործք բարիք. Յիմարք կուսանք որք զէթ ոչ բառնան ընդ իւրեանս, են քրիստոնեայք Թոյլ, պղերդ, որք այլ պէս հանդուրժեն, Թէ ինքեանց բաւական է ունել զքրիստոնէական հաւատսն, մինչ ունայն են և Թափուր ի գործոց բարեաց. Կուսանք խոհականք որք զէթ առնուն ընդ լապտերս իւրեանց, են արդարք, որոց գնահատել զի հաւատք առանց գործոց մեռեալ են, ձիթով սիրոյն, և բարւոք գործոց զարդարեն զլապտերն հաւատոյ. Ընդ ոմն յորում ունին զէթ, սիրոյն

է.

է. Տաճկն վենայինն, է ժամանակ ապաշխարութիւն
դու տայ մեզ աշխ, մինչդեռ կենդանի եմք. Ներհել,
և է քուն մտանել, է հեւանդանալ և մեռանիլ,
ի մէջ գիշերին, այսինքն անկարգապակի, և յորում.
ժամու մարդին ակն ոչ ուներն, լինի բարբառ, և
ահագնագոչ ձայն փողահարութիւն հրեշտակին, որ
աղաղակէ, յարիք մեռեալը, և եկայք ի դատաստան.
Տորտաքն մեծայնէլեան փողոյն յառնեն հուսանք,
այսինքն մեռեալքն ամենեքեան, և կազմեն զլսա-
տերս իւրեանց, այսինքն փորձեն զիւրեանց հա-
ւատն և գործն, զի արդ կարասցեն զհամարս տալ
արդարադատին Յի. Յիմարք հուսանք աղաչեն զի-
մաստունս, և ասեն, տուք մեզ ձեր ձէթէ, զի
չիջանեն լապտերքս մեր. բանք այնոքիկ, և որք
հեւանեն, ոչ պատկանին առ ՀուԹն առաքին, բայց
են միայն զարդարանք նոր, և նշանակեն, Թէ Թոյլ
և անպողպատ քրիստոնեայք որք յայնժամ գտանիցին
անապաշխարութեամբ, և ի բուն գործոց Թափուրք, աղ-
աղակեսցեն, և կոչեսցեն զօգնութիւն արդարոց, զի
մի չիջանիցեն լապտերք նոցա, և մի անարգիցին ան-
պատուղ հաւատք նոցա; բայց տարաժամ, և ի գուր
եղիցին աղաղակք նոցա. Պատասխանեն տան նմաստու-
նքն, և ասեն, գուցէ ոչ իցէ մեզ և ձեզ բաւական;
որ նշանակէ Թէ յաւուրն դատաստանին ոչ ապաւ-
ինեսցին արդարքն ի գործս ներքինս, բայց յողոր-
մութիւն աշխ եղիցին ապաւինութիւն նոցա: և դարձեալ
նշանակէ, Թէ յաւուրն յետնում արդարութիւն միմեանց
ոչ արդարասցին միմեանս, այլ դատեսցին ներքինքնին-
րք, ըստ գործոց իւրոց. աշխեն ներսումն ընդ
մարեն, երթայք ի վաճառականս, և գնեսջիք ձեզ.
որ ոչ կարի ասել Թէ որք յաւուրն դատաստանին

ու

ունայն պատմեցին ի բարն գործոց, ասելով նոյն ընդ ժամանակ գործելոյ զբարն; բայց նշանակէ թէ համեցին արդեօք յայնժամ մեղաւորք պատմել զպարսաւ ինչ ժամանակ ապաշխարելոյ, բայց ոչ գտան նոքունք; և վասն եցի նոյ դուռն ողորմութեանն ընդ, մինչև ցյաւիտեան.

ՀԱՄԱՐ. Ի՛Զ.

Ոչ այր մի գնացեալ ի տար աշխարհ,
կոչեաց զծառայս իւր .....

Օնոյն առակին ընթերնումբ ղուկասու. ԺԹ. և առ ոչ ինչ հատարելի է տարտանայնութեն որ թուի լինել ի մէջ երկու աշխատարանչաց, մինչ ասէ ղուկաս, թէ իւրաքանչիւրումն ծառայիցն տուաւ մի ճատան; նոյն մատթէոս ասէ, թէ ումեմն տուաւ քանքարք հինգ; և ումեմն, երկու; և ումեմն, մի. թէ-նէն այն քանքարացն, և ճատանց, թէ հինգ, թէ երկու, թէ մի, ոչ պատկանի առ էութեն առակին, որով կամի Տէր ծանուցանել մեզ, թէ զառեալն մեր յԱստուծոյ հաւատան և շնորհն պարտիմբ արկանել ի գործ, և շահիլ նոքօք; քանզի իւրաքանչիւր ոք, ըստ գործակցութեն իւրոյ առցէ վհատութիւնն.

Ուրեմն աշխարհ է Տէր Յս. քս. հատարակեալ յերկինս, ուստի գինն երկար ժամանակաց գալոյ է առնուլ ի մէնջ զհատարս. Ծառայքն նր են մարդիկ ամենեքեան, և մանաւանդ քրիստոնեայք. քանքարք են շնորհքն զոր աշխարհ մարդկան, ուստի շատ, և ուստի սակաւ; բայց իւրաքանչիւրում բաւական, զի կարենք, եթէ

կա-

կամիցի շահիլ նոքօք զարբայութիւն երկնից. Օր
ասէ Քն, Թէ իւրաքանչիւրում եա զբանբաւոն ըստ
իւրում կարի, ոչ կամի ասել Թէ ամէն զչնորհս իւր
տայցէ մարդկան ըստ արժանաւորութիւն նոց, կամ ըստ
կարի բնութիւն, ոյք հայհոյէր դեւաշունչ փիլաժիոս;
բայց կամի ասել, Թէ ամէն ողորմութիւն իւրով, և
ոչ վն բնական արժանեաց մերոց, սովորէ զչնորհս
իւր հաւիտեան այլ և այլ պաշտաման և կարգի իւ
րաքանչիւրոց ի մինչ. ամենաողորդաց տայ զչնորհս
խոստումն և հանճարոց, ի կառավարութիւն. փոք
րաւորաց տայ զչնորհս խոնարհութիւն, ի հնազան
դութիւն. կանանձեաց տայ զչնորհս սիրոյն առ մի
մեանս, ի կենցաղակցութիւն. ամենկին արանց, և ան
այր կանանց տայ զչնորհս ողջախոհութիւն, ի ժուժ
կալութիւն. Թշուառացելոց տայ զչնորհս երկայնամ
տութիւն, ի համբերութիւն. Քանքարօք դործել, և
շահիլ զայլ քանքարսն, Թէ հինգ, Թէ երկու, է
դործակից լինել չնորհացն ամ, և արժանի լինել
առատագոյն չնորհաց, ըստ չափոյ հաւատարմութիւն,
և դործակցութիւն մերոյ. Թաքուցանել զարծաթն,
է Թուլութիւն և կարճատեսութիւն խափանել զչնորհս
ամ, և ոչ դործել նոքօք. Յետ բազում ժամա
նակի դալ Տէն, և առնել հնամարս ի մէջ ծառայ
ից իւրոց, է ինչ կենցաղոյս այսորիկ դալ Քի, և
քննել զդործս իւրաքանչիւրոյ, ի յատուկ և առան
ձնական դատաստանին. Օր ասէ ծառայ չար և
վատ դուր նեա, դիտէն դի այր մի խիստ եմ, հնձես
զոր ոչ սերմանեցեր, նշանակէ զդժդոհութիւնս և զա
տաումնայն Թոյլ մեղաւորաց, որք յանդգնին բամբա
սել զամէն նեա. Ստուխոսօք պահանջել զարծաթն և ծա-

ասէ, է առնուլ ի նմանէ զհատասս, Թէ տուէալ նմա քանքարոցն և չսպրհօքն զի արդ գործեաց, և զոչչափ շահեցաւ նովաւ, Թէ անձին իւրում, կամ Թէ այլոց. Է վաղճանն զոր ասէ Տէր, առէք ի նմանէ զքանքարն և տուք այնմ որ ունիցի զտասն քանքարս; այն ոչ պատահական առ էութէն առակին, քանզի անդէղք են պարգևքն ՀՈՒ, և զտուէալ միւմ շնորհն յետ ոչ առնու ի նմանէ, տալ գնա միւսում; այլ զարդ ինչ է առակին որով ցուցանի Թէ չար ծառայ պատիժն առցէ վասնուզԹէ իւրոյ; և ծառայ ապնիւ զհատուցումն հաւատարմուԹէ իւրոյ ընդունիցի.

ՀՈՎՄԱՆ. ԼԱ.

Եւ յորժամ եկեսցէ որդի մարդոյ փառօք իւրովք, և ամենայն հրեշտակք ընդ նմա, յայնժամ նստցի յաԹոռն.....

Ամենէն ցայժմ Տէր մեր Յն քս, առակաւ զոմն ոչ անկարծանելի պայ ի դիջերն ակն հատանել զտուն առակաւ ծառային զոր եկեալ Տէրն դատեսցէ պատշաճաւոր; առակաւ կուսանացն որք ակն ունէին գալ առեանն փեսային; և առակաւ քանքարացն զորս տացն տուեալ ծառայից իւրոց, գործել և շահիլ նոքօք; այն ամ առակօք խրատեաց զմեզ Տէր զգոյ կալ և զարԹուն, զի յորում ժամու գայցէ դատել զմեզ, դատանիցէ զմեզ պատրաստս: Եակ այսու հետև ծանուցանէ, Թէ ինչ կերպիւ կատարեսցի այն զարհուրելի յետին դատաստան.

Է հատանելն կատարածոյն աշխարհին, եկեսցէ քս

քո հրեշտակօք իւրովք, և նստցի ի գերափայլ աթոռն լուսազարդ ամպոյն, և ժողովեսցին յանդիման նր ամ ազգք ի հորն Յօսափաթու. Յայնժամ սուր Տր երբն և հնուիլ քաջ, զոչխարս իւր, այսինքն զարդարսն մեհենեցւոյ յայծեաց, այս ինքն յամբարշտացդ, և վերացուցեալ զնս յօդս, կացուսցէ զնս ընդ աջմէ իւրմէ, ի վր լուսաւոր ամպոյ; և զայծեանս այսինքն զչարսն Թողցէ ի խոնարհ ի վր երկրի; և քննեալ զնա քանչիւրոյ գործն, հատուսցէ ամենեցունն զհատուցումն իւրեանց; արդարոց, զփառս արքայութե; և ամբարշտաց, զտանջանս յաւիտենական.

Եւ զդոյշ լեր Թէ ի հատանել արդարադատ Տէր զվճիռ դատապարտութե ի վր ամբարշտացդ, զինչ պատճառ առնէր կորստեանն նց: ոչ գողութի, ոչ չնութի, ոչ սուտ երդնուլ, ոչ զայլ ինչ ներգործական մեղքն զոր արարեալ նցէ նց; (Թէպէտ և վր այնպիսի մեղաց արժանն եղեցին անշէջ հրոյն) բայց դատապարտութե նց պատճառն է, զի ոչ արարին զբարն, զոր կարէին, և պարտէին առնել. Քաղցելոց ոչ եհատուն ուտել; ոչ արբուցին զծարաւեալսն; զօտարս ոչ ժողովեցին; ոչ զգեցուցին զմերկս; զհիւանդս, և զդոս ի բանտի, ոչ եհսին. Լուծեցին անօրէնս մեծատունք, զուծեցին, և զահիհարսիցին ածելով զնոսա զդրքանս չարչարանս կրեսցին վր անօրէնութե իւրեանց. Հաւատիցն որոտայ ի վր նց Տեառն Հաւաքեալ, Թէ Հնոդորմ դատաստան լիցի նելոց և ի վր այնմ որ զողորմութի ոչ առնիցէ. մղ. ե.Յե.

ԳԼՈՒԽ. ԽՕ.

ՀԱՄԱՐ. Գ.

Տայնժամ ժողովեցան քահանայապետքն ...

Ապժամ ղբուռն արկանեմ կարդել զպատմութիւն չարչարանաց և մահուընն Տեառն մերոյ Յի Քի, սաղմոսիմ, սիրելի ընթերցող, ապշեալ, տարակուսեալ, շինարեալ խառնիմ ի հոգի իմ, ածելով զմտաւն թէ ձեռ յաւետեանական, և անմահ զի արդ վաղճանի, զի արդ մեռանի? ձառագնորդեմ դու ինձ Տէր Տ՚ն, և լեր ինձ օգնական, զի խաղացեալ ի խորս անհանդիստ ծովուն չարչարանաց քոց, անդադարելի մի կորնչեցայց ի տատակութիւն մրրկի.

Տաղաչափ երկու բնութեց
ի Քէ Տէ.

Օրդղափառ վարդապետութիւն երկու բնութեց ի Քէ Տէ անշփոթապէս միաւորելոց ի մի դէմ, և ի մի անձն բանին ձայ, կամիմ ես հաստատել հեղաբար, առանց դառնութեան սրտի, և թարց խոստութեան բանից; ոչ բամբասելով, ոչ զրպարտելով, ոչ չիշտոյ տալով, ոչ վայրաբար կարգելով, այլ առնեն ումանք; բայց եղբայրաբար, միամտութեբ, և պարզ մեկնութեբ ածելով զջշմարտութիւն ի լոյս. Եւ քանզի մի աբեանակբ անտեղեակ են լեզուաց գառանկաց, և

զիսըս

զինս մեր ոչ կարեն ընթեռնուլ, կամ թէ և ընթեռնուցուն, ոչ կարեն նմանալ ըզնշեցեալսն; վասն այսորիկ լսելին ոչ հարցն և վարդապետացդ զինըն թողում ես ի բաց, և զչմարտութեն երկու բնութեց ի քէն հաստատեմ նախ պատճառօք, և բնականն բանիւ որ է հաստատակ ամենեցուն, ոչ եղ կաբնակաց, նոյնպէս և միաբնակաց. Յետոյ զնոյն չմարտութեն հաստատեմ պարզ և յայտնի վկայութեբք լուսահեղ հայ դրոց, զորոց վարդապետութեն ընդունել պարտեն հայք ամենեքեան. Հռաչարկեն սկիզբունք ոմանք, զորս եթէ չմարտայոյզ ընթերցօղ լաւ առցէ ի միտս, դիւրաւ և առժամայն ամ դժուարութեն պարզեսցի.

Սկիզբն առաջին.

Ամ փիլիսոփայից ստոյգ և հաւաստի վարդապետութեն է, թէ մի և նոյն ենթակայ ոչ կարէ ըստ միոյ և նոյնոյ նրբին ընդունել զտարորդելիս և զհակիրս ներհակս միմեանց, որպիսիք են սէր և սպառնալիք: անլոյս և լուսաւոր: ջերմ և ցուրտ: մահկանացու և անմահ, և այլք նոցին նմանք.

Ղէղ ստոյգ ինչ է, թէ Մարմնոյն Յի քէն առընկեռնին մակապնդք և տարորդելիք ներհակ միմեանց; քանզի ասեմք զքէ թէ յաւիտենական ծնաւ և ժամանակի: Թէ անսկիզբն սկիզբնաւորեցաւ: Թէ անչարչարելի չարչարեցաւ: Թէ անմահն մեռաւ. Եւ քանզի այնպիսի ներհակք տարորդելիք ոչ կարեն առընկեռնել միւմ և նոյն քէն, ըստ միոյ և նոյնոյ նրբին; պարտ է մեզ ասել, Թէ գոյ ի քէն այլ և այլ: նակ ի քէն ոչ գոյ այլ և այլ ըստ անձին, ոչ ընդդէմ դիւաշունչ Նէստորի սահմանեցին երկու հարբունբ հայրապետք Եփեսոսի ընդհանուր ժողովն;

վոյն ; ուրեմն պատրաստ է ասել Թէ գոյ ի քո այլ և այլ ըստ բնութեան ; այսինքն բնութեան աշխարհին , ըստ որում քո ասի , և նոյնպէս է յաւիտենական , անսկիզբն , անչարչարելի , անմահ ։ և բնութեան մարդկայինն , ըստ որում նոյն քո ասի , և նոյնպէս է ժամանակաւոր , սկիզբնաւորեալ , չարչարեալ , մեռեալ .

ԱՍԿՂԲՆ ԵՐԿՈՒ .

ԱՀԱՒ ինչ է բնութեան , և այլ ինչ է անձն . Ահա ասել Թէ ունի քո երկու բնութեիս , ոչ է ասել Թէ ունիցի երկու անձինս . Օրը օրինակ ասել Թէ որ երբորդութեան ունի մի միայն բնութեան , ոչ է ասել Թէ ունիցի մի միայն անձն . Կրկին ասել Թէ որ երբորդութեան ունի զանձինս երիս , ոչ է ասել Թէ ունիցի զերիս բնութեիս .

ԱՍԿՂԲՆ ԵՐՐՈՐԴ .

ԱՀԱՒ ինչ է միութեան , և միացեալ ; և այլ ինչ է միաւորութեան և միաւորեալ . Միութեան , և միացեալ նշանակէ զմի ինչ էութեան ապարշ և զուտ . Միաւորութեան , և միաւորեալ նշանակէ զերկուս որք ընդ միմեանս միաւորին , և երբեմն զուգաբաժինք բազկապրին զամբողջն . Միացեալքն , բազումք են արդեօք նախ քան զմիանալն ; բայց զինն միանալոյ , մի ինչ դառնան . Իսկ միաւորեալքն բազումք են , ոչ միայն նախ քան զմիաւորիլ , այլ և զինն միաւորութեան ; և անչափութապէս պահեն զյատուկ հատանց բնութեան և էութեան . Կրկնել օրինակ զհոգի և զմարմին , որք միաւորեալք ընդ միմեանս , երբեմն զուգամասունք երկու բաղկապրին զմի ինչ , այսինքն , զմարդ ; ապա յայն զինն միաւորութեան են երկու , և անչափութապէս պահեն զյատուկ հատանց էութեան և բնութեան ; ուստի և վաղճանին միոյն , անվաղճան ճայ

մու-

միւսն. Ընթերցիր զնոսա ըստ տրամաբանութեան մեծի և մեզ հայոց Ոսկան վարդապետին, յաղագս միութե, և միաւորութե, և վերջ պատմագրքին աղաւաքել վարդապետին.

Սկիզբն չորրորդ.

Մարդկային բնութիւն բաբառ առհասարակ, Մարմին, և բանական հոգի ընդ միմեանս միաւորեալք.

Սկիզբն հինգերորդ.

Տէր մեր Յս քս է կատարեալ Աստուած, և կատարեալ մարդ.

Սկիզբն վեցերորդ.

Աստուած Աստուածային վարդապետացդ ասելոցն է, թէ բանն Աստուած մարդացեալ զոր բնութիւն մի անդամ հառաջայն ոչ եթող երբեք.

Սկիզբն եօթներորդ.

Բանն Աստուած Տէր մեր Յս քս, ճշմարտապէս մարդացաւ; ծնաւ; մեռաւ; յարեաւ; համբարձաւ յերկինս.

Օրինակբունս զայնոսիկ է մի բերան ընդունին Աստուածաբանք ամենեքեան յոտմէ ազգէ և հոգին. Տեսցուք այժմ թէ զին արդ է պատիւ, և յայտնի, և հաստատակ սկզբանց յայնցանէ ծնանիլն զօրաւորք, և բնաւորապատճառք, որովք յայտնապէս, և առանց պատասխանի տալոյ ցուցանին, թէ ունի Տէր մեր Յս քս զերկուս բնութիւնս, զաստուածայինս, և զմարդկայինս, անխառնապէս և անշփոթաբար միաւորեալս ի մի դէմ, և ի մի անձն բանին Աստուծոյ.

Յուցանի պատճառօք.

Պատճառ աղաւաղին.

Քանի առընդհանուր աստուածելիք հակառակի միմեանց, որք ոչ կարեն ասել զնմանէ, ըստ միոյ և ըստ

նոյ

նոյնոյ ; ապա ըստ այլոյ ։ և այլոյ ; եթէ ի քո ոչ է այլ և այլ ըստ անձին ; ապա է ի քո այլ և այլ ըստ բնութեան , կամ այլ և այլ բնութիւն ; ապա բնութիւնք երկու . տես զսկիզբն առաջնոյն ի վեր .

Պատճառ երկրդ .

Անհաբնակք տարապարտուց զրպարտեն զերկուսեան , կոչելով զնա , բաժանօղք . բաժանօղ էր արդեօք Նեստոր , նախ զի բաժանէր զքո յերկու դէմս , յերկու անձինս , և յորդիս . զի բաժանօղ էր զի բաժանէր զքո յերկու բնութիւնս ոչ միաւորեալս ընդ միմեանս . Եթէ երկաբնակք ոչ բաժանին զքո յերկու դէմս , բայց զաւանին ի նա զմի դէմ , մի անձն , մի որդի . զի ոչ բաժանին զքո ի բնութիւնս երկուս ոչ միաւորեալս ընդ միմեանս , քանզի նոքա խոստովանին Թէ երկու բնութիւնք ի քո ընդ երեսաց միաւորեալք են անբաժանելի միաւորութեամբ , ուստի երբեք պարտին կոչել միաւորօղք , և ոչ բաժանօղք , քանզի միաւորութիւն զբաժանութիւն ոչ առնէ , բայց յաւէտ ի բաց բառնայ . տես զսկիզբն երկրդ .

Պատճառ երրորդ .

Ո՞ւ ի քո , երկու բնութեանց ոչ միացուն , այլ միաւորութեամբ ։ կամ երկու բնութիւնք ի քո միաւորեալք են , ոչ միացեալք . Հայիւ դաւանին հայք ի դէպս եւթեանց . Հայտնութեան , Մահուան . Ե. զմարճացուն բանին Հայ կոչէ զանձառ միաւորութիւն . զի Հայք զմիաւորութիւն բանին Հայ ընդ նիւթաւոր մարմնոյն նմանեցուցանեն միաւորութեամբ անմիւթ լուսոյն արեգական , որ եղև յերրորդում աւուր արարչութեանն , և ասեն Թէ ոչ է հնար բաժանիլ երկու բնութեանց ի միմեանց , յետ անձառ և անբաժանելի միաւորութեան . զի Հայ

կն .

կն. Ֆ. ասէ նոյն ՀԱյտաւուր թէ Յովհաննէս Օհնեցին Մանաճկերտի ժողովոյն հաստատեաց, թէ ոմք ՂՔՒ ՀՀՃ խոստովանին միաւորութեբ բանին և մարմնոյ, այնպիսիսք հարք եմ են, և մարք ; միաւորութեբ ասէ, ոչ միացմամբ. Ձաշու գիրքն ի ձառին յաղագս չարչարանացն ՏՐՆ, ասէ; հոգի քն միաւորեալ ընդ ՀՀՃութեբ. Ներսէս Կլայեցի առ Լ-ունանուէլ Կայսր ասէ, զանբաժանելի միաւորութեի երկուբնութեբ ՀՀՅ, և մարդոյ, եդին ընդ դէմ Նեստորի, և որոց ընդ նմա բաժանողացն որք երկուս բնութիս ասացին, բայց բաժանեալս, և ոչ միաւորեալ ի մի քն. Նոյնպէս ի հազար տեղիս ուսուցանեն հայոց վրբ գիրքն, հայրապետքն, ժողովքն, թէ եղև ի քն երկուբնութեբ ոչ միացումն, այլ միաւորութի ; նոկ ուր միաւորութի, անդ և ս է երկուբնութի միաւորելոց, և զինն միաւորութե; ուրեմն է ի քն երկուբնութի բնութեբ, ոչ բաժանելոց ի մտեանց, այլ հայհոյէր Նեստոր ; բայց միաւորելոց ընդ միմեանս. Տես սկիզբն երրդ.

Պատճառ չորրդ.

Մարդկայինն բնութի ոչ այլ ինչ է, եթէ ոչ մարմնի և բանական հոգի ընդ միմեանս միաւորեալք. նոկ ունի քն զմարմին և զհոգի ընդ միմեանս միաւորեալ. ապա ունի քն զմարդկայինն բնութի.

Պատճառ հինգերրդ.

Եթէ չունի քն զմարդկայինն բնութի, հետևի թէ քն ոչ է մարդ կատարեալ. Յուցանեմ. քն ոչ է մարդ կատարեալ, եթէ զմարդկայինն ինչ ոչ ունի : նոկ եթէ քն չունի զմարդկայինն բնութի, մարդկայինն ինչ բնաւ ոչ ունի ; քանզի ոչ ունի զմարդկայինն բնութի, ոչ ինդեն միհաբնակ ; ոչ ունի

զմարդկային անձն, ոչ ի մի բերան դաւանին քրիստոնեայք ամենեքեան. ուրեմն զինչ մարդկային ունիցի քո? ոչ անձն, ոչ բնութիւն, ապա ոչ ինչ: ապա զի արդ ոչի մարդ կատարեալ.

Պատճառ զեղերդ.

Բանն աշխ եաո զմարդկային բնութիւն; եսկ ըստ վարդապետութեանն սմ աշխարհից, բանն աշխ, զոր բնութիւն մի անդամ եաո, զայն ոչ ենթող երեք; ապա ոչ ենթող զմարդկային բնութիւն, ապա ունի զնա, և ունիցի մինչև յյաւիտեան.

Պատճառ ենթեղերդ.

Աշխ խորհուրդք անօրինութիւն կենաց և մահուան էին մերոյ Յն քն կատարեցան ըստ բնութիւն մարդկայնոյ. ուրեմն ասել թէ չունի քո զմարդկային բնութիւն, է ասել թէ սուտ են սմ խորհուրդք կենաց և մահուանն էին. ցուցանի.

Բանն աշխ մարդացաւ, առնլով արդեօք զիր ինչ մարդկային: ոչ զանձն; ապա զբնութիւն; և ասել թէ ոչ եաո զմարդկային բնութիւն, է ասել թէ ոչ եաո ինչ մարդկային, և թէ սուտ է մարդացումն նր.

Քո ծնաւ. աշխ ծնունդ եղեր ի առ բնութիւն ինչ որ ծնանի. քանզի ի ծնանիլն քո ի սմարիամայ կուսէն, ոչ ծնաւ աշխային բնութիւն, զի աշխային բնութիւն յաւիտենական է, և անծին և ինոզէ. ուրեմն ծնաւ մարդկային բնութիւն; և ասել թէ չունի քո զմարդկային բնութիւն, է ասել թէ ի սմարիամայ կուսէն ոչ ինչ ծնաւ, և թէ սուտ է ծնունդն քո, և սուտ մեղրամայրութիւն աշխածնին.

Քո մեռաւ. ոչ աշխային բնութիւն, որ է անչար չարչարել և անմահ; ապա մարդկային բնութիւն, որ է չարչարել և մահկանացու. ուրեմն ասել թէ չունի

նա

նի քո դմարդկային բնութիւն, և ասել թէ սուտ է մահ և չարչարանք նը.

քո յարեաւ. աշխն նոկ յարեաւ, որ էր մեռեալ: ոչ բնութիւն աշճային; ապա մարդկային. աշապա ասել թէ չունէր քո դմարդկային բնութիւն ըստ որում մեռանէր, և ասել թէ չունէր ինչ ըստ որում յարնէր, և թէ սուտ է յարութիւն նը.

քո հաստբարձաւ յերկինս. աշխն նոկ հաստբարձաւ յերկինս, որ յառաջագոյն յերկինս չէր. ոչ աշճային բնութիւն, որ է յաւիտենական, և ղերկինս և զերկիր լցուցանէ; ապա հաստբարձաւ մարդկային բնութիւն; և ասել թէ քո մարդկային բնութիւն չունի, և ասել թէ սուտ է հաստբարձումն նը.

քո ի նը հաղորդութիւն եմ մեզ դմարմին իւր և դհոգի. իսոկ մարմին և հոգի, է ինքնին նոկ մարդկային բնութիւն. աշապա ասել թէ չունի քո դմարդկային բնութիւն, և ասել թէ չունի դմարմին և դհոգի զոր մեզ տայցէ, և թէ նը հաղորդութիւն սուտ է.

քո հանապատ օր աղօթէր առ հայր իւր վն մեր: նոկ աղօթել է միջնորդանոն առ մեծադոյնն; ուրեմն քո միտք էր քան դհայր = ոչ փոքր անձամբ, ապա բնութիւբ: ոչ բնութիւբ աշճայնիւ, ապա մարդկայնիւ; և ասել թէ չունէր քո դմարդկային բնութիւն, է ասել թէ սուտ ևն ամ աղօթք նը.

Նոյնպն պատասխանք ասել վն ասի ինչ զոր ասը Տն ասաւ, կամ կրեաց ըստ բնական կարեաց բնութիբ մարդկայնոյ; որպիսոնք են ուտել, ըմպել, զարդնալ, վաստակիլ, քնել, տրտմիլ, հնազանդիլ, և այլ սոցին նմանք գործք կամ կիրք մերոյ բնութիբ, որոց ընդունակ չէր քո, բայց միայն ըստ բնութիբ մարդկայնոյ.

Բարուք առ ուրեմն և միտս, Սիրելի ընթերցող, Թէ ով որ ոչ ընդունի և քո զբնութիս երկուս, նա խախտէ և հնմանի, աւերէ, քանդէ, կործանէ զամ հաւատոյն քրիստոնէից.

Մինչև ցայժմ ցուցաք պատճառօք, Թէ ունի քո երկու բնութիս անշփոթապէս միաւորեալս և մի անձն բանին Աստ; ինոյն ճշմարտութիւն ցուցցուք և հարձ և հարցոյ, վկայութիւբ հայ ոբ դրոց և հալ բազմատոց.

Յուդանի վկայութիբք հայ դրոց.

Աղյսանէ ուրն.

Լսահմի. Է. ասի Թէ յեսիեսոսի տիեզերադումար Ժողովոյն, ոբ Կիւրեղ, և այլ ոբ հայրապետք խոստովանեցան զքո Աստ և մարդ կատարեալ յերկուց բնութիբեց. Էհ և նոյն տեղւոջ առբերի սահմանադրութիբն Կիւրեղի որ ասէ, Եթէ ոբ ոչ խոստովանի զՅո քո Աստ և մարդ կատարեալ յերկուց բնութիբեց, նզովեալ եղիցի.

Աղոյց. Բ. ասի, ոչ է հնար բաժանել երկուբնութիբեց և միանոյ, յետ անձառ և անխցադրելի միաւորութիբ.

Յոռոյ. Ոբ. առբերէ միաւսանգամ և վերոյ յիշեալ սահմանութիբն Եսիեսոսի ոբ Ժողովոյն որ ասէ, Եթէ ոչ խոստովանեսցի ոբ զքո Աստ և մարդ կատարեալ երկուբնութիբեց, նզովեալ եղիցի.

Յամապիրք.

Է. Ջ. 67. հայք ասեն զքո.

Աստուածդ փառաց էին,
որ ըստ բնութեանս մարդկային
տապնասպեցար և դիշերին.

Եւ

Եւ դէմ. էջ 74.

Աչք մարմնով վա՛ն եմ խաչեալ,
Մերով բնութիւ՛ն մեռանիմ
Աչք անմահ խոստովանիմ.

Եւ դէմ. էջ. 330.

Սոսկալիդ Աստուածէից
Եւ ահաւորդ քրօբէից
Խոնարհեցար ի չարչարանս
Չարչարելի բնութիւ՛ն մարդկան.

Եւ դէմ. էջ. 393. Որ ինքեր յերկնից վա՛ն մեր, զառաջինն առեր զանցանս Ադամայ; Մերով բնութիւ՛ն բար ներ ի վա՛ն խաչին.

Շարականոց.

Էջ. 281. Յերդս Աբէոն Նեբսէսի, յաղագս հակման մեծ ուրբաթու դիշերին, ասի ղբէ.

Նառադայի փառաց էին ....

Եւ այլ; ոսկ ի վերոյ Ժամագրքի. 67. Եւ դէմ. էջ. 285.

Աչք մարմնով վա՛ն եմ խաչեալ .....

Եւ այլ, ոսկ ի վերոյ, Ժամագրքի. 74. Ոդէմ. էջ. 422. ասի, Համբարձման դերագոյն, ով՛ որ Տօհան նէս, յորովայնէ, յորովայն երկնապատօղ քէն, որ գիտուն աչք մերով բնութիւ՛ն սկսաներ յորդանան.

Ոդէմ. էջ. 593. ասի

Սոսկալիդ Աստուածէից ....

Եւ այլ, ոսկ ի վերոյ, Ժամագրքի. 330.

Եւ դէմ. էջ. 693. ասի ցքա՛ն

Մերով բնութիւ՛ն զոր ըզգեցար
Ի փայտ խաչին բեւեռեցար.

Ձաշու գիրք.

Ի քարոզին զոր ասացեալ է Յովհաննէս Գլուզ վարդապետ Ծործորեցի. էջ. 28. առն Հայոնւ զքէ; Ի փորձութեի մեռը յանապատին ընդ դէմ փորձողին: և մերով բնութեբ յաղթեցեալ հակառակողին.

Ղ՟Լ յանուշ տաղն, ի սորենակ կոստանդեայ, էջ. 29. առն; քո բանդ հօր կացեալ ի բնութեին մէր երևնատեայ. Երևնատեայ առն, քանզի ըստ հայոց Ժամակարգութեբ ապրեցաւ քո զամս մեռոյն. Լ. ոյ առն ի կտակն մեծ ուրբաթի սղոյն, էջ. 375. երկ ծեր մեռանն, ոչ կարե՛ լան: այլ ի աղայութեբ հա առնն, առաւել լան: իսկ ատրն մեր երևնատեայ էր յորժամ մեռաւ. Հայտ սղալին հայբ, քանզի եր երևնատեայ էր արդեօք քո յորժամ մկրտեցաւ; և մեռեալ էր յերևնանեդ չորդ, յորժամ մեռաւ. Բայց ներեմ ես սրտի մտօք հայոց զսղալուածն զայն, միայն թէ նբ միամտաբար խոստովանեցին, թէ ցորբան ժամանակ ատր Տն եկաց կենդանի, ունէր զմարդկայինս բնութեի մէր, զոր այժմ և ունի, և մինչև յաւիտեան ունելոց անշփոթապես, և անբաց դրաբար միաւորեալ ընդ անձին բանին Աղ՟.

Ներսէս Լամբրօնացի.

Աղե. ոչ ասեմք ի մի բանին մարմնացելոյ զմի բնութեի, զյատկութիս երութեց չփոթելով, այլ ըստ անձառ միաւորութբ երկուցն ի մի անձնաւորութեի.

Ղ՟Լ ի ձառն զոր ասաց ի Ստեփաննէ Ժողովոյն. ոչ ասեմք միբնութեի ի քո, չփոթմամբ ըստ եր անբնայ, և այլ.

Ղ՟Լ

ԴԱՆ. Նոյն է ղէՇճ և մարդ ասել զՔՆ , և զերկու բնութիւնս ..... յայտ է թէ որ զՔՆ ՀՇճ և մարդ դաւանեաց , զայլ և այլ բնութիւն ի վր միոյ անձինն սատուդիաց .

Ներսէս Կլայեցի .

ՀՀ ևս համառօտել կայսր , ասէ . ոչ ըստ ԵՒտիքեայ ի մի բնութիւն ժողովեմք զիմոթէոսեամբ , և այլայլութիւն .

ԴԱՆ. Օտնկորուստ ճանչն երկաքանչիւրոցն ի միաւորութիւն , ոՀ այնոյ և մարդկայնոյ բնութիւնեցն ընդ դէմ ԵՒտիքեայ , և որոց նախ քան զնա , կամ յետ նր մի բնութիւն ասողացն չտրաչտ .

ԴԱՆ. Նոքովեմք զայնոսիկ որք վ յերկուս , և այլայլութիւն զմի բնութիւն ասեն բանին մարմնացելոյ .

ԴԱՆ. Հաւատամք եթէ բանն ՀՇճ զմեր բնութիւն էառ , և միացոյց ընդ ինք ՀՇճային բնութիւն , անշփոթ , և անբաժանելի միաւորութիւն . Երկն ան առեսանելին ըստ ՀՇճութիւն , առեսանելի ըստ մանդկային բնութիւն .

ԴԱՆ. ՈՒղղասլ ասեմք երկու , ընդ ՀՇճաբանին զբնիկորն , ըստ անկորուստ և անյեղլի դոլոյ բնութեց ՀՇճային , և մարդկային .

ԴԱՆ. Տս ոտն . 255. Նոյն Կլայեցի ասէ

Երկու ասել զարհնալ բնութի
վ երկուց գոլ միութի
չէ այս օտար ճշմարտութի
Թէ չբաժանեն յերկուսպիճն .

ՀՀ յս ինքն , Թէ զմի և զնոյն Քս չբաժանեն յերկուս գիտս , յերկուս ոտիս .

Տասանելոյ մինչև ցայժմ հնաւանի, թէ երեք կերպիւ ասի երկու բնութիւնք ի քրս.

Առաջին. ասելով թէ ունի քրս զերկու բնութիւնս ոչ միաւորեալս ի մի անձն բանին, այլ բաժանեալս ի միմեանց. ասյն նակ էր Նեստորի, և համախոհից նր բաժանողաց սուրբ աղանդն, զոր ոչ ընդունիմք, նզովեալ եղիցի.

Երկրդ. ասելով թէ ունի քրս զերկու բնութիւնս միաւորեալս ադիեօք ի մի անձն բանին, բայց չեղմամբ, այլայլութիւբ, շփոթմամբ; մինչ զի ի նեստորականսն միաւորութիւն էրնեաւ մարդկային բնութիւն խառնմամբն ընդ աստուածոյ. ասյն է եւտաքեայ հերձուածողին, զոր ոչ ընդունիմք, նզովեալ եղիցի.

Երրրդ. ասելով թէ ունի քրս զերկուս բնութիւնս, որ բաժանեալս ի միմեանց, այլ միաւորեալս ի մի անձն բանին, առանց խառնման, առանց շփոթման, առանց փոփոխման միով ի միւսն. ասյն է բուն և ստոյգ վարդապետութիւն հայոց սբ դրոց և հայրապետաց; և համօրէն ուղղափառաց, և որ այնպէս դաւանիցի, ի քէ օրհնեսցի.

Առարկեա. մբն կիւրեղ ասէ մի է բնութիւն բանին մարմնացելոյ.

Պատասխ. Հապա քան զկիւրեղ եղեալ էին հերձուածողք բազումք զոր օրինակ, Արիոս, Պաղինաս, և այլք սոցին նմանք, որք զայլ ասէին բնութիւն հօր քան զորդւոյ, և զայլ բնութիւն Հոգւոյն; ընդ դէմ նց ասէ կիւրեղ, թէ մի է բնութիւն բանին մարմնացելոյ, որ կասի ասել, թէ բանն աստ բնութենական է հօր, թէ մի է և նոյն բնութիւն նց, որ նակ շնորհեալ է.

ղՀՀ. Պատասխանեմ թէ, մինչ չէ հաստատել էր վէրս ինչ սբոյ Եկեղեցւոյ ի վր երկու բնութեց ի քս յս, սովորական ինչ էր հարց սբոց, և աղաչանս վարդապետաց խառնել զանձն ընդ բնութե, և բնութի ընդ անձին, և զբառս երկուս զայնոսիկ դնել անխառնիւ, զինն փոխանակ մեռանոյն, երբեմն զբնութի փոխանակ անձին; և երբեմն զանձն փոխանակ բնութե. զուրեմն որժամ ասէ սբն Կիւրեղ, թէ մի է բնութի բանին մարմնացելոյ, զբառն այն բնութի պարտ է նմանել փոխանակ անձին; նբ թէ ասիցէ Կիւրեղ, թէ մի է անձն բանին մարմնացելոյ, ոչ նսկ դաւանին ամ ուղղափառք քրիստոնեայք. Եւ զայն ասէր Կիւրեղ ընդ դէմ չար աղանդին պղծաշուրթ Նեստորի Կոստանդնուպօլսի պատրիարքին, որ և ինքն ոչ խորհելով ի մէջ բնութե, և ի մէջ անձին, հայհոյէր թէ էին ի քս ոչ բնութիք երկու, նոյնպէս և երկու դէմք, եակու որդիք, երկու անձինք: զոր չար վարդապետութենոյն դաւանապարտեաց Եփեսոսի ընդ հանուր ոբ ժողովն, յորում վերջացուս կայր սբն Կիւրեղ, փոխանակ քէղէստոնոսի, Հռոմայ ոբարշաւ փախին. Տես ստն. ն. շ. ա.

Զայն վարդապետութի ևթէ հայք լաւ առնէին ի միտս, դիւրաւ խոստովանէին թէ իւրնմոյ ոբ եկեղեցւոյն բուն վարդապետութի այս միշտ եղև, թէ են ի քս երկու բնութիք անշփոթապէս և անփոխանապէս միաւորեալք ի մի անձն բանին աշխ; և փոխանակ այն աշխարհաւեր բաժանման որ զայնքան ժամանակ հած ի վր նց զբարկութի աշխ, առնէին առժամայն, ընդ հռոմայ ոբ աշխութեան հաստատ, և

անքակ մնաբանութեն, որ լինիւր եւրեանց ապրին անսպառ եւ անհատահոս աղբիւր հոգեւոր եւ մարմնաւոր բարեաց. ալյսպէս եղիցի.

ՀԱՄԱՐ. Ը.

Իբրեւ եկն Յի ի բեթանիայ ի տունն Սիմոնի բորոտի, մատեաւ առ նա կինն .....

Ի վր այն օծմանն մարիամու Մադդաղենացւոյ, յուղին վարդապետք դիմեցին ըստս? ալ. Կոչնատէր Սիմոն ոմն էր, կամ եթէ երկու? բ. եթէ Սիմոն մի էր, քանի անգամ արար ընթրիս Յի? գ. Իւղաբեր Մարիամն մի էր, կամ եթէ երկու? դ. եթէ իւղաբեր Մարիամն մի էր, քանի անգամ էօծ նա զՅի.

Պատասխ. ալռ առաչին. մի է եւ նոյն Սիմոն կոչնատէր, որ ղուկասու: է. ասի ոմն ի փարիսեցւոց; եւ մարկոսի: ժդ. կոչի բորոտ.

ալռ եւիդ. Երկոցա անգամ կոչեաց Սիմոն զքրիստոս ի ճաշ. ալռաչին անգամ յորժամ էօծ Մարիամ զոտս քրիստոսի, եւ ջնջեաց զնա հերովք գլխոյն իւրոյ, եւ գայթագղեցաւ Սիմոն, եւ ասէր ի միտս իւր, եթէ մարգարէ ոք էր, գիտէր թէ ով եւ որպիսի ոք կին մեղաւոր է սա. Երկիր անգամ յորժամ առեալ մարիամ լիտր մի նարդոսի, վեց աւուրբք առաջ քան զզատիկ, որ էր ծաղկազարդին կիւրակէի, կրկին անգամ էօծ զոտս Տեն. Երրորդ անգամ երկու աւուրբք առաջ քան զզատիկ, կամ յաւուրն աւադ չորեքշաբթի, յորժամ գնեցին Թաւիեաց, ոչ յոտս, այլ ի գլուխ

Տեն

ղուկ. է. լէ.

Յօհան. ժբ. ա.

ՏՐՆ. մարկ. ԺԲ. Ը. Բայց այլ ևս բազում անգամ Սիմօն բորոտն զկոչունս արար Տեի, զորս աշխատանէջ ոչ յիշեցին. Քանզի յօրէ յորմէ հետէ յառաջին ընթերման ծանեաւ Սիմօն զՏՐՈՒ Տ՚ն, սկսաւ սիրել զնա, և զհետ երթալ վարդապետութեանն։ և որքանիցս անգամ դայր Տ՚ն ի բեթանիայ, ածէր զնա Սիմօն ի տուն իւր, և մեծ պատուով ընդունէր զնա.

ՂՈՒ ԵՐԻՔ. Մի ե և նոյն Մարիամ որ էօծ զՏ՚ն, և յաշխատասանչայ կոչի Մադդաղինացի; կինն մեղաւոր; Մարթային, և Ղազարոսի քոյրն, յորմէ էհան ՏՐՈՒ զդեւս էր.

ՂՈՒ ՀՐԻՔ. Երկոցս անգամ Մարիամ Մադդաղինացին էօծ զՏ՚ն. Նախ յառաջնում խրախուեցեալ զոր Սիմօն բորոտ արար Տեի, յորժամ էօծ Մարիամ զոտս ՏՐՆ; և վասն յոյժ սիրելոյ նր, եթող նմա Տ՚ն զմեղս բազումս, և զդեւս էր. էհան ի նմանէ. Երկիր անգամ էօծ զՏ՚ն յերկրորդում խրախուեցեալ զոր Սիմօն արար Տեի, և ծառաստացդինն կենդանէն, յորժամ միւսանգամ էօծ Մարիամ զոտս ՏՐՆ. Եւ քանզի զոտս օծել արտաքս ինչ էր քան զգովորութեն հրեից, և Թանհուբ անկարգ ինչ վարիկասիրութեն; վասն այսորիկ դայթադղեցաւ Յուդայ մատնիչ, և ասէ զնկեցս զմարիամայ, ասելով, ընդէր նւղդ այդ ոչ վաճառեցաւ երիք հարիւր դենարի, և առաւ աղքատաց. Երկիր օծուածն եղև յաւուրն աւուրց չորիք շաբթի, և նոյն ատեն Սիմօնի, յորժամ Մարիամ էօծ ոչ զոտս ՏՐՆ, այլ զգլուխ նր, զի յուդայի մի լինիցի առիթ ինչ արտանջելոյ. Սակայն արտանջեաց անիծեալն, և զկորհուրդ արարեալ ընդ Քհանայիսն քի, յանձն էառ մատնել զնա նց.

Յօհան. ԺԲ. Է.

ՀՌՈՒԱՐԿԵՍ. Տէր, մեք Յուդայ միայն; ուրանդեցինն եւս այլ առաքեալք; ուստի Թոմա ասէ, Թէ երբեք տեսանեմ զքեզ եւ կարենամ գիտել ճանապարհ քո, բարեացան, եւ ասես; ընդ որ է ե կորուստ այդ ճանապարհ?

ՊԱՏԱՍԽ. Ես եմ ճանապարհ եւ ճշմարտութիւն եւ կեանք. Օր օրինակ անէ նոյն Ես, Թէ ասաղակէ որք կախեալ էին ի խաչին ընդ Տէր, նախատէին զնա: ոչ եթէ նախատէին զՏէր ասաղակէ երկրքեան; այլ նախատէր զնա մի միայն հակառակութեան ասաղակն, ոյք պարզ ասէ Ղուկաս, Թէ մի ոմն ի կախելոց չարագործացն հայհոյէր զնա:

ՀՌՈՒԱՐԿԵՍ. Ցոյց Յայր զայդ մեզ ընդ Ձեզ ունիք; բայց զիս ոչ հանապազ ընդ Ձեզ ունիք.

ՀՌՈՒԱՐԿԵՍ; եթէ Հռաքեալքն ոչ հանապազ ունին զՔէ ընդ իւրեանս, զի արդ Քէ յայլ ուրեք ասէ, Հանապազ եմ ընդ Ձեզ եմ զամ աւուրս մինչեւ ի կատարած աշխարհի?

ՊԱՏԱՍԽ. Հռաքեալքն ոչ հանապազ ունին ընդ իւրեանս, եւ մեք ոչ հանապազ ունիմք ընդ մեզ զՔէ առեսանելի աչօք, չօշափելի ձեռօք, այլ զի կարիցեմք Հաղիւսայիւ օծանել զնա, եւ բերան առ բերան խօսիլ ընդ նմա; բայց Քէ ընդ մեզ է հանապազ, ոչ միայն Հնծութեամբ իւրով, եւ հայրական խնամութեամբ որով կառավարէ զմեզ եւ պահէ; այլ եւ ընդ

դէ. ՆԷ. ԼՊ.

ընդ մեզ է հոգւով, և մարմնով ներով, ի սէր հաղորդութեանէ; և այս պատասխանեաւ խոստացեալ զհայհոյաբոյբոք բերան հերձուածողաց, որք զբանս քո զայսոսիկ թիւրելով ըստ թիւրութեանէ մտաց իւրեանց, պնդեն թէ մարմին ՏՐՈՋ է ոչ հաղորդութեանէ, երապա՛ւ, և ճշմարտապա՛ւ ոչ գոյանի.

ՀԱՄԱՐ Ը. ԺԲ.

Յայնժամ գնաց մի յերկոտասանեցն անուանեալ Յուդայ .....

Մինչդեռ ժողովեալ էին քահանայապետքն, և ծերք ժողովրդեան ի սրահ Կայափայ քահանայապետին, խորհուրդ առնել զի նենգութեամբ կալցեն զՅի՛ս, և սպանցեն; եմուտ Սատանայ ի Յուդայ Իսկարիովտացի, ոչ հաւրելով գնա մարմնով արտաքսապա՛ւ, այլ ներքինապէս աղդմամբ հրապուրելով գնա մատնել զՏԻՐՈՋ նոր, զոր նոսկ Յուդայ յանձն էառ, առեալ ի քահանայիցն ՚Լ. արծաթս, որ է ՚Ի. դրա՛մ. լուծեցին արծաթասէրքն, Թէ յորպիսիս խորս անօրէնութեանէ անկանիցն այնոքիկ որք լինեալ ի դիւէն ագահութեանէ, վա՛ր դոյզ ինչ արծաթոյ, և կորուսանելոյն ընչից մատնեն Սատանայի զհոգիս ներքնոյց, այնու նոսկ չարագործեալ և քան զՅուդայ, զի Յուդայ յետոյ զղջացաւ, մեղայ ետ ասէ՝, և դառնացաւ արծաթն յետ դարձոյց, և ընկէց ի քաց՝ նոսկ ա՛ր, զարծաթն զոր անիրաւութեա՛ստացան, անիրաւապա՛ւ պահեն առ ներքնայն; անխնդիր սրտիւ վատնեն զնա ի ցանկութիւնս, և ի նոյն անիրաւութեա՛ մեռանին. վա՛յ նոյ;

նց ; Յուդայի դիւրագոյն լինի յաւուրն դատաստանի, քան նց.

ԳԼՈՒԽ. ԺԷ.

Ուր կամիս զի պատրաստեսցուք քեզ ուտել զզատիկ ?

Պարտ է ինձ այժմ գալ ի մեկնութիւն խրթնագոյն դիւրաւորութեանէ, յաղագս ժօնին Օատկի, և յաղագս ժամանակի յորում պարտ է զզատիկ կատարել, ըստ կանոնադրութեանէ նր հայրապետացդ, և ըստ սահմանադրութեանէ եկեղեցւոյ.

Երբեմն լցան աւուրք յորս հաստատեալ էր ձեզ հրէից ձեռամբ հանել յԵգիպտոսէ զորդիսն Իսրայէլի ; զի մի մոռասցին երբեք ի մտաց նց այնչափ մեծ չնորհքն ձեր, եւ նց ձեզ հրամայեր յամի զենուլ զՊասեքդ, և ուտել զգառն զատկական, ոչ գրեալ է ելից. ժբ. ի գիշեր ղևւտականաս, ներ. էտ. ի գիշեր Թուոց, ներ.

Բայց զկին ոմանք ելեն ժօնն զատկի այլ մի ժօնն էր, քան զժօնն Բաղարջակերացդ ? Օինչ և իցէ, զայս գիտեմք առաւել, զի ժօնք երկու այսոցիկ հանապատղ հանդիպէին ի նոյն ժամանակի, այս ինքն յօրէ չորեքտասաներորդէ առաջինն ամսոյ (որ էր ամին կանխագոյ, կամ առաջաւոր պատգոյ, յորում ելեալ էին հրէայք յԵգիպտոսէ ; և էր ամիսն այն Մարտի ամիս) մինչև ցօրն քսան և մի երկ նոյն ամսոյն, ոչ առն ի գիշեր ելից : լբ.

զԱՌաջն բաղարջակերացդ պահեցեալ ; ցեօթն օր բաղարջ կերիցես .....

Էտ. դՀ : գլ. ժբ. ի սկսանիլ չորեքտասաներորդի

աւուր

աւուր ամսոյն առաջնոյ, յերեկորեայ բաղարջ ուտի-
ցէք, մինչեւ ցքսան եւ մի օր ամսոյն ցերեկոյ ; ղեօթն
օր մի գտցի խմոր ի տունս ձեր .

Եւ զի՞նչ զլ ժբ. ի տանտերտուտ ամենան այ-
սորիկ , առցին իւրեանց իւրաքանչիւր ոչխար , և
ելցին ձեզ պահել մինչեւ ի չորս և տասն աւուր
ամսոյն այսորիկ , և զենցին զնա ընդ երեկս , և կե-
րիցեն .

Ազաւել ոտուդիս դնեամբ թէ յամի յորում մե-
ռաւ քս , առաջին օրն բաղարջակերաց եղեւ յերե-
կոյ աւադ հինդ շաբթի ; իսկ հրամանն ունէին հրէ-
այք յաշ ժօնել զզառիկ , ի սկսանելն աւուրց բա-
ղարջակերաց : ուստի հետեւի թէ ժօնն զառին սկաւ
յերեկոյ աւադ հինդ շաբթի , որ էր ուրբաթաւուտ .
Ուստի դէզ հետեւի թէ ստր մեր Յս քս մեռաւ
յաւուր յայնմիկ յորում հրէայք կատարէին զզառիկ ,
որ էր ուրբաթ , զի ի նոյն յաւուրն , որ ինչ նշա-
նակէին օրէնքն զենուամբ զառիկաւն գառնին , զայն
կատարէր գառն աշ Յս քս , զանձն իւր դնելով ի
վր խաչին , վս ի թողութիւն աղտի մարդկան .

Գ՚արձեալ , թէ յաւուրն ուրբաթու յորում քս
մեռաւ , ժօնէին հրէայք զզառիկ իւրեանց , ցուցա-
նի եւս վկայութիւն Յոհաննու որ ասէ , թէ ոչ գտե-
ալ պիղատոսն ի քս զմի ինչ պատճառ մեռանելոյ ,
յօժարեցաւ ապրեցուցանել զնա ի հեռաց հրէից , և
ասէ ցնս ; ե՛ն ձեր սովորութի՛ն զի զմի ոք արձակեցից զլ. ժբ.
ձեզ ի զատիկս ; ուրեմն այսօր որ ձեզ զատիկ է , ար-
ձակեցից զՅս .

Ընթերցեալ զտուանաւուտ բարեպաշտ Թադեաւսին
հելմոյ որ ասէ .

Եւ զայս կիւրեղ ասէ յայտնի .

ընդ այլ բազմաց հարցըն խնդրէ,
զի խաչելոյն օր Քրիստոսին.
չորեքտասան ի նոյա Լուսնի.
Եւսկ Չորեքտասան օր Լուսնի, զատիկն օրն էր.

ղԼ ԺԲ. Լա. Աղաւարիկեա. Յօհաննէս ասէ, Թէ զկնի աւանդելոյ Տէր զհոգին նոր, հրեայք, քանզի ուրբաթ էր, զի մի անուքն ի խաչին ազանիցին մարմինքն, մնային շաբաթն, զի օր էր մեծ շաբաթուն այնորիկ, աղաչէին զՊիղատոս զի խորտակեսցեն զբարձն նց. եմեծ կոչէ օրն այն շաբաթու, զի օր էր զատկին հրէից; ուրեմն զատիկն օրն ոչ էր ուրբաթ յորում մեռաւ Քս.

Պատասխ. Մեծ ասի օրն Շաբաթուն այնորիկ, ոչ Թէ օրն էր Զատկին, բայց զի հանդիպէր յաւուրս զատկականն, և ի ժամանակի բազաքին կիրակի.

Աղաւարիկեա. Տորժամ քահանայք և դպիրք ատարին զխորհուրդ, զի կալցեն զՅն, և սպանցեն, առնէին, մի ի տօնի աստ. ուրեմն օրն ուրբաթու յորում սպանին զՅն, ոչ էր օր տօնին.

Պատասխ. ոչ կամէին արդեօք հրէայք սպանանել զՅն յաւուրն տօնին, զի մի խռովութիւն լինիցի ի ժողովրդեանն; սակայն յորժամ առեին զՅուդայ, զի առեալ էր յանձն մատնել զնա նց, մոխեցին զմիտս նորա նց, և հաստատեցին առանց դանդաղելոյ կալնուլ զՅն և սպանանել յուրբաթու; մի գուցէ ի յայտնել նմ մինչև զկնի զատկին, յայտնեսցի քրիստոսութիւն Յուդայի, և խոյս տուեալ ապրեսցի ի ձեռաց նց. աղաւաւել հաձոյ Թուխեցաւ հրէից զքրիստոսանալ ի զատկին, զի առօթագոյն մահուամբ մեռանիցին առաջի հրէից բազմութիւն անթիւ, որ

յայտ

յայմ կողմանց խոբեալ էին յերուսաղէմ վա հանդէ սութե ծօնին .

Մինչև ցայժմ ցուցի Թէ օրն մահուե ան քի , օրն էր զատկին հրէից ; քննեացուք այժմ Թէ յորում աւուրն պարտ է քրիստոնէից կատարել զզատիկ .

1. Գիտեն առնելքեան զի հրէայք զզատիկ ծո նէին անխոտորնակ յաւուր չորեքտասանեորդում , կամ յաւուր լման լուսնին առաջին ասոյ , յորում աւուր և հանդիպէր լրումն այն , Թէ յուրբաթու , Թէ ի շաբաթու , Թէ և յայլում ; և կոչիւր այն լրումն , լուսնն , կամ լրումն զատիկան ; աւագ լրումն .

2. Հրէայք զլուսնին զատիկան ոչ հաւատային զայն , որոյ լրումն հանդիպէր առաջ քան զգարնանայինն հասարակած = բայց լուսնին որոյ լրումն պատահէր յաւուրն դարձանաւտին ; կամ անմիջապա զկնի նը , այն ևսկ էր լուսնն զատկական .

3. Քի ոբ աշակերտքն որք ի յաւետեանական յիշատակ մահուե ան և յարուԹե Տրն , սահմանեցին ծօնել զզատիկ ընդ միոյ միոյ աւր , մեծաւ զգուշուԹբ զգուշացան և սկզբանէ , զի քրիստոնեայք զատիկ մի ծօնիցեն և նոյն աւուրն , յորում հրէայք ծօնեն զնա ; նա և սբն Իրինաոս , որ տեսեալ էր զԱՏրն Յն մարմնով , խրատէ զվիկտորիոնն , Թէ հրէական անօրէնուԹե , և տիրասպանուԹե հաղորդք եղիցեն այնոքիկ , որք ի միասին ընդ հրէայս զզատիկ ծօնիցեն .

4. Եթէ և ևս ի ոբ աշակերտից կանոն անվրէպ , Թէ բուն և սեպհական օրն ծօնելոյ զզատիկ քրիստոնէից մինչև ցյաւետեան , եղիցի օրն կիրակէ , զի ի նմին աւուրն յարեաւ ԱՏր Յն ի մեռելոց .

5. Տեսոյ աշխարհս հաւատացեալքն սակաւ առ սակաւ Թուլացան ի սովորութէ անտի առնելոյ զզաւակն ի կնդակէն; և քանզի բազումք ի նմին մնալք էին, և ի մանկութէ դնացեալ ի հրէայութէ; խնամ Թոյլեցաւ նոցա խափանել զմօսխասաւանդ արարողութէն, և սկսան զզաւակ ծծնել, ոչ քրիստոնէաբար ի կնդակէն, բայց հրէայբար ի չորեքտասաներորդում աւուրն լուսանին, Թէ կնդակն նոյ օրն այն, կամ Թէ ոչ.

6. Ուրեմն յայսմ ամ. 159. Հաւանեալ ընդ հայրապետս անուանեալ փիռս առաջնին, առ ի բառնալ զչարն ի միջոյ, սահմանեաց լինել այսուհետև, ոյք եղեալ էր ի սկզբանէ զաւակին ծծնախմբութէն յաւադ կնդակէն որ է գինն զաւակական լման լուսանին. այլ նայն զի յաղագս բանին որ ոչ էր բանն հաւատոյ, այլ միայն բանն արարողութէ, մի խառնիցին աշխարհանք հաւատացեալք, հայրապետական հեղութէ զի զանելով առ սակաւութէն նոյ, Թոյլ եառ նոյ զզաւակ հռչակել, ոյք նոքա սովորութէն էր նոյ, ի չորեքտասաներորդում լուսանին.

7. Օրինն սակաւ ինչ ամացն, ի ծնանել կրկին անգամ վիճակ, և խնդրոց ի մէջ աշխարհական քրիստոնէից յաղագս ծծնանն զաւակի, սբ Պօլիկարպոս, իղմիւռ առաջնորդ, որ աշակերտեալ էր սբոյն Յօհաննու աւետարանչին, գնաց ի հռոմ, առ աշխատ առս սբեալան Պապն, որոյ լուեալ զինդիրս Պօլիկարպոսի յաղագս աշխարհականաց, շնորհեաց նոցա զաւակն առնել ի չորեքտասաներորդ աւուրն լուսանին.

յամի 167.

8. Աշնեին ամք երիս: Ժդ. և ահա յամի ՃՀ. 180. վիճաւնակ, և հռոմանուէ ոմն անուանեալ Պլաստոս, յարեաւ ի վէր պլեոյն եկեղեցւոյ, պնդելով

լով թէ ոչ միայն ուղիղ էր արարողութեն ազնիւ քրիստոնէից ծնանելոյ զզաւակ և չորեքտասանեցոց դում լուսնին ; բայց և , որք յայլում աւուրն ծնեալքն գնա , դատապարտէր գնա եբրև զհերձուածողս , և հակառակորդս աղաքելական կանոնաց . Եղեթերիոս հռօմայ ՚ի Պապն քաղցրութիւ յանդիմանեաց զՊլաստոս դարձուցանել գնա ի մոլորութենէ նր անտի ; բայց Պլաստոս խստացոյց զսիրտ նր ոչ անսալ հայրական խրատուց փոխանորդին Ձի քրի , և ապստամբութեն արարեալ յեկեղեցւոյ , սիրոյն արար հերձուածոյն որ կոչեցաւ հերձուած չորեքտասանականաց .

9. Ձեռոյ ի հանդիպելն կրկին անգամ խռովութեց ի մէջ ազնիւանաց , ի վերայ աւուրն ծնանելոյ զզաւակ , սբն ալէքսօս , որ Թարգմանն յաղթօղ , Պապն Հռօմայ , առ ի յաղթել հակառակին , և խլել արմատաբի զայմ պատճառ խռովութեց , զոր մարեաց ի հռօմ զիմողն հայրապետացդ բազմաց , և յետ բազմօրեայ քննութե , սահմանեցին ամենքեան ի մի բերան , ծնանել այսու հետև զզաւակ ըստ աղաքելական կանոնաց , ի միում և եթ աւուրն կիրակէի ; և որք ապստամբեացն չհնազանդէին , յորմէ ազգէ և իցեն , նզովեցին գնա , և եբրև զհոտեալ անդամս ի բաց կտրեցին ի մարմնոյ եկեղեցւոյ .

յամի 198.

Մինչև յայժմ սահմանադրութե աղաքելոց , և հռօմայ ՚ի Հայրապետաց , հաստատեալ էր զզաւակ ծնանել ի կիրակէի ; բայց չէս էր սահմանեցեալ թէ յորում կիրակէի պարտ էր ծնանել գնա .

10. Ռուբեմ յամի սմհ. 325. ընդհանրական ՚ի ժողովէ , որ հրամանաւ սբոյն Սեղբեստրոսի Պապին հռօմայ , դատապեցաւ ի Նիկիոյ բաղաքին , զինի

դատապարտելոյ զպղծաշուրթ ազնուս, սահմանեալ
աց, Թէ ընդ երկնիր ընդ սմ ծննեցին այսու հետե
Օրանին յայնմ կենդանին, որ անմիջապէս հետեւի ա-
ստ լսման լուանելն հաստատականն դարձնանայնոյ : սահ-
մանելով եւս Թէ լուանն հաստատականն դարձնայնոյ
այն է որոյ լսումն հանդիպի յինքեանն նակ աւուրն
գարձնանամանն, որ է Մատթ. ամենեան : ետ. կամ ան-
միջապէս զկնի նր . ուրեմն զի ուղիղ ծննեցես զա
նիկ, լինի նախ գարձնանամուտ ; լինի եւս լսումն
լուանելն ; եւ ապա, ի հետեւեալ կենդանին զանիկ ծ-
նեցին .

II. ուրեմն եթէ հանդիպիցի լսումն լուանելն,
նախ քան զգարձնանամուտ, լսումն այն ոչ է զանկա-
կան, եւ պարտ է զանց առնել մինչեւ յետիւս լսումն
հետեւեալ լուանելն, եւ ապա ի կենդանին ծննել զա-
նիկ . իսկ եթէ պատահիցի լսումն ի նոյն նակ աւ-
ուրն գարձնանամանի, Մատթ : ետ. եւ եղիր օրն այն
օրն կենդանին, ոչ է օրէն զանիկ ծննել ընդ հրեայն
յայն կենդանին, բայց պարտ է զանց առնել մինչ
յետիւս կենդանին, որ է Մատթ : ետ. զգ. եթէ հան-
դիպիցի լսումն յաւուրն Մատթ : ետ. եւ եղիր օրն
այն, օրն շաբաթու, ի նմին աւուր հրեայք զանիկ
առնեն ; բայց մեք առնեմք ի վաղիւնան աւուրն որ
է կենդանին, եւ Մատթ : ետ. ուստի հետեւի Թէ ոչ
կարէ երբեք համապատահել ի միում եւ նոյն աւուրն
զանիկ հրէից, եւ զանիկ քրիստոնէից .

I2. Սղալին որք զանիկ առնեն առաջ քան զա-
ստ լսումն լուանելն ; որ սղալումն պատահեցաւ հա-
յոց յամի Տեառն 1668. որոյ յաղագաւ Ռոսկան վար
դապետ, զկնի ուսանասուրին Հռոմոյ ազգային ասէ ;
Լսումն լուանն զկնի գարձնանամանին պարտ է լինել ;
զի

զի մեք չեմ լսեան, յաւուր կնքակէն զպատեքն տօ-
նիցեմք: զի նախ քան զհատարարածն, լսումն լու-
ան, ոչ է աւադ լսումն, այլ չեմին լսումն: եսկ աւ-
ադ լսումն է որ զինն դարմանատեղին լինին, որ է
զինն հատարարածին. Եսկ յայսմ ամուս, լսումն
լուանին նախ քան զդարմանատուս պատահեցաւ, և
զինն լսեան, դարմանատուս, և ապա զատիկ, որ
է արտաքոյ կանօնաց. Օայսքան Ռսկան; որ յաւե-
լէ, և ասէ Թէ նոյն սղալումն հանդիպի հայոց, յոր-
ժամ դնդ տարուոյն ՀՀՅԲՆ է, կամ բնին. Բայց զդոյշ
լինի ընթերցօղ, Թէ Ռսկան ուղղելով մին սղալումն,
անկանի ինքնին յայլ սղալումն, մինչ ասէ Թէ, լսե-
ումն լուանն զինն դարմանատեղին պարտ է լինել;
պարտ էր նմա ասել, զինն դարմանատեղին, կամ է
նոյն եսկ աւուրն դարմանատեղի; քանզի լսումն որ
պատահի յաւուրն դարմանատեղի, աւադ լսումն է,
և զատիկ յօնն յաւուր կնքակէն որ է չեմ լսեան.

13. Սղալին դէլ այնօքիկ որք զինն դարմանատե-
ղին, և զինն աւադ լսեան, զզատիկ ոչ կատա-
րեն ի հետեւեալ կնքակէն, բայց զանց առնեն և միւս
կնքակէ, ոյք երբեմն հանդիպի հայոց. Ռւսան
նոյն Ռսկան ասէ; Թադաւորն աստուածալ սղալումն
բազում անգամ պատահի մեզ; զի որքան լսումն
լուանն, հինգ շաբաթի, ուրբաթի, և շաբաթի հան-
դիպին, ի կնքակէօղ զզատիկ ոչ առնեմք, և անցու-
ցանեմք ի միւս կնքակէն. ՀՀՅԲՅԱՆ ԱՍՈՒԱԾԱԼ ՍՂԱ-
ԼՈՒՄՆ ԱՅՍ Է, ՈՐ ԱՅԺՄ ՅԱՐԼԻՆԱՆ. Օայսքան Ռսկան.

14. Բայց այսուհետեւ զատիկն հրկեց, և զատիկն
քրիստոնէից, ոչ կարէ լինել առաւել քան ՀԵ. աւուրց,
յորժամ յաւուրն դարմանատեղին հանդիպին և միասին
օր կնքակէն, և լսումն լուանին; քանզի յայնժամ հրկ-

այլ

այք և նմին կերակրէ զպատեհ կատարին ; նակ մեք անցուցանեմք և միւս կերակրէ .

15. Լուսինն զատկական, և լրումն նր, ոչ պատահի միշտ և նոյն աւուրս, բայց պատահի երբեմն և մատուռ, և երբեմն յաջորդել, և լուսնի լրումն զատկական եաղոյ և քան և մինդրէ մատուռ ամսոյն, մինչև ցօրն աջորդել = ԺԲ. ՌԱստի հետեւի թէ կարէ զատիկ զամիս մի ողջոյն առաջանալ, կամ և զամիս մի ողջոյն յետս ձգել . սակայն ոչ կարէ երբեք առաջ լինել քան ցօրն : ԽԲ. մատուռ ամսոյ ; և ոչ կարէ երբեք յետս ձգել քան մինչև ցօրն : ԽԵ. աջորդել, այլ նակ հանդիպի յորժամ լրումն լուսնին լինի ի քառանեւորդում մատուռ ամսոյն = քանզի որով հետև զատկական չէ լրումն այն որ եղև նախ քան զկաւագաբաժ , պարտ է մեզ ճշալ լուսնին միւսում որ եղիցի զատկական ; և լինիցի ծնունդ նր, ի չորեքորդում աջորդել ; և լրումն նր յուր և առաջին քորդում նոյն ամսոյն ; յորում աւուրն եթէ պատահիցի օր կիրակէի , յայնմ կիրակէի ուրեք արդեօք զպատեհ զատիկ ի բնաւից , նակ մեք պարտիմք անցուցանել մինչև ցմիւս կիրակի որ լինիցի աջորդել ԽԵ. Եւ յայնմ աւուրն զատիկ առնել .

16. Լատինացիքն ոչ կարեն երբեք ծռազատիկ առնել ; քանզի միշտ և անփոփոխապէս զատիկ առնեն յայնմ կիրակէիՁ որ հուպ հետևի աւագ լման, ըստ կանոնադրութեանն Նիկիոյ . ՌԱյլ հետևի թէ գուանիք և հայք զպատեհ միշտ առնէին հաւասար և ի միասին , եթէ հաւասար և ի միասին ունէին զհատուածական , յաւուրքն նա. մատուռ ամսոյ . ՌԱյլ ուրով հետև հայք զհատուածական գարնանային հաշուին յաւուրն : ԽԲ. աղբեկն , որ է մատուռ : Ը. եթէ

այն

պատահեցի լրութիւն լուանին առաջ քան զօրն այն մարտի երթանելդ, ոչ կարեն զղաւթիկ ծօնել զինի լման այնորիկ; քանզի եղիւ լրութիւն այն առաջ քան զիւրեանց դարմանամուտ, այլ պարտ է նոյ ճնալ լման մեւսում.

17. Աչքան եղիցի բաւականն առ ի նմանել Թէ յորում աւուր պարտ իցէ քրիստոնէից կատարել զղաւթիկ. Մնայ ինձ այժմ մեկնել զայլ մի դժուարութիւն երեւնագոյն և քան զառաջինն, յաղագս նորոգմանն Լուսաւորչին, և հաստարակ ողջմանն որ պատահեալ էր, յաւուրսն Նիկիայ ժողովոյն ի վեր; և տեսանել Թէ հաստարակած դարձնանայինն, զի արդ ի բուն տեղւոջէ եւրմէ յառաջ էր խաղացեալ զաւուրս. Ք. ի ժամանակէ անտի Նիկիոյ, մինչև ցամին ՏՓ. 1582. յորում Գրիգորս երեքտասաներորդ հռոմէական Պապն, զԼուսաւորչն նորոգեաց, ողջունն եբարձ ի միջոյ, և զդարձնանայինն հաստարակածն յետս դարձոյց ի բուն տեղի եւր, յորմէ ոչ կարասցէ այլ ևս խաղալ մինչև ի կատարած աշխարհի.

18. Գիտեն ամենեքեան որք սակաւիկ ինչ փորձն են, և հմուտք աստեղաբաշխութեանն, Թէ ամն արեգդանականաւն զաւուրս ունի 365. ժամս 5. և րոպս 49. քանզի երկարութիւն այնքան ժամանակի կատարէ արեգակն ղընթացս իւր ընդ կենդանակերպից դօտին, և նաև աստեղաբաշխն էհիպտոյ, մինչև չորեսուն և տունս երկոտասան կենդանակերպից, յետ դառնալոյ ի նոյն կոյս առաջին աստիճանն. Թող յաւուրսն Նիկիայ ժողովոյն ի վեր, յորժամ հաստարակած դարձնանայինն պատահէր յաւուրն Մարտի առնոյ ի ԽԱ. անդրադարձութիւն աստեղաբաշխից եղև դի սկսան հաշմարել յիւրեանց տարւոջ, զաւուրս 365. և

ժամս

ջիամս 6. ամբողջս ; և գրոպէս : Ժա. որք յԵրբաքանչիւր տասնորդն նոճաղէնն և վեցից ժամուց , զանց առնէին , և հատարէին առ ոչ ինչ ; ուստի պատահեցաւ սղալուածս մեծ յոյժ . Քանզի այս : Ժա. գրոպէքն (որք յամի յամի պահասէին և վեցից ժամուց) ելիսարուեաբ ամաց 1257. այսինքն յամէ Նիկիոյ ժողովոյն 325. մինչև զամն վերանորոգութեան Գրիգորեան 1582. այնչափ բազմացան , մինչ զի ծնան ինձ աւուրք : Ի. Յուսոն և հասարակած գարնանային խաղալով խաղայ և տեղւոջէ ելումն ; և զգարնանամուտն հատարէին զաւուրս : Ի. առաջ քան զբուն օրն ելն :

19. Ուրեմն Գրիգորիոս Երեքտասաներորդ Հռոմայեցի Պապն , առ և բառնալ զսղալուածն և սիրոյ , և դարձուցանել զհասարակածն և բուն ելն տեղի , ժողովեաց և հրամայեաց , յամ ծագաց , և յամ աղտից աշխարհն զհմտագոյնս աստեղագիտս , նորոգել և վերուղղել զԳրիգորեան . Եւ զինսն բազմամեայ քննութեբ , միոխանակ այն : Ի. աւուրց զորս մինչև ցայնժամ հատարէին առաւել քան զկարգ , այնքան աւուրբքն կալցեցոյց զտարին 1582. հրամայելով թէ զինսն չորորորդին աւուրն Հոկտեմբերի ասոյ , որ օրն էր նորոգութեբ Գրիգորեան , հետեւեալ օրն ոչ հատարեցան հինգերորդ , բայց հինգետասաներորդ ; և եղև զի ի միւսմ կիսոյ ամանակին բարձաւ և սիրոյ սղալուածն այնքան ամաց , և հասարակած գարնանայինն յետ դարձաւ և բուն ելն տեղի .

20. Հրամայել զի այլ ևս մի լինիցի երբեք պատճառն այնպիսի սղալման , և մի խաղացէ այսու հետև գարնանամուտն և տեղւոջէ ելումն , սահմանեաց նոյն Գրիգորիոս , զի ամն 1600. եղիցի Նահանջ ,

հանդ, բայց այլք հարեւրեքտրդք որք հետեւէին, այլ սինքն 1700. 1800. 1900. Նահանդ մի համարիցին. եւ նոյնպէս այսու հետեւ ի չորից հարեւրեքտրդ ամացն, եղեալ առաջինք հարեւրեքտրդք Նահանդ մի լինիցին, բայց միայն չորրդ հարեւրեքդ լինիցի Նահանդ; ոյք լինիցին ամք 2000. 2400. 2800. 3200. եւ այլք.

21. Լո՛ւիցեն այսոքիկ որք ոչ ընդունին զնորոգումն Յուլիանոսի, եւ խաւսանան չվայելել զպատուհասս հարտահանութե՛ն, եւ աշխատանաց Կիւրեղոսի սբա՛ղան Պասկին; Լո՛ւիցեն, եւ լաւ առցեն ի միտս թէ որպիսի սղալուա՛ն պատահելոյ է նոցա եղկատութե՛ժամանակաց: քանզի ի շրջանս հազար ամացն համարեն նո՛ք զաւուրս: Ե. առաւել քան զչափ, զնուազքանչիւր հարեւրեքդ ամն հոչակելով նահանդ, որ է արտաքոյ կանոնաց Կիւրեղոսի. Օոր օրինակ զանազանութե՛ի մէջ Թո՛ւականին նո՛ց, եւ ի մէջ Թո՛ւականին Լատինացւոց, յամի Ստ՚ն. 1699. էր աւուրցն: Ժ. Յամի 1700. որ ըստ սահմանադրութե՛ Կիւրեղոսի նահանդ չէր, նո՛ք հոչակեցին զնա Նահանդ, ուստի ի տասն աւուրսն յաւելաւ օր մի, եւ եղեւ զանազանութե՛ի աւուրց: Ժա. մինչեւ ցամ 1800. նոյնպէս յամի 1800. զոր նո՛ք ծռաբար համարեցան նահանդ, յաւուրս, Ժա. յաւելցի մի օրն, եւ եղեւ զանազանութե՛ի աւուրց: Ժբ. եւ յամի 1900. եղեւ զանազանութե՛ի աւուրց: Ժդ. եւ երթալով երթալով այնչափ յաւելցի, մինչ զի յամի Ստ՚ն. 12200. եթէ այնքան ճայր աշխարհս, եղեւ զանազանութե՛ի աւուրց զ.

Սղալով, է մինչ մարդոյ բնական
ի սղալանս գնդել, է մինչ դիւական.

ՀԱՄԱՐ. Ժ.

Երթայք ի քաղաքն, առ այս անուն ....

Խնդրեմն հետաքրքիր ոմանք, Թէ ով էր նա, առ որ առաքեաց Տէր զաշակերտս նոր երկուս զԳեորգոս և զՅօհաննէս, պատրաստել ղպատիկ?

Պատասխ. Նա էր Յօհաննէս ոմն անուանեալ և մարկոս, քէն աշակերտ, բայց ի ծոծուկ վիճակի հրէից, զոր յիշէ ղուկաս, գործ. ԱՌաքել: ԺԲ. ԺԲ. և գլ. ԺԵ. ԼԲ. ուրեմն ի տան նր պատրաստեցին ԱՌաքելքն զպատիկ. Իսոյն տանն ծածկեցան զինն մահուընան Տէր: ԱՆդ և մէջ հոգի ՈՐ ի վր նց, յաւուրն Պենտեկոստէից. ԱՆդ ապրեցաւ Պետրոս ազատեալ ի բանտէն, և ի ձեռաց հերովդէի. Ձեռոյ անդադրեցաւ այն տուընն, և դարձաւ ևիևղեցի ուր ժողովէին նահանջ հաւատացեալք.

ՀԱՄԱՐ. ԻԱ.

Եւ մինչ դեռ ուսուէին նք....

Հրաւիրեմ զքեզ, եղբայր քրիստոնեայ, ի ձայ արքունն, յորում քեզ ոչ արկանեմ զայլ ինչ կեցուց, բայց միայն զմի ընտրեր, փափուկ, և մտաղ պատուհուն, զորոյ խորհրդական հաճն եթէ լաւ տեսանիցես, զմայլեսցիս յանուշութիւն նր, և ոչքաղցնիցես ի յաւիտեան.

ԱՌասցի ի վերոյ, Թէ առեալ էր հրէից յԱՅ հրամանն զպատուն վնանել և չորեքտասանեորդն աւուրն

ամ

անոյն առաքեսց, և ընդ երեկս ուսանել զնա արա-
րողութիւք բազմօք զորս մեկնեմ զնի ըստ միոջէ, հա-
մեմատելով զնո ճաշակման եդ առնին ԱՅՅ որ զենն
զչարատապն, և մեր կերակուր լինին, և նբ հաղորդ
դուքե.

ա. Պարտ էր հրեից առնուլ զդառն յօդեաց, կամ
զուրն յայծեաց. եդ առաւելն բարուրք նշանակի ան- Ելից. ԺԲ
մեղ դառն ԱՅՅ Տն քն, որ զենեալ և վր խաչին,
եղև ամենահաճոյ պատարագ, վս մեկուքե աշխար-
հի. ՈՒրն բարուրք և նս նշանակէ զնոյն ՍՏԲ Տն,
որ երբև չմարեսս Յակօբն զգեցեալ զուրնոս մե-
ղաց մերոց, զհայրական օրհնուքն էառ վս մարդ-
կան. ՈՒրեմն քն նբուքե եւրով, դառն է; և նմ
մեղօքս, ուրն.

բ. Պարտ էր լինիլ դառնին ընտիր, անարատ, ոչ
կաղ; ոչ կոյր; ոչ հաշմ ոտիւք; ոչ խեղ; ոչ ծայ-
րատ; ոչ բեկ; ոչ բորոտ. Քանզի նշանակէր զդառն
ԱՅՅ Տն քն, որ յայմ նբ է, անարատ, անմեղ; որ
միայն և մեզ որդւոց մարդկան կարէ ասել, ով ի
ձէնջ յանդիմանեսցէ զնս վս մեղաց?

գ. Պարտ էր զդառն ուսանել ընդ երեկս. Երեկն
նշանակէ զվաղնան և զկատարած օրինացն Մովսէսի;
և զկնի ճաշակման օրինական դառնին, բարուրք հե-
տեալ ճաշակումն մարմնոյ ՍՏՆ, և նշանակուքե թէ
յայնմ եսկ ժամանակի վաղնանէր հինն օրէնքն, յորում
սկսանէր նորն; և թէ սկիզբն նորոյն, խաչհանումն
էր հնոյն.

դ. Պարտ էր ուսանել զդառն ոչ հում, ոչ պահ
եփեալ ջրով, այլ հրով խորովեալ. եդ առն հրով
խորովեալ օրինակ էր Տն քն, որ վառեալ, բոր-
բոքեալ, հնձեալ հրով սիրոյն եւրոյ առ մեզ,

երբեմն զդառն խորովեցաւ ի վր խաչափայտին.

Է. Յուսել հրէից զդառն զաւակական, օրէն չէր նոցա զոսկի մի բեկանել ի նմանէ; որով նշանակեալ էր այն ոք հանդիպեցաւ ի մեռանելն Տեառն, զի եկեալն Պիղատոսի զինուորքն, և առաջնոյ աւազակին խորտակեցին զբազկս; նոյնպէս և զմուսոյն; բայց զբազկս քրիստոսական չխորտակեցին, զի լցցի գերն որ ասէ, ոսկր նր մի փշրեսցի. ձգնաժամ և նշանակի, Թէ ի մատուցանել քահանայիցն զպատարագ անմեղ գառնին, բեկանէ նա զոսկեօք զրբազդծեալ նշխարն, բայց մարմին քրիստոսական չբեկանի.

Ը. Բաղարջով, եղեգով, և այլ դառնահամ բանջարով ուտէին զդառն; որ նշանակէր զդառնութեան ապաշխարութեանն, և զղջումն սրտի զոր պարտիմք ունել յորժամ ճաշակեմք զմարմին Տեառն.

Է. Օգտէին՝ խորհուրդ, գլուխ, ոտս խորովել հրով, և ինչ արտաքս քան զսովորութեն: Սակայն հրամանն ունէին հրեայք խորովել զինն, և ուտել; ի նշանակութեն Թէ այնոքիկ եսկ մարմնոյ մասունքն խորովեալ եղեն ի քր Տեր հրով կսկծագոյն չարչարանաց; քանզի աղեք նր դալարեցան ծախսու հրով սիրոյն նորոյ առ մեզ; ոտք նր խորխորատաղ բնեռօք սնդեցան ի խաչափայտին; և գլուխն նր պսակեցաւ փշոք.

Ը. Հրեայք զդառն ուտէին գօտեաք ընդ մէջ, կօշնկք յոտս, ցուպն ի ձեռս; որ նշանակէր զղջութիւնն որով պարտէին նք ճաշակել զդառն, երբեմն մարդկիկ պատրաստեալք առ երկարանիդ ճանապարհ. Նոյնպէս և մեք պանդուխտ եմք ի վր երկրի; բաղում է և տաժանելն յոյժ ճանապարհն մեր յաշխարհէ սատն, յարքայութիւն: ուրեմն մեզ

պարտ

պարտ է զդուշապ պատրաստել զհոգևոր պաշար ճանապարհին, և ջերմեռանդ սրտիւ ուսանել զբառն ՀՐ, զի մի նքթիցիմք ի ճանապարհին. ՐՀՆ գօտի ըսդ մէջ նշանակէ զվարուց մաքրութեի, և զողջախոհութեի. Կօշիկ յոտս, նշանակէ սրտի հաստատ նակութեի, և աղատութեի ի մեղաց. Յուպ ի ձեռս, նշանակէ զհովիւական Հոգաբարձութեի, և զիշխ զոր վերակացուք ժողովրդեան պարտին ի մէջ առնուլ մի փրկութեե հոգւոց.

ՀԱՄԱՐ. ԽԱ.

ԱՄԻՆ ասեմ ձեզ, զի մի ոճն ի ձէնջ մատնելոց է զիս.

Մինչդեռ երկոտասանքն բազմեալ էին ի սեղան, և զինն ճաշակման զատկական գառինն, ուսեալն զերեկոյեան հանապազորդ հացն, ասէ ցնոսա Յն; ԱՄԻՆ ասեմ ձեզ, զի մի ոճն ի ձէնջ մատնելոց է զիս. վասն երկու պատճառաց յայտնեաց Յն զմատնութեի Յուդայի. Նախ առ ի խայթել և սոխակել զմատնչն յապաշխարութեի. Քանզի տեսանելով Յուդայի զի գիտէը քն զդաղտնիս սրտի նորոյ, պարտ էր նմա ասել ի միտս նոր, արդարև ձճ է սա որ սրտագէտ է, և ոչ է ինչ ծածկեալ ի նմանէ; իսկ եթէ ձճ է սա, զի արդ կարացից ես մատնել զնա? Եւ զայս ածելով յուդայի զմտաւ, դիւր ինչ էր նմա զդաստանալ, և զթողութեի խնդրել ի ՏՐնէ. Սակայն ոչ զդաստացաւ; քանզի յորժամ տիրէ մեզ մի ինչ մոլութեի, կուրացուցանէ նա զմեզ, ոչ տեսանել և զբնական լոյսն. Երկիր. Տայտնեաց քն զմատ-

դիմառնուԹի Տուդայի, դի ծանիցեն աշակերտքն, Թէ մատնիչն քի, և մեռանիցէ, ոչ էր անկարծա- հատաս մատնուԹի, և անանկուսանէլի մահն, բայց անբուռն, և հանապար, յորմէ կարէր, եԹէ կամիր խոցս տալ, և զանձն իւր ապրեցուցանել.

Հարցանեաս. Ընդէր քի դիմառնիչն յայտնաց առ հասարակ, և ոչ յանձնաձանե, պարզ ասելով, Թի ոմն մատնելոց է զիս, և նա է Տուդաս Իսկարիո- տացին?

Պատասխ. Տուդայի չար խորհուրդն Թէպէտ յայտնի էր Ցի, սակայն ծածկեալ էր յաշակերտից. ուրեմն կամեցաւ քի խնայել և հանբաւն Տու- դայի, և ոչ խայտառակել զնա, յայտնելով զծածկե- ալն; և այնու իսկ ճարտար զմեզ, Թի չարախօսիլ զընկերէ մերմէ, և յայտ մի առնել զմեզս նր, բայց ծածկել զնա, զի մեր եղբայր է.

Իբրև լուան մնուատանքն, տրտմեցան յոյժ; և Թէպէտ ուղիղ էին և անխորհ սիրտք նց առ քզ, սակայն երկնչէին, Թէ դուցե և մորձուԹի անկա- նիցեն. ուրեմն առ և պարզել զառաքեալսն, և առ զհանդիսատ ինչ նշանաց սրտի, հարցանեն զքի, և ասեն, նշանաքանչելս ոչ ևս նոցէ առանձինն, մի Թէ ես եմեմ արդ? Եւ նա ասէ, որ մխեաց ընդ ես զձեռն իւր ի սկաւառակդ, նա մատնելոց է զիս. Բայց քանզի և բազմակատաց անան բազումք մխէին ընդ Ցի և նոքա սկաւառակն, դեռ ևս ճանչին աշա- քեալքն զիմառնեալ և միտս նշանաց, Թէ ո՞ր նոքա մատնիչն? Տայժամ Պետրոս որ քան զամենեսեան աղխնալ էր և սրտի նշանաց, անխարկէ Յոհաննու առ Ցիս բազմելոյ, հարցանել ով նոցա մատնիչն? Եւ նա անկեալ զլանջսըն Ցի ասէ ցնա; արդ, մինչև

յետ

յերբ Թաւիւն գ'ինդիս մեր? ԱՅսա մեզ պարզ Թէ ով է? ԱՅսէ ցնա Յ՚ս, դադար, և առ ունկն մինչ գին այլ առաքեալքն ոչ լուան; մատնիչն այն է, որում ես Թացից զպատառն, և տայց: և առ ժամայն Թացեալ զպատառն տայ Յուդայի. Իսկ Յուդայ գին լսելով մի Թուլնցն խոստովանել զչարութիւն նա, յանդգնեաց և ինքն հարցանել նմանապ՚ս այլ աշակերտացն, մի Թէ ես եմ վարդապետ? Ետ ասէ ցնա Յ՚ս, պարզ և յայտնապ՚ս; դՀուսասացեր; մատնիչն ես դու; Լուան այլ աշակերտքն, ուսան զամօԹն հարեալ Յուդայի վերեկաց, գնաց.

Յայտնանես. Թ-ացեալ պատառն զոր Յ՚ս ետ յուդային, քէն մարմին էր, կամ Թէ ոչ?

Պատասխ. ՈՉ: բայց պատառն ինչ էր և ճաշոյից հանապազորդ ընԹրեացն; իսկ զմարմին քէն առեալ էր Յուդայ սակաւ ինչ առաջ, ընդ այլ մեռանելոցն.

ՀԱՄԱՐ. Լ Օ.

Ետ Յ՚ս հաց; Օրհնեաց, և եբեկ; և
ետ աշակերտացն, և ասէ. ԱՌէք,
կերայք, այս է մարմին իմ.

Ընդ երեկս աՀաւադ հինդ ՇաբԹի արար Յ՚ս ընդ աշակերտս իւր, զընԹրիս երիս. ԱՌաջինն է ընԹրիք Օրինական; և յընԹրիսում յայնմիկ եկեր Յ՚ս զգառն զատկական ըստ հրամանին օրինաց Մովսէսի. Երկրդ է ընԹրիք հաւատոյ և հանապազորդ. Երրդ է ընԹրիք խորհրդական, յորում բաղխակատաց ետ Յ՚ս զմարմին նոցա և կերակուր, և զարիւն իւր յըմպելիս;

և

և հուպ ընդ հուպ զինն երթոյդ ընթրեացն, եւ Յուդայի դպատառն Թաղեալ. ՀՌաջադոյն եղև ընթրիք օրինական, քանզի պարտ էր քի նախ կա տարել և ընուլ զհինն օրինսն, և ապա հաստատել զնորն.

Տաղադս խորհրդոյն Հաղորդութե.

Ի կատարել հանապազորդ ընթրեացն, ԼուՀանայ Տն զոտս ՀՌաքելոց; առ ի խրատել զմեզ Թէ որպիսի խոնարհութե, և մաքրութե սրտի, պարտ է մեզ հաղորդիլ մարմնոյ նր. Յետոյ Էառ զհաց; այսինքն զհաց յորինոյ, քանզի հաղորդութե ոչ դոյ այլ բուն և ստոյգ նիւթն, բայ ի հացէ յորինոյ. Օրհնեաց; անուՀատիբն օրհնութե մի նմանատ զեսանին խորհրդոյն, կամ զբանս որովք խորհուրդն կատարի; բայց միայն զնախընթաց աղօթսն; առ ի խրատել զմեզ Թէ որչափ ջերմեռանդասիր պարտիմք կալ յաղօթս յորժամ մերձենամք ի սբ սեղան. Եբեկ, ի մասունս ժդ. կն այնքան իսկ առաջնոյ անձինք էին որք հաղորդեցոյց էին. Էա եաւ, ուրա քանչնորում յերկոտասանից մի մի մատն; և ՀՀսկ, ոչ ի վր հացին ամբողջի, զի նախ եբեկ և բաժանեաց զնա Տն ի պատառս ժդ. և՞ ոչ միայն ի վր պատառսն զոր ունէր ինքնին Տն ի ձեռս; բայց ի վր երեքտասան յաւորակ և որչ նշխարաց, համառ դամայն, և ի միասին ասէ. ՀՀՅՍ Է ՄԱՐՄԻՆ ԻՄ. և առժամայն զօրութե արարչագործ բանիցն այնոցիկ, հացին գոյութե փոխեցաւ ի մարմին քի; և ի հացէ անտի այլ ինչ ոչ ճաց, բայց միայն արտաքինք տեսակք և երևոյթք նր, որպիսիք են հացին քանակութե, հաճ, սպիտակութե, և

այլք

այլք որք հրաշաբար կացին և ճանացին առանց ենթակայի, մինչ դեռ էր հաճն, և ոչ էր ինչ համեղ: էր սպետակութեն, և ոչ էր ինչ սպետակ: էր քանակութեն, և ոչ էր ինչ քանակ, որ է ի վեր քան զկարգն բնութեն. իսկ զոր մի անգամ արար յայնժամ ՏԻՐ մեր ՅԻՍՔՈՒ, զնոյն առնէ զօր հանապազ ի ձեռն քահանայից, մինչ նոյն նախնեացն, առեսակաւ, և դիտաւորութեբ մատուցանեն զոբ Պատարագ.

ԻՆՉՈՒ բառս յայտնի (ԱՅՍ Է ՄԱՐՄԻՆՆ ԻՄ) Կայանայ կերպն և առեսական խորհուրդն ոբ Հաղորդութեե; և ոչ կարէ ոք, ոչ ի մարդկանէ, և ոչ ի հրեշտակաց զբանս այնոսիկ փոխել, կամ զայլս ինչ բանս հաստատել, որովք կատարիցի խորհուրդն: և որ ինչ առաջադոյն ասի քան զնոբ ի մէջ պատարագին, կամ որ ինչ հետեւի նոյ, բնաւ ոչ պատկանի առ առեսակն խորհրդոյն, բայց են միայն աղօթք, և արարողութիե որք ամենևին չունին զկարողութի փոխելոյ զհացն ի մարմին քրի. ասացաւիմ ուրեմն, և զարմանամ յոյժ, յորժամ առեսանեմ ի խորհրդատեառ հայոց, զի յետ ասելոյ քահանային ի վեր հացին զբանս ՏՐՆ զայսոսիկ, ԱՅՍ Է ՄԱՐՄԻՆՆ ԻՄ. Իբր թէ նոցին բանք այնոբիկ ունայնք, դատարկք, և անգործունեայք, աղաղակեն հայք առ հայր ձէջ և ասեն; ԽՆԴՐԵՄՔ Ի ՔԷՆ ԲԱՐԵԲԱՐ ՁԷՋ, առաքեա ի մեզ, և յառաջն եղեալ ընծայս, զիմանալենաւորակից քո, և զեակից ոբ Հոգեդ, որով զհացս օրհնեալ, մարմին Քրիստոսի ԱՐՐԱՍՑԵԼ ՏՐՆ մերոյ և փրկչին ՅԻՍՔՈՒ: և զայն կրկնեն երկից անգամ. Նոյնպէս և ի վեր բաժակին, յետ ասելոյ քահանային ի վեր դնելոյ (ԱՅՍ Է ԱՐԻՒՆ ԻՄ.) ԱՅսպէս աղօթեն; զբաժակս

օրհնեալ արուն սուրբ աստուածոյ ՀՐԱՀԱՅԵԱՍ ՏԻՆ մերոյ և փրկչին ՅԻՆ ՔՐԻՆ. Յետոյ ի վեր երկոսունց միասին ասեն, որով գիտացս և գիրենիս օրհնեալ, զմարմնին և արիւն հինաբուսապուր ՀՐԱՀԱՅԵԱՍ ՏԻՆ մերոյ և փրկչին ՅԻՆ ՔՐԻՆ, փոխարկելով Հոգ. տովք քովք սբով.

Հայք եղբարք, վա սերոյս քրիստոսանուանութեան որ անկանն ի մես նմ. Յորժամ յաշխարհս գիտեմք զի արատաւոր գբան ինչ, այնու նակ նշանակեմք թէ չէս արարեալ է նր գբանն զայն: Ուրեմն մինչ, յետ ասելոյ քահանային ի վեր հացին, արդ է մարմին իմ, իմանդրեք յաշխ զի գիտացն այն փոխարկեաց, և արատաւ մարմին քրիստոսի, կամիք ասել թէ աշխ գիտացն չէս փոխարկեաց, և չէս արատաւորմին քրիստոսի; կամիք ասել թէ ուռնայն են, անզօր, և գատարկ բանք փրկչին, արդ է մարմին իմ. Եւ թէ զօրութիւն նր ոչ փոխեցաւ հացն ի մարմին տեն, զոր ասել, և սարսափելի հայհոյութիւն յորմէ զգուշալ գարշն ինքնին նակ հայոց նբ եկեղեցի. Օգայ լաւ առէք ի միտս, եթէ զոյգ ընդ ասելն քահանային ի վեր հացին, և գինւոյ գարձուածական խօսքն, արդ է մարմին իմ: արդ է արիւն իմ: եթէ առժամայն ոչ փոխարկի հացն ի մարմին, և գինի յարիւն տեն, հաւանաձայնիմ ասել թէ ոչ փոխարկեացին երբեք զօրութիւք այլ ոչ ևս եղէ բանիցն. Իսկ եթէ հաւատայք թէ յասելն քահանային ի վեր հացին, գբանս զայս, արդ է մարմին իմ, հացն փոխե առ ժամայն ի մարմին ստեառն; գի է գի յետոյ խնդրէք յաշխ գի զայն փոխարկեացէ, որ յառաջմէ էր փոխարկեալ.

Պարտ է ուրեմն պատարագատուին քահանային

գի

զի վերոյ ասացեալ աղօթքն առնել այսպէս; Քոհա-
նամբ ղբէն բարեբար ԱՏԻՐ, զի առաքեսցէ խմել .....
ղբո ՚ր հոգիդ, որով զհացն օրհնեալ, Տարմին ՀՀ-
մարտապէս ասացեր ԱՏԻՆ ..... Աղերսեր դնելով փո-
խանակ բառին Աղօթացես; զանցեալ կատարեալ,
փոխանակ ապառնւոյ. Ո՞Հ, պատու է քահանային,
յորժամ ասէ, Աղյս է Տարմին իմ; կամ, Աղյս է
բաժակ արեան իմոյ; պարտ է նմա ունել յորժամ
զպարզ դնտաւորութեն փոխարկելոյ զհացն, և զգինն
ի Տարմին և յարիւն սրբիչն; զոր դնտաւորութեն
եթէ չունիցի յորժամ, և նոկ ունիցի զնա յետոյ,
յորժամ ասէ զհնեռւեալ աղօթեն; ոչ կատարէ նա
զխորհուրդն, բայց յաւէտ առնէ զդարշելի սբեալեղ-
ծութեն, զի որոշէ զդնտաւորութեն ի տեսակէ խոր-
հրդոյն, և զտեսանելն ի դնտաւորութենէ.

Բանիցն տեսակին, կամ սբեագործութեէ հետեւին
զրանչելիք այսոքիկ.

Աղաչին. Լինի առ Ժամայն փոխուեցն հացին, ի
Տարմին քրիստոսի; որ ոչ է լոկ ինչ փոխուեցն, որպիսիք
են այլ ամ փոխմունք որք հանդիպելին ի բնական իրսն;
բայց ասի և նոկ է Աղնո-բարդայափոխուեցն, այս ինչ
փոխուեցն դոյութեէ ունի, ի միւսն դոյութեի; փո-
խուեցն դոյութեէ հացին, ի դոյութեի Տարմին Յի-
ուսուսի հետեւի թէ ի սբ հաղորդութեէ ոչ դառնի
հացին դոյութեի զոյգ ընդ դոյութեէ Տարմին քրիս-
տոսի, ոչ հայհոյեն լուերանք ատելանելոյ հերձուած-
ծոցք, բայց հացին դոյութեի ի չէք դառնայ, մինչ
զի ի հացէ անտի այլ ինչ ոչ ճնայ, բայց միայն ար-
տաքինք տեսակք նր. Տակայն ոչ կարեմք ասել թէ
լինի ոչընչացուցեն հացին; քանզի թէպէտ ոչ ճնայ
հացին դոյութեի, սակայն ճնան տեսակք հացին.

Երկիր. Թէպէտ բնաբար ասելով, ոչ կարէն աչ տաքինք տեսակք ճառել առանց դոյութեան, որ ասի ենթակայ, և յենլն տեսակայ; սակայն ի սէ հաղորդութեան ճան աչտաքինք տեսակք հացին առանց իւրեանց բուն ենթակային, այսինքն, առանց դոյութեան հացին.

Երրորդ. Ի սէ հաղորդութեան մարմին քրիստոսի է ի բոլորն, և բոլոր է յիւրաքանչիւր մասին բոլորին: զոր օրինակ բանական հոգի բոլոր է ի բոլոր մարմնի, և բոլոր յիւրաքանչիւր ոմն ոմն անդամ մարմնոյն; ուստի հետևի Թէ ամ մասն նշխարին օրհնելոյ, որչափ մանր և բարակ մասնիկ և իցէ, ունի յինքեան զմարմին քրիստոսի բոլոր և անբաժան.

Չորրորդ. Յորժամ քահանայ բեկանէ զնշխարն օրհնեալ, ոչ բեկանի մարմին տեառն, բայց բեկանին միայն տեսակք հացին. Զոր օրինակ եթէ կոտրես զհայելին ի բեկորս բազումս, ոչ կոտրի երեսք որ երևէր ի հայելւոջ; բայց յիւրաքանչիւր ոմն բեկորն հայելւոյն նոյնպէս երևի անբաժան.

Հինգերորդ. Ի սէ հաղորդութեան, քրիստոս ներկայ է; և մի այնորիկ զի ոչ կարէ մարմին դուլ ներկայ առանց արեան նորա, հետևի Թէ իւրաքանչիւր մասնիկն նշխարին օրհնեցելոյ, ունի յինքեան զարիւն քրիստոսի մարմնով հանդերձ, Թէ մասնիկն այն սկզբունքակ եղէ բաժակաւ, կամ Թէ ոչ. Ուրեմն աշխարհական որ հաղորդի ի նեղքոյ տեսակն հացին միայնոյ, առնու հաւատացեալն քահանայն որ հաղորդի ի նեղքոյ տեսակաց երկուց հացին և գինւոյ. Զոր օրինակ եթէ գայցէ առ քեզ Թագաւոր զքեզ ընկալ զմի միայն հանդերձն բեհեզոյ; և նոյն Թագաւոր գայցէ առ ինս արկեալ զիւրեաւ զգեստս կը-

հին, մին, բնհեզոյ; և միւսն, ծնբսանի; ոչ դոյ ըստ
նրին զանապատուԹիւն ինչ, և եթկոքին ընկալաք զնոյն
Թագաւորն հաւատարսին. Նոյնպէս քահանայ, և
աշխարհական հաւասար առնուն զնոյն մարմին քրի,
Թեպետ դայցէ առ աշխարհականն զպեցնալ զմի
միայն զդեսան տեսակին հացն; և նոյնպէս առ քահա-
նայ դայցէ զպեցնալ կրկին զդեսան տեսակին հացն;
և տեսակին դնուսոյ.

Հարցանես. Հացն այն զոր փոխեաց Տէր ի մարմին նր, բաղարջ էր, կամ Թէ խմորնալ.

Պատասխ. Բաղարջ էր, որ ցուցանի ոչ միայն վկայուԹիւք հարց, և ժողովոյ սրբոյ; և հաստատ արտորուԹիւք ընդհանուր եկեղեցւոյն, որ զմարմին քրի պատարագէ անխմոր հացիւ; բայց առաւել և ցուցանի, զի քրի հաստատեաց զխորհուրդն մարմնոյ նրոյ յառաջնում աւուր բաղարջակերաց, յորժամ օրէնն չէր հրկնց զխմորոյն ուտել, կամ և պահել ի տունս նրեանց. Ձպա ասես, հերձուածողք են Տոնք որք զմարմին քրի կատարեն խմորնալ հացիւ? Պատասխանեմ Թէ վն այնորիկ Տոնք հերձուած-ողք չեն; քանզի հացն Թէ բաղարջ, Թէ խմորնալ, է ճշմարիտ հացն ցորենոյ; և ապա է բուն և ճշմարիտ նիւԹ խորհրդոյն; և մարմին քրի կատարել այսու, կամ այնու հացիւ, ոչ է բան հաւատոյ, բայց բան է արտորուԹիւն, և քրի ընդ եկեղեցի Տունաց Թոյլ տայ խմորնալ հացիւ մատուցանել զպատարագ, և ոչ հրաժարիլ ի սովորուԹիւն եկեղեցւոյն նրեանց. Իսկ եԹէ այդ-եսցէ կամակոր ոք ի Տունաց, և ասիցէ Թէ մոլորին այնորիկ որք զմարմին քրի կատարեն անխմոր հացիւ, այնպիսի նսկ սղալն, և է հերձուած-օղ.

Հար-

Հայցմանս. Ընդէր Փառանգ քահանայք հաղորդութիւն ոչ առնուն աշխարհականաց, և նշխարէ անտի զոր ուտէ քահանայ; այլ առնու նոցա զաւտ, և որիշ փոքրիկ նշխարս?

Պատասխան. Բռնադատեալք այսօր բազումք ի մէջ հայոց, բայց, և սակաւ վկայութիւք բուն դրոյն նուիրեանց, դիւրաւիւտ խոստովանին ղերկիւղսն ի քո Տէր; զքաւարարսն արդարոց ի հանդերձեալ լուսի; զվերջին օծումն հիւանդաց; զբղխումն Հոգւոյն սբոյ ի հօրէ, և յորդւոյ; զառաքմանէն հաստուցումն թէ արդարոց, թէ մեղաւորաց, եսկոյն ղկնի մահուընէ նոցա; զղկնաւոր նշխանութիւն սբազան հայրապետին հռոմայ, և վը աստ քննատունէից; և այլ ոչ ի ճառընտիր զանդատս նոցա, բայց այս միայն; Ընդէր, ով Փառանգ դուք, ընդէր ի միջի ձերում, ի ժամանակի հաղորդելոյ, ոչ ի ոսկ քահանայ, նոյնպէս և աշխարհական? Ընդէր ուտէ քահանայ ի միջի նշխարէ, և աշխարհական յայլմէ? ՂՀնուք առաջ մեզ, ոչ զյաստուկ և որիշ փոքրիկ նշխարս, քայց առաջ մեզ ուտել ի նշխարէ անտի զոր ուտէ ինքնին քահանայ, և ահա մեք յօժարութիւք երկրպագական դառնամք. Յանդուգնութիւք հնդրեաբար զինեաս ի զուր խոովելոյ, և ծանուցցուք թէ որչափ ընդունայն է, մտաւ, և աւազահիմն այն դանդաղան միաւիսի և անմեղ ժողովրդեան, ցուցանելով զբանս երկուս զայսոսիկ; Նախ, թէ Փառանգ քահանայք առաջադայն, և ձգնարտասպն աշխարհականաց առն զմարմինն, և Օարհնեա Տէր մեզոյ Յն քզի. Երկրորդ, թէ աշխարհականաց քզի մարմինն առն այն հերիւս, և արարողութիւք, ոչ արժան է, և վայելէ առ.

Աղ առաջին, առա դու, որ հերիւս ախոյեան, և քա-

քաջահարտանկ հակառակորդաց գնդին, հանաբձակեսս խրախոյս բառնալ, և ընդ դէմ ընդհանուր ոք եկեղեցւոյն գրգռել զպատերազմ, ասաց, այն փոքրիկ, զատ և որիշ նշանաւոր գոյ Գրեանկ քահանայ տայ աշխարհականին, քէն մարմին է, կամ թէ ոչ? Ազաես, քէն մարմին չէ; հացն է, որ ոչ փոխեցաւ ի մարմին Տեառն. բարւոք է; բայց միամտաբար և առանց դառնութեան սրտի քննեցուք զբանն. Ազաս ուրեմն, հացն զի ստուգապէս փոխեցաւ ի մարմին Տեառն, քանի բանք պետոյ են? Պիտոյ են, ասես, բանք երեք; այսինքն, նիւթ, տեսակ, և դիտաւորութեն քահանային. Ուղիղ եաւ ուր պատասխանան, քանզի այսոքիկ ոչ են երեք նախան բաժինքն խորհրդոյս այսորիկ; Նիւթ, որ է հացն ցորենոյ. Տեսակ, կամ բանք քէն այսոքիկ, Ազս է մարմին իմ, զոր ստուգութեամբ քահանայ ի հացին: և դիտաւորութեն, կամ անկեղծ կամքն զոր ունի քահանայ, սբազնագործելոյ զմարմին Տեառն. Ուր, և որբան անգամ պատանիցին ի միասին բանք երեք այսոքիկ, անդ և յս պատանիցի մարմին Տեառն, զայն ուղղորդ ասացեր. Իսկ արդ ասա, այն զատ և որիշ նշանաւոր գոյ Գրեանկ քահանայ տայ աշխարհականին, խորհրդոյն Նիւթ էր, կամ թէ ոչ? Ազաես, նիւթ էր, զի ցորենոյ հացն էր: բարւոք է. Ի վերայ այն նշանացին, ասէ քահանայ զբանս սեռականին, Ազս է մարմին իմ? Պատասխանեա, ասէ. Օգն բանս ասելով, ունի քահանայ զանկեղծ կամքն, և դիտաւորութեն զհացն փոխարկելոյ ի մարմին Տեառն? Ազաես, ունի. Ազպա դու առաւել զինչ կասես? Ազհա դիտաւորութեն; ահա սեռական, ահա նիւթն խորհրդոյն; ուրեմն պատճառս խոստանալ, թէ այն զատ և որիշ նշանաւոր գոյ Գրեանկ

քա-

քահանայ տայ աշխարհականին, քէն մարմին է աշ-
մարտապ.

ՀԱՌԱՐԿԵՍ. Քէն մարմին դառնայ այն միայն
նշխարն զոր քահանայ ունի ի ձեռս: Իսկ քահանայ
ի ձեռս ոչ ունի այն զատ և որով նշխարն, զոր
տայ ժողովրդեան; բայց եդեալ են ի վր մարմնա-
կալին, կամ ի վր մաղմնային, կամ ի մէջ հաղորդա-
նանին, ապա նք ոչ դառնան մարմին քէն.

ՊՀատասխ. ՐՈՒսաւ ունիս դու, կամ ուր է դրեալ
կամ ո՞ր է հարցն ձեզ տուեալ երբէք, Թէ քէն մար-
մին դառնայ այն միայն նշխարն զոր ունի քահանայ
ի ձեռս? Զեռնատ քահանայ, կամ հաշմ ձեռօք, որ
ոչ կարէր զհացն առնուլ ի ձեռս; Եթէ ի վր հացին
ասէր զբանս քէն, ձայս է մարմին իմ. Օհացն
փոխարկէր ի մարմին Ստն, կամ Թէ ոչ? Փոխարկէր
առաւել և ճշմարտապ. Ձպակ ոչ զի հացն փո-
խեցին ի մարմին քէն, ոչ է պնտոյ զի ունիցի զնա
քահանայ ի ձեռս. Ղ՚ձլ ասա, ձյն տասն և եր-
կու նշխարքն, զորս երկոտասան ձրաքեալքն ու-
նէին ի ձեռս իւրեանց, քէն մարմին էին, կամ Թէ
ոչ? Ձյսես, էին մարմին քէն. Բարւ է. Սակայն ոչ
ունէր զնս քէ ի ձեռս, յորժամ ասաց, ձյս է
մարմին իմ, բայց բաշխեալ էր զնս, և առեալ
էր ի ետրաքանչիւրում յՁրաքելոց, միւմ միւմ մի
զատ և որով նշխարն; ապա սուտ է, Թէ քէն մար-
մին դառնայ, այն միայն նշխարն զոր ունի քահա-
նայ ի ձեռս. Ոչ էին արդեօք երկոտասան նշխարքն
ի ձեռս քէ; սակայն առաջնիակ էին; և ի վր նց,
ի միասին և համանդամայն ասաց քէ, ձյս է մար-
մին իմ; և առժամայն նք ի միասին, և համանդա-
մայն դարձան մարմին քէ. Նոյնպէս և ամ նշխարքն

զորս

զոր Գուանկ քահանայ ուներ առաջիկայ եղեալս ի հաղորդանանէն, կամ ի վը կորփորայէն, կամ ի վը մաղմայէն, համանգամայն, և ի միասին դառնան մարմին քի, յորժամ համանգամայն, և ի միասին ասէ քահանայ ի վը նը, այս է մարմին իմ.

Հարկիս. քը ոչ ասաց յոքնակէ, այսքիկ են մարմին իմ; բայց յեղակէ ասաց, այս է մարմին իմ; որ նշանակէ զմիութեն երկուց ի մարմին քի փոխելոյ.

Պատասխանեմ, զնեստոն քո անդրէն դարձուցանել լոյ ի քեզ; քանզի որով հետև ասաց քը յեղակէ, այս է մարմին իմ, պարտ է ասել թէ յերեքտասան նշխարացն անտես, մի միայն նշխարն դարձաւ մարմին քի, որ է գաղտնի հայհոյութեն.

Դ՚Հ. Ով որ քերականութե զձայնակ եաս միով և ևթ ծայրեա մատնն, նա դեռե զն բառն (այս) հաւաքական բառն է, որ բազմից անդամ նշանակէ զբազմութեն երացն. Օր օրինակ, յորժամ ի գաղաթէ անտես լերինն եցոյց Աստուած ՏՐՆ ՅԻ զամ Թագաւորութեես աշխարհն, ոչ ասաց ցնա յոքնակէ, Օայսոսիկ զամենեսեան տաց քեզ; բայց ասաց յեղակէ, Օայս ամ տաց քեզ.

Այսքան է բաւական առ ի ցուցանել, թէ այն զատ և որիշ նշխարն, զոր Գուանկ քահանայ տայ աշխարհականին, քի մարմին է Ջհարտատա: տեսցուք այժմ թէ Գուանկ քահանայք քի մարմին տան աշխարհականաց, այն կերպիւ, և արատողութէ, որով պատշաճ է, և վայելէ տալ.

Ա. Նախ. Աշխարհականաց զհաղորդութե տալ, ոչ ի նշխարէ զոր ուսեալ ինքեանն քահանայ, բայց բաշխելով նց ղյատուկ, զատ, և որիշ նշխարսն, առոյդ

է, և հաստատ ապաշխարութեն ընդհանուր հոգւոյ
նը եկեղեցւոյն. [illegible] եկեղեցւոյն, որ հաստատեալ ի վր Պետրոսեան վի
մին, և վարեալ հոգւովն ՀՅ, անսղալ է, և ան
մոլար? Եթե ոչ երբեք սղալի, որ անսղալին հետևի.

Բ. Գիտանք քահանայք զհաղորդութեն տան ժո
ղովրդեան, այն կերպիւ, որով ինքնին ՄՐ Յ
զմարմին իւր ետ առաքելոց իւրոց, տալով նոյ, ոչ
նշխարէ զոր ինքնին եկեր; այլ բաշխելով իւրաքան
չիւրում զին ի յատուկ, զաս, և որիշ նշխարն.

Գ. Վայելուչ է, և ամենևին հարկաւոր այն կեր
պիւ տալ զհաղորդութեն, վր բազմութեն այսոցիկ
որք, ի հանդիսաւոր աւուրսն զհաղորդութեն առ
նուն. [illegible] ատ յոտոց քահանայ ի սիրէն նշխարէ, իւրաքանչիւրում
մի մի զգալի, և ձայակելի մասն? [illegible] սոյն: Ց. ասէ Թէ յաւուր միում, մինչ դառնայր ե
գիպտոս Լուսաւորիչ ի Կեսարիայ քաղաքէն, մը
տեալ զհարիւր և քսան հազար հոգիս, և նոյ ետ
զհաղորդութեն; զի արդ կարէր Լուսաւորիչն, ի մի
չէ և եթ նշխարէ, այնքան մարդկան տալ իւրա
քանչիւրում մի մի մասն? Լռեցեալ է իմ բազում անդամ ի բերանոյ ինքեանց իսկ հայոց, Թէ ի վախուկ
աւուրսն, յորժամ ժողովուրդ բազում խմբեալ ժո
ղովին յեկեղեցիս իւրեանց հաղորդիլ մարմնոյ Տեն,
բազումք ի նոցէ քնաւ ոչ առնուն զմասն ինչ, բայ
հարիւ լինին զնայրն մասունն քահանայիցն, և երթան
ղրկելոյ ի հաղորդութենէ. [illegible] պատրաստասեալս ունիլ զատ, և որիշ օրհնեալ նշ
խարան, բաւականս հաղորդեցուցանել զամենեսեան?

ՃԵ. Չրէայք ի հնուամբ վերկու կերպիւ պատարագ մատուցանէին ԱՂՅ ; մին էր սովորական պատարագ յորում քահանայ ոչ միայն առնոյր յանապատ զհնձել զման իւր, այլ և զհնձեալն յօշեալ անդամ անդամ բաժանէր ժողովրդեան. ևմիւս պատարագ կայր յոյժ կատարեալ քան զառաջինն, կոչիւր ՊՂՊԱԿԵՂ, յորում զնեալ անապատն ողջ կնդիւր հրով ի փառս ԱՂՅ, և օրէնն չէր քահանային յողջակիզէ անապատ զման ինչ առնել ժողովրդեան. ՊՂՊԱԿԵՂ է քրիստոնէից պատարագ, յորում քահանայ ինքն իմիանորդ ԱՂՅ զընծայեալ նշխարն կնկէ, և ձաշակէ անբաժան և ամբողջ, և պարտ չէ նմա, ի նշխարն, և յողջակիզէ անապատ զման ինչ առնել ժողովրդեան. ՊՂՈՒՐԵՄ, հայ եղբայր, ինքն զքանատուր կենդանին, զատցեալսն մատուցեր քննեա ; և եթէ նախատ ինչ քեզ թուի փոխել զներ հին արարողութեն, բարւոք է, մի փոխեր զնա ; բայց զնդբարս քո մի բամբասեր վասն վայելչագոյն արարողութեանն նոցա ; և զբանն, որ ոչ է բանն հաւատոյ, այլ բան սովորութեան, մի առներ զնա առնթ հերձուածոյն, և պատճառ բաժանման. Սերով, և միամտութեամբ հետեւեցի եւբաբանչիւր ոչ դովելի արարողութեանց նկեղեցւոյն իւրոյ.

Հարցանես. ևմինչև զայժմ յերկար ասացեր յաղագս մարմնոյն Տեր քրի, և նեղբոյ տեսակաց հացին ծածկելոյ ; ասա և զբան ինչ յաղագս բաժանման արեան միկչին, և մեկնեա ինձ Թէ, յորժամ հաւքն զբաժակ, և Օրհնեաց, ի մէջ բաժակին ինչ կայր ?

Պատասխ. ԱՅՔ ԱՂԵՒԱՐԱՆԻՉՔ ոչ ասեն զբան ինչ, Թէ ի մէջ բաժակին ինչ կայր ; մի Թէ գինի ; կամ եթէ ջուր ; կամ եթէ գինի փոքր ինչ ջրով խառ-

նեալ՝ բայց զայս ստուգիւ գիտեմք յաւանդութէ, եւ ի հաստատ աւրաւորութէն ընդհանուր եկեղեցւոյ, թէ գինին էր ջրախառն ի մէջ բաժակին, եւ թէ այն գինին փոխեցաւ յարիւն Տեառն, յորժամ ասաց, ԱՅԴ Է ԱՐՅԻՒՆ ԻՄ ՆՈՐՈՅ ՈՒԽՏԻ.

ԱՂՈՒԱՐԿԷՍ. ԵԹԷ ԱՂԵՒԱՏԱՐԱՆՆ ՈՉ ԱՍԱՑ, ԹԷ ԱՅՆ ԳԻՆԻՆ ՋՐՈՎ ԷՐ ԽԱՌՆԱԼ, ԸՆԴ ԷՐ ՓՈՒԱՆԿ ՔԱՀԱՆԱՅՔ ՁՈՒՐՆ ԸՆԴ ԳԻՆԻ ԽԱՌՆԵՆ?

ՊԱՏԱՍԽ. Օգուտ կու տայ ջուր դարձուցանելով ընդ դէմ առաքելոյն; ԵԹԷ ԱՂԵՒԱՏԱՐԱՆՆ ՈՉ ԱՍԱՑ ԹԷ ԳԻՆԻՆ ԷՐ Ի ՄԷՋ ԲԱԺԱԿԻՆ, ԸՆԴ ԷՐ ՀԱՅ ՔԱՀԱՆԱՅՔ ՁԳԻՆԻՆ Ի ԲԱԺԱԿ ԱԾԵՆ? ԱՏԵՍ ԵՂԲԱՅՐ, ԹԷ ՅՈՐԺԱՄ ԳԻՆՆ Ի ՎԵՐ ԲԱՆԻ ՈՒՐՈՒՔ ԼՒՒ, ԱՊԱՐԱՏ Է ՁԲԱՆՆ ԱՍՏՈՒԾԵԼ ՅԱՂԱՆԴՈՒԹԵՆ; ԻՍԿ ԱՅՍ ԵՂԵՒ Ի ՍԿԶԲԱՆԷ ԱՒԱՆԴՈՒԹԵՒՆ, ԵՒ ԱՒԱՐՏՈՂՈՒԹԻՒՆ ԱՒ ԱՂԳԱՅ ՔՐԻՍՏՈՍԵՒՆ, ԶԻՆ Ի ՈՐ ՊԱՏԱՐԱԳԻՆ ՀԱՆԵՑԻ Ի ՍԵՂԱՆ ԳԻՆԻՆ ՎՐԱ ԻՆՉ ՋՐՈՎ ԽԱՌՆԵԼ. ԱՅՍ ԱՒԱՐՏՈՂՈՒԹԻՒՆ ՎԱՂԵՑԱՒ ԻՆՔՆԻՆ ԻՍԿ ՈՐ ԵԿԵՂԵՑԻՆ ՀԱՅՈՑ ՍԿԻՆՉԵ ՅԱՄՍ ՓԱՐԶԻՆ 727. ՅՈՐՈՒՄ ՅՈՀԱՆ ՕՍՆԵՑԻ Ի ԱՄԱՆԱԾԿԵՐՏ ԺՈՂՈՎՆ, ՀԱՒԱՏԱՒԵԱՑ ՄԻ ԱՐԿԱՆԵԼ ԱՅՍՈՒ ՀԵՏԵՒ ՁՈՒՐՆ Ի ԳԻՆԻ ԲԱԺԱԿԻՆ, ԶԻ ԱՅՆ ԱՒԱՐՏՈՂՈՒԹԻՒՆ ՄԻ ՆՇԱՆԱԿԵՑԻՆ ԵՐԿՈՒ ԲՆՈՒԹԻՒՆՔ Ի ՔՐ. ԻՍԿ ԹԷՊԵՏ ՀԱՅՔ ՀԵՏԵՒԵԱՆ ԵՒ ԱՅՍՕՐ ՀՐԱՄԱՆԱՆ ՕՍՆԵՑՒՈՅ; ՍԱԿԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ՈՐ ԵԿԵՂԵՑԻՆ, ՁԽԱՌՆՈՒՄՆ ՋՐՈՅՆ ԸՆԴ ԳԻՆԻՆ ԲԱԺԱԿԻՆՆ ԸՆԴՈՒՆԱՆ, ԹԷՊԵՏ ԴՈՒՅԾ ՈՉ ԱՌՆԷ. ԻՐ ԴԵՍ ԱՂՈՒԱԿԱՑ ԱՍԻ ԹԷ ԻՄԱՍՏՈՒԹԻՆ ԽԱՌՆԱՑԱ ՁԳԻՆԻՆ ՆՈՒՐ, ԵՒ ԿՈՉԷ Ի ԽԱՌՆԵԼՆԻՆ ՆՈՐ, ԵՒ ԱՍԷ, ԵԿԱՅՔ, ԿԵՍԱՅՔ Ի ՀԱՅՁ ԻՄՄԵ, ԵՒ ԱՐԲԵՔ ԶԳԻՆԻՆ ԻՄ ՁՈՐ ԽԱՌՆԵՑԵՔ ՆՄԵ. ՕԱՅՆ ԽՈՍԱԽՈՒԹԻՆ ԻՄԱՍՏՈՒԹԵ ԲԱՐՁՐ ՀԱՅՔ ՀԱՄԵՄԱՏԵՑԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱՒԱՆ ԽՈՍԱԽՈՒԹԵ ՈՐ ԼԵՂԱՆՈՅՆ, ՅՈՐՈՒՄ ԻՄԱՍՏՈՒԹԻՆ ԱՆՆԵՑ ՅՈ ՔՐ.

ՀԱՅ

ՂԱՌԱԿ. Բ. ՃԻ.

տայ մեզ ուսանել զմարմնոյն նուր, և զարիւնն նուր ըմպել ի նոսէ յաւիտեան. զոր յաղագս և շարականոցն նուրնանց երգեն և բար- Զատրակ. 562.
նբ ասեն

Ճաշ մարմին նուր ի զենլի,
զկենս արեանն ի խառնելի
որ և զծառայս նուր առաքեաց,
ի խառնելիսն հրաւիրեաց։
զբաղցեալս ի հաց մարմնոյ կոչեաց,
զկենս արեան նո ծարաւեաց.
Տայս կոչմանէն ապստամբեաց
ազգ հնուսիոյ հայասատանեաց.

վայ և եղուկ ազգին որ ապստամբի ի կոչմանէն խնամատուիչ աշխ.

Հարցանես. ոմն հրամայեաց մեր առնուլ, և ուսանել զմարմին նուր, ասելով, աշուէք և կերայք այս է մարմին իմ; նոյնպէս և հրամայեաց առնուլ, և ըմպել զբաժակ, ասելով, աշուբէք ի դմանէ ամենեքեան. աշա, ոմն քահանայից; նոյնպէս և աշխարհականաց արժան է ի բաժակէ անսուտ ըմպել; ապա Փրանկ քահանայք զաշխարհականս զրկեն յոյժ սակաւ յարինէ փրկչին, տալով նոցա զնշխար մի, որ ոչ է ակրտեալ բաժակաւ?

Պատասխ. ուսանել զնշխարին մասնիկն ակրտեալ բաժակաւ, ոմն առնեն հայք, ոչ է ըմպել զբաժակ. ապա և հայք ինքեանք զանց առնեն զհրամանաւ մեր ոմն ասէ, աշուբէք ի դմանէ.

Դարձեալ, Պատասխ. Օրս հրամայէ մեր, աշուէք և կերայք; աշուէք և արբէք, ոչ հրամայէ մեզ քրիստոնէից առ հասարակ, բայց միայն աշուակելոց, և քահանայից, որոց պաշտօնն է, մատուցմամբ

ամէնք մէկ պատասխանի յիշել, և պատմել զմահ
ղուկ. ԻՏՈՒ; ուստի ասէ ցնոսա ՅԻՍ, Օրայս արարէք առ իմէ
ՆԲ. ԺԲ. յիշատակի; և դէմ, քանզի անդամ եթէ ուտիցէք
զհացս զայս, և զբաժակս ըմպիցէք, զմահ ՏՐՈՋ պատ-
մեցէք, ասէ Պօղոս Ա. առ Կորնթ. ԺԱ. ԻԴ.

ՀՈՌԻԿԵՍ. ԵԹԷ քահանայից միայն ասէ ՏՐՈՋ,
ՀՈՌԷՔ կերայք = ՀՈՌԷՔ, և արբէք; ապա ուրեմն
չունիցին աշխարհականք հրաման ի ՏՐՈՋՆ ուտել
զմարմինն նոր?

ՊԱՏԱՍԽ. ՈՒՆԻՆ; և գրեալ է այն հրաման,
ՀԱՄ. ՅՕՀԱՆՆՈՒ ԳԼ. Ի. ուր հրամայէ ՏՐՈՋ ամենեցուն առ
ԺԴ. հասարակ, ԵԹԷ ոչ ՆԵՐԻՔՆ զմարմինն որդւոյ մար-
դոյ, ոչ ունիք ՔՐԻՍՏՈՍ յանձինս.

ՀՈՌԻԿԵՍ. ԻՐ նոյն տեղւոջ հրաման տայ ՔՐՈՍ,
ոչ միայն ուտել զմարմինն նոր, այլ և զարիւնն ըմպել
առեալով; ՀԱՄՆ ամէն ասեմ ՀՆԳ ԵԹԷ ոչ ՆԵՐԻՔՆ
զմարմինն որդւոյ մարդոյ, և արբիք զարիւնն նր, ոչ
ունիք ՔՐԻՍՏՈՍ յանձինս. ՀՀպա և աշխարհականաց
պարտ է առնուլ զարիւնն ՏՐՈՋ.

ՊԱՏԱՍԽ. Պարտ է արդեօք; և ևսկ աշխարհականք
առնուն ատուգաւթն զարիւնն ՏՐՈՋ, յորժամ առնուն
զմարմինն նր, ոմն ասացաւ ի վերոյ. ՊՀՆԴ ոմն խոստանայ
ՅՕՀԱՆ. ՏՐՈՋ ՔՐԻՍՏՈՍ յաւիտենականս ախտիցն, որք զմարմին
Ը. ԺԱ. նոր ուտեն, և զարիւն նոր ըմպեն; նոյնպէս զնոյն կ-
անս խոստանայ ախտիցն որք ուտեն զմարմին նոր, թէ-
պէտ զբաժակ ոչ ըմպեն: քանզի ասէ, ԵԹԷ ոք ուտիցէ
ի հացէ յայսմանէ, կեցցէ յաւիտեան; ՈՒՐ զարեան
ըմպումն բնաւ ոչ յիշէ. Եւ դՀՆԴ որ ուտէ զհացս այս,
կեցցէ յաւիտեան. ԲՀայց ի վերջ բանին որ ոչ է բան
հաւատոյ, այլ բան է արարողութեանն, վարկեալ ի-
րաքանչիւր ոք սիրով, և միաւտաբար, արարող-

ութեանն

ԱԹՔ ԵԿԵՂԵՑՈՅՆ ԻՒՐՈՅ .

ՀԱՄԱՐ. ԽԹ.

Եւ ոչ ասէին յայսմ հետէ ի բերդ որեւէ ,
մինչեւ ցօրն ....

ԲԵՐ ՈՐԵՒԷՑ դինի է = ապա գինի էր ի մէջ բաժա-
կին զոր ետ քահանայապետն ըմպել .

Պատասխ . Դինի էր արդեօք ; սակայն , ոչ ի
վերոյ ասացն , ի բանիցն աշակերտանչին ոչ ցուցանի
թէ գինի էր = քանզի զբերդս որեւէ կոչէ քահ , ոչ
զբաժակն ասեան իւրոյ ; այլ զսովորական գինի որ
էր ճաշակել ի հանդիսապաշտօն ընթրեացն . Իսկ այս
է բուն պօրուքին բանից մերոց ; Որդեակք ահաւա-
սիկ հասեալ է ժամանակ յորում պարտ է ինձ մեռ-
նել ի հէնջ ; եւ այսուհետեւ միւսանգամ ընթրեցս ոչ ար-
արից ընդ ձեզ = բայց հասցեբերեցէք սակաւիկ մի , եւ
պատեալք ի մարմոյ անտի մահուս , միւսանգամ
տեսանիցէք զիս յարքայութէն հօր իմոյ , ուր տայց ես
ձեզ ըմպել , ոչ ի բերդ որեւէ զպակասանելի , և
ընթեացուր գինի , բայց գինի նոր , գինի անապականն ,
գինի անասելի փափկութեանց , զորոց դաւանի ասե-
լն , արբեցին և պատարտութէն տան քո , և զուղիս Սաղմ.
փափկութէն քո տացես նոցա ըմպել . Եկեր արդեօք Տէր , լե. թ.
և ըմպեաց ընդ աշակերտս նոր գինի յարքայութէն նո-
րոյ , բայց այն ոչ էր սովորական ուտելի և ըմպելի ,
քանզի ուտէք քահ , և ըմպէք , ոչ ի կարեաց բնու-
թէն ; այլ ի նշան , և ի վկայութէն թէ ճշմարիտ էր ,
և ոչ առ աչօք յարութէն նոր .

ՀԱՄԱՌ. ԼՈՒԾ.

Տայսմ գիշերի, մինչ չէ հաւուս խօսեալ նմա, երիցս ուրասցիս զիս.

ՍԱՏԹԷՈՍ հանդուգն Թոռն մարկոս, որ գլ. ԺԴ. համ. հբ. ասէ, Զնոս նմա հաւուս երկիցս խօսեալ, և դու երիցս ուրասցիս զիս. ՈՐ կամի ասել, Թէ խօսեալ էր հաւուն, յոյժ սակաւ մի անդամ, մինչ չէ Պետրոս ուրացեալ էր զՔՆ.

Պատասխա. Երկիցն է խօսելն հաւուս և գիշերի: մին անդամ խօսի և նէս գիշերի, և այն ոչ ասի յատկապէս հաւախօսն, բայց ասի պէս գիշերն. միւս անդամ խօսի հաւն ընդ աղաղուսն, և այն ասի բուն հաւախօս, և Պետրոս երիցս ուրացաւ զՄՏՐ նր, մինչ չէ խօսեալ էր հաւուս ընդ առաւօտն.

Հարցանես. Պետրոսի երդումն և ուրացողութի ծանր մեղքն եղե, կամ Թէ ոչ?

Պատասխա. ԱՔՆ հնարիս, և քՀմբռօսիս ասեն Թէ Պետրոս ոչ մեղաւ երդնլով, և ուրանալով: քանզի զոր երդումամբ ասաց, Թէ Ես ոչ դիտեմ զմարդ, ուղիղ ասաց և ճշմարտապէս; զի Պետրոս զՔՆ ոչ գիտէր զմարդ միայն, այլ դիտէր և զնա ճշմարիտ ԱՂՁ. Բայց ընդ այլ ՈՐ հայրապետսն պարտ է մեզ ասել Թէ մեղաւ Պետրոս երկին ծանր մեղքն; մին, սուտ երդման; և միւսն, ուրացողութե; որ Թէ և լինեին բերանով միայն, և ոչ սրտիւ, սակայն ծանր մեղքն է.

ԱԿԱՍԱ ՄՏԱՆԻԼ, ԵՒ ՀՈԳԱԼ .....

Ի ժամանակէ անտի՝ անձնասուրեանն միաւորու-
թէ, ամենայնիւ ոգին ՅԻ վայելէր զպատիղ, և գհա-
մարձակ առեւրէին ՀՀ, յորում կայանայ էական երա-
նութէն սբոց յերկինս; ապա՛ պէս ասդ կարէր հոգալ,
և մտանիլ մինչև ի մահ?

Պատասխ. Ուղղորդ է թէ յերանելի առեւրէ
անտի ՀՀ ծաւալին և հոգիս սբոց անսպառ ուրախ
անասելի փափկութեաց, որք առնեն զնա անընդ-
հատ երկնելի, և մտամրութէ. Ղէ ուղղորդ է թէ վայ-
ելէր ոգին քէն զփափկութիս զայնոսիկ, ոչ ըստ
չափոյ, ոչ սբէք այլք ամենեքեան, բայց առաւել
քան զչափ. Մանկայն ունէր քէն զիշխանութէն խափա-
նել զնա յորժամ և կամէր, և արգելել զի և մար-
դկութէն նա մի անցցեն. Եւ յայնժամ կարէր մար-
դկօրէն մտանիլ, խառնիլ, հոգալ, և զայլս կրել
զկնոս մերոց բնութէ, ինչ ամենայնիւ առանց մե-
ղաց. Բայց ղոյդ լեր թէ ի մէջ կրնոյն քէն, և ի
մէջ կրնոց մերոց զանազանութէն կայր մեծ յոյժ; քանզի
կնոքն մեր ապականտ են, կնոքն բռնակնոք, ան-
կատ-ահաս; որք ապստամբեալք յուզիղ բանէն,
Թարց հրամանին կամաց մերոց, և հակառակ օրէ-
նաց մտաց մերոց յանդուգն բռնութէք յառնեն ի վր
մեր; և տերեն նք մեզ, և ոչ մեք նց. Ուստի ասէր
Պօղոս ՀՀառաքեալ, ԼՈեսանեմ այլ օրէնս յանդամս
իմ զինեալ հակառակ օրինաց մտաց խոց. Եւ դէլ. Հռօմ.
ոչ եթէ զոր կամիմ զբարին, զայն առնեմ; այլ զոր Է. ԻԳ.
ոչն կամիմ զչարն, զայն գործեմ. ՀՀ յանկնիք չէին

կնոք քո ; բայց կնոք նոր յետակնոք ; որոց տիրէր նա , և ոչ նք նմա : կնոք հաւանաբար միշտ ուղղի բանին : որք ոչ յաւուրէն երբեք ակամայ , և անկամ ծանկն , բայց սպասեն հրամանին կամաց ՏՐՈՅ , որ զարթուցանէր զնա յինքեան , և հանդուցանէր զնա յորժամ , և ուր և կամէր .

ՀԱՄԱՐ. ԼԹ.

Հայր նմ , եթէ հնար է անցցէ բաժակս այս յինէն : բայց ոչ ուր ես կամիմ , այլ ուր դու .

Ըստ երկուս բնութեցդ զորս ունէր ՏԻՐՈՋ մեր Յս քս ; ունէր և զկամս , և զներգործութիւնս երկուս ; ուր սահմանեալ Հրամանատնուտչին երկնից զմարդն , որ է ընդհանուր վճռեցէ , ընդ դէմ միանգամ ասացեալ հերձուածողացն . քո կամք մի էր աշճայեան , յաւիտենական , հուրբ մի ընդ կամս հօր . ամենան էր կամք մարդկային առեղծեալ ի միասին ընդ ոգւոյն քո որոյ է բուն զօրութիւն : որ կամքն եթէպետ հուրբ չէր մի ընդ կամին աշճայոյ ; սակայն ոչ էր նմա հակառակ , բայց հպատակ , հնազանդ , միաբան , հաւանական միշտ յՅՍՈՒ ; մինչ ոչ կարէր քո մարդկային կամաւ նուրոյ զբան ինչ բացարձակապէս , և զործնականապէս կամիլ , եթէ ոչ զոր կամէր հայր . Իսկ հայր կամէր ոչ ընկենուլ ոգին նուր զբաժանն մահու ; և ասէ զայն և կամէր ինքնին որդի , ոչ միայն կամաւ նուրոյ աշճայնու , բայց և կամաւ նուրոյ մարդկայնու , ուր ասէ եսայի գլ. ծդ. մարգարէ , համանեցաւ , զի ինքն կամեցաւ . այս-

հայս

ինչ առ ի ցուցանել Թէ մարդ էր ճշմարտապէս, բնութենականից և նման մեզ յաւուն; զանձն իւր մատնէ տատամուխ և երկիւղն, և մարդկօրէն այնպէս խօսի, ոչ խօսի մարդ ըմբռնեալ ի վառանդն մեռանելոյ. Կամն անդործունականապէս, և Թէպայն դն անցեալ յիւրմէ բաժակն մահու, եթէ այնպէս հաճոյ ինչ կամացն հօր = և ի միասին գործունականապէս, և ընդարձակապէս կամն ընդել դնա = նոկ անգործունակ և Թէականն կամքն չմեռանելոյ, և գործունակ և ընդարձակ կամքն մեռանելոյ ոչ են միմեանց հակառակք, ասէ Օգոստինոս.

ՀՈԳԻՍ ՅՕԺԱՐ Է. ԲԱՅՑ ՄԱՐՄԻՆՆ ԱԿԱՐ.

ԱՀԱ Թարգմանութեն հայոց ծուռ է, և գայԹագրութեն ինն. Քանզի ըստ քերականին, մի և նոյն է ասել, հոգիս յօժար է, և մարմինս ակար; և ասել, հոգի իմ յօժար է, և մարմին իմ ակար = նոկ եթէ ակար ը մարմին քի, պարտ էր ուրեմն նմա արԹուն կալ, ի ի միաձուլութեն, և ի մեղս մի անկանիցէ, զոր ասել, հայհոյութեն է մեծ յոյժ. Ուրեմն քի խրատական բանք այսոքիկ, են առ ՀՈւսաքեալսն և առ ամ մարդիկ առ. հասարակ; ուսանի պարտ է Թարգմանել, չ հոգիս, այլ հոգին: ոչ մարմինս, այլ մարմինն = և այսպէս մեկնել; որպեսզի, գիտեմ արդեօք դի դուք իրէք գիս, և յօժար էք զանձինս ձեր դնել վ՚ս իմ: այց ոչ գիտէք Թէ մարմնոյն ակարութեն որչափ է = պատ է ձեզ ուրեմն, մանաւանդ յայսմ ժամանակի

նեղութեց զարթուն կալ յաղօթս, զի ի փորձութի՛ մի անկանիցիք.

ՀԱՄԱՐ. ԽԵ.

Նմանեցէք այսու հետև .....

Եթէ հասեալ էր ժամ զի քո մատնեսցի ի ձեռս մեղաւորաց, զի արդ թոյլ տայ աշակերտաց նմանել? Մինչ առաւել պարտ էր զարթուցանել զնո՛ւ կալ թշնամեաց ընդ դէմ?

Պատասխ. Այլն ասէ քո՛ յանդիմանելով զաղաչեալսն վո՛ւ թուլութե՛ն նո՛ց, և կերպիւ նուիք ծաղր առնելով զնոքօք. Օրս օրինակ յորժամ ի սկզբանէ զանցարար աշխատ զհրամանաւ աշ՛, և յամօթոյ թաչեաւ յերկնից էտն ի մէջ ծառոց դրախտին, քանզի մերկ էր, ասէ ցնա աշ՛, երբ թէ ծաղր առնելով, աշհա աշխատ եղև երբու զմի ի մէնջ. ո՞ր զեմն այս է զօրութի՛ բանիցն քո՛ն, Օ՞րինչ նմանիք դուք, և զի՞ հանդիպիք? Իցէ թերևս ժամանակ նմանելոյ, յորժամ հասին թշնամիք նո՛ւ ի վո՛ւ նո՛ւ? աղաչէք; և առ ի ցուցանել թէ, ոչ բռնութի՛ք, այլ կամաւ և յօժարութի՛ք զանձն նո՛ւ մատնեմ ի մահ, երբ թնդութ մատնչին ընդ առաջ.

ՀԱՄԱՐ. Ծ ԱՀ.

Եւ ահա մի ոմն յայնցանէ որք էին ընդ Յի՛, հպեալ զձեռն, և հան զսուր ....

Լուեսեալ Պետրոսն զմարգոս ոմն ծառայ քա՛

հա՛

հանապատեան, զի զնեսն մեռեր է Յս, բղխեալ է
սրտառուքեն, Թրով էհաս զանըզգաստս, և է բաց էհաս
զունկն նր զաջոյ : որ դուցանէր, ասէ սբն աղմբռո
սիս, Թե հատաւ ակ ունկն հրէից, ոչ լսել այսու
հետև բանին աչմարտուքե, և ճշաց ունկն ձախ նց,
անսալ բանից ստուքե, և առասպելաց.

Հարցանես. Օինչ մեղք ունէր Պետրոս, և ընդ
էր քր յանդիմանէ զնա, զի ուժն է բայ մերժէ
ուժով, և յաւելուածոյ սիրոյն յառնէ յօդնուքե
ստն եւթոյ ?

Պատասխ. Պետրոս արժանն էր յանդիմանուքե
վ երից պատճառաց : ա. մարդ մինակ ընդ դեմ
զինուորաց ամբոխին զինչ կարէր առնել; զայլ ինչ
ոչ, բայց միայն առաւել զայրացուցանել զնս, և
դրդռել ի կատաղ ընդ դեմ Յի : բ. աղաքեալքն
խնդրեալ էին ի ստնէ, զի Թոյլ տայցէ նց հարել
սրով : պարտ էր ուրեմն Պետրոսի սպռել զանձն
իւր, և սպասել հրամանին ստն : գ. Ի կադել Պե
տրոսի միւս անգամ ընդ Յի, արգելել զնա և մեռա
նելոյ, հշտամբեալ էր զնա Տն, զի հակառակ էր կամաց
աղ : իսկ ահաւասիկ կրկին անգամհակառակի նմա,
մինչ ջանայ զմահն դարձուցանել ի քէ. Ուստի՛ ասէ
ցնա Տն, զբաժակն զոր ետ ինձ հայր, ոչ ըմպիցեմ զնա?
Եթէ պարտ էր ուժով դարձուցանել յինէն զբռնու
Թի Թշնամեաց իմոց, կարէի ես խնդրել ի հօրէ իմմէ,
և վտհանակ տասն երկու աշակերտաց իմոց, առա
քէր զս ժամայն զերկուտասանն Լեգէոնս և գունդս
հրեշտակաց, ապրեցուցանել զիս ի մահուանէ. Լե
գէոն բառն էր զինուորուքե հռովմայեցւոց : ունէր
մի Լեգէոն հինգ հազար հետևակս, և զհեծեալսն
երեք հարիւր.

Համ. ժղ. եբ.

Դա՛

ԱՄՆԱՆԸՆԱՆ ՈՐՔ ՂՈՒԲ ԱՌՆՈՒՑՈՒՆ,
ՍՐՈՎ ԱՆԿԱՆԻՑԻՆ.

ԵԹԷ ՍՐՈՎ ԱՆԿԱՆԻՑԻՆ ՈՐՔ ՂՈՒԲ ԱՌՆՈՒՑՈՒՆ, օրէն չէ ուրեմն իշխանաց, և Թադաւորաց ղուբ առնուլ ի սատակումն Քշնամեաց իւրեանց? ԱՊԱ ԿՈՐՆԱԻ ԱՂԲԱՀԱՍ, և ՍՐՈՎ ԱՆԿԱԻ, ՈՐ ԵՂԲՕՐ ԼՍԱԻ ԹԷ ՎԱՐԵՑԱԻ ՂՕՍ ԵՂԲՕՐ ՈՐԴՒՆ ԻՒՐ Ի ԴԵՐՈՒ
ԴՆԴ. ԹԷ, ՀԱՒԱՐՆԵԱՑ ՂԵՒԱՒՈՒՍ ՆՈՒՐ ԴԱՒԱՒՍՅՍ Յ. Ի. Ը. և
ԺԸ. ԱՆԴՆԵԱԼ ՂԻՆԻ ՉՈՐՍՆ Թադաւորաց, Ի ՀԱՐ ԳՆԱ, և ԿՈ-
ՏՈՐԵԱՑ ՍՐՈՎ? ԿՈՐՆԱԻ ԱՂՃԱՒԵՍ ՀՕՍԷՍ, ՈՐՊ
ԵԼՆ. Բ. ԱՒԵԱԼ ՉՄԱՍ ՄԻ ԵՂԻՆԱՊԱՏԻՆ ՂԻ ՀԱՐԻԱՆԷՐ ՂՈՒ-
ՅՈՐԴՈՒՈՅՆ ԷՂԼ, Ի ՀԱՆ ՂՈՒԲ ՆՈՐ, և ԽՍԱՆ ԶՀԱՐ-
ԿԱՆՕՐՆ. ԿՈՐՆԱԻ ՅԵՍՈՒ ՈՐ ԱՐՔԱԻԵԱԼ, Դ-ԻՄԱԼ Ի
ՎՐ ՀԵԹԱՆՈՍԱՑ, ՉՆՉԱՑ, ՎԱՌԵԱՑ ԳՆԱ Ի ՍՊԱՌ, և
ՂՈՐԴՆՈՒՆ ԷՂԼ Ի ՀԱՆ ՅԱՒԵՏՈՒԱՑ ԵՐԿՆՔՆ. ԿՈՐՆԱՆ
ՔԱՋԱՒԱՐՏԱՆՔ ԱԽՈՂՋԱՆՔ ԱՄԱԿԱԲԱՅԵՑԻՔ, ՈՐՔ ՆԱ-
ԽԱՆՁԱԽՆԴԻՐՔ ՕՐՆԱՑՆ ԱՂՅ, ՉԱՅՆՔԱՆ ՊԱԱՏԵՐԱԶ-
ՄՈՒՆՆ ԵՏՈՒՆ; ՉԱՅՆՔԱՆ Թադաւորս ՀԱՐՆԻՆ ԿՈՏՈՐ-
ՄԱՄԲ ՍՐՈՑ, և ԴՈՒՅՆԵՑԻՆ ԶԻՒՀՈՒՆՍ ԱՆՀԱՒԱՏԱՐՍ.
ԱՂՅՈՐԿԻՔ, և ՆՈՑԻՆ ՆՄԱՆՔ ԵՂԻՍԱՆՔ և Թադաւորք
ՈՐՈՑ ՈՉ ԴՈՑ ԹԵՀ, ԱՒՆՆ ՂՈՒԲ, և ՍՐՈՎ ՈՉ ԱՆ-
ԿԱՆԱՆ, ԲԱՑՑ ՅԱՒԵՏ ԸՆԿԱԼԱՆ ՅԱՂՅ ՂՎԱՐՆՆ ՃԱԿԱ-
ՏՈՒՑ, և ՆԱՀԱՏԱԿՈՒԹԵՑ ԻՒՐԵԱՆՑ. ՌՒՐԵԱՑ ՂԻ
ՍՏՊ ԱԱՀ ՔՒ ԹԵ ՈՐ ՂՈՒԲ ԱՌՆՈՒՑՈՒ, ՍՐՈՎ ԱՆ-
ԿԱՆԱՆՑԻՆ?

ՊԱՏԱՍԽ. ՈՐՔ ՂՈՒԲ ԱՌՆՈՒՑՈՒՆ ԻՒՐԵԱՆՑ ՅԱ-
ՏՈՒԱԿ ԻՇԽԱՆՈՒԹԻՒ, և ԱՌԱՆՑ ՊԱՏՃԱՌՆ, ՆՔ ՍՐՈՎ
ԱՆԿԱՆԱՆՑԻՆ, ԱՅՍՊԷՍՔՆ ԱՐԺԱՆՆ ԵՂԵՑԻՆ ՍՐՈՎ ԱՆԿԱ-

ՆԵԼՑ

նելոյ, և տուժեսցեն անձն ընդ անձին. Ուրեմն իշխանաց և դատաւորաց օրէն է առնուլ զսուբ ի պատիժ չարագործաց, և ի սատակումն սխրոցին որք Քրիստոսիք են հաստատակ օգտին. Ոչ այն ուսուցանէ Պօղոս ազատեալ յոտից առէ, իշխանքն ոչ են յերկիւղ բարեաց գործոց, այլ չարաց. Իթէպէտ չերկնչիլ յիշխանութենէ անտի, ղբարիս գործեա՛; այսպէս թէ ղչար գործես, երկիր, զի ոչ ընդ վայրաբար սուր ետ ի ձեռս քո. Ոչ ընդ վայրաբար սուր ետ ի ձեռս քո. Յոան. Ժ. ա.

ՀԱՄԱՐ. Ծ.

Յայնժամ աշակերտքն ամենեքին Թողին զնա, և փախեան.

Վկայէ ինքեանն Մատթէոս, թէ Պետրոս երթայր զհետ Յի, մինչև և սրսհ քահանայապետին: և Յոհաննէս առէ թէ երթային զհետ Յի Սիմօն Պետրոս, և միւս աշակերտն որ էր Յոհաննէս ինքեանն. Ապա զի արդ առէ Մատթէոս, թէ աշակերտք ամենեքին Թողին զՅի, և փախեան?

Պատասխ. Յորժամ հրէայք կալան զՅի, Թողին արդեօք զնա ամենայն աշակերտքն, և փախեան: բայց սակաւիկ ինչ յետոյ Պետրոս և Յոհաննէս, որոյ ջերմեռանդագոյն էր սէրն առ Քրի, զամօթի հատեալ դարձան յետս, և գնացին զհետ Յի, բայց բացագոյն վա՛ահի հրէից; զի չէս ունէին զայն կատարեալ սէրն, որ ի բայ մերժէ զերկիւղ.

ՀԱՄԱՐ. Ծ.

Զոհ նո՛ւ կամեալ զՅա՛ ; ածին առ Կայա-
փայ քահանայապետն.

Մեծ դժուա՛րութիւն և խնդիր է ի մէջ մեկնչաց, եթէ ածին զՔա՛ , նախ առ Կայափայ , ո՛ւր ասէ Մատթէոս ; կամ եթէ նախ առ Ա՛ննայ , ո՛ւր ասէ Յոհաննէս . ղՀել յոյր տանն հարցին զՅա՛ և վա՛ր վարդապետութե՛ն նւրոյ , և հարին նմա ապտակ , և ընդցս անդամ ուրացաւ զինա Պետրոս : մի թէ և տանն Ա՛ննայի , կամ եթէ և տանն Կայափայի ? Օգնա՛ մեկնեցուք Յոհաննու զլ. ժբ. ժդ.

Հարցանեա՛ . Ընդ է՞ր նախ ածին զՅա՛ առ քահանայապետսն , և ո՛չ նախ առ Հերովդէս Թագաւոր , կամ առ Պիղատոս , որ կարգեցեալ էր ի տի՛ բերեալ կայսերի՛ վերակացու , և դատաւոր հրէայ՛ տանին ?

Պատասխա՛ . Հրէայք չարախօսէին զՔա՛ մանաւանդ վա՛ր վարդապետութե՛ն նւրոյ . Ա՛նէին թէ մարդ է՛ հայհոյիչ , որ սերմանէր զորոճա՛ սուտ վարդապետութե՛ն ; որ լուծանէր զօրէնսն , և ուսուցանէր ժողովրդեան ի մ՛օսիսէ առնել զապստամբութե՛ն . Թէ զանձն իւր առնէր զԱ՛ստ , և չարագործ չնորհէր զՊողոսի՛ մեղայ , զորս ո՛չ կարէ Պողոս ոչ , բայց մի և նո՛ւ Աստ , Աստ՝նորհի՛ էին ծանրագոյնք չարախօսութի՛նք հրէից = և վա՛ ա՛յնորհի՛ զի այն չարախօսութի՛նք հայէին յատկապա՛ առ նոս օրէնսդի և հաւատոյ , պարտ էր քի՛ նախ կալ յանդիման առաջի՛ քահանայապետաց , առ որս պատկանէր ի վա՛ այնպիսի՛ նրացն առնել պա՛տ , և զվճիռ հատանել .

Աստ

ձեզ ասեմ քեզ, ոչ նախ առ այլազգիսն, քանզի նախ առ քահանայապետան; հրէայ, առ հրէայսն: ընչացք առ ընչացիսն; և յայսմ նման ստուգասացն հրէայք (առաւօթոյ մերոյ ասեմ) ի վարել զդատ ընդ դէմ Տեառն, երանելոյնք եւս էին, քանզի զայսօրինակ բազումք քրիստոնեայք, որք ի վէճս եւրեանց թողեալ զառեանն սբոց, յանդիմանեալ բողոքեն առ դատաստան այլազգեացն; և զերբարս եւրեանց բռնաբար քաշեն անհաւատ դատաւորաց յանդիմանն, յամօթ և յայտ հաւատոյ մերոյ. լուծցեն թէ ի՞նչ արդ, վն նոյնպիսի անկրաւորութեանէ կշտամբէ Պօղոս զկորնթացիսն. իշխէ ոք ի նէնոջ, եթէ երբ ինչ ունիցեն ընդ ընկերն իւրում, դատել առաջի անիրաւաց և ոչ առաջի սբոց: եթէ ոչ գիտէք զի սբք զաշխարհ դատեն? եւ եթէ նէօք դատի աշխարհ, արդա ոչ էք արժանք անարդ առեանից: ոչ գիտէք եթէ զհրեշտակս դատեմք, թող թէ զերկրաւորս? օրէնք կրաւոր առեանն եթէ յանձն առնուցուք, զանարդսն եկեղեցւոյ դատաւորս նստուցէք. ձո առնօթոյ ձեզ ասեմ; ձայնչափ ոչ գոյ իմաստուն ոք ի ձեզ, որ կարիցէ զինրաւունս ընտրել ի մէջ եղբօր իւրոյ? ձայլ եղբայր ընդ եղբօր դատի, և զայն ի մէջ անհաւատից. իսկ եթէ յամօթ քրիստոնէի համարէք Պօղոս, առաջն անկրաւոյ դատել յերկրաւորս, որչափ եւս առաւել առնօթ է ի նոյն դատել ի հոգեւորս, և մինչ նաև մոլութիւն, զի կեղեցական պաշտօնեայն ի նոյն գնել արծաթոյ.

Ո՞վ, հաճոյ Թուխեցւոյ քեզ ածել նախ առ քահանայն, առ ի ցուցանել թէ բարձրագոյն է առաքեանն քահանայից, քան զառաքեանն իշխանաց, և

ա. պե. ի.

մեծատանց աշխարհին. վկայեն ձեզ շուրջանակ դիրքն, թէ ի կառուսս ժամանակս ընկալան միշտ քահանայքն ի մարդկանէ զխառս մեծամեծս, և զերազանց յագոյն պատիւ: նա և առաքելական ինչ էր առաքինոց, ի սմին և ի նոյն անձն ժողովել զաստիճանս երկուս Թադաւորութեանն և քահանայութեանն; զի ի շքեղութեանն անտի քահանայական կարգին, պայծառադոյն լինիցի Թադաւորական պսակ. մելքիսեդեկ անհայր և անմայր չհամարեալ յայդմ, Թագաւոր էր Սաղեմայ, և ի մեսմին քահանայ էր բարձրելոյն. Եւ ի սպառել Թադաւորաց իւրոց, կացուցանէին հրեայք ներքինոց դատաւորս, և իշխանս զքահանայսն ձՅ. Որչափ պատուականն է ոսկի քան զկապար, ասէ սբն Ամբրոսիոս, այնչափ գերազանց է քահանայ զԹագաւորէ ի փառս, և ի մեծութեն. Որոյ յաղագաւ հատուցանէին Պետրոս Հռոմ. քեալ, և զքահանայս կոչէ, ազգ ընտիր; ազգ սբ, Թագաւորական քահանայութեն. Օրհասեալ դիր քահանայից, ասէ Մերաքայ ոդի; և դձՂ, երկիր ի տիեզ, և զքահանայս նր սբ արա. Յուշաց Թագ. դմանութեն ասէ, զքահանայս նր պատուեսջ, և երկ. զրբն հատարեալ զնս. Ոչ եթէ միայն հատարեալք էին քահանայքն երբն զրբ, այլ և երբն զերկրչահոգունէին զնս. Ուստի ասէ Մաղաքիայ, ընթունք քահանայիցն պահեցեալն զգիտութեն, և զօրէնս խնդրեսցեն ի բերանոյ նր, զի հրեշտակ Տեր ամենակալն է. Յորժամ քահանայապետ աշխարհի հրամայեալ հարկանել զբերանն Պօղոսի, յարեաւ Պօղոս ընդ դէմ, և հատարձակեալ ասաց, հարկանելոց է զքեզ ձՂ, որմ բառեալ. Եւթող երբն գիտաց Պօղոս, զի աշխարհի քահանայն էր ձՅ, զղջացաւ, և

Թուղթ սբ. գլ. բ. Էկղես. ե. լր. գլ. ձ. բ. գործ. առաք. ին. սբ.

և ասէ, ոչ դիտեմ եղբայրք, եթէ եղէ բահանայապետ. եթէ անդրադառնայ ոք յանդիմանէր անսպատիս առնել զքահանայսն, և խաւտանայր ոչ հնազանդիլ խրատուց նոցա, դատապարտէին զնա առժամայն, և զվճիռն մահու հատանէին ի վր նր; ոմն գրեալ է յերկիրս օրինաց։ ԺԷ. ԺԲ. Եթէ մարդ ոչ առնիցէ հպատակութիւն առ ի չլսելոյ զքահանայ, մեռցի մարդն այն, և բարձցես զչարն յիւրէ.

Իսկ եթէ այնչափ պատիւ դնէին ի հնուանս քահանայիցն ազգ, որչափ և առաւել մեծագոյն պատուի արժանի են քահանայք նորոյ ուխտի? ազգին չափ առաւել եղեալք քան զիրեայ քահանայսն, որ չափ լաւ և աս քան զնա պաշտուածն Ժառանգեցին. քանզի ուր եբբեք ի քահանայից հին օրինացն տուաւ իշխանութիւն սբաքինադործելոյ զմարմինս վրայ, և մաւուցանելոյ ազգ, ոչ զարիւն ցլուց, և նոխազաց, այլ զարիւն անմեղ գառինն ազգ Ցի քրի? Ցի եբբեք քահանայից հին օրինացն տուաւ իշխանութիւն կապել զմեղաւորս, կամ արձակել զնս, ոչ միայն յօրինականս պղծութիւն, որ հոգւոյն էնաւ չէր ՀԱասականս; բայց արձակել, և սբել ի մեղաց, զորս ոչ կարէ Թողուլ բայց միւն և եթ ազգ? զհանեալ էր այն իշխանութիւն քահանայից նորոյ ուխտի, որքիկ ցպիս ինչ հաւատարք են ազգ; ուստի զեր անտեսանէ զնս զազգս, ասելով, մի բանբասեսցես զազգս քո, ասէ ՏՐՆ, ելից.ԻԲ. այսինքն զքահանայս քո. Ո՛ մեծութիւն, և զերա- զանցութիւն քահանայից? Բայց ի սատակութիւն, և խաւտութիւն դատաստանին որ լինելոց է ի վր նր, եթէ իբրեանց պաշտման զհամեմատ սբութիւն, և արդարութիւն ոչ ունեցին.

ՀԱՄԱՌՈՏ ԿԷ.

Տայնժամ քահանայապետն պատառեաց զհանդերձս նորա, և ասէ, հայհոյեաց.

Իբրև ասաց Յի ցկայնախայ, դու ասացեր, ես եմ որդի ԱՅ; զարհուրեցաւ քահանայապետն, և պատառեաց զհանդերձս նորա. ա՞ր երկու պատճառաց սովորական ինչ էր հրէից պատառել զհանդերձս նորա. Նախ, յորժամ կամ առնէին, և մատնէին ի սուտ. ԱՅսպա՞ պատառեաց ՌՈՒբէն զհանդերձս նորա յորժամ ոչ եղեալ էր Յօսէփ ի գբ. Նո՛ յնպա՞ սրտմտեալ և Յակոբ երբեմն եառեալ զպատմուճանն որդւոյ նորոյ Յօսէփոս, զի Թաթաւեալ էր արեամբն, հաւատալով Թէ եղեալ էր գազանակուռ. ՌՀԼ պատառէին հրէայք զհանդերձս նորա, յորժամ լսէին զի հայհոյէր ոչ ընդ դէմ ԱՅ: զ՞ա այսորիկ երբեմն լուա՛ւ սրբոյ Եղիկիա զհայհոյութիւնս զորս ձգէին ի բարձունս հրեշտակք Սենեքերիմայ ԱՂՈՐՈՅ սրբոյն, պատառեաց զհանդերձս նորա, և զգեցաւ քուրձ. Իսկ ոչ գոյր ի մէջ հրէից, մեծ հայհոյութի՛ն քան զայն, եԹէ առնէր ոչ զանձն իւր ԱՂԾ. ՈՒստի լո՛ւեալ Կայնախայ զի ՔՍ զանձն իւր ԱՂԾ առնէր, Հորձանպատառ աղաղակէ, հայհոյեաց. Բայց պատառուա՛ծ հանդերձից քահանայապետին ոչնչէր զայլ և այլ խորհրդական նշանակութի՛ն: քանզի ծանո՛ւցանէր Թէ յայդմհետէ հրէից պատառեսցի այսու հետև քահանայութի՛ն, և ի բաց բարձցի. ԱՂՆպահն պատառումամբն կրկնոցին լաստո՛ւելի նշանակեաց ԱՂԾ Թէ պատառեալ էր Քահանայութի՛ն ի ՀՈՒռաց ԼաւՀո՛ւղայ. Նոյնպա՛ և զբուռն հարեալ

ԱՂԿայ

Ծննդ. ԽԷ. ՆԹ.

Դ. Թագ. ԺԹ. ա.

Ա. Թագ. ԺԱ. ԽԷ.

ձքիայ զհանդերձն նըմա , պատառեանց զնա , և նշանակուԹի Թէ պատառելոց էր աշՃ զԹագաւորուԹի և ձեռայ լսաղօմոնի . Ժ.Թագ. Ժա. Լ.

ԳԼՈՒԽ. ԻԷ.

ՀԱՄԱՌ. Բ.

Եւ եառնն (զՅո) և ձեռս Պոնտացւոյ Պիղատոսի դատաւորի .

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ . ԵԹԷ քահանայապետն հաՀ մարէր զՔՆ վն հայհոյուԹէ արժանի մահու , ընդէր ինքեանք խոկ հրէայք ոչ սպանին զնա , այլ եառն զնա և ձեռս Պիղատոսի դատաւորի ?

Պատասխանի տայ Ռաբբի Բերան , և ասէ Թէ էր այն ուրբաԹն ուրն հրէից յորում օրէն չէր նՁ տալ նահել զոք .

Ոմն Գալիլեացւոց չարախօսուԹի հրէից զՅԷ այս էր , զի զանձն իւր առնէր Թագաւոր հրէից , և Թիւրէր զժողովուրդն , և արգելէր չտալ զհարկս Կայսեր : պատկանէր ուրեմն ձեռն այն առ Պիղատոս , որ կարգեցեալ էր ի Կայսերէ վերատեսուչ հրէաստանին . Բայց Յոհաննէս Աւետարանիչ առաքեր զՇմարիտ պատՃառն , վՔ որոյ հրէայք ինքեանք ոչ սպանին զՅՆ , յորժամ ասէ , Թէ Երբեք ասացէ ցնա Պիղատոս , առէք զնա դուք , և ըստ Հերոց օրինացն դատեցէք ; նՔ աղաղակեցին , մեզ ոչ է արժան սպա-

նել

նանել զոք. քանզի յորմէ հետէ անկեալ էին հրէայք ի դերութենէ, և նուաճեալ ընդ ձեռամբ հռոմայեցւոց, բարձին հռոմայեցիք և նոցէ զիշխանութիւն դատապարտելոյ զոք ի մահ.

ղէ. ծբ. Աղաբիկես. Իւ դերս գործոց Հրաքելոյ գրեալ է, թէ հրէայք յատուկ իւրեանց իշխանութիւբ դատապարտեցին զնախաւկայն զՏեփիանոս, և քարկոծ արարին զնա. Հապա ուրեմն հրէայք, ևս ի դերութենէ իւրեանց զիշխանութիւն սպանանելոյ զմահապարտն.

Պատասխ. Ոչ էին արդեօք; բայց արժան չէր նոցա հանել զոք ի խաչ, զոր կերպն մեռանելոյ նեղմուծեալ էին հռոմայեցիք ի հրեաստան. Հրէայք ոչ միայն խնդրէին զքն ի մահ, բայց խնդրէին զնա ի մահ խաչին, զի այն էր կսկծագոյն, և առօթագոյն կերպն մեռանելոյ.

ՀԱՄԱՐ. Գ.

Ստեսեալ Յուդայի որ մատնեաց զնա, զի դատապարտեցաւ, զղջացաւ ....

Յորժամ մատնեաց Յուդաս զՏն, յայլ ինչ ոչ դիտէր, բայց միայն ի տացուհի արծաթոյ, և ոչ ի սպանումն Տեառն իւրոյ; և գիտէր զի դիւր ինչ էր Տի զանձն իւր ապրեցուցանել, եթէ կամէր. Բայց եբրև ետես զի քն դատապարտեցաւ ի մահ, զղջացաւ, և մեղայ ետ Հրէից նա և զարծաթն դարձոյց առ քահանայապետսն, և ընկէց զնա ի տաճարն. Բայց զինչ օգտեցին մարդ ի զղջմանէ, եթէ յաւուահատն յուդայական յողորմութենէն Հրէից? Իսկ

բանք

բանք երկու ձգեցին զմատանին և յուսահատուեցին. ա-ռաջինն, խորամանկութեն Սատանայի որ միտք դնէ մերձ ելք և յօժար ի դործել զմեղ ինչ, հարկ զմեղ կուրութեք, մի նայիլ ի ծանրութեն չարին, զի անխիղճ սրտիւ առնիցեմք զնա: և երբեմն մեղաք, զնոյն մեղքն զոր առաջադոյն հատարէաք երբեմն զթեթևինչ, երևեցուցանէ զնա մեզ այնչափ ծանր և դարչելի, մինչ զի Թոհի մեզ առանց Թողութեե; ուստի լքեալ սրտիւ յուսահատիմք յողորմութէն ԱՀՅ.

Երկիր պատճառն յուսահատութե Յուդայի, եղև անխոհեմութեի, և խաւարութեի քահանայից, որք փոխանակ կանգնելոյ զՅուդայ յուսադրական բանիւք, առեն ցնա անողորմաբար, Թէ մեղաւ դու, Թէ մեղաւ ոչ, մեզ ինչ փոյթ? դուդիտես.

Քաջալերեցին ուրեմն մեղաւոր զոր կոչէ ԱՀՅ յապաշխարութեի; և Թէպէտ նոցին մեղք նր ծանրադոյնք էս քան զմատանութեի Յուդայի, և բազմադոյնք քան զաւազ որ առ աիին ծովու, վր այնոցինկ մի ինչ յուսահատեցին, բայց յուսացեալ ապաւինեցին ԱՀՅ որոյ ողորմութիք անչափ մեծ են, քան զանօրէնութիք մեր. ԱՀՅ և դուք ով քահանայք, որոց յանձն արար ԱՀՅ զվիրակութեի հոգւոց, յորժամ եկեսցէ մեղաւորն առ ձեզ զղջացեալ սրտիւ խոստովանի լինիլ զմեղս նոր, խոստացոյն բանիւք մի առնէք զնա յուսահատ, և զեղէգն ջախջախեալ մի փշրէք; բայց յաւետ քաջալերական խրատուք կանգնեցէք զվիրաւորեալն; խանդաղատ սրտիւ պատեցէք զվէրս անկելոյն և ձեռս աՀ ապականց; արկէք ի վր զձէթ քաղցրութե, և զգինի սիրոյն, զի յուսացեալ ի ԱՏՐ; և սթափեալ ի մեղաց, զԹողութեի ընդունիցէք.

ՀԱՄԱՐ. Ե.

Առնել զարծաթն, գնեցին այնու զագաճ
ոսկին բոսոր .... յայնժամ լցաւ որ ասաց
ցաւ ի Հեռն Երեմիայի .....

Բանք այսոքիկ ոչ գտանին գրեալք ի մարգարէ-
ութեանն Երեմիայի, բայց ի մարգարէութեանն Զաքարիա
այ: զլ. ԺԱ. Ժբ. ուր եւս սբ. հայրն մեր Ոսկեբերան.
Պարտ է ուրեմն ասել ընդ Օգոստինոսի թէ անզ-
գուշութիւն գրչաց, և գրչաց եղաւ անուն Երե-
միայի, փոխանակ անուանն Զաքարիայ; և նոյն Օգ-
ոստինոս ասէ թէ ի հինն Թարգմանութիւնս Հայոց
ոց, և Լատինացոց, գրեալ է անուն Զաքարիայ,
և ոչ անուն Երեմիայի.

ՀԱՄԱՐ. ԺԹ.

Բազում անցք անցին ընդ նս այսօր
յանուրջս, վա՛ նր.

Հարցանեմ. Արեւսին այն գոր եաեա Պիղատոսի
կինն յաշՀ էր, կամ եթէ ի լատանայէ?

Պիղատոս. Հասեն ամանք թէ էր ի լատանայէ,
որոյ գիտեալ, կամ կասկածեալ թէ քրս մահուա-
ամբն նուրով փրկելոց էր զաշխարհ, խնդրէր ապրե-
ցուցանել զնա ի Հեռաց հրէից. Հայլք ընդ սոսկ
բերանին ասեն թէ էր տեսին այն յաշՀ, ոչ գի ապ-
րեսցի քրս ի մահուանէ, այլ գի կեցցէ Պիղատոսի
կինն, և ի հաւատն եկեսցէ, ուր եղեւ խակ.

ԱՌԵԱԼ ՁՈՒՐ, ԼՈՒԱՑ ԶՆԵՌՈՒՍ.

ՏԵԱՌԵԱԼ ՊԵՂԱՏՈՍԻ ԹԷ ՈՉ ԻՆՉ ՕԳՆԷ, ԱՅԼ ԱՌԱՔԱԼ ԷԱՌ ԱՂԱՂԱԿԷՐ ԱՄԲՈՒՆ, ՂԻ ՅՈՒ ԽԱՉԷՑԻՆ; ԱՌՆՈՒ ՁՈՒՐ, ԼՈՒԱՆԱՅ ԶՆԵՌՈՒՍ, ԵՒ ԱՍԷ, ՔԱՒԵԱԼ ԵՄ ԵՍ ՅԱՐՆԷ ԱՐԴԱՐՈՅԴ ԱՅԴՈՐԻԿ, ԴՈՒՔ ԴԻՏԱՍՔԻՔ. ՈՐ ԷՐ ՍՈՎՈՐՈՒԹԻՆ ՀՈՎՍԱՅԵՑՈՑ ԼՈՒԱՆԱԼ ԶՆԵՌՈՒՍ Ի ՆՇԱՆ ԱՆԼՂՈՒԹԵ; ԲԱՅՑ ՍՈՎՈՐԱԿԱՆ ԻՆՉ ԷՐ ՀՐԷՇՑ; ՈՐՈՑ ՅԱՂԱԳԱՒ ՎԱՐՆ ՊԵՂԱՏՈՍ ՍՈՎՈՐՈՒԹԻՒՆ ՆՈՅ, Ի ՅՈՅՆ ԹԷ ՔԱՒԵԱԼ ԷՐ ՅԱՐՆԷՆ ՅՈՒ ՔԻՆ. ԲԱՅՑ ԽԱԲԷՐ ՊՆԱ ԼԱՒԱՆԱՅ, ԵՒ ՆՈՅՆԱՊԷՍ ԽԱԲԷ ԵՒ ԱՅՍՕՐ ՂԲԱՂՈՒՄՆ ՅԱՅԼԱԶԳԵԱՑՆ, ԵՒ Ի ՄԱՓԱ ՔՐԻՍՏՈՆԷՈՑ, ՈՐՔ ԱՅՆՊԷՍ ՀԱՒԱՏԱՑԻՆ ԹԷ ԼՈՒԱՆԱԼՈՎ ԶՆԵՌՈՒՍ, ԿԱՄ ՁԵՐԵՍՆ ՂՈՎ, ՔԱՒԵՆ ԵՒ ՍՔԵՆ ԶՀՈԳԻՍ ԻՒՐԵԱՆՑ Ի ՊՂԾՈՒԹԵՂԱՅ. ՈՐ ՔԱՒԵՆ ՁՄԵՂԱՒՄԱԾ ԱՒՐԱՆ ԼՈՒԱՑԵԱԼՔ ՁԵՌՔՆ, ԱԱՌ ԼՍԵՆ ՂԱԶՈՒՆ, ԵՒ ԱՌԱՆՑ ՂՂԻՄԱՆ ԱՐԱՒՆ, ԱՐԱՒԻՒ ԳՈՐԾԵԱԼ ՄԵՂՔՆ ՈՉ ՉՆՉԻ. ՅՈՒՂ ԼԻՆԻՆ ԻՆՁ ՁԱՐՄԱՆԱԼԻ ԽՕՍՔՆ, ՈՐՔ Ի ՄԵԾԱԿԱՌՈՅՑ ՄԱՁԱՐԻՆ ԱՔ ԱՕՓԻԱՅ ՅԵՍՈՒՍԻՈՅ ԲԱՂԱՔԻՆ, ՅՈՒՆԱՐՔՆ ԴՐԵՑԵԱԼՔ ԷԻՆ ՁՂԹԱՄԲՔ ԱՒԱՂԱՆԻՆ, ԱՌ ԴՐՈՒՆՆ ԵԿԵՂԵՑՈՒՆ, Νίψον ανομήματα, μὴ μόναν ὄψιν. ՈՐ ՀԱՅԵՐԷՆ ԴՐԻ, ՆԻՊԱՕՆ ԱՒՕՐԻՆԱԹԻ, ՄԻ ՄՕՌԱՆ ՕՊԿԻՆ; ԵՒ ԹԱՐԳՄԱՆԻ, ԼՈՒԱ ՁՄԵՂՈՒ, ԵՒ ՈՉ ՄԻԱՅՆ ՁԵՐԵՍՆ. ՈՐՈՑ ՔԱՒԻՑ ԳՆԱՆ ԵԹԷ ԿԱՊԵՍ ՅԵՏՈՒ ԴԱՂՈՎ Ի ՎԵՐ ՔՆՈՑ ԳՐՈՑ ՄԻՆՉԼԵ ՅԱՌԱՋԻՆՆ, ՁՆՈՑՆ ԽՍԿ ԲԱՌՆ, ԵՒ ԲԱՌԻՑ ՁՆՈՑՆ ԶՕՐՈՒԹԻՆ ԳՈՅԵՑԵՍ.

Եւ պէ՛ս դան հարեալ ետ ի ձեռս նո՛ր
ի խաչեցին .

Ոչ միայն ի մէջ հռովմայեցւոց , բայց և ի մէջ այլ ամ ազգաց գտչէին եր յոյժ մահն խաչին . Ծ՛նունդ : Ես. ԻԹ. գրեալ է թէ փարաւ՛ծս արքայ բորբոքեալ սրտմտութ՛ի ի վր՛ մատակարարին նորոյ , ի մեծ դոյն ամօթ , էհան զնա ի խաչ . Տեսո՛ղ ։ ը. ին. Տեսու մահո՛ւամբն խաչին բառնայ ի մէջոյ զթա
Եսթէր. դաւորն Գ՛այեայ . Յորժամ ազատէս Թագաւոր
Թ. ին. զԹոյն դատնութ՛ե նորոյ Թափեաց ի վր՛ ամբարտաւան Համանայ , կախեաց զնա , և զորդիս նր զիւրմ
Լուկն. տե : և Պօղոս ասէ Թէ խաչելեանն քո՛ հրէից է գայ-
ա. գլ. ա. Թագղութ՛ի , և հեԹանոսաց յիմարութ՛ի .

ազ յն եսկ եր խայտառակութ՛ի խաչին մինչ չէ ելեալ եր ի խաչ փրկիչ մեր : բայց յորմէ հետէ հաճոյ Թո՛ ընեցաւ Տ՛ի հանել ի խաչ , և ջնջել զձեռագիրս դատապարտութ՛ե մերոյ , բնեռելով զնա ընդ խաչափայտին ; ի Յամանակէ յայնմանէ փառաւոր եղև խաչն ընդ ամ՛ երկիր ; դարձաւ ամօթ նր ի պատիւ , և գարշն նր , ի շուք . Լուսաւորելոյ յիմարութ՛ի , ասէ
Լուկն. Պօղոս , եղև փրկելոյ զօրութ՛ի ; և գայԹադղութ՛ի
ա. գլ. ա. հրէից , գարձաւ նմանատութ՛ի կռչեցելոյ : և խաչն որ եր առաջ չարագործաց պատիժ , անօթ է այժմ , և գրչի մերոյ փրկութ՛ե ; մխԹարութ՛ի սգաւորաց ; քաջութ՛ի վհատելոց ; զարհուրանք դիւ՛աց ; մոլորելոց արքունի ճանապարհ ; մեղաւորաց ապաւէն ; ընդդէմ միտքութ՛ե մատնային սպառազինութ՛ի ; բրնաւոնկից գերապայծառ նշան ; պարծանք խչեանաց ;

Թաղ .

Թագաւորաց դաւաղանն. Դ-երեսփոխն ի վր պահապետ ղլխոյ ; անկեալք յերեսս երկերսպանդանն նմա որք առաքեսցեն աշխարհն ; և ի ծագաց երկրի մինչև ի ծագս նր· արձանացեալ կայ դրօշն սբոյ խաչին, և խրախոյս զօրացն ՀՀՅ. Իսն քաւ լինի, ասէ Պօղոս. Դ-աղաւ· դլ գ. ինձ քաւ լինի պարծիլ, բայց միայն ի խաչ ՏՐՆ : և դՀլ, ոչ եթէ ի մեռ եղէ գիտել ինչ, բայց միայն զՅՇ քն, և զնոյն ի խաչ ելեալ : ա. կորնթ. Բ. Բ.

Դ-նացէք, ասէ ՏՐ ամենակալ, վրէժխնդիր հրեշտակաց նորոց, գնացէք և քաղաքն երուսաղէմ; կոտորեցէք, և մի խնայեսցեն աչք ձեր; զծերս, և զպատանիս, զկոյսն, և զերկնատասարդն, զարս և զկանայս կոտորեցէք և սատակուսին; բայց յորոյ վր նշէ նշան, Թաւ T. (որ էր նշան սբոյ խաչին) ի նա մի մերձենայք. Ո՛ զամմանալի զօրուքէ սբոյ խաչին, որոյ մի և եթ նշան դարձուցանէ ի մինչ զբազուքեն ՀՀՅ.

Ես. ԼՐՆ 312. չու ապարեալ Կոստանտինոսն կայսեր, զօրս նոր խաղացուցանէ ընդ դէմ Մաքսենտիոսի բռնաւորին; և մինչ դեռ էին երկու զօրքն յանդիման միմեանց ձակատելք և պատերազմ, հայեալ Կայսեր յերկինս, եռեսս ի վր լուսացայտ ամպոյն զգեղափայլ նշան խաչին, և ձայն եղև յերկնից, որ առէր, ΕΝ ΤΟΥΤΩ, ΝΙΚΑ ; որ Թարգմանի, Տայս նշան յաղթեսցես. Քաջալերեալ կայսր փրկաւեաւ տեսլեամբ, տայ ընդ Մաքսենտիոսի զմարտ պատերազմին ; կործանէ, կոտորէ, զրոՀէ զնա ի սպառ; և ի հատուցումն չարհաճութեանէ, հրամայեաց եա, զի այսու հետև մի լինի խաչն ի պատիժ չարագործաց, բայց յաւէտ ի պարծանս Քրիստոնէից, և

արձանացոյց գնչան խաչին և վր Թագին եւրոյ, և յամ առեղիս եւրոյ Թագաւորութե.

ՀԱՄԱՐ. ԼԲ.

Եթոնն զայր մի կնեբենացի, անուն Սիմ
ոմն, գնա կալան պահակ գի բար
ձել գխաչն.

Եբարձ Յս ենբնին գխաչափայտն մինչև և դուռն քաղաքին որ հանէր և լեառն Գողգոթայ: և վր այնորիկ գի նոճաղեալ էր յոյժ, և զօրաձախ; և ճնացեալ ճանապարհն մինչև և գագաթ լերինն, ուր էր տեղի կատարման Յի, խնամ էր, առապարք, և դարձիս, Թշնամիք վրն երկուցեալ Թե գուցե անկեալ ընդ խաչափայտիս մեռանիցի, և մի հասանիցի և մահն խաչին, հանին գխաչն և նմանէ, և եդին գնա և վր ուսուց Սիմոնի Կիւրենացոյ.

Խնդրեն ունանք Թե Սիմոն այն ինչ էր աղգաւ, մի Թե հրէայ, կամ եթե հեթանոս? Սբն Աստուածաբանոս ասէ Թե հեթանոս էր, և Թե խորհրդական էր ըմբռնուածն հեթանոսին, և բարձուածն խաչին, առ և ցուցանել, Թե որով հետև հրէայք խաչացուցանէին գնիրոս նբեանց ոչ հաւատալ և քն, և նբև զգաբշանս հասարէին գխաչն նր, յարիցեն փոխանակ նր այսու հետև հեթանոսք, և ի կռապաշտութե եկեցեն և խաչապաշտութե, ոչ եղև նսկ.

ՀԱՄԱՐ. ԼԴ.

Եւ եկեալ ի տեղին անուանեալ Գողգոթա .....

Գողգոթայ Յարդմանն տեղի կառափնելոյ, կամ բոլոր; կամ գլուխ, կամ կառափն; որոյ անուանակոչութեանէ առաքելոն պատճառք, կամ կարծիք երիք. Աղաղին ի սբոյն Բասիլեղն, Օգոստինոսն, և այլոյ որք ասեն Թէ կոչեցաւ լեառն այն Գողգոթայ, կամ գլուխ, զի անդ գտաւ կառափին նահատակ մերոյ Ադամայ. Այլն կարծիքն ի բաց մերժէ Ջերոնիմոս երբեմն գուշակեալն, և սուտ աւանդութիւն; քանզի եթէ լեառն Գողգոթայ եղեալ էր տեղի Յարդմանն Ադամայ, ունէին գնա արդեօք հրեայք ի պատուի, և Յոյլ ոչ տային երբեք զի լինի լեառն այն տեղի սպանման և Յարդմանն չարագործաց. Երկիր կարծիքն է Եփեբեղի որ ասէ, Թէ մարդաբեականն ինչ նախադուշակութեամբ անուանեցաւ լեառն այն, գլուխ; ի նշանակութիւն Թէ անդ մեռանելոց էր գլուխ մեր Տեառն. Երրորդ կարծիքն է Ջերոնիմոսի որ ասէ Թէ գլուխ անուանեցաւ լեառն այն, քանզի լի էր ոսկերօք և կառափամբք չարագործաց զորս սպանանէին և Յաղէին ի տեղի յայնմիկ.

ՀԱՄԱՐ. ԼԴ.

Եառուն նմա դնեն ընդ լեղն խաւնեալ.

ՄԱՏԹԷՈՍԻ հակառակ Թուէն ՄԱՐԿՈՍ, որ ասէ Թէ դնեն էր ջրեսեալ.

Պատասխ. ԱՀԱՐ և այլ մեկնչաց, այլ, և այլ մեկնութիք են. ԱՅՍՊ Օգոստինոս ասէ Թէ եառուն արդեօք Յն ջրեսեալ դնեն, զոր ՄԱՏԹԷՈՍ կոչէ, ընդ լեղն խաւնեալ, ոչ Թէ լեզուախառն էր ճշմարտապէս, բայց ոչ դառն էր յոյժ; նոսկ մեք, որ ինչ աւելր դառն է, սովորեմք կոչել ոչ լեղի, կամ ընդ լեղի խաւնեալ. ԱՀԱՐ ասեն Թէ ջրեսեալ դնեն էր ընդ լեղի խաւնեալ; յիշեաց ՄԱՏԹԷՈՍ զլեղին, և ջրեսեալ ոչ յիշեաց: նոսկ մարկոս յիշեաց զջրեսեալ, և զլեղին ոչ յիշեաց. ԱՀԱՐ ասեն Թէ կրկին դնեն եառուն քին: հրեայք եառուն նմա զդնեն ընդ լեղի խաւնեալ, զի դառնութիք ըմպելոյն քո առաւել տանջեսցին: նոսկ ջրեսեալ դնեն եառուն նմա բարեպաշտ կանայքն, զի քաշկռտեան, և Թմրեցուցիչ դնեւոյն զօրութիք, Թմրեսցին զդայարանք վիրացն, և Թեթեւասցին ինչ ի խաչուիք չարչարանացն նո.

Բայց քո զդառնագոյն ըմպելին, զի մի Թուիցի զկնի Թէ ինչ ունել զՔրիստոսեաց եւրոց; բայց ոչ կամեցաւ ըմպել, վո՛ յուսանելոյ Թէ ոչ ինչ պէտք էին նմա զօրացուցիչ դեղոյն, առ ի հանդուրժել քաջապէս եղկանց մահու. Ղ՚Ել ճաշակեաց քո զլեղաԱՅՈՂՄ. ԿԸ. ԻԲ. խաւն դնեն, զի մի լեցի անդամ մի կամ զդայարան անչարչար ի մարմնի եւրում. Օգել և այս պատճառն առբերէ Յօհաննէս, այս ինքն զի լցցի դերն որ

ասէ

ասէ, եաուն և կերակուր ինձ զկեղն, և և ծարաւեմ արբուցին ինս զքացախ.

ՀԱՄԱՌ. ԽԵ.

Ի վեց ժամէ աւուրն խաւար եղև և մինչև ցինն ժամ.

Խաւարին այսորիկ պատճառն եղև խաւարումն արեգական, ոչ բնական, այլ հրաշալի; քանզի հանդիպեցաւ յաւուրն բոլորման լուսնին, յորժամ կատարէին հրէայք զզատիկ: Եւկ դիտեն ամենեքեան զի բնական խաւարումն արեգական ոչ կարէ լինել, եթէ ոչ ի նորալուսնութենէ, յորժամ լուսին միջակութեամբ երթայ, ընդ արեգական, և ընդ մեզ, զձառագայթս արեգականն կախու յաչաց մերոց. Եւ այսորիկ սբն Ղեռնէոս Եպիսկոպոսացին որ կայր յԱղեքսանդրու քաղաքին, երբեմն եառեալ զայն հրաշալի խաւարումն, զարմացեալ և վերբանին որ էր արտաքս քան զկարգն բնութենէ, աղաղակեաց և ձայն մեծ, ասելով, կամ աշխարհիս չինուածն կործանի, կամ աշխարհիս Տէրն մեռանի. Ուրեմն ոմք պատմեցին երկինք վերնոք զնոյնպէս դադարմամբ հրաշափայլ աստղն, պատմեցին և զի վերահն, հրաշադէպ խաւարմամբ արեգական. Իսկ զոր ասէ Աւետարանչն թէ խաւար եղև և վերամ երկրի; անհամբեր երկրի, ոմն նմանար զերկրային գունան և զաշխարհս բոլոր, որ ըստ կենցն եւթում ունէր յայնժամ զբնական խաւարն դիշերին: այլ պատճառ է նմանալ զայն երկինքն հրէաստանեայն, և զահիւանս նր. Օրն օրինակ յորժամ ասէ Ղուկաս թէ խաւարս յղութենէ

աշճածնին եւ հրամանս յՕգոստոսէ Կայսերէ աշխարհադիր առնել ընդ ամ աներեսս ; ոչ կասի ասել թէ աշխարհադիր եղեւ ընդ աշխարհ ընդ ամ առ հասարակ ; բայց ընդ աշխարհ որ Կայսեր ընդ ինքեան էր . լուծցուք այժմ զխորհնագոյն դիւրութիւն յաղագս ժամանակին յորում մեռաւ Տէր Յիսուս .

Մատթէոս ասէ թէ ինն ամիսն ժամանաւն քո արձակեաց զհոգին .

Մարկոս ասէ թէ էր ժամ երրորդ , և հանին զնա ի խաչ .

Յովհաննէս ասէ թէ էր ժամ նբրևս վեցերորդ , և Պիղատոս ետ զքո ի ձեռն հրէից , զի ի խաչ ելանիցէ .

Ի լուծումն դժուարութիւն , պարտիմք դնել զի հրէայք , ըստ սովորութիւն հռոմայեցւոց , զարհեսատեան տուն , որ է ի ծագմանէն արեւու , մինչև ցմուտն նը , բաժանէին ի բաժինս , կամ ժամս չորս . ՚Ա.ռաջին բաժին , զոր ասէին ժամ առաջին , էր ի ծագմանէն արեւու մինչև ցերիս ժամս զկնի նը . Երկրորդ բաժին , զոր ասէին ժամ երրորդ , էր յելից առաջնոյ ժամու , մինչև ցկէս օր . Երրորդ բաժին զոր ասէին ժամ վեցերորդ էր ի կէսօրէն , մինչև ցերիս ժամս զկնի կէսօրէն . Չորրորդ բաժին զոր ասէին ժամ իննեւրորդ , էր յելից վեցերորդ ժամու , մինչև ցմուտն արեգական .

Դիտել նբրաքանչիւր ժամու , բայց ի բուն , և յաւուրս անուանեալ նբրմէ , կոչիւր և անուանէր ժամու հետևելոյ . Օր օրինակ , ժամ առաջին ի վերջին նբրում կոչիւր երրորդ , քանզի սպառնիւր ի սկիզբն երրորդին . Նոյնպէս ժամ երրորդ ի սպառնիլն նբրում կո-

նչելոյ վեցերորդ, զի վերջն երկրի սկիզբն էր վերինն. ոմանք վեցերորդ որոյ սկիզբն էր և միջօրէին, նչելոյ և ժամ ինաներորդ, զի մի էր աւասրտիկն վերորդինն, և սկսանիլն ինաներորդի.

Ուրեմն դիւրաւ համաձայնեցաւ զԱւետարանիչսն ընդ միմեանս ասելով, Թէ ըստ Յօհաննու ժամ էր երբև վեցերորդ, այսինքն վեցերորդ չէս սկսեալ, և երբև ժամ մի առաջ քան զկէս օր, յորժամ տասան զքն և տանէն Պիղատոսի, հանել զնա և խաչ. իսկ էր ըստ Մարկոսի, ժամ երրորդ կատարեալ, և անցեալ, որ էր վեցերորդ սկսեալ, կամ կէս օր, յորժամ հանին զքն և խաչ. Եւ և սկզբանէ անսուտ ժամու. վեցերորդի, այսինքն և միջօրէի, մինչև և վերջ վեցերորդինն որ էր սկիզբն ինաներորդի, եղև խաւար ի վր երկրի; և ապա յաւարտին ժամու վեցերորդի, կամ զերեք ժամուս զկնն միջօրէի, յորժամ սկսանէր ժամ ինաներորդ, քն արձակեաց զհոգի. Իսկ յաղագս մահուանն Տեր քն, կալ քեզ զուսմունս = Ե. զաղ յսոսիկ.

ա. Իւ մեռանիլն Տեր, Թէպէտ և միմեանց բաժանեցան հոգի նր և մարմին; որ բաժանումն ինքնին խոկ մահ է = սակայն աղճուելի և մարմնոյ, կամ և հոգւոյ նր ոչ բաժանեցաւ երբեք. Օրօրինակ եթէ խորտակի փայտան աղեղան ընդ մէջ, կտորք երկու փայտին խորտակեցելոյ բաժանին այդեօք և միմեանց, բայց և լարէն աղեղան ոչ բաժանին.

բ. քի հոգի արձակեալ և մարմնոյ նորում զգ առժամայն և դժոխս զոր ասէին զոգ ազբսհամու, ուր կային անչարչար հոգիքն արդարոց վաղճանելոց և Ճաբելէ և վեր, մինչև գիտհն ստին. Եւ քանզի ոչ կարէին վայելել զերանելի առնուելն աղ, եթէ

նախ ենկնալ աշխարհն փրկիչ ոչ փոխէր զնո՛ն ի բան-
տէ անտի չերկինս ; ևէ փաւիտաձօք սպասէին գալ-
ստեան նո՛ր . Էնին ուրեմն , մահու և Յառնեայն
յաղթօղ Տ՚ն քո՛ն , և ելնեալ ի տապէն կողմն երկրի ,
ղեռւմբն արդարոց ազատեաց ի դժոխոց անտի : և
այն նակ է զոր կամին հայք ասել , յորժամ ասեն թէ
քո՛ն աւերեաց զդժոխս .

Գ. Համանգամայն և ի միասին , մի և նոյն Տ՚ն
քո՛ն մեռեալ էր , և կենդանի : մեռեալ , մարդկային
բնութէ ; կենդանի , էջ՚ութէ .

Դ. Ի զուր և վայրաբար զվէմ դրդռեն ոմանք ի
վո՛ր մարմնոյն քո՛ն , մի թէ ապականելի էր , կամ եթէ
անապականի ? քանզի եթէ անո՛ւանէն ապականութէ
նմանապէս զմարմինն որ միոն , որ նեխի , որ որդնակեր
սատակի , որ վերլուծեալ ի տարերս , և ի մոխիր
դնդի ; պարտ է ասել թէ մարմին քո՛ն անապական
էր , ըստ ասացելոյն Դաւթի ; ոչ տացես սո՛ւրբ քում
տեսանել զապականութի՛ն . Իսկ եթէ անո՛ւանէն Ասղմ.
ապականութէ նմանապէս , ընդ սմ՛ փրկչական ԺԶ. Ժ.
զվերլուծումն ամբողջն , կամ բաժանումն տեսակին
ի տիեզերոյ , հոգւոյն ի մարմնոյ ; պարտ է ասել թէ
քո՛ն մարմին ապականացու էր , այսինքն մահկանա-
ցու ; և թէ չյաղթահատ ապականեցաւ , այսինքն
մեռաւ ; և եղև ապականութի՛ն նո՛ր , մահն նո՛ր քա-
ջամամբն հոգւոյն ի մարմնոյ .

Ե. Բարւոք ասեմք թէ էջ՚ մեռաւ ; զի մեռաւ Տ՚ն
քո՛ն որ չյաղթահատ էջ՚ էր . Սակայն ոչ կարեմք
ասել թէ մեռաւ էջ՚ութի՛ն ; քանզի որոյ սկիզբն ոչ
գոյ , ոչ կարէ լինել վաղճան նո՛ր .

Հրաւիրեմ . ի հրեշտակապետն Մեսսացութի՛ն ,
որ երդն ի դէմս սո՛ւրբ Եկեղեցո՛ւն , վերջաբերեն
հայք ;

հայր, զոր խաչեցարուն; որ է խոստովանել Թէ խաչեցաւ ըստ երրորդութեան, և մեռաւ: ոչ մեռաւ մարդկութեամբ և մարմնով; քանզի հայր, և հոգի սուրբ մարմին և մարդկութիւն ոչ ունին; ապա կամին ասել հայր, Թէ երրորդութեան աջմութեամբ խաչեցաւ, և մեռաւ.

Գաւառախ. Թ-եպէտ հայոց լսած էր զայսպիսոյ Թին երգել, և դէմն ոչ երրորդութեան, և առանց վնասաբերութեան Գեղրոսան Թ-ախչկին, ոչ խոկ երգին զնա այլ ամ ազգք քրիստոնէից; Լսակայն առաւել դեռևամբ Թէ երգին զնա հայր, ոչ է դէմն երգեան, այլ է դէմն մոյ և ես քեզ. աշխ յայտնապէս երևի յինքեանէ նոյն վերաբերութեամբ զոր հայր փոխեն, ըստ այլ և այլ ժամոյ տնօրէնութեան Լոյս. զոր օրինակ

Տաւուրն Ծնունդեան, և Թլփատութեան փրկչին, ասեն ՍՔ աշխ ..... որ յայտնեցար մեզ, ողորմեայ .....

Տաւուրն ՍՈՒ ընդ առաջ ժամնին, և ծառայքն դին կիսրանէն, ասեն, որ եկիր և փրկեր ես .....

Տաւուրն աւագ հինդ շաբթի, ասեն, որ մատնեցար մեզ .....

Տաւուրն աւագ Շաբաթու, ասեն, որ Թաղեցար .....

Տաւուրն զատկի, և ամ կիսրակէից, ասեն, որ յարեար և մեռելոց .....

Տաւուրն համբարձման, ասեն, որ համբարձար....

Տաւուրն աշխարհակալութեան, ասեն, որ յայտնեցար և Թաբոր լերինն .....

Տաւուրն վերափոխման աշխածնին, ասեն, որ եկիր և փոխուցեր մեր քո և կուսին .....

Եւս և յաւուրն պենդեկոստէից - հայք երգեն զՍՔ աշխ և դէմն հոգւոյն սրբոյ, ասելով, զոր եկ

եր և հանդեաւ յառաքեալն .....

Ստոյգ է ուրեմն Թէ հայր զՄԲ աշճ ասեն ի դէմս քրի, և ոչ ի դէմս սբոյ Երրդեան; և ապա ի զուր և տարապարտուց բամբասի հայոց եկեղեցին, իբր Թէ դաւանին Թէ խաչեցաւ սբ երրորդութիւն, և Թէ մեռաւ քր աշճութիւն.

ՀԱՄԱՐ. ԾԱ.

Վարադոյր տաճարին ցեղաւ .....

Տաղտս վարագուրն, այսպէս ասէ ՏՐ ցմՀ սէս : Ագեսցես զվարագոյրն ի սեանէ, ի սիւն; և տարցես ի ներքս քան զվարագոյրն զտապանակ վկայութիւն; և անջրպետեսցէ վարագոյրն ի մէջ սբութիւն սբութեանց; և ծածկեսցես վարագուրաւ զտապանակ վկայութիւն, ի սբութիւն սբութեանցն. Ուրեմն վարագոյրն ծածկոյթ էր, որ զտապանակն, և զսբութիւն սբութեանց Թաքուցանէր յաչաց ժողովրդեան. Տապանակն, և սբութիւն սբութեանց նշանակէին զսբն սբոյ զՅս քն. ի մեռանիլն Յի, պատառեալ ցեղի վարագոյրն; որ նշանակէ Թէ ի ձեռն մահուանն փրկչին, սբն սբոյ Յս քս յայտնեցաւ այսու հետև ամ աղգաց, և ծանեցին ամենեքեան զխորհուրդս հաւատոյ, զորս մինչև ցայժմաւ հին օրէնքն ծածկէր վարագուրաւ այնքան սաՀմանեալ, և օրինակաց. Դիտել պատառումն վարագուրին նշանակէր և զ, Թէ ահա հասեալ է ժամանակ զի խափանեսցի հին օրէնքն, և հաստատեսցի նորն; և արքայութիւն աշխ, և քահանայութիւն բարձցի ի հրէից, և տացի աղգին հնազանդից. Տես և վերոյ, գլ. եղ. կե.

Եր

Ելից. եղ. լե.

երկիր շարժեցաւ. աղտ հասարակ խօսելով, շարժումն երկրին է ինչ բնական; և պատճառն կամ ի շնչոց որք ընդ երկրաւ փակեալք զելս խնդրեն, և պատառեն զերկիրն. կամ պատճառն ի դոլորշւոց և դիւրավառ հիւթոց, որք ի փոսորակս երկրի և վառ լինեն: ուստի օդն ի ջերմութիւն ընդարձակեալ տարածի, և ուժգին շնչմամբ բանայ ինքեան զանցս, և զերկիրն ասասանեցուցանէ. այսպէս կարծեմ ես թէ եղև շարժումն այն արտաքս քան զկարգն բնութեան, ի նշանակութիւն թէ մեռեալն Յս քս աղճ էր չհարտապա. լինելոյն ի նա դիւրն, թէ բազմից անգամ շարժմամբն երկրի յայտնեաց աղճ զմեծ-վայելչութիւն նորա: ուստի ասէ Ղաւսիթ, աղճ ընդ ելանել քեզ առաջի ժողովրդեան, երկիր շարժեցաւ. Մաղմ. ԿԷ. ը.
եւ դէլ, ՏՐ Թագաւորեաց, որ նստի ի քրօբէս, ասասանեցաւ երկիր .... Մաղմ. ղը. ա.

ՀԱՄԱՐ. ԾԲ.

Եւ դերեզմանք բացան: և բազում մարմինք սրբոց որ հանգեալ էին յարեան.

Որով հետև մարմինք սրբոց յարեան ի վկայութիւն թէ յարեալ էր ի մահուանէ յարուցիչ մեռելոց Յս քս; պարտ է ասել թէ դերեզմանք ոչ բացան, և սրբոց մարմինք ոչ յարեան, բայց միայն զկնի յարութեան Ւսի. աղաւաղել դոլով Յի անդրանիկ մեռելոց, Կորնթ. ա.պէտ. ա. նոցելոց առաջին պտուղ, ոմն ասէ Պօղոս; պարտ էր նմա նախ յառնել; և ապա զայլս յարուցանել. Ռուբեմն մատթէոս զբացուածն դերեզմանաց, և զյարութեան մարմնոց չկշէ առաջ քան զժամանակ յարու-

նակ

նակ հանդիպեցան. քանզի կամեցաւ և մնասին յիշել զնմա սքանչելիս որք պատահեցան և մեռանիլն Յի; որպիսիք են հեղձուածն վարագուրին; շարժուածն երկրին; պատառուածն վիմաց; խաւարուածն արեգական; բացուածն դերեզմանաց; յարուԹիւն մեռելոց, Թէպէտ և սքանչելեացն անտի այլք հանդիպեցան առաջ քան զյարուԹիւն քո, և այլք գկնի. Եւակ մատունքն յարուցեալք ոչ մեռան յետոյ կրկին անգամ, բայց ընդ Յի վերափոխեցան յերկինս.

ԺԲ. ԼՈՒԽ. Ի Ը.

ՀԱՄԱՐ. Ա.

Եւ յերեկոյն ՇաբաԹուն, յորում Լուսանայր միաշաբաԹին, եկն Մարիամ ...

Յ՝ոյժս ինչ ԹուլԹ զԱստուածանալն հաստատել ընդ միմեանս, յաղագս ժամուն յորում Քրիստոս եղաբեր Մարիամքն եկեալ ի դերեզմանն օծանել զմարմինն փրկչին. քանզի ՄատԹէոս ասէ Թէ եկեալ յերեկոյն շաբաԹուն. Մարկոս ասէ Թէ եկեալ ընդ առաւօտս միաշաբաԹուն, ընդ արեւագալն. Ղուկաս ասէ Թէ եկեալ ի միաշաբաԹուն վաղ քաջ ընդ առաւօտն. Յոհաննէս ասէ Թէ եկեալ ի միաշաբաԹոջ առաւօտուն, ընդ աղաւտուն, մինչ Քրիստոս էր; որք ԹուլԹին միմեանց հակառակ; Քանզի եԹէ եկեալ Մարիամքն յերեկոյն ՇաբաԹուն, ոյն ասէ ՄատԹէոս, զի արդ

ասեն

ասեն այլք աշխատարանիչք թէ եկին ընդ առաւօտն միաշաբաթուն, կամ կիրակէ? Եւ դէմ եթէ եկին ընդ արեւագալն, ընդ առաւօտն, յորում լուսանայր միաշաբաթին, ոչ ասեն Մատթէոս, Մարկոս, և Ղուկաս; պի արդ ասէ Յոհաննէս թէ եկին մինչ և խաւար էր?

Ի լուծումն այն դժուարութէ պարտ է գիտել, պի ոչ համարէին հրեայք գիշեր և ծագմանէն արեւու, մինչև յմուտն նր; նոյնպէս գիշերն, կամ ներկոյ համարէին և մտանելոյն արեւու, մինչև և ծագումն նր. դէմ դոց օրինակ գիշեր բաժանէին և չորս բաժինս գոցս, յաւտ, կոչէին; նոյնպէս և ներկոյ, կամ գիշերն բաժանէին և չորս բաժինս գոցս կոչէին, Պահս գիշերի. ուրեմն Երեկոյ ոը ըստ պահու առաջնոյ կոչիւը գիշեր, պի սկսեալ և մտնոյ արեւու, և գիշերն մտանէր; ըստ պահու վերջնոյ կոչիւը առաւօտ, կամ լուսանալն, քանզի մերձագոյն էր ծագման արեգական. ուստի մի և նոյն գիշերն ասի երեկոյ շաբաթու ըստ առաջնոյ մասին ներոյ; և ասի և միաշաբաթին, կամ կիրակէ, ըստ մասին վերջնոյ. այս մեկնութէ դիւրաւ համաձայնեցուցանի աշխատարանիչն ընդ միմեանս.

Աղարկեա. Եթէ խաւար էր, յորժամ եկին կանայք ներքաքերք, ոչ ասէ Յոհաննէս, պի արդ լուսանայր, պի արդ ընդ արեւագալն, ոչ առնն այլ աշխատարանիչք?

Պատասխ. Խաւար էր արդեօք յորժամ մարկ ամբն եկին և տանէն ներքանց; իսկ լուսանայր, և ծագէր արեգակն յորժամ հասին և գերեզման ետն.

Եւ ահա պատահեցաւ նոյ Տէր.

Երկարութիւն. իմ. աւուրց, յօրէ յարութիւն, մինչեւ ցհամբարձումն, յայտնեաց Տէր Տէր բազմից անգամ զանձն նոր, ըստ այսմ կարգի. վճեց անգամ երևեցաւ ի կերակիւն յարութիւն; այսինքն

ա. Երևեցաւ նախ ամենայնիւ մօրն նորում, թէ պէտ ազեռտարանիչք զայն երևումն ոչ յիշեն.

բ. Երևեցաւ նորընծայ կանանցն; և երևեցաւ այսպէս. Եկին ընդ առաւօտն ի գերեզման Մարիամ Մագդաղենացի; Մարիամ Յակոբայ ազգեայ կինն; Սաղովմէ կին Ովբեդեայ, և այլք որք պաշտէին զՔրիստոս յընչից նորընծանց. Իբրև տեսին զի Թաւալեցուցեալ է վիմն ի գերեզմանէ, զահի հարեալ քան զայլս Մարիամ Մագդաղենացի ընթացաւ փոյթ ընդ փոյթ առդ առնել աշակերտացդ, թէ ահա գողացեալ են զմարմին Տէր. Իսկ մեռեալ այլ կանանցն ի գերեզմանէ, բայց ի հրեշտակէ որ արտաքս նստեալ ի վիմին Թաւալեցուցելոյ, տեսին ինեքեան զայլ հրեշտակս երկուս ի հանդերձս լուսաւորս, և զահի հարեալք ելին վաղվաղակի ի գերեզմանէն; և մինչդեռ ընթանային պատմել աշակերտացն, պատահեցաւ նոյ Տէր, և նոքա կալան զոտս նորա, և երկիրպագին նմա. Մատթ. ԻԸ. ը.

գ. Երևեցաւ. Մարիամայ Մագդաղենացւոյ, յորմէ իբրև լուծան Պետրոս, և Յոհաննէս զի գողացեալ են զմարմին Տէր, ընթացան փութանակի ի գերեզմանն, և Մարիամ ընդ նմա: և մեռեալ ի ներքս, եթէ ոչ գտին զմարմին Քրիստոսի, բայց միայն զկտաւն, չգիան դարձեալ առ մնեանս. Իսկ Մարիամ եկաց Յոհան. ԻԸ. գ.

ար-

աղտաքոյ դերեզմանին ; և մինչդեռ լայր , երևեցաւ նմա Տէր կերպարանաւ պարտիզպանին .

ղ. Երևեցաւ Պետրոսի , և Յովհաննու մինչ նոքա դառնային ի դերեզմանէն . ղուկ. ԻԴ. ԼԲ.

Ե. Երևեցաւ եկուր աշակերտաց որք երթային ի դեղ էմմաւուս . ղուկ. ԻԴ. Ժդ.

զ. Յերեկոյն նոյն միաշաբաթին երևեցաւ աշակերտաց դրօք փակելօք , մինչ ոչ էր Թ-օսմաս ընդ նմա . Յօան. Ի. ԺԹ.

է. Յետ ը. աւուր , մինչ դէղ էին ի ներքս աշակերտքն , և Թ-օսմաս ընդ նմա , եկն Տէր դրօք փակելօք , և եկաց ի մէջ նոցա . Յօհան. Ի. ԻԶ.

ը. Երևեցաւ Պետրոսի և այլ աշակերտաց բազմաց որք հուսկն որսային ի ծովն Տիբերեայ . Իսկ զոր ասէ Յօհաննէս Թէ դայս երկոցս անգամ երևեցաւ Տէր աշակերտաց , պարտ է խմանալ , աշակերտաց ի միասին ժողովելոց . Յօհան. ԻԱ. ա.

Թ. Երևեցաւ աղաքելոց , և սեղան ևս քան զինդ հարիւր եղբարցն միանդամայն դնացելոց ի Գաղիղեայ , ի լեառն ուր ժամադիր եղեւ նոցա Տէր . իսկ զոր ասէ Մատթէոս Թէ ոմանք երկուածան , մի խմանար յաղագս այս հանդիսաւոր երևմանն ; բայց յաղագս այլ նախ ելեալ երևմանց ; զոր օրինակ յաղագս եօթնեցդին , յորժամ Թ-օսմաս ոչ հաւատաց ; կամ յաղագս ութերդին , յորժամ հաւատացին զոգն ինչ տեսանել .

Ժ. Երևեցաւ Յակոբայ աղաքելոց , ոմն վկայէ Պողոս ա. առաքն Թ : գլ. ԺԵ. Է.

ԺԱ. Հուսկ յետոյ , ի հաւքարձման աւուրն ; յորժամ հանեալ Յն զաշակերտս իւր մինչև ի բեթանիայ և ի լեառն Ձիթենեաց , օրհնեաց զնա , և մեկնեալ ի նոցէ վերացաւ յերկինս . ղուկ. ԻԴ. խԹ.

Հարցանես. Եկեալ Յոհաննէս ի դերեզման առաջ քան զՊետրոս, ընդ եր ոչ մտանէ ի ներս, այլ համբերեալ սպասէ գալստեան Պետրոսի, որ զինի Յոհաննու եկեալ, առաջագոյն մտանէ ի դերեզման, և Յոհաննէս յետ նը՞:

Պատասխ. Յոհաննէս նշանակէը զժողովուրդն հրէից, և Պետրոս նշանակէը զեկեղեցին հեթանոսաց. ի դերեզման ետն գայ նախ Յոհաննէս, քանզի հրէայք նախ եկին ի ծանօթութիւն ՀԱՅ; և ոչ անէ Պօղոս ՀԱՌաքեալ, նախ հաւատացան նը օրէնքն և պատուիրք ետն. Սակայն Յոհաննէս նախ եկեալ, նախ ոչ մտանէ ի ներքս; քանզի հրէայք խոստացուցին զներս եւբեանց ոչ հաւատալ ի քն մեռեալ. Իսկ Պետրոս զինի Յոհաննու եկեալ, առաջագոյն մտանէ; քանզի եկեղեցին հեթանոսաց թէպետ հրէից զինի եկն և ծանօթութիւն ՀԱՅ, սակայն նախ քան զնա հաւատաց ի քն, և ընկալաւ զաւրդապետութիւն նը.

Հարցանես. Ընդ եր քն երեւեցաւ նախ կանանց, և ոչ նախ ՀԱՌաքելոց?

Պատասխ. Կամայքն նախ քան զՀԱՌաքեալսն խնդրեցին զքն; ուստի և նախ քան զնա, տեսին զնա. ՀԱՌաւել յոժամ ի չարչարին քէ փախուցեալ ցրուեցան կամձամբք ՀԱՌաքեալքն, կանայքն համբերեցին և սպառ, և կացին առ խաչն քէ, մինչև ի թաղումն նը: արժան էր ուրեմն զի որք եղեալ էին հաւատարմագոյնք վկայք մահուանն փրկչին, լինելոցն էս առաջագոյնք վկայք յարուցեալ նը. Զի բարւոք գետեր Տ զի կանայքն դեւրագոյնք լինելոց էին և հաւատալ զյարուցեալն եւբ, քան ՀԱՌաքեալքն, որք յերկար քէն նը, երկուածան, և հա-

Հռոմ. Գ. Բ.

մա-

մարէին զոդն ինչ առեսանել. եսկ եւղաբեր կամայքն, թէպէտ տարակուսեալ երկուքացան յերկեղել նմ առ տաբեր հրեշտակացն ; սակայն երբեմն երկեցաւ նմ Տէր ինքնին, հաւատացոյն առ ժամայն ; և ոմն ասէ ի գիրս հատորոց, արբանեկեցին հաւատքեղջն ի վիճակէն յատուածի ստեն.

ՀԱՄԱՐ. Ի.

ՍՈՒԱՒ ԻՆՁ ամ իշխանութեն յերկինս, և յերկրի.

Օրհնեանութեն տուեալ Յի ամ նմանատ զոյն ընդ արեակ իշխանութեն զոր երբեմն ձեզ ունն ի վր ամ արարած ոց ; բայց իշխանութեն յատուկ և անպահանն զոր ունն ըստ որում է աշխարհն վերկիչ, զոր իշխանութեն տացեալ է մահուամբ եւ յարութ : ուստի ասէ ՂՈՒԿ. ինքնին, Պատա էր չարչարել քի, և այսպէս մտանել ի փառս եւր ; և յայսմ կայանայ այն իշխանութեն, և փառք վերկչին, զի արդեամբք և չարհոչքն նր մարդինք, Թէ ոչք ի կատարատութեն հեթանոսք ; Թէ ոչք ի Թլխատութեն հրեայք և հաւատաս դարձեալն, և առնուցուն զլուծն օրհնաց նր. Յաղագս ՄԱՂՄ. Բ. այն իշխանութեն քի ասէ ձեզ և ձեռն ղ-աւետել մարգարէի, ստայ քեզ զհեթանոսս ժառանգութեն քո, և իշխանութեն քեզ զամ ծագս երկրի. Եւ դձլ ՄԱՂՄ. Ձ. Թ. Նիսա ընդ աջմէ նմէ, մինչէ եդից զթշնամիս քո պատուհանդան ոտից քոց. Եւ Եսայի ասէ, ՂՀԱ- տասիկ եդի զքեզ ի լոյս հեթանոսաց, լինել փրկու- ՂԼ. ԽԹ. Թի մինչև ի ծագս երկրի. Եւ դձլ ղ-ասնել ասէ, ստեսանէն և տեսլեան գիշերոյ, և ահա ընդ ամպս ՂԼ. Է. ԺԳ.

երկնից եբաւ որդի մարդոյ գայր ..... և նմա տայաւ
իշխանութիւն, և պատիւ, և արքայութիւն; և ամ
ազգք, և ազինք, և լեզուք նմա ծառայեսցեն.

Կարէր արդեօք փրկիչն Տ՚ն, միով և նոյն
հնար խրոմ, առանց այլոյ ուրուք օգնականութեան, և
գործակցութեան, հաստատել զայն եկեղեցին իւր,
և առ ինքն դարձուցանել զամ ազգսն; սակայն առ-
աւել հաճոյ Թուեցաւնմա զՀաղարաքեալս, և սպասաւ-
որս բանին կարգել գործակիցս իւր; և ի ձեռն
քարոզութեանց նոցա, սկսել յամ տեղիս զլոյսն հաւա-
տոյ. Հիմ այնորիկ ասէ ցնս, ոմ առաքեսց զնս հայր
մի փրկութեան աշխարհիս, նոյնպէս և ես առաքեմ
զնոսիկ աշակերտել, ուսուցանել, մկրտել, ի յայտ-
նութիւն; և ի փրկութեան ամ ազգաց; և այնու իսկ
ծանեցին ամենեքեան եթէ աշակերտք իմ էք դուք,
եթէ սպասաւակս սիրեսցէք զնդ ամ երկիր, ի խո-
նարհ ոչխարաց կորուսելոց. Օայս կալ քեզ, սիրելի
ընթերցող, գերապայծառ նշան, Թէ ճշմարիտ եկե-
ղեցին քրի, է մի և նոյն հաւատով, և որք
զնդ նմա հնազանդութեամբ, հաւատով, և սիրով միա-
բանք են; քանզի նա և նոյն, ըստ հրամանին Տ՚ն
Յի, զիշակս նոյն առաքէ, և սիրէ զնդ ամ տիե-
զերս, զայն հրի՛ տալ, զոր հրի՛ առնուն; վասնակիկ,
որպնել արեամբ ջոփ, վն փրկութեան մեղաւորաց.
Ուր է տեղի նոցա անմահութեան? Ուր է աշխարհ նոցա
անհաս? Հնձանաձեր աշխատանօք ոտնատուխ եղեն
մինչև ի նոյն աշխարհ, յոր ինքեանք իսկ հզաւրք
աչք Տ՚ն ոչ կարացին հասու լինել. մինչև ի Զի-
նաստանն, մինչև ի Ջաբան, և ի հեռաւոր կղզիս, և
Մաղմ. հիւսիս, և ի հարաւ; յարևելս, և յարևմուտս որ-
խղ. Ե. հնասցուցին զդրօշն փրկարար խաչին; և զոյս և

նոցէ

նիկ, և ի նա, և նոքօք բանն մարգարէի, եթէ ընդ
առ եղիցիս եղ բարբառ նոցա, և մինչև ի ծագս աշխարհ
հի են խօսք նոցա.

ՀԱՄԱՐ. ԻԹ.

Սկսաւեցէք զնա, յանուն Տեառն Աստուծոյ,
և Հոգւոյն Սրբոյ.

Որով հետև հաստատեէ ասա քո զխորհուրդն
Սկսաւելիս, որով նբրև յերկնասոյն դրամբն պատ
է մեզ մատանել ի սբ եկեղեցին, և վերստին ծնանե
առ ծնանիլ որդիք աշ; մեկնեսցուք սասն առ սասն
զոր ինչ բրեաւոնէից պարտ է դիտել վա խորհրդոյս
այսորիկ.

Յաղագս Սկսաւելիս.

ա. Սկսաւելիս երեք կերպիւ է. աշխ է Սկը
սաւելիս ջրոյ: այլ է Սկսաւելիս Սրբոյ: այլ է Սկսա
սաւելիս Սիրոյ. Սկսաւելիս Սրբոյ, կամ արեան է
ինքնին նոկ Մարտիրոսսաւելիս; յորժամ նահատակի
ոք վա հաւատոյն Տի քի, և սկսան արեամբն ին
րով; և լինի նմա Մարտիրոսսաւելիս փոխանակ Սկսաւե
լիս. Սկսաւելիս սի ունիմ սկսանիլ, ասէր Տն, այ
սինքն, մեռանիլ. Սկսաւելիս Սիրոյ է կատարեալ սէր
սէրն աշ, և զղջումն զոր ունի ոք վա մեղաց ին Ղուկ.
րոյ, որում ընկերակցեալ, և զուգեալ նոյն Սկսա Ժբ. Ճ.
սաւելիս ուխան, կամ կամքն ընդունելոյ զՍկսաւե
լիս ջրոյ, յորժամ յապշողեսցէ ժամանակ. Եթէ ու
նեցի ոք զայսպիսի սէրս և զղջումս, և ոչ կարիցէ
հասանիլ ի Սկսաւելիս ջրոյն, ապրեսցի անձն նր;
սէրս և զղջումս հաւասրեսցի նմա փոխանակ Սկսա
սաւելիս.

Սկ

ՄԿՐտուԹԻՆ ջրով է խորհուրդ ՚ի եկեղեցւոյ, որ գնկղբնական մեղն և զայլ ևս ամ մեղսն ջնջէ; և առնէ զմեզ քրիստոնեայ, և որդիս աՀՅ, և եկեղեցւոյ. Կրճէ դուռն, քանզի նովաւ մտանեմք ի ՚ի եկեղեցի լինել կենդանին անգամք նը. ՊՀՂ ասի դուռն, դի դուռն է այլ ամ խորհրդոց, զրոս ընդունել ոչ կարէ որ նախ ոչ է մկրտեալ.

Բ. Երեք են բանք հարկաւորք, և բաժինք էականք որովք կատարի ամ խորհուրդն; այսինքն Նիւթ; ստեղակ; և ՊՀխոսաւորուԹի. ՀՂսին բաժինք էականք, քանզի ի նմ կայանայ խորհրդոյն էուԹի; և ՆԹէ պակասիցի մի ի նոցէ, ոչ կարէ կատարիլ խորհուրդն.

Գ. Նիւթ ԱՄկրտուԹԵ այլ է հեռաւոր; և այլ մերձաւոր. Հեռաւոր նիւԹն է ջուր բնական, իւղով ՀնԹենեալ, և պաղատամաւ խառնեալ, և օրհնեալ ի քահանայէ յաւուրն աւադ շաբաԹուն, կամ ի շաբաԹուն հոգեգալստեան: նոկ վՀ հայոց, սահմանեաց Յօհաննէս Իմաստասէր կաԹուղիկոս, Թէ ամեռն ի զատկին հինգ շաբԹի օրհնեսցի. Բայց ի ժամանակի հարկաւորուԹԵ, ամ ջուրն բնական, Թէ յաղբերէ ՀոցէՀ, Թէ ի գետոյ, ԹէՀ ի ջրհորէ, ԹէՀ ի ծովէ, ԹէՀ յանձրևէ, ԹեպԷտ առանց իւղոյն օրհնուԹԵ, նիւԹ է մկրտուԹԵ. Իսկ գինի, ցգի, քացախ, կամ այլ ամ արհեստական ջուր ոչ է ստոյգ նիւԹ ՄկրտուԹԵ, ԹէՀ և պակասեսցէ ջուր բնական, և ստիպեսցէ վտանգն մահու.

ՄկրտուԹԵ մօտաւոր նիւԹն է լուացումն մարմնոյն որ լինի բնական ջրով: և լինի երեք կերպիւ; կամ զջուրն երիցս անգամ խաչանԷ ածելով ի վՀ երեսայինն = կամ երիցս անգամ ՀՂուցանելով զնա ի ջուր:

ջուր : կամ եղեցս անգամ ջուր ցանելով ի վր նր. Սակայն Թէ ոմն միայն անգամ զջուր ածես ; կամ ոմն միայն անգամ եջուցանես ի ջուր ; կամ ոմն միայն անգամ զջուր ցանես , միայն Թէ մաքսինն ճշմարտապէս լուացեալ և սրբեալ համարիցի , նոյնպէս կատարել խորհուրդն . Վասնզի քահանայ որ սրբէ , սովորութիւն եկեղեցւոյն եւթով .

Ը. Մեռանիլ սրբութիւն բանիւ են գրոց ասէ սպասաւոր սրբութիւն զոյգ ընդ ածել եւթուամբ զջուրն և վր երեխային ; կամ զոյգ ընդ եջուցանել զնա ի ջուր ; և պարտ է լինել ոմն և նոյն սպասաւորն որ եջուցանէ ի ջուր , կամ զջուրն ածէ , և որ տեսանին զբանս ասէ . Մեռանիլ , կամ բանիւ որով վարն ոք եկեղեցին հաւատայ , են այսոքիկ . Ես մկրտեմ զքեզ Յանուն Հօր , և Որդւոյ , և Հոգւոյն Սրբոյ . Մեռանիլ որով վարն եկեղեցին Տուեալ , այս է : մկրտի , կամ մկրտեցի այս անուն ծառայ Քրի , յանուն հօր .... Մեռանիլ որով վարն եկեղեցին հայոյ , այս է ; ես այս անուն ծառայ ես , եկեալ կամաւ և մկրտութիւն մկրտի այժմ ի ձեռս իմ յանուն հօր .... մկրտութիւն տեսակք այսոքիկ , Թէպէտ ըստ բառիւ Հայկեան զգեստաւորութիւն ինչ ոմանք ; սակայն ըստ էութեան , և զօրութեան բանիւ մի են , և ստուգապէս նոքօք կատարի խորհուրդն .

Ե. Դ–եսպատուրութիւն , է պարտ , և անկեղծ կամքն զոր ունի սպասաւոր մկրտութիւն , մկրտել զերեխայն , և կատարել զխորհուրդն , ոչ կատարէ զնա ոք եկեղեցի .

Բաց ի նեղեալ , և ի տեսակէ , և ի դիտաւորութիւն , որ ինչ աւելի լինին , աղօթք ; ընծայութիւն ձեռնադրանին ; հաւատոյ դաւանութիւն ; երդմնեալ

մունք ;

մունք ; ածուճն աղին և բերան ; օծմունք ; փչմունք, և այլք , եկեղեցական արարողութիք են , և զայդ դարման կրօտութե , որք բնաւ ոչ պատկանին առ հուսի խորհրդոյն ; և ի տեսլել վտանգին մահու , առանց նոյ տուգապա կատարել կրօտութի . Սակայն եթէ ոք թուլութե և ըստուկանութե ի բաց թողցէ զարարողութիս ղայնոսիկ , մեղանչէ նա մահու չափ . Իսկ եթէ եթող գնա վ հարկաւորութե , և դն ի վր կայր վտանգն մահու ; յորժամ ի բաց մեժենցի վտանգն , պարտ է զերեխայն կրօտեալ տանել յեկեղեցին ; և ի վր նր կատարել զթողեալ արարողութիսն , բայց դկրօտութի պարտ չէ կրկնել .

Ը. Սպասաւոր կրօտութե , է քահանայ : սակայն ի ժամանակի հարկաւորութե , ամ մարդ , կամ կին , կամ տղայ , կամ աղջիկ որ գիտէ թէ դն արդ պարտ է կրօտել , կարէ , և պարտի կրօտել . Լինին ուրեմն սպասաւորք կրօտութե ըստ այսմ կարգի ; նախ , քահանայ ; և ի պակասին քահանայի , սարկաւագ ; և ի պակասին սարկաւագն , այլ ոմն ի կարգաւորացն : նախ ի պակասին կարգաւորին , աշխարհականն ; նախ , աղյր ; և ի պակասին առն , կինն : նախ , հաւատացեալ ; և ի պակասին հաւատացելոյն , անհաւատ . Բայց եթէ յետինն ըստ կարգի լաւ և գիտնցէ կրօտել , քան զառաջինն , յետինն կրօտեսցէ . Լինի բազում անգամ ի Գրատնիս , դն Տրատմայր , կամ ծնուցիչ գնորածին մանուկ կրօտէ , եթէ տեսցէ վտանգն մահու : զր այնորիկ Տրատմայր , և ծնուցչաց Պարտ է բարւոք գիտել զկերպն կրօտելոյ ; և ոչ է արժան կարգել գնա ի պաշտօնս ծնուցչաց , եթէ նախ ոչ քննեսցէ գնա առաջնորդն ,

և

և զառնիցէ զնա զհատակ, հնուտ, և փորձ ունիցէ
լոյ. ոմն թէ զնոյն զգուշութեն և զոյն, և սովո-
ւթեն ունէին հայք, ոչ կորնչէին հանապազ օր ի մէջ
նց այնքան եղկելի մանկունք որք զրկեալ ի մկրտու-
թենէ դեռածին մեռանէին վաղահաս մահու՝ամբն, և ար-
դեամն յորդեդրութեն որդւոցն ՀՀ՝ ևմայ չեղ
եթէ անհոգութեբ քոյ կորնչի հոգի զոր փրկեաց Տ՚՚
արեամբն եւրով = և սարսափելի աւուրն դատաս-
տանին զհամարս առցես ՀՀ՝ ից կորսեանն նր; և
զրէժխնդիր ՀՀ՚ զկորուսեալ հոգին ի քէն խն-
դրեցէ.

Է. ՄՏեղն մկրտելոյ, է եկեղեցի, կամ ՄԲ
ՀԱւազան որ է որովայնին նբ եկեղեցւոյ եբբև փր-
կարար արդանատն, և ծնունդ որդւոցն ՀՀ՝. Այ-
կայն յորժամ ստիպեսցէ վտանգն մահու, մկրտել
պարտ է յուր ուրեք և եցէ, եթէ մեռանիս, կամ
եթէ առանց մեռանի. Օրինակօք, և վկայութբ հայ
գրոց ցուցանեն ի վերոյ ասացեալքն.

Ի գերս գործոյ ՀԱւաքելոց, գլ. ը. փիլիպպոս
Սամարացւոյ մինչ երթայր ղՀանապարհ ևբ, եկէ
ալ անկարծակի ի ջուր ինչ, մկրտէ զնեղբինեն; ուր
ոչ գոյր քահանայ; ոչ եկեղեցի; ոչ աւազան; ոչ
մեռոն.

ՀՀրաց առմոյն. ԺԳ. ՀՀ յամաւուրն ասէ թէ Քրդի-
նէ կոյս մկրտեաց զհայր ևբ, և զեղբայր.

Չրոտից առմոյն: Է. նոյն ՀՀ յամաւուրն ասէ թէ
մանկունք ոմանք մկրտեցին զմարդ հրէայ, և կոչեցին
զնա ՀՀպտըլմանհ.

Ի գերս կանոնաց գրեալ է, թէ եկամուտ ոք,
եթէ ի ստիպէն պատերազմին զմկրտութէն խնդրէ և Քհանա-
քահանայէ որ մեռոն ոչ ունիցի, մկրտել արժան 453.

է, Թէպէտ առանց եւղոյն օրհնուածէ.

Կամաս. 458. ղՁէր ասէ նոյն գնոսս, եթէ դնապեսցի ոք, ուր ոչ նոյէ եկեղեցի, և կարգաւոր աւազան, չէ արժան արգելուլ որք կամիցին մկրտիլ.

ՍԲՆ Ներսէս, հայոց Կաթուղիկոս գայս կանոն էդ; և տուեալ շինականաց, քահանայք մկրտուածն մի նշանեցնեն առնել, բայց միայն եկեղեցի մահու, թէ ժամանակ ինչ կայ.

ՀՈգեն հայք միատաւ ի բոլն եւրեանց գրոց, և ի բայ բարձրեն այսուհետև գչար, և մանկահարոյս սովորութի ոչ մկրտելոյ, եւս ի ժամանդն մահու, եթէ ոչ նոյէ քահանայ, և եկեղեցին, և աւազան, և մեռոն, և պնդ.

Պարտ ոճիւ և հանդարտ
Հանաւ ամաւթեաս ի յաւարտ.

ՎԵՐՋ.

COM-

COMMENTARIUS IN EVANGELIUM SECUNDUM MARCUM.

ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆ ԱՐԵՒԱԲԱՆԻՆ. ԸՍՏ ՄԱՐԿՈՍԻ. ԱՌԱՋԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ.

ՄԱՐԿՈՍ ԱՒԵՒԱԲԱՆԻՉ, ՈՐ ՊԵՏՐՈՍ ԿՈՉԷ ՈՐԴԻՆ ԻՒՐ, ՔԱՆԶԻ ԱՒԵՒԱԲԱՆԱԼ, Ի ՔՐ ՅՈ ԾՆԵԱԼ ԷՐ ՊՆԱ; ՈՅԴ ԸՆԴ-ՎԱՐԴ-ԱՊԵՏԻՆ ԻՐՈՒՄ Ի ՀՌՈՄ ՊՆԱՑ ՅԱՄԻ ՏՐՈ. 44. Ե ՅԱՄԻ 45. ՊԹՈՒՂԹԱ ՊԵՏՐՈՍԻ, Ի ԼԵԶՒԷ ԵԲՐԱՅԵՑՒՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆԵԱՑ

Լադին բարբառով. Ի նմին ամի, ի խնդրոյ Հռոմայեցւոց գրեաց ղաղմատերէն զՀաեւաարանն իւր; և սակաւ ինչ յետոյ առաքեցաւ ի Պետրոսէ յաղէքսանդրիայ քաղաքն, ուր հաստատեաց զմեծահռչակ եկեղեցի, զոր և կատարեաց զամս ի. որոց գինն, յաւուր միում, մինչդեռ մատուցանէր զՊատարագ, յարեան հեթանոսք ի վր նր, և սպանին զնա: յամի 64.

Իսկ Մարկոս յՕգոստինոսէ հաստատօրէն ամաթէն; քանզի յաՀաեւաարանին իւրում, զբաղումս պատմէ կարճառօտապէս, որք յերկար գրեցան ի Մատթէոսէ: Թէպէտ և Մատթէոս գնոս ինչ գրեաց հաստատօրակի, զորս Մարկոս յերկար պատմեաց, ոչ իսկ Լուսաւոր էր նր ի Պետրոսէ; զոր օրինակ, ուրացումն Պետրոսի: և այլ.

ղԼ. ԺԲ. Իսկ այլ է Մարկոս աՀաեւաարանիչ, և այլ Մարկոս միւսն որ ի գնոս գործոց աՀառաքելոց կոչի Յոհաննէս, Պօղոսի աշակերտ; որ հետևիւբ Պօղոսի յաՀնտիոք քաղաք, մինչ Մարկոս աՀաեւաարանիչ հետևիւբ Պետրոսի ի հռոմ.

Ի Պատկերս Մարկոսի առնին առ կողմն նր մի առիւծն; զի նա զՀաեւաարանն իւր սկսանէ յանապատէ, յորում Յոհաննէս մկրտէր.

ԳԼՈՒԽ Ա.

ՀԱՄԱՌՕՏ.

Ուսուցանէր զնա երբեմն նշանաւորեալ, և ոչ ոք գոպեցեալ.

ՍԿԻԶԲ և վարիսեցիք առաքնորդք էին, և խրատատուք ժողովրդեան; ուստի և նոքա ուսուցանէին երբեմն նշանաւորեալ, բայց ոչ ոք. քանզի քո քարոզէր երբեմն զօրինադիր; իսկ ղ-պիերք քարոզէին երբեմն մեկնիչք օրինացդ զոր Թուրէին ի բազում ըստ Թուրութեանէ մատոյ իւրեանց, և կոյր էին կուրացդ առաքնորդք. քո ի քարոզել իւրում, զայլ ինչ ոչ խնդրէր, բայց միայն զփառս հօր իւրոյ, և զիրկութիւն հոգւոց; իսկ ղ-պիերք շահ ժեալք փառասիրութեանէ, և արծաթասիրութեանէ խնդրէին ի պատուի լինել առաջի մարդկան; և պատճառանօք երկար աղօթից ուտէին զտունս այրեաց. քո զոր ինչ քարոզէր, զայն առաքադոյն առնէր; և օրինակօք առաւել ևս քան թէ բանիւ զարթուցանէր զմեղաւորս յապաշխարութիւն; իսկ ղ-պիերքն ասէին, և ոչ առնէին: խրատէին զժողովուրդն պահել զպատուիրանս աՀյ, և ինքեանք զանց առնէին զնոքօք. քո զվարդապետութիւն իւր հաստատէր նշանօք, և հրաշագործութեամբ բազմօք; իսկ ղ-պիերքն, վն Թերահաւատութեանէ իւրեանց ոչ կարէին առնել

զնշան

ինչան ինչ. վայ մեզ սպասաւորաց բանին, եթէ գործոց նմանք, ի նոյն մոլութիւնս շաղախեալք, քան դեմք ինոխատակ չինելոյ; և ապառնի վարուք մերովք վնասեցուցանեմք զբանն ՀՇ, ի պատոյ նորին.

ԳԼՈՒԽ. Բ.

ՀԱՄԱՌ. ԽԷ.

Շաբաթ վն մարդոյ եղև, և ոչ եթէ մարդ վն Շաբաթու.

ԶԷ հրամանն եառ պահել զշաբաթ, ոչ միայն ինչ հասանելոյն մարդոյ, և կորնչելոյ; բայց յաւէտ ի վեցօրեայ վաստակօք Թուլացեալ տակաւին ինչ դադար տայցէ անձին նորուն, և հաղորդել զնա հանդստեամբ շաբաթու, զնոյնպէս պարտական եղեալ և պաշտաւնեայ ՀՇ. Ուրեմն պարտ է առաւել հոգալ վն կեցուածոյ ընկերին, քան վն պահելոյ զշաբաթ; և եթէ ի պահպանուածն անտի շաբաթու լինի ինչ միայն ինչ մարդոյ և կորնչիլ, լաւ է լուծանել զշաբաթ, և զեղբայրն ապրեցուցանել. ՀՊ ընդէր էր դայթագղիլ դուք եթէ ես Թոյլ տամ աշակերտաց իմոց հասկս կորզել ի շաբաթու, և ուտել, ի՞նչ անսովոր ի՞նչ նորահրեշտակ ինչ ինչ ? Կամ որդի մարդոյ ոչ հաստատեաց զշաբաթ, և ասէ ի նմ, չունիցի թերևս իշխանութիւն ի պահպանուածն Շաբաթու նորում, և յորժամ կամիցի ? ասես ամաչեսցէ զլ. ԺԲ. Զ-

Գ. ԼՈՒԽ. Գ.

ՀԱՄԱՌ. ԽԵ.

ՈՉ ոք կարէ զկարասն հզօրի, մտեալ ի տունն նր առաջ հարկանել, եթէ ոչ նախ զհզօրն կապիցէ.

ՕՕՐՆ, է Սատանայ. Մուն և կարասն հզօրին, է մարդ դնալուկ ըմբռնեալ ի Սատանայէ. Օտուն և զկարասն հզօրին հարկանել, է զդեւահարն փրկել ի բռնութէ դեւին, և հալածական առնել զդեւն ի տեղւոջէ նորմէ. ՈՐՔՆ, ասէ Տր, եթէ հալածեմ ես զդեւն, ոչ նոկ տեսնէք դուք; զայն ոչ առնեմ իշխանութէ դեւին, այլ հզօրագոյն եմ ես քան զդեւն, որ ոչ կարէ տերել մարդկան, և ձեռս ինչ վնասել նմ, եթէ ոչ հրամանաւ, և թոյլտուութէ նմոյ.

ԴԱՒԹԻ ԴՈ.

ՀԱՄԱՐ. ԽԱ.

Աչեսպա է արքայութիւն աշ, ոպ զի այբ մի արկանիցէ զսերմանիս յերկիր ....

Արքայութիւն աշ, է ոբ եկեղեցի. սերմանիք, է քարոզութիւն բանին. երկիր, է մարդ որ աշ բանն լսէ. սերմանողհան, է Տէր մեր Յս քս, և պաշտօնեայք նր վարդապետք, և քահանայք որք յանուն Յի քարոզեն զողջամիտ վարդապետութիւն. Հունդք, է վաղճան կենաց մերոց. Մանքալ որ առաքէ ի հունձն, է վճռուն մահու որ ի վր մեզ հատանէ. Ննջել սերմանահանին, է Թոյլ տալ աշ, հալածողաց, և Թշնամեաց հաւատոյն, յառնել ի վր սպասաւորաց բանին, մինչ զի Թոշէ մեզ Տէր կերպիւ ինչ ի քուն մոռնալ ոչ ինչ հոգալ զգալ զուակէ խոմէ. Սակայն ի մէջ հալածանաց և նեղութեց ոչ ցամաքի սերմն բանին; բայց բուսանի նախ ի խոտ, յետոյ աճեալ ելանէ ի հասկն լինհատ, և առատ, և ապա բերէ զպտղաբեր; որ նշանակէ Թէ առաքեալ առաքեալ աճի սերմն բանին, և պտուղ որ ի նմանէ, որ է հաւատ, և պաշտօնեայ աշ, մինչև յօրն հնձոյն, որ է կատարած կենաց, յորժամ հնձող Տէրն Յս քս առաքէ զմանքալն մահու; և

զհա-

զհասեալ ցորեան ժողովէ ի շտեմարանն արքայ-
ութիւնէ.

Յառակէ յայսմանէ առցեն աշակերտքն մեկնիչք զիրկինն խրատ ; աշակերտին , մի հպարտանալ եթէ ի վաստակոց ուրիշանց ծնանիմն պատուիրք բարձումք ; զայս գիտեալ պի ոչ այն ինչ ոք է որ անկեաց ; և ոչ այն որ զկուրն եառ ; այլ որ աչեղոյց աշխ , նմա և ինքն պատիւ , փառք , և գոհութիւն. Երկիր , մի Թուլանալ , և մի սրտահատիլ , եթէ ի սերմանել նոցա զսերմն բանին աշխ , ոչ բուսանիմն առ ժամայն պտուղք արդարութեան. Բուսանիմն , բայց դու ոչ տեսանես ; հապա սերմանեալ սպասես նմա , բայց ներքուստ , յերկրի , ի սրտի ; ելիցէ օրն զի արտաքս ելանիցէ , և տայցէ զպտուղ նուր ի ժամանակի նորում. Օրք օրինակ , ասէ Տէր , եթէ ինքանիցէ անձրև , կամ ձիւն յերկնից , և անդրէն ոչ դառնայ , մինչև արբուցէ զերկիրս , ծնցէ , և բղխեցէ ; տացէ զսերմ սերմանողին , և հաց ի կերակուր : Աշխատիր եղիցի բանն իմ , որ ելանէ ի բերանոյ իմմէ ; մի դարձցի դատարկ , մինչև կատարեսցէ զոր ինչ կամիցիմ.

Կորնթ. Ա. Գ. Ը.

Եսայ. ԾԵ. Ի.

ԳԼՈՒԽ. Ե.

ՀԱՄԱՐ. Բ.

Պատահեցաւ նմա այր մի ի դերեզմանաց.

ԵՒ ելեալ ասէ ի ՂՈՒԿԱՍ : Ը. ՆԵ. Թէ պատահեցաւ Յի այր մի յորում էր ի դեօն դիւաց. զայս ի արդ ասէ ՄԱՏԹԷՈՍ : Ը. ԺԲ. Թէ երկու էին դիւաց հարբ որք պատահեցան Յի?

Պատասխ. Յիշեաց ՄԱՏԹԷՈՍ զդիւահարսն երկուս, քանզի երկու էին եսկ; Թէպէտ յերկուց անուն զմին յիշեցին ՄԱՐԿՈՍ, և ՂՈՒԿԱՍ զի նա սաստուկապէս դիւալուծ էր յոյժ, քան զմիւսն; և էր ի նմա, ոչ մի ինչ դժն, այլ Լեգէօն : Ը. Յ. դիւաց.

ՀԱՄԱՐ. ԽԱ.

ՀԱՂԱՉԷր զնա յոյժ, և ասէր, Թէ դուստր նր մերձ է ի մահ.

ՕՆՈՅՆ ասէ ՂՈՒԿԱՍ : Ը. ԽԱ. ՀԱՂԱ զի արդ ասէ ՄԱՏԹԷՈՍ : Թ. ԺԸ. Թէ մատուցեալ Յայրոս աղաղակէր, և ասէր, դուստր իմ արդ և ևս վաղճանեցաւ. եթէ վաղճանեցաւ, զի արդ ասէ մերձ է մահ?

Պատասխ. ՀԱՂՈՒՄԻՆ մերձ էր ի մահ, յորմէ Յայ-

Յայրոս աղաչեաց զՔ՝ , զի եկեալ զնեռն դնիցէ ի վր՝ նր՝ : եսկ յետ սակաւու , եբրև ազդ արարին նմա , թէ ահա մեռեալ է աղջիկդ , անկեալ առ ոտս Քի սկսաւ աղաղակել , ասէ , դուստր իմ արդ եւս վաղ-ձանեցաւ : և այլ .

ՀԱՄԱՐ. ԽԵ.

Եւ կինն մի էր ի տեառաեսութեէ արեան ....

Ըստ օրինացն Մովսէսի , մարդ ու կին տեառաես , որոյ ծորիւր աներմն , կամ հոսիւր արիւն ի մարմնոյ իւրմէ , պիղծ էր ; և է. օր ի բաց որոշեալ կայր ի հասարակութէ մարդկան . Նայ և պիղծ էր ամ ինչ , յոր ինչ մերձենայր արիւնահոս , կամ սերմնա-կաթն . վա՜յ այնորիկ ոչ համարձակի տեառաես կինն , յայտնապա՜յ մերձենալ ի Քի՜ , բայց դլխակոր , և պատկառեալ դիմօք դաղտագնաց խնդրե զբժշկութէն անբուժելն հիւանդութէ իւրոյ , ոմն ասէր , ով մեղա-ւոր դու , որ պղծեալ ես , ոչ միայն օրինական և արտաքին պղծութէբ , որ հոգւոյն ոչ վնասէր ; բայց ներքին պղծութէբ ծանրագոյն մեղաց , որք զմարմինդ , և զհոգիդ պիղծ առնեն առաջի Աստ՜ ; ուստի թէ դն արդ պարտ է քեզ մերձենալ առ հոգևոր բժիշկդ քո , ի սբ՜ազան հաղորդութէ ծածկելոյ և ներքոյ տեառակաց հացին : եբրև զտեառաես կինն զամօթն հարեալ , սէրեաս , ամենապատուական , խո-նարհեալ հոգաչափ մատներ առ ախտահարած սբ՜ սե-ղան ; ելոյծ ի Քէ բժշկարար զօրութէն որ արտասցէ զբեզ առողջ , յախտից և ի մոլութէից քոց .

ԳԼՈՒԽ. Ը.

ՀԱՄԱՌ. Յ–Գ.

Եւ օծանէին նովաւ, զբազումս հիւանդս.

Տաղտկալի վէրքին օծման.

Տայոն. ա. ԺԲ.

ԱՌԱՔ. Թ. ա.

ԴԼ. Ե. Ժ.

ԱՌՔԻՒՐԴՔ սքոյ Եկեղեցւոյ են Է. Աղյսպն դաւանին աս ուղղափառք քրիստոնեայք, յորմէ ազգէ և հոգին. Աղքատիկ են Է. Ջրադարանք ոսկի գրոս Եառես Յօհաննէս, ի լուսաւորութիւն, և ի պայծառացումն Եկեղեցւոյն քրի. Աղքատիկ ենսիւնք Է. յորոց վէր անեղ նահատուածի Տէր քրս հաստատեաց գշնորհաճն Եկեղեցւոյն նորոյ.

Ը. Վէրքին օծումն հիւանդացն ոմն է ի յեօթանց խորհրդոց անտի. Օծյն և խոստովանին հաւատացեալքն ամենեքեան, հաստատեալք ի վէր վկայութիւն Տակօբոս Աղաքելոյն որ ասէ; Հիւանդանայցէ ոք ի ձէնջ, կոչեսցէ զերիցունս Եկեղեցւոյ; և արասցեն ի վէր նէ աղօթս, և օծցեն նովաւ յանուն Տեառն; և այլ.

Ի նահանգն սիւնեաց և հնագանդութեան գոր առաքեաց հայոց կաթուղիկոս Տէր Աղեքսանդր, որում տայցէ աշխ վերկայ կեանսն; առ տիեզերական Տ. Հայրապետ Հռոմայ Բ. Լիմինդոս մեռաւ ան Եկ, յամն փրկչին 1709. և ըստ Թուականին հայոց 1158 յոր

յոյժաւ կայի ես ի հռոմ (և զնաւակն առեսի; և ի հայոց լեզուէ Թարգմանեցի ի լատին բարբառ) ի նահակն յայնմիկ, ՏՐ ԱՂԷՔՍԱՆԴՐ խոստովանի, Թէ ես Է. խորհուրդք եկեղեցւոյ, և ի մէջ նոյ դնէ վկայելոյն Օծումն հիւանդաց, և ասէ Թէ այն խորհուրդն զօրացուցանէ զմեզ, մտանել ընդ դէմ աչխարհակալին խաւարին; ընդբռնամարտել ընդ դէմ գոռոզին, և առնուլ զպսակն յաղթանակի: ԱՂԷՔՍԱՆԴՐ անդեաց մեզ ի ԱԲ ԱՂՕԱՔԵԼոյ ըստ ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԱՑԻՔՆ պատմուԹԵ, Թէ Օծանէին զբաղում հիւանդս. ՈՒստի նոյն իւղ օրհնուԹԵ կատարի յեկեղեցի հայաստանեաց յաւր աւր, և օծանին աւր հիւանդացեալը հոգւով և մարմնով: որով և ունելոյ յոյս առողջուԹԵ հոգւոյ, և մարմնոյ, և փարատուԹԵ աւր ախտից. Օայսքանս ՏՐ ԱՂԷՔՍԱՆԴՐ. Երանի, եԹէ ոք զնոյս ի նահակի իւրում, այնպէս կատարել հոգւոյ ի վիճակի իւրում.

Օհորհուրդն ԱՂԵՐՑԻՆ Օծման և նիւթ արկանէր ի սկզբան հայոց եկեղեցին զամս բազումս; և ի հին ԱՇԱՐՈՑՆ նոյ ընԹեռնուլ զկարգն զհիւանդս օծանելոյ. Յօհաննէս ծրարեցի և ժամանակագոյն առեսի իւրում, զոր ունիս ի վերջ պատմադրքին ԱՂՕԱՔԷ վարդապետին, վկայէ Թէ յամի 715. ԹուՂականուԹԵ հայոց, Կրօտանդին ԿաԹուղիկոսաւն, բերաւ ի Փռանկաց, ի հայս, զհիւանդ օծանելոյ կարգն օրենսակ, և զՆԷՔ օրհնելոյ.

Ստոյգ է ուրեմն Թէ նա և ի մէջ հայոց ԱՂԵՐՑԻՆ օծումն հիւանդաց ու է յեօԹանոց խորհրդոց եկեղեցւոյն. ԶՆէ ստոյգ է Թէ ոչ կարաց երբեք հայ եպիսկոպոս ոք, կամ վարդապետ, կամ ԿաԹուղիկոս, ՎՈ ոք և նոյն պատճառաւ, բառնալ ի մէջոյ, և

խա-

խափանել զխորհուրդն զոր հաստատեաց Տէր քրիստոս, և ապա պարտական են հայ քահանայք զվերջին օծումն տալ հիւանդացդ ; ապա թէ ոչ, անիրաւաբար զրկեն զժողովուրդն ի փրկարար խորհրդոյն, զոր քրիստոս հաստատեաց վասն հասարակ օգտի: Նա միայն կարէ լինել խորհրդոց խափանիչ, որ եղեւ խորհրդոց հաստատիչ.

Գ. զվերջին օծումն պարտ է տալ միայն հիւանդացդ, որք ծանր հիւանդանան, և են ի վտանգի մեռանելոյ, թէ արք իցեն, թէ կանայք ; թէ կարգաւորք, կամ թէ աշխարհականք : քանզի ամենեցունն առ հասարակ հրամայէ Յակոբ առաքեալ, Հիւանդանայցէ ոք ի ձէնջ .... եւ հիւանդանան ոչ կարգաւորք, նայնպէս և աշխարհականք ; և ոչ արք, նոյնպէս և կանայք.

Առարկես. Էր գուցէ զրպարտեն ազգն հայոց, թէ ի բաց բարձաւ ի մէջ նոցա խորհուրդն վերջին օծման : զայն խորհուրդն պահեն Հայ քահանայք զօր հանապազ, կամ յորժամ ուրտեն զնորածինն մանկունն, և օծեն զնոսա մեռոնիւ : կամ յորժամ յաւադ հինդ շաբթի խղով օծանեն զհաւատացեալսն ; կամ յորժամ ի մեռանիլն քահանային օծանեն զմարմինն մեռելոյ.

Պատասխ. Նախ յաղագս օծման որ լինի ի ժամանակի ուրտուքէ, օծումն այն առաջինն է, ոչ վերջինն. զի վերջինն օծումն պարտ է առնել ի վերայ հիւանդացդ միայն ; իսկ նոքա երեսելքն ի ուրտուքէն, առողջք են : և ոմն ասէր թէ առողջ են արդեօք մարմնով, այլ հիւանդք հոգւով ; քանզի հիւանդութիւն այն հոգւոյն, որ է մեղք սիգբնական, ջնջի, և փարատի, ոչ մեռանիլ, բայց ուրտուքէ, թէ և առանց մեռանն լինելոյն.

Իսկ

Իսկ յաղագս օձման որ լինին յոտնալուայն, օձուեաց այն ոչ է խորհուրդ վերջին օձման ; բայց գործն է սիրոյն, և խոնարհութեանն, ըստ օրինակին Յովհան. գլ. ԺԳ. որ ետ մեզ ՏԻՐ Յս որ ասէ, Օրինակ ետու ես ձեզ, զի որպէս ես արարի, և դուք առնիջիք. Զի վերջին օձումն պարտ է պահել միայն հնազանդից ; իսկ հիւանդք չեն որոց հայր լուանան զոտս. Զի վերջին օձումն պարտ է պահել, որպէս առանց, նոյնպէս և կանանց ; պարտ էր ուրեմն հայր քահանային և կանանց զոտս լուանալ, և օծել, որ չէ վայելուչ. Աղաւաղել վերջին օձումն ասէ խորհուրդ հինդանեաց, որպիսիք և ես են Զ. ծայրդուրեանն, Հարդ, և Պսակ : և ասէն խորհուրդք հինդանեաց, քանզի որ ընդունի զնոյն, պարտ է նմա հինդանի լինել հոգւով, և առաքինդին մաքրել զնեսն իւր ի պղծութենէ մեղաց, ի հեռն խոստովանութենէ : իսկ որոց հայ քահանայք լուանան զոտս, նոքա մեղաւորք են, և անխոստովան : և ոչ է քահանայիցն փոյթ ինչ, զի որք մերձենան յոտնալուայ, առաքինդին խոստովան լինիցին զմեզս իւրեանց. Յայտնի է ուրեմն թէ օձումն որ լինի յոտնալուայն, ոչ է խորհուրդ վերջին օձման.

Նոյնպէս յաղագս օձման որով օծանին մարմինք քահանայի մեռելոյ. Օծումն այն վերջին է սպեսիք ; բայց ոչ է խորհուրդ եկեղեցւոյ ; այլ լոկ ինչ արարողութիւն, և արժանի պատուոյ զոր հայր դնէն քահանայից իւրեանց. Զի վերջին օձումն հաստատեցաւ է քէ վս հիւանդաց, ոչ վս մեռելոյ. Զատնեալ վերջին օձումն պարտ է պահել առանձնացուն առ հասարակ ; ապա հայոց պարտ էր օծանել զմարմինս մեռելոյ, ոչ քահանայից, նոյնպէս և աշխարհա-

հաս

հակառակ, թէ արանց, թէ կանանց. ողջ Տա-
կօք աղաւաքեալ ասէ թէ յորժամ օձանկն հիւանդն,
աղօթքն հաւատովք փրկեսցեն զախտացեալն, և ա-
ցեն նմա զառողջութիւն մարմնոյ, ոյք հանդիպի նոքա
բարեաւ անդամ; նոքա ոչ երբեք առեալ է մեր, զի
մեռանել հայ քահանայ, ի ձեռն օձանան և աղօթից
փրկեցեալ եցէ, և յարուցեալ ի մահուանէ. աղա-
ւել ոչ օձանկն մարմնոյ քահանայից մեռելոց, զի
նոքա բժշկեցին, բայց յաւէտ զի բժշկեսցեն: ուստի
հայք ի մահատոհին հերձանց աղօթեն առ աղջ, զի
ի ձեռն օձանան այնորիկ, զոր յանուն քո օձանելք
եղծվա՛ք այսոքիկ, ընկալցեն նո՛ք նշխարքս զջո-
ւթիւն բժշկութե՛ն. ի վաղճանն, զոր օրինակ, եթէ
ոմանք ոչ զմանուկն մեռեալ, հաւատոն սբ՛ապեղ-
ծութի՛ն; նոյնպա՛ս և եթէ ի վր՛ մեռելոյն կատարես
զխորհուրդն վերջին օձանան.

Տասացելոց յայտնի է թէ ի բայ բարձաւ ի միջոյ
հայոց վերջին օձանան խորհուրդն. աւեսցուք այժմ
թէ վա՛ ինչ պատճառ խափանեցին հայք զայն մեղ
ահաւասիկ խորհուրդ.

աղաւարկեա. Հայ վարդապետաց հաճոյ Թուե-
ցաւ զվերջին օձումն հիւանդաց բառնալ ի միջոյ,
քանզի տեսին զի պատճառանօք վերջին օձանան, բա-
զում չար բխնատոնեայք, մինչ դեռ ժող էին և
առողջ Թուլանային ի խոստովանութէ մեղաց, ա-
ելով, յորժամ մերձենացուք մեք ի դժուն մահու,
ընկալցուք զվերջին օձումն, որով Թողեալ լինիցին
մեզ, մեղքն մեր.

Փաստասխ. Հայ վարդապետաց պարտ էր խոր-
տել զչար բխնատոնեայսն այնոսիկ, չՓուլանալ ի
խոստովանութէն; բայց պարտ ոչ էր նո՛ խափանել

զվեր-

զվերջինն օծուածս, և զկորհուրդ մի ի բաց բառնալ, առ ի հաստատել զիւսն. Ոչ, յայտնի է ինքեանց եւս հայոց, թէ Քրիստոսական ազգն, որ ունի զվերջինն օծուածս, յօժարագոյն է, և յաճախ յոյժ ի խոստովանիլ զմեղս, քան ազգն հայոց, որ զվերջինն օծուածս ոչ ունի: սուտ է ուրեմն թէ պատճառանօք վերջինն օծմանն, Թուլանան հաւատացեալք ի խոստովանութիւնն. Ոչ, ի վերոյ ասացի, և կրկին ասեմ, թէ ոչ կարէ ոք, ոչ ի մարդկանէ, և ոչ ի հրեշտակաց, վասն որ և նոքա պատճառեն, խափանել զկորհուրդն, զոր հաստատեաց ինքնին Աստուած:

Հարկէս. Եթէ չկորհօքն վերջինն օծմանն լինելոյն առողջանալ հիւանդին, յետոյ նա մեղանչէ, օծուածս պիտի եսցի?

Պատասխ. Եթէ կենցէ երեխայ սկրտեալ, կամ քահանայ ձեռնադրեալ, և մեղանչեն նոքա, պիտի եսցին օծուածս սկրտութիւնն, և կարգին: ապա պարտ չիցէ օծանել զերեխայ յորժամ սկրտի; կամ զքահանայ յորժամ ձեռնադրի? Օծեալն ողջացեալ զդոյզ լիցի զնմ սկ մեղանչէ; նոյնպէս եթէ առողջանայ հիւանդն օծեալ, և յետոյ մեղանչէ, պիտի եսցի նորոգեալ զսկզբնաւորն:

Հարցմանես. Եթէ առողջանայ հիւանդն օծեալ, և յետոյ միւսանգամ ծանր հիւանդանայցէ, պիտի նմա միւս անգամ վերջինն օծուածս?

Պատասխ. Պիտի: Նոյնպէս եթէ առողջանայ հոգեւով մեղաւոր խոստովանեալ, և յետոյ միւսանգամ հոգեւով հիւանդանայ, և ի մեղս անկանի, պիտի նմա միւս անգամ արձակուածս խոստովանութիւնն. Այնքան քանի որ ապաշխարութիւն կորհրդոյն սկսանի, դադարին և կարգին, քանզի նոքա ներգործութեան ի հոգեւոր գործ

հոգևոր, որ ոչ ունի մինչև յայսմ հաւ-
ղոյդ, խոստովանութեան, պատակ, և սկիզբն
Օծումն կոչեալք խորհուրդք են, և կոչեալք այն-
քան անգամ, որքան անգամ մարդոյ փրկութեան խն-
դրեսցէ.

Հարցանեմ. Ոմն է նեւթն խորհրդոյն սկզբնի
օծմանն?

Պատասխ. Նեւթ նր է իւղ ի ձիթոյ ղոր օրհնե-
ալ Եպիսկոպոսս յաւուրն աւագ հինդ շաբթի, կամ
յայլ աւուրն ըստ սովորութեէ այլ և այլ եկեղեցւոյ.

Հարցանեմ. Ոմն է առնակ խորհրդոյն սկզբնի
օծմանն?

Պատասխ. Ձեռն բանք ղոր ասէ քահանայ, յոր-
ժամ օծանէ զհինգ զգայարանսն հիւանդին. Օրդ
օրինակ, մինչ օծանէ զաչսն, ասէ, ԼԲ Օծմամբ այս-
ուհետև, և ամենագութ ողորմութէբ իւրով, Թողցէ քեզ
ամէն ղոր ինչ առնողութէբ մեղուցեալ ես ամէն. Եւ
նոյնպէս յայլսդս այլ զգայարանացն.

Հարցանեմ. Ուրեմնիք են գործքն սկզբնի օծ-
մանն?

Պատասխ. Ձեն դ. այսոքիկ. ա. Թողու զմեղս,
ոպ նախկին, նոյնպէս և զմահուընչափս; քանզի ասէ
Յակոբ ամաքեալ առ հասարակ, Թէ հիւանդն
ենթէ զմեղս ինչ ունիցէ գործեալ, Թողցին նմա. բ. Քաւէ
զհոգին ենմատորդաց Թողեալ մեղացն; քանզի նուա-
զեցուցանէ զբնական յօժարութիւն մեր ի չարն: Լա-
փեցուցանէ զմեզ ի բնական Թմրութէն, և ի ծանրու-
Թէ ղոր ունիմք ի բարն; և դիւրութէն առնէ հոգ-
ւոյն զինչ ձգելոյ յիրս ամէնայնս. գ. տայ հիւ-
անդին զօրութէն քաջալերել երկանց մահու,
և արհաբար դիմանալ փորձութէց Սատանայի. դ.

Տայ

տայ նմա բազում անգամ հիւանդին զառողջութեան մարթիոյ եթէ պատշաճ ինչ վա՛ւ երկութեանն հոգւոյն.

ԿԱՐԳԱՆ ՕԾԱՆԵԼՈՅ ՉԻՒԱՆԴԱՆ.

Պատրաստեսցի առ հիւանդն սեղանիկ մի մանր կուռ՝ով ծածկեալ; և ի վե՛ր սեղանոյն մոմ վառեալ, և ամանիկ սբ՛ եւկու. ի միում ինչն բամպակեայ գնտակ եօթն, որովք հիւանդին օծեալք անդամքն մաքրեսցին. ի միւսում ինչ հայն քնքուշ, կամ միջուկ հացին, որով քահանայ ղմատուսն նուբ սբ՛եսցէ; պատրաստեալ նա ինչ սափորնիկ մի ջուր որով քահանայ ղնեուս նուբ, յետ օծմանդ լո՛ասցէ. կացցէ ի սպասու մինչ կղերնիկոս, կամ սարկաւագ որ ունիցի զխաչելութեն առանց բուռնոյ; զջուր օրհնութե՛ սրսկչաւ նուբով, և զմաշտոցն. իսկ քահանայ զնչէն նուղոյն ունիցի ի կապատադոյս մի մաքուր քնսակին.

Յորմ՛ եհաս քահանայ ի տեղի ուր անկեալ դնի հիւանդն, ասէ

Ք. Խաղաղութի՛ տանս այսմիկ

Ս. Եւ ամ՛ բնակելոց ի նմա.

Յետոյ զանանիկն սբ՛ նուղոյն դնէ ի վե՛ր սեղանոյ; և շապկին, և զկապատադոյն ուրարն զգեցեալ, հիւանդին զխաչելութեն տայ համբուրել, և զջուր օրհնութե՛ խաչանիշ սրսկէ զհիւանդն, և զսենեակն, ասելով, Յօղեա՛ յիս ՏՐ՛ մշակաւ, և սբ՛ եղիցի՛ լո՛ա դիս, և քան զձեւն սպիտակ եղիցի.

Եթէ կամիցի հիւանդն խոստովանիլ զմեղս, քահանայ ունկն դնէ նմա, և մխիթարական բանիւք կանդնեսցէ զնա, կատարեալ հաւատով, յուսով, և

սիրով ընկալնուլ զխորհուրդն. Յետոյ ասէ

Ք. Օդնուեա՛ մեր յանուն ՏԻՆ.

Ս. ՈՐ արար զերկինս, և զերկիր

ՀՂՕԹԵՍՑՈՒՔ.

ՀՂՈՒԱԾԵՄՔ զԲԵԶ ՏԻՐՈՋ մեր ՅԻՍ ՔՒՍ; մատչե զոյդ ընդ մեզ ի տունս յայս յաւիտենական եղանուԹի, ՀՀՃ այնմ յաջողուԹի զուարԹացն խնդուԹի; սէր պտղալից, և անանց առողջուԹի. Հալած եացն դևքն ի տեղւոջէ յայսմանէ; առաջնիկայ դասանցին հրեշտակք հաղորդուԹե; և ի տանէ աստի ամ չար հակառակուԹի և բաց կացցէ.

ՀԻՆ ացոյ ՏԻՐ ի վր մեր զանուն քո ՍԲ, և ✠ օրհնեա զդնացս մեր: ՍԲ աստ գմուան խոնարհուԹե մերոյ; դու որ դԹաձ ես, և ընդ հօր, և հոգւոյն սբոյ կենդանի ես ի յաւիտեանս յաւիտենից. ՀՂՒՆ.

ՀՂՕԹԵՍՑՈՒՔ, և խնդրեսցուք ի ՏԻՆէ մերմէ ՅԷ ըէ զի օրհնելով ✠ օրհնեսցէ զյարկս զայս, և զամ բնակեալս ի սմա; և տայցէ նց զհրեշտակ բարի պահպան, և ընկալցէ զնս և ծառայուԹի նր, նայիլ ի սքանչելիս օրինաց նրոց. Իբաց աստուածէ նցէ զամ զօրուԹի հակառակ; ազատեսցէ զնս յամ երևելւոյ, և յամ խռովուԹե; և արժանի առեսցէ առողջ պահել զնս. ՈՐ ընդ հօր, և ընդ հոգւոյն սբոյ կենդանի է, և թագաւորէ ի յաւիտեանս յաւիտենից. ՀՂՒՆ.

ՀՂՕԹԵՍՑՈՒՔ. Յարլուր մեզ ՏԻՐ ՍԲ հայր ամենակալիչ, յաւիտենական ՀՀՃ, և արժանի առա առաքել յերկնից զհրեշտակ քո ՍԲ, որ այց առցէ ամ բնակելոց ի տանս յայսմիկ; և պահեսցէ, ՄԽՃ թարեսցէ, և զօրացուցանիցէ զնս. ՏԻՐ մերով ՅԻՆ ՔՒՆ. ՀՂՒՆ.

Ընդ

ԸՆԹԵՑՈՒԱԾ ՍԲՈՑ ԱՀԵՏԱՓԱՆԻՆ.

ԸՍԱ ՄԱՐԿՈՍԻ.

Յայնմ ժամանակի ասէր Յս աշակերտաց իւրոց; յոր տուն մտանիցէք, անդէն օթևան կալջիք, մինչև ելանիցէք անտի: և որք ոչ ընկալցին զձեզ, և ոչ լսեցեն զձեզ, յորժամ ելանիցէք անտի, Թօթափեսջիք զփոշի ոտից ի վկայութիւն նոցա. Ես ելեալ քարոզէին զի ապաշխարեսցեն; և դեւս բազումս հանէին, և օծանէին նաղով զբազումս հիւանդս, և բժշկէին զնս.

ԼՒ. ՓԱՌՔ ԵԿԵՑ ՄԵՐ ԱՀԻ ՄԵՐ.

Աղօթք այսոքիկ Թողցին ըստ մասին, կամ և ըստ բոլորն, ըստ որում ժամանակն առնիցէ. Յետոյ Սարկաւագն ասէ խոստովանիմ առաջի .... և քահանայ ասէ,

Ողորմեսցի քեզ աստուածարոյ Հայր; Թողութիւն ընդունիցէ ամ մեղաց քոց, և տայցէ քեզ դիմանալ յաւիտենականս. Լ. ԱՄՆ.

Օրհնութիւն, և զԹողութիւն մեղաց մերոց ընդունիցէ մեզ ամենակարող, և ողորմած Հայր. ԱՄՆ.

Եւ դառնայ առ առաքեալսն Յովհաննէս, և յորդորէ զնս աղօթել վասն հիւանդին, մինչ ինքն օծէ զնա նաղով օրհնութեամբ. Յետոյ ի վեր հիւանդին ասէ.

Տանուն Հօր * և Որդւոյ * և Հոգւոյն սբոյ; ընկցի ի քեզ ամ զօրութիւն բանալոյն, Հեռասցուցանիցէ քեզ Հեռաց մերոց; և բարեխօսութեամբ ամ սբոյ հրեշտակաց, հրեշտակապետաց, նահապետաց, մարգարէից, աշակերտաց, հաբտիստաց, խոստովանողաց, կուսանաց, և ամ սբոյ. ԱՄՆ.

Յետոյ Քահանայ զբուժն ի սբ նաղն, և օծանէ զհիւանդն ի գլխոյ մինչև ի ոտս, ոչ նակ հեռանէ ըստ կարգին, ասելով.

ԱՀԱ

ՀՂՈ ՀՂԿՈ.

ՀՂՅՈ ՈՐ ՕԾՄԱՄԲ, ԵՒ ԱՄԵՆԱԳՈՒԹ ՈՂՈՐՄՈՒԹԻՒՆ ԻՒՐՈՎ, ԹՈՂՑԷ ՔԵԶ ՍՏԻՊ ՂՈՐ ԻՆՉ ՏԵՍՈՂՈՒԹԻՒՆ ՄԵՂԱՑ. ՀՂՄԻՆ.

ԵՒ ՍԱՐԿԱՒԱԳՆ, ԿԱՄ ԻՆՔՆԻՆ ԻՒՐ ՔԱՀԱՆԱՅ ԲԱՆԱՊԱԿՈՎ ՍԿՍԷ ԶՕԾԵԱԼ ՏԵՂԻՆ, ԵՒ ՂԲԱՆԱՊԱՆՆ ԱՐ ԿԱՆԱՆԷ ԻՒՐՈՅՆ ՄԱՔՈՒՐ ԻՆՉ ԱՄԱՆ, ԵՒ ՊՆՈՅՆ ԱՌՆԷ ԱՌ ՍԻՐԵԼ ԱՒՐ ՕԾՄՈՒՆԱՆ, ԵՒ ՅՈՐԺԱՄ ԿԱՌԱՐԵՑԱԼ ԽՈՐՀՈՒՐԴՆ, ՂԲԱՆԱՊԱՆՆ, ԵՒ ՊԱՏՈՒԿ ՀԱՑԻՆ ՈՒԱՆԻՆ ՅԵԿԵՂԵՑԻ, ԵՒ ՍՐԲԵՆ ՀՐՈՎ; ԵՒ ՊՆԱԽԻՆՆ ԱՐՓԱՆԵՆ ՅԱՒԱՂԱՆ.

ՀՂՈ ՀՂԿԱՆՉՈՒ.

ՀՂՅՈ ՈՐ ՕԾՄԱՄԲ, ԵՒ ԱՄԵՆԱԳՈՒԹ ՈՂՈՐՄՈՒԹԻՒՆ ԻՒՐՈՎ, ԹՈՂՑԷ ՔԵԶ ՍՏԻՊ ՂՈՐ ԻՆՉ ԼՍՈՂՈՒԹԻՒՆ ՄԵՂԱՑ. ՀՂՄԻՆ.

ՀՂՈ ԼՈՆԴՈՒՆՑՈՒ.

ՀՂՅՈ ՈՐ ՕԾՄԱՄԲ, ԵՒ ԱՄԵՆԱԳՈՒԹ ՈՂՈՐՄՈՒԹԻՒՆ ԻՒՐՈՎ, ԹՈՂՑԷ ՔԵԶ ՍՏԻՊ ՂՈՐ ԻՆՉ ՀՈԳՈՒՈՒՐԹԻՒՆ ՄԵՂԱՑ. ՀՂՄԻՆ.

ՀՂՈ ԲԵԹԱՆ, ՀՐԹԱՄԲՔ ԽԱՓԵԼՕՔ.

ՀՂՅՈ ՈՐ ՕԾՄԱՄԲ, ԵՒ ԱՄԵՆԱԳՈՒԹ ՈՂՈՐՄՈՒԹԻՒՆ ԻՒՐՈՎ, ԹՈՂՑԷ ՔԵԶ ՍՏԻՊ ՂՈՐ ԻՆՉ ՃԱՇԱԿՄԱՄԲ, ԵՒ ԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ՄԵՂԱՑ. ՀՂՄԻՆ.

ՀՂՈ ԶԵՌՈՒ.

ՀՂՅՈ ՈՐ ՕԾՄԱՄԲ, ԵՒ ԱՄԵՆԱԳՈՒԹ ՈՂՈՐՄՈՒԹԻՒՆ ԻՒՐՈՎ, ԹՈՂՑԷ ՔԵԶ ՍՏԻՊ ՂՈՐ ԻՆՉ ՇՕՇԱՓՄԱՄԲ ՄԵՂՂԱՑ. ՀՂՄԻՆ.

ԵԹԷ ՀԻՒԱՆԴՆ ՔԱՀԱՆԱՅ ԻՆՁ, ՁԵՌՔՆ ՕԾԱՆԻՆ ԱՐՏԱՔՈՒԱ: ԿԱՄ ՄՅԼՈՅ ՕԾԱՆԻՆ ՆԵՂՔՈՒԱ.

ՀՂՈ ՊԱՈՒ.

ՀՂՅՈ ՈՐ ՕԾՄԱՄԲ, ԵՒ ԱՄԵՆԱԳՈՒԹ ՈՂՈՐՄՈՒԹԻՒՆ ԻՒՐՈՎ, ԹՈՂՑԷ ՔԵԶ ՍՏԻՊ ՂՈՐ ԻՆՉ ԴՆԱՑԻՒՔ ՄԵՂԱՑ. ՀՂՄԻՆ.

ԵԹԷ

ԵԹԷ հիւանդն կինն ինչ , ղօծուածս ոտից ոչ վայելէ առնել.

ՀԱՌ ԵՒԽԱՐՈՒՆՍ.

ՀԱՅՍ ՈՐ օծմամբ , և աղերսագրութ ողորմութիւն խնդով , Թողցէ քեզ Տէր զոր ինչ Եւխաւանդ հեշտութիւք մեղար. ՀԱՄԷՆ.

Եւխաւանդ օծուածս պատշ չէ առնել ի վէր կանանց , կամ և ի վէր մարդոյ որ վա՜ ծանրագոյն հիւանդութիւն շարժիլ ոչ կարէր , առանց վտանգի ինչ մեռանելոյ.

Յետ այսոցիկ քահանայ ասէ

Ք. ՏԻՐ ողորմեայ : ՔՍ ողորմեայ : ՏԻՐ ողորմեայ : Հայր մեր ..... և մի տանիր զմեզ ի փորձութիւն ,

Ս. ԱՅԼ փրկեա զմեզ ի չարէ .

Ք. ՀՈՂՔ արա զծառայդ քո .

Ս. ՀՅՔ նմ զյուսացեալ ի քեզ .

Ք. ՀՈՒԱՔեա նմա ՏԻՐ զօգնութիւն ի բարձանց .

Ս. Եւ ի Սիովն ընկալ զնա .

Ք. ԼԵՐ նմա ՏԻՐ աշտարակ զօրութիւն .

Ս. Յերեսաց թշնամւոյն .

Ս. ՄԻ մեղիցէ նմա թշնամի .

Ս. Եւ որդի անօրէնութիւն մի յաւելցէ վնասել նմա .

Ք. ՏԻՐ լուր աղօթից նմոյ .

Ս. Եւ աղաղակ իմ առ քեզ եկեսցէ .

Ք. ՏԻՐ ընդ ՀՈՂԴ .

Ս. Եւ ընդ հոգւոյդ քումմ.

ՀՂՕԹԵՍՑՈՒՔ .

ՏԻՐ ՀՅՔ մեր որ ի ՀՈՒԱՔԱԼՈՅԴ Տաճ հօբու ասացեր , Հիւանդանայցէ ոք ի ՀԻՆՋ , հոտեսցէ զՀ. Ժ.

ցէ

ցէք ղերմացունս եկեղեցւոյ ; և արասցեն ի վր նր աղ-
օթս ; Օծցին նւղով յանուն ՏՐՈՋ, և աղօթքն հա-
ւատովք փրկեսցեն զախտացեալն ; և յարուսցէ զնա
ՏՐՈՋ, և եթէ մեղս ինչ ունի գործեալ, Թողցի նմա.
ՀՂՈՒԱՀԵՄՔ ղբեզ փրկիչ մեր Յսուս Քրիստոս սքոյ
փառատեաւ զգաւս հիւանդիս այսորիկ, և զախտս
նր բժշկեա ; և Թող ումեղս նր, և զայմ ցաւս հոգւոյ,
և մարմնոյ ի բաց արա ի նմանէ ; և ողորմութիք քով
չսրհեան նմա զարտաքին, և զներքին կատարեալ
առողջութիւն, զի չսրհիս դԹուԹիք քո զօրացեալ կա-
րողիւք դառնալ ի պաշտօն նւբ յաւաջինն. ՈՐ ընդ
հօր, և ընդ հոգւոյն սքոյ կենդանի ես, և Թագա-
ւորես ի յաւիտեանս յաւիտենից. ՀՂՄՆ.

ՀՂՕԹԵՑՈՒՔ. Հայեաց ՏՐՈՋ ի ծառայ քո պա-
շարեալ ցաւօք մարմնոյ իւրոյ, և սիրեսցէ զհոգի
զոր արարեր ; զի տկարութիք իւրով խրատեալ խոս-
տովան լինի Թէ ի քէն է ՏՐՈՋ փրկութիւն իւր. ՏՐՈՋ
մերով Յիս քրիս. ՀՂՄՆ.

ՀՂՕԹԵՑՈՒՔ. ՏՐՈՋ ՈՐ, Հայր ամենակարող,
յաւիտենական ՀՂԻ, որ յախտացեալ մարմինս ծա-
ւալելով զօրհնութիւն չսրհայ քոյ, բազմապատիկ
գԹուԹիք պահես զարարածս քո ; ՈՐՆԿՆԴԻՐ մար-
դասէր աղօթից այնոցիկ որք կարդան զանուն քո
ՈՐ, և զծառայդ քո յախտից բժշկեալ, և ի ցաւոց
զօրացեալ աղովդ քով կանգնեայ ; զօրութիք քով հաս-
տատեայ ; և կարողութիք քով պահպանեայ ; և ամե-
նայն յաղողութիք դարձո զնա յեկեղեցիդ քո ՏՐՈՋ մերով
Յիս քրիս. ՀՂՄՆ.

ՀՂՒ օգնութիւն միշտ եղիցի ընդ մեզ. ՀՂՄՆ.

ԿԼՈՒԽ. Ե.

ՀԱՄԱՌ. Ե.

Ընդ էր աշակերտք քո ոչ գնան ըստ
աւանդութեե ծերոց?

Տաղտպ աւանդութե.

Աւանդութիւն առ հասարակ սահմանի, բանն ոչ գրեալ, այլ բերանով միայն աւանդեալ. կրկին է ուրեմն բանն աշխ մինն է բանն աշխ գրեալ, որպիսիք են հինն, և նոր կտակարանք. միւսն է բանն ոչ գրեալ, բայց միայն առացեալ, և կոչի աւանդութիւն: նակ բանն աշխ, թէ գրեալ եցէ, կամ եթէ անգիր ունն գիր, և զնոյն գօրութիւն և ճշմարտութիւն; և ապա, ոյք զբաց գերծան, նոյնպէս և զաշխ անդութիւնն պարտիմք ընդունել եբրև անմոլար և անսղալ կանոն հաւատոց, վարուց, և արարողութեց մերոց: ուստի ասէ Պօղոս աշխ առ Թեսաղոնիկ. աշխ յաւ հետև եղբարք, հաստատուն կայէք, և պինդ կալարուք զաշխ աւանդութիւնս զորս ուսայք եթէ բանիւ, եթէ թղթով մերով. Բ. գլ. Բ.

Ի սկզբանէ տարածող, մինչև ցաւուրս մեր, եղկարութիւ աւտ 2544. եկեղեցին աշխ գնայր վարեալ միով և եթ աւանդութիւ; յետոյ գրեաց մեր զօրէնսն, ոյք լուեալ էր նր և մեր: աշ

կայն հրեայք բաց ի գրեալ օրինացն անտի, զնոյնն
եւս ի բազումս քան զանդիր աւանդութեանց. Օրէ
օրինակ հաւատային թէ գիտէ հնոյ կտակարանին,
եւ ճշմարտութիւնք գիտէ էին. Թէ Ելիասեւթ քաւեալ
լինէր սկզբնական մեղացն: Թէ բաց ի Ելիասեւթէ
կայր եւս այլ ինչ դերն, եւ ապաւէնն արարողութեան ի
ջնջումն սկզբնական մեղացն կանանց. զայսոսիկ եւ
սոցին նման զբազում ինչ հաւատային հրեայքն, ոչ
ի վկայութէ գրոց, բայց յանգիր աւանդութեանց.

Նոյնպէս ի ժամանակի յորմէ հետէ հաստատեաց
Քն զօրէնն նոր, Թէպէտ եւ ընդունէր եւ ալեկիրեալ
նր ուսուցչին մեր գրով զիրս հաւատոյ, եւ զարա-
ւտղութեիս բազումս որովք վարն ոչ եկեղեցի; սա-
կայն բազումք են զրոց հաւատամք, եւ բազումք
զրոց ի կիր արկանեմք, որք ոչ են գրեալք, բայց
անգիր, յաղդէ յաղդ աւանդեալք մեզ. Օրէ օրինակ,
Թէ պարտ է աղօթել առ արեւն, եւ արեւանն պատիւ
դնել պատկերայ նր: Թէ զօրն Կիրակին պարտ է մեզ
ոչ գործել փոխանակ շաբաթու. Թէ բաց ի կերակուր
պարտ է ուտել այլ եւս ուտիս բազումս. Թէ խոր-
հուրդք եկեղեցւոյն են եօթն. Թէ նախ քան կատա-
րել զպատուիրեալ յաղագս ԶՏՆ, պարտ է պահել զբա-
ռասնօրեայ ոչ պահն; Թէ բաց ի բառասնօրեայ պա-
հուց, պարտ է առաջել պահել զպահս չորից եղա-
նակաց տարւոյն, եւ ի մեղինաց հրաժարիլ յաւուրս
ոչ բաթու, եւ շաբաթու: Թէ Մարիամ ընծայն
անթառամ միշտ պահեաց եւ անարատ կուսութէ
նր: Թէ հոգւով եւ մարմնով վերափոխեցաւ յեր-
կինս: Թէ յարութիւնն աւուրհնդ շաբթի, ի մէջ բա-
ժակին գրոց օրհնեաց ԶՏՐ Տ, գինի էր, եւ Թէ այն
գինի սակաւ ինչ ջրով էր խառնեալ: Թէ այն եկու-

Կրտսեր

կատարանք զոր զօր հանապազ ընթեռնումք, ստուգապէս ևս աշճարուհչ գիրքս : Թէ զկուռ արկածնելով ի վէր երեխային, կամ և ի կուռ ինկուցանելով զնա, նոյնպս կատարուն սկզբունքն խորհուրդն : Թէ պարտ է սկզբնել զերեխայս, Թեպէտ չէս հասեալ ևս ի կատարեալ հասակ և յասմն ընտրութեան : զոյնոսիկ և զայլս բազումս զոքս Թողում, հաւատամք և ընդունիմք ուսեալք ոչ ի դրոց, այլ յաւանդութենէ .

Հռարիկս . Ընդէր ուրեմն ի բաց մերժէ քո զաւանդութիւնս փարիսեցւոց ? Ընդէր Պօղոս Հռաքեալ զդուշացուցանէ զնորահաւատ Կողոսացիսն գլ. Բ. Ը. ասելով , Օդոյշ լերուք մի ոք ինչ ոչ զձեզ կողոպտիցէ ճարտասանութեամբ , և անոտն խաբէութեամբ , ոչ ըստ մարդկան աւանդութեան .

Պատաս . Զորեք կերպիւ է աւանդութիւն . Հայր է աշճային . Հայր է Հռաքելական . Հայր է եկեղեցական . Հայր է մարդկային . աշճային Հռանդութիւն այն է զոր ինքնին Յս քս բերանով խրատով աւանդեաց Հռաքելոց խրատոց , և նոքա , եկեղեցւոյն ; և նոքա եկեղեցի մեզ . Հռանդութիւն Հռաքելական այն է զոր , ոչ միայն անձամբ խրատով , բայց Հռաքեալքն հաստատեցին , և ուսուցին աղաչեցութեամբ , և ներշնչմամբ հոգւոյն սրբոյ . Եկեղեցական Հռանդութիւն այն է որ զինն Հռաքելոց հաստատեցաւ իշխանութեամբ , և կնքաւութեամբ , և հաստատ արարողութեամբ սրբոյ եկեղեցւոյ . զՀռանդութիւնս զայսոսիկ պարտ է մեզ ընդունել , և վարել նոքօք երբեմն այսպէս կանոնիս հաւատոց , և վարուց մերոց . Համարդկային Հռանդութիւն այն է զոր հաստատեցին մարդիկքն , ոչ ուսեալք յԱՀ , և ոչ ապրեցեալք ի հոգ

ոչն ոքով, բայց շարժեալք փառասիրութեբ, կամ
ընչասիրութեբ, կապելով մարդկան զբեռինս ծան-
ունս օտարաձայն աւանդութեբ, ոչք քակեն, վո-
խանակ լինելոյ, և շրջեն զմարդիկ ի պահպանութեբն
պատուհասանացն ՀՐ, զորպիսիս աւանդութիս ու-
սուցանէին փարիսեցիքն զբազումս յոյժ: զոր օրի-
նակ, թէ պինդ էր, որ խառնակ և անլուայ ձեռօք
ուտէր զհացն. Թէ օրէն չէր ուտել ընդ մեղա-
ւորս. Թէ պատա չէր դհիւանդս բժշկել ի շաբա-
թու. Թէ հրէն ընկերն այլ ոչ էր բայց միայն
հրէայ. Թէ արժան էր որդւոց դիւրօսեալ հայր
և մայր զրկել յողորմութէ, և տալ զնա տաճարին
ՀՐ. Եւ այլք սոցին նմանք սուտ և մոռաւ ա-
նաւդութիք, յորոց զգուշացուցանէր Տ՚ն դաշակերտս
իբ, և Պօղոս զԿորնեացիսն.

ՀԱՐՑԱՆԵԼ. Օվ արդ, և ով կարէցէ ոչ զՀՐ-
նէս ՀՀանդութիս մեկնել ի սուտ և մոռաւ ա-
նաւդութենէն ?

Պատասխանի տայ Տ՚ն Օրոսիոսին, և ասէ Թէ,
յոյժ առեսանելիք Թէ ընդհանուր իբ եկեղեցի զբան
ինչ հաւատայ, և ընդունի, և ոչ դիտեմք Թէ յոմն
ժամանակի սկսաւ այն բանն; յայտնի նշան է Թէ ոչ
է նորոգութիւն ինչ աւանդութէ մարդկան, բայց յՀ-
րաքելոց անտի ի վեր աւանդեալ, ոչ եկ ուսեալ
էր նոյ ի քէ.

ՀԱՄԱՐ. ԼԲ.

Բերելն առաջի նր խօսել մի և հաւատ.

ՀՀռեալ Տէր ոչխարն, և դհամարն մեկուսի յամբ-
խէ,

խե, զնաեն նա ասկանե յանկանջս նը; և առժա-
մայն բացան լսելիք նը. Յետոյ թգնալ սերձեցաւ ն
լեզու նը, և լուծաւ առժամայն կապք լեզուի նը,
և սկսաւ խօսիլ ուղիղ. Զննեցաւք զեղեալսն, և
տեսաք թե անառուսա զինչ խրատ պարտ է մեզ
առնուլ վա ուղղութե հաւատոյ, և վարուց մերոց.

Օհաեն ասկանե քը յանկանջս խլին; սաեն քի ղուկ.
նշանակե զհոգն ը; որոյ յաղագաւ ասե քը, եթե ժա. ի.
մատաբն աշ հանեմ զդեւս: և յայլ տեղի ասե թե սաեն
հոգւովն աշ հանեմ զդեւս: ուրեմն ան և նոյն է ժբ. ին.
սաեն աշ, և հոգի աշ. զդեղ սատաբն քի նշա-
նակի զօրութե աշ: ուստի ի գիտս Ելլից ընթեռ-
նուաք թե յորժամ ի հարել աշհատօսն զաւազանաւ
իւրով զհոգին երկին, եղեւ մուանն ի մարդ և յանա-
սուն յամ սահմանս եգիպտացւոց; և ոչ կարացին
գէտքն փարաւոնի կախարդանօք իւրեանց զնոյն առ- գլ.ը.ժե.
նել, աղաղակեցին, սաեն աշ է այդ, այսինքն
Օհրութե աշ.

Եւ եթուք, և կալաւ զլեզուէ հատեղն. Թուքն
քի նշանակե զաշճային նմաստութե, որ ի քէ հո-
սեալ առ մեզ ծաւալի, զոր օրինակ Թուքն ի գլխոյ.
Իսկ Թգոյ բժշկէ Յս զհնեանդն առ ի ցուցանել
թե վա անձնաւորական սիաւորութե, սակ սաեն-
քն մարմնոյ նորոյ ունէին զբժշկական զօրութե.

աշն օրինակաւ փրկչին մերոյ Յի քի վարն զօր
հարատապազ ը եկեղեցի, յորժամ վերստին ծնանդ-
ան ը զոյ աշաւազանին երկնի զհոգեւոր որդեգ նոր ի
հետն սկզբութե. Յայն ժամ ազգականք և բարե-
կամք երեխային, և սանաւանդ կնքահայր; և սա-
նամայր սատուցանեն զնա եկեղեցւոյն վա հոգեւոր
բժշկութե, զոր օրինակ բարեկամք հատեր և խլին

բե

բերին զնա առաջի քո, ընդունել ի նմանէ զմարտիաւոր առողջութիւն. քահանայ առաջ չէին մերձենալ զմանուկն արկանէ զմատունս յականջս նր, և թքով ոչ լինէին ի նա, ասելով, Եւիսաթայ, որ Թարգմանի, բացիր; առ ի նշանակել թէ մարդ մինչ չէ և ոչքառեալ խուլ է, և հասն առ ի բանն ՀՀ, մինչև չառնիցէ փրկչին, որ առնի ի ձեռն սկզբանէ, բացցին ականջք նր, և լուծանիցին կապք լեզուի նր, լսել և դաւանել զփրկութիւն բանին.

Բայց վայ մեզ խլից և համրոց; եթէև անցին ամք ինչ զինն մերոյ սկզբանէ, խլանամք, և հասրա նամք կրկին անդամ, և ի յետին խլութիւն և համրութիւն մեր, չարագոյն եւս քան զառաջինն. խուլ եմք, յորժամ ազդիմիբն հոգւոյն ՏԲՄ, կամ ձեր քնային ձայնիւ խրճի մտաց մերոց, կամ արտաքսական բերանով քարոզաւորՀայ, կամ ընթերցմամբ ՏԲ գրոց, հրաւիրէ զմեզ ՀՀ, և կոչէ յապաշխարութիւն; իսկ մեք ժպիրհք և ապստամբք խաստոցք նեմք զսիրտս մեր ոչ առնալ ձկմարտութիւն, և հակառակ կամք կոչմանն ՀՀ. Համր եմք, յորժամ առնանեմք և ընեմք գործս մեր, զընտանիս մեր, զիրաքանչիւրս մեր ի քգունն, ի երդնուն, ի բամբասանն, ի ի պիղծ շրթանց իւրեանց բղխեն զղծոյց աղտեղիս, և զբանս անպարկեշտս; իսկ մեք լռեմք, և հոգեպատն Թուլութիւք խնայեալ ի գանս և ի դաւաղան, ոչ ամրասխօս ոչ կշտամբեմք. Համր եմք յորժամ ի գործս մեր կասկածաւորեմք ի վր մտաւեայ աշխարհին; իսկ ի վր երկնայնոց, և ի վր փրկութիւն բանին համրանամք և ոչ խօսիմք երբեք և ոչ գբան մի. Համր եմք յորժամ ի խոստովանիլ մեղաւ մեղս մեր, որ ինչ է Թէթև և փոշեառեալ մեղքն, զայն

ա-

ասեմք այսուհետ ; բայց ծանուն ծանր անկասուածիս մերձենալ պահեմք վասն ահի, կամ առ յաճախից. ողջ վայ մեզ խլից և հատերց ; ոչ կարասցուք եղբեք բժշկիլ, եթէ փրկիչն Յս սմասամբ չքաւհաց հրաց մերձեալ է մեզ, ոչ բանայցէ զքաղքիս մեր, և լուծանիցէ զկապս լեզուի մերոց.

ԳԼՈՒԽ Ը.

ՀԱՒԱՏԱՐ. ԽՈՂ.

ԼՈՒԵԱՆԵԼ ԶՄԱՐԴԻԿ ՎԻ ՀՕՐՆ ԼԵՐԱՆ ԶԴԱՒԱՍ.

Տ ՈՐՅՔԱՄ ԲԺՇԿԵԱՑ Յս զկոյն և ծնէ, եթուբ և գետին, և ապար կաւ և թզոյ ետուն, և ծեփեաց կաւն և վր աչաց կուրին, և բացան աւ ժամայն աչք նր, և տեսանէր հստակձակ. ՀՀուաստ ասեմ նոյնպս թէ Յս յաչս կուրին միւսոյ ոք կոյս չէր և ծնէ, և ապա դիւրագոյն ինչ էր լուսաւորել զաչս նր ; առաւել զկնուն դնէ Յս և վր նր ; ընդէր ուրեմն կոյսն աւ ժամայն ոչ տեսանէ հաստատակ ? Ընդ էր ոչ բացան աչք նր բայց միայն առ նա աւ առնէ ?

Պատասխ. Սովորէր Տր Յս զբժշկութիւնս, և զնշանս իւր առնել ըստ պատրաստութե և հաւատոյն հիւանդաց ; ուստի առ ցհարիւրապետն, երթ, և որպ հաւատացեր եղիցի քեզ : և ցհայր հասոյր դիւա-

հար-

Տօհան. Թ. Ը.

հարկն ասէ, եթէ կարես հաւատալ, ամի ինչ հնա-
րաւոր է այնմ որ հաւատայ։ և առեալս կնոջն
ասէ, հաւատք քո կեցուցին զքեզ. Եւ այլ. Իսկ
արդ յորժամ եթող քո յաչս կուրին այսորիկ, հա-
ւատայք արդեօք կոյր, բայց Թերն էր և անկա-
տար հաւատն ։ ուստի քո ըստ հաւատոյդ քե
բժշկէ զնա, անկատար և Թերն բժշկութե; տե-
սանէ զմարդիկ, այլ նբրև զծառս զի շրջին։ յետոյ
նբրև հաւատոյ կոյրն կատարեալ և անԹերն հա-
ւատով, բժշկէ զնա Տ կատարեալ և անԹերն
բժշկութե, և ապա նմա տեսանել հատարձակ.

ՀԱՄԱՐ. ԼԺ.

ԵԹէ ոք կամի գալ զկնի իմ, ուրասցի
զանձն .....

ուրանալ զանձն, է սանձահարել զցանկութիս։
և զդայարանս մեր, և կարդ դնել նոյ, նուաճելով
զնս ընդ լծով բանին, և օրինացն ձգ. Բորբոքել
Պղատոնն ապտիտութե ի վե ծառայի երբոյ, զնեն
պոռ ուզէր վերացեալ, հարկանել դատաժապարտն,
կացոյց, և զանձն իւր պնդեաց ասելով, հարհանձի
զքեզ, եԹէ բարկացեալ չէի. Լսպարտացն ոմն ընդ
խմբել պատերազմին, զՊուբն իւր վեր առեալ մերձ
էր ի խորտակել զգլուխ Թշնամուն ; բայց երբև
լուաւ ձայնն փողոյն ազդեցութե, կառեալ կացոյց
զնեռն, մի հարկանել, և ասէ, լաւ է օրինացն հնա-
զանդ կալ, և ոչ սատակել զՊշնամին. Նոյնպէս և
դու քանցես անդամ յօժարեցիս առնել, կամ խօսիլ
ինչ ոք հակառակ ձեզ ուղիղ բանին, կամ օրինացն

ձայ

ԱՅՆ, և զդաստացեալ կալցես զնեղուդ, մի խօսել, և ժոյժ ուսնգիցես, մի առնել, այն նակ է ուրանալ զանձն քո.

Բառնալ զխաչն է համբերել նեղութեց որք հանդիպին մեզ ի կենցաղոյս յայսմիկ. Երթալ զկնի քո, է զանձն ուրանալ, և համբերել մինչև ի սպառ, և եթէ պատա եղէ, մինչև ի մահ, և ի մահ խաչին, ոչ ակամայ, ոչ ի հարկէ, այլ յօժարութեամբ, և վա՛ն սիրոյն ԱՅՆ.

ԳԼՈՒԽ. Թ.

ՀԱՄԱՌՕ. Յ–Է.

Աստուած ցաշակերտսն զո զի հանցեն զնա. և ոչ կարացին.

ՏԻՐԵԱՐ էր Յի աշուաքելոց և աշակերտաց նորոց զիշխանութի հանել զդեւս, և զամ ախտս բժշկել; ապա ընդէր ոչ կարացին հանել զայսն հասն և խուլ?

Պատասխ. Աշխ անկարողութե առնէր քո զպատճառս երկուս: մին էր ի կողմանէն հրեից որք խնդրէին զբժշկութի դեւահարին; միւսն էր ի կողմանէն ինքեանց նակ աշուաքելոց. Ի կողմանէն հրեից պակաս էր հաւատս և յոյս առ ԱՅՆ; ուստի հարցեալ Յի ի հօրէ այսահար մանկան, հաւատաս դու Թէ կարօղ եմ զայդ առնել? Նա ասէ, հաւատամ

ԱՏԵ, օգնեա՛ անհաւատութեանս իմում. [illegible] ընկալ հրեայքն Թերահաւատ և մեք ինն քան զհայրն դիւահարին; քանզի զինն առնուլոյ նոցա զայնքան սքանչելիս և ՏԻՆԵ, սակայն դեռևս ոչ հաւատային և նա; ուստի կշտամբէ զնա Տէր, ասելով, ով ազգ անհաւատ և Թէ մինչև երբ եղեմ առ ձեզ? Եւ զի արդ կարծեցին աշակերտք իմ առնել զնշան զոր նախադրէդ, մինչ դուք Թերահաւատութեամբ ձերով խափանէք զկարողութեան նոցա.

ԴԷՐ է կողմանէն ձառաքելոց պակաս ևս էր հաւատս; ուստի և հարցանել նոցա, ԱՏԵ, ընդ էր մեք ոչ կարացաք զդևն այն հանել? ձառ ցնա Տէր, ոչ կարացիք վասն Թերահաւատութեան ձերոյ. ձառաւել Թէպէտ առեալ էր ձառաքելոց և ԱՏՆԵ զիշխանութիւն հանել զդևս, և զհիւանդս բժշկել, սակայն նախ քան մեծել զձեռն յայնպիսին հրաշալի գործոն, պատուէր էր նոցա պատրաստել զանձինս եւթեանդ և ձեռն աղօթից և պահուց; ուստի ասէ ցնա Տէր, այդ ազգ դիւաց ոչ նուիք ելանել, եթէ ոչ պահօք և աղօթիւք; եթէ Թէ ասէր, խնամ է յոյժ դիւն այն ու լիներ զմանուկն, և սովորական հաւատ բաւական չէր հալածել զնոսա; պարտ էր ձեզ առաւել ջերմեռանդագոյն կալ յաղօթս, և պահօք զմարմինս ձեր նուաճել: և վասն այսորիկ զի պակասեցան և ձեզ, ոչ հաւատ միայն այլ և աղօթք, և պահք, ոչ կարացիք դուք զայն դևն հանել.

*Տեսաք զոմն որ յանուն քո դեւս հանէը,
և զմեր կնի ոչ շրջէը, և արդե՞ք
լաք գնա.*

ոՒնէր Տ՚ն զերկու կերպիւ հաշակերտս։ Այլ-
համարձակ շրջէին զկնի նո՚ , որպիսիք էին երկոտա-
սանք հաւաքեալք ։ այլք գո՚ահի հրէից ոչ խնդէին
համարձակ հետևիլ քրի , սակայն պաշտէին գնա ի
ծածուկ , և ի սրտի խրբեանց ունէին գնա երբև
զօրդին հՀ ; որոց և տուեալ էր Տ՚ն դիշխանու-
թի հանել զդեւս յանուն իւր , և զհիւանդս բժշկել.
ոՒրեմն հաւաքելոց նախանձն ոչ էր ըստ խնամոու-
թե , յորժամ զայնպիսիսն արգելէին գի դեւս մի հան-
ցին յանուն Յի ; քանզի նո՚ չէին նմա հակառակ ,
բայց յաւետ զհետ երթային նո՚ , ոչ արդեօք գնա-
ցեալ ոսոց , բայց յօժարութե մտաց և հաւատոց ։
ուստի ասէ Տ՚ն ցՅօհաննէս , մի արգելուք գնա , գի
որ ոչն է ընդ մեզ հակառակ , ի մեր կոյս է .

ՀԱՄԱՐ. ԽԲ.

*Աչի ինչ հրով յաղեսցի , և ամ ողջակէզ
աղիս յաղեսցի .*

Խրատեալ էր գմեզ ի վերոյ Տ՚ն քրե , թե ապ-
րիլ ոչ կարեմք ի հրոյ գեհենին , եթէ ոչ նո՚ա՛ձե-
լով զցանկութիս մեր՝ մինչ և հատանել զձեռս մեր ,
և ի բաց հանել զոտն և զաչն , զորս մեկնեցի
ՄԱՐԹ. Ե. ԽԹ. Իսկ ահա զայն մեկնէ ՏՀ առա-

ղՆ.տակ Ը. Ժ.

կօք աղն, և ողջակիզիլ. ողջակէզ նշանակէ զմարդբարեպաշտ որ զանձն իւր մատուցանէ պատարագն ԱՀՅ. ԱՀն նշանակէ զիմօրհնուԹիս, զնեղուԹիս, զխաչակրուԹիս որք զանձինս մեր պահեն և չարէ, զոր օրինակ աղն զմիսն պահէ յապականուԹէ. ԱՀպատուիրեմ, ուղ այս էր օրէնն պատարագին, և ողջակիզին, զի աղիւ յաղեսցի; նոյնպէս ԵԹէ կամիցի ոք զանձն իւր մատուցանել ԱՀՅ և պատարագ, պարտ է նմա յաղել աղիւ իմօրհնուԹեաց, և ապաշխարուԹէ; պարտ է նմա զոտն հատանել, զձեռն, և զակն հանել, և զ բաց ընկենուլ յիւրմէ, այսինքն պարտ է նմա հրաժարիլ յամէ ցանկալեաց իւրոց, որք լինին նմա ի դատապարտուԹէ, և ի պատճառս մեղանչելոյ.

Ոմանք զայս և այս մեկնեն յաղագս հրոյն դժոխոց, զոր ՏՐԸ ՅՒ նմանեցուցանէ աղին: քանզի զոր օրինակ աղն զմիսն պահէ յապականուԹէ; նոյնպէս հուրն դժոխային զմարմինս դատապարտելոց ոչ ծախեցէ, այլ զանապականս պահեսցէ, զի տանջիցին և յաւիտեան.

ԺԱ. ԳԼՈՒԽ. Ի.

ՀԱՄԱՌՈՏ.

Որ հաւատասցէ, և մկրտեսցի, կեցցէ.

ԵՒ ՀԱՒԱՍԱՒԿ յաղագս մկրտութեանն հրամայէ Տէր, զի որ ոք զմկրտութիւն ընդունի, նախ հաւատասցէ, և ապա մկրտեսցի: և քանզի ոչ կարէ ոք հաւատալ, եթէ նախ չիցէ աշակերտեալ, զի ըստ առաքելոյն Պօղոսի, հաւատք ի լսելոյ են; վասն այսորիկ հրամայեաց տալ Տէր աւետարանչացն, նախ աշակերտել, և ապա մկրտել, ասելով, աշակերտեցէք զամենայն հեթանոսս, և մկրտեցէք զնոսա. Իսկ նորածինն եղեալ ոչ կարէ աշակերտել; և առանց աշակերտելոյ, հնար չէ հաւատալ; և առանց հաւատալոյ օրէն չէ մկրտել; ուրեմն զնորածինն եղեալ յան արժան չէ մկրտել?

Պատասխան. Կարդն այն և հրաման նախ աշակերտելոյ, և հաւատալոյ, և ապա մկրտելոյ, եդեալ է ի քէն, ոչ վասն նորածին երեխայից, այլ վասն այնոցիկ որք մեծացեալ հասակաւ ժամանեալ են յամս ընտրութեան, և ի կիրառութեան բանին, աշխատեցաց պարտ է արդեօք աշակերտել, և հաւատալ, և ապա ընդունել զմկրտութիւն. Իսկ թէ զնորածինն երեխայսն պարտ և իւր եղե մկրտել, ունիմք յայլ ուրեք զսորայդ հրաման ի Տէրէ, յորժամ վասն ամենայն

կան առ հաստարակ ասէ, ազմէն ամէն ասեմ քեզ, եթէ ոք ոչ ծնանի ի ջրոյ, և ի հոգւոյ, ոչ կարէ մտանել յարքայութիւն աստ.

Բայց դիտուք թէ աշակերտիլ և հաւատալ պարտ ինչ է և երեխայից որք դան ի մկրտութիւն, ասեմ ես թէ նք, նախ քան զմկրտիլ աշակերտին նոքա և հաւատան հաւատով ինքեանց, որ փոխանակ նոցա առնէ զհամարձակ դաւանութիւն հաւատոյ. ազատել երեխայ եկեալ ի մկրտութիւն հաւատայ և հաւատով մօրն իւրոյ որ եկեղեցւոյ, որ յերկնել իւրում զորդիս իւր միաբանդամ ծննդեամբ կենդանարար աւազանին, հաւատով իւրով լցուցանէ զպակասութիւն հաւատոցն, և հաւատն մօր համարի որդւոյ յարդարութիւն. քանզի եթէ մինչ ոչ կարէաք մեք մեղանչել անձամբ մերով, համարեցաւ մեզ ի մեղք անօրէնութիւն նախահօր մերոյ ազդմայ; որչափ և առաւել, մինչ ոչ կարեմք անձամբ մերովք հաւատալ ի մկրտութիւն, համարեսցի մեզ հաւատն մօր մերոյ որ եկեղեցւոյ.

ազուարկեա. Բազումք հաւատացին և մկրտեցան, որք ոչ կեցին, այլ դաւաճարտեցան; ապա ի սորա ասէ քէ թէ որ հաւատասցէ, և մկրտեսցի, կեցցէ?

Պատասխ. Օկեանոս խոստմնայ Տէր այնոցիկ որք հաւատան կենդանի հաւատով; որք զվարս ցուցանեն հաւատոց իւրեանց հաւատիմատս; զի ոչ ասէ Տակօբ ազուաքեալ, ի գործս արդարանայ մարդ, և ոչ ի հաւատոց միայն. իսկ որ հաւատայ մեռեալ և անպտուղ հաւատով; որ հաւատայ, և զդիւս ունի հաւատոց իւրոց հակառակս; որ հաւատայ, և վնասակար; և կենցաղավարն անասնաբար այն-

գլ. ե. նշ.

այնպիսի ոչ հաւատոյ հաւատալ, բայց կեղծաւոր է, որ շրթամբք պաշտէ զԱՀ, և սիրտ նր հեռի է յԱՀ: ուստի ոչ ինչ են զգուշանք եթէ նա ոչ կեայ, բայց յաւէտ սառանայ զհոգի յաւիտենական.

ՀԱՒԱՐԱՐ. Ի. Է.

Ելանէք այսոցիկ որք հաւատան երեսից
գիհեա այսոցիկ; յանուն իմ դեւս
հանցեն ....

ՈՒԸ ինչ գոյանել այսօր զհաւատացեալն որ ոչ առնոյցէ զիշխանս զայնոսիկ? Հաղիւ գտցես ի բիւրոց և զմի. աշա ինչ, պակասեցաւ Թերևս յաշխարհէ հաւատն քո?

Պատասխ. ՈՉ պակասեցաւ, այլ զօրացաւ, և ի ծագաց երկրի մինչև ի ծագս նր կարդան այսօր սիմ աղէք զանուն ԱՏՒՆ. սակայն ոչ ամենեքեան առնեն զիշխանս զորս առնէին հաւատացեալքն ի սկզբանէ նկեղեցւոյն վր պատճառաց այսոցիկ.

Առաջին. քր ոչ խոստացաւ տալ հեռաքանչիւր ումեք, և հաւատացելոյ զիշխանութիւն առնել զինչս, բայց միայն ումանց և ոչ: նոկ այժմ և ոչ պակասին, և ոչ պակասեսցին այսու հետև մինչև ցկատարած աքանչելագործ մարդիկ և առաքեալք հաւատոյ, և ի պարծանս եկեղեցւոյ.

Երկր. քր ոչ խոստացաւ զոյն հրաշագործ իշխանութիւն տալ յամ յամանակս, և յամ տեղիս, բայց միայն ուր, և յորժամ պէտք ինչ եղիցին նշանաց վր հաստատութիւն հաւատոյ. Աշա ուրեմն ուր արնանացեալ կայ անխախտ և անսասան հաւատն քր, ինչ

ինչ զարմանք են եթէ անդ ոչ լինին այնքան նշանք, որքան լինէին յաւուրս նորատունկ, և դեռաբոյս եկեղեցւոյ.

Երդ. Հրաշագործ մարդկան ոչ տայ քո առնել զամ նշանսն, բայց տայ միւմ առնել զայլս, և զայլս միւսում, ոյք ասէ Պօղոս Թէ, ուժեաց ի հոգւոյն տոքեալ է բան իմաստութեան, այլում բան գիտութեան ..... նա և ի սկզբանէ եկեղեցւոյն սովորական ինչ էր հաւատացելոց խօսել զլեզուս, և հանել զդեւս, թէպէտ տոքեալ չէր նոյ իշխանութիւն ի մէնէ զայլ սքանչելիս գործել:

Կորնթ. ա. գլ. ժբ.

ՀԱՒՄԱՐ. ԻԹ.

Համբարձաւ յերկինս, նստաւ ընդ աջմէ հօր.

Երբէք էհան Յս զաշակերտս իւր ի լեառն ձիթենեաց, և բաղում ողորմ հայր եառ որպէսզի իւրոց գիտաժարական ողջոյն, ամբարձեալ զձեռս իւր օրհնեաց զնս, և եղև զի յօրհնել նմա զնս, մեկնեցաւ ի նոցանէ, և վերացաւ յերկինս.

Հարցանեմ. Ի համբարձնալն Յի զինչ համբառնաւ?

Պատասխ. ոչ համբարձաւ էնճութեամբ, զի էնճութեամբ ներկայ գտանին յամէն տեղիս, և զերկինս և զերկիր լցուցանէ. ոչ ասի վերանալ ոչ կարէ, և ոչ ընդանել; ոչ մերձենալ, և ոչ հեռանալ, և ոչ փոխել ի տեղւոջէ ի տեղ. այլ ասի յերկինս համբարձաւ այն բնութեամբ որ առաջագոյն ոչ էր յերկինս, այսինքն մարդկային բնութեամբ:

Հար

Հարցանես. Ուրեմն քի մարդուն այլ եւս ոչ է ընդ մեզ յաշխարհիս յայսմիկ ?

Պատասխ. Ոչ է ընդ մեզ շօշափելն ձեռօք, եւ տեսանելն մարմնոյ աչօք, ոյք եսկ էր առաջ քան զհամբառնալ : բայց անտեսանելապէս, եւ անեղեռնաբար, եւ անշօշափապէս ընդ մեզ է, եւ ընդ մեզ միշտ եղիցի ի յոբ հաղորդութեանն մարմնով, եւ հոգւով միաչէ ի կատարած, ոյք ասէ Տէր ինքնին, Հաւատասիկ ես ընդ ձեզ եմ զամ աւուրս մինչէ ի կատարած աշխարհի. Մատթ. ԻԸ. Ի.

Հարցանես. Օի արդ ասէ Հրեշտականին Թէ քո նստաւ ; նստեալ էրդ ձգտապարտիչն ?

Պատասխ. Քո ասի նստիլ, առ ի ցուցանել Թէ ելիցն աշխատանաց եւ վաստակոց բազմերկ կենցաղոյս այսորիկ, հանդչի յերկինս անվրդով եւ անզբաղ խաղաղութեբ. Ոչ ել ասի նստիլ որ նշանակէ զդաստողական իշխանութիւն քի, և զանսասան հանդարտութիւն Թագաւորութեբ, և աթոռոյն նր.

Հարցանես. Ընդ էր ասի քո նստիլ ընդ աջմէ հօր ; ունիցի Թերեւս հայր Հղծ զաջ և զձախ ?

Պատասխ. Հայր Հղծ անմարմին է, աջ և ձախ չունի : բայց ասի քո նստիլ ընդ աջմէ հօր, առ ի ցուցանել Թէ փառօք և իշխանութբ հաւասար է հօր իւրում : զոր օրինակ եթէ նստիցի ոք ընդ աջմէ իմմէ, նստի նա ինձ հաւասար ; ոչ ես առաջ քան զնա, և ոչ նա իմ զինէ.

Հարցանես. Օայն հաւասարութիւն փառացդ ունի քո ըստ որում է Հղծ, կամ և ըստ որում է մարդ ?

Պատասխ. Քո ըստ որում է Հղծ, հաւասար է արդեօք հօր իւրում փառօք և իշխանութբ, զի է նա հօր էակից, բնութենակից, և նման յաւել : ուս-

Տօհան. ԺԵ. Ժ.

ան ասէ ցհայր , որ ինչ նմ է ամ ըո է ; և որ ինչ ըո է , այն նմ է . Հաւաւել առեմ Թէ ըո և ըստ որում է մարդ , կերպիւ ինչ հաւասար է հօր միաւորք և նմանութեբ ; ոչ Թէ մարդկութեի ըի յինչեանէ ունիցի զայն հաւասարութեի , քանզի ոչնմ զիա ան անձնաւորական միաւորութեբ , որ մարմնոյն ըի առ անդ նամիլ , ուր նամեալ է որդի : զոր օրինակ յորում աՀաւոյն նամն ծնեալ Թոռաւոր , և նոյն աՀաւոյն նամն , և և նոյն միաւոր կայ զոյդ ընդ նմա ծնեալն հանդերձն զոր զգեցեալ .

ԿԵՏ ՀՅ.

COM-

COMMENTARIUS
IN
EVANGELIUM
SECUNDUM LUCAM.

ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆ
ԱՒԵՏԱՐԱՆԻՆ.
ԸՍՏ ՂՈՒԿԱՍԻ.

ՂՈՒԿԱՍ պատկերահան և քժիշկ Անտիոքացի յետ յարութեանն Տեառն մերոյ Յի քի եկն ի հաւատս քարոզութեամբ Պօղոսի Առաքելոյն, և յարեցաւ ի նա յամ Քառասարկին Նր. Յետոյ յամի Տեառն 59. մինչդեռ շրջէր Ղուկաս ընդ Ա քայիայ երկիրն,

յուսադէն դրեաց զԱՀեռաւրանն եւ, ոյժ եսկ լսէաւլ էր նը ի Պօղոսէ, և յայլ ազուաքելոց և աշակերտաց ՍՐՆ, և յինքենէ եսկ Մարիամայ կուսին; քանզի ոչ կարաց յայլմէ ումեքէ, բայց միայն ի Մարիամայ լսել զորս գրէ յաղագս յղացման, և ծննդեան Յօհաննու մկրտչին; յաղագս աւետեաց հրեշտակապետին; և յաղագս մարդացման բանին ԱՅ.

Յետ այսորիկ, յամի ՍՐՆ 61. գրեաց Ղուկաս Տունաց բարբառով զգերս գործոց Ազուաքելոց, որ է պատմութիւն անցից որք անցին ընդ դեռաձին եկեղեցւոյն, երկայնութիւբ ամաց 27. ի համբարձմանէ անտի ՍՐՆ, մինչև յաւուրքին բանտարգելութեն Պօղոսի ի քաղաքին Հռօմայ; յորժամ հրաժարեալ Ղուկասու ի Պօղոսէ, դարձաւ ի Տունաց երկիրն, ուր և վճռ անուճան Տէր նահատակեցաւ ի փառս քաղաքին ԱՀէյեցւոց. Ի առնլեան զոր եառս էղեկիել մարդարէ, նախանձեացաւ Ղուկաս հերսարարնաւ Էղէն, վճ այսորիկ զի ԱՀեռաւրանն եւրոյ զսկիզբն առնէ և պատարագէն Զաքարիայ քահանային.

ԳԼՈՒԽ. Ա.

ՀԱՄԱՌ.

Եւ եղեւ յաւուրս հերովդէի արքային հրէ-
աստանի, քահանայ ոմն, անուն Ովա
բարեա ի դասակարգէ աբիայ ....

ԹԷՊԵՏ ղեւտացիք ամենեքեան լիո՛ ազբեալը էին ի սպասն, և ի պաշտուձին աշ՛; սակայն ոչ պատահանէը առ ամենեսեան անխտիր քահանայանալ, բայց միայն առ որդիսն աշհարոնի. իսկ ի շրջին ժամանակաց այնքան բազմացան աշհարոնի որդիքն, մինչ զի Տաւուտ դ-աւ-Թէ պատառ եղեւ բաժանել զնո՛ ի տոհմս, կամ ի դասակարգս = նդ. ղոյս զաւոյց դ-աւ-Թ ըստ վիճակի նո՛ քահանայապործել իւրաքանչիւր ըստ իւրում կարգի, և ել վիճակն ուՔերդ աշբիայ; և ի դասակարգէ նո՛ եղեւ Յաքարիայ հայր Յօհաննու մկրտչին.

ՅՈւրեմն երբեմն էհաս ժամանակ դասակարգին աշբիայ քահանայանալոյ, արկին զվիճակ, որք ի դասակարգէ անտի էին, Թէ ո՞ր ի նո՛ին արկցէ զխունկն ի տանն աշ՛, և ել վիճակ Յաքարիայ. Զորք էին պաշտուձունք քահանայիցն = ա. մատուցանել զպատարագ = բ. լուցանել զղապատերս : գ. վերատեսուչ լինել ի վր հացից աղաջադրուՔէ : դ. արկանել զխունկն.

ՀԱՄԱՐ. Ժ.

Եւ ասէ Օաքարիա ցհրեշտակն, և նմա դնատացեց զայդ?

ձանձն ոբ հարքն, Թէ խնդրելով Օաքարիայ զնշան ինչ ի հրեշտակէ, մեղաւ զրկեղն Թերահաւատութեբ; քանզի այնպէս համարէբ Թէ անհնարին ինչ էբ ձէյ բանալ զփակեալ արգանան Եղիսաբեթի: որոյ յաղագաւ հարաւ առ ժամայն կուրութեբ, և պատիժն Թերահաւատութեբ նւրոյ.

ձուարկես. ՊՒրեմն նոյնպէս և մեղաւ Մարիամ ձճածնին, յորժամ էհարց զաւետաբեբ հրեշտակին, Օնարդ լինիցի ինձ զայդ?

Պատասխ. Քաւ լինի զայն հայհոյել. հարցանէ Մարիամ զհրեշտակին, ոչ տարակուսեալ ի վր ամենակարողութեբ ձէյ; բայց խնդրէ զի արդ լինիցի այն? մի Թէ ընդ ձնաւս կուսութեբ նւրոյ, կամ Թէ ոչ? քանզի լաւ և նա համարէբ անԹառամ պահել զծաղիկ նւրոյ կուսութեբ, քան անկուսացեալ մայրն ձէյ լինել.

ՀԱՄԱՐ. ԻԱ.

ձուաքեցաւ էգաբրիէլ հրեշտակ յձէյ ...

Եղև ձնեառեալ օրն սկիզբն ամ մեծութեբ Յնքն; եղև սկիզբն ամ մեծութեբ ձճածնին = եղև սկիզբն մերոյ փրկութեբ. ընդ հաւանիլն Մարիամու ողջունն հրեշտակին, միաւորեցաւ առ ժամայն քն մարդութեն ընդ անձին բանին ձէյ, և եղև

քն

քո, ՀՅ ոսկի, որ է սկիզբն և պատճառ ամ մեծութեց նը. Դ՚ել, նոյն ժամայն յղացաւ ՍՏը մեր Տն քո, ի հուսական արգանատն հՀճածնին, և սկսաւ Մարիամ մայր լինել ՀՅ, որ է սկիզբն և պատճառ ամ մեծութեց նը. Դ՚ել, նոյն ժամայն դեռասահեղծ մարդկութի Յն սկսաւ բարեխօս լինել ի ս մեր առ ՀՀ, և զանձն նւր մատուցանել ամ նահատակ պատարագ հօր երկնաւորն, ի փրկութե աշխարհիս; և այն եղև սկիզբն մերոյ փրկութե ուրեմն

Հաւանեալ Եւայի
Օձակերպ հրեշտակին
Ի խորոյս զազդ մարդկան.
Հաւանեալ ՀՀճածնի
Ի աբրնիելեան ողջունի
Սկիզբն արար փրկութե.

Իբրև ասաց Մարիամ ցհրեշտակն, ՀՀհաւասիկ կամ աղախին ՏՀն, եղիցի ինձ ըստ բանի քում, կատարեցան առ Յամայն, և ի միասին չորեք սքանչելի բանք այսօրիկ; ա. ի մաքրապուճէ արինէ Մարիամա կուսին կազմեաց հոգի ևբ զմարմին քի, ոչ հեռասայր, ոչ մանն առ մանն, ոչ կազմին, և կերպաւորին մարմինք մեր, երկարութե: ե. աւուրց, եթէ արուիցէ. կամ երկարութե աւուրց. Ճ. եթէ իցէ էգ; բայց կազմեաց զնա կատարեալ, և ամբողջ ի մէմ կամ կնատում Յամանակի. բ. Նոյն Յամայն յաստեղծ ՀՀճ յոչընչէ զբանական հոգի, և եհեղ ի նա զդանձն անապատ ևբութե, զկատութե, սոի շնորհաց և պարգևաց հոգւոյն ևբոյ: գ. Նոյն Յամայն միաւորեցաւ այն հոգի ընդ մարմնոյն ընդ այսմիկ, ուստի եղև մարդ կատարեալ ի հոգւոյ և ի մար-

մնոյ

ճոյ ընդ միմեանս միաւորելոց : Ը. բանն ձեզ զանձն իւր անիծապիւ, և ևսկ զձեզայնն ընդունել իւր միջնորդաբար միաւորեաց ընդ այն հոգւոյն, և ընդ այն մարմնոյն, անքակ և անխզելի միաւորութիւք, ուստի եղև ձեզաստղդ Տէր քրիստոս կատարեալ ձեզ, և կատարեալ մարդ, յերկուս բնութեց ձեզ այսոյ, և մարդկայնոյ անխառնապիւ և անշփոթաբար միաւորելոց ի մի դէմ, և ի մի անձն բանին ձեզ. Չեառնէ թէ հասանըզթացան արդեօք հայր, և հոգի սբ ի մարդացումն բանին, սակայն նք ոչ եղեն մարդ, բայց մարդ եղև մի և եթբանն; քանզի մարդացումն եղև անմիջապիւ, ոչ ըստ բնութե, որ մի և նոյն ի յերկոս անձինս; բայց եղև անմիջապիւ ըստ անձին բանին, որ այլ ի քան զանձն հօր, և այլ քան զանձն հոգւոյն սբոյ.

ՀԱՄԱՐ. ԽԱԶ.

Իբրև լուաւ զողջոյն Մարիամու Եղիսաբէթ ....

Իբրև եմուտ Մարիամ ի տունն Զաքարիայ, և եղև ձայն ողջունն նր յականջս Եղիսաբէթի, Յօհաննէս վեցամսեայ, չնորհօք առաքինիկայ մանկանն Տեառն, սկսաւ վազել բանիւ նորով, և ծանեալ զիջ հնչէն նր խաղաց ցնծալով վն գալստեան նր; հաւատաւոց ի նա, սիրեաց զնա, երկնրեպատ նմա, և ընկալաւ զարդարացուցիչ չնորհն, որով անդաստին յորոմայնէ մօր սբեցաւ ի սկզբնական մեղաց, լցաւ աստ պարգևօքն հոգւոյն սբոյ, և կացուցաւ կատարիա, և նախընթաց Մեսիային. Ւլն այսորիկ սբ

եղե

ելիցեն ոք ոչ կատարել երբեք զաւօնն ծննդեան այլ եթող, զի նք ծնանին ի մեղս, սակայն կատարէ զաւօնն ծննդեան Յօհաննու սկսաչէն, զի ծնաւ նա անմեղ ծննդեամբ, և ի չնորհս էՀ. Եկաց սմա րիամ ի տանն Օաքարիայ զերիս ամիսս, մինչև ծնաւ Յօհաննէս, և զկնի ծննդեան նր, դարձաւ ի տուն իւր. Յետոյ երբև անցին ամք երկու ի ծննդենէ Յօհաննու, և հրամայեաց Հերովդէս կոտորել զմանկունսն; երկուցեալ Եղնսաբէթ ի սատակ արքային, էառ զմանուկն, և փախեաւ յանապատ, և յետ աւուրց. ես. անդ մեռաւ. Իսկ Յօհաննէս էր յանապատի մինչև ցամ երեսնեցդ; և երեսնամեայ ելեալ յանապատէ անտի, սկսաւ սկսել, և քարոզել, և պատրաստել ճանապարհ ՏՐՆ. Նոյնպէս և ինչպէս Տր եկաց անծանօթ ի մարդկանէ զամս երեսուն, քանզի այս էր սովորութեն հրէից, զի մի առնիցէ ոք զպաշտօն վարդապետի, կամ ամրապրելի, մինչ չէ էր երեսնամեայ հասակաւ.

ԳԼՈՒԽ. Բ.

ՀԱՄԱՌ.Ե.

Եւ ծնաւ զորդին իւր զանդրանիկ.

Ի սկզբանէ արարածոց, յամի 4052.
Յաշխարհաւեր ջրհեղեղէն, յամի 2396.
Ի կոչմանէն Աբրահամու, յամի 1944.
Յելից Եբրայեցւոց յեդիպառոսէ, յամի 1508.
Ի սկզբանէ Թագաւորութեն հրէից, յամի 1090.
Յետ կառուցանելոյն տաճարին Սողոմոնի, յամի 1029.
Ի հիմնարկութէ Հռոմ քաղաքին, յամի 750.
Յետ դերութեն Բաբելացւոց, և աւերման Թագաւորութեն հրէից յամի 617.
Թագաւորութեն Օգոստոսի կայսեր, յամի 42.

Մինչ դեռ վայելէր աշխարհ բոլոր զհաղաղութէ մեծ; ի հանդստեան հէս դնէրեն, ըստ մեր Տ՚ն քն միանձնաւոր էձ, մնաց ին հօր յաւիտենականի, զինն ամիս կացեալ ի հուսկան աղգանաի Մարիամու; որ նախ քան զյաւիտեանս ըստ էձայնն բնութէ ծնեալ էր և հօրն էձ անհայր, ըստ մարդկայնն բնութէ ծնաւ ի Մարիամայ միշտ կուսէն անհայր.

Եւ անկարծակի եղեւ ընդ հրեշտակին
ընդ այնմիկ , բազմութիւն զօրաց
երկնաւորաց .

Յորժամ արար աշխ զինեալ դասս հրեշտակաց , յայտնեաց նոցա զխորհուրդն մարդացման բանին Աստուծոյ , և զառաքելոցն միաւորութիւն աշխարհին ընդ երկինս ; և եառ նոցա հրամայել խնամարհել առաջի աշխատանդ Տեառն քրիստոսի , և երկիր պագանել նմա . բազում ի նոցանէ ապստամբեցան յաշխ , քանզի խնամ ինչ Թուխար նոցա , թէ հրեշտակային դերադասագոյն էսութիւն խոնարհեցան , և երկիրպագու անկանին առաջի նոր ասատադոյն էսութիւն մարդկայնոյ . Բայց նշ ընկալան առ Ժամանակ զպատիժն հպարտութիւն իւրեանց , և յերկնից անտի , զահավիժ հռսեցան ի դժոխս . Իսկ այսոքիկ որք կացին հնազանդք հրամանին աշխ , ի ծնանիլն Տեառն քրիստոսի , ելիեալ ի բարձանց երկնապատին նոր ծածկին մանկանն , աղաղակելով և ձայն մեծ , փառք ի բարձունս աշխ ..... աշխ ի զոր ասէ պօղոս առաքեալ թէ յորժամ միւսանգամ մուծանէ աշխ զանդրանիկն յաշխարհ , ասէ , երկրպագեսցեն նմա ամ հրեշտակք աշխ . Եբր. ա. ե.

ՀԱՄԱՐ. Ի-Է.

Աշխն ցմիմեանս հոմիւքն .....

Հարցանես . Ընդ էր հրեշտակք զծնունդն քրիստոսի

աւետարանեն, ոչ նախ հլմանայ, և Թադաւորայ հրէաստանին, բայց յաւետ հովիւաց և աղքատաց ։

Պատասխ. աշո ն խրատել զմեզ Թէ մեծութիք, և փառթամութիք աշխարհիս ոչ ինչ են և պիղծ առաջի աշ։ և քանզի քո այսու հետև երանի տալոց էր աղքատաց, և վայ ասելոց էր մեծատանց, պարտ էր նմա նախ հաստատել օրինակաւ, զոր առ ապա ուսուցանելոց էր բերանով. Զհիլ առաջ հովիւաց յայտնել պարտ էր զծնունդն փրկչին, զի նա էր հովիւ քաջ որ եկեալ էր զանձն նուր դնել ի վր ոչ խաղաց նուրոց.

Սբն աւգուստինոս ասէ Թէ հօտն ոչխարաց նշանակէ զժողովուրդս քրիստոնէից որք են հօտ ընտիր քաջ հովիւին Յն քի. Զաւետ յորում մակաղել հանդիպին ոչխարք այնոքիկ է նք եկեղեցի յորում արած է զնա Յն փափուկ արօտիւք մարմնոյ և արեան նուրոյ, և ողջմիտ վարդապետուԹէ բանին. Զ եղեգն նշանակէ զժամանակն կենցաղոյս այսոքիկ, յորում շրջիմք յաղջամղջին հաւատոյ, և ի խաւարն անդիտուԹէ և մեղաց, մինչև ծագեսցէ մեզ անստուերն լոյս փառաց արքայուԹէ. Հովիւք նշանակին զվարդապետս և ղբահանայն զորս կացոյց աՀ վերատեսուչս ժողովրդեան նուրոյ, այն քուն ակամբն պահել գնա ի պատրանաց բանսարկուին, որ երբեմն զդայլ յաւիշտակող շրջի միշտ, և խնդրէ ցրուել զքրիստոնեական հօտն.

Իբրև լցան աւուրք ութ Թլփատել զնա .....

Օտն բազում առաջ քան զլինելն ազգին հրէից, հրաման Թլփատութեան տուեալ յաշխ աշբրահամու իբրև զնշան ինչ որ զղաւականն նոր մեկնէր, և ի բաց որոշէր ի հեթանոսաց : ուստի երկարութիւ : ամաց, զորս յանապատն պանդխտեցան որդիքն իլի, լռեաց Թլփատութիւն ի նոյն, վասն չլինելոյ հեթանոսաց յանապատն անդ. Բայց իբրև մանն յերկիրն քանանացւոց, և սկսան խաւնիլ միւսանգամ ընդ այլազգիսն, վերստին հաստատեցաւ ի մէջն նոյն Թլփատութիւն.

Յետոյ հրէայք, որք բաց ի Թլփատութիւն ունէին և սկզբանէ զայլ ինչ աւարտողութիւն արտաքին, որով բաւեալ լինէր սկզբնական մեղքն, խորհուրդ արա բեալ ընդ միմեանս յայն միաբանեցան, զի ի կիր ոչ արկանիցեն այսու հետէ և ընդունմն սկզբնական մեղաց այլ ինչ աւարտողութիւն արտաքին, բաց ի Թլփատութիւն, և եղև զի Թլփատութիւն, որ և ժամանակէ անտի աշխարհամուտ եղեալ էր լոկ ինչ նշան զանազանիչ ժողովրդեան աշխ, և հեթանոսաց, սկսաւ լինել և աւ մեղսահալած խորհուրդ հինն օրինացն, որով ընդունէր սկզբնական մեղքն, զոր օրինակ ընդն այսօր ի մէջ քրիստոնէից, և ձեռն մկրտութիւն,

Քի պարտ չէր ընդունել զԹլփատութիւն, վասն չը գիտ պատճառաց այսոցիկ: ա. ինքնին Տեառն օրինադիր էր; նա տուեալ էր ժողովրդեան նշոյս զհրաման, և զօրէնն Թլփատութիւն; ապա ազատ էր և ընդա-

Ձան

Ծննդ. ԺԷ. Ի.

նակ ի նմանէ ; քանզի օրինադիցն օրինօքն ոչ կապին :
Ը. Թլփատութեն նշան էր որոշիչ ժողովրդեան աշխ ի
հնձանասաց . նոսկ քրս դրուն էր ժողովրդեան նուագ,
հրէից , և հնձանասաց ատէր , և եկեալ էր ջերկր-
սնեան աղգս կոչել , և խառնել զնս ընդ միմեանս ի
մի հօտ , և ի մի ժողովուրդ . գ. Թլփատութեն խոր-
հուրդ էր հալածիչ սկզբնական մեղաց : նոսկ քրս ան-
մեղ էր , որ նբոց , քաւիչ մեղաց աշխարհի : դ. Օր
էնքն Թլփատութեն եդեալ էր յաշխ , վր այնոցիկ որք
ծնանել էին սերմնաւոր ծննդեամբ : կին ոք , ասէ
պօղն , եթէ սերմն առցէ , և ծնանիցի արու , յաւ-
ուրն ութերորդի Թլփատեսցէ զմարմին անթլփատ-
ութեն նր : նոսկ ծնունդն քրի ի Մարիամայ կուսէն
անսերմ ծնունդն էր ; ապա վր նր եղեալ չէր օր
էնքն Թլփատութեն .

ղկ. ատաւ. ԺԲ. Ը.

Սակայն կամեցաւ Տ Թլփատիլ , նախ զի մի
դնոյն զդայթադղութեն ննչ առաջի հրէից , որք ոչ
դիտէին զխորհուրդն ծննդեան նր ; բայց ունէին զնա
նբոնւ զայլ ամ մանկունս , և դայթադղէին յոյժ
եթէ զանցառնէր զօրինօքն Թլփատութեն . դ. Կա-
մեցաւ Տ Թլփատիլ , զի նախ ուսուցանիցէ զոր-
ծով , զոր յետոյ ուսուցանելոց էր բերանով , թէ ոչ
եկեալ էր զօրէնս լուծանել , այլ լնուլ . դ. Կա-
մեցաւ Թլփատիլ , զի տայցէ մեզ զգերապայծառ
օրինակ խոնարհութեն , ունայնացուցանելով զանձն
նր մինչև եղիկլ նբոն զմի ոք ի մեղաւորաց ; բայց
հայր ամենակալ առաւել բարձրացոյց զնա , տալով
նմա զանուն Տիտուսի , զանուն որ ի վեր է
քան զամ անուն , զի յանուն Յի ամ ծունր կրկնես-
ցի երկնաւորաց , և երկրաւորաց , և սանդարամե-
տականաց .

վ՝ելիսպ. Ը. ժ.

Հաւ

ՀԱՄԱՐ ԻԲ.

Եւ նբրև լցան աւուրք սբուԹե նը ....

Ի պարզ նմացուածն խորհրդոյն սբուԹե ձեծանին, պարտ է գիտել զերկու օրէնսն եդեալս յաշխ, մինն վն սբուԹե ծննդական կնոջ : միւսն վն մանուկանելոյ աշխ զնաւածին անդրանիկ . Յաղագս առաջնոյ օրինին այսպէս ասէ ՏՐ , կին ոբ ենէ զսերմն առցէ , և ծնանիցի զարու , պիղծ լիցի Է. օր , և զերեսուն և զերիս աւուրս նստցի ի վն սբոյ արեան իւրոյ ; և ի սբուԹե ոմի մտցէ , մինչև լցին աւուրք սբուԹե նը . Իսկ յաւուրն սբուԹե իւրոյ ղկնատանի պարտական էր ածել զդառն ասելով յողջակէզ , կամ Ա. Է. կամ ենէ բաւական չէր զդառն մատուցանել , ապա խնդակ գառինն առնէր զերկուս տատրակս , կամ զերկուս ձագս աղաւնեաց , զմինն յողջակէզ ; և զմիւսն վն մեղաց .

Յետքեանց նոկ բանիցն օրինին այնորիկ յայտնի է , Թէ զհրաման սբուԹե կատարել պարտ էր այնմիայն կանանց , որք առեալ զսերմն ծնանել էին զոր գի . ուստի յայտնապէս հետևի Թէ ամրիամ աշծածնին պարտական չէր զայն օրէնն պահել , քան զի յղացեալ էր և ծնեալ զորդին իւր անցանկ յղացմամբ , և անսերմ ծննդեամբ : ապա ասէ ի հետևել որդւոյն իւրոյ , որ Թիպէտ սբ էր և անմեղ , ուծայնացուցեալ էր զանձն իւր , մինչև Թլփատիլ ընդ մեղաւորս ; կատեցաւ նա ամրիամ , Թիպէտ անբիծ և անարատ կոյս , զանձն իւր ուծայնացուցանել մինչև սբիլ ի տաճարին , եբրև զմի ի պիղծ և անկուսացեալ կանանց . ամենայն ամրիամ զոյգ

աղ-

աղաչենայ, քանզի վա՜յ աղքատութե՜ն եւրոյ բաւական չէր զդառն մատուցանել. Յետոյ առ ինչ էր մատուցումն գառինն տալոյն, մինչ մատուցանէր ամրիսամ ղբառաւնօրեայ փափուկ գառն աշխ որ բառնայ զմեղս աշխարհի.

Հարցանեա. Գարտաւական հոգին Աերեւս ծննդական զրխատոնեայ կանայքն պահել զօրէնս սբութե՜ն, եւ գաւուրս ե՞ս. չմտանել յեկեղեցին աշխ?

Պատասխ. Օհրէական աղտեղութե՜նն ի բաց եբարձ Քրս, յորմէ՞ս հաստատեալ զնոր օրէնսն: ուրեմն եթէ կին քրիստոնեայ հրէական խղճահարութե՜ն զօրէնս սբութե՜ն պահեսցէ, մահուաչափ մեղանչ է, եւ ընդ անիծեալ է, դի որք մի անգամ ի գործոց օրինացն են, ասէ Պօղոս աղաքեալ, ընդ անիծեալ են. Նոյն օրէնքն որ արուա՜ծքին կնոջ հրամայէր: ես. օր պիղծ ծնալ ի վի արեան եւրոյ, հրամայէր եւս եդածին կնոջ ի նոյն պղծութե՜ն արեան մնալ զաւուրս ութսուն; զօրէնս եդածին կնոջ ոչ պահեն քրիստոնեայ կանայքն, զօրէնս արուա՜ծքի ընդ էր պահեսցեն? Երթեալ ուրեմն կին ծննդական, որքան կանուխ կարասցէ, երթեալ ի տունն աշխ; սբեսցէ, ոչ զմարմին ի հրէական պղծութե՜ն որ ոչ է ինչ, բայց սբեսցէ զհոգին ի պղծութե՜ն մեղաց ի Հեռն խոստովանութե՜ն, եւ վա՜յ աշխատուբ զաւակին տայցէ զխառս աշխ.

Երկրդ օրէնքն յաղագս մատուցանելոյ աշխ զնախածնին անդրանիկ, այսպէս հրամայէր; սբեա՜ ինչ զամ անդրանիկ նախածնին որ բառնայ զամ արգանա՛, ի մէջ որդւո՜ց ելիցէ, ի մարդոյ, մինչեւ յանասուն. Ըստ այն օրինացն, զնախածնին ի մէջ անասնոց սբեաց զհրէին ի պատարագ աշխ: նոյն եթէ անսբ էր անասուն, փրկէ

Ելից. Յգ. Բ.

փրկէին զնա այլ ինչ գնով ; զոր օրինակ դնաճա-ինն իշոյ փոխանակէին ընդ ոչխարն . Նոյնպէս զանդ-ուա-նիկ մարդոյ , եթէ էր յայգին ղևւէն ծնեալ , կայր նա , և ճայր ստիպէր եալ ի սպանն տանջարկին , և ի պաշ-տուն աշխ ; իսկ եթէ յայգին յայլմէ էր ծնեալ , փր-կէին զնա , և փոխանակէին ընդ արծաթոյ , հինդ սիկղ ըստ գլխոյ : իսկ եդեալ էր այն օրէնքն ի ՄՈՒՀ , զի հրէայք շնորհակալ միշտ լինիցին աշխ , յիշելով թէ զի արդ վն հանելոյ զնս յեգիպտոսէ , էհաս աշխ զամ անդրանիկ եգիպտացւոց , և մարդոյ մինչև յա-նասուն .

Տասացելոցս յայտնի է թէ , որով հետև եդեալ էր այն օրէնքն վն անդրանկաց որք բանային զար-գանտ մօրն իւրեանց , պարտական չէր աւետևին Տն քն զայն օրէնքն պահել , քանզի նա ծնանելով ի մարիամայ կուսէն , զարգանտ նն ոչ եբաց , այլ ինքեաց , և ծնաւ ի տնտանէ առանց ցնծասու ինչ կու-սութե իւրոյ . Բայց վասդ-ապետ բարն ոչխարի առա-ւել զարգանտայդ հասակաւ , զարթուցանէր զմեզ և խոնարհութե , և տակաւին լուիկ բանն աշխ օրինակօք իւրովք աղաղակէր , ՌՈՒԱՐՈՒՔ ՅԻՆԷն զի հեղ եմ , և խոնարհ .

ՀԱՒՄԱՐ. ԼՂ.

Աստ կայ ի դլորուածն , և ի կանդնուածն բազմացն .

Թէպէտ եւն Տն ի կանդնուածն , և ի փրկուածն ամենեցուն ; սակայն բազում դայթագղեալք ի նա կորեան , և եղև քն իբրև զառիթ ինչ կորստեան , և դլորման նց : եղև իբրև վէմ դայթագղուածե առ

որ դնեալ, և հարեալ զոսն, փշրեցան: Եղև երբև
նպաստակ հակառակութեանց, և նեռամարտութեանց նշան,
առ որ հրեայք, և հերձուածողք դեպեցուցին զնե-
ռս հայհոյութեանց երբեմն. Արդեոս ասէ, քո ոչ է
որդի ՀՀ; ահա նեռ մի Թուռնալից միեալ ի քո.
Ենոսոր ասէ, Ես և քո երկու անձինք, երկու որ-
դիք; ահա այլ մի նեռն որով հարեալ քո բաժանի
և դէմս երկուս. Եւսեբէս հայհոյէ թէ ոչ ունի
քո զմարդկայինն բնութիւն; ահա այլ մի նեռ մուխ
չարին որ ի բաց հատանէ ի քէ զմարդկութիւն երբ.
Բայց վայ ամբարշտութեանց մերում! Զոչնութիւնք և
մեք զմարդապետութեան ծերոյն Սիմէոնի, յորժամ ի
ձեռն մեղաց մերոց, երբեմն այնքան որդոյն նեռից
խոցոտեալք զիրևիկէս մեր, և ըստ առաքելոյն Պօղո-
սի, վերստին ի խաչ հանեմք զորդին ՀՀ.

Եբրայ. ե. ը.

ՀԱՄԱՌՈՏ. ԼԷ.

Օր յայտնութեան և բազմաց սրտից խորհուրդք.

Տայտնեցաւ արդեօք դնեաղունչ խորհուրդ զոր
ունէր Տուդայ ի սրտին իւրում, յորժամ մատնեաց
զՏՐ նա ի ձեռս հրէից. Տայտնեցին փարիսե-
ցիքն, ղ-ոլնբքն, և քահանայքն զչար խորհուրդս
որս ցայնքան ժամանակ առագաստեալ ունէին ի
սիրտս նոցանց; յորժամ մատնեցին զՅս հեթանո-
սաց սպանանել զնա. Տայնժամ ընդ անձն ՀՀ ծա-
նին էանց սուրբ հոգեագործ ցաւոյ, մինչ ետես զոր-
դին նոր դանակոծ, արիւնաթաթախ, միշտ սպա-
նեալ, հանեալ ի խաչ.

Հաւ-

ՀԱՄԱՌՈՏ ԽՈՐՀՈՒՐԴ

ՈՐ ԴԻՏԵՒՔ ԵԹԷ Ի ՏԱՆ ՀՕՐ ԵՄՈՅ ՊԱՏՇԱ Է ԻՆՁ ԼԻՆԵԼ ?

Այս ինքն, ոչ դիտեւիք եթէ յիս որք պատկա՛ նին առ միառս հօր եմոյ երկնաւորի, պատշա՛ է ինձ լինել, եւ կատարել զնո՛ ? Օրէն ասէր քաղցրիկ որ՛ դի, ոչ կշտամբելով զմայրն եւր, բայց մխիթարելով զնա, եւ ծանուցանելով նմա, Թէ միւ ինչ պատճառ դաղտ ի նոցէ ճանաչել էր յերուսաղէմ, այս ինքն զի կատարեսցէ զնոս ոմանս միւ որոց առաքեալ էր ի հօրէ երկնաւորէ, որպիսիք էին, ուսուցանել զա՛ դեաս, առնել զնշանս, կոչել զաշակերտս, փրկել զկորուսեալս, հատուցանել զնոր օրէնսն : զորպիսիս գործս առնէր քրիստոս, ոչ եբրեւ լոկ ինչ մարդ, այլ եբրեւ փրկիչ աշխարհի ; եւ ի գործս յայտնութեան պարտ էր նմա հայիլ, ոչ ի կամս մարիամու մօր եւրոյ, բայց ի կամս հօր երկնաւորի. Յաղագս այնպիսի գործոյ ասէ յայլ ուրեք ցմայր եւր, զի կայ իմ և քո կին դու ? Այսինքն, զնշանս յինէն զինչ խնդրես, մինչ չեւ հասեալ է ժամանակ սահմանեցեալ ի հօրէ նմանէ ? Եւ դէմ, ոչ է իմ մայր, կամ եղբարք ? Իբր Թէ ասէր, մինչ գործեմ ես զգործս զոր հրամա՛ յեաց ինձ հայր իմ առնել, ոչ խնայեմ ի մայր, կամ յեղբարս իմ, բայց յայն միայն զի կատարեցից զկամս այնորնկ որ առաքեաց զիս.

Եւ Տ՚ զարդանայր նմաստութիւնէ և չնորհօք .

Ասէ մեզ Տ՚ քո ըստ ոտում էղեծ էր , ոչ կարէր զարդանալ նմաստութիւնէ և չնորհօք ; քանզի էր նա ինքնին նսկ նմաստութիւն անեղ , և առ՚օղ աւ՚ չնորհայ . ղՀել ըստ ոտում էր մարդ , ոչ կարէր աչել նմաստութիւնէ , և զարդանալ չնորհօք ; քանզի ի ժամանակէ անտի անմնաւորական միաւորութիւնէ լցաւ հոգի քի աւ՚ չնորհօք , և առ՚աւ նմա նմաստութիւն անչափ . Ղպա դի արդ ասէ Ղւետարանչն Թէ քո՚ զարդանայր նմաստութիւնէ և չնորհօք ?

Ղղ. Ե. Ե.

Պատասխան . Ծանապարհ ի քո՚ զերկու կերպիւ նմաստութիւն և չնորհն : մին էր նմաստութիւն և չնորհն անանական և ներհեղական , զոր , ի Հեռն անմնաւորական միաւորութիւնէ ունէր հոգի քի ի վէր քան զամ չափ : ուստի պօղոս ասէ Թէ , ի քո՚ Տ՚ աւ՚ զանձ նմաստութիւնէ , և դիտութիւնէ ծածկեալ կան : այնպիսի նմաստութիւն և չնորհօք ոչ զարդանայր Տ՚ և զարդանալ ոչ կարէր . սիեսն էր նմաստութիւն տրնական , և գործադրիչ չնորհն , որով քո՚ ասէ զարդանալ , քանզի ոչչափ առաւել մեծանայր հասանիւ և առօք , այնչափ առաւել յայտնէր դիմաստութիւն իւր , և ցուցանէր զծածկեալ չնորհն , ի Հեռն գործոց զոր առնէր առաքի էՀ՚ , և մարդկան .

գլուխ. գ.

հաւմազր. ե.

աշխ հոդք լցցին, և սիմ լերինք և բլուրք խոնարհեցին ....

ՅՈՀԱՆՆԷՍ է հոդք, և լնանել հոդոց? Եւ ղինչ նշանակե լերինք և բլուրք, և խոնարհիլ լերանց, և բլրոց?

Պատասխ. Աղնուհամբն հոդոց նշանակին հեթանոսք. անուհամբն բլրոց և լերանց նշանակին հպարտք հրեայքն. զի ալստեամբ Յն յաշխարհ հոդք լցցին, քանզի հեթանոսք և հաւատաս եկեցին, և լցցին օրհնութեբք, և շնորհօք և բարձանց. իսկ լերինք և բլուրք խոնարհեցին; քանզի հրեայք չն խաոտասրտութեբ իւրեանց ամարդեցին, և բարձին և նոցե ապքայութեի աշխ. աշխն է դոր յայլ ուրեք ասէր Յն, Թե եղիցին յետինք առաջինք, և առաջինք յետինք.

Եւ եղիցին դժուարինք ի դիւրինս, և առաջապքն ի հարթս ճանապարհս. զի ժուարինք և առապքայք նշանակին զհին օրէնքն, որոյ լուծն ծանր էր յոյժ, և դժուարակիր բեռն; ուստի ասէր Պետրոս զոր. աշխ աշխաքեալ, լծոյ էր վտրէք դնել լուծ ի վիր աշխաքապարանոցն աշակերտաց, զոր ոչ հարքն մեր, և ոչ ժէ. ի. մեք կարացաք բառնալ? զի՝ ինքնք և հարթ ճանապարհ նշանակեն զօրէնն նոր, որոյ քաղցր է լուծն, և

և դնէրսիկը բեռն, ոյք ասէ քր ինքնին թէ լուծ
Համ. իմ քաղցր է, և բեռն իմ թեթև. եղիցին ուրեմն
Յա. Ը. դիտողունք և դնէրինս, և առասպարէ և հարեալ ձա-
նապարհս, քանզի ահաւասիկ հասեալ է ժամանակ
ղի փոխանակ դիտողականիդ օրինացն Մովսէսի, հաս-
տատեսցէ քր զնոր օրէնսն, և տեսցէ ամ մարմին
փրկուԹիւն ԱղՅ; ամ մարմին նշանակէ զբովանդա-
կուԹիւն մարդկան, ենԹէ հրէից, Թէ և հեԹանոսաց,
որք լուսաւորեալք հաւատովք են քր տեսցեն փր-
կուԹիւն ԱղՅ, և հաւատացեն ի ստր, և ի փրկիչ
նուիրանց.

Համար. Յէ.

Որով հեԹանոցն ի ձեռն նէրսէս.....

Օրինակաւ հնձողին ցուցանէ Յոհաննէս, Թէ զի
արդ քր առնելոց է դատաստան ի վր ամ մարդ-
կան. Քան նշանակէ ղընդհանուր նկեղեցի յորում
Ժողովեալք են անխտիր չարք և արդարք, յարդ; և
ցորեան ընդ միմեանս խառնեալք. ՀեԹանոց նշա-
նակէ զդատաղական նշանուԹիւն ստն Յի, որով
աբեսցէ զկան նկեղեցւոյն նէրսէ, հոսելով զյարդն,
և զչարս մեհենելով ի միջոյ արդարոց, զոր օրինակ
հնձօղն զցորեանն աբէ ի յարդէ հոսչաւ; և զաղ-
դատան Ժողովեսցէ ի շտեմարանս արքայուԹե; և
զչարս այրեսցէ անշէջ հրով.

Հաշ

հաամաս. իգ.

որդի Յովսիայ, որ ածաւ ....

Ի ստոհմաշարին Յի քին ըստ ղուկասու, ոչ էր պարտ յիշել զՅակոբ, որ զտեղին ունի միայն ի ստոհմաշարին ըստ մատթէի. Պարտ էր ուրեմն թարգմանել ընդ լատինացին, որդի Յովսիայ; որ հեղեայն. Ղ՚ել զբառն այն (որ հեղեայն) առբել պարտ է, ոչ առ Յովսէփ որ հեղեայն չէր, այլ Յակոբայն, կամ որդի Յակոբայ; բայց, Օրս հեղեայն պարտ է առբերել առ Յս, որ կոչի հեղեայն, քանզի էր հեղի, կամ Յովակիմ հայր մերն Յի: Եւ առ ի չուանելոյն Յի զհայրն ըստ մարդկութեն, բարձոք ղուկաս յիշէ զպապն նր, վասնզի հօր. Ղ՚ել զոր օրինակ հայք (գրելով որդի Յօսեփայ որ Յակոբայն) բարձոքն զՅօսէփ որդի Յակոբայ, ոչ եսկ էր; նմանպէս գրելով, որ Յակոբայն, որ հեղեայն, բարձոքն զՅակոբ որդի հեղեայ, որ սուտ է, քանզի էր Յակոբ որդի մատթանայ, և ոչ հեղեայ.

գ. ԼՈՒԽ ը.

Համառօտ.

Բժիշկ բժշկեա զանձն քո.

ԼՈՒԵԱՆ Նազովրեցւոց գլուխ համբաւ որ յամի ութերորդ յորդեր ղՔ, ի ղաղ ւմանայինն ընդ սքանչելիս դորս առնէր, և ընդ հոգեշահ վարդապետութիւնն դոր ուսուցանէր, մաշեալք նախանձու ոչ հաւատային, այլ իբրև շաղփաղփուածի հաւատոյն դրդքանս հաչակէր ժողովուրդ գնանէ. զի թուայ Տ՚ ղխորհուրդս նմ՚, և ասէ ցն՚, առպաքէն ասիցէք առ իս զառակս այս, Բժիշկ բժշկեա զանձն քո; այս ինքն, եթէ հոգւոց բժիշկ ես դու, ոչ երևիս նակ, բժշկեա նախ զմեզ, որք քո քաղաքակիցք եմք և եղբարք, և զորքան նշանս արարեր ի կափառնաում, առ ի հաւանեցուցանել զժողովուրդն թէ դու ւմեսիայ ես, գայնքանս արա և աստ ի քաղաքի քումմ, ղի աեսանիցեմք և մեք, և հաւատասցուք թէ դու ես ՔՆ որդի ՀՅ. քանզի եթէ զանձն քո, զեղբարս քո ոչ կարես բժշկել, զօտարս ղի արդ բժշկեսցես?

ասէ ցն՚ Տ՚, չէ մարգարէ ընդունելի ի քաղաքի իւրում. Նազովրեցիք ոչ հաւատային ի ՔՆ, և զպատիս ոչ դնէին նմա, վ՚ այսորիկ ղի ինքնին Տ՚ Նազովրեցի էր; և գայս առեսանելիք հանապազօրեայ

վրդ

փորձիս, Թէ մարգարէ, սպասաւոր բանին, մարդ ՚ի՛ր, և առաքինասէր, որ յայլ ուրեք պիտոյս ընկալուս, ի մէջ օտարաց, սակայն ի մէջ հաւատոյ անշուշտ ճշմարիտ և անպատիւ. Օձն ցուցանէ քեզ օրինակաւ Եղեւայն, և Եղիսէէ մարգարէից. Քանզի ի սաստկանալն սովուն ընդ ամ Եղկերն նիւթ, առ ՚ի ոչ առաքեաց էէ զԵղիա դարմանել, և հերակրել ի նմանէ? Հաւաքեաց գնաց առ յարեւելեայսն անհաւատս և այլազգն կինն մի այրի, և ոչ առ մի ոմն յայրիսն որ ընդ բազումս էին ի մէջ նիւթ; քանզի դեռեւ ամ զի մարգարէն հրէայ առնուցու ի հեթանոսաց առաւել պատիւ, քան Թէ ի հրէից. Նոյնպէս և յաւուրս Եղիսէէ, բազումք էին յիւթ; և ոչ ոք ի նոցանէ արժան արար զալ առ Եղիսէ ՚ի՛ր նմանէ; եթէ միայն Նեեմանն այլազգն, և մարգարէն ՚ի՛ր եաց գնա. Ուրեմն զոր օրինակ վ՚ն անհաւատութեանն հրէից ոչ առաքեցաւ Եղիայ առ հրէայ այրն կինն ոք, և Եղիսէ ոչ ՚ի՛ր զհրէայ բորոտ ոք, նոյնպէս և վ՚ն ձերոյ խստասրտութեանն, ոչ առնեմ զնշան ինչ յայս ձեր.

Ի բերն Լուկան Նաազովեցիքն զկշտամբանս Տեառն, բորբոքեցան բարկութեամբ յոյժ, և ածեալ գնա մինչև յարտեւան լերինն, կամէին առնել գնա զահավէժ; բայց Տ՚ն անցեալ ընդ մէջ նոցա գնայր, զմարմինն նուր առնելով անյայտ, կամ Թէ ներքուստանելով զձեռս նոցա, զի բռնեն ի նա մի մխեցեն.

ՀԱՄԱՌՕՏ. ԼԸ.

Ելուա ի տուն Սիմոնի, և զոքանչ Սիմոնի տագնապեալ ջերմամբ մեծաւ.

Պետրոս յորժամ կոչեցաւ ի քէն յաւուրսն ալաչառման, Թողեալ էր զինչս նա զամենայն ասէ ցՅն, աշխատասիրէ Թողաք զամենայն, և եկաք զկնի քո. Ուրեմն ասէ տուն Սիմոնի, զի առաքեալն Պետրոսի էր, կամ տուն էր հօր նր; և նոյն հօր տունն ասի և այս տուն որդւոյն.

Այլ աշմբռօսիոս խորհրդաբար մեկնէ զբժշկութեի զոքանչին Պետրոսի, և ասէ, Թէ տագնապեալ զոքանչ Պետրոսի նշանակէ զդատաւորն էնութեի մեր, որ ջերմամբ պատճ մոլութեէ տագնապելոյ, անկեալ դնելոյ անբժշկ. ՚Ջերմութեի մեր, ցանկութեի մեր; ջերմութեի մեր, նախանձ մեր. Եկն Յն ի տուն հիւանդին, յորժամ ի ծոցոյ հօր ելեալ եմուտ յաշխարհ. Կամաւ զձեռանէ զտագնապեալ հիւանդին, յորժամ ի կուսականն արգանդն էմարմնաւոր մարդացեալ եառ զանխտաժխտ էնութեի մեր. Եւ վաղվաղակի եթող զնա ջերմն; քանզի անձնաւորական միաւորութեբ բանին աշխ ընդ էնութեե մերում փոխառեցան ի մեզ հնազեալ ցաւքն; և առողջացեալք ի մահաբեր անտանից մերոց, զօրանամք, և քաջալերիմք յառնել ի Թուլութեե մերմէ, և ջերմեռանդ սրտիւ պաշտել զՏէր զփրկչատուչն տկարութեց մերոց.

գլուխ. ե.

Համառ. Օ.

Փակեցին ի նեղս բազմութեն ձկանց յոյժ.

Եւ ՀԵՆ աշակերտանէջք ի հանդիսաւոր ձկնորսութեն երկուս. մինն եղև մինչ չէ էր մեռեալ Տէր քո, և առաւ պատմէ գնա սքի ղուկաս. մինուն եղև գնան յարութէ Տէր Տեի, և պատմէ գնա սքն Յօհաննէս, գլ. ի՝. աշակերտն ձկնորսութեի օրինակ է եկեղեցւոյն քրի, զոր պատեբազմող է ի վր երկրի. երկրի ձկնորսութեի օրինակ է եկեղեցւոյն, զոր յաղթող է և հանգուցեալ յերկինս. մեկնեսցուք զերկաքանչիւրն.

աշակերտն ձկնորսութեի.

Չամենայն պատեբազմող եկեղեցւոյն.

Ծուխ է աշխարհ. Զկունք են մարդիկ ամենքեան առ հասարակ. Զկնորսք են նբ աշակերտքն, և սպասաւորք բանին. Նաւն Սիմոնի յորում ձկնորսք նստին, է նբ եկեղեցի. Եւ զդոյզ ևս թէ յերկու նաւուց որք անդ էին, եմուտ քրի ի նաւն Սիմոնի, և զանձն նբ ոչ հաւասարաց նաւուն մեղսում որով աշխատին եկեղեցին հերձուածողաց. Զործիք ձկնորսութե են փրկարար խրատք, քարոզութե, վարդապետութե բանին, դերք հոգևորք շաբաթելք վս ուղղութե վարուց, և հաւատոց.

Հրամանաւ ՏԻՆ ևկնորսք զգործն արկանեն այսր, և անդր, յաջմէ և յահեկէ անխտիր ; քանզի տայ ՏԻՆ հրամանս սպասաւորսդ բանին երթալ ընդ աւետ երկիրն, և զաւետուրանն քարոզել առ ազգս, եթէ հաւատացելոց, որք յաջմէ ; կամ եթէ անհաւատից, որք յահեկէ. վասնոյ ի նեղս ևկնորսք բազումք յոյժ բարիք, և խոտանք ընդ միմեանս խառնեալք ; որ նշանակէ թէ ցորքան ժամանակ եկեղեցին քրիստ աւետարանի ի վր երկրի, փակէ, և ուրն յինքեան ոչ ընտրեալս միայն, բայց և զչարս խառնեալ ընդ միմեանս. ի բազմութէ անտի՛ ևկանց պատրաստին ուռկանքն ; քանզի հերձուած-օղք, և չարադործք անհնազանդութէք, և հերձուածողութէք եբևանց, եբրև զծնունդ իմից հերձին, և պատառեն զորջայնս մօր իւրեանց ընդ եկեղեցւոյ. սակայն ուռկանք ոչ պատառեն ըստ բոլորն, և ի ևկանց անտի փակելոյ ոչ արձակեն ևուքն և ոչ մի, անդրէն դառնալ ի ծով, քանզի որչափ ոսատիկ և եղեն հալածմունք անհաւատից, և հերձուածողաց ընդ դէմ եկեղեցւոյն, խախտել զնա, և թէ հնար ինչ եղէ, տապալել զնա և հիմանէ, սակայն զնա ոչ յաղթահարեցին երբեք, և ի մէջ հալածանաց պահեցէ միշտ ձեռ զնուրս անվնաս.

Սբն Կիւրեղ ասէ թէ աշխատ լինիլ Պետրոսի զամ գնէրս, և զոչ ինչ կարնուլ նշանակէ զժամանակ հինն օրինացն, յորժամ ևկնորսք մօսէս, և մարգարէքն ոչ կարացին որսալ զևուկ մի, կամ զմարդիկ հաւատացանել ի միկուէն ; ուստի ասէ Պօղոս, թէ ոչ ինչ կատարումն գործեցին օրենքն. ձայլ եբրև ծագեցաւ աստ՛ուածահալած լոյսն նոր օրինաց, և աշակերտքն յանուն Տն արկին զուռկանս քարոզութէ

Եբրայ. ԺԲ.

ղութե ոբոյ աշեսատաւանն, կալան առ ժամայն
հանց ղբաղմութե անթիւ, և ղաղգս ղամենեսեան
բերին ի հաւատն Յի քի.

Դ՚ել աշխատիլ աշուսքելոց զամ գնչբ, և զոչ
ինչ կալնուլ, նշանակե զմեղաւորն որ գինն անկանե-
լոյն ի մեղս, ոչ միութայ դառնալ առ աշճ ի հեռն ապ-
աշխարութե, բայց յաստուեալ կայ ի մեղս նսբ.
աշխատեն նա արդեօք, զուտկանս արկանե աղօթք
առնելով, տալով զողորմութե, զպահս պահելով;
բայց վայ նմա, ի զուր են աշխատանք նր; և վա
այսոցիկ որ զգործս նսբ բարիս առնե ի գնչերին
մեղաց, զոչ ինչ կալնու, և վա գործոց նսբոց զվարձ
ինչ ըստ արժանեաց ոչ առնուցու ի յաւիտեան.

Երկրորդ Ձկնորսութե.

Չամեմատե յաղթօղ եկեղեցւոյն յերկինս.

Ուսն երկիր ձկնորսութե զամ ինչ հաւատոյակ ընդ-
առաջնուա, բայց ի չորից յայտնանե.

ա. Տառաջնուա ձկնորսութե, զուտկանս արկանելոյ
յաղմե և յահեկե անխտիր, նսկ յերկիրուա ուտկանք
արկանին միայն յաղակողմն. ձհեսկ նշանակե զանխ-
ծեալսն յաշբ, և նսկ աջն, զընտրեալսն: ուրեմն
յերկրիրուա ձկնորսութե արկանին գործք միայն
յաղակողմն, որ ցուցանե թե վերնայեն եկեղեցի զոր-
քանս պարունակե, ընտրեալք են ամենեքեան, և
օրհնեալքն աշբ.

բ. Տառաջնուա, փակին ի ներքս ձկունք յոյժ,
բարիք, և խոտանք ընդ միմեանս խառնեալք: բայց
յերկիրուա, ի մէջ ձկանց յուտկանս փակեցելոյ ոչ
գտանի ձուկն մի խոտան: որ նշանակե թե յերկ-
նային երուսաղէմի, արդարք են ամենեքեան, զի, Տայտն.
ոչ առե նբ Յոհաննէս, ոչ մտցե անդ ջրգտակամ, և նա. ե.
այնոր,

պեղծ, և սուտքն, բայց միայն ոչք գրեալք են ի դպրութեն կենաց գառնին.

Գ. Տառապեսում, ուռկանքն պարպատին և բազմութեն անտի հանց: Իսկ յերկիրս գործեքն ոչ պատառին; քանզի ամենահանգիստ եկեղեցի ընդ յերկինս վայելէ զանվրդով խաղաղութեն, և հեղհեղած ոչ դոյ ի նմա.

Դ. Տառապեսում, ոչ կարեն ներփակեալ հնունքն ի թիւ անկանել ի բազմութեն; Իսկ յերկիրս, ասէ Յոհաննէս, լի էին գործեքն մեծամեծ հանցեբ յիսուս և երիս. Որ նշանակէ թէ զորս աշխ ընտրեաց ի մարդկանէ լցուցանել զտեղիս երկնահալած հրեշտակաց, թէպէտ բազումք են յոյժ; ասկայն բազդատութեբ առ դատաստարտեալսն, սակաւք են, ոչ ասէ ԱՏՐ, զի բազումք են կոչեցեալք, և սակաւք ընտրեալք.

ԱՐՆ Լիներ խորհրդաբար մեկնէ զԹիւն հանց, և ասէ թէ հարիւր նշանակէ զընտրեալսն ի հեթանոսաց. Յիսուն նշանակէ զընտրեալսն յաղգէ հրէից. Երեք նշանակէ զոբ Երրորդութեն, որոյ անուանէն լինին փրկութեն ամ ընտրելոց.

ՀԱՄԱՐ. ԼԹ.

Ոչ ոք ըմպէ զհինսն և կամիցի զնորսն, քանզի ասէ թէ հինսն քաղցրագոյն է.

Բայց ի պահուց, և ի ծոմից զորս պարտ էր հրէից պահել ըստ օրինացն Մովսէսի, Յոհաննէս մեկնէ սերով ապաշխարութեբ, և իսկ փարիսեցեքն շարժեալք փառամոլութեբ, առաքել դնէին ի վե

աշա-

աշակերտաց նորընծայից զայլ ևս ծումս և պահս, և երկար աղօթիւք զորս ՔՒ ոչ դնէին ի վր աշակերտաց նորոց, խնայելով ի տկարութիւն նց : և այն խնայութիւնն, և քաղցրութիւնն նորոյ առնէր զպատճառն, առնլով թէ, ոչ ոք ըմպէ զհինն, և կամեցեալ զնորն. Հինն քինն նշանակէ զհինն օրէնսն ; և քինն նոր նշանակէ զօրէնսն նոր. Ոչ ևս թողեալ զոր օրինակ ոք սովորեալ է ըմպել զհինն գինւոյ, զնորն ոչ առնու նմա ըմպել, մինչ չէ սպառեալ նմա հինն : քանզի թէպէտ նորն քաղցրագոյն է քան զհինն, սակայն յերկարաժամ սովորութիւն ըմպելոյ զհինն, Թոռն ի հինն անուշագոյն քան զնորն : սպառեցին նախ հինն, և ապա տացին նորն. Նոյնպէս առնեմ ես ընդ աշակերտս իմ. Նոքա ի ժանկութիւն նորընծայ սովորեալ են ըմպել զհինն, զրել զլուծն հինն օրինացն, և պահել զաւանդութիւնս նր, ըստ սահմանաց զորս եդ նց Մօսէս ; և մինչ չէ սպառեցաւ օրէնքն այն, ինձ ոչ վայելէ տալ նց ըմպել զնորն, և դնել ի վր ուսուց նց զլուծն նոր օրինացդ, որ թէպէտ հաճոյանալ է քան զհինն, սակայն յերկար սովորութիւն պահելոյ զհինն, Թոռնեաւր նց հինն ընդունելի քան զնորն. Սպառեցին նախ հինն, և մօսեական օրէնքն առնուցու զվաղճանս յայնժամ տացի ես նց զնորն, հաստատելով զոհականակ հնոյն, զօրէնսն նոր, որ ծոմապահութիւբ, երկար աղօթիւբ, խստակրօնութիւբ, նուաճելութիւբ մարմնոյ, ուրացմամբ անձին, հրաժարմամբ յընչից, կամաւոր աղքատութիւբ, անվրդովանելի կուսութիւբ, և այլ հրեշտականական խրատիւբ դեռ ազանց յոյժ լինիցի, քան զհինն օրէնսն.

ԴԼՈՒԽ. Ե.

ՀԱՄԱՐ. ԺԲ.

Աշխատել մեռանել մի որպէս միամօր մօր խնդոյ.

ԱՒՐԻՔ աշմբռօսխոս զայս հրաշագործ ծուռնի ասէ մեկնէ ըստ բնական նշանակութեանէ, և ասէ թէ պատանի մեռեալ, զոր չորք մարդիկ բարձեալ տանէին, նշանակէ զմարդն առ հասարակ, ըստ որում մեռանի զօր հանապազ բնական մահուընէ, քանզի չորք որակութիւնք որք են ջերմ, ցուրտ, խոնաւ, և ցամաք, անդադար հակառակութիւն մարտնչելով ընդ միմեանս ի մարմնի մերում, մաշեն զնա, և ապականեն, և իբրև չորս դիակունս բարձեալ տանին զնա ի դերեզման. Ոմանք զայս ևս բնաբար մեկնեն յաղագս չորից տարերացն, և ասեն թէ դոլով մարմին մարդոյ խառնեալ ինչ չորեքնութեայ բնութիւնք հրոյ, ջրոյ, օդոյ, և հողոյ, որք անհանգիստ ներհակութիւնք ընդ իրեարս պատերազմեն, ոչ կարէ մարմին հանդուրժել այն սաստիկ, և անդուլ պատերազմին, ուստի տկարացեալ Թուլանայ, և ի չորից տարերացն անտի լուծեալ, ցնդի և նոյնս, և մեռանի.

ԱՐԻՆ Օգոստինոս զայս մեկնէ ըստ վարքական նշանակութեանէ, յաղագս դարձման մեղաւորին, և ասէ

Յա-

Տաղտկալ պատանութիւն այնորիկ յարուցելոյ ուրախա-
յաւ մայր այրի ; եւ կամ յաղագս մեղաւորացդ որք զօր
հանապազորդ յառնեն ի տհաճանալ մեղացդ, խնդալ զի
եկեղեցի. Նմանութեամբ է մեկնութիւն այս Օգոստինոսի, և
փոխանակ դի լի է փրկարար խրատուք, պատրաստա-
նեմ զձա մասն առ մասն. Ուրեմն, մայր այրի է որ
եկեղեցի, որ ի սկզբանէ անտի արարածոց զրկեալ է
երկայութենէ փեսային իւրոյ Յի քրի, հարկաւ ունէր
զմի միամօր որդի, և զսակաւ ինչ հոգեւոր զաւակ;
բայց յետոյ չնորհօք առաքինեալ փեսային, ի կենդա-
նարար հաղորդանէն, եբդու յարդանաւ որովայնն նո
բազմացան որդիք նո քան զասուեղս երկնից, և լցաւ
որ առացաւ ի Հեռն Եսայեայ մարգարէի, Ուրախ զլ. ծգ.
լեր ամուլ որ ոչ ծնանիկիր, զի բազումք են որդիք
սկսուկիդ, առաւել քան զարամբուհին. Ամեռեալ որ
դի միամօր է մեղաւոր, որ հոգւով մեռանի յորժամ
մահու չարի մեղօք զրկի ի չնորհացն հաղ. Զորիք
դիատաւ մարդիկ են չորիք գլխաւոր մեղքն այսինքն,
ցանկութիւն, հպարտութիւն, ագահութիւն, և անա-
պաշխարութիւն, կամ յամառութիւն ի մեղս, ոմն վկայէ
Յոհաննէս առելով, ամ որ ինչ յաշխարհի է, ցան ա.Յ-ու.
կութիւն է մարմնոյ, և ցանկութիւն է աչաց, և ամ գլ. Բ. ժգ.
բարտաւանութիւն ; այնորիկ են գլխաւոր մոլութիւնք
որք բռնաբար տիրեն որդւոց հաղտայ, և զյամա
ռեալսն ի նո տանին ի դժոխս. Ղ—ադարն մեռելոյն
է մեղաւորին պիղծ, և մեղսամած սիրտն. Լուեսե
ալ Յի զարտասուս մօր այրւոյն, գթայ ի նա ; այս
ինքն լուեալ Յի աղօթից եկեղեցւոյն վա դարձնան
մեղաւորաց, շարժի և գութ ; և զձեռն հասուցանէ
ի դադարն մեռելոյն, այսինքն յուսով, երկնչելիս,
սիրով զմեղաւորին սիրտն զարթուցանէ յապաշխա-

բուքեն. Յայնժամ ոկայ առնուն որք բաշնեալ առանձին զմեռեալն, այսինքն չորեք ի վերոյ ասացեալ գլխաւոր մեղքն յաղթահարին չորհօքն Քի, և առեղ առն հոգւոյն ասէ. Յասելն Քի, զեղ ասեմ պատանի, արի, յառնէ մեռեալն, և սկսանի խօսիլ; այսինքն չորհօքն Քի յարուցեալ մեզաւորն զարթնու, և սկսանի խօսիլ, և խոստովանիլ զմեղքեր; և ապա տայ գնա քո ասէ նորա եկեղեցւոյն որ ի ուրախութիւն, զմարդեկ, և դիրեշտակս հրաւիրէ ուրախ լինել ընդ նմա, ասելով, ՂՈՒԿ. ԺԵ. ներեցէք, և ուրախ լերուք, զի այս որդի իմ մեռեալ էր, և ահա եկեաց, կորուսեալ էր, և ահա գտաւ.

ՀԱՄԱՐ. ԽԱՒ.

Երկու պարտականք էին ուրուն վիճաբանել.

Վասնաւ երկու պարտապանաց յանդիմանի Քս զմիմեանս բորոտ, զի անզգոյշ և անխրատ դատողութիւն զոր առնէ յանդգնաբար զմարխամայ համբերողեանցոյ, և ցուցանէ Թէ մարխամու Թողեալ են մեղք բազումք քան միմեանն, վիճաճանակ զի շատ սիրեաց մարխամ քան միմեանն; և Թէ շատ սիրեաց մարխամ քան միմեանն, զի բազում Թողեալ են մեղքն մարխամու, քան միմեանք. ՌՈՒԲԵՆ

Երկու պարտականք էին միմեանս բորոտ, և համրեամ մադդաղենացի. Պարտք նոյ են մեղք նոյ. փոխառու է ումն ընծ մեր; որոյ յաղագաւ աղաչեմք զնա զօր հանապազ զի Թողցէ մեզ զպարտիս մեր,

այ-

այսինքն զմեղս մեր. որ պատուի չեսուն դահեկան, սիմոն է: որ պատուի հինգ հարիւր, համեամ է; քանզի բաղմագոյնք էին համեամուս մեղքն, քան սիմոնի. զարտասպանաց երկոքեանդ ոչ գոյ հատուցանել, քանզի մեղաւորն չունի յանձնէ եւսկ ուստի պատուհասի վճարիցէ արդարութեանն աշխ, վասն մեղաց եւրոց. ուրեմն միոհատու մարդասէրն աշխ չնորհեաւ եւրով զմեղաւորն զարթուցանէ յապաշխարութեն, և ի սէր կատարեալ: և միոհանակ դի նա շատ սիրէ, չնորհէ նմա աշխ զպատուիս նի զամ, և զմեղս նի զամ Թողուն նմա; ուրեմն Թողութեն չափն սէրն է. Բայց և սիրոյն չափն է Թողութեն; քանզի որչափ բազումք են Թողեալ մեղքն, այնչափ բազում է չնորհակալութեն սէրն. իսկ արդ ով սիմոն դու, մեես դի արդ համեամ զսէրն չնորհակալութեն ցուցանէ զբազում յոյժ, քան դու; քանզի դու ջուր ոտից իմոց ոչ եառուր; նակ նա արտասուօք եւրովք եթաց զոտս իմ. Համբոյր դու ոչ եառուր ինձ; նակ ահա եւսկ յորմէ հետէ մտեալ եմ, նա ոչ դադարեաց ի համբուրելոյ զոտս իմ. Իւղով գլուխ իմ ոչ օծեր; նակ նա անուշ իւղով էօծ զոտս իմ. ուրեմն քեզ պարտ չէր անդռնել զնա, բայց յաւէտ խորհել ի մտի քում, և ասել Թէ ցուցանէ համեամ զայնչափ սէրն չնորհակալութեն, միոհանակ դի մեղք բազումք Թողեալ են նմա: և դէմ Թողեալ են նմա մեղք բազումք, զինա յոյժ սիրեաց. իսկ դու ցուցանես միոյն չնորհակալութեն սէրն, քանզի քեզ սակաւ է Թողեալ; և քեզ սակաւ է Թողեալ, քանզի միոյն սիրեցեր.

Հաւարկես. սիմոնին բնաւ չէր Թողեալ Յն զմեղ ինչ; նա և ահա պարտական լինն սիմոն կրկին

մեղայ, դատելով զմարթսան, և կարծելով զքէն թէ ոչ է նա մարդասէր; ապա զոր ասէ քո՝ թէ, որում սակաւ թողուցու, սակաւ սիրէ, ոչ կարէ համեմատել Սիմոնի բորոտի.

Պատասխան. Երկուքեսեան փրկէ զմեզ աշճ ի մեղայ; կամ թողլով զմեղս զոր ապարեալ է մեզ; կամ պահելով զմեզ ի ն ի մեղս մի անկանեցինք. Թողեալ չէին արդեօք Սիմոնի մեղք նր, ի նա չէս էր ենկեալ ի հաւատն, և յապաշխարութեն; բայց պահէր զնա Տ՚ն ի մեղայ բազմայ յորս անկանէին այլ փարիսեցիքն; զոր օրինակ, ոչ էր Սիմոն հակառակ քէն; յօժարութէ լսէր բանն նր; Ասէպ աղաչէր զնա ճաշ ուտել ընդ նմա; և չէր միաբանեալ ընդ դոցն, և ընդ չար խորհուրդս հրէից: այն նակ էր ողորմութէն Տ՚ն առ Սիմոն բորոտն, զի պահէր զնա ի մեղայ բազմայ, ուստի պարտ եր Սիմոնին զէր բազում և չնորհակալութէն հատուցանել Տ՚ն.

ԳԼՈՒԽ Ի. Թ.

ՀԱՄԱՌՕՏ. ԽԳ.

Ոչ ընկալան դնա, զի դեմ եդեալ էր նմա երթալ Յերուսաղէմ.

ԵՐԲԵ մերձ եղև մօտն Ստաղաւարտ հարցաց, գնաց Յն ի Գաղիղէ Յերուսաղէմ: և Թէպէտ բարձրօք գնէր զնա յետ սակաւու անդ էր մեռանելոց, սակայն ոչ ինչ դանդաղեալ, զդեմ եդ երթալ անդր, այսինքն հաստատեաց զերեսս նր, և զօրացաւ հոգւով մի երկնչել ի տառապանացն հրէից, բայց յաւէտ զուարթագին դնէր զնա արկանել ի մահ. Եւ եղև զի ի մերձենալ նմա յերկիրն Ստամարացւոց, առաքեաց առ նա զՅակոբոս, և զՅոհաննէս ազդ առնել նմա Թէ ահա դայ քոյն. Եղիցի Սամարացիք քին ընդ առաջ; բայց երբեք տեսին զնր Թայց յերուսաղէմ երկիւղածանալ, ապերկնչին զնա, և ոչ ընկալան զնա, այլ արհամարհեցին, անպատուեցին Սամարացիք և հրեայք ի վաղուց հետէ զիւրեարս ոչնչին զմիմեանց, և անհաշտ թշնամութեամբ; քանզի հրեայք ասէին Թէ յԵրուսաղէմ էր տեղի ուր պաշտիւն երկիւղածանալ; նոքա Սամարացիք սնդրէին Թէ, ոչ յերուսաղէմ, բայց ի Սամարիայ պատրաստ էր երկիւղածանալ ի տաճարին զոր Սանասաղլատ զոր

ընդեմ: վա՛յ այսոցիկ ոմանցեալ էին յոյժ յաստաբայիք ընդ հօբելյան; ոա՛վ յերկար պատմեցոյց Յօհաննու գլ. ՚ը. համար ե.

ՀԱՄԱՐ. Ծ՚Ղ.

ՏՐ՚ կաստիս զի ասասցուք, և ելցէ հուր յերկնից.

Իբրև տեսին Յակոբոս, և Յօհաննէս զանմարդավարութի՚ն, և զլրբութի՚ն Սամարացւոց, բարկացան ի բարկութի՚ն, և վրէժխնդիր փառաց ՏՐ՚ն ի՚նքեանց, ասեն ցնա, տուր մեզ ՏՐ՚ հրամայել իջուցանել զհուրն և բարձանց, և սատակումն ամբարշտաց. զի՚նուա՚ս չէին զաւ առեալ և միտս զվարդապետութի՚ն ՏՐ՚ն ի՚նքեանց յորժամ ասէր, Սիրեցէք զթշնամիս ձեր; բարի արարէք առ լեացս ձերոց. աղաւթս՚ն՚ցի՚ն Ց՚ն, ոչ գիտէք որոյ հոգւոյ էք դուք; այս ի՚նքն, ոչ գիտէք զի եկե՚ հոգի զոր օրինացն՚նոր եկի՚ հաստատել! ոչ գիտէք առ ի՚նչ կոչէ զձեզ աղաւթարանին վարդապետութի՚ն; ոչ ի վրէժխնդրութի՚ն; ոչ յատելութի՚ն թշնամեաց; ոչ ի չարին չար հատուցանել; ոչ ի պատուհասել զամբարիշտս արտաքո՚ւթեայն եակ էր հոգի եղիայի, և հի՚ն օրինաց; բայց հոգի նոր օրինացն է ողորմութի՚ն, սէր, համբերութի՚ն, հեզութի՚ն, խոնարհութի՚ն, երկայնամտութի՚ն, և զբարն հատուցանել միոհանակ չարին.

ՀԱՄԱՌՈՏ ԿԵՑՈՒԱԾՔ

ՈՐ ՈՔ ԱՐԿԱՆԻ ՁԵՌՆ ՁՄԱՇԻՄ, ԵՒ ՀԱՅԻՑԻ ՅԵՏՍ, ԵԹԷ ՅԱՋՈՂԵԱԼ ԵՄԻ ԱՐՔԱՅ ՈՒԹԵ ՀԱՅ.

ՀԱՒԱՏԱՒ ՀՈՂԱԴՈՐԾԻՆ ԽՈՏԱՒԵ ՁՄԵԶ ՏԻՐ Տ՚Ս, ԹԷ ՅՈՐԺԱՄ ՍԿՍԱՒ ՈՔ ՀՂԱՃԱՐԵԼ ՅԱՇԱՐՇԻՒ, ԵՒ ՁՆԻՄ ԻՒՐ ԵՂ ՀԱՒԱՏԱՐՄՈՒԹԻՒՆ ԿԵԱԼ; ԱՅԼ ԵՒ ԱՊԱՐԱՏ ԷՒ ՆՄԱ ՀԱՅԵԼ ՅԵՏՍ, ԵՒ ԱՒՐ ԹՈՂԵԱԼ ԱՇԱՐՇԻՆ ՁԵՐՏՍ ՅԵՏ ԴԱՐՁՈՒՑԱՆԵԼ; ԲԱՅՑ ՅԱՒԵՏ ԱՒՐԱՔԱԴԵՄ ԵՒԹԱԼ ԱՆԴՈՒԱԼ ԵՒ ԱՆԴԱԴԱՐ, ԴՈՒՑԻ ԹՈՒԼԱՑԵԱԼ ՈՉ ԿԱՐԵՑԻ ԱԿՍԵԱԼԱՆ ՀԱՆԵԼ Ի ԳԼՈՒԽ. ՕՐ ՕՐԻՆԱԿ ՀՈՂԱԴՈՐԾ ՈՐ ՁԵՌՆ ԷԱՐԿ ՁՄԱՇԻՄ, ՎԱՐԵԼ ՁԵՐԿԻՆ, ԵՒ ՍԵՐՄԱՆԵԼ, ԵԹԷ ԹՈՒԼԱՑԵԱԼ, ԼՈՒԾԵԱԼ, ԼՔԵԱԼ ԱՐԱՒ ԵՒ ՁԵՌՕՔ ՀԱՅԻՑԻ ՅԵՏՍ, ԵՒ ՀԱՆԴՍՏԱՍԱԿՈՒԹԻՒՆ ՁԵՐՄԱՆԵՆԻՆ, ԵՒ ՁՎԱՐԵՆԻՆ ԹՈՂՑԷ, ՆԱ ՈՉ Է ՅԱՋՈՂԵԱԼ ՀՈՂԱԴՈՐԾՈՒԹԻՒՆ, ԵՒ Ի ՊԱՏՂՈՑ ՀՆԱՁՈՑ ՁՐԿԵՍՑԻ. ՏԵՍԵ ՄԱՍԹ. ԴԼ. Ը. ԽԱ.

ԳԼՈՒԽ Ի.

ՀԱՄԱՌ.

Աստուածասէր ընդարձակադէմն լինի յաւուրն յայնմիկ, քան զաղաքէնն այնմիկ.

ՈՊԵՍ հրեայք ի սկզբանէ, հակառակ կային աղաւաքելոյ, և խոչեին զանգիտանալն նեբեանց չլսել զբանն նոց; նոյնպէս գտանին և այժմ ի մէջ քրիստոնէից ոչ սակաւք, որք ձանձրանան արդեօք զչմարտութեն, բայց հակառականիրութեբ, և առ նախանձու խառնանան ընդ դէմ հոգւոյն սրբոյ, հանապազ հալածեն զչիսկս Սրբ, և ամ ըանիւ հնարեն անպատուել առնել զվարսաւակս նոց. Լուե՞ցեն այսպիսիքն թէ զրոյս պատեհս Սրբ սպառնայ նոց. Ծանր է նոն, ասէ Սրբ, և գարշելի յոյժ անիրաւութիբ Աստուածոյ, որոյ յաղագաւ սատակեցան չարաչար, և անցեալ ի հրոյ ի հուր, գահավիժ հոսեցան ի դժոխս. Սակայն դիւրագոյն լինի նոց յաւուրն յետնում, քան ձեզ, ով հակառակորդք! Քանզի Թէսէս Աստուածոբք յամառեալ ի մեղս նեբեանց, մեռան ի նոյնս; սակայն եթէ առաքեալ էր առ նա սպասաւոր ոչ բանիւն քաւորել նց գառնալ առ Սրբ ձէջ նեբեանց, զպակէին Թերևս զվարս նեբեանց, և ի խորփ և ի մոխիր նստեալ գտանէին զողորմութիբն ի Սրնէ. ձհաւասիկ առաքեաց ձէջ առ ձեզ զիչխակս նեբ;

նէր; և դուք հալածական արարիք զնա: Ծագեցին նք ձեզ զլոյս ողջմտիս վարդապետութեանն, նակ դուք կուրացեալք ե լուսոյ կափուցիք զաչս ձեր չտեսա նել ճշմարտութեան; վա՛ այնորիկ դեւբտադոյն լինի մո դոմացուոյ յաւուրն դատաստանին, քան ձեզ; քան զի պատճառ ինչ դոյ անկրաւութեանն նց, այլ չիք պատճառ մեղայ ձերոյ, ուստի սաստկադոյն քան զնա, տանջանօք տանջեսցիք.

ՀԱՄԱՐ. ԺԷ.

ԵԹԷ ե ՏԻՒԵՐՈՍ և ե ՍԻԴՕՆ եղեալ էին զո՛ րութիւնք որք եղեն ե ձեզ, վաղուց և աւ րեօք, ե խորտ և ե մոխիր նստեալք ապաշխարեալ էին.

Որով հետև ե ՏԻՒԵՐՈՍ և ե ՍԻԴՕՆ ոչ եղեն զո՛ րութիւնք, որք ԵԹԷ եղեալ էին ե նց, դայնոն նք ատելիս ե հաւատ և յապաշխարութիւն; ընդ էր անհաւատութիւն նց հատուն նց ե մեզ?

Պատասխ. Երկու կերպիւ է զօրութիւն, և շնորհքն աշ, որ զարթուցանէ զմեզ ե բարն, և ե չարէն հրաժարեցուցանէ; այլ է շնորհք գործադիր; այլ է շնորհք բաւական. Գործադիր շնորհք այն է որ տայ մեզ, ոչ միայն զկարողութիւն առնել զբարն, բայց տայ մեզ և զբարն առնել, ոչ ե հարկէ, ոչ ե բռնութիւն, այլ ե կամայօժար գործակցութիւն մեզ մե. Շնորհք բաւական այն է որ տայ մեզ զկարողութիւն առնել զբարն, ԵԹԷ կամիմք; բայց ոչ տայ մեզ զբարն առնել, քանզի մեք առնել ոչ կամիմք. Իսկ Թէպէտ ե ՏԻՒԵՐՈՍ, և ե ՍԻԴՕՆ ոչ

եղեալ էին դործադիր Հսորհք, ոչք եթէ եղեալ էին ի նմա, դայինս առեալ յապաշխարութեն; սակայն եղեալ էին ի նմա Հսորհք բաւականք, որովք կարէին ապաշխարել, եթէ կամէին; բայց չապաշխարեցին նոքօք, քանդի ոչ կամեցան; և եղև չկամիլ նոցա, ոչ յանզօրութենէ առեալ Հսորհացդ, բայց ի խստասրտութենէ նոցա.

ՀՌՈՄԱՐԿԵՍ. Ընդէր էր ոչ ետ նոցա ՀՀ զայնպիսիս Հսորհս, զորս եթէ տայր նոցա, գիտէր դի նոքա առնէին զապաշխարութեն?

ՊԱՏԱՍԽԱՆԵՄ. աղաղակելով ընդ Պօղոսի, ո՛ Հռոմ. խորք մեծութե՛ն, և իմաստութե՛ն, և գիտութե՛ն ՀՀ! Ժո. ԼԳ. ո՛ւր դի առանց քննելոյ են դատաստանք նո՛ր, և առանց զննելոյ ճանապարհք նո՛ր! Օ՜հ ով գիտաց զմիտս ՏՐՆ, կամ ով խորհրդակից եղև նմա? ՏՐայ ՀՀ ներքանչիւրում դբաւական Հսորհսն; զդործադիր Հսորհս ոչ պատճառ տալ; ապա թէ ոչ, Հսորհքն ոչ էր Հսորհք. ՏՐնեցայնք, և Սեռօսացիք ունէին զբաւական Հսորհսն, և առնէին զնո՛ր դործադիրս, եթէ կամէին դործակից լինել նոցա. Բայց ոչ կամեցան. ՈՐ ի դուր վարն Հսորհօք բաւական; դործադիր ունելոյ է անապժան. Քաւ և մի լինի մեզ տրտնջել ընդ դէմ ՀՀ; բայց յաւէտ ահիւ և երկիւղիւ ածցուք գմտաւ զոր ասէ ՀՀ ի Հեռն ՏՐ. ՈՐվաեայ. դարձեն թէ, Հպրեսա քո ի քէն, եսկ յինէն օգնու- ԺԴ. Թ. թի քո.

*Տեսանէի զՍատանայ անկեալ յերկնից,
նըման ելհակման.*

Մեծ ինչ է արդեօք ներհանուրեամբ բժշկել զհիւանդս, և զդեւս հալածել ի մարմնոց; և որ ունիցի զայսպիսի ներհանուրեան, դիւրին է նմա հպարտանալ, և անկանիլ յինքնահաւանուրեան. վասն այնորիկ առաքեալ Յի զաշակերտս նուր զին խնդալին, զի յամուն նր բժշկէին զհիւանդս, և հալածէին զդեւս, խրատ տէ ինր զդոյշ կալ ի հպարտուրեէ, և յուշ առնէ նց զանկումն Սատանայի, նըմ թէ ասիցէ; Տեսէք որդեակք, Սատանայ ի սկզբանէ չսորհօք և ներհանուրեամբ զարդարեալ էր աւելին քան զնեզ; սակայն վա հպարտուրեէ նուրոյ, մերկացաւ ի չսորհից անտի, և դահավէժ եղև ի դժոխս. Օդոյշ լերուք ուրեմն և դուք ոմ անկանիլ ի հպարտուրեէ; և ընդ այն ոմ խնդայք եթէ այսք հնազանդին նեզ, այլ խնդացէք զի անուանք ներ գրեալ են յերկինս.

համար. իե.

*Ծանծկեցեր զայս յիմաստնոց, և ի գիտնոց;
և յայտնեցեր զայս տղայոց.*

Որք են իմաստունք, և գիտունք, և ինչ ծանծկեցաւ ի նցե? Եւ որք են տղայք, և ինչ յայտնեցաւ նց?

Պատասխ. Իմաստունք և գիտունք, են դպիրք և փարիսեցիք որք Թէպէտ ուզէաք էին, և Թա-

փուղք յինասատուածէ, սակայն գնատունք էին յաչս նուիրեալոց. ստղայք, են աշակերտք, և աշուաքեալք Տեառն, որք նբրև դմանկտես մնումնաք էին, հեզատուն, և խոնարհ. Իսկ զոր ինչ ծածկեաց աշէ ի գնատոց, և յայտնեաց տղայոց, են գլխաւոր խորհուրդք հաւատոյ, և սնօրէնութեանէ Տեառն մերոյ Յիսուսի քրիստոսի, մանաւանդ մարդացուցմն բանին աշոյ, և աշխարհիս փրկութեան ի ձեռն մահուանն Տեառն, զորպիսի խորհուրդս ծածկեալ էր աշէ ի գպրոց, և ի փարիսեցոց, վս ամբարտաւանութեանց.

ՀԱՄԱՐ. ԽԲ.

աշէ ինչ առնաւ ինձ ի հօրէ նմանէ.

Տէր մեր Յիսուս քրիստոս ըստ որում է աշէ ունի զամ ինչ ի հօրէ նբրև: քանզի հայր, յաւիտենական ծննդեամբ առաքածելով զբրդին, տայ նմա զէութիւնէ, զբնութիւնէ, և զաշէութիւնէ նբր, մինչ զի ունի բրդին զամ ինչ հաւասար հօր նբրում; ուստի ասէ, զամ ինչ զոր ունի հայր, նմ է. դարձ քրիստոս ըստ որում մարդ է, ունի զամ ինչ ի հօրէ նբրմէ, բանզի նա նմա հայր զամ իշխանութեան յերկինս, և յերկրի; որ իշխանութեան կայանայ մանաւանդ ի պաշտմունս երկուս: մին է պաշտուցմն վարդապետին, որ տայ քրիստոս զիշխանութեան հաստատելոյ զնորս օրէնսն, ուսուցանելոյ, և առաքինորդելոյ մարդկան ի ճանապարհն արդարութեան. միւսն է պաշտուցմն փրկչին, որ տայ քրիստոս զիշխանութեան զմեղաց թողութեան, և հաշտեցուցանելոյ զնա ընդ աշէ, և նորոգելոյ զերկնաւս աշխարհն: զի ոչ հայր ի սկզբանէ զամ

Տօհան. ԺԳ.

զամ ինչ արար Մովսէսի; նոյնպէս և զաւետեալսն նմա-
րականգնեացէ նովաւ.

ՀԱՄԱՐ. Լ.

ԱՅր մի ինձանէր յերեմ յերկիր ....

Լուեալ Օրինականին ուրուք ի բերանոյ Քո, Թէ
առ ի ժառանգել զարքայութիւն երկնից, պարտ էր
մարդոյ սկսել զընկերսն նմա, երբեմն զանձն նմա, հար-
ցանէ ցՅն, և ասէ, Տէր ով է նմ ընկերն? Քան-
զի ի վէր բանին այնորիկ փարիսեցիք, և Օրինա-
կանք չէին հաւանձայն միմեանց. ԱՅլք ասէին Թէ
ընկերն էր հրեայ միայն; և այլք Թէ արդար միայն;
և այլք Թէ միայն ազգակից և բարեկամ; ուստի
զմեզաւորս, և զԹշնամիս, և զայլազգիս ոչ հաւա-
րէին երբեմն զընկերն. Այլ չար վարդապետուԹի
ի բաց մերժէ Տէր Յն առակաւ հրէն ուրուք ի
ձեռս աւազակաց անկելոյ, և ցուցանէ Թէ մեր ըն-
կերն է մարդ ամ, յորմէ ազգէ և եցէ, ԵԹէ ար-
դար, կամ ԵԹէ մեղաւոր; ԵԹէ բարեկամ, կամ ԵԹէ
Թշնամի; և այս է զօրուԹիւն առակին. Սամարացին
և հրեայք Թշնամիք էին միմեանց: սակայն ահա մին
Սամարացի գԹացեալ ի վէր հրէին որ անկեալ էր ի
ձեռս աւազակաց, մխիԹարէ և դարմանէ զնա, և
զիւղԹ մեծ ունի զնմանէ երբեմն զընկերէ նմանի; և
խոստովանիս, ով Օրինական դու, Թէ այն Սամա-
րացին Թուի քեզ մերձաւոր լեալ հրէին այնմիկ, քան
զքահանայ, և քան զղեւտացին որք անտզգրիմ սրտիւ
զանցաւարէն զնովաւ, զի նա արար զողորմուԹիւն ի
վէր նը; ապա երԹ, և արա դու այնպէս; և համա-

բնեալ

բնալ զամենեսեան եբրև զընկերդ քո, օգնեա նմ և կարես խրեանց, Թէ ապրակեցք եղեն կամ Թէ ոչ; Թէ արդարք, կամ եԹէ ամբարիշտք; Թէ Թշնամիք, կամ եԹէ բարեկամք.

ԼԲ Հարք զառակս այս հաստատեան մարդոյ մեղաւորն և ձեռս լատանային անկելոյ, և ասեն Թէ աշխր որ ինձանէ յեէմ յերիքով է մարդ մեղաւոր որ ի բաց Թողեալ զշնչ, մատանէ զինքն ի ցանկութիս աշխարհիս. աշնկանն և ձեռս աւազակաց, այսինքն ի դերութիւն լատանային և մեղաց որք մերկացուցանեն և նմանէ զշնորհս աշխ, և զդրեբնական պարգևս Հոգւոյն ՍբոյՆ, որովք երբև հանդերձիւք փառաւորեալ էին առաջի Հոգեկան արդարոց. աշռաւել զվէրս դնեն և վրն նր; զի լատանային ոչ է բաւական զի մերկացոյց զմեղաւորն և շնորհացն աշխ; առատել վիրաւորէ դնա և ս և բնականն, և զվէր եգեալ և վիրն վր, հարէ զնա կուրութիբ, անզգամութիբ, յաւսահատութիբ, և այլ մոլութիբքն, և Թողու զնա կիսամահ. ոչ սպանանէ զնա ամենևին, քանզի ցորքան ժամանակ կենցաղավարի մեղաւորն ի վր երկրի, որչափ խողխողեալ և նեղ մեղօք, սակայն ոչ երբեք հատանի բոլորովին ի նմանէ յոյս փրկութիբ, և ողորմութեցն աշխ. քահանայ, և շնաւոյն որք հանդիպին վիրաւորելոյն, բայց զմոյ առնեն, և ոչ ինչ օգնեն նմա, նշանակեն զինն օրէնսն, որք ոչ կարէին զմեղաւորն բժշկել և վիրաց մեղաց, և արդարացուցանել զնա. Օգնեա նր, լատարագի ոմն, որով նշանակի ՍՏՊ մեր Յս ՔՍ, յերկնից եկեալ յաշխարհ ողորմի և վր տառապելոյն: աձէ զնա և պանդուխտ ՍբոյՆ ենկեղեցւոյ, որոյ արտաքոյ ոչ գոյ փրկութիբ: յետոյ պատճ զվէրս նր հոգևոր դարմանօք

օք չտրհաց եւրոց, և յբէ պիտ և մեղաց: բայց և վը արկանէ զձէթ և զգինի վիրաւորս խորհրդոց, և ի պատուհասիանէ մաքսիոց, և արձակէ եւթեմ պատրաստէ նմա զդեղ մի անմահութեան: և ապա յիշանելն եւրում յաշխարհէ սատն առ հայր յերկինս, ընդունդն յանձն առնէ պանդոկապետին, այսինքն քահանայից, և առաքնորդաց ժողովրդեան, զի զվիրն ունկնդին զմեղաւորին, խոստանալով տալ նմ և միւս անգամ դալստեան իւրում զոր ինչ ծախեալ եղիցի, և հատուցանել նմ, ըստ եւրեանց խնամարկութեանէ զվարձն յաւիտենական:

ԳԼՈՒԽ ԺԱ.

ՀԱՄԱՌՈՏ. ԽԱՉ.

Առակ ողորմութեան, և ահա ամ ըբէ է ձեզ.

ՀԱՒԱՏԱՍՏԻՒ ինչ է, թէ ի մէջ դերբնական զօրութեց, մի և նոյն գոր- ա.Կորն. զաւորն յբէ ի մեղաց եւրոց. Ուստի Ժգ. գ. ասէ Պօղոս, Եթէ չամբիցեմ զամ ինչս իմ աղքատաց, և մատնեցեմ զմարմին իմ յայրուձի, և զսէր ոչ ունիցիմ, ոչ ինչ օգտիմ, և ոչ ինչ եմ. փարիսեցիք շնդկակուսեալ էին մեղօք; մաշնեալ նախանձու; հակառակ ճշմարտութեանէ; անյագ ագահեալ յարծաթ; փառասիրք, հպարտք, ինդձաւորք; կարէր Թերևս ոմն և նոյն ողորմութիւն յբել ի նոյն զայն ամ մոլորեցեալսն?

Պա-

Պատասխան. ՈՂՋ կարէը; ուստի զասացեալն քէ պարտ է նմանալ յաղագս ողորմութեան որում առկել եալ եղէ և ընկերացեալ սէյն ԱՀՅ. Բայց մատ րուքք քննեսցուք զբանս, և զմիտս ՄՏՆ, և տես ցուք թէ վո՞ւ էր զփարիսեցինն խրատէ ՈՒբել զսիրտս նուբեանց, ի ձեռն ողորմութեան, և ոչ առաՀել ի ձեռն սիրոյն և ապաշխարութեան.

Զ-նոյնն առնեքէանն զայս որոշումն նմասոից, թէ հալածէ ներհակն ի ձեռն ներհակին, և մոլութեի, ի ձեռն զօրութեան որ է նոնա հակառակ. Օրօրնակ, զհպարտութեի ի բաց մերժէ խոնարհութեի; հեղութեի հալածէ զբարկութեի; և այլք նոյնպէս. Բազում էին արդեօք մոլութեիք փարիսեցւոց; սակայն յայսմ տեղւոջ յանդիմանէ զնո՞ւ ՄՏՐ Յատկապէ վո՞ւ ագահութեի, և յափշտակութեէց նո՞ց, մինչ ասէ: այժմ դուք փարիսեցիք զարտաքին բաժակին և պնակին ՈՒբէք, և նեբքինն լի է յափշտակութեբք. ՀՀնչագէ է ագահութեի ՀՀբ; վասն որոյ միշտ սիրտ ՀՀբ ի ստացուածս կորստական քննչեցն; ուստէք զտուներս այրեաց պատՀառանօք երկար աղօթից; և հարեալ կուրութեբք այնպէս հատարեք թէ բաւական է ՀՀզ բազմից սկսանել, եբբ թէ բռնաւէր լրՀացմամբն ՀՀռաց և բաժակաց կարեցին սիրտք ՀՀբ ՈՒբել յագահութեէց ՀՀրոց: խաբէք, անմիտք, խաբէք; զագահութեի ոչ ինչ հալածէ բայց միայն ողորմութեի. ՄՏուք ուրեմն զողորմութեի, և ահա ՈՒբ եղիցի սիրտ ՀՀբ յագահութեէ ՀՀրմէ.

Վայ ձեզ Օրինականացդ, զի Թաքուցանէք զփականս դիտուքէ.

փականք դիտուքէ է հմացողուքի գրոց սրբոց որք յայտնապէս վկայեն վ քի, և են երբեմն փականս որովք հմացողաց դիւրին ինչ է գալ ի ծանօթուքին, և ի հաւատս ՏՐՆ ՅԻ. Օրինականք և փարիսեցիք, որոց պատճառ էր ընթեռնուլ և հմանալ զգիրսն, երբեմն զաչացու հարկեալ կուրուքէ, ոչ հմանային, կամ եթէ հմանային, քայց առ նախանձու զձշմարտուքէ լոյսն Թաքուցանէին ընդ գրոհ անաւ, զի ժողովուրդ մի տեսանիցէ, և մի հաւատասցէ, և մի եկեսցէ ի փրկուքին. ազն խոկ էր ծանրագոյն մեղքն փարիսեցւոց, և այն է հոգեմատուս հայհոյուքին նոցին նման այսօրեայ հերձուածողաց, զի նք ոչ մտանեն; և որոց մտանեն, և միամտաբար յօժարին հետևիլ ճշմարտուքէ, Թոյլ ոչ տան մտանել; եր կնաբաց փականօք զերկինս փակեն.

ԴԼՈՒԽ. Ի.Բ.

ՀԱՄԱՐ. Լ.Օ.

Եւ դուք նմանօրէք մարդկան որք սպասեն տեսանել զտէր իւրեանց, Թէ երբ դառնայցէ ի հարսնեացն .....

ՈՐՔԱՆ լուաւ հեառն ոչ գիտեմք Թէ յորում ժամու գալոց եղիցի Տէր, առնուլ ի մէնջ դհամարս, և հաստուցանել իւրաքանչիւրում ըստ գործոց իւրոց, պարտ է մեզ միշտ պատրաստ լինել, և ամենուդեքին Թէ ահն ունիլ դալստեան նորա, զի յորժամ և գայցէ, զարԹուննս գտանիցէ զմեզ. Օրէն ուսուցանէ Տէր Տ՚ առակաւ ծառայից որք ահն ունէին Տէր իւրեանց, Թէ երբ դառնայցէ ի հարսնեացն; զի յորում պահու դիշերին բախիցէ դդուռն, վաղվաղակի բանայցեն նմա. Քննեսցուք զիօրուԹէ առակին.

Տէրն ծառայից, ևփեսայ հարսնեացն, է Տէր մեր Տ՚ Քս՚: Հարսն է նբ եկեղեցի, զոր Քս՚ հարսնացոյց ինքեան, մինչ և էր ի վր՚ երկրի; բայց խրախուԹեն հարսնեացն պատրաստեաց միայն յերկինս. Դառնալ փեսային ի հարսնեացն, է միւս անդամ գալն Քի՚ ի կատարած աշխարհի; կամ և առանձնական գալն նր՚, առնել ի վերայ մեր զպատուկ դատաստան ի ժամու մահու. Օդուտն բա-

խէ

խե ւոյր, յորժամ ի ձեռն հիւանդութեց ազդ առնէ մեզ Թէ ահաճասնիկ հասեալ է ժամանակ ղի մահ հուսամբ վճարեսցուք զայս կեանսն, Թէ մեռանիլ հանդիպեսցի մեզ յառաջնում պահու դիշերին, որ է մանկութեն: Թէ յերկրդում պահու, որ է այրութեն: Թէ ի վերջնում պահու, որ է ծերութեն. բանսամբ նմա վաղվաղակն եԹէ յօժարասիրսամբ և զուարԹասիրութեն մտօք ի ձեռն աւանդեմք զհոգիս մեր, պատրաստք մեռանիլ յորժամ և ինքն կամիցի, ունելով զիօսին մեր այնդեալ ընդ մէջ, և զձգադունս մեր լուցեալ, ի ձեռն ապաշխարութեն, և այլ բարւոյ գործոց. Երանի մեզ եԹէ յորժամ եկեսցէ ւոյր դատնիցէ զմեզ պատրաստեալս այնպէս, քանզի ածեալ նր գօտի ընդ մէջ, եբր Թէ նցէ մեզ ի ապատու, բազմեցուսցէ զմեզ յարքայութեն եւրում.

Հաւատ. խԹ.

Հուր եկն ապիանել յերկինս ....

Հուր է հոգի սբ; և վս այնորիկ եկեալ է քս յաշխարհ, ղի զհուրն այն երկնաւոր սիոեսցէ ընդ երկինս ընդ ամ, և վառեսցէ նովաւ զսիրտս մարդկան ի ձեռն քարոզութեն սբոյ աւետարանին. քայց նախ պարտ էր Յի ւիլսել արեամբն եւրով, և հանել ի խաչ, յառնել ի մահուանէ, և ելանել յերկինս, և յերկնից անտի առաքել զայն սբ հոգի ի վս աշակերտացն եւրոց, ղի նք լի հոգւով սբով սիոեսցեն զնա յամ տեղիս; յայն ևսկ եկեալ էր Տս քս, զայն խնդրէր, յայն փափաքէր; ուստի ասէ,

ամկատուքէ ունիմ սկսանիլ, և զին արդ փուքամ մինչ և կատարեսցի.

ՀԱՄԱՐ. Ծ-Բ.

Եղիցին յայսմ հետէ հինգ ի տան միում բաժանեալք .....

Թէեւն այն, հինգ, ոչ սպասկանի առ էուքէ ներին, բայց գնի փոխանակ այլոց որ և եցէ Թուին, և կամ ասել Թէ այսու հետև, մինչ քարոզեացի աշխատասանն արքայուքէ, ի մի և նոյն քաղաքին, նա և ի մի և նոյն տանն եղիցին որք ընդունելոցն զբանն, և հաւատասցին ի քիս; և եղիցին որք զբանն ի բաց մերժեսցեն, և ի քիս ոչ հաւատասցեն: ուստի բաժանեսցին ի միմեանց, երեք յերկուց; և երկուքն յերից: հայր հաւատացեալ յանհաւատ որդւոյ, և որդին հաւատացեալ ի հօրէ անհաւատէ; և որք հաւատասցին ի քիս, լաւ եւս համարեսցին ի բաց Թողուլ զհայր, և զմայր, զկին, և զորդիս, և զինչս ամ, և ոչ քակտիլ ի հաւատոց քէ.

ԳԼՈՒԽ. Ի.

ՀԱՄԱՐ. Ա.

Պատմեցին նմա վասն Հաղիղեացւոցն որոց զարնուն Պետրոս Խառնեաց ընդ զոհան Հոգ.

ՀԱՂԻՂԵԱՑԻՔն էին հռոմայեցւոց առեղեալք յոյժ, քանզի ասէին Թէ ոչ էր օրէն զհարկս տալ Կայսեր. Ուրեմն յաւուր միում, մինչ դեռ բազումք ի նոցանէ զոհէին զոհս խրբեանց ի լերինն Կարիզիմ, յարեաւ անկածական Պետրոս ի վերայ նոցա, և կոտորեաց զնոսա սրով. Եւ քանզի համարէին ոմանք Թէ հասեալ էր այնպիսի պատուհասն ի վերայ Հաղիղեացւոց այնոցիկ, փոխանակ զի չարագործք էին քան զայլ ազգականս խրբեանց, ասէ ցնոսա Տէր, խաբէք դուք այնպէս կարծելով; քանզի մի համարիք Թէ չար նոցա մինն քան զմիւսն, վասն այնորիկ զի հանդիպեալ նա փորձուածեց բազմաց; փորձէ և զայլ աշխարս նոցա, և հրով նեղուածեց առնէ զհանդերձ սրտից նոցա; ոչ ի պատիժս մեղաց նոցա, այլ զի առաւել և ևս ազդարարացին: Բայց դուք ի կոտորմանէ անտի Հաղիղեացւոց առէք ձեզ զխրատս զայս, զի ամենեքին դուք նոյնպէս կորնչիցիք, եթէ ոչ ապաշխարիցիք.

ՀԱՄԱՐ Ը.

Թ-ղենի մի էր ուրուեմն անկեալ յայգւոջ...

Աղուակաւ անպտուղ Թղենւոյն խոստաւ ղմեզ Տէր Յս, մի և զուր ծախել զչնորհս աղՅ, և և չար մի վարիլ երկայնամտութեբ նր, բայց առնել զպտուղս ապաշխարութեբ, մի գուցէ և բաց կտրեսցէ ղմեզ, եթէ գտանիցէ ղմեզ Թափուր և գործոց բարեաց.

Թ-ղենի է մարդ քրիստոնեայ. աղյդի է նբ ենէ ղեցի. Տէրն այգւոջ է Տէր Յս քս. աղյեզործ է Պահպան Հրեշտակ, որում հաւատաց աղՃ ղհոգ մերոյ փրկութեբ. Մինչեցաւ մարդ քրիստոնեայ յայգւոջ յայնմիկ, յորժամ և ձեռն նբոյ աղաղանին դարձաւ որդի աղՅ, և եղև անդամ մարմնոյ ենէ ղեցւոյ.

Պտուղ Թղենւոյ, է գործ բարի. զի այս Տէր այգւոջ խնդրել զպտուղս և Թղենւոյ, բանզի քրիստոնէն ոչ է բաւական Թէ և ձեռն մկրտութեբ և հաւատոյ եմուտ յեկեղեցին քրի; առաւել պահանջէ Տէր և նմանէ գործս բարիս, և զպտուղս արդարութեբ. Երեք ամք յորմէ հետէ գայ Տէր խնդրել զպտուղ և Թղենւոջէ, նշանակէ զերկայնամտութեբ աղՅ, որ յետ հաճբերելոյ երկար ժամանակ, գտանելով ղմեզ անպտուղս, բարկանայ, և այգեգործ է, կամ հրեշտակի մերում ասէ հրամայ կտրել զծառն անպտուղ, և յետ առնուլ և մինչ խնդասէ, և զպահպանութեբ նր. Խնամդ-աղաւաչել հրեշտակին յողորմ գութ, բարեհաճ լինի առ Տէր վս մեզ, և աղաչէ վնա հաճբերել և ս սակաւիկ մի մինչև բրեցէ շուրջ զանպտուղ ծառոյն, և աղբ արկցէ, և ներջ

ներքսայնն ազդեցմամբք, և նեղչութիւնքք նըւոյվք
տեսցեն զմեզ ի բարն. Օգոյշ լեր ուրեմն եղբա-
յր, զի անօնգտ մի ինուել չլսել զձայնն քո պահպան Երեմ.
հրեշտակին, և մի անհաւանս լինիցիս նմա, դուցէ ԺԲ. Թ.
խոչիցէ ի քէն, և ասիցէ, բժշկեցաք զբաբելացն, և
նա ոչ բժշկեցաւ, Թողցուք զնա, և գնասցուք.

ՀԱՄԱՐ. ԼԲ.

Ազատեք աղուէսունս այսոսիկ, ահաւասիկ
հանեմ դէս, և բժշկուիցես կատա-
րեմ այսօր և վաղիւ, և յերկր
աւուր կատարիմ.

Մինչդեռ քո քարոզութիւք, և հրաշագործութիւք
նըւոյվք առ ինքն ձգէր զամ ժողովուրդսն, մատեան
առ նա փարիսեցիք, և ասեն, ել, և գնա աստի, զի
հերովդէս կամի սպանանել զքեզ. Եւ նա ասէ ցնա,
Սահմանեցի ես ինձ ժամանակ վաղձանելոյ իմոյ,
և ոչ կարէ ոք կանխել քան զայն ժամանակ զվաղ-
ձան իմ. Թ-ոչեցի ես զաւուրս կենաց իմոց, և ոչ
կարէ ոք կարճեցուցանել ինչ ինձ. Մինչդեռ մանուկ
էի և դեռաձին երեխայ, երկեաւ հերովդէս Թէ գուցէ
եկեալ եցեմ յափշտակել զԹագաւորութիւն նըւ; ուս-
տի և խնդրէր զիս ի սպանումն; այլ ես ի մերոյ
նմանէ անտի ցրուեցի զխորհուրդս նր. Հիմ այլ մի
հերովդէս նենգաւոր և չարայոյզ և զան դիայր նըւ,
խնդրէ սպանանել զիս, բայց երթայք դուք, և
ասացէք ցնա, Թէ այսօր և վաղիւ, և յորդան ժա-
մանակ կենդանի եմ, ոչ կարէ ոք վաղվաղել զվաղձան
իմ, կամ հատանել ի կենաց իմոց զրօպէ և ոչ մի.

ուրեմն քարոզեցից աներկիւղ, և հալածեցից դեւս, և բժշկութիւնս կատարեցից ոմն և կամիմ, մինչև հասանել երեք աւուրն, որ է օրն այն որոյ ես սահմանեցի լինել օր վերջին կենաց նոցա. Յայնմ աւուր, և ոչ առաջ, կատարեցայց կամայօժար մահու Հաւրէն. Բայց զինչ երկնչիք դուք Թէ գուցէ ապականչէ զիս Հերովդէս մինչդեռ կամ ես ի Երուսաղէմ? Որպէս սահմանեցի ես զօրն վաղձանն նոցա, նոյնպէս սահմանեցի և զտեղին յորում պարտ է ինձ մեռանել: անհնարին ինչ է վաղձանիլ նմա ի Երուսաղէմ, զի ոչ է մարգարէի կորնչիլ արտաքոյ քան զԵրէմ; այսինքն, հաստատեցի ես ոչ յայլ ուրեք մեռանիլ բայց միայն յԵրէմ: Կատարեալ նա զմարգարէն և սկզբանէ, պարտ է նմա և ընդ յինս զչարչն մեղաց նոցա: անդ է տեղի կատարման նոցա.

գլուխ. ժդ.

հաւատք. ե.

Եւ ահա այր ոմն էր անդ ջրդողեալ.

ԿՈՉԵԱԼ էր ի խնան ոմն զքո՛ ի ձայ հայց ուսեալ ի շաբաթու ; բազմականք եւս էին փարիսեցիք բազում, որք նենդութ՛ք, եւ առ նախանձու ածին ի ներքս զջրդող մի, զի եթէ բժշկեսցէ զնա Տ՛ն, նո՛ ի բժշկութ՛ն անտի զտեղի առնուցուն բամբասելոյ զնա , եթէ զշաբաթն ոչ պահեցէ . ա՛ն իսկ էր բուն մտութ՛ի կեղծաւոր փարիսեցւոց , զի կուրացեալք անգիտութ՛ն և նախանձու , զչարն ասէին բարւոյ , և զբարին , չար .

Կեղծաւոր փարիսեցւոց նմանք են քրիստոնեայք բազում վատք և տգէտք , որք զհիւանդ ժողովուրդն խաբեն զայն ասելով մեզ՛ , որ քնաւ ունդ չէ ; և զծանրագոյն անհրաւութ՛ն համարին եբրեւ զթե՛ թև ինչ ; զուղտս կլանեն , և քամեն զմըժղուկս . Եթէ ջնայ ոք ; եթէ արբենայ ; եթէ հաւանութ՛ն տայ պոռնկական խորհրդոց ; եթէ ի մէջ առ ուտըն զրկէ զընկերն ; եթէ յաւուրն կիրակի Թողութ՛ զպատարագն , և բանի կայ , ոչ է ինչ , մըժղուկ է . նո՛ւ եթէ յաւուրս պահուց վա՛ հիւանդութ՛ն կերպիցէ հրամանաւ խոստովանահօր , կամ առաջնորդին նորոյ : եթէ բարեպաշտ կին ու աղջիկ զղեցս ուսա՛

նեցե ; եթէ խմեսցե ոչ զԹըթուն ; եթէ նապաստակ կերիցե ; եթէ ճաշակեսցէ զհացն անհաւատից ; եթէ ի մինանկ կարասէն ըմպիցե , ի անիրաւութե , աղաղակեն ! ո՛ գարշելի պղծութե ! կոյսք և կեղծաւորք , մինչև երբ անմիտք էք ? մինչև երբ ուսուցանէք զնանրութե , և հաստատէք զատութե ? բայց դարձարուք առ Ջրդոն .

Ջրդող նշանակէ զմարդ արծաթասիրա , և անյագ ագահեալ յինչսն . Քանի Ջրդոն միշտ և անդադար Ջուր ըմպել , և ի տեսիլ ըմպելոյ ոչ երթայ ծարաւ ի նմանէ , բայց յաւէտ սատականայ , և առաւել և ս ծարաւի : Նոյնպէս մարդ արծաթասիրա անյագ ագահութե փափագի միշտ ի տացումն ընչից , և ի բազմութե արծաթոյն ոչ երթայ ի նմանէ ագահութե ; և զորքանս գանձս ժողովիցէ , ոչ ասէ երբէք , հերիք է .

Ղեկ Ջրդոն նշանակէ զմարդ հպարտ և փառասիրել ; ասեն բժիշկքն Թէ Ջրդողութե երբեմն ծնանի ի քամոյ որ խաւարեալ ընդ խախացոյն , որ է աղեղպարկ , կամ փորը փորն , ուռուցանէ զնա , մինչ զի հարեալ փորն Թոդայ , և երբև զԹմբուկ հանէ զձայնն : Նոյնպէս մարդ հպարտ ուռուցեալ , փքացեալ անձնահաւանութե բարձրամիտ դոռոզանայ , և երբև Թմբուկ հարեալ հանէ խրոխտականայ Թոդութե ; և որչափ առաւել ընկալնու զպատիւ ի մարդկանէ , այնչափ առաւել մոլի փառասիրութե .

գԼուխ. ե.

Համան. գ.

Ով ոչ նայէ ի հինջ մարդ, որոյ նայէ հարիւր ոչխար, և կորուսանիցէ զմի ի նոցին ..... կամ ով նայէ կինն որոյ նցին դրամք տասն .....

Եհովկաձն վարդապետութիւն է և Աստուածային աղանդ ոմանց հերձուածողաց, թէ ոչ կամի աշխ զի կեցցեն առանց գործոց, բայց միայն հաւատովն ընտիր կամաւ և դիտաւորութիւք զի կորնչեցին ի դժոխս. այլ հոգեկորոյս վարդապետութիւն հակառակ է, ոչ միայն հայրական ողորմութիւք մարդասիրին աշխ, այլ հակառակ է և աշխաշունչ գրոց որք ի հազար տեղիս վկայեն թէ մեռաւ քրիստոս վասն մերոյ մեղացն; թէ զամ մարդոյ կամի աշխ զի կեցցեն; և յայտնապէս ասէ ՏՐՆ, թէ ոչ են հանք առաքն հօր իմոյ որ յերկինս է, եթէ կորնչեցի ոմն ի փոքրկանցս այնցանէ. Համեմ. ԺԸ.

Այլ ձշմարտութիւն հաստատէ ՏՐՆ Յս առաքելոց ուխտարին մոլորեցելոյ, և դրամին կորուսելոյ; որոց առակաց մի է և նոյն նշանակութիւն. ոչխարին, հոգին, է ՏՐՆ մեր Յս քրս. Դարիւր ոչխարք նշանակեն զամ մարդոյ առ հասարակ. իննսուն և ինն ոչխարք զորս Թողու հովիւն ի լերինս, նշանակեն

զարդարան, և զընտրեալսն աշխ. լեառն և դաւիթ յորում մակաղեալ հանգչէին, է՝ որ եկեղեցի. մի յոչխարաց որ մոլորի նշանակէ զմեղաւորս որք զհետ երթալով չար ցանկութեանց ելբեանց, և օտարացուցին վարդապետութէ հերձուածողաց, մոլորին ի դաւթէ անտի եկեղեցւոյն, և յարդարութէ լեռնէ խոտորեալք, Թափառականն շրջին ի թիւրահոծ շաւղս անհրաւութէ. Երթալն հովուին և խնդիր մոլորեալ ոչխարին, նշանակէ զհոդաբարձութէն Տեառն որ ներքին հայեաւ հնոցհաց ելբոց, և արտաքին խրատիւք նախանձաբորբոք սպասաւորաց բանին կոչէ առ ինքն զմեղաւորս. Գտանել զոչխարն մոլորեալ, է զմեղաւորս ի մոլորութէ ելբեանց անտի դարձուցանել յապաշխարութէն. Թողուլ զինքսսան և զինն անմոլար ոչխարսն, և ուրախ լինիլ ի վր միոյ կորուսեալ ոչխարին որ գտաւ, առաւել քան ի վր ինքսսուն և հնուացն որք մոլորեալք չէին, ոչ կամի ասել Թէ զանօգնական Թողեալ Տէր զարդարան, և զհովուական խնամն բարձեալ ի նոցանէ; բայց նշանակէ Թէ այնքան սիրով խնդրէ Տէր զիւրաքանչիւրոյ մեղաւորն, մինչ զի, եԹէ ոչ էին ի վր երկրի մարդիկ առաքելք քան զհարիւր, և կորուսեալ էր մի ոք և եԹ ի նոցանէ, Թողեալ քան զայլսն, սնդէր ի խնդիրն միոյ և եԹ կորուսելոյն, և զանձն իւր դնէր ի վր նր; ոչ ասէ յայլ ուրեք, Թէ ոչ է պիտոյ բժիշկ կարողաց, այլ հիւանդաց; և ոչ եկի կոչել զարդարս, այլ զմեղաւորս.

Նոյն աշխատութէն ցուցանէ և առակաւ դրամի կորուսելոյ. Քանզի մի և նոյն է երթալ ի խնդիր ոչխարն մոլորեցելոյ, և լուցանել զջրագ, և աւել ածել ի տան, ի գիւտ դրամին կորուսելոյ. Եւ ոչ է գտաք

է գտանել զոչխարն, և ի վեր ուսուց դնել խնդ-
ութիւ; նոյնպէս է գտանել զդրամն, և ընդ դրացիսն
առնել զուրախութիւն. ևնոյնպէս դրացեաց և բա-
րեկամաց որք խնդան, զի գտաւ ոչխարն մոլորեալ,
և դրամն կորուսեալ, նշանակին արդարք, և հրեշ-
տակք որք ուրախանան ուրախութեամբ մեծ վասն դար-
նան միոյ և եթ մեղաւորի. Ըստ սասացելոյն վր-
կչին Թէ, ուրախութեամբ եղիցի տեսլն հրեշտակաց
ևյ ի վեր միոյ մեղաւորի որ ապաշխարեցէ.

Սէր ևմբռնիս, Էլնըղել, զի ինդոր անուա-
նել մեզ, և այլք ասեն Թէ ինանսուն և ինն ոչխարք
զորս հոգիւն Թողու ի լերինս, նշանակեն զինանեակ
դասս հրեշտակաց, զորս Ղրդի ևյ եթող ի բար-
նուս, և ևկն յաշխարհ ի խնդիր ազգի մարդկան
մոլորեցելոյ: ուստի ևս ասեն Թէ ինանսուն և ու-
թ անգամ բազումք են հրեշտակք յերկինս, քան զհա-
սարակութիւն մարդկան որք յաշդասայ ի վեր, մինչև
ի կատարած; և Թէ այնպէս է բազմութիւն ամ մար-
դկան, առ բազմութիւն ամ հրեշտակաց, ոյլ է Թէս.
ա. առ Թիւն. ղԹ.

ՀԱՄԱՐ. Յ-Ա.

ԱՂՒՆ ՄԻՈՂ ԷՒՆ ԵՐԿՈՒ ՈՐԴԻՔ .....

Աղաւնիաւ ևնասուսկ որդւոյն դատնեալ ուսուցա-
նէ երկնաւոր վարդապետ մեզ, զոր ի վերոյ ուսոյց
առակօք ոչխարին մոլորեցելոյ, և դրամին կորուսե-
լոյ, Թէ ոչ են կամք ևյ, եթէ կորիցէ մի ոք ի մար-
մարդկանէ, և Թէ յօժար է միշտ և պատրաստ
հայրական դթով ընդունել զմեղաւորն, որ ան-
կեղծ ապաշ-

ապաշխարութիւն ի մեղաց նորոց առ Աստուած.

Իսկ քանզի լի է առակս այս փրկարար խրատուք վասն ուղղութեան վարուց մերոց, զհետ երթիցուք անառակ որդւոյն, և քայլ առ քայլ քննեսցուք զամ գնացս նորա: քանզի որովք գնացիւք Տողոս նա զհայրն իւր, և ապա զամօթն հարկանել դառնայ առ հայր; նոյն գնացիւք մեղաւոր Տողոս զԱՏՐ Աստուած իւր, և ապա զղջացեալ անդրէն առ Աստուած դառնայ.

Զորեք են գնացք անառակ որդւոյն: Ա. ոչ ինչ, ի բաց Տողոս զհայր իւր. Բ. վատնել զինչս իւր զամ կեալով անառակութիւն. Գ. Թշուա ռացեալ, չքաւորեալ, տառապեալ անկանիլ ի խոտ անձարութիւն մինչև արածել զխոզսն. Զորրդ. զղջացեալ դառնայ առ հայր. Նոյնպէս զորեք և են գնացք մեղաւորին. Ա. ոչ ինչ, ի բաց Տողոս զԱՏՐ. Բ. զհետ երթայ չար ցանկութեանց իւրոց. Գ. նուաճեալ ընդ իշխանութիւն Սատանայի և մեղաց ձգի ի խոտս չարահաճութեան. Զորրդ. ի միտս իւր եկեալ, և զղջացեալ դառնայ առ Աստուած. Օգուտ սոյն մեկնեսցուք ի ըստ միոջէ.

Գ-նացք առաջին Ա-նառակ որդւոյն
Թ-ողու զհայր իւր.

Ա-յլ որոյ են երկու որդիք ի ՏՐՆ Աստուած մեր. որդիք երկու, ըստ Ս-ենոնիմոսի, և Ա-մբրոսիոսի, են ազգք երկու, մին հրեից, միւսն հեթանոսաց. Հրեից որդին է ազգն հրեից որ ի սկզբանէ անտի պաշտեալ զԱստուած, և ի բաց չէր Տողեալ զհայրական տուընն, այսինքն զմարդաւորդին, և զեկեղեցին Աստուծոյ. որդի կրտսեր է ազգն Հեթանոսաց, որոյ առեալ ի հօրէ Աստուծոյ զբաժին որ անկանէր նմա ի հայրական ընչիցն, այսինքն առեալ զանձն իշխանութեան, զհասարակ լը

յան

յն բանին, և զայլ առաքինն և նեղքին քնահան և գերբնահան շնորհսն, որովք կարէր եթէ կամէր ճանաչել զբարն, և հեռուիլ նմա; և ճանաչել զչարն, և խոտորիլ ի նմանէ; փոխանակ վարելոյ այնքան շնորհօքն ի բարն, վարեցաւ նոքօք ի չար, և հեռացեալ ի հօրէ աշխ, գնաց ի տար աշխարհ, և յաբեցաւ ի մի ոմն, այսինքն ի սատանայ, յաշխատուել, ի պզատոն, և յայլ փիլիսոփայս, որք կերակրէին զնա եղջերաբք նմանիր և մտոհ եմաստուԹե աշխարհիս; մինչև եկեալ ի միտս նմա, դարձաւ աշ, և ի կուսապաշտուԹէ եկն առ հաւատն քրի, և ի մանն վերահասին աբեղ: ուսան բարկացեալ դանգատէր էրէց որդին, և տրտնջէին հրեայք, դի և կրտսեր որդւոյն, ազգին հեԹանոսաց բացեալ էր աշ զդուռն հաւատոց.

աշ. ործ. աշտաբ. ԺԴ. ԸԷ.

աշխ ասեն Թէ որդիք երկու են մարդ արդար, և մարդ մեղաւոր. Էրէց որդի, որ ի հօրէն ոչ հեռանայ, է աշդար. Որդի կրտսեր որ Թողու զհայրն, է մեղաւոր որ ունի արդեօք զհաւատս, որով է կերպիւ նուիք որդի աշ; բայց փոխանակ դի մերձեալ է հաւատն, և ունայն է բարն գործոց, կորչի, և նոկ է որդի անառակ.

Եգնացք երկիր աշնառակ որդւոյն.

Վասնե դինչս նուր զամ.

աշռեալ կրտսեր որդւոյն զոր ինչ հասեալ էր նմա ի հայրական ընչիցն յաբեաւ, գնաց յաշխարհ հեռի; և երբև սանձընկեց երևմար, զանձն նուր մատնեաց չար ցանկուԹեց. աշշխարհ հեռի, ասէ աբն Օգոստինոս, է մոռացուածս աշ: քանզի անառակ մեղաւոր, երբև մոռացաւ զհայր նուր երկնաւոր; երբև ասաց ի սրտի նորում, Թէ ոչ գոյ աշ;

աշՃ; այլ եւս ոչ գիտէ զամօԹ; բայց զգնեցեալ ձա-
կատ պղնձի, լերբ, անզգամ, անպատկառ զանձն իւր
տայ յամ անասնակուԹիւնն.

Եւ անդ վաճառեաց գինչս նուբ. Օրպիսիսն ինչ
վաճառէ մեղաւորն որ մոռացեալ զաշՃ գհետ երԹայ
հաճոյից սրտի նորոյ? ալաճառէ գնորհուրդս նուբ
և գմիտս; քանզի վարանեալ, ցնդեալ ի մտօքս,
զայլ ինչ ոչ խորհի և հոգայ, բայց միայն զաշխատ-
հիս. ալաճառէ գկամս նուբ, և գսէրտ; քանզի տաղ-
տկացեալ ի հոգևորացդ, գմարՄնաւորս և ևԹ սիրէ.
ալաճառէ զանձնեղնամտուԹիւն նուբ, գի այլ եւս ոչ է
ստՃ անձին նուբոյ, այլ գրաւեալ գիսա ցանկուԹեց
և ծառայուԹիւն; ծառայք էք որում հնազանդիք, ասէ
Պօղոս = ոչ ԹԷ կորուսեալ եկէ զանձն եղխանու-
ԹիւնՃ.ԺՁ. նուբ; բայց գի վարն նովաւ և չար, և ոչ ի բարն.
Սբն աղեքսիոս ասէ ԹԷ անուՃամբ ընչից գրոս
վաճառէ անասուն որդին, նշանակի պատկերն աշՃ, և
նմանուԹիւն գոր ունի մարդ արդար ընդ ստՃն արար-
չին նուբուս. Օր պատկերն և նմանուԹիւն սպակա-
նէ և պղծէ մարդ մեղաւոր կեալով անասնակուԹիւ,
և փոխանակէ գի պատկերն անանց, և գաղանաց,
աշգահուԹիւ նմանի գորտանց. ՀպարտուԹիւ նմա-
նի սերամորդին. ՑանկուԹիւ նմանի շանց և գո-
շաց. Նախանձու նմանի օձից. ԲարկուԹիւ նմա-
նի խոզից. ԲարկուԹիւ նմանի առիւծուց. Ծու-
լուԹիւ նմանի կերպասից. ՆենգուԹիւ նմանի աղվէ-
սուց; և կատարէ ի նմա որ ասացաւ ի ձեռն դաւ-
Ժաղմ. Թի, ԹԷ մարդ ի պատուՃի էր, և ոչ իմացաւ; հա-
խԸ.ԺԳ. ւաստացաւ անասնոց անմտից, և նմանեցաւ նց. Ի
վաղՃանն անուՃատքն ընչից գրոս վաճառէ որդին ան-
առակ նշանակին վարՃ բարւո, չնորհքն աշՃ, սաղ-

գնէ

գնէք հոգւոյն սբոյ , յորս մանաւանդ կայանայ որ դարոյն նահատուածն ընդ ԱՅ : Նշանակին հաւատոյ որ մէ անկանի մեղաւորն , յորժամ հեռանայ , և բաժանի ի հայրական տանէն , որ է սբ Եկեղեցի , և ապաստամբութեամբ արարեալ ի նմանէ , ընդ անհաւատս , և ընդ հերձուածողս լինի միաբան .

Զ-նացք երթորդ ԱՆառակ որդւոյն
ԱՆձատացեալ արածէ ղխոզսն .

Իբրև ապառնաց անառակ որդին զինչս նուբ կեանսն անառակութեբ ; Թշուառացաւ յոյժ ; և ի սաստկանալն սովուն յաշխարհին յայնմիկ անկաւ ի խորս անձարութեբ , և հատաւ ի նմանէ ամ յոյս ապրելոյ . Ուրեմն գնացեալ յարեցաւ ի մի ոմն քաղաքացւոց աշխարհին այնորիկ , խնդրելով ի նմանէ զի լինիցի նմա ի ծառայ , յորում և կամիցի ապաստս , զայլ ինչ ոչ պահանջելով ի վարձն , բայց միայն թեթև ինչ կերակրով , ի սաստկութեբ անտի սովուն զանձն նուբ ապրեցուցանել . Հաւանեցաւ քաղաքացին , և յղեաց զնա յադարակ նուբ արածել զխոզս .

Լսէ սաստիկ , ասէ սբ Օգոստինոս , նշանակէ զսղութեն բանին ձշմարտութեբ : քանզի մեղաւոր երբեմն եթող զԱՅ , և հեռացաւ ի տանէն սբոյ եկեղեցւոյ , այլ ևս ոչ դոյ ոչ որ զարթուցանիցէ զնա փոյթ կարող խրատուբք , և բերկանիցէ նմա հայցն բանիւն ԱՅ ; ուստի ակա ըանայ սովալուկ հոգւոյն նը , և անսուաղ կորնչի .

Լբեն ԱՄբռոսիոս ասէ Թէ սովն այն նշանակէ զիւ բայց կացուածն և փրկարար խորհրդոց խոստովանութեբ , և հաղորդութեբ : քանզի մեղաւոր անառակ զիոյն ինչ ոչ ունի , զի զսովաբեկ հոգին նուբ կերակրիցէ երկնաւոր հացիւ : զոմն ամբողջ յամա-

ռեալ ի մեղս կայ և ճնայ անխոստովան և անհաղորդ ; ուստի լինին սով սաստիկ ի հոգւոջ նը , և Թուլացեալ , նուաղեալ , զօրաթափ չարչարաս առակն . Հարայ ոմն խոտ , ասէ ղաւսիթ մարգարէ , և ցամաքեցաւ սիրտ իմ , ի մոռացայ ուտել զհայ իմ . աղյլք անուսանելն սովու խմանան զիւսաղումն ամ զօրութեց , որք վախճառականն լինին ի սրտէ մեղաւորին յերեսաց մոլութեց , և անառակութեց .

Մաղմ. ճա. Ե.

Ուրեմն սովաբեկ անառակն յարն ի Աստանայ , և լինի նմա ի ծառայութի , և յանձն առնու արածել զխոզս . Խոզքն են հինդ զգայարանք մարմնոյ զորս մեղաւորն արածէ յեղկելին չար ցանկութեց , և ոչ կարէ յեղկելն անտի լնուլ զորովայն իւր ; քանզի մարդ ցանկացօղ , ոչ չառանայ երբեք ցանկութեք , զսա ասացելոյն Սողոմոնի , Թէ անյագ է որովայնն ամբաւշատաց , և անձինք նը կարօտք միշտ եղիցին .

Առակ. Ի.

Գնացք չորրդ աշնառակ որդւոյն .

Օղջացեալ դառնայ առ հայր .

Վեց գնացին ք կատարեն աշնառակ որդւոյն դարձուածս առ հայր .

Աշռաջին . Գայ ի միտս նմա ; և առ միմեանս առընթեր գնելով զառաջինն փափկալից կենցաղավարութի նը ի հայրական տանն , և զառաջիկայ թշնաւառական կենցաղն , վայ տայ անձին իւրում , և ասէ , քանի վարձկանք են ի տան հօր իմոյ հացակից , և ես աստ սովամահ կորնչիմ .

Երկրդ . Օղջացեալ տրտմի , զի եթող զգորովանութի հայրն ; և ողորմագին հայեցեալ աղաղակէ , մեղայ , հայր մեղայ յերկինս և առաջի քո .

Երրդ . Հաստատէ ի մտի իւրում դառնալ առ հայր , և ասէ , յառուցեալ գնացից առ հայր իմ .

Զոր

Զորդի. ոչ ինչ դանդաղեալ յառնէ առաքեալն, և գայ առ հայր.

Հինգերորդ. Երեսատասնից, պատկառեալ դիմօք, անկեալ առ ոտս հօր իւրոյ, առաջ, մեղայ, հայր; ոչ եմ արժանի կոչիլ որդի քո.

Վեցերորդ. ԶԹացաւ խանդաղատեալ հայրն, և անկեալ զպարանոցաւ որդւոյն հաւանութեամբ գնաց, և ասէ ցծառայս իւր, ածուցէք նմա զառաջինն պատմուճանն, և զմատանին, և զկօշիկս, և ուրախ լինիմք. Եւ այլ. Տեսցուք այժմ Թէ դի արդ նոյն գնացեալ մարդ մեղաւոր, և մեղայ իւրոյ անտէ դառնայ առ աՀՃ և ձեռն անկեղծ և ճշմարիտ ապաշխարութեամբ.

Զառաջինն. Պարտ է նախ մեղաւորին զինքն աւելիով, և գալ առ միտս իւր, և յուշ բերել զառաքեալն բարիս յորոց զրկեցաւ հրաժարելով յաՀՃ հօրէ իւրմէ; քանզի առընթեր դնելով գինն նեղութեց, և տառապանաց որովք տագնապին Թշուառացեալ հոգի իւր, ցաւի առ ժամայն, զղջայ, և փութայ դառնալ առ աՀՃ. Յիշեա ուստի անկար, և ապաշաւեա, ասէր հրեշտակ Տեառն վերակացուՀի Տայան. եկեղեցւոյ եկեղեցւոյն. Հասարակ ապականութեամբ է. աշխարհին այլ ինչ ոչ դոյ պատճառ, առ երեմիայ մարգարէ, բայց այս միայն, զի մեղաւորք առ միտս գլ. ԺԲ. իւրեանց ոչ դառնան: աՀապականեցաւ ապականութեամբ աւ երկիրն, զի ոչ դոյ մարդ, որ դնէ ի սրտի, որ զմիտս իւր ժողովէ. Ուրեմն և դու եղբայր բարեառնեայ որ շաղախեալ ես ի տիղմն անառակութեց, եԹէ կամիս ելանել, և ի մեղաց ճողոպրեալ դառնալ առ աՀՃ, առաջ մեկուսացեալ, առանձնական, հրաժարեալ յամբոխէ, և ի գբաղմանց աշխար-

հն, ժողովեա՛ ե քեզ զմիտս քո և յիշեա՛ ուստի, յուր ես սնեալ.

Երկրդ. Մեղաւոր առ միտս եւր եկեալ ղղջայ, և ցաւագին սրտիւ մեղայ ասէ, հայր ՚ըբ մեղայ յերկինս, և առաջի քո; այլ և ես ոչ եմ արժան կոչել որդի քո; սակայն տուր ինձ, հայր ողորմած, տուր ինձ զմասնիկ ինչ ե չնորհաց քոց, և յոյժ սակաւ ե փղջնաց անկելոց ե սեղանոյն որդւոց, զրուանս կերակրեա՛.

Երրդ. Թոկ քանզի ղղջումն ճշմարիտ առհմանն ցաւ սրտի վա՛ գործեալ մեղաց, և առաջադրութեա՛ այլ և ս չմեղանչել, մեղաւորն յետ մեղայ տալոյ աշ՛, հաստատուն կամօք առաջադրե՛ ե սրտի եւրում յառնել վաղվաղակի, և հրաժարել ե մեղաց, ասելով, յարուցեալ գնացից առ հայր իմ.

Չորրդ. Ապաշխարութե՛ ոչ ձգե յայլ ժամանակ, բայց ոչ ինչ դանդաղեալ միտք ընդ միտք կատարե՛ զոր ինչ հաստատեաց ե մտի եւրում; ըստ խրատուն հոգւոյն ՚ըբոյ որ ե ձեռն որդւոյն լնել զաքայ ասէ, մի յապաղեր դառնալ առ Տ՛ր աշ՛ք.

Հինգերդ. Ուրեմն զամօթի հարեալ մեղաւորն, զլճակուղ, պատկառեալ դիմօք, խոնարհեալ անկանի առ ոտս խոստովանահօրն, կրկնելով զմեղայ, և զմեղս եւր յայտնէ նմա ե դառնութե՛ սրտի եւրոյ.

Վեցերդ. Յայնժամ հայր երկնաւոր, որ զթած աչօք նայի ե խոնարհս, և ոչ արհամարհէ զխոնդրեա՛ծաձ նոյ, շարժեալ յողորմ ե վր որդւոյն եւրոյ, հայրական գորովագթութեա՛ ընդունի զնա; պատմուճան առաջին, մատանին, և կօշիկք զորս ապ-

ու-

ուցանէ նմա; եղիր պարապակ զոր զինէ, նշանակեն զարգարացուցչ շնորհն և զայլ պարգեւս հոգւոյն սրբոյ զոյս աշխ դարձուցանէ ի հոգի մեղաւորին ապաշխարելոյ, և վա դարձման նմ լինի հասարակ ուրախութի յերկինս և յերկրի.

գլուխ ժ-օ.

հաւատք. ա.

աշյս մի էր մեծատուն, որոյ էր տնտես .....

ՈՒ աղկաւ ստնտեսին ուսուցանէ մեզ տր Տն թէ ամ մեղաւոր պարտաւոր է աշխ, և թէ ամ զգուշութ պարտիմբ վճարել նմա զպարտիս մեր, մանաւանդ ի ձեռն ողորմութեց.

աշյս մեծատուն է տր աշխ մեր. ստնտես է մարդ ամ առ հասարակ, և մանաւանդ աշխարհին մեծատունք, և վերակացուք ժողովրդեան, որք առեալ են յաշխ զշնորհս մեծամեծս, ուսան և խոտապունապս ի նոյն աշխ զիւրեանց խնդրեսցէ. ստնտեսութի է յատուկ պաշտօնս իւրաքանչիւրոյ ուրուք ի մէնջ. իւ բաց լինել ի տնտեսութէ, է ընկալուլ մեր զպատիժս անխրատութեց մերոց. զիարս մեր են մեղք մեր. պարտականք որոց տնտեսն Թուլացուցանէ ինչ ի պարտուց, է ընկեր մեր, և մանաւանդ աղքատք որոց օգնել պարտիմբ ըստ

կարի

կարի մերում, և մանանակից առնել զնա ընչից մերոց. Համեմատայ անխրատութիւնէ, են աշխարհիս փարթամութիւնք, որք ասին անխրատք, ոչ թէ ոսկի և արծաթ անխրատ ինչ լինին ըստ ինքեանց; բայց անխրատք կոչին, զի սովորաբար ժողովեալք են յանխրատութենէ, և ունասուորայ պատճառ են անխրատութեանց բազմաց = որոյ յաղագաւ ասէ Տէր, վայ ձեզ մեծատանց, և դարձ, դժուարին է մարդոյ մտանել ընդ ծակ ասղան, քան մեծատան յարքայութիւն մտանել. Օգտակարս առնել ի համեմատէ, է որմունքէք մերովք քաւել զմեղս մեր, և զաղքատս մանանակից առնել ընչից մերոց, զի նք բարեխօս լիցին առ Տէր վասն մեր; և յորժամ պակասեսցուք այսինքն յորժամ մեռանիցիմք, ընդունիցին զմեզ հրեշտակք աշխ ի յաւիտենականս. Ուրեմն պակասիլն մեր, է մեռանիլն մեր, և հատուցանէ մեզ աշխարհս աշխ զհատուցումն մեր, ոչ միայն ի կատարած աշխարհի, բայց ի նոյն իսկ ժամու մահու մերոյ; զոր աշխատութիւն պարտ է ինձ հատուտել, նախ պատճառօք; յետոյ վկայութիւք աշխ շունչ գրոց; և ապա վկայութիւք հայ դրեանցն.

Հատուցանի հոգւոց հատուցումն
ի նոյն իսկ ժամու մահու.

Ցուցանի պատճառօք.

Աշխարհն. աշխ զարքայութիւն երկնից առ մեզ երբեմն երբեմն զժառանգութիւն; և երբեմն երբեմն զվարձն. աշխարքայութիւն երբեմն զժառանգութիւն հատուցանն դեռ ածին երանելի երեխայից որք զկնի մկրտութիւն մեռանին, մինչ չէ ժամանեալք են ի կատարեալ հասակ, և յաստ ընտրութիւն. Մանկունք այնոքիկ, ի ձեռն միաբանական ծննդեան Հոգւոյ աշխարհին զար-

հան

ձան որդիք ՀՀՅ։ նոկ եթէ որդիք, ապա և ժա-
ռանգք։ ուրեմն առանց վաստակելոյ, առանց բարւ
ինչ գործելոյ, անաշխատաբէ ժառանգին զհայրական
ինչսն, որ և արբայութեն երկնից.

Դ՚ՆԷ, մեզ որք հասեալ եմք ի չափ, և վարիմք
բանիւ մերով, ՀՀ զարբայութեն հաստուցանէ, ոչ
միայն երբեմն ժառանգութեն որդւոց, այլ և երբեմն
զվարձ միակաց, և երբեմն զբարեբոնս յաղթողաց ի պա-
տերազմին. Եթէ բարեբոր մրցեալ անդուլ աշխա-
տիմք; եթէ արնաբաս պատերազմիմք; եթէ ամենի-
երկիւղին Տեն սանձահարեմք զցանկութեիս մեր; եթէ
անձանձիր ճգնութեբ ուրանամք զանձինս մեր ի կա-
տարումն օրինացն ՀՀ, և ի ջնջումն մոլութեց; եթէ
ի նոյն կրթութեին համբերեմք արեան չափ մինչև ի
սպառ; յայնժամ ապրեօք զՀՀբայութեն երկնից
երբեմն զարժանն վարձն միակութեբ մերոյ, և յաղ-
թանակն նահատակութեց մերոյ. ՐՒստի հաստրնա- ՏՒՆԱԾԹ
կին Պօղոս և ասէ, Օբարեբոր պատերազմ պատերազ- ԺԱ. ԳԼԽԳ.
մեցայ, զընթացսն կատարեցի, այսու հնեւս կայ և
ճայ ինձ արդարութեբ պսակն զոր հատուսցէ ինձ Տէր ՀՌՈՄ.
յաւուր յայնմիկ արդարն դատաւորս: և դ՚ՆԷ, ՀՀյայ ՂԼ. ՂԼ.
որ գործեսցէ, ոչ հատարնն վարձքն ըստ շնորհաց,
այլ ըստ պարտեաց, և ըստ արժանեաց. ՀՀարձն
միակաց տո՚ն նոկոյն զինն աշխատանաց միակութեբ;
և պսակ բարեբոնեայ հատուցանէ նոկոյն զինն
պատերազմին; նոկ միակութեբ մերոյ, և պատերազ-
մաց մերոց ժամանակ է կենցաղս այս: ուրեմն ի
սպառնէն կենաց մերոց, տո՚ն մեզ առ ժամայն վար-
ձն և բարեբոն, և ոչ միայն ի կատարած աշխարհի.
Ղրեակ, ասէբ բարեպաշտ ՏՒօբնն որդւոյն նե- ԴԼ. ՂԼ.
ռւմ, վարձքվարձկանն քո առ քեզ մի ագոնիս, այլ
հա-

հատուսցեն դու առ ժամայն : և ղևտականաց ժԹ՝ այսպէս հրամայէ ՏՐԻՔ, մի ազգին վարձք վարձկանին առքեղ մինչև ցառաւօտ : դՀլ Համ. գլ. ի. եբրև երեկոյ եղև, այր տանուտէր կոչէ զհսկայն, և տայ զվարձս նմ. անկրաւութիւն մեծ է առաջի ՀՅ, եԹէ ձգեսցէ ոք յօր վաղիւնան զվարձն հսկայի, զի արդ ուրեմն ինքնին ՀՅ՝ հսկայի նուրոյ զվարձս յետս ձգեսցէ մինչև ի կատարած ՀՅհարկն ?

Երկրորդ. Գործոց մերոց պատճառն է ոչ հոգի միայն, և ոչ մարմին միայն, բայց երկոքեան ի միասին, հոգի զոյգ ընդ մարմնոյն, և մարմին զոյգ ընդ հոգւոյն ; բայց գործոց տնօրադոյն և մանաւանդ պատճառն է հոգի ; իսկ մարմին ծառայական միայն, և գործնական պատճառ է նմ, ուստի գործքն յատկապէս և մանաւանդ առընձեռնին հոգւոյն, զոր օրինակ շինուածն առընձեռի, ոչ գործեաց, այլ շինողին. Հետևի ուրեմն Թէ յորժամ մարդ մեղանչէ, կամ զբարին ինչ գործէ, հոգի պարտական լինի մեծագոյն պատժոց, կամ արժանի մեծագոյն վարձուց քան զմարմին : վն այնորիկ տանջի հոգի, կամ վարձ առնու կանխագոյն քան զմարմին, այսինքն ի նոյն իսկ ժամու մահու մերոյ ; իսկ մարմնոյն եԹէ վարձ, կամ եԹէ պատիժ յետս հդի մինչև ցկատարած.

Յուզանն վկայուԹԷ

գրոց սրբոց.

ՀՂոաջինն . Ղուկասու ԺՂ. ևԷ. մեծատան հոգի, երբև արձակեցաւ ի մարմնոյ հրամ, առ ժամայն յափշտակի դնեաւտար ի դժոխս ; մեռաւ մեծատուն, ասէ ՏՐԻՔ, և Թաղեցաւ ի դժոխս ; և ի դժոխոց անտի ամբառնայ մեծատուն զարտասուհահառաչ ձայնն, և աղաղակէ, Պապակիմ ի տապոյ սաստի . ՂՀլ

ՀՂուա

աշաղակին որ կախեալ կայր ի փայտէ ասէ Տէ՛, Ղուկ.
աշխն ասեմ քեզ դն այսօր ընդ ինս եցես ի դրախ- ԺԳ. խդ.
տին, այսինքն ի դոդ աշբրահամու, ուր դնաց զոյդ
ընդ Տէ աւաղակին մարմնաւոր հոգին. Իսկ դոդ
աշբրահամու ասի դրախտ, քանդի կայանք էր հոդ-
ւոց արդարոց, որք հանդչէին անդ, սպասելով
գալստեան փրկչին, որուսմ, նբրև անդրանիկան ի մե-
ռելոց պատրաստ էր առաջադոյն մտանել յարքայու-
թիւն, և կրտսեր եղբարց նորոց բանալ զդրուսնս երկնից
ոչ արար իսկ յառուչն հանբարձման, և ոչ միայն ի
գաւարած աշխարհի.

Երկրդ. Գիտոս աշռաքեալ ասէ, կայ և ճնայ Եբրայ.
մարդկան միանգամ մեռանել, և յետ այնորիկ դա- Թ. եէ.
տաստան. աշհա դատաստան իսկոյն գինն մահու;
իսկ ուր դատաստան, անդ վճիռ; և ուր վճիռ,
անդ հատուցումն կամ մահու, ի վը մեղաւորաց;
կամ կենաց ի վը արդարոց.

Երրորդ. Նոյն Գիտոս ասէ, աշմենեցուն մեզ Կորնթ.
յանդիման լինել կայ առաջի աստենին քրի, և ըն- Բ. գլ. Ե.
կալցէ նուրաքանչիւր նուրոյ մարմնով զոր ինչ գոր-
ծեաց յառաջ, եթէ բարի, և եթէ չար. Իսօսկ առա
Գիտոս յաղագս ընդհանրական դատաստանին որ եղի-
ցի ի կատարած, և ասէ Թէ յայնժամ նուրաքանչիւր
ոք գործոց նուրոց դհատուցումն ընկալցէ մարմնով
նուրով. Ընդ էր ասէ մարմնով նուրով, և ոչ առա-
ւել, հոգւով նուրով? ոչ ապաքէն առաւել է հոգի
քան զմարմին? աշռաւել է արդեօք; սակայն ասէ
Գիտոս, մարմնով նուրով, դի բարւոյ գնաւէր Թէ
նուրաքանչիւր ոք, զոր ինչ գործեաց, զայն առա-
ջագոյն ընկալաւ հոգւով նուրով, յորժամ մեռաւ; և
մարմնով նուրով ոչ ընկալցէ բայց միայն ի կատա-
րած աշխարհի.

Ջոսեփոդ. Նոյն գիշերս յաղագս սմարգասկից, և
Եբրայե. այլ ազգացոց հինն օրինացն, ասէ, Հաւատով պար
Ի՝՝. ԼԳ. տեցին զթագաւորութիւնս, գործեցին զարդարութի,
հասին աշխատեաց, այսինքն, արքայութէ երկնից.
ՈՂ ասէ Թէ, հասցին և կատարած, այլ ասէ Թէ
գլ. Է.ԺԴ. յաժմ եսկ հասին. Նոյնպէս և յայտնութէ Յօհան
նու, մի յերկուցանց որք շուրջ էին զաթոռով բարձր
լոյն, ասէ ցՅօհաննէս, սոքա զորս տեսանես ի
զգեցեալ են զհանդերձս սպիտակս, և զիաւս ար
քայութէ, սք են որք գան և վշտաց; որք համբ
ծեցին նեղութէց և հալածանաց, և զարկանելիս
նուբեանց սպիտակացուցին արեամբն գառին; վ՝ այ
նորիսկ են առաջի աթոռոյն աշՀ, և պաշտեն զնա
գոռ և զիշեր ի տաճարի նր. ՈՂ ասէ Յօհաննէս
Թէ երկոցին այսու հետև, բայց Թէ այժմ եսկ են
առաջի աթոռոյն աշՀ, և տաճարի նր, որ է արքայ
ութէ երկնից.

ՂՀ նոյն Յօհաննէս յայտնութէ. Ե. յիշէ զեր
կու կերպիս մահ, և զերկու կերպիս յարութի
զմահ առաջին, և զմահ երկրորդ. Յարութէ առա
ջին, և յարութէ երկրորդ. մահ առաջին է գա
տապարտութէ մեղաւորացդ որք եսկոյն զկնի մահու
նան գատապարտին հոգւով; յեթող և կատարած աշ
խարհն գատապարտեսցին և ևս մարմնով, որ է մահ
երկրորդ. Նոյնպէս յարութէ առաջին է վարձն որ
ընտրելոց հաւատացանն և մեռանելոց նուբեանց, յոր
ժամ հոգւով զսկսանուն զկենաս յաւիտենականս.
Երկրորդ յարութէ, է վարձն որ հաւատացանն նմ և
կատարած, յորժամ նք մարմնով մտցեն և նոյն յաւի
տենական կենանս.

Հինգերորդ. Հայոց առաջին լուսաւորիչ նք

Տու

Տուդայ, կամ Թադէոս, հատ. Է. կաթուղիկեայց Թղթոյն նորոյ պարզ ասէ Թէ առաքեալք քաղաք Սոդոմ, և Գոմորա, աղտեայ, և անբոյժ եղեն մեզ օրինակ ընկալեալ զդատաստան, և զպատիժ յաւիտենական հրոյն. ՌՀ ասէ աշակերտն Թէ պոռնկիք քաղաք այնոքիկ եղեցին մեզ օրինակ ի կատարած; կամ Թէ ի կատարած միայն ընկալցին զպատիժ հրոյն դժոխոց; բայց ասէ Թէ որդէն նոքա եղեն մեզ օրինակ, որդէն նոքա ընկալան զպատիժ յաւիտենական հրոյն.

Յուդանն վկայութիւն

Հայ դրոց.

Տայտաւուն.

ԼԱհմի ասէոյն: Է. գրեալ է Թէ մեռեալ էր մանուկ ոմն մինաւօր որդի մօրն նորոյ. Եկն անախնդիր մայրն առ վարդապետ ոմն, և բազում Թախանձանօք աղաչէր զնա, զի ի ձեռն աղօթից նորոց յարուցանէր զմեռեալն. ՌՐբեմն յաւուր միում մինչ դեռ կայր վարդապետ յաղօթս, եթե եցաւ նմա մեռեալ մանուկն լուսազարդ, և հրեշտակատեսակ, և ասէ ցնա, մի ԼՍՐ, մի առնէր զիս տարադէս ի տեսանելոյն զՔՆ. Յետոյ երևեցաւ նա մօր նորում, և ասէ ցնա, երթ ի քաց մայր իմ, և մի դրկեր զիս ի վայելուչ կենաց յորս հասի. ԼՈեսանէր որբեմն մանուկն այն զԼՍՐ ՔՆ մեր առաջ քան զկատարած, և հասեալ էր ի կեանս յաւիտենականս.

ԼՈրէ ասէոյն: Թ. գրեալ է Թէ երբեմն կատարեցին զպատարագս: Ես. ի վր դերեզմանն Փիլիպպոսի ՔՈ առաքելոյ, Հայն եղև յերկինս որ ասէր Թէ ՔՈ առաքեալն Փիլիպպոս պսակեցաւ անՓառատ պսակաւ և եմուտ ի դրախտն լուսոյ. ՌՀ ասէ ՔՀՍ

մաւուբն Թէ առ յապա պսակեսցի, կամ առ յապա ի դրախտն մտցէ ի կատարած, բայց ասէ Թէ արդէն իսկ պսակեցաւ, արդէն իսկ եմուտ յարքայութիւն.

Քաղցր առմոյն Է. ի խօսակցութէ Լուսաւորչին ընդ հրեշտակին, ասէ ցնա հրեշտակն, Տուժամ ելանէ արդար հոգի ի մարմնոյ իւրմէ, ի ծփանաց աշխարհին, ի հանգիստ յաւիտենից փոխեմ զնա: ոչ առէ փոխեցից զնա ի կատարած, բայց փոխեմ զնա առժամայն ի ժամու մահու.

Դ՚Ել Քաղցր: ԺԷ. յաղագս որ Տակօբու եղբօր Յեսուսն հայր ասեն, ընդ բանալ դրանն Տի, փութացար մտանել նովաւ առ հայր նր; ուր և բերկրեալ հրճուէիս տեսլեամբ էջեցային փառաց, և ընդ այ նբան զուարճանաս անձառելի խնդութէ. Էհա խոստովանին հայք Թէ առաջ քան զկատարած նբ Տակօբ, և նբ այլք այ մտին առ հայր էջ, և բերկրեալ հրճուէին տեսլեամբ նր.

Յաւելուած.

Տերես 144. Հայք զմարտիրոսս օրհնաբանն ասելով, մարտիրոսք երանելոյք դուք զլոյս կենաց զգեցեալ ունիք ..... Ձանասպարհոգեցիք մեզ յերկնային քաղաքն Երուսաղէմ, ընդ անմարմնոց դասս փառաւորելով զնբ Երրորդութէն. ոչ ասեն հայք Թէ մարտիրոսք զլոյսն կենաց առասպ զգեցին, բայց Թէ այժմ իսկ զգեցեալ ունին: ոչ ասեն Թէ հրեշտակաց դասակիցք եղիցին ի կատարած, բայց Թէ այժմ իսկ ընդ հրեշտակս դասեցան.

Տերես 401. Աղաչեն հայք զնբ Ձգնաւորս, զի զնս նոյ բարեխօս լինիցին առ Տր, ասելով, Ձգնաւորք քոյ դասաւորեալք ընդ հրեշտակս յերկինս,

որք

որք ունիք համարձակութիւն ի քէն, բարեխօսեցիք ... նոյնպէս, յերեսն 431. զոր Հայրապետին աղաչեն ասելով, Այս օր ծօնակմբելով դիշատակ նը հայրապետացն որք ընդ հրեշտակաց դասս վերակալ դեցան : ՈՂ ասեն հայք թէ ձգնաւորք ընդ հրեշտակս դասաւորեսցին, կամ թէ նը հայրապետքն ընդ հրեշտակս վերակարգեսցին ի կատարած, բայց թէ այժմ նոկ դասաւորեցան, և վերակարգեցան.

Շարականոցն.

Տերես 81. Տաղապս նբոյն Ընտրեալին հայք ասեն, փոխեցար յերկրայնոցն, յանմահից դասակ ցութիւն. Նոյնպէս, երես, 625. յաղագս Մատուռը ոց առ հասարակ ասեն, փոխեցայք յերկրայնոցն յերկինս. փոխեցայք ասէ, ոչ փոխեցինք ի կատարած.

Տերես 85. Տաղապս քնապսակ Թադաւորաց Թ-էոդոսի, և Մրմրատայ, ասեն,

Պսակ դուք ընկալայք, ով նբք Թադաւորք
Աղբեայն վերին զօրաց պատուհեան ահաւոր
Շնորհեաց ձեզ զլուսեղէն խորան երկնաւոր
Համոյց զբարեխոն անթառամաւոր.

Տերես 88. Աղան առ նոյնս, ով երանելի, ընկալար ի քէն զթագ պարծանաց. Աղհա պարզ խոստովանին Հայք թէ երանելի Թադաւորք այնոքիկ արդէն նոկ ընկալան զպսակ փառաց ; Թէ արդէն նոկ շնորհեաց նը Մրմր զնորսանն երկնից ; Թէ արդէն նոկ մատոյց նը զվարձն յաւիտենական, և ոչ միայն ի կատարած աշխարհն.

Բայց վոհանակ այլ ամ վկայութեց ընդն այն զոր ի նոյն Շարականոցն հայք ասեն յաղագս հանգչին նբոց, յերես 630. Օրհնեսցուք զՄՐՆ, ասեն, որ

անդառնալի միառօք ՊԱՀՔԷ զՔԵՍ ևԵՐ, և ի դասս լուսեղէնս վերացոյց. քանզի ասելով ՊԱՀՔԷ, առդնակէր ԸՆԴՈՒՆ մեզ կարծիք ինչ, Թէ հՀՇ զՔԵՍ ևԵՐ պահէ այժմ ոչ, այլ միայն ի կատարած; առ ի բառնալ ի մտաց զկարծիսն զայնոսիկ, ՝ԲԱԳՐԵԳԻՆ զայն երկդիմի բառն, ՊԱՀՔԷ, և առ լուսանցն պատգ գրեցին, զկնոաբառն, ԵՀՑ, այսինքն, ՊԱՀՔԵՀՑ; զի ընԹերցողաց յայտնի լինի Թէ հայոց ՝ԲԸ եկեղեցւոյն բուն և ողջամիտ վարդապետուԹի այս է, Թէ հՀՇ զՔԵՍ ևԵՐ ոչ պահեցէ միայն ի կատարած աշխարհի, քայց այժմ եւս պահեցաց զնա, և ի դասս լուսեղէնս վերացոյց.

ՅՈՐՄՆ ԵԹԷ յՀՇՃաշունչ գիրսն, կամ և ի գիրսն հայոց գտանիցին երբեմն բանք ոմանք որք Թուիցին զպատեհիս մեղաւորաց, կամ զվարձն արդարոց յետաձգել մինչև ի կատարած աշխարհի, զոյն պարտ է իմանալ յաղագս վարձուց, կամ յաղագս պատժոց որք հատուցանին մարմնոց Թէ արդարոց, Թէ և մեղաւորաց, միայն ի կատարած աշխարհի.

ՀԱՄԱՐ Ի.

ՈՐ Ի ՓՈՐՈՒՆ ՀԱՒԱՏԱՐԻՄ Է, և Ի ԲԱՂՄՈՒՆ ՀԱՒԱՏԱՐԻՄ Է: և ՈՐ Ի ՓՈՐՈՒՆ ԱՆԽՐԱՒ Է, և Ի ԲԱՂՄՈՒՆ ԱՆԽՐԱՒ Է.

Ո բաղումն առեսանեմք որք ի փորուն հաւատացեալք են, և ոչ են հաւատարիմք ի բաղմին: որք զիմիժամուս քամեն, և հաւատարմաբար պահեն զԹԵԹևադոյնս օրինացն ՀՀՇ; և զուղղս կլանեն, այսինքն զնանր ծանր օրինացն անխնդիր ստուգ ի բաց

Թո-

Թողուն. Դ՚ձի զբազումս տեսանեմք որք անխրատ են ի փոքուն, և հաւարձականապէս գործեն արդեօք զինչ տեսեսական ինչ մեղան; բայց ի բազմին ոչ են անխրատք, այլ մեծաւ խղճիւ և զգուշութեբ զանձինս իւրեանց պահեն ի ծանրագոյն մեղաց. Ուրեմն զի արդ ձշմարիտ նոցն ի վերոյ առացեալ բան ինչպէս՝ Թէ որ ի փոքուն հաւատարիմ է, և ի բազմին հաւատարիմ է? Եւ այլ.

Պատասխ. Խորհրդածութիւն զբանս զայսոսիկ առէքն, առ ի հաստատել զոր ի վերոյ ասաց յաղագս ողորմութեբ; և այս է զօրութիւն բանիդ ինչպէս՝ փոքրն, նշանակէ զերկրաւորս, կամ զնուաճեալսն ողորմութիւն: Իսկ բազումն, նշանակէ զհոգեւորս, կամ զհոգեւոր ողորմութիւն. Ուրեմն եԹէ բարեպաշտ ոք ի ժամանակի անտի կորստական ընչից զնուաճեալս ողորմութիւն հաւատարմաբար առց ընկերին նորում, քանզի այնպէս հասարակ Թէ պարտական է օգնել նմա և ի կարիս նր մարմնաւորս, որ է հաւատարիմ լինել ի փոքուն; որչափ և առաւել հասանելոցն զինքն պարտական օգնել նմա ի հոգեւորս, խրատելով զնա, ուսուցանելով, քարոզելով. մխիԹարելով, ածելով յապաշխարութիւն, որ է հաւատարիմ լինել ի բազմին?

Եւ դՀ եԹէ խառնիմք ոք և անողորմ, ընկերն նորում ոչ օգնէ ի մարմնաւորս, և ի հանճարայն ոչ առ նմա ողորմութիւն, որ է անխրատ լինել ի փոքուն; որչափ և առաւել անհոգ լինիցի օգնել նմա ի հոգեւորս, որ է անխրատ լինել ի բազմին? Ուստի ասէ Պօղոս, եԹէ ոք նորում տան վարդապետ չգիտացող լինել, զի արդ եկեղեցւոյն Աստուածական լինիցի? ՏԻՄՈԹ. Գ. Գ.

ՀԱՄԱՐ. Ի.Բ.

Եւ եթէ յօտարին չեղիք հաւատարիմ,
ովքեր՞ն ի տացէ ձեզ ?

Օտար յաւելու քո ի հաստատուածն նոյն վար-
դապետութեանէ որ ի վերոյ. Օտարն նշանակէ ըն-
կերական, և ոկորստական ինչպէս ; և ասէն օտարք,
ՏԻՄՈԹ. քանզի ոչ բերեմք զնա յաշխարհ, յորժամ ծնանիմք,
Ա. ՂԼ. Ջ. այլ և ոչ տանիմք զնա ընդ մեզ յորժամ մեռանիմք :
ոյք տան աշխարհալին ոչ ինչ բերեալ յաշխարհ, և
ոչ տանիլ ինչ կարասցուք. Ընդէր, կամ մերն, նշա-
նակէ ջհոդևորս, կամ զմեզ բարի գործն : և ասէն
մերն, քանզի օտար չէն, և ի մեռանիլ մերում,
տանիմք զնա ընդ մեզ : նոքա եթէ ոք առաքեալ ոչ,և
հոգաբարձու ընչից օտարաց, մեծադոյն զգուշութիւ
մատակարարել, և պահել զնա, քան զիւրսն ; քանզի
ոչ նուրյոյց ոչ պարտին տալ ջհատարս ումեք ; բայց
զի օտարաց դնտէ զի ձգիւ խնդրեսցեն ջհատարս ի
նոանէ : ուստի հետևի թէ որ ըստուգնկանէ, որ
անփոյթ է, և չհաւատարիմ յօտարին, այսինքն
ի մարմնաւոր ինչսն, և ի նոյն օգնականս ոչ լինին ըն-
դերին նուրում; նա առաւել ևս ըստուգնկանեսցէ, և
անփոյթ լինիցի յիւրսն, այսինքն ի հոգևորս.

ՀԱՄԱՐ. Ժ.Գ.

ԱՀԱՒ ՈՒՄ ԷՐ ՄԵԾԱՒՈՒՆ .....

ՈՐ ԻՆՉ ԳՐԵԱԼ Է ՅԱՂՈՒԴՈՍ ԱՆՈՂՈՔՄ ՄԵԾԱՒՈՒՆ, ՈՉ Է ԼՈՒԿ ԻՆՉ ԱՒԱՒԱԿՆ, ԵՒ ՈՉ Է ԼՈՒԿ ԻՆՉ ՊԱՒՈՒՄՈՒԹԻՒՆ, ԲԱՅՑ ՃԱՇՆ Է ՈՒ ՊԱՒՈՒՄՈՒԹԻՒՆ, ԵՒ ՅԱՒԱԿԻՆ ԽԱՒՆԱՐԵԼ. ԹԷ ԵՂԵՒ ԱՅՍ ՄԻ ՄԵԾԱՒՈՒՆ, ՈՐ ԶՍԱՒ ԱՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆ ՀՐԷԻՑ ԱՆՈՒՆԵԱԼ ԷՐ ՆԵՒՆԷՈՒՍԻՍ: ԹԷ ԵՂԵՒ ԱՂՔԱՒՈՒՆ ՈՄՆ ՈՐՈՅ ԱՆՈՒՆ ԷՐ ՂԱԶԱՐՈՍ, ՈՉ ԵՂԲԱՅՐ ՀԱՐԿԱՒՈՐ ՀԱԳԴԱՂԵՆԱՑՈՒՑ, ԲԱՅՑ ԱՅԼ ԱՆՈՒՆԱԿԻՑ ՆՄԱ: ԹԷ ՄԵԾԱՒՈՒՆ Ի ՄԵՌԱՆԵԼՆ ԻՒՐՈՒՄ ԹԱՂԵՑԱԻ Ի ԴԺՈԽՈՍ. ԹԷ ՂԱԶԱՐՈՍԻ ՀՐԱՄԱՅԵՑԱԿ ՀՈԳԻ ՈՒԱՐԱՆ ՀՐԵՇՏԱԿԸ Ի ԳՈՒԴ ՀԱԲՐԱՀԱՄՈՒ; ԱՅՆ ԱՒՐ ՊԱՒՈՒՄՈՒԹԻՒՆ Է, ԵՒ ՍՈՒՏԴ ՁՇՄԱՐՈՒԹԻՒՆ. ԲԱՅՑ ԶՈՅՑՆ ՄԵԾԱՒՈՒՆ ՀԱՅՐ ՀԱԲՐԱՀԱՄՈՒ; ԴԱՐ ՄԱՒՈՒՆ ՂԱԶԱՐՈՍԻ Ի ԶՈՒՐ ԹԱՂԵԼ; ԵՒ ԱՅԼՔ ՈՉՈՒՆՉ ՆՄԱՆՔ ԱՒԱՒԱԿ ԽՈՍԵՑԱՒ ԷՆ. ԵՒ ԱՅՍՈՒ ԹԷ ԱՒԱՒԱՒ, ԹԷ ՊԱՒՈՒՄՈՒԹԻՒՆ ԿԱՄԻ ՔՐԻՍՏՈՍԵԼ ՂՄԵՂ, ԹԷ ԼՍԵՒ ՄԱՐԴՈՅ ԱՂՔԱՒՈՒԹԻՒՆ ՀԱՒԱՏԵԼ ՂԻՆԱՆՈՍ ՆԱՒ, ԵՒ ԱՊԱ ԵՐԹԱԼ ՅԱՐՔԱՅՈՒԹԻՒՆ, ՔԱՆ ՈՒՆԵԼ ՂԻՆՉԸ ԲԱՂՈՒՄ, ԵՒ ԱՆԱՒԱԿՈՒԹԻՒՆ ԿԵՍԱԼ, ԵՒ ԱՊԱ ԱՆԿԱՄՆԵԼ Ի ԴԺՈԽՈՍ; ԵՒ ԹԷ ՄԵՔ ՅԵՆՔԻՑ ՄԵՌՈՑ ՈՉ ԻՆՉ ՕԳՈՒԻՆՔ, ԵԹԷ ՂՈՂՈՐՄՈՒԹԻՒՆ Ի ՅԱՅՏ ՈՉ ԱՓՈՒԻՆՔ ԱՂՔԱՒՈՑ.

ՀԱՄԱՐ. ԽԸ.

ԱԼԻՒ ՄԵԾ Է ԸՆԴ ՄԵԶ ԵՒ ԸՆԴ ՆԵՂ.

ԱԼԻՒ ՄԵԾ, կամ այն մեղքն որ կայ ի մէջ տասն տադոյն դժոխոց, և ի մէջ դոդին աշբարհամու, նշանակէ զան դառնալն, զանկումսն, և զանվրէպ տահմանադրութեն աշխ, որով անկեալք ի անդամ ի դժոխս, ոչ կարեն կեցուցանել ինքք այսու հետև ի դժոխոց ամսոն ելանել. Օձանազանեն աշխարհք զչորս դժոխս. աշխարհն է դժոխ դատապարտելոց ի միջակնոտում երկրի = Բ. ի վէր նը, և շուրջ դնովաւ է քաւարանն արդարոց: Գ. ի վէր քաւարանին, և շուրջ դնովաւ, է լինգոսն երեխայից որք մեռանն առանց մկրտութեն: Դ. ի վէր լինգոսն, և շուրջ դնովաւ էր դ-ոդ աշբարհամու. բայց յորմէ հետե ԱՏՐ մեր Յս քս մահուամբ նորով, ի դ-ոդէ անտն աշբարհամոս էհան զհոգիս արդարոց, և անդրանիսեաց զնս յերկինս, այլ ևս ոչ դոյ այն վերին չորրորդ դժոխն, բայց ընդարձակեցաւ մանկանց լինգոսն մինչև ունել զտեղի դ-ոդին աշբարհամու, և յերկոսունց դժոխոց անտն եղև դժոխ մի որ ասի լինգոս. Ենն ուրեմն այժմ դժոխք երեք, այսինքն լինգոսն, քաւարանն, և դժոխ դատապարտելոց. Իսկ զնոսին զի մաքառելն չարաբար ամանք լուծանեալ ասացեալ հերձուածողք, թէ ոչ դոյ ի հանդերձեալում քաւարանն արդարոց; պարտ է ինձ հաստատել զայս ուղղափառ վարդապետութեն, թէ դոյ ի հանդերձելում քաւարանն, որ է տեղի ուր են թաղն հոգիքն արդարոց վճարել արդարութե աշխ զինաշխեալ նուաճանց պարտսն, մինչև պարտաշխ

ատն

առանձնաւոր քաւեալք, ունկնդիրն զնուաստ համարձակ յաղբայութեն երկնից.

Գոյ ի հանդերձելումն
քաւարանն աղտոտից.
Յուդայեն նախ պատճառաւոր.

ՀՈՌԱՔԻՆ. ՀՈՐ մեղքն ոչ են հաւասարք: բայց այլ է մեղքն որ է ծանր, և այն առ է մահ, կամ մահ հուսալի: և այլ է մեղքն որ է թեթև, որ ոչ առ է մահ, և այն ներելի, կամ փոշեառեալ. Օգոն ուսուցանէ Յոհաննես ՀՈՌԱՔԵԱԼ յաղթամ ասէ, եթէ ոք առեալ զեղբայր իւր մեղս ոչ առ է մահ ..... և դՀլ, են մեղքն որք մահաւուշ են. ղՀեղուք ուրեմն թէ մեռանիլ ոք անկարծակի է մեղս որ ոչ առ է մահ, է փոշեառեալ և ներելի մեղմն; հարցանեմ ես թէ ուր երթայ մարմնաւորական հոգին նը? ոչ երթայ է դժոխս դատապարտելոց, քանզի զմահաւուշ մեղք ինչ ոչ ուներ; և ի դժոխս երթայ նա միայն որ զմահաւուշ մեղք ուներ յաղթամ մեռանի. ղՀլ, ոչ երթայ յաղբայութեն, քանզի թէպետ թեթև է մեղք նը, սակայն մեղք է, արատ է, պղծութեն է; նոկ յաղբայութեն ոչ մտանէ ամենայն արատաւոր, և պղծ, ասէ Յոհաննես: պարտ է ուրեմն հոգեւոյն այնմիկ նախ մաքրիլ, սրբիլ, քաւիլ և պղծութեն անտի ներելի մեղաց: նոկ յորում տեղւոջ քաւի, են զայն տեղին կոչեմ քաւարան.

ՀՈՌԱՔԻՆ. ՀՅն միանակ տեղին հոգեկայսանք կոչի, ոչ քաւարան.

ՊԱՏԱՍԽ. Ես այն տեղւոյն անուն նախ քեմ բուն, և յատուկ, և ոչ անուն հասարակ: նոկ հոգեկայանք անուն է հասարակ ղՀոյժոխոց, ՀՈՐբայութեն, և քաւարանին. Հոգեկայանք է ղՀոյժոխ, զի անդ

Թ-ուղ. ա՛. գլ. Ե.

Տայան. ե՛ա. բ՛ը.

կան և յաւիտեան հոգևքն դատապարտելոց. Հոգի կայանք է աշխարհի, զի անդ կան և յաւիտեան հոգևքն ընտրելոց. Հոգի կայանք է քաւարան, զի անդ կան առ ժամանակ ինչ հոգևքն պղտորոց. Դժոխք, է Հոգի կայանք Սատանայական. աշխարհի, է Հոգի կայանք վախճարան. քաւարանն, է Հոգի կայանք քաւարան. Բայց զայն միջնակ տեղի կոչեմ դու որով անուանեալն և կասիս; ինձ բաւական է թէ պղտորոց հոգևքն անդ կան, անդ ուրախն, անդ քաւին, անդ մեղայ Աստուծի ընդունին, անդ քաւեալք ընդ հրեշտակս դասակցին: այսպիսի հոգի կայանք, այն ինչ է որ բարւոք կոչի քաւարան.

Երկրորդ. լինին և հանդերձելում Աստուծի, և քաւուծի մեղաց, ոչ յետոյ ցուցից վկայութիւն հայդրոց: ինչ Աստուծի մեղաց ոչ լինին յաշխարհի, քանզի յաշխարհի մեղք որ Աստուծի, ոչ գոյ: դէմ մեղաց Աստուծի ոչ լինին ի դժոխս, քանզի դատապարտելոց մեղքն անքաւելի են, և ի նոցէ հատաւ ամ յոյս ապրելոյ. Ուրեմն բաց ի դժոխոց, և բաց յաշխարհի, պարտ է մեզ ընդունել ի հանդերձելում գոյ մի տեղ, յորում մեղաց Աստուծի և քաւուծի լինին, և այն ինչ է քաւարան. Ուր լինին աղօթք, այն ասես աղօթատուն: և ուր վարդք, այն ասես վարդատուն: և ուր պատուծի, այն ասես պատուհան: և ուր ժողով, այն ասես ժողովարան: ուրեմն ուր լինին քաւուծի, զինչ դանդաղիս այն ասել քաւարան.

Երրորդ. Են ի հանդերձելում պատիժք և չարչարանք, որք առ ժամանակ մի են, ոչ ի ներջոյ ցուցանեն վկայութիւն հայդրոց. Չարչարանք այսո-

քիկ

քիկ ոչ են չարչարանք դժոխոց, ոչ դժոխոց չարչարանք յաւիտենականք են. ողբ, յաւքայութիւն չարչարանք ոչ գոյ; և վերին Երուսաղէմի, ասէ Տ. Յայտն. հանդէս, մահ ոչ էս գոյ, ոչ սուգ, ոչ աղաղակ, ոչ ևս. ցաւ; և ոչ աշխատանք. Բայց յաւքայութիւն, և բայ և դժոխոց, գոյ և հանդերձելում այլ մի տեղ յորում կրնն հոգիքն ժամանակեայ տանջանաց; յորոց փրկեալք, մինչև առ ժամայն յաւքայութիւն, և նոցին տեղին այն, քաւարան.

Զորրորդ. ՀԱՅԼ է պարտաւորութիւն մեղադրութիւն; այլ է պարտաւորութիւն պատժոյ. Պարտաւորութիւն մեղադրութիւն այն է որով անկեալ ոք և մեղն որ առ և մահ, առեալ լինին ՀՅ, և Թշնամի նր, և գրկեն և չնորհաց նր: և այն պարտաւորութիւն ոչ քաւի երբեք և հանդերձելում, բայց քաւի և կենդաղոյս յաղագս, յորժամ մեղաւորն խոստովանի, կամ սիրէ ղԱՐՁ ՀՅՍ սրտէ նորմէ, և վերք քան զամ; յայնժամ յետ դարձուցանէ առ ինքն զկորուսեալ չնորհս ՀՅ, և լինի միւս անգամ սիրելին որդի նր. Պարտաւորութիւն պատժոյ այն է որով մարդ մեղուցեալ մահուընչաւ, պարտական լինի յաւիտենական տանջանաց, և այն պարտաւորութիւն և բայ ոչ բառնի երբեք և հանդերձելում, բայց յայսմ աշխարհիս բառնի ըստ մասին, և ըստ մասին ոչ բառնի. Բառնի ըստ մասին, բանզի և ձեռն խոստովանութիւն, կամ կատարեալ սիրոյն ՀՅ, և մեղաւորին այլ ևս ոչ ճայ պարտականութիւն կրելոյ զտանջանս յաւիտենականս; և ըստ մասին ոչ բառնի, քանզի յաւիտենական պատիժք զորս մեղաւորն պարտական էր կրել, չնորհօքն ապաշխարութիւն, և սիրոյն փոխարկին և պատիժս ժամանակաւորս, զորս

կրել

կրել պարտ է մեղաւորին, կամ ի կենցաղոյս յայսմիկ, կամ ի հանդերձեալսն.

Յաջորդեան Օրինակօք. Աշմօն որդի դաւթի սկ ցահարեալ ի գեղ Թ-ամարայ քեռ աբեսաղովմի, բռնահատ նմին ընդ նմա; որոյ յաղագաւ բողբոջեալ սրտմտութիւն աբեսաղովմի, և քինանդիր քեռ նորա, զաշմօն սպանանէ, և հալածականն յերեսաց դաւթին հօր նորա փախչի առ Թողմեայ զէսուրայ արքայ. Յետ երից ամաց, միջնորդութիւն յովաբայ, հաստոքեալ դաւիթ ի խաղաղութիւն, հրաման տայ անդրէն դարձուցանել զինախտականն: և երբ եւս Յովաբ զաբեսաղովմ յերուսաղէմ, ասէ դաւիթ ցյովաբ, դարձցի աբեսաղովմ ի տուն նորա, և զերեսս իմ մի տեսցէ; և մնայ աբեսաղովմ զամս երկուս զրկեալ ի տեսութիւն հօր նորա. աշհա եթող դաւիթ զմեղն աբեսաղովմի; սակայն պահանջէ ի նմանէ զի վճարեսցէ զպարտսն, և զպատիժ կրեսցէ վասն Թողեալ մեղացն. Նոյնպէս և աշճ առ աւուրս ինչ զրկէ զհոդիան արդարոյ ի տեսութիւն նորին, մինչև պարտաւճառի առանցանօք քաւեսցին ի քաւարանին զպարտիս նորեանց, և ապա հանէ զնա ի վերին խորանն.

դՀ. Օրը օրինակ արար դաւիթ ընդ աբեսաղովմի, նոյնպէս արար աշճ ընդ դաւթի. իբրև յանդիմանեաց զնա Նաթան մարգարէ վասն պոռնկութեան, և մարդասպանութեան, զղջացաւ դաւիթ, և ի խորոց սրտի ասէ, մեղայ տեր: և ասէ ցնա Նաթան, և տէր անցոյց զմեղս քո ի քէն. աշհաւասիկ բարձեալ է ի դաւթէ պարտաւորութեան մեղաբ. ԺԲ. ժբ. ժԲ. րութեան, բայց տես զի արդ ի վերն նր ճնայ պարտաւհանութեան զպատիժ կրելոյ վասն Թողեալ մեղացն: աշխ

ցնա

ցնա Նաեման, քանզի անապրեցեր զբանն ՏՐՆ, առնել զչար առաջի աչաց նր, մի հեռասցին սուբ և տանէ քումմէ, և որդին որ ծնանելոց է քեզ, մա հու մեռցի. Չաւասաւն է ուրեմն և ստոյգ ճշմար տութիւն, Թէ և վն Թողեալ մեղաց պարտ է մեզ կրել զպարտաճալի պատիժան; զորս եԹէ ոչ կրեմք յաշխարհիս. յայսմիկ, տուժիւ մեծաւ կրեսցուք զնս և հանդերձելում.

Յուցանի վկայուԹիւք գրոց սրբոց.

ա. Տաղաւս հայհոյուԹեաց ջնդ դեմ հոգւոյն ասէ; ասէ քս, Թէ ոչ Թողցին, մի յայսմ աշխարհի, և մի և հանդերձելում. ՌՀաւատն յայտնապէս հետևի, ասէ սբ Օգոստինոս, Թէ և հանդերձելում մեղաց ոմանց ԹողուԹիւն լինի: ոչ ն դժոխս; ոչ յաւրջայու ԹեԹ; ապա և քաւարանին. ՏԻես և վերոյ գլխոց եկիդ.

բ. ՀրեշտակուԹեամբ և գերս երկիդ մահաբայեցւոց, Թէ Յուդայ մահաբէ գողցմուԹիս արձաԹոյ եառ առնել յերուսաղէմ, մատուցանել զպատարագս վն մեղաց այոցիկ որք անկեալ էին ն պատերազմի, քանզի, ասէ գերն, հաւատուԹիք և քաջուԹիք վն մեռելոց զմտաւ ածէր այր լինել մեղացն ԹողուԹիւն. գլ. ժբ. խգ.

գ. Յառաջմտաւ առ ԿորնԹացի. Գորս ասէ, Իւրաքանչիւրոյ գործն յայտնելոց է; դն օրն ՏՐՆ ընտրեսցէ, դն հրով յայտնելոց է, և դիւրաքանչիւրոյ գործն դն արդ և եցէ, հուրն փորձեսցէ. Եւ դն մի ասիցէ որք Թէ հուրն այն, որ զգործս մեր փորձեսցէ ն հանդերձելում, դժոխային հուրն է, յաւելուս Գորս, և ասէ, եԹէ ուրուք գործն այրեսցի, տուժեսցի, բայց ինքն կեցցէ, այլ այնպէս, դն Թէ ն հուր. ՀՀրն այն գործն որ է գործ պինդ, գլ. ժբ.

գործ

գործ առնելոյ, գործ մեղայ: և առաքին մեղաւոր այն գործօղն էր, քանզի ցորքան ժամանակ այլն գործ նը, ինքնին ի չարչարանս է, զրկեալ ի տեսութենէն աշխ: սակայն ինքն կեցցէ այնպէս ոսկ թէ ի հուր; այս ինքն զկնի քաւելոյ հրով զաղտեղութեն գործոց նորոց; զկնի վճարելոյ արդարութե աշխ զպարտս նոր զամ, աղաւեալ ի սատժոց, արձակեալ ի պատուհաց, մաքրեալ ի մեղաց, կեցցէ, և մտցէ ի փառս արքայութե. Իսկ արդ ուր է դատանել ի հանդերձելոյսն զհուրն որ առ ժամանակ մի այրէ, և այրելով փորձէ, և փորձելով սբէ, և սբելով ցնծեալն յարքայութե մտուցանէ? աշխ հուրն դժոխայինն զդատապարտեալսն, բայց այրելով ոչ սբէ զնա, և հատուա ի նոյնէ ամ յոյս ի հրոյ անտի ապրելոյ մինչև ցյաւիտեան; աշպա ուրեմն հուրն այն զորմէ ասէ աշաւքեանն թէ քաւէ, թէ սբէ, թէ հրով այսոքիկ փորձեալն կեցցէ, ոչ է հուր դժոխայինն; ապա բաց ի դժոխոց, և բաց ի հրոյ դժոխայնոյ, պարտ է մեզ խոստովանիլ թէ դոյ ի հանդերձելոյսն այլ մի տեղ, և այլ մի հուր որով առ ժամանակ մինչ փորձին, և քաւին արդարոց հոգիքն, և է տեղին այն քաւարանն արդարոց.

Յուդանի վկայութիւք

Հայ դրոց.

Համառօտ.

Ի կիրակէ համօրէն ննջելոց, և աշխարհականաց ննջելոյն աղօթեն այսպէս; աշխ հոգւոց և մարմնոց հանգո զհոգի ծառայի քո, և ամ մեղայ Թողութե չնորհեա նմա.

Ոչխ, ի քարոզն Սարկաւագին, հրաւիրեն զմեզ

մեանս աղաչել զաՀ ի մեռելոց, ասելով, ի՞նչ քաւուԹե, և ԹողուԹե մեղաց նո՛ց, զոր աղաչեսցուք: և բազմիցս անդամ կրկնեն զխօսն.

ՂԵ՛Ղ, ԱՀյսպէ՛ աղաղակեն առ աՀ՛ց, որ Թագաւորդ ես, ընկալ զհոգի ծառայիս այսորիկ; և Եթէ մարդկօրէն ինչ անցեալ եղե՛ նո՛ր բանիւ, կամ գործով, կամ մտածուԹի՛ւ, դու ո՛ւղ բարերար աՀ՛ց ԹողուԹի՛ արա նմա ..... և զամ ինչ որ մեղուցեալ եղե՛ նո՛ր, ներեա՛, քաւեա՛, և ԹողուԹի՛ արա նմա.

ՂԵ՛Ղ, ի կանծան տղայաԹաղին ասեն, աՀՂաՀէմ զբեղ ՏՐ՛, գԹա՛ ի վե՛ր հոգւոյ ննջեցելոյս ..... վա՛ քաւուԹե՛, և ԹողուԹե՛ անցանաց նո՛ր, զՏՐ՛ աղաչեսցուք. ՏՐ՛ օրհնեա՛, և քաւուԹի՛ շնորհեա՛.

ՂԵ՛Ղ, ի կանծան զայդ առնելոյ, յորժամ յաւուր երկրորդում երԹան ի գերեզմանն ննջեցելոյն, այսպէ՛ աղօԹեն, Հայր ո՛ր Թող զպարտիս նո՛ր, զվէրս նո՛ր բժշկեա՛, Թող զամ մեղս նո՛ր: քաւէ՛ զեր ամ աղաչանաց նո՛ց, և զՀեռադէր մեղացն ջնջեա՛.

Յաւադնէրգն.

Տասացեալ բանին ՏՐ՛ Ներսէսի, վա՛ առ քա՛ ննջեցելոյ, ասեն

Տայնժամ յիշեա՛ զսորա բարին,
գործ ի մեղաց ջնջեացին.

ի Շարականն ՏՐ՛ունեայ, և Մարտիրոսացդ ասեն, որ ԹողուԹե՛ց ես առ՛օղ, Թող զմեղս մեր ննջեցելոյն, և կրկնի բազմիցս անդամ.

ՂԵ՛Ղ, յի վերոյ ասացեալն ՏՐ՛ Ներսէսի, զի յաւյտեան լինի Թէ որչափ օգտիցի մեռեալն յաղօԹից պատարագացդ քահանային, ասեն,

ԱՀՀեղ խորհուրդ քահանային
Բազկատարած կայր ի բեմին,

առաջի ՝ըբ սեղանոյն :
հուր չինջանի , խաւար մերժի ,
տրտմեալ հոգիքն ուրախանան ,
դի մեղայ Թողութի լինի .

Ո՛ զարմանալի խօսք , որովք ցուցանի յայտնապէս Թէ գոյ ի հանդերձելում քաւարանն արդարոց ! Քանզի ուր նոքա պատանել ի հանդերձելում , եԹէ ոչ ի քաւարանին , դհուրն որ չինջանի ; զխաւարն որ մերժի ; զտրտմեալն որ ուրախանայ , դի մեղայ իւրոց ընդունի դԹողութի ?

Շարականոյն .

Տերեա 669. հայք աղաչեն զաՀ ի նմանելոյն , առելով , բանդ աՀ , Թողութի շնորհեա մեր նմանել ցելոյն .

Դ՚Ել , յերես 655. ասեն , որ Թողութեց են տուեալ , Թող զմեզս մեր նմանեցելոց . լի են հայոց գիրքն այնպիսի աղօԹիւք , որովք խնդրեն հայք ի Տեառնէ դի Թողցէ , դի քաւեսցէ , դի քաւիչ լինի , դի քաւութի արասցէ մեզայ նմանեցելոց ; որ քաւութի ոչ լինի յայլում ուրեք , բայց միայն ի քաւարանին .

ա՚ յսմաւուր .

Բայց քան զայլ ամ վկայութիւն յայտնի է , և զոքաւոր , և առանց պատուհասանի տալոյ այն վկայութիւն զոր հանեմ յաՀ յսմաւուրէն հայոց , Տէրէ ամ ասէն Ք. ուր , յաղագս փիլիպպոսի աՀ ուաքելոյն գրեալ է , Թէ մինչ դեռ հանէին զնա ի խաչ մի հաւատայն Տի քի , էառ զհրաման ի Տեառնէ աղօԹել մի Թշնամեաց իւրոց . իստուածոյ փիլիպպոս զսիրտ նոր ոչ հնազանդել ; բայց յաւէտ անմեծաց զՔշնամին նոր , և խնդրեաց ի քէ , դի բացեալ երկինն զբանն նոր , կլանիցէ զնա , որ նոսկ եղեն : և առէ Տէր

ցփի

փիլիպպոս, վա՛յ ոչ պատուհասեցեր զպատուհասիսն իմ, և անիծեցեր Թշնամեաց քոց, որդեկոծիս աստղոյ դրախտին զաւուրս իմ. հրամայեալ ի հրեղէն դասուց, և ապա բացցի քեզ, և մտցես ի դրախտն կենաց. Նահատակեցաւ ուրեմն աբ աղաքեանն, և կատարեցին ի վր դեղեցմանն նր իմ. օր զպատարագն: և ի կատարել իմ. աւուրց, հայն եղև յերկնից Թէ առաքեալն փիլիպպոս պահեցաւ անթառամ պսակաւ, և եմուտ ի դրախտն Լուսոյ.

Աղնվայելուչ է յոյժ Թէ ի մէջ աղյամաւուրին խառնեցաւ այնպիսի հայհոյական առասպելապատմութիւն, զոր ոտիւք ոմանք, և խելաթաւի բարբանջողք շաղփաղպեցին յայլ, և յամօթ շնորհափայլ եկեղեցւոյն հայոց. Քանզի ով կարէ լսել առանց զայրանալոյ, Թէ մին աղաքեանն, մին Համասիրոսն, յորմէ վառեալ սիրովն առ քր զանձն նւբ դնէ վր անուանն նր, մահուչափ մեղանչէ, լրբաբար անարդելով զպատուհասիսն էրն նւբոյ, և անիծելով Թշնամեաց նւբոյ, փոխանակ Թողութեն առնելոյ նոյն: Բայց զինչ և նոյն, ինձ է բաւական ի խաւարէն հանել զլոյս, և ի սուտէն զճշմարտութեն: ահաւասիկ փիլիպպոս զինն ննջելոյն նւբոյ ես. օր հրամիզն և տանջի: կատարին ես. պատարագք վր Թողութե մեղաց նր: և սպառնայն ես. աւուրցն ազատն հրամիզ հոգի, և պահի փառօք արքայութե: լինին ուրեմն ի հանդերձելում Թողութի մեղաց: լինին տանջանք առ ժամանակ մի; լինին պատուոյ քաւութի, և քաւեալ հոգի աղօթիւք, և յօժանդակութեբ կենդանեացն փոխի առ ժամայն յերկինս; որ ոչն ականջս լսելոյ, լո՛ւեցէք, և խոստովանեցի Թէ դոյ ուրեմն ի հոնդերձելում քաւարանն արդարոյ.

ԳԼՈՒԽ ԻԵ.

ՀԱՄԱՌՕՏ.

Պատահեցան նմա տասն արք բորոտք.

ԵՒ ՈՐՈՒՏՔԸն պատահեցան Յի մին՝ զոր եւս մտանէր ի գեօղն, այս ինքն, մինչ դեռ ևս էր ի ճանապարհին, և չէս ի գեօղն էր մտեալ: քանզի սովժան չէր բորոտաց բնակիլ ի գեօղս, կամ ի քաղաքս, բայց մերժեալ էին ի բաց ի հաղորդութենէ մարդկան, մինչև ցօրն ածելոյ նոցա ի բորոտութենէ անտի. Թէպէտ բորոտաց Թիւն Ի. կամ երկոտասան ինչ ոչ ունի; սակայն կարելիք ասել Թէ Ի. բորոտք, և ի տասանից անտի մի և ևս Չնորհակալ նշանակել զբարերարին կոչեցելոյ, և զսակաւութենի ընտրելոյ: Նշանակէ և Թէ մեք ամենեքեան Չնորհս բազում ընկալնուլք զօր հանապազ ի մէնէ; բայց սակաւք ի մէնջ, վն առեալ Չնորհացդ գոհանան զնմանէ.

Բորոտքն ոչ համարձակէին մերձենալ առ Յս, բայց կացին ի հեռաստանէ; քանզի բորոտաց չէր օրէն մատիլ առ առողջն; նաև ըստ վարոյականն նշանակութեանէ, բորոտն որ վն ամօթոյ կայ ի հեռաստանէ, նշանակէ զմեղաւորն որ ի դառնալ խորհի առ Ջնճ ընկալնուլ ի նմանէ զհոգևոր բժշկութենի ի Ջնոն ապաշխարութենէ, զամօթն հարեալ, խոնարհեալ սրտիւ, պատկառեալ դիմօք զանձն երբ համարի անարժ

արժան ի մօտ գալ առ Տէր նոր, և նբրև գնաց սաւղոն ոչ համարձակէր և գաչեան ընդ երկինս աչ բառնալ, այլ կոծէ զկուրծս նոր, և ասէ, աղճ քա նեմ զիս մեղաւորս.

Բարձին բորոտք զձայնս՝ զձայնն բառնալ ոչ մի ոմն ի նոցէ, բայց առնելքեան ի մի բերան աղաղակեն, Տէր Վարդապետ ողորմեայ մեզ. Նայնպէս և մեք, յորժամ կամիմք զնել ինչ չարչին ընկալնուլ ի Տէնէ, մեզ բաւական մի լինի մեկուսի կալ յառանձնական աղօթեան, բայց ժողովեալք ի մի վայր համօրէն աղաչանօք սնդեսցուք ի միասին, և հասանել նայն Թախանձանօք ժառեսցուք Տէնէ զպնտայս մեր. Դուք ուրեմն, արք և մարք յորժամ մատուցանէք աշ հանապազ օր ի տունս ձեր զառաւօտեայն, և զերեկոյեայն աղօթս, ժողովեցէք ի մի տեղ զորդիս ձեր, և զընտանիս ձեր: հասանախուռմբ աղաչանօք, և միանձնական աղօթիւք բառնալ զաչեան ինչ աշ առնուլ զինդրուածս մեր, ոմ ասէ Թէ, ուր երեն երկու, կամ երեք ժողովեալ յանուն իմ, անդ եմ ես ի մէջ նոց, լսել աղօթից նոց. Մատթ. ԺԸ.

աշխ ցնա Տէր, երթայք, ցուցէք զանձինս ձեր քահանայից. Ընդ որ քէն զբորոտս ոչ բերեալ նախ քան առաքել զնա առ քահանայն, ոմ նոյն ասէ Մատթ. ը. դ. և Ղուկաս. Է. ԺԴ. Պատասխանեմ, կամեցաւ Տէր առնուլ զիմոքն հաւատոյ բորոտացն: քանզի եթէ մեծ չէր եղեալ հաւատ նոց, տրտնջէին ասդեօք, ընդ Նէեմանայ Ասորւոյ բորոտի, և ասէին, մեք այսպէս գնտեալք զի երկեցես դու առ մեզ, և ի վէր մեր դիցես զձեռն, և ի մէնջ բերեցէ բորոտութիւն: զինչ է մեր, և քահանայից? Եթէ կայրէին նք բժշկել զմեզ, ի վաղուց հետէ ցուցանէաք

նց

նոյ զանձինս մեր : դու եթէ կարօղ ես, զմեզ սբեա՛. Օգոյ եսկ առէնն բորոտքն եթէ թերն էր եղեալ հաւատոյ նոյ : բայց ոչ տրտնջեցին ; այլ յուսացեալք ի քո՛ , գնացին ; և եղև ի վարձն հաւատոյ նոյ զի ի բերև երթային , սբեցան , մինչ չէ եկեալ էին առ քահանայսն , ի վկայուԹի Թէ ոչ ի քահանայէն էր սբուԹի՛ նոյ , այլ ի քէ.

Ի տասանց բորոտացն անտի , ինուն էին հրէայք էին , որք վաստասիրտք , և ապերախտք երբև բժշկեցան , ոչ դարձան տալ գիտուս քո՛ ; բայց մի ոմն Սամարացի դիտեալ գնի ի քէ էր բժշկուԹի նա , ոչ գնաց ընդ ինուն առ քահանայսն , բայց դարձաւ առ Ժամայն առ քո՛ բժիշկն նա , և անկեալ առ ոտս նո՛ , գոհացաւ գնմանէ . Ի մէջ սո՛ մոլուԹեց որովք ապականի անտացեալ բնուԹի մեր , ոչ դոյ դարչելագոյն մոլուԹի , քան զապերախտուԹի : նա է , ասէ սբն Բեռնարդոս , նա է երբև խորշակահար հողմն որ ցամաքեցուցանէ գիտուն չնորհացն աՀ՝ , գլ. ԺՀ. և արգելէ գնո՛ , գի առ մեզ մի ծաւալիցին . Ցոյս նՀ. անչնորհակալն , ասէ Յովաստուն , ոչ Համբայիցէ հալեցին , և ծորեցին ոչ ջուր անպիտան : ախտն անչնորհակալուԹե՛ խոնարհեցուցանէ զմեզ քան զինքեանս իսկ անբան կենդանիսն , որք չնորհակալք են գլ. ա. ի. բարերարացն իւրեանց . Ծանեաւ եզն տտացեչ նոր , ասէ Եսայի Համրգարէ , և էչ զիտուր տեՀն իւրոյ , և Իսրայէլ զիս ոչ ծանեաւ . Օտիս և ղեչերս պահէ շուն զտուն տեՀն իւրոյ , վո՛ սակաւիկ ինչ հացկին զոր առնու ի նմանէ . Հաւն առ մի մի կաթիլիկ ջրոյ որ ըմպէ , Համբառնայ գլուխ իւր ի վեր , երբ Թէ գչնորհակալուԹե՛ մատուցանելով առո՛ղջն սո՛ բանեցաց . Ի գերս պատմուԹե՛ն ընԹեռնումք Թէ յոր

Ժամ

Ժամ եկին գոռանկ եպիսկոպոսք յարևելից աշխարհն զպատերազմունս տալ ընդ պարսիկսն, Թագաւորաւն ոմն փայլեալ ի գիշերոյն որոյ պատահեցաւ առիւծու զոր ահագին վիշապ պատառեալ ունէր ի պորոյտ որսոյն իւրոյ, և ձայն ոչ գոյր ապրելոյ առիւծուն. մատեաւ եպիսկոպոսն յօդնութիւն գազանին, եւպան զվիշապն, և ազատեաց զառիւծն, որ ի շնորհակալութիւն յարեցաւ յոտսն եպիսկոպոսին իւր, և սկսաւ զկնի երթալ նմա, և ոչ երբէք հրաժարէր ի նմանէ. Եւ եղև յաւուր մի, զի եմուտ Թագաւորդն ի նաւ, անդրէն դառնալ յաշխարհն գոռանկայ: և առեալ առիւծու զի նաւավարքն ոչ ընկալնուն զնա ի նաւ, և եպիսկոպոսն մեկնեցաւ ի ցամաքէն, սկսաւ գազանն լալ դառնապէս, և կողկողագին մռնչել: և երբեմն եառնոյր զի ոչ ինչ օգնէ, և նաւն խաղայր ի խորս, ընկէց զինքն ի ծով, և լողայր զնդեր զկնի նաւուն, մինչև զօրաթաղ, ընչասպառ, ծովահեղձ սատակեցաւ. Երթ առ անբան կենդանեան, ով մարդ ապերախտ, և ուսիր ի նմանէ շնորհակալութեան մատուցանել բարերարին քո.

Որ ոչ յիշէ զառեալ բարն
զայլ և առնուլ չէ արժանն.

ՀԱՄԱՌ. ԻԱ.

ԱՀԱ ԱՐՔԱՅՈՒԹԻՆ ԱՂՅ Ի ՆԵՐՔՍ, Ի ՆԵՂ Է.

Խնդրեմք զիարնեցիքդ ի քէ, Թէ երբ գայցէ արքայութիւն աղՅ, յորժամ ասդարքն փառօք պսակեալք Թագաւորեսցեն ընդ աղՅ յերկինս? Պատասխանի եառ նոցա Ցն, և ասէ, Արքայութիւն աղՅ ոչ գայ

խաղաղօք ; և ոչ կարէ ոք քննելով գիտել ժամուն նակ գալստեան նր. բայց վա՛ ապրայուքե՛ն այ՛ ինչ հարցանէք, և ինչ խնդրէք գնա՛ ի հեռաստանէ, և արտաքս քան զնեզ? աղհաւասիկ ապրայուքի՛ն այ՛ի նէրքս է, ի ձեռս է, ի նեզ է, և կարէք, եթէ կամիք յայիշտակել զնա՛, ընդունելով զիս, և զբանս իմ, և հաւատալով թէ ես եմ ոդի աղ՛.

Հաւատ. ԽԲ.

Ընկեցեն աւուրք ցանկանալոյ մի յաւուրցն որդւոյ մարդոյ, և ոչ տեսանիցէք.

Գիմ սկսելն աշակերտաք, գայ ժամանակ, և ահա մերձ եսկ է, յորժամ բարձցի ի նէնջ վարդապետ ներ, և պաշարեսցեն զնեզ փորձուքի՛ք, և հալածանք: յայնժամ յիշելով գիմ կենցաղավարուքի՛ն ընդ նեզ, ցանկասցէք միւմ յաւուրց յայսցանէ զորս այժմ անցանէք ընդ ես, և ասասցէք, ով թէ շրջէր նա ընդ մեզ, երևելի մարմնով քաղցրիկ վարդապետ մեր? ոմ թէ լինէր մեզ բերան առ բերան խօսել ընդ նմա! Եա՛ ոչ տացի նեզ. ոչ՛ ուրեմն մինչ գնա՛ ընդ նեզ եմ, ուսարուք յինէն թէ զինչ առնիցէք յաւուրս նեղուքե՛ց; և որ ինչ տեսանէք այժմ և լսէք, քարո՛զեսցէ զնեզ այսու հետև, յորժամ բարձայց ի նէնջ, և մխեթարեսցէ.

գլուխ. ի՟ը.

Հաւմազ. ի.

աղբ երկու ելին ի տաճարն կալ յաղօթս .....

Եւ ոչ է բաւական թէ առակաւ դատաւորին, և այրն կնոջն խրատեաց զմեզ թէ պարտ է յամէ՛ն ժամ կալ յաղօթս, և ոչ հանձրանալ, այլ հաւաքերութե՛ւ պնդել ի նոյնս; առաւել այլով թէ առակաւ, թէ պատմութե՛ւ փարիսեցւոյն, և մաքսաւորին ուսուցանէ թէ զի այդ յաղօթս մեր պարտ է և բաց կալ ի հպարտութե՛է, քանզի աչ՛ք ամբարտաւանից հակառակ կայ; բայց յաւէտ, նմանապա՛ն մաքսաւորին, խոնարհութե՛ւ սրտի մատուցանել աչ՛ զաղաչանս մեր, զի առ այ աչ՛ք խոնարհից դիտողն նէ՛ր, և, ոչ առ ամբարձեալ որդին; աղօթք խոնարհեցուցանողին զանձն նէ՛ր զատպս խոստէ, և երբե՛ք զանուշացուցանէ զանձն իւ

խառնեալ ընդ այլ մեղաւորսն, բայց զաս և որիշ ի նոցանէ, ոմն Թէ ի ցոյց մարդկան. Եւ ասէը; աշէ նմ, դոհանամ զքէն զի ոչ եմ եբրև զայլս և մարդկանէ ղյափշտակօղս, և զանիրաւս, և զշունս; այլ պա- գլ. ԺԸ. հեմ երկիցս ի շաբաթու, և տամ տասանորդս յամ տացոյ-ած-ոց նմոց. Իւ դերս աշուակաց ասէ նման տուն Թէ արդար անձինն եբրում չարախօսէ ի սկզբան աղօԹից եբրոց: նակ ահաւասիկ ամբարտաւան փարիսեցի փոխանակ յիշելոյ զանիրաւուԹիս եւր ի սկզբան աղօԹից, ամբարհաւաճաբար զինքն դովէ, և ուռեալ հպարտանայ զի բարի գործոց որք առանց խոնարհուԹէ սրտի պիղծ են առաջի աշ. Վայ մեզ, վայ հպարտուԹէ մերում! Օրբքանս է դատնել և այսօր, փարիսեցւոյն նման զինքնահաւանս, ինաւամոլս, անաստուածս, սէգս և վէտս, որք ԹԷ ողբմուԹէն ինչ առնեն, հարկանեն զիմողն, զի վառուածոյնցին ի մարդկանէ: ԹԷ լինին երբեմն ի պահս, ապականեն զերեսս եբրեանց, և կեղծաւորապէս պարծին զպանդուԹէնն պահուց: աշմէն ասեմ ձեզ; առ ԼՈՐ, այն նակ են վարձք նց. Յաւելու փարիսեցին, և ասէ; աշէ նմ դոհանամ զքէն, զի ոչ եմ եբրև զայլս անիրաւս և զշունս, կամ եբրև զայս մաքսաւոր. Ո՛ ամբարտաւան, և անմիտ փարիսեցի, զինչ կայ քո, և մաքսաւորին այսորիկ? Շատ չէ քեզ Թէ գոՀուզապաբար բարձրացուցանես զանձն քո; առաւել զինչ անընդդիմիս յանդգնաբար դատել զանմեղն? Բայց զփարիսեցին զինչ յանդիմանեմք վասն ամբարտաւանուԹէ, մինչ տեսանեմք ի միջի մերում զբազումս, քան զփարիսեցին անձնադովս, և ինքնահաւանս, որոց ոչ է բաւական Թէ հուչակեն հպարտօրէն զգործս եւրեանց; առաւել համարձակին դատել

տել զայլան. Պահեմք երկնցս ի շաբաթու, ասէն; յառուրս պահուց հրաժարիմք ի նկատէ, յիւղոյ, ի գինւոյ; ոչ պորտաբոյծք, ոչ որկորապաշտք, ոչ ներքակեր, ոչ ձկնաճաշ երբեւ զայս անուն ազգն. Իդոյր և անմիտ, զինչ կայ քո, և այն ազգն? Պահեա դու ոյժ պատա նսկ է քեզ պահել; բայց հպարտու-Թեդ զինչ խափանես պահուց քոց արժանաւորուԹի? Լաւ էր քեզ ընդ մաքսաւորն կոծել խոնարհաբար զկուրծս քո, և խնդրել յԱՀ զի քաւեսցէ զքեզ զմեղաւորդ. Լաւ էր քեզ ասել, ես եմ ծառայ անպիտան, զայն նսկ արարէ, զոր ինձ պատա էր առնել. լաւ էր քեզ ածել զմտաւդ զբանս Պօղոսի Թէ, որ ոչ ուտէ, զայն որ ուտէ մի անդունեսցէ: դու ով ես որ դատես զայլոյ ծառայ? ՈՂ է արբայուԹի ԱՀՅ ՅՈՀ. ՅԺ. կերակուր և ըմպելի, այլ արդարուԹի, և խաղաղուԹի և հոգի ՍԲ.

ԺԴ. ԼՈՒԽ. Ի-Թ.

ՀԱՄԱՌՕՏ. ԽԱՉ.

ՍՏԵՓԱՆՈՍ ԶԱՂԱՂԱՔՆ, ԵԼԱԾ Ի ՎՐՆ ՆՈՅ.

Եւ յիւրում ամսում եկաց Տէր՝ ձայնն ի վերոյ ասացեալ ամսում եկաց ի վրէ չորեքօրեայ ղազարոսի մեռելոյ, և էին արտասուք այնոքիկ արտասուք սիրոյն; ուստի ասէին հրեայք, տեսէք որչափ սիրէր զնա.

Երկրորդ ամսում եկաց Տէր ի պարտիզին հինգերորդ, յորժամ ածելով զմառաւ զկնի ադոյն մահն որ նորա ի վրէ կայր, պաղեալ ի դեռեն սկսաւ հոտալ ի տապանին, և հոտէին ի նմանէ արիւնախառն արտասուք և քրտունք; և էին արտասուք այնոքիկ արտասուք արտմուքեան, և ծախծուքեան սրտի; ուստի՛ ասէր, արտուսի է հոգի իմ մինչև ի մահ.

Երրորդ ամսում եկաց Տէր ի վրէ Երուսաղէմի, յորժամ ի միտս բերեալ զչարիսն և աւերածն որ ի մօտոյ գալոց էին ի վրէ քաղաքին, շարժեցան աղիք նորա ի դուրս, և եկաց դառնապէս; և էին արտասուք այնոքիկ արտասուք ցաւակցութեան, ուստի ասէր, եղուկ եղուկ և ախտաւորի երուսաղէմ; եկեսցեն աւուրք ի վրէ քո, և պատեսցեն զքեզ թշնամիք քո պատնէշ, և յատակեսցեն զքեզ, և զորդիս քո ի քեզ, և ոչ ձողուսցուն զքար ի քարս վրէ ի քեզ.

ստեացուք Թէ ոչ արդ էանց այն ամ ընդ երուսաղէմ քաղաքին.

Յամն ՏՒՆ 72. ի սերտաբեառութէ հասեակացեալ ացց Վէսպասիանոսի, և Տիտոսի որդւոյ նր, մինչդեռ դուսնալ, ամբոխեալ, խմբեալ էին ի քաղաքին երուսաղէմ հրէից բազմութէն անթիւ, վր հանդիսութէ ուրնին պատկի, յաւուրն Ի-Գ. Հպսկիլ ամսոյն, երկնառաք հարուածն ի սատակումն ՏՒՆ բռնապան ազգին հրէից ՏԻտոս կայսր մեծ զօրօք չրջեաց, խաղաց, էհաս ի վր քաղաքին, և զբանակս էհար ի լերինն ԱԽԹԵՆԵԱՑ. Յետ սակաւ ինչ աւուց, ի պակասին կերակրոց նեղացեալ, տագնապեալ, նքԹեալ քաղաքացիք ակսան փախստեայք ելանել ի քաղաքէն, զորս ըմբռնեալ ՏԻտոսն զամենեսեան հանէր ի խաչ դեմ յանդիման քաղաքին, մինչ զի այլ եւս ոչ գոյր տեղի խաչից, և ոչ փայտ ի խաչսն. Հպն ևս մահուան արժանի էին խաչահանդէսք վրկչին Յի.

Իսկ ՏԻտոս, առ ի հատանել ի պաշարելոց զայս փախստեան, երկարութէ երից աւուց պատեաց շուրջ զքաղաքաւ երեք տակ զպարսպաւս, ուստի հրեայքն ածեալ ի նեղս այլ եւս ոչ կարէին խոյս տալ ի քաղաքէն; և քանզի լուր էր եղեալ Թէ փախստականք կլանէին զոսկի ներքանց, զի Թշնամիքն մի օգտեցին և նմանէ, զորքանս ըմբռնէին հրամայեցեալ ի հրէից, հերձէին զորովայն նց, և աղեյոյզ ադահութէբ խուզէին զփորոտանն և գիւտ ոսկւոյն. Օրըստաւուրեամ սոքա ի քաղաքէ, մինչ զի հրեայք ի սղութէ հացին, և ի կարճութէ ուտելեաց, զկօշնակս, զմաշկեղինս, զկաշեայս, նա և զխոտն և ի կովարածանց զաղբէն խնդրէին ի կերակուր. Լսեալ ի մեռս

ածէ

ածելով, և գրնչս դանդաղեալ հրաժարեն ի գրելոյ; անսուաղ, և սովալլուկ ոչ նեղէին մարդկան. Կին ոմն պատուական և ազնիւ ի սպառնալն կէ- րակրոց նքթեալ, նքողեալ, սովաբեկ, առնդի զմա- նուկն իւր հատուցեալ ի առեանէ եսպան, յօշեաց անդամ անդամ, և եկեր; և զոր յորովայնէ իւրմէ ածեալ էր կենդանի, զմեռեալն յետ դարձոյց յորո- վայն իւր.

Շարժեցան Տիտոսի աղիքն ի դուէ և յողո- մութիւն ի վեր անձարացելոյ; կոչեաց զնո և խաղա- ղութիւն, և դիւրադոյն պայմանօք հրաւիրեաց ի կա- մաւոր անձնատուութիւն: բայց հրէայք խստասիրտք, կուրացեալք, անխնամ յաշխ հրաժարեցան, և խրոխ- տական բանիւք անարգեցին զկայսերական գութն. Յայնժամ զայրացեալ Տիտոսի, յոյժ ջղդիւ և ձե- ռով սոխակ, վաղվաղակի, սաստկացուցանէ զպա- շարումն; և զանոյնանս իւր զարթուցեալ, խրա- խուսեալ ի սաստկութիւն քաղաքին, յանդգնադոյն դիմեցմամբ առնու զպաշտպանսն որ Տաճարին կայր ի վեր; ուստի՝ ձգեալ զինուորսն ուրուք զհուր ի տաճարն, հրկէզ արար զնա, և բովանդակ շինու- ածն վերլուծեալ դարձաւ ի մոխիր, յաւուրն Ժ. Օդ- ոստոսի աւսոյն. Յետոյ անդադար բռամբն յան- քատակ Տիտոս զամրոցն Սիոն, և ապա զքաղաքն յաղթահարէ, քանդէ, աւերէ, հրով, և սրով զնէ յաստականութիւն հոկտեմբերին ը. որ օր էր շաբաթու.

Ի դիպս պատմութեց Յովսէփու, որ էր հրէայ աղգաւ, և ինքնին նոկ ականատես վկայ պաշար- ման, և աւերման քաղաքին, գրեալ է Թէ ի հրոյն անտի ձերբակալ և գերեվար եղեն 97000. գէ. ո. նոկ Թէ մահու, Թէ սրով, Թէ սովու սաստկե-

ցան

ցան 110000. Ժա. Ճ. ռ. և ասէ նոյն Տօսեփ Թէ աւերումն այն երուսաղէմ քաղաքին եղեւ փոխանակ ի հրէայք սպանանեալ էին զորք Տաւիթայ ստէ · եթէ Թէ մեծ աներաւութիւն էր սպանանել զաշակերտն քան զաշակերտէն , և արժանապատիժ էր նոյ էր զծառայն մատնել և մահ , քան զԱստուծն ամենեցուն ի խաչ հանել .

Վայ քաղաքին , վայ տան
որոյ չէ տէր պահապան .
Թէ ըզտուն տէր ոչ չինէ
շինօղն նր ի զուր ճզդնէ .

ՊԼՈՒԽ. ԽԲ.

ՀԱՄԱՌՕՏ ԼՕՒ

Ոչ ունն քաւակ , բարձոյ : նոյնպէս և մահաւղ .

ԱՂՈՒՏՔ ասացեալ որդեակք , Թէ յորժամ առաքեցին զՀեղ առանց քսակի , առանց մահաւղի , առանց կօշկաց , ոչ նմանք կարօտացայք , և չեղեւ Հեղ պա՞ կասուԹիւն ինչ ամ նոցայն . Է՞ն աւուրք ամենեկին աւուրք փափուկք , աւուրք խաղաղուԹե , յորժամ առնեն քեան զրե՞ւ Թէ ցուցանէին Հեղ , և յօժարուԹե սրտի լինէին Հեղ օգնական ի պետս Հեղ , փոխանակ զի նմ աշակերտք էիք . Բայց անցին

երա-

երանելն առաքեալ այսոքիկ, և այսու հետև եղեցի ժամանակ զի լինիցի անուն իմ առեցեալ ի մարդկանէ, և ոչ ոք ևս համարձակեսցի զբարն ինչ առնել ձեզ վա՛ իմ; այլ հալածեսցեն զձեզ փոխանակ զի աշակերտք իմ էքդ. Եւ այնքան լինիցին նեղութիք առաւելոց այսոցիկ, մինչ զի Թուի պիտոյ լինիլ ձեզ այսուհետև, ոչ միայն բառնալ զբսակ, և զմահաղ, և հոգալ ձեզ զկարիս ձեր աւ; այլ ևս զսուբ առնուլ, և զբուռն բռամբ ի ձէնջ դարձուցանել. քո՛ զայն աւ ասէր, ոչ եթէ Թէ հրամայելով նո՛ կալ հակառակ չարին; բայց միայն զգուշացուցանէր զնո՛ պատրաստ կալ, և քաջասիրտ ընդ դէմ ի վե՛ կայ փորձութեց. Իսկ աշակերտքն ոչ առնին ի միտս զբանս քո՛, ուստի ասէն ցնա, խրատեա զմեզ Տե՛ր զսուբ գնել; ահաւասիկ ևս աստ սուբք երկու։ և ասէ ցնո՛ Տե՛ր, բաւական է, այսինքն ի վե՛ բանին այսորիկ մի երկարեացուբ զղջոյց; այժմ նոկ դուբ ոչ նմանայք զբանս իմ, նմացէք յետոյ; երթեցուբ.

ՀԱՄԱՐ. ԽԵ.

Երկեցաւ նմա հրեշտակ յերկնից, և զօրացուցանէր զնա.

Մինչդեռ կայր Տե՛ր յաղօթս, և տրտում էրհոդն նո՛ մինչև ի մահ, վա՛ հակածադոյն չարչարանաց որք կային ի վե՛ նո՛, երևեցաւ նմա զաբրնել հրեշտակ, և քաջալերական բանիւք միսիթարէր, և զօրացուցանէր զնա, յուշ առնելով նմա զկաս հօր երկնաւորին, և զհատարակ փրկութեն որ ի մահո՛ն նո՛ անտի լինելոց էր աշ ամ ազգի մարդկան. Օգն

ամ

ամի գիտէր մարդ-ասէր Տէր, և ոչ զամ ձմերոցն յայտնէ հրեշտակաց, և մարդկան, և սքաւորաց մխիթարիչ է, և զօրացուցիչ ոգւոյց, ոչ ինչ պիտոյ էր նմա զօրանալ և մխիթարիլ ի հրեշտակէ. բայց հաճոյ Թուեցաւ Տէր զի մարդկօրէն անց[ցի] այն ամ ընդ նմա, առ ի ցուցանել թէ առեա[ր] էր ձմերոցաւքն զբնութեն մեր, և զամ կերպ, և ոգւոյն նր ընդ նմա, բայց ի տգիտութէ և ի մեղաց. ՀՀԻ և օրինակաւ ուսուցանէ մեզ թէ յորժամ պաշարեն զմեզ նեղութիք, և հեղձամ[ուղձ] լինիմք ի տրտմութէ, պարտ է մեզ ոչ լքել տրտիւ, ոչ յուսահատիլ, բայց համբերել, և սպասել յաղօթս, զայս գիտելով, զի դիւրալուր է ՀՀՆ աղաչանաց մերոց, առաքել մեզ զխիթարութիւն և բարձանց.

ՀԱՄԱՐ. ԽԴ.

Հոսէին և նահանջ ջրտուն[ք] .....

Թէպէև ետհաս ժամանակ զի զայն կատարեսցի որ[զի] ՀՀՆ, զոր նախ քան զյաւիտեանս առեալ էր յանձն նա, և վն մեղաւորաց զպարտսին հատուցա[նել] հօր նորում, զիտաւ սակ զամ անօրէնութիս զոր մարդիկ գործեցին ի սկզբանէ արարածոց; և զոր գործելոց են մինչև ի կատարած; հեթանոսաց կռամոլութէ; հրէից խստասրտութէ. հերձուա[ծ]ողաց դիայհոյութիւնն; ձեր հպարտութէ մեծա[մ]տութ! Ձեր անողորմութէ արծաթասիրաց! Ձեր սուտ երդմունս, և ի մէջ առ ուտրն անխրատու[թիս] վաճառականաց! Ձեր անառակութիս ցանկա[ց]

ցօղք ! աՀյնքան մեղքն եբրև արեւնախանձ առնէ՛ք զնա շուրջ պատեն զնովաւ , և եբրև անտանելի բնութիւնքն ծանրանան ի վեր նը . Հանդամայն և ի մուանեն յուշ լինին քի զարհուրելի չարչարանք զոր այժմ իսկ պատրաստ է նմա կրել վա՛ Թողութիւն մեղաց աշխարհի ; զապտակս , զդանս , զբեւեռս , զփշահիւս պսակ , զլեղի , զնաչ , զանօթալից մահ . Վա՛յ ինձ , աղաղակէ արտասո՛ւահառաչ Հայեաւ անմխիթար փրկիչ մեր ! վա՛ր այնքան մեղաց , զայնքան չարչարանս պարտիմ կրել ես անմեղ ! Հայր ո՛վ խնայեա յորդիդ քո , և եթէ հնար ինչ եղե , անցցէ բաժակս այս յինէն ! Բայց վա՛ր մեղաւորաց երաշխաւոր ես եղէ : առեալ եմ յանձն իմ փոխանակ նո՛ր զպարտիս տալ Աստ : եթէ մեռանիմ , նո՛ք ապրեսցին : եթէ ելանեմ ի նաչ , նո՛ք և դժոխոց զերծանիցին : Աղբիւրն իմ գին է , և փրկանք կորուսեալ աշխարհի . Հայր ո՛վ , եղիցին կամք քո ? Աղհաւասիկ յօժար եմ և պատրաստ զայն ամ չարչարանս կրել վա՛ փրկութիւն մեղաւորաց . Յայնժամ ուժգին բաղխմամբն զսիրտ քի հանահարին սէրն , և երկիւղ : կամ քո մեռանել ; քո երկնչի և մեռանելոյ . Երկիւղ նեղէ , և ճմլէ զսիրտն քի ; սէրն զսիրտ քի ընդարձակէ , և լայնացուցանէ : երկիւղիւ սառեալ պաղն արիւն քի , և առ սիրտն գնտեալ բոլորի ; սիրտն եռայ քի արիւնն , եռացեալ ընդարձակի , և ընդ երակս Թռեալ սիրտ և տարածի . Աղյն սաստկի եռացմամբն արեան , բացեալ ընդարձակին մանր մանր ծակքն մարմնոյն լերին ; յորդահոսեն ի նմանէ արիւնախառն քրտունք ; նեղկի գետին Թաթախեալ արեամբն քո հիլին ; և ինքնին Տէ՛ր սպառեալ , զօրաթափ , երես

առաքած Թաւալն պարզեալ յերկինս ոտն մեռեալ.
Լուծմունքն Յն լեր սրտմտակից.
զի փառաւորելոյն լցցես փառակից.

ԳԼՈՒԽ. ԻԳ.

ՀԱՄԱՌՈՏ. Է.

Եթէ տանել զնա առ հերովդէս.

ԼՐ մեր Տն քն քահանայ է՛ ղա-
տաւոր է՛, և Թագաւոր. քահանայ
է՛, ոտն վկայէ ղաւետ ասելով, դու
ես քահանայ ի յաւիտեան ըստ կարգին Սաղմ.
Մելքիսեդեկի. ղաւոր է՛, ուստի ճ. Ը.
ասէ Պետրոս Հռաքեալ, նա է սահմանեալ յՀՀ
դատաւոր կենդանեաց և մեռելոց. Թագաւոր է՛, գործ.
և եռես զնա Յօհաննէս զի ունէր ի զլ անդամոց Հռաք.
նշոյց դէտ գրեալ, Թագաւոր Թագաւորաց և Տէ Ժ.
ռանց տէրն. Ըստ կարգին եղեց այնոցիկ, կամեցաւ
Տն զանձն նոր խոնարհեցուցանել և եբրև քահանայ, Տայտն.
ածել առաջն քահանայից = եբրև ղաւոր, ածել ԺԸ.
առաջն Պիղատոսի ղաւորին: և եբրև Թագաւոր
ածել առաջն հերովդէի արքայի. խմդրեն ոմանք Թէ
ոլ էր հերովդէս այս, որոյ առաջն ածաւ Տն; քանզի եղեն հերովդէս բազումք? Հռ ի մեկնել պարզապէս զդժուարութիւնն, ի վերուստ շարեմ զպատմութիւն.

Տ Հնգետասներորդ յերկրորդումն Ծնաւ Հերո-

դէս առաջին, անուանեալ ընկալողացն, և քաղաքին ընկալողն յորում ծնաւ. ընդունեցաւ և մեծ, վասն գործոց քոյրուն զորս արար. Եր հերովդէս ամաց ՆԵ. յորժամ հռովմայեցիքն կացուցին զնա վերակացու Դաղիղեացւոց աշխարհին; յետոյ արարքին զնա Թագաւոր հրէից. Սա է որ կոտորեաց զամենեղ մանկունսն. Ետ այնորիկ առ ի հաւանեցուցանել զհրէայս, Թէ ինքնին մեսիայ էր, սկսաւ վերստին շինել զտաճարն Սաղոմոնի, և երկարեցաւ շինուածն զամս ԵՂ. ուստի հրէայք ասէին ցՅն, ղբառասուն և վեց ամ շինեցաւ տաճարս այս, և դու զերիս աւուրս կանգնես զնա? Յօսէփ պատմագրող, որ էր հրէայ ազգաւ, և ժամանակակից հերովդէի ասէ Թէ ոչ եղև երբեք մարդ անողորմագոյն, խստագոյն, ժլատագոյն, և յաղողագոյն քան զնա.

Օգնի մահուանն Հերովդէի մեծի, որդիք նր գնացին ի հռոմ դատ վարել Օգոստոսի կայսեր յանդիման, Թէ ո ժառանգորդ եղիցի հայրական աթոռոյն; և վճիռ հատաւ ի կայսերէ, Թէ ոչ ոք ի նոցնէ եղիցի հրէից արքայ, բայց զԹագաւորութիւն Հերովդէի մեծի բաժա նեաց ի չորս պետութիւնս, և ի վերն նոյ կացոյց զչորս որդիս հերովդէի; զԱրքեղայոս եդ վերակացու հրէաստանին: զփիլիպպոս հատատաւեաց Լիսանիայ եւ զչորրորդապետութեի Ագբենեղինացւոց: և զՀերովդէս անուանեալ ընտիպաս կարդեաց չորրորդապետ Դաղիղեացւոց. Սա է որ ի փառս Տիբերեայ Կայսեր, շինեաց զՏիբերեայ քաղաք. Ազ եաղ էր հերովդէի նաւ կնութե զդուստրն Ազրետայ Ազգաբացւոց արքայի; յետոյ արձակեաց

կեաց գնաց, և եառ կին նա զՀերովիադ, որ կին
էր փիլիպպոսի եղբօր նորա: վասն այսորիկ յանդիմա-
նեցաւ ի Յովհաննէ մկրտչէ, զոր կալաւ, և դէ
խաւեաց. ազգ այս Հերովդէս ածէին զՅս, ոմն պատ-
մէ նմա ազնաւարանն. Յետոյ առեսեալ Կայիպհուայ
կայսեր, թէ Հերովդէս ի հռովմայեցւոց նուիրէը
զպատուամբուրեն, քակեաց գնա յաթոռոյ նորում, և
ի լիոն քաղաք աքսորեաց գնա, և զհերովիադ կին
նր ընդ նմա, և երկոքեան անդ մեռան չարաչար.
Իսկ Կայիպհուայ կայսր փոխանակ հերովդէի կացոյց
զթագաւոր հրէաստանին զայլ մի հերովդէս անուա-
նեալ ազգիպպաս հերովիադայ եղբայր. Սա է որ ի
դերս դործոց ազնաքելոց եսպան զՅակոբոս զեղբա- գլ. ժբ.
յն Յովհաննու սրով, և յաւել ևս ունել զՊետրոս.
Յետոյ հպարտութեբ մոլեալ, մինչ և զանձն նուր առ-
նել զաստ, հարաւ ի հրեշտակէն Տեն, և որդնակեր
սատակեցաւ. գործ. ազնաք. ժբ. եդ.

Յաղագս. խ օ.

Յայր ի ձեռս քո ամանդեմ զհոգի նմ.

Օյն ասաց փրկիչն Յս, յորժամ կախեալ ի փայ-
տէ աղաղակեաց ի ձայն մեծ, նախքան արձակել
զհոգի. ոչ երկնչի թէ գուցէ դատապարտեսցի հո-
գի նուր; և ոչ աղաչէ զհայր զի մարմնարձակ հո-
գւոյն ներում տայցէ զիարս աշխարհիս, և զհա-
յեցողական տեսութեն աշխ, զոր վայելէը այն երա-
նելի հոգի, ի սկզբանէ անտի աշխարհաստրտական մի-
աւորութեբ; բայց ինդրէ ի հօրէ ներում, զի յետ մա-
հուանն ներոյ, զհոգին նուր ի Թողցէ ի դժոխս, այլ

լցցի

Մատթ. ԻԵ. Ժ.

լցցի բանն որ ինձ ասացաւ ի մարգարէէն Թէ, ոչ Թողցես զանձն իմ ի դժոխս, և ոչ տացես սբոյն քում տեսանել զապականութիւն. Ծանո ծանեալ եղեւ ինձ զճանապարհս, զոր ինչ պատուական ունիս ի տան հրոյդ, զայս աւանդէ, և յանձն առնէ բարեկամին ասելով, զայս ունիցիս ի պահեստ, մինչ և դարձայց ի ճանապարհ: Նոյնպէս մինչդեռ երթայ Տէր կերպրօնեայ ճանապարհ ի դժոխս, զայն առնուլ զոր առաջադոյն ասացին մարգարէքն վասն նր, հրոդն հրոյ, և զմարմին աւանդէ, և յանձն առնէ հոգի երկնաւորն, մինչև նկեալ ի ճանապարհէ անտի, յաղթող մահուանայն և մահու, յետ առեալ զաւանդն, և միւսանգամ դա միաւորեցաւ հրոդն ընդ մարմնի հրոյ, զոր նախ արար յերրորդում աւուր յառնելով ի մեռելոց.

ԳԼՈՒԽ. ԽԴ.

ՀԱՄԱՐ. Լ.

Աղեալ զհայդն, օրհնեաց, եբեկ .....

ԱՂՈՒԹԻՆ Կիսակէն յարուցէ ստէն, աշակերտաք եկու երթային ընդ երկիս ի գեօղ մի, որ հեռի էր յԵրեմ Ճ. կ. ասպարենաւ. Էր ասպարէս յոռնակաձև չափն, և ունէր մի ասպարէս զբայլս Ճ. ի. Ե. էին ուրեմն Ճ. կ. ասպարէսք, քայլք ի. ռ. կամ մղոնս ի. որ է Աղաճ երբև եօթն. Եւ էր գեղն անուն Էմմաուս, որ յհետոյ, յաւուրս Մարկոսի Աւրելիոսի Կայսեր շինեցաւ ի մեծակառոյց մայրաքաղաք, որ անուանեցաւ Ելիբօսօլիս, որ թարգմանի, յաղթութեան քաղաք, ի յիշատակ հրեանոյն նոր աճեցելոյ ընդ լծոյ հռոմայեցւոց. Մինոյ յերկու աշակերտացն անուն անուն էր Կղէօպաս; ոչ այն Կղէօպաս որ էր եղբայր Յօսեփու: միւսոյն անուն ընդ կարճեօք է; ոմանք կասեն Թէ էր ինքնին Աւետարանչն ՅԵ. Ղուկաս. Աղյլը կոչեն զնա Լեւթէոն. Աղյլը կոչեն զնա Նաթանայէլ: Ինչ և իցէ խօսէին նք և ճանապարհն վա ամ անցից անցելոց յԵրեմ, այսինքն վա մահուանն Տեառն: վա երթուէք խաղաղութեամբ ի գերեզման: վա չգտանելոյ նմ անդ դիակին քրիստոսի, և այլ. Եւ մինչդեռ զայս խօսէին ընդ միմեանս տարակուսեալք, վարանեալք ի միտս

իւ

իբրեանց, մի թէ յարուցեալ ինչ Տէր առուգապէս և մեռելոց; ահաւասիկ ինքնին Տէր մերձեցաւ առ նմա, և երթայր ընդ նմա; և թէպէտ յաչացն, և ի տեսութէն բարւոք ճանաչէին զնա, քանզի զաւուրս բազումս աշակերտեալ էին նմա, սակայն զնա ոչ ծանեան, զի այլով կերպարանաւ երևեցաւ նոց, և կալեալ էին աչք նոց, զի յայնմ կերպարանութեան ծանիցեն զնա.

Հարցանէս. Ընդ ե՞ր կալաւ Տէր զաչս աշակերտաց? Եւ առ ինչ երևեր նմա, եթէ ոչ կամի ծանօթ լինել նոցա?

Պատասխ. Ոչ կամի առ ժամայն ծանօթ լինել նոցա, զի կհանդէս առնիցէ սրտից նոցա, և զիարդ առնուցու հաւատոյ նոցա. Օրևէլիան ճանաչէմք մարգարէ աչօք; իսկ զաներեւոյթն միայն մտօք ճանաչեմք աչօք հաւատոյ: ուստի մարգարէն ետես ասէ, եթէ ոչ հաւատայիցէք, և ոչ ի միտ առնուցուք. Տիրոս բնականս առաջ է խմացութիւն, և յինացմանէ անտի, հաւատ: բայց ի դերբնականս առաջ է հաւատ, և ի հաւատոյ անտի, խմացութիւն. Իսկ աշակերտք այնոքիկ թերահաւատք էին, և տարակուսեալ երկբանայինն ի վերայ յարութեան, և յարութեան Տեառն Յիսուսի. Հրաշէն զնա, աշխյ մարգարէ: բարւոք ուրեմն ծածկէ Տէր զմարդկութիւն իւր յայնցանէ, որք զաշխութիւն իւր ոչ ճանաչէին: բարւոք յաչս նոյ երևեր նշդեհոսն, որ ի միտս նոյ հաստատեալ էր մի ի մարգարէից. Տաւելուն և ասեն, մեք ակն ունէաք թէ նա է որ փրկելոց էր զիսրայէլ. Ոչ անտիտաք, և հեղգասիրտք առ ի հաւատալ? աշկին ունէաք, ասէք; ապա այժմ այլ ևս ակն ոչ ունիք, և հաստատ ի չէնջ ամ հաւատ, և յոյս փրկութեան նորին. Օրինչ են զարմանք

եթէ

դլ. է.թ.

ենէ ցյաղուցեալն քո՞ ոչ ճանաչէն, որք ցյաղուցեալն քո՞ ոչ հաւատան?

Իսկ Տ՚ն սկսեալ ի մօսիսէ մեկնէր նո՚ց, որ ինչ ի գիրս գրեալ էր ցնմանէ. մերձադոյն ճանապարհ առ ի հասանել ի գիտուԹի՚, և ի ճանաչումն Տ՚ի՚ քի՚, է ընԹերցումն սո՚ր գրոց; քանզի օրէնքն և մարգարէքն վկայեն վա՚ նո՚ր: ուստի ասէ, քննեցէք զգիրս, զի դուք համարիք նո՚ա ունել զկեանսն: և նոքին Յօհան. Է. ԼԹ. իսկ են որք վկայեն վա՚ եմ. Բայց զգիրս պարտ է ընԹեռնուլ մտադրուԹի՚ա՚, միամտուԹի՚ա՚, և խոնարհուԹի՚ա՚ սրտի; և յորոնել մերում զիտաս նո՚ա, ոչ հեռանել յատուկ կարծեաց մերոց, այլ զհետ երԹալ վարդապետուԹե՚ հարց սո՚ց, և անսալ սահմանադրուԹե՚ա՚ սո՚ց եկեղեցւոյ: ապա Թէ ոչ, մեզ եղիցի ընԹերցումն գրոց, 'ոչ ի լոյս, բայց ի խաւար և ի կորուստ; և ոչ գիշերահաւուց խաղտեսցին աչք մեր ի պայծառուԹի՚, և նո՚ւաղեալք կուրասցին.

Իբրև մերձեցաւ Տ՚ն ի գեօղն, պատճառէր հեռանալոյն և երԹալ: պատճառէր, այսինքն, կեղծաւորէր. Բայց զի արդ կեղծաւորէր, քանզի ամ կեղծաւորուԹի՚ Թո՚ւի՚ սուրԹի՚ ինչ, և համարի ի մեզ; մանաւանդ յորժամ կեղծաւորեմք այնու կամաւ և դիտաւորուԹի՚, զի ի կեղծաւորուԹի՚ մերմէ, ի միտս տեսողաց կամ լսողաց ծնանիցի կարծիք սուտ, ոչ աստ եղեն: քանզի կեղծաւորէ քո՚ հեռանալոյն երԹալ, զի աշակերտք կարծիցեն, Թէ ճշմարտիւ կամի երԹալ հեռանալոյն, որ կարծիքն սուտ էր, քանզի հաստատեալ ունէր քո՚ ի մտի իւրում, ոչ հեռանալոյն երԹալ, այլ անդ ապանիլ.

Պատասխ. Աչյս դժուա՚արուԹի՚ անլուծանելի Թո-

Հեցաւ Պրոխլեանոսեանց անուանական հերձուած ծողաց, որք ասէին Թէ քո կեղծաւորելով, սուտ էր ասացեալ, և Թէ օրէն է մեզ երբեմն սուտ ասել յորժամ լինին սուտ առանց վնասու ընկերին. Օայն վարդապետութեն ի բաց հերքեն ամենեքեան ի մի բերան, եբրև զդարշելի հայհոյութեն. Օրէն չէ մեզ երբեք սուտ ասել, վա՛ որ և իցէ պատճառ, քանզի ամ սուտ մեղքն է. Բայց և քո կեղծաւորելով, սուտ ոչ ասաց; քանզի կամէր ձշմարտապէս հեռացոյն երթալ, եթէ աշակերտք ոչ բռնադատէին զնա ադանել առ եբրեանս. ԴՀ, սուտ ոչ համարի Թէ երևի նմ կեղծաւորանալ պանդխտ ին, քանզի կամէր այն այլակերպութեբ զարթուցանել զնա ի հիւրըն կալութեն, և անսուտս առնուլ զպատճառ յայտնելոյ նմ զանձն իւր, ոչ նոկ ատեր.

Եւ եղև ի բազմին նը ընդ նա, առեալ զհացն, Օրհնեաց, եբեկ, և եառ նմ. աչեն ամ աչճաբանք ի մի բերան, Թէ էր հացն այն մարմին Տեր քո, ոչ մեզ բաշխեն ի սբ հաղորդութե. Ըմդ ձաշակել աշակերտաց զհացն կենաց, բայց առ ժամայն աչք նմ, և ծանեան զՅն: ոչ Թէ առաջ խափեալ էին աչք նմ, կամ հարեալ կուրութբ; բայց բացեալ ասէն, քանզի նոկոյն զկնն հաղորդութե ծանեան զքն, զոր առաջ ոչ ձանաչէին, Թէպէտ բացօք աչօք. Օոր օրինակ բացան ի դրախտի աչք նախաստեղծ ծնողաց մերոց, գիտել զն մերկ էին, զոր առաջ, Թէպէտ բացօք աչօք ոչ գիտէին.

Ձեռ

Իսքն նոկ Տ՚ն եկաց ի մէջ նոց.

Եթէ ունէր Տէր Տ՚ն զմարմին նմանակից մարդ՚ ճող մերոց, մարմին առաքեալական, մարմին շօշափելի, մարմին նախնեաւոր, ընդ որում կարէր դուօք փակելօք մտանել ի վերնատունն?

Պատասխ. Համբնոց նբոց ի մահուանէ յարու՚ ցելոց չորեք են յատուկ և անբաժանք և ընդհանուր վարձանք և շնորհք. ա. է անկերեւութի, որով անընդունակք են չարչարանաց. բ. է պայծառութի, որով լուսաղարդ են և փայլուն քան զարեգակն. գ. է սրբութի, որ տայ նոց ի միտս վայրկենի, և ի թօթափել ընդ ակն շարժել ի ծագաց աշխարհիս, մինչև ի ծագս նր. դ. է նրբութի, որով կարեն թափանցանց ելանել ընդ նոս թանձրադոյնս, առանց ճեղքելոյ ինչ նոցա. ունէր մարմին քն զչորս հնորհս պայծառի, ի յայտնակէ անտես աննիւթաւորական միաւորութե: ուրեմն զինչ են զարմանք եթէ դուօք փակելօք եմուտ ի վերնատունն, որ ելեալ էր ի գերեզմանէ կնքեցելոյ; և ծնեալ էր ի կուսական արգանդէ մարիամու առանց ճեղքուածոյ կուսութե նր?

Հարցանես. Եթէ ունէր մարմին քն զի վերոյ ասացեալ չորս շնորհսն, զի արդ չարչարեցաւ և մեռաւ? Եւ յետ յարու՚թե ուրոյ զի արդ ուտէր, և շօշափելի էր աշակերտաց ուրոյ?

Պատասխ. Չորս այն փառաւորք շնորհսն քն ի կնէ արկանէր, կամ և խափանէր զնս, յորժամ, և ում և կամէր. Յորժամ ժամանակ եկեաց Տ՚ն, զշնորհսն պայծառութե խափանեաց, և ոչ եթող զնա

առաքեցայտուն է մարմնին նըա, բայց միայն յաւուրս աշխարհութեան. Ելոյսպա և յորժամ կամեցաւ, անշօշափելի եղև, և անըմբռնելի, և անջարշար մարմնի նըա; և դարձ յորժամ կամեցաւ եղև շօշափելի, ըմբռնելի, և չարչարելի.

ՄԱՕՔՆԱ ԺԲ. ԺԹ. Հարցանես. Ուսուցչդ քո զինչ յարուցեալ եւրոյ, աշմարիտ ուսուցչ էր, կամ ենթէ միայն առ աչօք; ոչ էր ուսուցչ Ռաֆայէլ հրեշտակապետին?

Պատասխան. Որով հետև աշմարիտ ուսուցչն է առաքունն կենդակրոց և առանձնաց ըստ բերման, պարտ է ասել թէ քո յարուցեալ և մեռելոց ուսուցչ աշմարտապէս. ոչ արդեօք և մնուցուցիչ, և ի գարմանութեան մարմնոյ; բայց և վկայութեն թէ աշմարիտ էր յարուցեալն նըա. Կենդակրոցն զոր ուսուցչ ոչ անցանէր և գոյացութեն մարմնոյն; բայց յորովայն ածեալ վերստին յանկուց յօդս; զոր օրինակ գողոշմն վերացեալ յերկրէ, չերմութեամբ արեգականն ջնդեալ ցրտէն, և ջնջեալ և չիք դառնայ.

ՎԵՐՏ.

COM-

COMMENTARIUS
IN
EVANGELIUM
SECUNDUM JOANNEM.

ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆ
ՍՐԲՈՅ ԱՒԵՏԱՐԱՆԻՆ.
ԸՍՏ ՅՕՀԱՆՆՈՒ.
ԱՌԱՋԻՆ ՀԱՏՈՐԱԿԻՒՆ.

Տ Ո Հ Ո Վ Ա Ն Ն Է Ս Ա Ւ Ա Ք Ե Ա Լ, և Ա Վ Ե Տ
ա ր ա ր ա ն Ի Չ, ս ե ր ո վ ի ա ն Յ Ի ն, ո ր ո ւ հ ա ր
բ ե ր ե ա յ, և Մ ա ղ ա ք ի կ ո վ ն ո ր, կ ո ւ տ ա ն ե ր
ե ղ բ ա յ ր Տ ա ի ո ր ու ո ր ա ռ ա ք ե ա յ ա ւ ե ա ծ.
Տ ա ւ ու ր մ ի ա մ մ ի ն չ դ ե ռ կ ա զ մ ե ր Յ օ հ ա ն-
ն է ս զ ու ա կ ա ն ա ն ե ա ս, կ ո չ ե ց ե ա լ է ք ի ն, ե ր թ ո ղ վ ա ր-

վա

վաղակի՛ զհայրն և զնաւն, և զնաց զհետ Յի. Օհնի հաւքաբնմանն Սրն, ի հրաժարիլ աշակերտից ի միմեանց երթալ յաշխարհ ամ քարոզել զաւետարանն, կացոյց Յօհաննէս զաթոռն նոր յԵփեսոս քաղաքին, և հաստատեաց յաշխայ զեկեղեցիս քաղուածս զոր կառավարեաց մինչև ի խորին ծերուքի.

Յետոյ յամի Սրն. ղե. յարուցեալ Ղ-օմիցիանոսի կայսեր զհալածումն սաստիկ քրիստոնէից, զՅօհաննէս աքսորեաց ի կղզին որ կոչի Պաթմոս, ուր յամի Սրն ջ.է. գրեաց յունական լեզուաւ զՅայտնութիւն, և զերիս կաթուղիկեայ Թուղթս: և ապա ի վաղճանել Ղ-օմիցիանոսի, յաքսորութէ իւրմէ անտի՛ դարձեալ յԵփեսոս, գրեաց յամի Սրն ղԹ. յունաց բարբառով զաւետարանն նոր, որով հաստատէ ուսանաւանդապէս զաւձնութիւն Յի քի, ընդդէմ հայհոյութեաց Եբիոնի, և Քերինթոսի, և այլ հերձուածողաց. Յետ այնորիկ, յամի Սրն. Ա.Ա. Յօհաննէս ջ.Թ. ամեայ, լի առաքեալ և աւետեամբք փոխեցաւ առ սիրելին նոր.

Ի քառադարեանակերպ տեսլեան զոր ետես Եզեկիէլ մարգարէ, նախացուցաւ Յօհաննէս աւետաւետական, առ ի նշանակել զգերաբարձրութիւն վարդապետութէ նորոյ: քանզի նա վերացեալ յերկիր, երբեք աչեղ, և սրատես արծիւ սլացեալ խոյանայ մինչև զաթոռն բարձրելոյն; և զանթարթ ակն հաստատեալ ի ծոց աւձ հօր, հայիլ ի յաւիտենական ծնունդն բանին, երբեք ճշմարիտ բանիբեղն որդի, և ասէ, ի սկզբան էր բանն, և բանն էր առ աւձ; և աւձ էր բանն.

գ.ւ.

ՊԼՈՒԽ Ա.

ՀԱՄԱՌՈՏ.

Ի սկզբանէ էր Բանն.

ԱՒՍԿԶԲԱՆԷ, այսինքն, առաջ քան զլինելն էից ; մինչ չէր արարեալ էր ամ զեակ ինչ ; առաջ քան զյաւիտեանս էր Որդի ամենածին հօր ; ոչ ժամանակեայ , բայց առաջ քան զժամանակ ; ոչ սկզբնաւորեալ , այլ անսկիզբն ; ոչ արարած , բայց ինքնին արարիչ ամենեցուն .

Հարցանես . Որդի միածին ամ ընդէր կոչի Բանն ?

Պատասխան . Բանն ասել , և խօսուածի ասել մի և նոյն է . Իսկ բանն , կամ խօսուածի կրկին է : մինն է բանն , կամ խօսուածի արտաքին ; միւսն է բանն , կամ խօսուածի ներքին . Խօսուածի , կամ բանն արտաքին ի մարդկայինս , այն է զոր բերանով և ձայնիւ զդայականաբար արտաբերեմք յականջս լսողաց . Խօսուածի , կամ բանն ներքին այն է որ առանձինն , ի ներքս է , ի մէջ է , ի մտի , ի սրտի մերում ; կամ է ինքնին խորհուրդ և մտածուածի մեր . Արտաքին խօսուածի , և բանիւ խօսիմք ընդ այլսն ; ներքին խօսուածի , և բանիւ խօսիմք առանձնաբար ընդ մեզ . Խօսուածի , կամ բան ներքին առաջ է քան զարտաքին , քանզի մարդ նախ խորհի , և խօսի ի մտի իւրում ,

զուսմ, և ապա հայեսու արտաբերէ զխորհուրդս նը. զՀՀ ներքին բանն, և խօսուելի պատճառ է արտաքնոյն; քանզի ոչ լինէր խօսուելի արտաքին, եթէ նախ չէր եղեալ խօսուելի ներքին; Թէպէտ կարէ լինել ներքինն, առանց արտաքնոյ. Իսկ բան, կամ խօսուելի արտաքին կերպասան է, և նշան ներքնոյն; քան զի զայն խօսինք արտաքսապէս, զոր ներ- սապէս խորհիմք; և վասն այսորիկ է բանն մեր արտա- քին, զի և ձեռն նը յայտնեացի բան մեր ներքին; և յորժամ արտաքին ոչ է նման, և հաւեմատ ներքնոյ, սուտ է.

Իսկ զոր օրինակ ի մարդկայինս, նոյնպէս և յաՀճայինս կրկին է խօսուելի, և բան; մինն ար- տաքին, ներքին միւսն. Բան ԱՀՃ արտաքին այն է որով ԱՀՃ առ մեզ խօսի, երբեմն ի ձեռն գրոց ևբոց; երբեմն ներտպաւորելով զխօսուելի նը ի միտս մեր առանց հայխի; երբեմն հրեշտակութեամբ զինս ընդ օրս, այսպէս Թէ լսելի լինիցի յականջս մեր, զոր օրինակ ի մկրտին Յն, եղեւ հայիմն ԱՀՃ որ ասէր, դա է որդի իմ սիրելի. Ներքին բանն ԱՀՃ այն է զոր խօսի ինքն ինքեան, յորժամ ճանաչէ զէութիւն նը: քանզի յայնժամ յառաջածէ զմին ծանօթութիւն, մինն ճանաչումն որ է ներքին բան նը, և ասի որդի նը միածին; և է այն որդի, այն բանն, ԱՀՃ ճշմարիտ, քանզի որ ինչ է յԱՀՃ, ԱՀՃ է.

Բայցեւ ունիք տարբերութիւն բանին ԱՀՃ, ի ներքինոյ բանէ մերմէ. ա. Ներքին բանն մեր ոչ է ժամանակական ինչ մեզ, զի առաջագոյն է գոյն մեր և միտք; և ապա մտածումն և խոհացողութիւն մեր, որ է ներքին բանն մեր: Իսկ էութիւն, և գոյն ԱՀՃ ոչ է առաջագոյն քան զՃանաչումն և խոհացումն նը, որ է

բան

բան նը ներքին : բայց յաւետենականից են աղ , և բան նը ; հայր , և որդին հօր . ը. Ներքին բանն մարդոյ ոչ է գոյական ինչ , բայց պատահումն է որ առնիսկ մտաց : նսկ ներքին բանն աղ ոչ է պատահական , այլ գոյական , և գոյականց աղ , քանզի է աղ պարզ էութեն անընդունակ պատահմանց , և այլ և այլ գոյութեն ոչ գոյ ի նմա . դ. Բարմապատիկ է բան մարդոյ ներքին , վ՚ այնորիկ զի ի չափաւորութէ մտաց մերոց ոչ կարեմք միով և եթ մտածութէ ճանաչել զամ նրան ; այլ զինը մի ճանաչեմք միով մտածութէ , և միւսով , զմիւսն : նսկ նմացուցական զօրութեն աղ անչափ է և անթերի ; ուստի մի է բանն նը ներքին , որով համառօտամայն նմանայ որ ինչ է նմանալն թէ յաղ , թէ արտաքոյ աղ . դ. Ներքին բանն մարդոյ տկար է , և անզօրծ-ադեղ , որով նմանամք արդեօք զնրան , բայց ոչ կարեմք նոցա զնմացեալսն ի չգոյէ , ի գոյ ածել : նսկ բանն ներքին աղ աւետնակարօղ է , որով ամ ինչ եղև , և առանց նը եղև և ոչ ինչ , որ ինչ եղևն .

Աղաչ քան զմարդացումն բանին աղ , այլ էր բանն աղ ներքին , և այլ էր բանն նը արտաքին : բայց յորմէ հետէ բանն աղ մարմին եղև , բանք երկու այնոքիկ եղեն բան մի է քր Յս ; և աղ որ է կանուխ ժամանակս , ընդ հարս մեր խօսէր միայն արտաքին բանիւ նորով , յետ մարդացման բանին սկսաւ և նորով ներքին բանիւ խօսել ընդ մեզ որպէս զի Պօղոս աղաչեալ թէ , բազում մասամբք , և բազում օրինակօք կանխաւ խօսեցաւ աղ ընդ հարս մեր , մարգարէիւք ; և վաղճան աւուրցն այսոցիկ խօսեցաւ ընդ մեզ որդւովն . Եբրայ. ա. ա.

Վերջին . Ներքին բանն աղ կոչեմք զորդին

ԱՀՅ, մարդիօրէն խօսելով։ քանզի զոր օրինակ ի մարդկայինս զորդի կոչեմք զայն բանն որ ի մարդոյ ելանէ և ծնանի, և է գոյակից, էութենական և բնութենական նմա։ նոյնպէս զներքին բանն ԱՀՅ, որ ի հօրէ ելանէ, ծնանի, և է ծնողին էակից, և գոյակից, կոչեմք Որդին ԱՀՅ.

Եւ բանն էր առ ԱՀԾ։ Այսինքն, այն Որդի, այն ներքին բանն ԱՀՅ, առաջ քան դյաւիտեանս էր ի ծոց հօր, բայց անյայտ, աներեւոյթ, սնծանօթ, և ծանկնալ ի մարդկանէ, մինչև ցօրն մարմնանալոյն նր, յորժամ եբր Թէ ի ծոցոյ հօր ելեալ յայտնի եղև աշխարհի։ և որ նախ էր բանն ԱՀՅ ներքին։ եղև և աս արտաքին. Օր օրինակ առ մեզ է խոր հուրդ և մտածումն մեր ներքին անյայտ այլոց և անծանօթ, մինչ չև յայտնեալ ենք զնա արտաքին ձայնիւ.

ՀԱՄԱՐ. ՂԵ.

Նոյնաւ հեանքն էր.

Այսինքն, ԱՀԾ ոչ միայն արար զայն ինչ բանիւ իւրով; առաւել զոր ինչ բանիւ արար, զայն և նոյն բանիւ փրկեաց և կեցոյց։ Քանզի բանիւ իւրով առ մեզաւորս դարձոյց զչնորհս իւր, որ է գերբնական հեանքն հոգւոց մերոց. Ստոյգ վարդապետութիւն է Թէ ոչ ասայ ԱՀԾ մարդկան զչնորհն ինչ վա փրկու Թեան նց, եԹէ ոչ ի հեռն մահուանն և արդեանց մարդացելոյ բանին իւրոյ Յի քի. Ուրեմն միով ինչ հեղոիս եմք ԱՀՅ հօր, զի նա արար զմեզ; բայց մարդացելոյ բանիւն ԱՀՅ եմք կրկին հեղուիս։ նր եմք,

զի

զի նովաւ եմք ; նա եմք զի նովաւ եմք փրկեալք.

Եւ կեանքն էր լոյս մարդկան . լոյս մարդկան , կամ լոյս որով մարդիկ կեան , է լոյս հաւատոյ ի փրկիչ մեր Յս քն . Հաւատովն յառապա գալոց քն փրկեցան և կեցին արդարք որք եղեն առաջ քան զգալուստն նր ; և զի հաւատովն յԵկեալ քն կեան այսօր , և կեցցեն մինչև ի կատարած արդարք ամենեքեան . ուրեմն կեանք և լոյս մեր է Յս քն , որ լուսաւորելով կեցուցանէ , և կեցուցանելով լուսաւորէ .

Եւ լոյսն ի խաւարն անդ լուսաւորէ . խաւարն ասի տգիտութիւն , և կուրութիւն մարդկան որք զքն ոչ ծանեան լուսոյն հաւատոյ . աշխարհ քան զմարդացումն բանին աշխ , լուսաւորէր արդեօք ի խաւարն հաւատոյ լոյսն ; բայց լուսաւորէր զսակաւս ; լուսաւորէր ի հեռաստանէ ; լուսաւորէր աղօտ լուսով եթէ թէ ընդ աղջամուղջն առաւօտեան , մինչ չև էր ծագեալ արեգակն արդարութեան Յս քն : բայց յորմէ հետէ մարդացաւ բանն աշխ , և ծագեցաւ մեզ արեգակն արդարութեան , լուսաւորէ հաւատոյ լոյսն ջինջ , և պայծառ եթէ ի կէսօրէի .

Եւ խաւար նմա ոչ եղև հասու . խաւար , այսինքն բազում ի մարդկանէ տգիտաց , զաչացուս կուրացեալ մոլութեաք հասուս եղեն այն լուսոյն , և զնա ոչ ընկալան . աշխհաւատք , և հրեայք կափուցին զաչս նոցա զի չտեսանել զայն լոյսն , որ ծադեալ էր ի մէջ նց : հեթանո՛սածօրէք տեսին զնա որ դեօք , և առ ժամանակ ինչ ընկալան զնա ; բայց յետոյ ոչ հանդուրժեալ չարաչարութեց նր , խոստացութիւք , և առ նախանձու մերժեցին զնա ի բաց , և առաւել հետևեցան շաղփաղփութեաց մոլորեցուց

Տօհան. ԺԲ. Լոյս ենէք յաշխարհ, ասէ Տէր, և սիրեցին մարդիկ զխաւար առաւել քան զլոյսն.

ՀԱՄԱՐ. Թ.

Եւ լոյսն ջնջարիսա ոչ լուսաւորէ առնէ զամ մարդ որ գայ յաշխարհ.

Որչափ առնեզերածաւալ, և լայնատարած եղէ աշխարհս այս, բաւական է մի և եթ նեւթաւորս արեգական, լուսաւորել զնա ջոլոր և ամբողջ. Իսկ եթէ խլեսցէ ոք, կամ խափեսցէ զաչս նուր, կամ եթէ լուսատեաց մտանիցէ ի խաւարչեայ և ի սոսկալի տաճ տեղի, և ոչ առնանիցէ զլոյսն արեւուն, նր է վնաս ամ, և ոչ բնաւ արեւու. Նոյնպէս աշխարհի հոգեւոր լոյսն Տէր Քս, լուսաւորէ զամենեսեան որք գան յաշխարհ, ոչ միայն արտաքին լուսով վարդապետութեանն, այլ յաւէտ ներքին լուսով շնորհաց նուրոց, որով զարթուցանէ միշտ զմեզ և բառնէ, և ի չարէն հրաժարեցուցանէ: Իսկ եթէ մեք դնեցէ խաւարնիստ ոչ հակառակ կալ շնորհաց Տեր; եթէ խլեսցէ զաչս նուր չտեսանել, և զականջս նուր ոչ լսել զիմկարար խաւարն, և ի կուրութենէ նուրում կործանիցի, մի արտանձեսցէ ինչ զձեզ յորմէ եղիւ օգնութենէ նր, իսկ կորուսա նր ի նմանէ.

Ձեզ է ուրեմն առոյգ և հաւատոյն վարդապետութենէ, թէ ոչ գոյ մարդ ի վր երկրի, որչափ վայրագ, որչափ անուս, և խուժադուժ և նզի, որ չունիցի զներքին լոյսն, և զշնորհս Ձեզ բաւականս առ ի ճանաչել զՁշմարտութենէ, և առ յառնել զբարն, և խոստովել ի չարէ; որոց շնորհաց եթէ լինիցի գոր

ծա-

ձակից, ձագեսցէ նմա առ ժամայն այլ լոյս պայ-
ծառագոյն քան զառաջինն, և տացի նմա զօրաւո-
րագոյն իշխանն, մինչև եկեսցէ ի պարզ ծանօթու-
թիւն ի քէ, և հաւատացեալ ի նա, կեցցէ.

ՀԱՄԱՐ. ԾԲ.

Եթէ ոչք ընկալցի զիա, եւս նմ եչխանուԹիւն
որդիս աստ լինել.

ԱՅլ ինչ է ուրեմն ընկալեալ զքս, և այլ ինչ է լինել որդի աստ: ընկալեալ զքս յորժամ հաւա-
տամք ի նա; եթէ լինելք որդի աստ, յորժամ սիրելիք
գիա. որդեւուԹիւն մերոյ սկիզբն է հաւատս; և կա-
տարումն նր է սէրն. Հաւատ տայ մեզ զկարողու-
Թիւն լինել որդիս աստ; եթէ սէրն տայ մեզ զն որդիք Կորնթ.
աստ եմք եթէ կատարած. ՈՒստուն ասէ Պօղոս, եԹէ ու- Ա. գլ. ԺԳ.
նցիմ զամ հաւատս, և զսէր ոչ ունիցիմ, ոչ ինչ եմ.
աղբիւրն ըստ որում յարենէ է, և ի կամաց մար-
միոյ է ծնեալ, որդի եթէ է մարդոյ: եթէ ըստ որ-
ում վերստին ծնեալ է, կամ ի ջրոյ, ի հոգւոյ, ի հոգւոյ, ի ձեռն սկզբանա-
Թե; կամ ի հոգւոյ, ի ձեռն սկզբոյն, որ ի սկզբան Տօհան.
մեր սիոն հոգւով սրբով, որդի է աստ: զն, ոյ ասէ Գ. գլ.
ՈՒՐ, ծնեալն է մարմնոյ, մարմին է; և ծնեալն ի
հոգւոյ, հոգի է.

ՀԱՄԱՐ. Ժ-ՐԴ.

Եւ բանն մարմին եղև.

Աղոճամբն մարմնոյն ոմն նմանապ զլոկ ինչ մարմին, բայց զմարմինն և հոգի ընդ միմեանս միաւորեալս, ուստի եղև քրս մարդ կատարեալ: և համապատասխան ի միասնական միաւորութէ հոգւոյն, և մարմնոյն, ընդ անձին բանին, եղև ոմ և նոյն Տր քրս աշճ կատարեալ, և մարդ կատարեալ. Իսկ թէ անոճամբն մարմնոյն նշանակեցի մարդ ամբողջ հոգւով, և մարմնով, յայտնի է ի նբ գրոց. Եսայ. ԼԵ. Ստղմ. ԽԴ. Ը. յն ասէ, Ստեսցէ ամ մարմնն զփրկութէն աշՅ, այսինքն, ամ մարդ: և դաւեթ ասէ, լուր Ստր աղօթէից նոցա, զն առ քեզ ամ մարմնն եկեսցէ, այսինքն, ամ մարդ. դՀԼ. աշեստարանիչ փոխանակ ասելոյ թէ, բանն մարդ եղև, ասէ, բանն եղև մարմնն որ է նոճաստատոյն մանն մարդոյ; առ ի ցուցանել զխոնարհութէն, և զունայնացումն բանին մարդացելոյ, որ զանձն նուբ ունայնացոյց, մինչև առնուլ զկերպարանն ծառայի, և լինել մեզ նմանակից մարմնով, առեալ հաճախապատիժ ընդ նմա զտկարութէիս մարմնոց մերոց, միտն առնեսցուք առանց մեղաց. աղաւեթ, աշեստարանիչն յիշեաց զմարմնն, առ ի խոցել զհայհոյաբորբոք բերան հերձուճածողաց որք ասէին, Թէ ոչ ունէր քրս զմարմնն ճշմարիտ, բայց միայն առ աչօք.

ՀԱՄԱՐ. ԻԵ.

ՈՐ ՁԻՆՆ ԻՄ ԴԱԼՈՑՆ Է, ԱՌԱՋԻ ԻՄ ԵՂԱՒ, ԶԻՆ ՆԱԽ ՔԱՆ ԶԻՍ ԷՐ.

ԲԱՐՈՒՔ ՎԿԱՅԷ ՅՕՀԱՆՆԷՍ ՎՈՒ ԱՂԾՈՒԹԵՄ ՅԻՆ ՔՒՆ, ասելով Թէ նախ է, և ինքն՝ ետ նախ քան զիւրեք էր, ով՝ որ կարասցէ, զի արդ է ինքն քո? Եւ եթէ ինքն քո է, զի արդ նախ էր քան զքեզ? Քո՞ էր ինքն Յօհաննու մատնկութիւնքն իւրով՝ բայց աղծութիւնքն իւրով նախ էր քան զՅօհաննէս, նախ էր քան զՅաւհաննան. ՈՂՋ, ուր հայք ասեն, աղաջն իմ եղև; այլ Թարգմանութեն ասէ, նախ քան զիս ար՝ արաւ; այսինքն հաստատեցաւ, մեծարեցաւ, ի պատո՝ ւի եղև առաւել քան զիս, առաջի աշ և մարդկան. Օինն իմ եկն արդեօք մարմնով և մարդկութիւն; բայց նովին մարդկութիւն, քան զիս նախ արարաւ, քան զիս առաւել փառաւորեցաւ. Ես եկի երբեմն գինա՝ ցապետ և ծառայ, պատրաստել զճանապարհ նր; նա եկն երբեմն զԱՐՔ ունել զամ իշխանութեն յեր՝ կինս, և յերկրի. Ես եկի ձայն բարբառոյ յանա՝ պատն, զարթուցանել զնեզ յապաշխարութեն; նա՝ կացուցաւ յաստուածոյ վարդապետ, և փրկիչ ամ աշխարհի.

ՀԱՄԱՐ. Ի. Օ.

Ի լրումն անտի նր մեք ամենեքեան առաք շնորհս փոխանակ շնորհաց.

ընդունաւրէն շնորհաց, ասէ՝ նբ Ոսկիբերան, պարտ է իմանալ Օրինքն. և առնուլ զշնորհս փոխանակ շնորհաց, է առնուլ զօրէնս, փոխանակ օրինաց; է առնուլ զօրէնս նոր, որ ասի, և նոյն է օրէնքն շնորհաց, փոխանակ մօսէական օրինաց, որ շնորհքն էր, և պարգեւն տուեալ հրէից յաշխ ի ձեռն մովսէսի, զոր օրինակ տուաւ մեզ օրէնքն նոր ի ձեռն Տեառն; ուստի, հաւ. իբ. ասէ Յօհաննէս, Օրէնքն ի ձեռն մովսէսի տուաւն; շնորհք և ճշմարտութիւն ի ձեռն քրիստեղէն.

ՀԱՄԱՐ. Ի. Ը.

զաշխ ոչ ոք եառես երբեք.

Բազում հայրապետք, և մարդարէք տեսին զաշխ, ոչ նոյն գիտէք վկայեն. զաշխ եառես Յակոբ, որ ասէ, տեսի զաշխ դէմ յանդիման. զաշխ եառես Եսայի մարդարէ, որ ասէ, տեսի զտէր նստեալ յաթոռն բարձրութեան: նոյն յաղագս աշխատես մովսէսի ասէ տէր, բերան ի բերան խօսեցայց ընդնմա; երեւօք և ոչ առակօք; և զիարս տէրն եառես: Թուոց ԺԲ. ը. ապա դու արդ ասէ Յօհաննէս թէ զաշխ ոչ ոք եառես?

Ծննդ. ԼԲ. Ը. Եսայ. Զ. ա.

Պատասխ. Իսկ ասա Յօհաննէս յաղագս հա-

մար

մարդկան տեսութեանէ աշխ, որով արդարք յերկինս բա-
ցօք երեսօք, և դէմ յանդիման տեսանեն զաշխարհն Ելից.
էութեն, զոր ոչ կարէ ոք տեսանել, բայց միայն ի ժ. է.
հանդերձեալումն, ուր ասէ ՏՐՆ ցՏՕսէս, ոչ կարեա
տեսանել զերեսս իմ. զի ոչ տեսանէ մարդ զերեսս
իմ, և ապրի. այսինքն, ցորքան ժամանակ ապրէ
մարդ ի վրն երկրի, ոչ կարէ տեսանել զինս. զաշխա-
րհեացն նախ ի մարմնոյ ասեն՝ մահու, և մահկանա-
ցուս այս զդեղցին զանմահութեն, յայնժամ իսկ կա-
րասցէ տեսանել զերեսս աշխ. ՌՈՒԲԵՆ հայրապետքն,
և մարդարէքն ի տեսլս իւրեանց ոչ տեսանէին
զէութեն աշխային, բայց տեսանէին զարտաքինն և
զդալն ինչ կերպարան մարդոյ, կամ այլոյ ինչ մար-
ճաւոր երևոյն, զորով նմանութեն զդեցեալ էր աշխ,
կամ հրեշտական փոխանակ աշ.

Իսկ ՅՕհաննէս ասելով թէ զաշխ ոչ ոք եառես
երբեք, բարւոք հաստատէ զոր առաքեալքն էր առա-
ջեալ, թէ չնորհք և ճշմարտութեն ի Հեռն Քն եղ-
են; թէ նա միայն է ճշմարիտ վարդապետ, որ կա-
րէր պարզ ուսուցանել մեզ զաշխ; թէ ՀՕսէս և
այլ մարգարէքն եառուն մեզ արդեօք զծանօթութեն
ինչ աշխ, բայց ծանօթութեն Հեղն, և անկատար,
զի այնորիկ զի նոքք զաշխ ոչ տեսանն երբեք. բայց
միածինն ՈՐԴԻ որ է ի ծոց հօր, որ տեսանէ զնա,
և դիտէ զնա, և է յաւէտ հաւասար նմա, նա և եզ
կարէ յայտնապէս և պարզ ուսուցանել մեզ զամ ճշ-
մարտութեն.

Եւ նա ոչ գիտէ զնա ...

Յորժամ եառնէս Յօհաննէս զքո, զի գայր առ նա մկրտել ի նմանէ, գիտէր զնա, ուստի ասէ ցՅՆ, ինձ պիտոյ է ի քէն մկրտել, և դու առ իս գաս. Զի՞նչ մինչ չէ եկեալ էր քո յորդանան մկրտել ի Յօհաննէ, վկայեալ էր Յօհաննէս վա՛ն նը ասելով, որ զկնի իմ գայ, հզօրագոյն է քան զիս, և ես չեմ բաւական բառնալ զկօշկիս նը. Նա և անդստին յորովայնէ մօր նորա գիտէր Յօհաննէս զԱՏը ՅՆ, ոչ աստղաւ ի վերոյ, Ղուկայ ա՛. խա՛. ուրեմն զի արդ ասէ, ես ոչ գիտէի զնա ; յայնժամ գիտացեր, յորժամ առնն զհոգի ՚ըբ, զի աղաւնատեսակ հանգեաւ ի վր նը.

Պատասխ. Յօհաննէս յորովայնէ անտի մօր նորոյ գիտէր զՅՆ, զի ամենայն էր, աշխարհն փրկիչ, և որդի հաւ. բայց ի տեսութէ, և յերեսաց ոչ գիտէր զնա, զի ոչ երբէք տեսեալ էր զնա մարմնոյ աչօք, մինչև յօրն մկրտութէն նը. Իսկ յորժամ եկն ՅՆ ի մկրտութէն, և ասէ եղե Յօհաննու յաւգ, Թէ յոյր վր հանդչիցի աղաւնատեսակ հոգի, նա է քո՛ն, երբեք եառն Յօհաննէս զհոգին զի ննջասէր, և հանդչէր ի վր ՅՆ, գիտաց առ ժամայն Թէ ահա նա իսկ է ՅՆ, նա է ամենայն.

Ստեփանոսեք զերկինս բացեալ, և զհրեշտակս Աստուծոյ ելանելս և իջանելս ի վերայ որդւոյ մարդոյ.

Այսինքն, զարմանալի ինչ Թուի քեզ, ով Նաթանայէլ, Թէ մինչև նստեալ էիր ի նեղքոյ Թզենւոյ, տեսի զքեզ, Թէպէտ բացակայ ի քէն; և վերայիտորինկ խոստովանիս Թէ ես եմ որդի Աստուծոյ: բայց եկեսցէ ժամանակ, և ահա մերձ եկեալ է, յորժամ տեսանիցես զերկինս բացեալ, և զհրեշտակս զի ելանիցեն ի վերայ իմ: յայնժամ յայտնագոյն և ծանիցես զՔրիստոս Թէ իմ, և հաստատեսցիս և քան զիս յայտհաւատդ, Թէ Աստուծոյ որդի եմ ես. ոչ պատմեն Աստուածաբանիչք Թէ զի որդի, և յորժամ եղև այն նկատեցին հրեշտակաց ի վերայ Տեառն; բայց պարտ է ասել, Թէ եղև յետ սակաւ ինչ աւուրց. Եւ զինչ են զարմանք ԵԹէ երկայնաւուԹիք երից ամաց, զորս յետոյ եկեաց Տէր ի վերայ երկրի, հրեշտակք նկատէին բազմիցս անդամ ի սպասս նորընծայ Տեառն, ոսկի ննջին, և եղեն նման ի սպասուս, յաւուրն ծննդեան նորա; յորժամ յայտնեաց Աստուածային յանապատին; յորժամ տրտմեցաւ հոգին նորա ի պարտնջին; յորժամ յարեաւ ի մեռելոց, և համբարձաւ յերկինս.

ԳԼՈՒԽ. Բ.

ՀԱՄԱՐ. Ա.

Եւ յաւուրն երրորդի Հարսանիք էին ի Կանայ ....

ՅԱՒՈՒՐՆ երրորդ գինի կոչմանն Անդրէայ և Պետրոսի, որ օր էր ու Թաներդ գինի սկսաւ Քրիստոս ըմպել, գնաց Յիսուս ի հարսանիս, ի Կանայ Գալիլեայ ւսոց. Հարսանեացն Թագաւորն, և փեսայ էր նմանի ոմն և ազգակից ըմպէ. ոմանք ասեն Թէ նա էր Յօհաննէս ինքնին, որոյ առեալ գիրքս չալէ փոխուելն ջրոյն ի գինի, հրաժարեցաւ առ ժամայն ի հարսնէ նորումէ, և գիշեր գնացեալ Յիսուսի, կուսութիւն կատարեցաց գինեանս նորա : ուստի սքանչելագործ ասէ Թէ եղեւ Յօհաննէս ի միասին փեսայ, և կոյս. ամուլ ի բաց մերժեն զայն կարծեօն [ջերմնեմոսի ; քանզի Յօհաննէս ոչ էր ի Կանայ քաղաքէն, այլ ի Բեթսայիդայ Գալիլեացւոց ; և նախ քան գինիլ հարսանեացն ի Կանայ, գնացեալ էր ի քէն, և գնացեալ էր գիշեր նորին.

Եւ պակասել գինւոյն, ասէ Մարիամ Յիսուսի, գինի ոչ ունին : և Յիսուս ասէ ցնա, զի կայ նմ և ցո, կին դու ? Օգին ասաց, ոչ կշտամբելով զմայրն նորա ; այլ զի կոչնականաբ նմանցնեն Թէ յորժամ զջուրն փոխէր ի գինի, զայն առնէր, ոչ բնական ինչ սիրով առ

մայրն

մայր նուբ , բայց առաւել ի յայտնութիւն աշխուհիս նորոյ . ասէ Տէր ցնորդսն իւր . Ես ղրկեալ եմ. և ասէ չէ ի հասեալ ժամանակ իմ: չէս էր հասեալ ժամանակ զկնի ի գինի փոխելոյ , յորժամ զայն խնդրեաց Մարիամ ի Տէրէ ; բայց եհաս յետ պակասու մեղ . Սբ Օգոստինոս ասէ Թէ գինի չէս էր սպառեալ , յորժամ ասաց Մարիամ, գինի ոչ ունին : սպառեցան ուրեմն նախ գինի , մինչ ոչ ճեալ ի նմանէ կարելիկ և ոչ մի ; յայնժամ արարեալ Տէր զիշանն , և բազմականաց յայտնագոյն եղիցի հրաշարար զօրութիւն Տէրն . Կայսէր քր , եթէ կամէր յոչընչէ ստեղծել զգինի ; բայց առաւել հաճոյ Թուէցաւ նմա գինի առնել ի ջրոյ , զի այն հրաշալի անդրադարձութիւն նախապատրաստեսցէ զմեզ հաւատալ այսու հետև զայլ մի սքանչելագործն անդրադարձութիւնն հացին , և գինւոյ , ի մարմին , և յարիւն նուբ .

Հարցանես . Յորժամ փոխեցաւ ջուրն ի գինի , մի Թէ կորոյս զտեսակս նուբ , զոյութիւն նուրոյ հանդերձ ?

Պատասխ . Եթէ կորուսանէր ջուրն զտեսակս նուբ զնմա , զոյգ ընդ գոյութիւն նուրոյ , այն ոչ լինէր փոխումն , այլ ոչընչացումն ջրոյն . ուրեմն կորոյս արդեօք ջուրն զգոյութիւն նուբ , զի փոխեցաւ ի գոյութիւն գինւոյ = կորոյս և զտեսակս նուբ զոմանս , զոր օրինակ զհամն ջրոյն ; և զոմանս ոչ կորոյս , զոր օրինակ զչջրոյն գոյնն ; և այսու նոսկ պայծառացաւ եղև քր արարեալ նշան , զի արտաքսասցէ , և ըստ երևութից ջուր էր , նոսկ ճշմարտապէս և ըստ նոյնն գինի էր .

Հարկէս . Հաւատասցանիցէ ասէ Թէ ճաշակեաց առաքեալքն զջուրն գինի եղեալ : ասէ ջուր և նա էր ,

էր, ոչ միայն ըստ երևութից, այլ և ըստ ներքին:

Պատասխ. Ջուր գինի եղեալ ասէ Ջուր ոչ թէ ջուր եցէ երբեմն, բայց ասէ ջուր գին սակաւիկ մի առաջ ջուր էր, և գինի եղեալ ջուր և ևս երևի: զայսոցիկ դիւրաւ համեմատեցեալ սուրբ հաղորդութիւն.

ՀԱՐՑ. ԽԸ.

Ինչ նշան ցուցանես դու մեզ, զի զայդ առնես?

Պարտ էր քահանային և ծերոց ժողովրդեան, մեծապատիւ պահել զառաքսն ՀՇ, և զդուշանալ գի մի ինչ ոք անդր զանդգամութիւն առաջի ՏՐՆ: սակայն վասն զօշաքաղութիւն, վաճառականաց Թոյլ տային ամբոխել ի տաճարն, և առուտուր առնել. Եւ երբեմն տեսին գի խարազանաւ հանէր գնս Տն անտի, և զդրինանան ցրուէր, և զսեղանս կործանէր, ասէին ցնա; եթէ սք ի տաճարն աստ վաճառեն, քեզ ինչ ինոյթ; և զինչ խառնես դու զքեզ յիրս օտարաց? Իսկ եթէ քեզ տուաւ յայլ ուստեքէ իշխանութիւն զայդ առնել, տուր մեզ գնշան ինչ, գի և մեք հաւատացուք? Իսկ Տն գձեռն եդեալ ի վր սրտի նորոյ, ասէ ցնս; քակեցէք զտաճարս զայս, և զքրիս աւուրս շինեցից զնա. Եւ ասէ Յօհաննէս, թէ զայն ասէր քն վասն տաճարին մարմնոյ նորոյ. Ուրեմն ծուռ է Թարգմանութիւն հայոց որ ասէ, քակեցէք զտաճարդ զայդ, երբ թէ զայն ասէր քն վասն հեռագոյն տաճարին հրէից, ոչ ծուռ և նմացան ինքեանք իսկ հրէայքն. Հապա քն բանիցն էութիւն

այս

այս է; քակեցէք զտաճարս զայս մարմնոյ նոյոյ; չորեքաշաբաթ մահուամբն սպանէք զնա; յայնժամ ցուցից ես ձեզ զնշան զոր դուք խնդրէք: քանզի յետ երից աւուրց զբակեալ տաճարն մարմնոյ նոյոյ վերստին շինեցից, յարուցանելով զնա ի մահուանէ, և եղիցի յարութիւն իմ ձեզ նշան, թէ տաճարիդ ձերոյ այդոքիկ ես ՏԻՐ եմ, և ծանիջիք թէ որով իշխանութիք զայս առնեմ.

Իսկ զոր ասեն հրէայք թէ քառասուն և վեց ամ շինեցաւ տաճարն, զայն պարտ է նմանալ, ոչ յաղագս տաճարին զոր նախ շինեցաւ Սողոմոն եր- կառուիք ե. ամաց. Եւ ոչ յաղագս նոյն տաճարին զոր վերստին շինեցաւ Եզրաս հրամանաւ Կիւրոսի արքային, երկառուիք գ. ամաց; ոյք գրեցաւ յառաջնեղդ դնոյս Եզրասայ, որ է ըստ հայոց, դնիք երկիդ. գ. հատ. գ. և ԺԵ. բայց յաղագս նոյն տաճարին զորոյ աւերածս կանդնեցաւ հերօդէս Ասկաղօնացի. ետես ՂՈՒԿԱՅ ԺԳ. Է.

ՀԱՄԱՐ. ԽԲ.

Բայց ինքն Յս զնանն նէր ոչ հաւատայր նմ.

Բազում ի հրէից զարմացեալ, ապշեալ ի վերս սքանչելեաց զորս առնէր ՏԻՐ Յս, հաւատային յանուն նր; սակայն Յս զնանն նէր ոչ հաւատայր նմ, այսինքն Թոյլ ոչ տայր նմ գալ ընդ նէր, և զնա ոչ ուներ երբեք զաշակերտս նէր; քանզի գիտէր զի արմատս ոչ ունէին, և առ ժամանակ մի էին հաւատաք նմ. Եւ այսու նսկ Յօհաննէս բացուիք ցու-

ցա-

ցանե, թէ քո՞ շնարհա էջ է, զի գաղանիքն
աստեղ մարդկան յայտնի էին ամենահայեաց աչ-
աց նը .

ԳԼՈՒԽ. Գ.

ՀԱՄԱՌ.

*Եթէ ոչ ոք ծնանի վերստին, ոչ կարէ տես-
անել զարքայութիւն էջ.*

1 ԷՋՆ ասէ քո՞ յաղագս սկզբանէ, առ-
անց որոյ ոչ կարէ ոք տեսանել յարքայ-
ութիւն էջ. իսկ ասէ սկզբանէն վերս-
տին ծնանիլ , ծնանիլ հոգեւոր , ծն-
ունդ գերբնական ; քանզի ի ձեռն սկզ-
բանէ ծնանիլք որդիք էջ , որք ի ձեռն բնական
ծնանելոյն ծնեալ էաք որդիք մարդոյ . համր ի
ծնանիլ ի բերում յարգանաւք մօր առնու ի նմանէ զբ-
նական կեանսն ; և ի ծնանիլ ի բերում ի կենդանա-
րար էջ աւազանին , ուր է արգանաւ որովայնի սբոյ
եկեղեցւոյ , առնու ի հոգւոյն սբոյ զկեանս գեր-
բնականս . ի ծնանիլ մերում , կենդանի եմք մար-
ճնով , այլ մեռեալ եմք հոգւով , ի ձեռն սկզբնական
մեղացն ; իսկ ի սկզբանէ մերում կենդանի եմք հոգւով ,
և ի ձեռն սբոյ աւազանին ջնջի ի մէնջ սկզբնական
մեղքն , և փոխանակ նը սիրէ ի մեր հոգիս շնորհքն
էջ . ուրեմն , զոր օրինակ ժառանգութիւն ոչ է օտ-
արոյ , բայց միայն որդւոյ , և նոյնպէս ի սկզբանէ
ու-

անիմբ զի ևմբ որդիբ ԱՅ ; հետևւն թէ ոչ կարէ ոբ ժառանգել զարբայուԹին երկնից, եԹէ ի ձեռն մկրտուԹեբ ոչ ևղէ նախ վերստին ծնեալ որդի ԱՅ. Տաղագս սկրտուԹեբ տես ՄատԹ. ևբ. ԺԹ.

ՀԱՄԱՐ. Ը.

Հողմն ուր կաման չգէ ....

Սովորական ինչ է ԱՅճաչունչ գրոց զհոգին ըբ, և զգործս նբ նմանեցուցանել հողմոյն : ՈւսառՅաւուբն պենտեկոստէից յորժամ հոգի ըբ հրաձև, և լեզուաւեսակ էջ ի վր հաւատացելոց, եղև անկարծակի հնչիւն յերկնից եկեալ նբբև սաստիկ հողմոյ. ՈւրեմՆ առակաւ, և նմանուԹբ հողմոյն խրատէ Յս զՆիկոդեմոս, մի զարմանալ, և մի դայԹադղել ի վր բանին զոր ասաց, Թէ պարտ է մարդոյ վերստին ծնանիլ ի հոգւոյ ; բայց հաւատալ և ոչ երկմտիլ, Թէպէտ լաւ ոչ առնուցու ի միտս, զի արդ լինելոցն այն կրկին ծնուանդն. Ի չգէլ հողմոյն, ասէ ցնա Յս, լսես արդեօք զձայն նբ, այլ ոչ գիտես ուստի՛ գայ, կամ յո երԹայ, կամ զինչ ևղէ պատճառ չգէլոյ նբ : ուստի ևղէ զի չգէ երբեմն ի հարաւոյ ; յետոյ պատեալ չգէ ի հիւսիս կողմանէ : կամ զինարդ երբեմն սաստկանայ, և երբեմն հանդարտեալ նստի. Օյն ևսկ տեսանես զօր հանապազ, զայն զգաս, զայն լսես ; սակայն ոչ ևմանաս ուստի՛, կամ զի արդ լինելոցն այն. Իսկ եԹէ զնոս բնականս, և մարմնաւորս որք ընդ զգայուԹբբ անկանին, ոչ կարես ևմանալ, զհոգևորս, և զգերբնականս զի արդ ևմանացես ? ՔեզՀ բաւական ևղէ հաւատալ, Թէ ի

նամանութեն հոգմոյս չնչէ հոգն աբ յուր, և ոչ և կա-
մն; և զչնորհս նուր սիուէ ի հոգիս մարդկան, և
տայ նոյ, ի ձեռն սկզտուելոյ վերստին ծնանել որ-
դիս աշխ. ՈՒրեմն քաւ և մի լինի քրիստոնէից զիրս
հաւատոյ կշռել, և չափել չափով բնական խելոյ
և մտաց եւրեանց; չափաւորն ոչ կարէ լինել չափն
անչափին. Պարտական չէմք մտօք ըմբռնել և նմա-
նալ զայն որ է անհնմանալի, և ի վեր քան զհասու-
մտաց մերոց; բայց հաւատալ կարեմք, և պարտիմք
Լրումն. ինկ: այժմ, ասէ Պօղոս, առնանեմ նբրև ընդ հա-
ա. դլ. ժ. յելի, և օրինակաւ; այլ յայնժամ, դէմ յանդիման.

ՀԱՄԱՐ. Ի. ԱՀ.

Զոր ինչ գիտեմք, խօսիմք; և զոր տե-
սաք, վկայեմք.

Զոր ինչ ասացի քեզ, յաղագս վերստին ծնանելոյն
մարդոյ, զայն չէս նմանասա, ով Նիկոդեմոս? Թէ-
պէտ պատճառօք և առակօք մեինեցի քեզ; նոկ եթէ
ոչ հաւատացուցանեն զքեզ բնական լոյս, և խելքդ
քո; բայց հաւատալ պարտիս վն վկայութեն նոյ.
Իր մեզ մարդկան եթէ ոչ նմասատուն, հաւատարիմ,
անխարդախ ասեցէ զբան ինչ զոր ինքնին եառես, հա-
ւատասս դու նմա; քանզի գիտես զի նա զայն խօսի,
զոր գիտէ; և զոր ինչ եառես, զայն վկայէ: նոկ ես
վն վերստին ծնանելոյն բազում ինչ ասացի = պարտ է
ուրեմն քեզ հաւատալ բանից նոյ; զայս գիտեալ
եթէ զայն խօսիմ, զոր գիտեմ; և զոր տեսի վկայեմ.

ՀԱՄԱՐ. Ի.Ե.

ԵԹԷ ղերկրաւորս ասացի Ձեզ, և ոչ հաւատայք, ղի արդ, եԹէ ղերկնաւորս ասացից, հաւատայցէք?

Այն վերատին ծնունդն, որ լինի ի Ձեռն մկրտուԹեան, երկնաւոր է արդեօք; բայց մեկնեցի ես զինա քեզ նմանուԹիւ և օրինակօք երկրաւոր իրացն, զոր օրինակ, նմանուԹիւ հողոյ, և սովորական ծնդեան; մինչ ղի դիւր ինչ է քեզ այժմ գալ ի հաւատուԹի: խոկ եԹէ չև ևս հաւատաս զբանն զոր պարզ մեկնեցի, և յայտնեցի, եԹէ բան էր երկրաւոր, և բնական; զի արդ հաւատասցես, եԹէ ասացից քեզ ղերկնաւորս, և խորհրդոյն խորհուրդս, որպիսիք են յաւիտենական ծնունդ բանին Աստուծոյ ի հօրէ ներմէ; բղխումն հոգւոյն սրբոյ ի հօրէ, և յորդւոյ; և այլք սոցին նմանք?

ՀԱՄԱՐ. Ի.Գ.

ոչ ոք ել յերկինս, եԹէ ոչ որ էջն յերկնից որդի մարդոյ որ էն յերկինս.

Ի պարզ նմայուԹեան բանից այսոցիկ, պարտ է գիտել Թէ, ըստ բարբառոյն գրոց սրբոց, ելանել յերկինս, է գիտել ղնոս Աստուծոյն: և ինջանել յերկնից, է ղնոս Աստուծոյն մեկնել, և ուսուցանել մարդկան. ոչ ել յերկինս, և էջ? Աստուած իմասատուն: այսինքն, Աստուած. ով է խելամուտ, և տեղեակ նրոց երկնայնոց? Եւ Շ. Ե. ով է բաւական մեկնել զնոսին? ոչ ուրեմն քան

ինչ զօրութեի այս ինչ ոմի Նեկոդեմոս, ոչ կարէք դուք միրնել զանձինս ձեր, եթէ ոչ գիտէք զկարհուրդս աՀՃայինս; և ոչ կարէք գիտել զնա, եթէ ոչ պատմեցէ ձեզ ած զնա ձեզ: նաև ոչ կարէ ած պատմել զնա ձեզ, բայց ես միայն; քանզի այլ ած ոչ ել յերկինս, այլ ած զկարհուրդս աՀՃայինս ոչ գիտէ, բայց միայն ես որ ինձն յերկնից ուսուցանել զնա ձեզ: պարտ է ձեզ ուրեմն հաւատալ ինձ, քանզի զայն նաև լսեմ ես ի նմանէ և վկայեմ, զոր տեսի, և գիտեմ. նաև ասի քեզ ինձեալ յերկինից, ոչ տեղական շարժմամբ ի վերուստ ի վայր; բայց ինձեալ ասի, քանզի որ առաջ էր յերկինս անեղութեամբ, և անտեսանելի մարդկան, և մարմնանալ ի ծնունդ սկսաւ երևելի, և տեսանելի լինել, նոքա թէ էր յերկնից ինձեալ.

ՀԱՄԱՐ. Ի Գ.

ՈՐ ՄՕՏԷՍ ԲԱՐՁՐԱՑՈՒՑ ԶՕՁՆ ՅԱՆԱՊԱՏԻ:
ՆՈՅՆՈՅՆ ԲԱՐՁՐԱՆԱԼ ՊԱՐՏ Է ՈՐ
ԴՈՒՔ ՄԱՐԴՈՒ.

ԸՆԿԵՐՈՒՆՈՒՄՔ Ի ԴԻՐՍ ԹՈՒՈՑ, ԹԷ ԲԱՐԿԱՑԵԱԼ ԱՀՃ Ի ՎՐ ՀՐԵՒԷՑ ՎՐ ՍՐՄՆԿԱՆԱՑ, և ԽՈՏԱՊԱՐԱՏՆՈՒՑԵՑ ՆՈՑՈՒՆ, ԱՌԱՔԵԱՑ Ի ՆՈՒՆ ԶՕՁՆ ԿՈՏՈՐՆՉՆ, ՈՐՔ ՀԱՐԿԱՆԷԻՆ ԶԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆ ՅԱՆԱՊԱՏԻՆ, և ՄԵՌԱՒ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴ ԲԱԶՈՒՄ ՅՈՐԴՈՒՈՑՆ ԼԻՆԻ: ՅԱՅՆ ԺԱՄ ԵԿԱՑ ՄՕՏԷՍ ՅԱՂՕԹՍ ԱՍ ԱՍՏԻՒ, ԶԻՆ ԲԱՐԿԷՔ ԶՕՁՆԱՆ Ի ԺՈՂՈՎՐԴԵՆՔ; և ՀՐԱՄԱՆ ԱՌԵԱԼ ՅԱՀԻ ԱՐԱՐ ԶՕՁ ՊԻՆԱՆ, և ԿԱՑՑԵՑ ՀՆԱՐ Ի ՎՐ ՆՇԱՆԱԿԻՆ, և ԼԻՆԷՐ ՅՈՐԺԱՄ ՀԱՐԿԱՆԱԼԸ ՕՁ ԶՄԱՐԴՆ, ՀԱՅԷՐ ՕՁԱՀԱՏՆ ՅՕՁ ՊԻՆԱՆ, ՈՐ ԿԱԽԵԱԼ ԿԱՑ Ի ՎԱՅՐԵ, և ԱՌ ԺԱՄԱՅՆ

ել. ԻԱ.

կեայր. ձայն օրինակաւ նշանակէր ձեզ որչափ լի նելոց էր զօրութիւն խաչին որդւոյ նորոյ. ուրեմն չար ցանկութիւնք, և մոլութիւնք մեր, են եթէև զօրս կոտորիչս որք հարկանեն զմեզ մահու չափ. ո՛վ կարասցէ ի թնաւորկանել զբազմութիւն այսոցիկ, որք հարեալք յօձից անաւ չարաչար կորեան ի դժոխս, մանաւանդ առաջ քան զգալուստն Տեառն Յի, յոր ժամ ամ մարմին ապականեալ էր զձանապարհս նոր ի վր երկրի? ձնձաղակ էին և անբուժելիք վէրք մեր, եթէ յերկնից ոչ էր եկեալ մահահալած բժիշկն Տ քս. Նա է ողջարար օձն եդեալ ի վր նշանակն խաչափայտին, զի որք հաւատով, և սիրով հայցեն ի նա, կեցցեն.

ՀԱՏՈՒԱԾ. Ժ-Է.

ՈՉ առաքեաց ձեզ զորդն նոր յաշխարհ,
զի դատեսցէ զաշխարհ, այլ զի փր
կեսցին աշխարհ նովաւ.

Պետրոս ձառաքեալ, ի վերս գործոց ձառաքելոց, զլ. Ժ. ասէ Թէ, քս սահմանեալ է յաշխ դատաւոր կենդանեաց և մեռելոց. Եւ Յօհաննէս, զլ. Է. ասէ Թէ հայր իշխանութիւն ետ որդւոյ դատաստան առնել. Եւ դէմ Թէ հայր ոչ դատէ զոք, այլ ամ դատաստան ետ որդւոյն եւթում: և ինքնին Տ ասէ, Ես ի դատաստան եկի յաշխարհս այս, այնինքն, եկի զի դատեցից զաշխարհ: ասա զի արդ ասէ Թէ, ոչ առաքեաց ձեզ զորդն նոր յաշխարհ, զի դատեսցէ զաշխարհ?

Յօհան. Թ.ղթ.

Պատասխ. Նախ, Թէ ոչ առաքեցաւ Տ զի դա-

առեցէ զաշխատն ի կենցաղոյս յայսմիկ, բայց ի հանդերձեալսն. զի, յորժամ ասէ քրս, թէ ոչ առաքեցաւ դառնել, այլ փրկել, բառն այն (զի) ոչ ի բացորոշական, եբրէ եկեալ չէջէ քրս դառնել զաշխատն. բայց կամ ասել թէ, եկն արդեօք զաշխատն դառնել; բայց առաւել եկն զաշխատն փրկել: եկն սիրով, և կամաւ, և յօժարութէ փրկել զմեզ, իսկ զմեզ դառնէ ակամայ, և կերպիւ ինչ բռնադատեալ ի մեղաց մերոց. Ըստ նմին օրինակի ասէ, զողոր մուծին կամիմ, և ոչ զզոհ: և, ոչ եկն կոչել զարդարս, այլ զմեղաւորս: Մատթ. Թ. ժգ.

ՀԱՄԱՐ. ԽԹ.

Որ ունի զհարսն, նա է փեսայ.

Առեալ Յօհաննու սկզբանէն զաշակերտս նորա, զի նախանձեալ էին ընդ Տի, քր այնորիկ զի հրէայք խուռն խուռն ամբոխեալ դային սկրտել ի նմանէ; առաքաւ փեսային, և հարսնին խրատէ զնս ի նախանձ սի մտանել, և սի զչարել, բայց յաւէտ ուրախանալ, զի աս ժողովուրդ զհետ երթայր Տի քրի. Առակին մեկնութէ այս է; յորժամ էած ոք զկինն նոր հարսնութէ, և փեսայ կոչէ ի հարսանս զբարեկամս նոր, հարսն փեսային է, և փեսայ հարսին, և ոչ բաղմականաց: շատ է նմ թէ ի հարսանին նստին, և լսեն զբաղցրախօսութէն, և զհանդաղաստալն բանսն փեսային առ հարսն, և հարսին առ փեսայ: քր այնորիկ ոչ նախանձին բարեկամքն, բայց յաւէտ խնդալով խնդան քր կցադոյն սիրոյ փեսային, և հարսին առ միմեանս. փեսայ է Տր

մեր

մը Տ՚ք ։ բարեկամք փեսային և Յօհաննէս սիրտիչ, և աշակերտք նր ։ հարսն և նբ եկեղեցի, կամ ժողովուրդ այսոցիկ որք զհետ երթան Տի քի. դ-ուք ուրեմն, ով սիրելի աշակերտք նմ, ասէր Յօհաննէս, յորժամ տեսանէք, թէ նորածին եկեղեցի զինն երթայ Տի, ոչ հարսն զհետ փեսային երթայ, պարտ է ձեզ ոչ նախանձիլ, ոչ տրտմիլ, բայց առաւել ուրախանալ վ՚ր առ միմեանս սիրոյն հարսին, և փեսայի ; և խնդալ զի ժողովուրդքն խոնեալ դան առ Տ՚ր փրկիչն իւրեանց.

ՀԱՏՎԱԾ. Լ.

Եւմա պարտ է աճել, և ինձ պղտմանալ.

Կարծեն ոմանք թէ զայն ասէր Յօհաննէս, նախատուշակելով թէ որով մահու մեռանելոց էր ինքն, և Տ՚ր քի ։ և ասեն թէ աճեցաւ քի, զի ի մեռանիլ իւրում բարձրացաւ ի վր խաչափայտին։ իսկ Յօհաննէս պղտմեցաւ, և նուազեցաւ, զի դլխատեցաւ ի հերովդէ. ՀՀյլք ասեն թէ Յօհաննու ասէն ոչ ասէին ոտն հանդիպի յաւուրն ընդ. յոմանս ասմոյն, յորժամ արեգական յաւուրն խաղացեալ ի հասարակաց բոլորակէն, մինչ և ի նախ աստիճանն խեցգեաման, ոչ յաւելու երթալ յառաջ, այլ անդրէն դառնայ առ միջագիծն։ ուստի և սկսանի կարճիլն աւուրց, որ է պղտմանալն Յօհաննու. իսկ ոտն ծնանիլն Տի հռչակի առ ընդ. օրն դ-եկտեմբերի ասմոյն, յորժամ արեգական սկսեալ ի տուընն ՀՀյծեղջեր, ոչ յաւելու խաղալ յայն կողս, բայց անդրէն դառնայ առ մեզ, ուստի սկսանի երկարանալն աւուրց, որ է աճելն Տի.

Տէր. բայց ի բաց Թողլով զայն երկու մեկնութիւնն, որք Թուէին ինձ ընդ խաղս լինել, և ի հրաժանս մտաց, մանաւանդ քան Թէ յորմնուամն ճշմարտութէ, ասեմ ընդ հմտագոյն վարդապետսն, Թէ աձէ քո, յորժամ դեռապայծառ անուն նր հռչակի, և սիրէ ընդ սմ երկիցն. ուրեմն այս է գօրութիւն բանից Յօհաննու առ աշակերտս նր; Որդեակք, ես մինչև ցայժմ մեծահամբաւ էի, և ի պատուի ի մէջ մարդկան; դայիք առ իս յամ կողմանէն սկրտել չինէն, և ուսնէին զիս երբն զմեսիայ, կամ զմի ոք ի մարգարէից: նսկ Յս անպատիւ էր, և կայր անծանօթ ի մարդկանէ: նա և դուք անտես առնէիք զիս, և համարէիք զիս խոնարհագոյն քան զիս: բայց ահաւասիկ հասեալ են աւուրք յորժամ պարտ է ինձ մեղմանալ, և անկանիլ ի պատուէ, և յաստիճան անսուտ զոր ունէի առաջի մարդկան; նսկ քի պարտ է աձել, և հռչակիլ յամ տեղիս, երբն ակնկալ եմ սնոյ, և փրկիչ աշխարհի. Նա առաջ լուր, և ես խօսիմ; նսկ այսու հետև, ինձ պարտ է լռել, և խօսիլն բանին հօր երկնաւորի: ես նախ փայլէի ոչ լուսաբեր առ այս յորդանանու; բայց պարտ է ինձ այժմ ծածկիլ, և ծադիլն արեգական արդարութէ.

Ոմանք ասեն Թէ Յօհաննէս նշանակէ զհին օրէնսն, և քի, զօրէնսն նոր; և Թէ աձէ քո, և Յօհաննէս մեղմանայ, զի և հաստատիլ նոր օրինացն, հինն խափանի.

ՈՉ ԵԹԵ ԱՂՁ ՀԱՒԱՏՈՎ ՄԱՅ ՁՀՈԳՒՈՆ.

Հաւատան և առոյգ է վարդապետութիւն հարց սբոց, Թէ խորհրդականիւթեամբ է մկնդ աղձ հաւատով մայ ձհոգին, և զպարգեւս հոգւոյն սբոյ. Օայն ուսուցանէ Փրկիչս առաքեալ, յորժամ ասէ; ուրեմն է հոգւոյն տուչեալ է բանն իմաստութեան: այլում բան գիտութեան ըստ նմին հոգւոյն: միւսում հաւատ նովին հոգւով: այլում շնորհք բժշկութեան: այլում մարգարէութիւն: այլում ընտրութիւն հոգւոց: այլում ազգ լեզուաց: այլ զայս ամենայն յոլովեղ ի և նոյն հոգի, և բաժանէ յիւրաքանչիւր, ոյք և կամի. Իսկ եթէ բաժանէ, ապա հաւատով մայ; և հաւատով մայ, քանզի զպարգեւս հոգւոյն ունիմք, ոչ ըստ բնութեան; այլ ըստ հաղորդութեան; իսկ եթէ ըստ հաղորդութեան, ապա հաւասարապէս; քանզի աղձ արտաքսապէս հաղորդելն է և ես քան զնա. Բայց սակս մերում ձեր քրիստոս աղձ ձհոգին, և զպարգեւս հոգւոյն ի վեր քան զամենայն չափ; քանզի ի ձեռն աղնաւորական միաւորութեան եղև նմա լինել բնական որդին նորա, և եղև նմա հաւանագաման զբնութեան, զէութեան, և զաղձութեան նորա, ոչ չափով, այլ լրութեամբ; և ի լրութենէ նորա առին մեք ամենեքեան առաք; և ոյք ասէ Պօղոս, ի նմա բնակի ամ լրութիւն աղձութեան մարմնապէս. Կողոս. Բ. Թ.

ԳԼՈՒԽ ՂԴ.

ՀԱՄԱՐ. Թ.

Ոչ երբեք խառնակին Հրէայք ընդ Սամարացիսն.

ԱՒՈՒՄԵ ՅԻՑ կարճ ի կարճոյ, ուսան էր Թշնամուն այն, և անհաշտ խռովուն որով Հրէայք, և Սամարացիք վարէին առ միմեանս.

Յաւուրցն Սաւուղայ, զոր կացոյց աշ զառաջին Թագաւոր Հրէից, երկուտասանք ազգք անհնարն մնային, և միաբան ի մի Թագաւորութեն մինչև ցվաղճան Սաղոմօնի, երկարութիք ամաց 82. իսկ ի վաղճանին Սաղոմօնի, հրէից Թագաւորութեն բաժանեցաւ յանձն իւր; ազգք երկու հետևեցան Ռոբոամայ որդւոյ Սաղոմօնի; իսկ Ժ. այլ ազգք ապստամբութեն արարեալ ի նմանէ, զերօբոամ որդին Նաբաատայ կացուցին ինքեանց արքայ, և եղև ի տասանց ազգաց անտի մի Թագաւորութեն նոր, որ կոչեցաւ Թագաւորութեն Իսրայէլի, կամ Թագաւորութեն Սամարեայ, և նկաց այն Թագաւորութեն ի նեբրոյ. ԺԲ. արքայից, ամս 256. մինչև ցաւուրս Ոմեայ Թագաւորին, յորժամ Սաղմանասար արքայ Ասորեստանեայց պաշարեաց զՍամարեայ ամս երիս, և հան զնա բռնութիք, և զոմանք արքայ վերադրեաց յաթոռոյ իւրմէ, աւերեաց զԹա-

դա-

գաւուրքն Սամարացւոց, և զնել խաղացոյց յերկիր նոցին, յաղաւթսատանեայս ; և ի բաբելօնէ, և յայլ քաղաքաց նուրոց ածեալ զժողովուրդ բազում, բնակեցոյց զնա ի քաղաքս Սամարիայ, փոխանակ որդւոցն Իլի։ և ժառանգեցին այլազգիք զՍամարիայ, և զքաղաքս նր. ի ժամանակէ յայնմանէ հրէայք որք ունէին հրաման ի Տեառնէ զինամուքին մի առնել, և զհաղորդուքին ինչ ոչ ունել, ընդ այլազգիսն, սկսան գարշիլ նոցա քան զնոսա ի Սամարացւոց, մինչև ընդ նա ոչ ուտել, և ոչ ըմպել. ուրեմն գիտեալ կինոջ Սամարացւոյ, ի հանդերձից, և ի բարբառոյն Յի քի, զի նա էր հրէայ ազգաւ, զարմացեալ ասէ ցնա, դու որ հրէայդ ես, զի արդ կինէն ըմպել խնդրես ի կնոջէ Սամարացւոյ ?

ՀԱՄԱՐ. Ժ-ԳԼ.

Որ ըմպէ ի ջրոյն զոր ես տայ նմա, մի ծարաւեսցի ի յաւիտեան.

Ջուրն կենդանի, զոր խոստանայ ՏՐ Յս, է ինքնին նր հոգի ; ուստի յայլ ուրեք ասէ Քս, եթէ ոք ծարաւի նցէ, եկեսցէ առ ինս, և արբցէ ; որ հաւատայ յիս, գետք յորովայնէ նր բղխեսցեն ջրոց կենդանութեանէ : զայս ասէր վն հոգւոյն զոր ընդունելոց էին որք հաւատային ի նա. Իսկ հոգի նր ասի ջուր կենդանի, քանզի ոչ ջուրն յաղբերէ բղխեալ ջինջ է, նր, և սաքուր, լուանալ, և նրել զմարմնոյն ; նոյնպէս հոգի նր յաղթասոյն բնակեալ, ի ձեռն ընծայից նուրոց, լուանայ զհոգիս նց, և մաք-

Յօհան. Գ. Ք.

չէ ի մեղաց ; զպաղալից առնէ զնա պաղովք զօրու-
թեաց, և բարկ գործոց, և հովացուցանէ ի նա զբոր
բոքումն ցանկութեանց.

Հռաբիկեա. Բազումք ըմպեցին ի կենդանի ջրոյ
աղտի, և ընկալան զհոգի սբ, որք յետոյ ի խորս
մեղաց անկեալ, և պատկեալ ի տապոյ անշէջ հրոյն
դժոխոց ծարաւեցին ի յաւիտեան ; ապա դի արդ
ասէ քս, թէ որ ըմպէ ի ջրոյ աղտի կենդանւոյ, ի
յաւիտեան մի ծարաւեսցի ?

Պատասխ. Օգին ասէ, առ ի ծանուցանել զպա-
նաղտութիւն ի մէջ բնական ջրոյն, և ի մէջ դեր
բնական ջրոյն, որ է հոգի սբ. Ցուր բնական ապա-
կանելի է, դիւրածախ, որ յորժամն մոռեալ այլ
յլի առժամայն, և արտաքս մղեալ ելանէ ; ուստի
որ ըմպէ ի նմանէ, ծարաւի միւս անդամ. Բայց
դեր բնական ջուրն հոգի սբ, անպակաս է, անա-
պական, անսպառ, և որ ունի զնա բնակեալ յինք
քեան, այլ և աս ոչ ծարաւի, քանզի ի նմանէ ոչ հրա-
ժարի հոգի, բայց եթէ փախեսցէ զնա մեղաւոր ի
սրտէ իւրմէ, ի ձեռն մեղաց իւրոց : ուստի Պօղոս
ասէ, հոգին մի շիջուցանէք.

Թեսաղ ա.դլ.ԺԹ

ՀԱՄԱՐ. Ի.Օ.

Աստ ցոյս Տն, երթ, կոչեա զայր քո.

Բարւոք գիտէր Տն, զի կինն այն զայր ոչ ու-
նէր, սակայն հարցանէ զնա վս առն, զի ի պատաս-
խանւոյ կնոջն զպատճառ առնուցու յայտնելոյ նմա
զանառակութիւնս կենաց նր. Աստ ուրեմն կինն, չէք
իմ այր : ասէ ցոյս Տն, բարւոք ասացեր թէ չէք իմ
այր :

այր: Եբբ Թէ ասեցէ: գնասես արդեօք, ով կնոջ դու, Թէ առ քեզ է այր պատնկուԹԵ, որպիսիք և էին արք հինդ այնոքիկ ընդ որս նախ պատնկեցար: Եսկ ոմ նք շունք էին, և ոչ արք քո; Նոյնպէս և զոր այժմ ունիս, չէ քո այր, այլ շուն. Եվ բանս առ այսոսիկ բացան վաղվաղակի՛ աչք կնոջն, և ծանեաւ Թէ Յս մարգարէ ոք է, յորմէ ծածկեալ չէին սրտից առանձնագոյնք խորհուրդք. Ըստ այնմ փոխէ նա ղբանն; և քանզի մարգարէին պարտ է խելամուտ լինիլ Օրինացն ԱՀՅ, Ենդրէ կինն և քէն ղյուծուցմն գԺուարուԹԵ, որ ի վաղուց հետէ պատճառն էր նախանձու, և ԹշնամուԹԵ ի մէջ հրէից, և սամարացւոց, այսինքն, ուր, և ինչ կերպիւ պարտ նմէ երկերպագանել ԱՀՅ? Քանզի ասէին հրէայքն Թէ տաճարն Երուսաղէմի էր մի և ԵԹ տեղի, ուր արժան էր մատուցանել ԱՀՅ զպատարագս, և զղոհս: Եսկ այնմհետև Յամարացիքն, Թէ յայլ ուրեք ոչ էր արժան երկերպագանել, բայց միայն ի տաճարին որ շինեցեալ էր ի վէր լերինն Գարիզին, որոյ առ սահմանս զիջս ունէր Յամարիա քաղաքն.

Ի պարզ նմանուցմն այն գԺուարուԹԵ, պարտիս դնել, Թէ զինչ գերուԹԵ Բաբելացւոց, մինչ դեռ նուաճեալ կայր աշխարհն ընդ նշանուԹԵ Պարսկաց, քահանայ ոմն Երուսաղէմացի, անուանեալ Մանասէ, Ցատոսի քահանայապետին եղբայր, հանենքեան զինն զայլազգի ոմն կոչեալ Նէքաո դուստր Յանաբազատայ, զոր Գաբրիէլ Թադաւոր Պարսկաց կացուցեալ էր պետ, և նշանն ի վէր երկքին Յամարիայ. Հրէայք, որոց ոչ էր օրէն ածել զկանայս յայլազգեացն, զայԹադրեցան յոյժ վասն օրինազանցուԹԵ Մանասէի, և հաստատեցին արգելել զնա ի քա-

հա-

հանապատալոյ, եթէ ոչ արձակէր զկին նորա, և զայլ կին ածէր ի դստերացն նմին. Հաճանեցաւ մանասէ, և յանձն էառ հրաժարիլ ի կնոջէ նորմէ, և ոչ լուծանել ի կարգէն քահանայութեան. Այս գիտեալ Սանաբաղատայ, ամ ջանիւ հնարեաց շրջել զմանասէ ի խորհրդոյ նր անտի, և երդուաւ նմա, ոչ միայն չթողուլ զնր հրէայք լուծցեն զնա ի քահանայութենէ, բայց և յանձն էառ կացուցանել զնա քահանայապետ, և ի վր դարձուցին լերինն կառուցանել զտաճար հանդերձ տաճարին երուսաղէմի, յորում կարասցեն այսու հեռւ Սամարացիքն երկիր պագանել ստին աղի. Քաջալերեցաւ մանասէ խոստմամբ Սանաբաղատայ, և խստացաւ մի արձակել զկին նորա. Եւ երբև անցին ամք Ե. տեսեալ Սանաբաղատայ զի կոտորեցան զօրք դարեհին յերեսաց ամենայաղթ աղեքսանդրի; ապստամբեցաւ ի դարեհէ, և յարեցաւ յաղեքսանդր, և խնդրեաց ի նմանէ զհրամանն ի վր դարձուցին լերինն կառուցանել զտաճար, և զիեսայն նր մանասէ կացուցանել քահանայապետն ի վր նլին, ոմն եղև նոսկ. Եւ ի ժամանակէ յայնմանէ բազբոքեցան նա քան զառաջ հրէայք, և Սամարացիք ոխուեցան և տանջանս առ միմեանս: քանզի Սամարացիք զտաճարն նորեանց նախասնծարէին, քան զտաճարն երուսաղէմի, և ասէին թէ առ մեզ է աշխարհս, և ընդունելի պաշտօնս աղ, և տեղի ուր արժան է երկիւղածանալ. Եւ սաստկացաւ խռովութիւն ի մէջ երկու ազգաց զամս բազումս, մինչև ցաւուրս Պտղոմէոսի փիլոմետորայ Եգիպտացւոց արքայի, յորժամ հրէայք բազբոքեցին առ դատաստան նր, և խնդրել

դրեցին զի վճռեսցէ, յերկուս տաճարաց անտի ո՞ւր եցէ աւագ տաճար։ Ելոյծ զվէճն Պետրոսիոս, և սահմանեաց թէ Երուսաղէմի տաճարն, աւագ տաճար հռչակեսցի.

Պատասխանի ետ Տ՚ն կնոջ Սամարացւոյ, և ասէ; Եկեսցէ ժամանակ յորմէ, ոչ ի լերինս յայսմիկ, և ոչ յԵրուսաղէմ երկիրպագանիցեն հօր։ այս ինքն, աշխատասիրք հասեալ են աւուրք նոր օրինացն, յորժամ ի Սամարացւոց, և ի հրէից բարձցի սրբալուծիք, և պաշտօնեայ աշխ; քանզի հաստատեսցի օրէնքն նոր, և քահանայութիւն նոր կատարեալ յոյժ քան զառաջինն; և եղիցի զի, ոչ միայն Սամարացիք, և ոչ միայն հրէայք, և ոչ ի միում և ևթ տեղւոջ; Բայց ամ ազգք երկրի, և յամ ուրեք զամենահարազատ պաշտօնեայ մատուսցեն աշխ.

Տաւելու Տ՚ն և ասէ; Դ՚ուք երկիրպագանէք որում ոչ գիտէք; մեք երկիրպագանեմք որում գիտեմք, զի փրկութիւն ի հրէից է. Սամարացիք ի սկզբանէ երկիրպագանէին արդեօք աշխ; սակայն ուր նէին զկուռս բազում զորս պաշտէին աշխ հաւատաւոր; և այնու նոքա ոչ գիտէին զաշխ; և ապա երկիրպագանէին որում ոչ գիտէին. Իսկ հրէայք երկիրպագանէին որում գիտէին, զի երկիրպագանէին միւմ և ևթ աշխ, և երկիրպագանէին ի տեղւոջ զոր ընտրեալ էր ինքնին աշխ ի պաշտօնեայ նէր; և երկիրպագանէին նմա արարողութիւք զորս ի վերուստ ուսանէին, և ոչ ի մարդկանէ; ապա ուրեմն ի հրէից էր փրկութիւն, այսինքն Քրիստոս Յանօթութիւն, և պաշտօնեայ, աշխ, առանց որոյ ոչ գոյ փրկութիւն. Դ՚ն ի հրէից է փրկութիւն, քանզի Քս, որ հրէայ էր ազգաւ, փրկիչ է ամ աշխարհի.

Դաշ-

ՀԱՄԱՌ. ԽՏ.

Եկեսցէ ժամանակ, և այժմ իսկ է, յորժամ ճշմարիտքն երկրպագուս երկրպագա-ցեն հոգւով և ճշմարտութեամբ.

Հերձուածողք, ըստ Թէոդորէտոսի մատաղ իւրեանց Թէոդոն զբանս քրիստոսական, և ասեն Թէ մեզ պարտ է պաշտել զաշճ միով և եթ հոգւով; ուստի և բնաւ զպաշտուածս սուտ մերժեն և բաց զամենայն արտաքինս արարողութիւնս, որովք ուղղափառք քրիստոնեայք երկրպագանեն աշճ. իսկ մեք, և ի միտս ոչ առնուն զինչ ինչ երկրպագու հոգւով.

Երկրպագու հոգւով այն է որ զպաշտուածն մատուցանէ աշճ, ոչ մարմնով միայն արտաքսապէս, բայց առաւել հոգւով ներքսապէս: ոչ շրթամբք միայն, բայց յաւէտ մաքուր, և ջերմեռանդ սրտիւ: ոչ միայն ձայնիւ բերանոյ, բայց և Թախանձանօք մտաց: ոչ միայն արտաքին պատուարգօք, բայց յաւէտ ներքին գենմամբ անձին իւրոյ. ի հնումն այնպիսիք երկրպագուք էին սակաւք յոյժ: քանզի էարհարացիք լի էին սուտիւք, և տգիտութեամբ; հաւատային զիաւարն ընդ լուսոյ, և զիւրուն ընդ աշճ: նոքա հրէայք պաշտէին արդեօք զաշճ, բայց արտաքսապէս մանաւանդ քան Թէ հոգւով, և ճշմարտութեամբ: բաւական համարէին զոհել զցուլս, և զխոխաղս, որոց արիւն ոչ կարէր բառնալ զմեղս: շրթամբք աղաղակէին առ էլոհ; և աներաւութիւնք նոցա բողբոջէին

ՎԼ ՆԹ. յերկինս. ուստի յանդիմանէ զնոսա աշճ և ձեռն էսայի մարգարէի ասելով, մերձ է առ նա ժողովուրդս այս;
ԺՂ.

այս; բերանով խօսով, և շրթամբք խօսեանց պա-
տճէն զիս, և սիրտք խօսեանց հեռացեալք մեկ-
ուսն ևս յինէն. ապա՝ նաև էր ի հնուամբ: բայց
ահաւասիկ հասեալ է ժամանակ յորժամ զչարիսն
երկիրպագուս, ընդունօղք նոր օրինաց հոգւոյն ա-
վարեալք մատուսցեն նմա արտաքսական՝ առնահաճոյ
պատարագ, ոչ անպիտան անասնոց, բայց պատուա-
կան մարմնոյն, և արեան փրկչին; և հաստատեալք
ներքսապէ անխախտ հաւատով, քաջալերեալք ան-
սասան յուսով, բորբոքեալք ջերմեռանդ սիրով ստա-
ցեան զպատուոյն արժանիս արքայութէ, և ուղղեսցին
ի գործս բարիս համեմատս հաւատոյ խօսեանց.

ՀԱՄԱՐ. ԼԲ.

Ընկալարէք զաչս ձեր, և տեսէք զար-
տօրայսն ....

Ընդհակառակ հասեալ հնդոյն Ծանուցանէ Տէր աշա-
կերտաց խօսոց թէ որ ինչ կերակուր զոր ուտիցէ ու-
տել, այսինքն, հոգեւոց փրկութէն. Եթէ ասէ ցնո-
դուք ասէք թէ այլ ևս չորք ամիս, և հունձք գան:
ընդ որ ասէ թէ ես ձեզ ասեմ կորստական հնդոյն, և զաչս
ձեր ընդ էր ոչ աստուածայք տեսանել զարտօրայսն
հասեալ, և զբազմութէն անթիւ մարդկան, հրէից,
և հեթանոսաց որք յօժար են, և պատրաստ ընդ-
ունել զվարդապետութէն փրկութէ? Պատրաստ լե-
ցուք ուրեմն և դուք, զմանգաղն բանին առաքել ի
հունձն, զի ի ժամանակին հասուցմանց, հասարակ
ցնծասցեն որ սերմանէ, և որ հնձէ. Լսեմանեցին
առաջ քան զձեզ Նահապետքն, և մարգարէքն, և

վաստակօք բաղմօք նախապատրաստեցին զսիրտս հրէից ; եսկ դուք ի վաստակս նոցա մտէք, և զոր ինչ նոքա սերմանեցին, զայն պարտ է ձեզ այժմ բռնաւին հնձել, և յամս աղագաց զհոգիս ժողովել ի շտեմարանս արքայութեանն.

ՀԱՄԱՐ. խե.

ԶՈՐ ԿՂ ՄԻՆՉ ՉԵՒ ՄԵՌԵԱԼ ԻՆՔ ՄԱՆՈՒՆԿՆ ԻՄ.

Խնդրէ նշանան ի քէն, զի ինձի ի տուն նոր, և բժշկեսցէ զորդին նոր, քանզի մերձ էր ի մեռանել. Ուստի նշանան այն զհաւատս ի քո ; քանզի ոչ խնդրէր ի նմանէ զբժշկութիւն, եթէ ոչ հաւատայր թէ նա կարօղ էր բժշկել. Բայց թերևս էր, և անկատար հաւատ նր, քանզի այսպէս դիտէր թէ կարօղ չէր քո բժշկել զհիւանդն, եթէ ոչ տեսանէր ինձ մարմնով աչօք, և զձեռն դնէր ի վր նր. Վա՛յ այսոցիկ յանդիմանէ զնա քո վա՛ Թերահաւատու՛թե ; և ի մեսանն կշռամբէ զայսոսիկ, որք դժնդակին հաւատալ, եթէ զնշանս ոչ տեսանեն. Ի սկսանել նոր օրինացն պարտ էր արդեօք լինել նշանաց, ի հաստատուածս նորածին, և դեռաբուսիկ եկեղեցւոյ բայց յորմէ հետէ օրէնքն մեր այնքան նշանօք յայտնեցաւ ; այնքան քարոզատո՛ւց տնեզերալուս որ բոտմամբն հռչակեցաւ ։ այնքան Համբերոսաց արեամբն ներբեցաւ ; այլ և ս չեն պէտք ինչ նշանաց, առ ի ճանաչել զշնորհսուն թի.

ԳԼՈՒԽ. Ե.

ՀԱՄԱՌՕՏ. Բ.

Էր յԵրուսաղէմ պրոբատիկէ աւազան.

Էր յԵրուսաղէմ դուռն մի անուանեալ Պրոբատիկէ, որ Տունագ բառբառովն կոչի ասել, դուռն ոչխարաց, զանգի ընդ դուռն ընդ այն ելանէին ոչխարք յարօտ. Եւ մերձ ի դուռն էր աւազանն, որ դրան անուանեալն անուանեալ էր Պրոբատիկէ. ունուանեալ և բեթհեղդայ, որ երբայեցերէն Թարգմանի տեղի հեղմանց, կամ տուն ողորմութեց; ի նմա անդ ջուր յորդառատ որոյ ջրոյ էր զատնալ յոյժ; զանգի հրեշտակ Տեառն աներևութաբար, և անկարծակի ի նմանէր երբեմն յաւազան, և ի նշան դալստեան նորոյ յուզէր զջուրսն, և ո՛ր հիւանդ, ի շարժելն ջուրց, նախ ի նմանէր յաւազան, բժշկիւր առ ժամայն ի հիւանդութենէ նորմէ: և մինչ բժշկութենէ սպառեալ կայր բժշկական զօրութեն ջուրց, և ոչ էր բժշկել և ս մեռոյն, մինչև ի միւսանգամ դալուստն հրեշտակին. Ոչ ասի ի սմահս աւազանին անկեալ միշտ դնելոյ բազմութենէ հիւանդաց, որք անկ ունէին ջրոց յուզելոյ.

Աւազան Պրոբատիկէ նշանակէր զխորհուրդս Եկեղեցւոյ, և զպաշխարութենէ. բազմութենէ հիւանդաց որք նստէին առ ջուրս աւազանին, նշանակէ զհաւատացեալսն մարդկան որք հիւանդք են ամենե-

քեան, և հիւանդք մահուչափ, ի ձեռն սկզբնական, կամ ներգործական մեղաց. Յաւադաւ հրէայքն ի բայց Թողեալ զբժիշկս, և զայլ ամ դեղորայսն, նա առեալ առ աւազանաւն սկիզն ունէին ջրոց յուզելոյ; որ նշանակէ Թէ մեղաւորաց անհնարին ինչ է այլով նուէք բժշկականութիւն կենալ, և քաւել ի մեղաց, բայց միայն կենդանարար աւազանաւ սկզբանաւ, կամ աշխարհի արտասուօք ապաշխարութիւն. Հրեշտակ էր ինչանէր ըստ ժամանակի յաւազան, տալ ջրոց դիրաշալն զօրութիւն բժշկելոյ; նոկ յաւազանն սկզբանաւ, և ապաշխարութիւն ինչանէ զօր հանապատ, ոչ մի ոք ի հրեշտակաց, բայց հրեշտակաց էր ինքնին որ հոգի, որ զկեցուցիչ շնորհն նոր սիրէ ի հոգիս ապաշխարելոյ, և սկզբանելոյ. Իւ բժշկին միոյ հիւանդին սպառնոր բժշկական զօրութիւն աւազանին; բայց աւազանին սկզբանաւ, և ապաշխարութիւն զօրութիւն անպակաս է, և անսպառ, կարօղ միշտ կենդանացուցանել զորքանս ի նա ինչեն.

ՀԱՐՑ. Յ Ե.

Հայր իմ մինչև ցայժմ գործէ, և ես գործեմ.

Ղ՞որ ասէք, ով փարիսեցիք, Թէ յաւուրս շաբաթուց, պարտ է հանդչիլ յամ գործոց, և զհիւանդս ևս ոչ բժշկել; վ՞ս այնորիկ զի զաւուրս վեց գործեաց Աստ զգործս նոր զամ, և ապա յաւուրն շաբաթու հանգեաւ յամ գործոց զորս արար. Ղո՞ւ անսիրաք և հեղգասիրտք առ ի նմանալ զգերան? Ղո՞ չառնուք ի միտս Թէ գերքն ոչ ասեն Թէ հանգեաւ

Աստ

աշխ յամ գործոց, բայց ասեն թէ հանգեաւ յամ գործոց ղոյս արար; որ կասի ասել, թէ յետ վերջոյ աւուրց արարչութեան, այլ եւս ոչ արար աշխ զինչ ինչ առեսակս երացն, որ ինկ է ձյնարեիս. Բայց վա այսորիկ ոչ լուեաց ի գործելոյ; նա եւ մինչեւ ցայժմ գործէ միշտ, եւ անդադար՝ քանզի զաշխարհս պահէ, եւ կառավարէ, եւ հայրական խնամութեամբ տա մադրէ զամ ինչ; եւ եթէ զմի եւ եթ կէտն ժամանակի լուեր ի գործելոյ, եւ ի կառավարելոյ, վերլուծանիւր առ ժամայն ամ ինչ, յոչ ինչ. Իսկ ղոյս օրինակ գործէ հայր իմ, գործեմ եւ ես, եւ ոչ հանդչիմ ի գործելոյ վա փրկութեան աշխարհին; ուսուցանելով զադեաս, բժշկելով զհիւանդս, եւ բարն առնելով ամենեցուն: եւ ոա հայր իմ գործելով անդադար վա պահպանութեան աշխարհիս, ոչ պիտի զշաբաթ; նոյնպա եւ ես զշաբաթ ոչ լուծանիմ, մինչ անդուլ գործեմ վա փրկութեան մարդկան.

ՀԱՄԱՐ. ԽԹ.

Ոչ կարէ որդի մարդոյ առնել յանձնէ եւ ոչ ինչ, եթէ ոչ տեսանիցէ զհայրն, զի առնէ.

Ոա է քնութեամբ, նոյնպա է կարողութեամբ, եւ գործ՝ նիկ ոչ զբնութեամբ ուրն, ոչ յանձնէ եւրմէ, բայց յանձնէ հօր յորմէ ծնաւ; ապա եւ զկարողութեամբ եւ գործ ուրն ի նմանէ. Ոասան հետեւի թէ, մի է եւ նոյն գործն հօր, եւ գործն որդւոյ, ոա երկոսեանց մի է, եւ նոյն բնութեամբ; եւ որդի ոչ կարէ առնել եւ ոչ ինչ յանձնէ եւրմէ, այսինքն, առանց արար

չակցութեամբ հօր; եւ հայր ոչ կարէ զգործ ինչ գործել

առ

առանց գործակցութեան Ղազարոսի ; քանզի երկոքին գործին անտրոշաբար , միաանաբար , յարաձոյգ ընդ միմեանս . Ղազարն զոր օրինակ գործէ հայր և ես ի շաբաթու , և զշաբաթն ոչ պղծէ ; նոյնպէս և ես զբժշկութիւնս առնեմ և ես ի շաբաթու , և զշաբաթ ոչ լուծանեմ .

ՀԱՄԱՐ. ԺԸ.

Հայր սիրէ զՂազարն , և զամ ինչ ցու- ցանէ նմա .

Բառն այն , ցուցանէ , կամի ասել , տայ ; և այս ի գործութեն բանից ՏՐՆ ; հայր տայ Ղազարոսն նուագում ինչիանութեն առնելոյ , զոր ինչ առնէ հայր ինքնին ; և ուստի Ղազարն զնոյն գործն , զոր ունի հայր ; և տայ հայր այսու հետև Ղազարոսն նուագում , առնել զգործս մեծամեծս յոյժ , քան զգործս զոսս ասացի , և ընդ որս զարմանայք դուք , ով փարիսեցիք ? քանզի եթէ զարմանայք թէ յաւուրն Շաբաթու բժշկեցի զանդամալոյծն ; որպիսիք եղիցին այսուհետև զարմանք ձեր , յորժամ զիս տեսանիցէք , զի այն իշխանութիւն զոր ունիմ ի հօրէ , ոչ միայն բժշկեմ զհիւանդս ; այլ և յարուցանեմ զմեռեալս , և դատաստան առնեմ ի վր կենդանեաց և մեռելոց .

ՀԱՄԱՐ. ԻԵ.

ՈՉ ԵԹԷ ՀԱՅՔ ԴԱՒԵ ՂՈՉ, ԱՅԼ ՂԱՄ ԴԱՒԱՍՏԱՆ ԵՒ ՈՐԴՒՈՅ.

Հայր ոչ առնէ զդաւաստան միայնակ, առանց որդւոյ: ոչ առնէ զդաւաստան երեւելաբար, ի լուր, և յականջս մարդկան; բայց եւ որդւոյն իբրու ի վերայ ամենեցուն առնել զդաւաստան, ոչ միայն յաւուրն, և առանձնական ի ժամու մահու իւրաքանչիւրոյ; այլ և հանդերձեալ, և ընդհանրական յաշխարհի, և լուելոյ ամ մարդկան.

ՀԱՄԱՐ. ԻԶ.

ՈՒՔ ԲԱՆԸ ԻՄ ԼՍԷ.....Ի ԴԱՒԱՍՏԱՆ ՈՉ ՄՏԱՆԷ.

Քս ոչ կամի ասել Թէ որ լսէ, և առնէ զբանն նր, ի դաւաստանէ նր ապրեսցի; քանզի վս ամենեցուն, Թէ մեղաւորացդ, Թէ արդարոց ասէ Պօղոս Թէ, աղմենեցուն մեզ յանդիման լինել հայ առաջի աւնին քի. ուրեմն, անուշամբն դաւաստանին, պատուէ ի համառել զդաւաստանէն; և քի եա Ե. դլ. Ե. նոյն զօրուԹի այս է, Թէ որ զբանն նր լսէ, և առնէ, նա ի դաւաստան ոչ մտանէ, այսինքն, նա դաւեսցի արդեօք, բայց ոչ դաւապարտեսցի; այլ փո խեսցի ի մահուընէ, ի կեանսն.

ՀԱՄԱՐ. ԽԵ.

Եթէ ժամանակ, և արդէն նոկ է յոր
ժամ մեռեալք լսէ ձեն Որդւոյն Աստ.
Որդւոյն ԱՍՏ.

Ոչ յամեաց ԱՏՐ կատարել զբանս նուբ զայսոսիկ. Տայրոսն դատերն ննջեցելոյ հրամայեաց, ԱՍՏ, կաց մանուկ դու? Լո՞ւաւ մեռեալն Հայնն նր, և յարեաւ վաղվաղակի. Որդւոյն այրուց Նայինացւոյ հրամայեաց, և ասաց Պատանի դու, քեզ ասեմ, արի. Եւ առ ժամայն մեռեալն դարձաւ ի կեանսն. Զո ընդօրինակ Ղազարոսն ասաց, Ղազարէ, արի, ելի արտաքս. Լո՞ւաւ Ղազարոս, և նոյնժամայն ել ի դերեզմանէն. Բայց յայտնագոյն և եղեալ զօրուԹի Հայնին քի, ի միւսանգամ գալստեան նր, յորժամ ահագին որոտասցէ, Յուտս կացէք մեռեալք, եկայք ի դատաստան! Եւ յարիցեն ամենեքեան, յանդիման կալ առաջի աստնի նր.

ՀԱՄԱՐ. ԼԱ.

Եթէ ես վկայեմ վ անձին իմոյ, վկայուԹի իմ չէ ճշմարիտ.

Յօհան. Ը. ԺԳ. Խնամ է բանն այն քի, որ յայլում ուրեք ասէ, Եթ-էպէտ ես վկայեմ վ անձին իմոյ, վկայուԹի իմ ճշմարիտ է. Իսկ Թերևս քի ինչպէս հակառակ?

Պատասխ. Օրո ինչ վկայէ քի, եԹէ վ անձին իւրոյ, կամ եԹէ վ այլոյ որ և իցէ երկնի, ճշմարիտ է, և անխարդախ վկայուԹի նր. Բայց նկատ-

մամբն

մանքն առ խաղաղութեին փարեսեցւոց, բարւոք ասէ, վկայութեին իմ չէ ճշմարիտ; այս ինքն, ճշմարիտ է արդեօք վկայութեին իմ ըստ ինքեան; բայց առ ձեզ, ով փարեսեցիք, և ըստ կարծեաց ձերոց, չէ ճշմարիտ: քանզի դուք կուրացեալք նախանձու խաղաղութեանայք չընդունիլ զբանս իմ, և համարելով զիս իբրև զլրկի ինչ մարդ, ասէք զինէն, զոր հասարակօրէն ասեն զայլոց, Թէ վկայութեին առնողին վասն ինքեան, ճշմարիտ չէ վկայութեին նր. բարւոք է. բայց ոչ ես միայնակ վկայեմ վասն իմ; վկայէ և ես հայր իմ երկնաւոր, և լուայք դուք ձայնն նր յաւուրն մկրտութեն իմոյ, զի ասէր, դա է որդի իմ սիրելի ընդոր հաճեցայ: և դուք ասէք եթէ ճշմարիտ է վկայութեին նր. հաւաւել այնքան աքանչելիք և նշանք, զորս հայր իմ ետայ ինձ առնել, և որոց ականատես վկայք էիք դուք, վկայեն վասն ճշմարտութեն վարդապետութեան իմոյ. զի՞նչ բաց ի վկայութէ հօր իմոյ, ունիք և ես զվկայութեին Յօհաննու մկրտչին, և լուայք յորժամ ասէր վասն իմ, հաւատասկ էր առն հաւ, որ բառնայ զմեղս աշխարհի; և բարւոք դնեիք զի դրեցաւ յօրէնս ձեր, Թէ ի բերանոյ երկուց, կամ երից վկայից հաստատեսցի ամ բան. ուրեմն Թէ և ոչ գոյր ձեր մեղն, Թէ ոչ ընդունիք զվկայութեին իմ; բայց մինչ հօր երկնաւորին, և Յօհաննու վկայութեին ոչ ընդունիք, չիք պատասխանն վասն Թէ քահանայութեն ձերոյ.

ղ. ուք ոչ զնայն նր երբեք լուսայք, և ոչ զտեսիլ նր տեսնք.

Ոմանք հետևելով բառական նշանակութե ասեն թէ, աչք անմարմին գոլով, աղատ, և մեկնեալ յամ նութեայ, բերան ոչ ունի, ոչ լեզու; և ապա ոչ ևս յն, զի նախ գործիքն են բերան, և լեզու. ղՀԼ ամ տեսին և կերպարանն է չափաւոր, և մարմնա նան նրին; իսկ աչք մարմին, և չափ ոչ գոյ: ապա ոչ կարէ լինել ըզդալն ինչ լսելն, կամ տեսին նր: ուստի հետևի, թէ ոչ միայն հրէայք, բայց այլ ոք որ և իցէ, զնայնն աչք ոչ լուսան երբեք մարմնոյ ականջօք, և զնա ոչ տեսին մարմնոյ աչօք. Սա կայն մարդկօրէն ասելով, ուստի աչք զնաւսին նր, որով զկամս նր ևս մեզ ծանուցանէ; երբեմն ի ձեռն նեղ ընդունելոյ նրոյ, որք լսելի են, ոչ մարմնոյ ականջաց, բայց սրտիկ մերոյ; ուստի ասէ, Սրտաբոյց զնա յանդագաստ, և խօսեցայց ի սրտի նր. Երբեմն խօսի սրտաբոյն նայնու զոր լսելի առնէ ականջաց մերոց, շարժելով զօդն ոտ և կամի. աչք կերպիւ լսելի առաւ աչք զնայնն նր ևս մօսեխն, և մարգարէից բազում անգամ.

Ղեվեայ. Ը. ԺԲ.

աղուարկեա. Ընդ եր ուրեմն ասէ քր Թէ հրէայք ոչ երբեք լուան զնայն նր?

Պատասխ. Նա աչք բանն ոչ լսէ, որ լսէ զնա, այլ ոչ կատարէ. Հրէայք աչք բանն լսէին, բայց ոչ լսէին, քանզի զնա ոչ կատարէին, այլ կային նմա հա

Եսայ. ԻՁ. Թ. կառակ. ՈՒստի ասէ զնոսն զնոյն, Թանձրացաւ սիրտ ժողովրդեան այսորիկ, և ականջօք նրբեանց ծանր լուան

լուան, և զաչս նըրեանց կախուցին, զի մի երբէք տեսանիցեն աչօք, և ականջօք լուիցեն.

ՀԱՄԱՌ. ԽԵ.

Եթէ այլ ոք եկեսցէ յիւր անուն, զնա ընդունիցիք.

ԱՅս էր կրկին մեղքն հրէից; զի ոչ ընդունէին զՔՍ, որ եկեալ էր յանուն հօր ԱՅ: և ընդունէին զմոլորեցուցիչս որք եկեալ չէին յանուն ԱՅ. Օայս ասէր ՔՍ յաղագս Նեռին, որ ի կատարած աշխարհի եկեսցէ յիւր անուն, և ոչ յանուն ԱՅ; և նշանօք և արուեստիւք սուտ մոլորեցուսցէ զբազումս, մանաւանդ ի հրէից, որք նըրբև զմեսիայ ընդունիցին զնա.

Բայց զբանն ՍՐՆ կարեմք նմանալ և ա՛լ հեղհեղուածողաց, որք Նեռին կարապետք են, և արբանեակք նը; որք զինսն մեհնելոյ ՔՆ յաշխարհէ ասան, նըրբև զդայլս յաւիշտակօղս, ի գաւթէ մտցեն, ոչ ընդդուրն ուղղափառ հաւատոյն, ցրուել, և կորուսանել զհօտն ՍՐՆ. Նեռինք այնոքիկ գան յանուն նըրեանց, և ոչ յանուն ՔՆ; զինսն ինչ ոչ առնեն; Թափուրք են ի գիտութէ; փոյթ ինչ ոչ է նց ա՛լ փրկութէ հոգւոց; օրինակօք չարութէ գայթադղութէն դնեն առաջի Ժողովրդեան; ինքնասիրք, արծաթասէրք, հոռետեսութէք, կեղծաւորք, փառասէրք, նախանձաւոր, շաղփաղփօղք: սակայն անմիտ և առյասիրտ Ժողովուրդ զինսն երթայ նց; և փոխանակ անսալոյ ողջմտիւ վարդապետութէն ՔՆ առաքեալ; ըստ մարգարէին ընկենայ նըրեանց կորուսանել զհոգիսն.

ծանին յառաջագիտ, և ընդ կոյր առաջնորդս, կոյրք
և խորխորատ անկանին.

ՀԱՄԱՐ. ԽԵ.

Ամն համարիք եթէ չարաչաւ ինչ ոչեմ
գնէնջ առ հօր ..... զոյ որ չարաչաւ
կայ գնէնջ, ասէս.

Թէպէտ հրէայք խաւսարտուէք, և առ նա՛
խանձու, հակառակ կային վարդապետուէն քի՛;
սակայն սուտ պատճառանօք խնդրէին արդարացու՛
ցանել զանձինս ուրեանց, և ասէին ցՅՆ, մէք գվար-
դապետուէն քո ի բաց մերժեմք, ոչ ոխակալուէք,
և հակառակասիրուէք, ոյզ կարծես դու; քայց գին
հակառակ կաս օրինացն որ առՀաւ մեզ ի Մօսիսէ,
և լուծանես գնա. ՀԱսէ ցնՅՆ Տ՛; կեղծաւորք,
գպատճառս գինչ յօդէք խաւսարտուէն ձերոյ? ոչ
տեսանէք գին Մօսէսի օրէնքն վկայեն վ՛ նմ? Եւ
եթէ Մօսէսի աշակերտք էք, գոր Մօսէս այնքան
արարողուէքք, և օրինակօք նախապատուեաց ձեզ,
ընդ էր ոչ ընդունիք զնա, գոդն մարդոյ որ ընդ
ձեզ խօսի? ՀԼ՛ այնորիկ, Թէպէտ ես շարաչաւ ինչ
ոչ ոչեմ գնէնջ առաջին հօր երկնաւորին, ահա չարա՛
չաւ լինիցի Մօսէս ինքնին, և ի բանիցն նակ օրի՛
նացն դատեսցէ զձեզ.

Հարցանես. ոՒր, և գին արդ վկայեաց Մօսէս
վ՛ ՅՀ?

Պատասխ. Ի գիրս Ծննդոց, ոչ. Գ. ասէ ՏՐՆ
ցԱբրահամ, Օրհնեսցին ի զաւակի քում ամ ազգք
երկրի: գՀԼ գլ ԽԵ. Ժ. մի պակասեսցի իշխան ի Յու-

դայ,

դայ, և մի պետ յերանայ նը, մինչ և եկեսցէ որ գալոցն է; նա է ակնկալութիւն հեթանոսաց: Տեը կրկ. Օրինաց, ԺԲ. ԺԵ. Մօսէս ասէ, Մարդարէ յեզբարց քոց եբրև զիս յարուսցէ քեզ Տէր Աստ քո, նմա լուիջիք. աղաւել ամ արարողութիւնք կարգելոյ է Մօսիսէ, նշանակութիւնք էին, որք եբրև ի հեռաստանէ նախացուցանէին զգալոց Քրիստոս; ուստի Պօղոս ասէ, Թէ աշխարհ ամ օրինակաւ անցանէք ընդ նա վիշ մեր: և դէպ, ըզատուէրս հանդերձելոյ բարեաց ունէին օրէնքն, և ոչ զնոյն կերպարանն ներացոյց. Եբրայ Ժ. ա. Կորնթ. ա. Ժ.

ԴԼՈՒԽ. Ը.

ՀԱՄԱՐ. ԽԷ.

Ստորեցեալք զներակուբ որ ճայ ի կեանս յաւիտենական, զոր որդի մարդոյ տացէ նեզ ; քանզի զնա հայր նշանեաց աշՃ.

ԱՅԼ ԵՐԵՔ ևառն Յս զԺողովուրդ բա-
զում, զին նկեալ էին ի Հաւատառաւմ,
և խնդրէին զնա, ասէ ցնոս ; վս այսո-
ւհետև զի յատկեսցուն զնեզ երկն յանապա-
տի հրաշալի հացիս, խնդրէք զնս և այս
օր, զին նոյնպէս յատկուրդ ուտիցէք = անմիտք, և վա-
տասիրտք ընդէր այնչափ հոգայք վս կորստական
նկերակրոյն, և ոչ առաւել խնդրէք զնկերակուրն որ
ճայ ի յաւիտեան, զոր այժմ նոկ պատրաստ եմ
ջամբել նեզ ? Եւ մի ասէք յանձինս ներ, Թէ զի արդ
հարկեցե սա, որ մեզ նման մարդ է, տալ մեզ զհայն
յաւիտենական կենաց ? Երկեմ նեզ մարդ, և եմ
նոկ ; բայց լոկ մարդ չեմ, այլ կարծեքդ դուք ; այլ
աշՃ ևս եմ ; քանզի կնքեաց աշՃ զմարդկութիւն իմ
կնքմամբն աշՃութեե, յորժամ անձնատոյց զնա ան-
համբն բանին ի ձեռն աշխնաւորական մեռա-
թեե ; ուստի եմ համանգամայն որդի մարդոյ, և որ
դի աշՃ ; և ապա կարող եմ տալ նեզ զկերակուր,

որ

որ տայցէ ձեզ կեալ ի յաւիտեան. Նա և ես ինչ
քէն եմ Հաց կենաց յերկնից ելեալ,
տալ կենդանս այսոցիկ որք հաւատով եկեսցեն առ
ես. Օտոյն բանն կրկնէ ստիւ Յն բազում անգամ,
մինչև ցհատար կբ. ի վկայութեի խորհրդոյն մար-
մոյ, և արեան Քրտոյ զոր առնոյց էր այսու հեռև
ի ներքոյ աեսակաց հացին և գինւոյ, ի աբ հաղոր-
դութե. տես Մատթ. գլ. ծզ. հատ. ծզ.

Հաւատար. Լէ.

ամէն զոր տայ ինձ հայր, առ ես եկեսցէ.

Հայր տայ զմեզ Որդւոյն, որժամ ուսուցանէ
մեզ Թէ զինչ պարտիմք հաւատալ ի Որդւոյն, և
հաւանեցուցանէ զմեզ ընդունել զբանն նր = ուսան
ի ներքոյ ասէ, ամէն որ լսէ ի հօրէ, և ուսանի ի
նմանէ, գայ առ ես, հաւատայ յիս, և ընկալցէ զկե-
անս յաւիտենականս. Հրէայք ուսեալ էին արդէօք
ի հօրէ, Թէ քր ամէն Որդի էր: զոյն և լուեալ
էր նց ի ձեռն օրինացն, և մարգարէից, և ի բերա-
նոյ Յօհաննու մկրտչին: սակայն նք ոչ հաւատային
զկայութե Յօհաննու, և մարգարէից, և ի բաց
մերժէին զբանն հօր: ուրեմն հայր ոչ տայր զնս
Որդւոյն; ուսան նք ոչ գային առ որդի; և եղև
անհաւատութե նց պատճառ կորստեան նց.

*ԵԹԷ տեսանիցէք զորդի մարդոյ, ընդ ելա-
նիցէ ուր էր առաջին?*

Օինչ տրտնջէք վասն սիրտք? Եւ ընդ էր դայ Քադրիք վ՚ր բանին զոր ասացի Ձեզ, Թէ տայ ես Ձեզ զմարմին իմ ուտել? Ա՚ր ինչան նշանք զորս արարն յաչս Ձեր, և մանաւանդ այն բազմացուցանել իմ զհինգ նկանակն, ինչէ յագեցուցանել ի նոյն զհինգ հազար մարդիկ, ոյք տեսեալ է Ձեր, և ի հրաշալի հացէ անտի յագեցայք; ոչ ապաքէն այն ամ նշանք վկայուԹի առնեն վ՚ր իմ, Թէ ոչ տկարանայ առ յինէն և ոչ ինչ, և Թէ կարեմ, եԹէ կամիմ, զմարմին իմ տալ Ձեզ ի կերակուր, Թէպէտ ոչ նմանայք Թէ այն զի արդ լինիցի? Իսկ եԹէ այժմ որ բերան ի բերան խօսիմ ընդ Ձեզ; այժմ որ զմարմին իմ աչօքդ տեսանէք, և Ձեռօքդ շօշափէք, խնամ Թո՚ի Ձեզ բանն այն զոր ասացի, Թէ տայ ես Ձեզ զմարմին իմ ուտել; զինչ լինիցի, եԹէ տեսանիցէք զիս զի նոյն մարմնով ելանիցեմ յերկինս, ուր էի առաջ? Օն արդ կարասցէք յայնժամ հաւատալ Թէ մարմին իմ ճշմարիտ կերակուր նոյ Ձեր ի վ՚ր երկրի, մինչ յերկինս համբարձեալ, եղիցի Ձեզ անտեսանելի, անշօշափելի, և անեղեռնի?

Իսկ զոր ասէ Քս՚ն, Թէ ելանիցէ ուր էր առաջ, բարւոք ցուցանէ Թէ ես ի նմա բնուԹիք երկու, աՀճային, և մարդկային: քանզի ելանիցէ արդեօք յերկինս ըստ մարդկային բնուԹե, ուր էր առաջ ըստ աՀճային բնուԹե.

Հոգին է կենդանարար ; մարմինն ինչ ոչ օգնէ .

Ամ հաւատքիդ եթէ զմարմին իմ տալոց եցեմ ձեզ ուտել , մարճասուր , և սովորական կերպիւ , զոր օրինակ զհանապազորդ հացին սովորիք ուտել , յօշելով զմարմին իմ անդամ անդամ , և զանդամս կտրելով պատառ պատառ : այնպիսին ուտելն ղղրնելի ինչ լինէր , և գարշելի ձեզ ; և ապա առ ոչ ինչ օգնէր . ուտիցէք արդեօք զմարմին իմ երապա՞ , և չլինաք տապա՞ ; բայց հոգևոր ինչ ձաշակմամբն ուտիցէք զնա ; քանզի աներևոյթ լինիցի ձեզ , և ի ներքոյ տեսակաց հացին ծածկեալ .

Ղ—Ի , մարմին իմ զոր ես տայ ձեզ ուտել , ոչ եղիցի լոկ մարմին , զատ և որպէս յաշխուէք , քանզի այնպիսին մարմինն ոչ ինչ օգնէր : բայց տայ ձեզ զմարմին իմ անբաժանապա՞ , և ան ի բացդրաբար միաւորեալ ընդ աշխուէք , յորմէ առնու մարմինս զի կեանքն է , և փրկուէք այսոցիկ որք ուտեն զնա . ուրեմն յորմամ ասէ քո՞ , Թէ հոգին է կենդանարար , անուշամբն հոգևոյն պարտ է խմանալ զաշխուէք քո՞ : ոչ եթէ չունիցի քո՞ զայլ ինչ հոգի , բայց յաշխուէք , կամ լինիցի նմա աշխուէք փոխանակ հոգևոյն , ոյք հայհոյեցին ի վարուց հետ ունանք հերձուածողք ; այլ աշխուէք ասէ հոգի , քանզի զոր օրինակ առ բնաւին կեանսն ոչ ինչ օգնէր մարմին միայն առանց հոգևոյն ; նոյնպա՞ առ ձերբնաւին կեանսն ոչ ինչ օգնէր մարմին քո՞ մեռնեալ , և որպէս յաշխուէք .

ԳԼՈՒԽ Ե.

ՀԱՄԱՐ Ա.

Ի ՄԵՐՆ ՄԵՕՆՆ ՀՐՀԵՑ ՏԱՌԱՔԱՐՈՒՀԱՐՈՑ.

ՅԱՌԱՔՈՒՈՆՆ առաղաւարտահարուց, կամ վկայեցան կատարէին հրեայք մերն ի սկիզբն Սեպտեմբերի ամսոյն. Յայնժամ պարտ էր նոցա կալ զաւուրս ուրն արտաքոյ տանց իւրեանց, ի տաղաւարս, և ի վրանս զրոս հարկէին հիւսանալ յոստոց ծառոց, ուստի՝ ամ՛ մեօնին անուն. Եւ առեալ էր հրէից զհրամանն յաշխ կատարել զմեօնն զայն, ի յաւիտենական յիշատակ նմին ինց յԵգիպտոսէ, յորժամ խաղացոյց զնս ձեռ և վրանս, զոմն ես. յանապատ. աշխ և նոցա ի խլատ, Թէ ըստ ասացելոյն Պօղոսի, ոչ ոք նմանէ ի կենցաղոյս յայսմիկ զմեացականն քաղաք, բայց զհանդերձեալն խնդրեմք, զնոր երուսաղէմ որ մեայ յաւիտեան.

ՀԱՄԱՐ Բ.

ՊՈՒՀ ԵՐԹԱՅՔ Ի ՄԵՕՆՆ ՅԱՅՆ; ԵՒ ՈՉ ՆՈՅՆ ԹԱՒՄ Ի ՄԵՕՆՆ ՅԱՅՆ.

Իբրև ելիցն եղբարք ՏՐՆ ի մեօնն առաքաւարտ հարցայ, ել և Յս ինքնին ի նոյն մեօնն, ուրեմն զի արդ

այդ ասէ, Թէ ես ոչ երթամ ի տօնն յայն?

Պատասխան. Եւ այդ ևօք քո՛ ի տօնն, բայց ոչ եւ եղբարբ նւրովք հանդերձ, այլ մեկուսի՛ ի նմ՛ն. ոչ եւ ի տօնն յայտնի, բայց եւ երբեւ ի ծածուկ. ոչ եւ ի տօնն յառաջնում աւուր տօնին, բայց ի չորրորդում. Եւթամ եւ այդ ևօք յառաջնում աւուր տօնին, ոչ հրամայէր օրէնքն; բայց զերկոս աւուրս տօնին պատաջինս ճշդեալ անյայտ, եւ ի ծածուկ; եւ երբեւ տօնն ընդմիջեցաւ, ի չորրորդում աւուր յայտնեաց զանձն ևւր, եւ հաւատրնակ եղ ի տաճարն ուսուցանել. Եղկ. Օրէն.ժգ

Ի տեղւոջէ ասեմ՛ ուսուցանեն ՀՁճաբանք, Թէ ի դիպուածս տնանս արժան է մեզ մտածական կեանաւրութիւն, որ է, մինչ դմտածմունս մեր ըստ մասին յայտնեմք, և ըստ մասին ծածկեմք; ուստի՛ ի միտս ըսղայ ծնանին կարծիք հակառակ մտաց մերոց, ոչ ի կեղծութիւն մերմէ; բայց յանզգոյշ դաստղութիւն նց. Եւ յորժամ ղբան ինչ առնեմք, որ լսողաց երեւի սուտ, ըստ որում հնչէ առ ականջս նց; բայց ճշմարիտ է ըստ որում նմանաւրէ զնա ի միտս մեր. Օր օրինակ, քո՛ մտածումն այս էր, Եւս ոչ երթամ ի տօնն յայն ընդ ձեզ, և յայտնի; բայց երթամ մեկուսի՛, և ի ծածուկ: այն մտածման կէս յայտնէ Տ՚ս; և կէսն ծածկէ. ուստի ի միտս եղբարց նց ծնանին կարծիք սուտ, Թէ քո՛ ի տօնն բնաւ ոչ երթայ. Օրինակիս մտածական կիսաւրութիւն է դաստնել ղբաղումս ի բանս քո՛, և ի բանս Աբող.

Իմ վարդապետութեն, չէ նմ.

Օարմացեալ փարիսեցիքն ի վր վարդապետութեն քո, ասէին ցմիմեանս ; զի արդ գիտէ սա զդիւրս, զորս ոչ ուսեալ է երբեք ? Օայն նակ ասելով ան միտք փարիսեցիքն, բազուզ վկայէին վս աշճութեն Քրիստոսի = քանզի որ գիտէ զդիւրս, զորս ուսեալ չիցէ երբեք, և լուեալ յայլմէ, նա նակ աշճ է ; զի մի և նթ աշճ ամենագիտ է, թէպէտ ուսեալ չիցէ և ոչ ինչ.

Օանապատնա ուրեմն զերկու կերպիւ գիտութեն ; միոն է ներհեղական ; միւսն է ստացական, կամ ուսումնական. Գիտութեն ուսումնական այն է զոր ի դպրատունս ստանալք ընթեռնլով զդիւրս, կամ աշակերտելով վարդապետաց, և կարդացողաց. Ներհեղական գիտութեն այն է զոր առանց ընթեռնլոյ զդիւրս, և թարց ուրուք ուսուցչի, ներհեղեալ ունինք յաշչ ի միտս մեր = այնպիսի էր ապառնեաց գիտութեն զոր ունէին համարկքն : այնպիսի էր

Գաղատ. գլ ա. գիտութեն Պօղոսի որ ասէ, ոչ ես ի մարդոյ առի, և ոչ ուսայ յուրմէք. Համարկութեն քի ունէր սմ նոցա գիտութեն, ոչ ուսումնական, բայց ներհեղական : քանզի ի ձեռն անձնաւորական միաւորութե ներհեղաւ ի միտս Յի ամենագիտութեն ; ուստի ասէ

Գողոս. գլ բ. Պօղոս թէ, ի քս սմ գանձք իմաստութե, և գիտութե ծածկեալ կան.

Պատասխանի եաս Յս, և ասէ ցփարիսեցիան, նմ վարդապետութեն, չէ նմ. Եթէ քո չէ, ասէ ոքն Օգոստինոս, զի արդ քո է ? Լիամ եթէ քո է, զի

արդ

ասդ քո չէ? Պատասխանեմ թէ, բառն այն, չէ, ոչ է բացասական; այլ կամ ասել թէ, իմ վարդապետութեն չէ իմ միայն, բայց է և այնպիսի որ առաքեաց զիս, հօր երկնաւորն, որում հակառակ էք դուք, յորժամ ինձ էք հակառակ. Ըստ նմին օրէնսդրին ասէ քո՝ յայլ ուրեք, ոչ դուք նցէք որ խօսիցիք, այս ինքն, ոչ դուք միայն, այլ և հոգին հօր ձերոյ. Եւ դէմ ոչ ես չարախօս ինչ եղէց զձէնջ, այս ինքն, ոչ ես միայն, այլ և Հօսէս: և դէմ, որ հաւատայ յիս, ոչ հաւատայ յիս, այսինքն, ոչ հաւատայ յիս միայն, այլ և հաւատայ յայն որ առաքեաց զիս. Եւ այլ.

Կայ քեզ և այլ մեկնութեն ած Օգոստինոսի. իմ վարդապետութեն իմ է ըստ որում ես աշճ եմ; չէ իմ ըստ որում մարդ եմ. իմ է զի ոչ ուսայ զնա ի մարդկանէ; չէ իմ, զի առի զնա ի հօրէ իմմէ. իմ է, զի ուսուցանեմ ես զնա ձեզ; չէ իմ, զի ինձէն ոչ ունիմ զնա, ըստ որում մարդ եմ; բայց վարդապետութեն է հօր, որոյ հրամանաւ ես խօսիմ.

Յասացելոց ցուցանի յայտնապէս թէ ես ի քնութենէ երկու, աշճային, և մարդկային. որ ասէ, իմ վարդապետութեն; առ բերի առ աշճային քնութեն: որ ասէ, չէ իմ, նշանակէ զքնութեն մարդկային. ըստ նմին օրինակի յայլ ուրեք ասէ, զամ զոր ուսոն հայր, իմ է ըստ քնութենէ իմում աշճայնոյ, բայց ըստ քնութենէ մարդկայնոյ, իմ չէ.

ՀԱՄԱՐ. ԽԵ.

ՔՈ ՅՈՐԺԱՄ ԳԱՅՑԵ, ՈՉ ՈՔ ԳԻՏԵ ՈՒՍՄՆ Է.

Օայն ասեն հրէայք ետուն պատասխան ցոյց յաղագ դու ՏՅՈ ոչ ընդունիմք զքոն. քո, ասեն, յորժամ գայցէ, ոչ ոք գիտէ ուսմն՝ է, և ոչք ինչ ծնօղք նը, և ազգակիցք նը: ոայ ասէ Եսայի մարգարէ, Օաղդատոհմն նը ո պատմեցի: նակ մեք զաղդատոհմն Տէր բարւոք գիտեմք, և ուսման ետուն մեզ առնել; և ծնօղս նը ճանաչեմք; զի է նա հիւսնան որդի; և մայր նը կոչի Մարիամ, և եղբարք նը, և քոյր նը առ մեզ են: ապա նա ոչ է քոյն. զի-ուեին արդեօք հրէայք, զի յաղագ Յաւուրն ծնանելոց էր քո; ուսման ասեն, հաւ. խբ. Յոչ գիրք ասեն եթէ ի զաւակէ Դաւթի, և ի Բեթղէհեմ գեղջէ գալոց է քոյն? Բայց կարծէին թէ ծնանելոց էր ի անյայտ, և յանծանօթ ծնողաց, ծուռ խնամալով զբանն Եսայեայ մարգարէին, զազգատոհմն նը ո պատմելոց է? Օոր ասէ, ոչ վն ժամանակեայ ծննդեան քո, մարմնով; բայց վն յաւիտենական ծննդեան նը ի հօրէ ՀՂՅ.

ղե. ծդ. ը.

ՀԱՄԱՐ. ԼԲ.

ԱՂՈՒԱՔԵՑԻՆ ՍՊԱՍԱՒՈՐՈՑ ՁԻՆ ԿԱԼՑԻՆ ՁՆԱ.

Երբեմն տեսին փարիսեցիքն զի բազումք ի ժողովրդենէն հաւատան ի Տն, առաքեցին զսպասաւորս, զի ուսնոցին զնա, և սպանցեն. բայց սպասաւորք առնեալ ի վր հոգեզմայլ վարդապետութե-

որ

որ բղխէր ի շրթանց Յիւ, անդրէն դարձեան առ միա-
բնեցեանն ասելով, ոչ երբեք այսպէս խօսեցաւ մարդ,
ոյք այդն այն. Լսէին զօր հանապատ միաբնեցեիքն
զմեղուցածորան բանս Յիւ, և ի խաւարէն սրտի չա-
րախօսէին ընդմանէ; ահաւասիկ դառնիկք, և սպա-
սաւորք միամիտք լինեն զնա մի անդամ, և յափշտա-
կել ի սէրն նր, փառաւորեն զնա. Ընչմարտութե
մատեանդ հնազանդեն ոչք հեղ են, և խոնարհ սրտիւ;
իսկ հպարտք և ամբարտաւանք ոչ հանդուրժեն
պայծառութե նր, և իւրանան ի լուսոյ.

ՀԱՄԱՐ. ԼԴ.

Չէս էր հոգի, քանզի Տէր չէս էր
փառաւորեալ.

Ձուտ է այս թարգմանութե որ ասէ, Թէ մինչ
չէր էր Տէր փառաւորեալ հաւատացմամբ նորով յեր-
կինս, չէր էր հոգի նր, որ է առաջ քան զյարու-
թեան. Յորելեան պարտ էր թարգմանել, չէր էր
առնեալ հոգի: քանզի Թէպէտ առաջ քան զդա-
լուսեան քրի յաշխարհ, տայր աշխ արդարոց հոգին
նր, որով ի հոգիս նց սփռէր զարդարացուցիչ շնոր-
հս; սակայն ոչ տայր աշխ հոգին այն առաւարութե,
և լրութե որով եւս զնա ընկալ հաւատացելոյն քրի
յերկինս.

ՊՀՈՒԽ. Ը.

ՀԱՄԱՐ Ը.

Իսկ Ցե խոնարհ նայելով գրէը մատամբն յերկրի.

ՓԱՐԻսեցիք այնքան անգամ յաղթահարեալք բանիւք էին, ոչ դադարին, բայց յաւէտ յանդգնին դնել նմա զիւր որոգայթ, և պատեր հարցանելով խորհուրդք խնդրին զսեղի զչարախօսելոյն յօդելոյ զնմանէ. ձնծեն առ նա զկին մի ընդառնալ ի պոռնկութենէ, և ասեն: Վարդապետ, յօրինաց հրամայեաց մեզ Մովսէս, զայնպիսիսն քարկոծ առնել, արդ դու զինչ ասես մեզ դը? ձնչպէս հաստատին կեղծաւորք, թէ ոչ կարէր Ցե խոյս տալ յորոգայթէ անտի: քանզի եթէ ասէր, զի քարկոծ լիցի պոռնկին; չարախօսէին զնմանէ, թէ անողորմ է և խստասիրտ: իսկ եթէ խնդրէր զերծանել զպոռնկին, դէզ չարախօսէին զնմանէ թէ օրինացն, և Մովսէսի հակառակ է. Բայց բարւոք ասէ Իսայաս, թէ ոչ է մարդոյ խնամատուութիւն, և ոչ խորհուրդ առ ձեզ, որ կորուսանէք զնմանատուութիւն նմ. ամանոց, և զնորհուրդս խորհրդադիւանաց արհամարհէք.

Պատասխանի ոչ ետ նմ Ցե, այլ խոնարհ նայէ լուռ, գրէը մատամբն յերկրի. Օրինչ գրէը? Դրէր, ասէ

ասէ սբն Յեր՛ոնիմոս, զծանրագոյն անիծաւութիս, և զծածկագոյն անառակութիս փարիսեցւոց; ուստի ասէ ցնա, հնամեղ ի հինջ նախ ընկեցէ գբար ի վը դը: եբր թէ ասէը, հմբաստանողաց պարտ է անարատ լինել և սբ ի մեղաց, վ՛ որոց ամբաստանեն գայլս; նսկ դուք, ով փարիսեցիք կեղծաւորք, պարտական էք զաղրագոյն մեղաց, և լի սո՛ւ անօրէնութիք քան զնա; ուրեմն զի արդ յանդգնիք խնդրել զնա ի սահ? Օամօթի հարան փարիսեցիքն, և յայտնել անիրաւութեց իւրեանց, և սկերեսք, զբ խակորք, պատկառեալ գիմօք սկսան խոյս տալ, և գլանել մի ըստ միոջէ.

Պոռնկութի մեղք է ծանրագոյն յոյժ, քան զլրկ չնութի: քանզի լրկ չնութե մեղք է ընդ դեմ ողջախոհութե; նսկ պոռնկութի իրաւութե և հակառակ. լրկ չնութի է ազատն ընդ ազատին, որք կապեալ չեն, ոչ այր, ի կին; և ոչ կին, յայր: նսկ պոռնկութի է ազատն ընդ կապելոյն, կամ և կապելոյ ընդ կապելոյն, որք ի մարմինս իւրեանց իշխանութի ոչ ունին. Ոևսան ասէ Պօղոս, կին մարմնոյ իւրում ոչ իշխէ, այլ այրն; նոյնպա՛ և այր իւրում մարմնոյն ոչ իշխէ, այլ կին. Զո՛ այնորիկ եդեալ եղև միշտ խստագոյն պատիժ պոռնկաց, քան շնացողաց.

Զո՛ղ, ծանր է պարտականութի պոռնկին, քան պարտականութի շնացողին. Շնացողին բաւական է զղջացեալ սրտիւ խոստովանիլ զշնութի իւր, և առաջադրել այլ ևս ոչ շնալ: նսկ պոռնկեալ կնոջն բաւական չէ խոստովանիլ զպոռնկութի իւր; առաւել, եթէ ի պոռնկութէ ծնեալ կոյ նմա զաւակ, պարտական է զրկանս հատուցանել հարազատ որդւոց, եթէ ի

ժառանգութիւնէ հասոյց զմարդ ինչ որդւոյն պոռնկութիւնէ ; քանզի միայն հարկաւոր որդի արժանանայ հաս ժառանգ է հայրական, և մայրական ընչից ; նակ որդի պոռնկութիւնէ, ոչ է ժառանգ, բայց դող է, և յաւիշտակող .

ՀԱՄԱՐ. Ի-Բ.

Ես եմ լոյս աշխարհի .

Հերձուածողք ոմանք, առ ի չիմանալոյ զբանս քո զայսոսիկ, ասացին ի վաղուց հետէ, թէ քո էր այն եղական լոյսն զոր արար աշխարհս ամենայն արարչութիւնէ ; որ բնական շարժմամբ երթայ, յարեւելից պատեալ ընդ արեւմուտս, և անդրէն դառնալ յարեւելս, զտիւն չափէր, և զգիշերն մինչև ցօրն չորսորդ : նակ ի չորրորդում առուրն ժողովեաց աշխ զլոյսն, և ամփոփեաց ինա ի գերագոյն գունտն որ կոչեցաւ արեգակն . Այլ առաւել քան զայդ անդն ի բաց հերքեն առնեքեան երբեւ զպատուական շաղափաղփութիւն . ոչ է քո արեգակն, բայց նոյնաւ արեգակն եղեւ ; որով եղեւ ամ ինչ, որ ինչ եղեն .

Այսկայն կոչէ քո լոյսն աշխարհի, և արեգակն արդարութիւնէ ; քանզի նա ընտրհօք զայն ներգործէ ի սիրտս մեղաւորաց, զոր արտաքսասցէ արեգակն առնէ յինս բնութիւնէ . արեգակն չերմութիւնէ նորով զպատղեալսն եղկայուցանէ ; նոյնպէս չնորհքն քո կանչ զայուցանէ զնաստասիրսս, և յաչաց նոց ինձուցանէ զհոսանս արտասուաց ապաշխարութիւնէ . արեգակն ցօրէ դամպս, և հալածէ զնաւարսն դիշերի ; չնորհքն քո և մտաց մերոց ընկէ զնաւարսն ապիտութիւնէ,

և

և մեղաց. լոյս արեգական տայ մեզ պարզապէս տեսանել, և մեհնել զառաջնիկայ առաքեալսն, և անդթութեամբ ոտիւք երթալ ճանապարհս մեր; չնորհքն քրիստոսաւոր առնէ զմիտս մեր, և տայ մեզ խնամալ գիտել երկնայինս, և առաջնորդէ մեզ ի շաւիղս փրկութեան.

Հաւատքեալքն, և սպասաւորք բանին կոչին և աշխարհի լոյս; քանզի լուսով վարդապետութեան բանից, և սքանչելեաց վարուց ցուսաւորչին, մկրտին, սբնին զամենեսեան: բայց բազում հնարք տարբերին ի քէ; զի քո է յաւիտենական լոյս ըստ էութեան; իսկ նոքա լոյս են ժամանակեայ ըստ հաղորդութեան. Նման է ուրեմն քո արեգական, որ ինքն ինքովքն լուսաւոր է, և զլոյսն իւր հաղորդէ աստեղաց, և լուսնին; իսկ հաւատքեալքն մկրտիչք նման են լուսնին և աստեղաց, որք զլոյսն իւրեանց առեալ ունին յարեգականէն արդարութեան Յիսուսէ քէ.

ՀԱՄԱՐ. Ի.Զ.

Զի հաւատ ոչառնի՛ եկն, և յո՛ երթայր.

Տէ՛ր, ով միտիսեցիք, ոչ ընդունիք զվկայութիւն իմ, զոր առնեմ վա՛ր անձին իմոյ, քանզի ասէք թէ վկայողին վա՛ր անձին իւրոյ, սուտ է վկայութիւն նո՛ր: բայց թէպէտ ես վկայեմ վա՛ր անձին իմոյ, վկայութիւն իմ է ճշմարիտ. Ընդէ՞ր է ճշմարիտ? վա՛ր այնորիկ զի գիտեմ ուստե՛ր եկն, և յո՛ երթայր: այսինքն, եկն յաշխ, ոչ միայն երբեք հրեշտակ նո՛ր առաքեալ ի նահանջ, ոչ եկին նաև սա՛ մարդարէքն; բայց եկն ի

նմանե, ոչ ձեզ յաշխ ; լոյս ի լուսոյ ; ձեզ ճշմարիտ յաշխ ճշմարտե : և դէմ երթայր առ նա յիսկիսնա, նասիլ ընդ ալմէ նէ , ոչ միայն երբեմն մարդ ընտրեալներ ձեզ ; այլ և երբեմն ոգիք դևոյականք , և ետուր ինեանակից հօր . ուրեմն ինչպէս վիայեմ վր իմ, վիայութիւն իմ է ճշմարիտ .

Դ—ուք ըստ մարմնոյ դատիք : այսինքն , դուք դատիք զիս , ըստ մարմնոյ իմոյ ; և քանզի առեալ նէք զիս արտաքսանաւք , զի ձեզ նման մարդ եմ ահաւ , աղքատ , խոնարհ ; այնպէս հասանիք թէ ոչ եմ ինչ առեալ քան զայլ մարդիկ առ հասարակ , ուստի՛ ոչ ընդունիք զվկայութիւն զոր առնեմ վր իմ : բայց եթէ կամիք դատել , ոչ ըստ երևելեաց , բայց յաւէտ ըստ աներևութից , գիտէիք արդեօք զի ճշմարիտ է զոր վկայեմ վր անձին իմոյ .

ՀԱՄԱՐ. ՅԵ.

Ես ոչ դատեմ ես ոչ զոք .

Ես ոչ դատեմ անպդուշաբար , և ըստ մարմնոյ , ոչ դատիմք զոք : զի ոչ եթէ ոչ առեամբեղէ մարդ, առեանեմ ես ; զի մարդ հայի յերեսս , և ես հայիմ ի սիրտս . Ես չդատեմ զոք , այսինքն , ոչնիմ արդեօք զընդարձակ եշխանութիւն դատաստան առնել ի վր ամենեցուն ; բայց ոչ կամիմ զայն եշխանութիւն հատարձակաւք ածել ի գործ մինչև ցկոմ միւսանգամ գալուստն : նոկ այժմ , ցորքան ժամանակ շրջիմ ի վր երկրի , ոչ դատեմ զոք , բայց առաւել յայլոց դատիմ , և խնդրեմ զմոլորեալսն դարձուցանել ի ճանապարհն փրկութեան .

Ես երթամ, և խնդրեցէք զիս, և ի մեղս
ձեր մեռանիցիք.

ձհաւասիկ ես մեռանիմ, և զինն ահռելեան իմոյ, յորոց եալ ի մեռելոց երթամ առ հայր իմ յերկինս ուստի՛ եկի: յայնժամ խնդրեսցէք զիս, և կամեսջիք գնել զիս; բայց ոչ կարասցէք, վասն մեղաց ձերոց յորս եւս մեռանիցիք. զի ասեն ցիս արդեօք, և զի՞ տեսիք, եթէ ուր ես երթամ, դուք կարէիք գալ; բայց ոչ կարէք, զի ես երթամ յերկինս, ուր թոյլ ոչ տայ ձեզ մտանել անհաւատութեն, և խաւսիցիս ձեր.

Ուրեմն ոմանք ոչ խնդրեն զքո, և գտանեն. և ոմանք խնդրեն, և ոչ գտանեն. զքո ոչ խնդրէք գայլ յաիշատակօղ յազգէ բէնեամինի Յահաղած Եղբոր, յորժամ լցեալ սպառնալեօք, և սպանմամբն աշակերտաց Տեն աճապարեալ գնդէր ի գաւառսն կոս; սակայն գտանէ զքո և ճանապարհին, և յափշտակեալ, յաղթեալ և չնորհաց նը ասէ ցնա, Տեր, զիս զինչ կամիս առնել? վասն այսպիսեաց ասէ Ես- ըն. կե.
այն մարգարէ, գտայ յայնցանէ որք զիս ոչ խնդրէին; յայտնի եղէ այնոցիկ որք զինեն ոչ հարցանէին.

Ոմանք խնդրեն զքո, և ոչ գտանեն, զի ոչ խնդրեն զնա միամտութեբ, և ուղղութեբ սրտի; այլ նենգութեբ, և կեղծաւորութեբ, որպիսիք էին դպիրք և փարիսեցիք, և սոցին նմանք առ հերձուածօղք: վասն այսպիսեաց ասէ տբ Գիտաս Թէ, յամ ժամ ուսա- Տիմոթ.
նին, և խնդրեն, և երբեք ի գիտութեն ճշմարտու- Գ. ՂԸ. ՃԵ.
Թէ ոչ հասանին. Ըստ արժանեաց նոյ լինի ընդ նմա,

Թէ

Թէ կամին դառնալ, և ոչ կարեն; զի յորժամ դառնալ կարէին, ոչ կամեցան խնդրել.

ՀԱՄԱՐ. ԽԵ.

ԱՍԱՆ ցնա, դու ով ես? ԱՍԱ ցնա Տ՚ն, նախ զի ես խօսիմ ընդ նմա.

Լաւ էր Թարգմանել, ԱՍԱ ցնա Տ՚ն, սկիզբն, որ խօսիմ ընդ նմա. քո՚ն, զինչն կոչելով սկիզբն, բարձրաբար յայտնէ զաստուածութիւն նորա, որով սկիզբն է ամենեցուն, ինքնին անսկիզբն = նախ ըստ մարդկութեան նորում, ոչ է սկիզբն, այլ ինքնին է սկիզբնաւորեալ հոգւով և մարմնով. Իդիոս հայոց դառնի երբեմն դրեալ յաղագս որդւոյն աստ՚ն, Թէ սկիզբնաւորեալ է ի հօրէ; և Թէպէտ կերպին այն խօսելոյ ծուռ ինչ է, և անուղիղ; սակայն պարտ չէ դիմայս բամբասել, երբ Թէ ասիցեն, Թէ ՈՐդի աստ՚ն սկիզբն ունի; Թէ ստեղծո՚ած է, և ոչ ստեղծիչ; արարած, և ոչ արարիչ: բայց սկիզբնաւորեալ առելով, կամին ասել, ի հօրէ ծնեալ. աստ՚ն անուղղութեի խօսելոյ անառուստ ծնանին, զի ոչ ունի հայ լեզու գյաւուկ ինչ բառն առ ի ասել, որ Լատինաբերքն ասի, Principium. բարձրաբար ասեմք Թէ ՈՐդի աստ՚ն ունի զPrincipium; Թէպէտ ոչ կարեմք ասել Թէ ունի Initium, որ է սկիզբն: իսկ հայք Principium, և, Initium նոյն բառս ասեն սկիզբն.

Լայ քեզ և զայլ մեկնութի: Դարձ հարցանէք, ով հրեայք Թէ ով իցեմ ես? Ես այն եմ զոր նախ, ի սկիզբանէ ձեզ ասացի այնքան անգամ; այս ինքն,

ես

ես եմ մեսիա; քան; ոդդե աշ, որ յերկնից եկի
ի փրկուքե աշխարհի.

ՀԱՄԱՐ. ԽԵ.

*Յորժամ բարձրացուցանիցէք զորդի մարդոյ,
յայնժամ գիտասջիք եթէ ես եմ.*

Բարձրացուցին հրէայք զորդի մարդոյ, յորժամ
գքս հանին ի խաչափայտն: յայնժամ ուսանելով զա-
յնքան նշանսն որք հանդիպեցան յորժամ մեռաւ քս
յորժամ յարեաւ, յորժամ համբարձաւ յերկինս, բա-
ղումք ի նմէ գիտացին և խոստովանեցան, եթէ նա Համր.
է քան; բայց ոչ ոք ի նոցանէ համարձակեցաւ ասել Մատթէ-
ոս, և ասէին, արդարև աշ ոդդի էր սա. Ցետոյ ԵՆ. Ծղ.
եբրև լուան հրէայքն զպիետոս, զի քարոզէր զհա-
չեալ քան; բազումք յօժարուքե ընկալան զբանն,
և մկրտեցան; և յաւելան յաւուր միում հոգիք եբրև
երիք հազար: կրկնեաց պիետրոս զբարոզուքե, և եղև
թիւն մարդկան որք հաւատացին, եբրև հայրապետ
հնդից. աշխոքնկ էին առաքաւորք սրտոյց խաչին
լոե.

ՀԱՄԱՐ. ԼՂ.

*Ոչ ումեք ծառայեցաք: զի արդ ասես
եթէ ազատք լինիցիք?*

Ծառայեցին հրէայք նախ Եգիպտացւոց. յետոյ
Ծառայեցին բաբելացւոց, և այլազգեացն բազում
անգամ: նա և յաւուրս հոկ քն ծառայէին հռո-

մա-

մայելսոց. ուրեմն սուտ ասեն, յորժամ ասեն թէ, ոչ ունիք ծառայեցաք. քայց առաւել ևս ողալին, և ի միտս ոչ առնուն զբանն քրիստոսի, որ ոչ խօսէր վասն մարմնաւոր ծառայութեանէ, այլ վասն ծառայութեան մեղաց: ուստի ասէ, որ առնէ զմեղս, ծառայ է մեղաց; և նոքաձեալ էք դուք, ով հրեայք, ընդ լծով այն ծառայութեան: քայց եթէ հաւատայք ի բանս իմ, ծանիջիք զշնորհսն զշնորհսն ազատեսցէ զձեզ ի դերութենէ անտի ձերմէ.

ՀԱՄԱՐ. խդ.

Նա մարդասպան էր ի սկզբանէ.

Հրամայէ Յաւետարանչ ի սկզբանէ զմարդասպանութենէն երկուս: զինքն հոգևոր, յորժամ հրապուրեաց զԱդամ, և զԵւայ զանոյ առնել զհրամանսն աշխ, և եղան զհոգիս նոցա; նա և եղև մարմնաւոր մահուն հաւատացուցիչ, և սպատիճ մեղաց նոցա; ուստի՛ ասէ պօղոս թէ, ի միոջէ մարդոյ մեղք յաշխարհ մտին, և ի մեղաց անտի՛ մահ ամենայն եղև մարմնաւոր մարդասպանութենէ, յորժամ դրդեաց Յաւետարանչ զիմայինն հատել զհատել զեղբայր նոր. քանզի դուք, ով հրեայք, առնէք զգործս Յաւետարանչին հօր ձերոյ; քան զի ոչ եղև նա մարդասպան ի սկզբանէ, նոյնպէս և դուք խնդրէք սպանանել զիս.

Հռոմ. ե. ժբ.

Սուտ է, և հայր նր. Յաւետարանչն, ոչ և այլ ամ արարած հայրն, և արարիչն է ամ ձեզ մեր; զի արդ ուրեմն սուտ ասի Յաւետարանչին հայրն? Պատասխան. Քառն այն, նր, ոչ առաքելոն առ Յաւետարանչ, քայց առաքելոն առ սատանայ զոր խօսի Յաւետարանչ.

Նր

նոյնպէս բառն այն, հայր, ոչ առբերի առ ձէ, բայց առ Յաստանայ; և քէն բանիցն զօրութեի այս է, թէ Յաստանայ ոչ միայն խօսէ զսուտ, բայց և հայր է սուտին. Օսուտ խօսեցաւ նախ առ Ադամ և Եւայ, յորժամ ասաց ցնոսա, թէ մահու ոչ մեռա նիցին, եթէ ի պտղոյ ծառոյն ուտիցեն, բայց յա էտ լինիցին երբեք զձէն: և ի նախ սուտէն անտի Յաստանայի ծնան այլ ամ սուտիքն, զրախօսութիքն, նենգութիքն, բամբասանք; զաւակ անիծելն, և հօրէ անիծելոյ.

ՀԱՄԱՐ. ԽԱ.

Աբրահամ հայր Ձեր ցանկացաւ տեսանել զօր իմ; ետես, և ուրախ եղև.

Այսոքիկ էին մեծամեծ պարծանք հրէից, թէ զաւակ էին Աբրահամու զոր նախամեծարէին Աս, քան զինքեանն քոյն. Իսկ քո ցուցանէ նոցա, թէ ենքեանն մեծ է քան զԱբրահամ; քանզի մեծաւանչ փափագանօք ցանկացաւ Աբրահամ տեսանել զօրն քէ; և ուրախացաւ զի ետես զնա. Յուղեն Աձ աբանք զհնդերս երկուս: Աղաչեն, զինչ ունէ Օրն քէ? Երկիր զի արդ ետես Աբրահամ զօրն զայն?

Աղ առաջինն պատասխանեմ, թէ Օրն քէ է օր դալստեան Նր յաշխարհ. Աղաւօտ աւուրն այնորիկ եղև ժամանակ մարդացման բանին Այ. Աւուրն երկարութի եղև ժամանակ երեսուն երից ամաց զորս ելեաց ՄՐ Յն ի վր երկրի. Իսկ երեկոյ աւուրն այնորիկ եղև ժամանակ մահուընան Յի. Այն էր օրն փափուկ զոր տեսանել ցանկայր ի վա-

ղուց հետէ, ոչ միայն Աբրահամ, բայց և այլ ամ-
նահաւատքն և մարգարէքն, մանաւանդ այնոքիկ
առ որս եղեալ էր խոստումն յԱՅ, թէ յաղգէ նո՛ր
ծնանիլ Քրիստոս. ուստի յայլում ուրեք ասէր Տ՚ն, թէ
բազումք մարգարէք, և թագաւորք կամեցան տես-
նել զոր դուքդ տեսանէք, և ոչ տեսին; և լսել
ղուկ. զոր լսէքդ, և ոչ լո՛ան = ոչ տեսին մարմնով աչօք;
Ժ. ին. բայց տեսին աչօք մտաց, և հաւատոց զոր ունէին
ի գալոց Քրիստոս.

Աբ երկիր. Աբրահամ զօրն Քի եառնէս, ոչ միայն
աչօք մտաց, և հաւատոյ, այլ տեսին զնա այլք ևս
նահատակեալքն, և մարգարէքն; բայց զօրն Քի եառնէս
այն իսկ կերպիւ, որով կերպիւ ցանկանայր տեսանել
զնա. Իսկ Աբրահամ ցանկանայր զօրն Քի տեսանել,
ոչ հաւատով միայն, (քանզի այնպէս իսկ տեսանէր
զնա) այլ ցանկանայր զօրն այն տեսանել ըստ նիւթն,
և յինքեան; և այնպէս եառնէս զնա: ոչ եառնէս ար-
դեօք միանգ դեռ կենդանի էր; բայց եառնէս զկնի վաղ-
ճանելոյն նորոյ: քանզի նորին լցան աւուրք ի
ստորս էր ՊՂՏՈՅՆ ԱՅ-ի կնոջէ ծնանիլ մարմնով,
զոյն եառնէս Աբրահամ, և լուսով Աճմային յայտ-
նուԹԷ ծանեաւ Թէ, ահա ապրդէն իսկ եկեալ է որ
գալոցն էր. ՊՂՏԻՆ ասել Թէ ցանկացաւ Աբրա-
համ տեսանել զօրն Քի, և եառնէս; է ասել Թէ ցան-
կացաւ ի նկեսցէ օրն մարդացման բանին; ենէ
այն օրն, և յայտնեցաւ Աբրահամու, և ի նմա
ենէ ուրախ եղև.

ՀԱՄԱՐ. Ծ Ը.

ԱՂՈԱՉ ՔԱՆ ՂԼԻՆԵԼ ԱԲԲԱՀԱՄՈՒ, ԵՒ ԵՄ.

Իբրև ասաց Տ՚ն Թէ, տեսեալ է Աբբահամ զօր իմ, զայթադղեցան հրէայք, քանզի զայն նմացան յաղագս աեսուԹե՚ որ լինին մարմնոյ աչօք; ուստի՛ ասէն ցՅ՚ն; ԵԹէ տեսեալ է Աբբահամ զօրն քո, տեսեր ուրեմն և դու զօրն Աբբահամու: նակ զի արդ մարԹ եղե այն, զի քո չիսուն ամ չէ և ես է, նակ ամք են երբէք երկու հազար յոյմէ հետէ Աբբահամ մեռաւ. Աղե՛ ցՅ՚ն; Բարւոք ասացիք: բայց որով հետև մարԹ չէ զի տեսեալ եղե զիս Աբբահամ մարմնոյ աչօք; յորժամ ասեմ Թէ, առաջ քան ղլինել Աբբահամու ես եմ, պարտ է ձեզ զայն նմանալ յաղագս աՀՃուԹե՚ նմոյ, որով եմ, ոչ միայն նախ քան ղլինել Աբբահամու, այլ և նախ քան ղլինել աշխարհիս, զի և յաւիտենից անատն եմ. Իբրև լուա՛ն հրէայքն զՅ՚ն, զի հանդարձակապ զանձն իւր առնէր զԱՀ՚ն, առաւել և դայԹադղեալ առին զվէմս, քարկոծ առնել զնա: բայց Տ՚ն, զի չէս հասանելոյ ժամանակին նորոյ, խոյս ետ, և արարեալ զինքն անհետ, և տաճարէն անտի՛ գնաց.

ԳԼՈՒԽ. Թ.

ՀԱՄԱՌ. Ղ.

Ինչ պարտ է գործել զգործս այնորիկ որ առաքեաց զինս, մինչ օր կայ : գայ գիշեր յորում ոչ ոք կարէ գործել.

ԱՅՍ ասէ քր̄ս, ըստ որում առաքեալ է ի հօրէ ծանուցանել մարդկան, թէ ինքնին է որդի ՀՀ եկեալ վ̄ փրկուԹԵ աշխարհի. Իսկ առաքելոյն պարտ է կատարել զկամս այնորիկ որ առաքեաց զնա. ՈՒրեմն, ասէ ՏՐ̄Ն, և ինձ պարտ է զբանն չելիս առնել, ուսուցանել զոգեաս, և ոչ հանդչել ի գործելոյ զգործս պաշտամանն հոգւոյ, մինչ օր կայ, այս ինքն, մինչդեռ կենդանի եմ. Նման և որչափ առաւել աստղաժամեալ է օրն կենաց հոգւոյ, և մերձ ժամանակ մահուՀան հոգւոյ; այնչափ առաւել պարտ է ինձ պարապիլ ի գործս յայնոսիկ, վ̄ որոց առաքեցայ ի հօրէ յաշխարհ. Եթէ գիշեր մահուՀան հոգւոյ, և մերձ եսկ է; յորժամ այլ ևս ոչ կարացից խրատել զմեղաւորս; բերան առ բերան խօսիլ ընդ նս; զինչան առնել; զմոլորեալսն ածել ի հաւատ; և զայլս գործել զգործս որք յատկացեալ պատկանին առ պաշտաւնէս իմ.

*Եթուք ի դեսեն, և արար կաւ ի թքոյն;
և ծեփեաց զկաւն ի վր աչացն
կուրին.*

Ի վր այս հրաշագործութեանն Տեր քրիստոս եղեւ. Մինն, առ ի բանալ զաչս կուրին ծնեալ, ընդ որ քրիստոս զկնի գնացեալ զաշխարհս բաւորագոյն առ ի կուրացուցանել զաչսն, քան թէ առ ի բանալ կուրացեալսն ? Միւսն, ընդ որ քրիստոս արար զկաւ, ոչ ի ջրոյ, այլ ի թքոյ եւրմէ ?

Առ առաջինն, պատասխանեմ թէ աշխ, ի դոյ ծնել եւրուայ զսքանչելիս մեծամեծս, ի յայտնագոյն նշան ամենակարողութեանն եւրոյ, սովորէ ի գործ ածել զիրս որք յանձնէ եւրեանց տկարագոյնք, և անշարժարագոյնք են, նա և ներհակագոյնք գործոց զրոս կամի առնել նոցօք. Օր օրինակ, առ ի քաղցրացուցանել զդառնութեն աղտաղտուկ ջրոյն, զինչ է անյարմարագոյն քան զաղն որ առաւել առնէ զջուր դառն, ժանտահամ, և անըմպելի ? Սակայն տեսանեմ եղեսէէ մարգարէ զաղն արկանել ի ջուրս եղիշէի, որք դառնաձաշակ էին յոյժ ; և բժշկեցան ջուրքն ի դառնութենէ եւրեանց անտի. զի, ի հարկանել մեւս ի մարգարէից զփայտն առ ակն ոդոնանու, պատառեցին երկաթն անկաւ ի ջուր : Նակ առ յայտահանել զերկաթն ի ջրոյ անտի, զինչ էր անպիտանագոյն քան զկտոր փայտին ընկէցեալ ի ջուր ? Սակայն նբրև ձեղքեաց եղիսէէ զփայտն, և հարկ զնա ի ջուր, նկեր երկաթն ի վր ջրոյ. Նոյնպէս քրիստոս

Դ. Թագ. Բ. նա.

Դ. Թագ. Զ. Ձ.

միով և եթ բանիւ կարէր լուսաւորել զաչս կուրին, առաւել կամեցաւ զայն նշան առնել ծնիելով կաւն ի վր աչաց նր, զի յայտնագոյն լինիցի հրաշագործ ծուԹիւն, և մի ասիցեն փարիսեցիք Թէ բնական ինչ բժշկականուԹիւ եղեալ էր նշանն.

Ոմանք ասեն Թէ քո գիտող ծնիելով ի վր աչաց կուրին, լուսաւորել զնա, կամէր ցուցանել, Թէ ինքնին նախ էր որ ի սկզբանէ արար զմարդ հող յերկրէ; քանզի նոյն արհեստաւորին է, ի նոյն նիւԹոյ վերստին ազմել զգործն իւր, յորմէ առաջագոյն շինեաց զնա.

ՀՂՈ ԵՐԿՐԻ. Պատասխանեն ոմանք Թէ առ ի չգոյէ անդր ջրոյն արար քո զկաւ և Թգոյ նմա. ՀՅԼԼ ասեն ընդ Օգոստինոսի Թէ զայն արար քո ի նշանակուԹիւն մարդացման իւրոյ: քանզի կաւով նշանակին մարդկայինք բնուԹիւն; և նախ Թգով, բնուԹիւն ՀՃայնոյ յերկնից ինքեալ, երբև Թուքն ի բերանոյ; և յերկուց բնուԹեանց անտի միաւորելոյ ի մի Տն. եղև բժշկականուԹիւն մարդոյ, որ կուրացեալ էր ի բնէ, ի ձեռն մեղաց ՀԴամայ. ՀՅԼԼ ասեն Թէ կաւով նշանակին մարմինն զոր ի սկզբանէ արար ՀՃ գիտող յերկրէ; և Թգով նշանակին հոգին, զոր երբև Թուք ի բերանոյ փչեաց ՀՃ յերեսս ՀԴամայ. Տես Մարկ. Է. ԼԲ.

ՀԱՄԱՐ. Է.

ՀԱՍԷ ՅՆԱ, ԵՐԹ, ԼՈՒԱ ՅԱՒԱՂԱՆԻՆ ՍԼՈՂՄԱՅ.

ՍԲՆ ՉԵՐՈՆԻՄՈՍ ԱՍԷ ԹԷ ԷՐ ՍԼՈՂՄ ԱՂԲԻՒՐ ՄԻ,

որ

որ ի Սիոն լեառնէ անձնակեալ խաղայր ընդ ապաւա-
ժուս առնոյս, և զկուռս նոր Ժողովէր ի մի յաւազան
զոր յանուն անդ աղբերն կոչէին աւազան Սեղովամ,
որ Թարգմանի, ձգուածքեալ. Այլն ամ խորհրդաբար
մեկնեն ասբ հարքն, և ասեն Թէ Սեղովամ աղբիւրն
նշանակէր զՏ՚ն Քս՚, որ առաքեալ յերկնից, զկուռս
չնորհաց հոգւոյ արձակէ յաւազանաժուռս սիրտս մեղա-
ւորաց, և ի նոյն պատրաստեաց մեզ զաւազանն
միաւորեալ ի լուացումն հոգւոյ մերոյ,

Հարցանես. Եթէ Թշոմ Տ՚ն բացան աչք կու-
րին, զինչ և սա պիտոյ էր նմա երթալ, և լուանալ
յաւազանն Սեղովամ?

Պատասխ. Զի ի ցուցանել Թէ մարդ կուրացեալ
սկզբնական մեղօք, Թէպէտ արդարանայ և բժշկի
ի Հեռն չնորհացդ Հ՚Ս՚, զոր օրինակ լուսաւորեցաւ
կոյրն ի Հեռն Թշոյն Քի; սակայն պարտ է նմա
երթալ, և լուանալ յաւազանին միաւորեալ, տե որ
առաքէ զմեզ Ստ՚ն, մինչ ասէ, եթէ ոք ոչ ծնանիցի ի
ջրոյ, և ի հոգւոյ, ոչ կարէ մտանել յարքայութիւն
Հ՚Ս՚. Այլ և սա դիւրաբար համեմատեսցես աւազանին
ապաշխարութիւն տե որ երթալ, և լուանալ պարտ
է այնմ, որ զկնի միաւորեալ նորոյ, կուրացեալ եցէ
կրկին անդամ ի Հեռն ներգործականս մեղաց.

ՀԱՄԱՐ. ԼԶ.

ԶՀՈԳՈՒՆ ՄԵՂԱՒՈՐԱՑ ՈՉ ԼՍԵ.

Թ-ուէն բանք այնոքիկ հակառակ գրոց սբոց,
որք ի հաղար տեղիս զարթուցանեն զմեղաւորս կատ-
դալ առ Հ՚Ց; զի նա մարդասէր է, և բաղում ող-
որմ,

որմ; յօժար միշտ, և պատրաստ խոնարհեցուցանել զանձն իւր յաղօթս մեղաւորաց.

Պատասխանեն ոմանք Թէ բանք այսոքիկ, աւետարանչին բանք չեն, այլ կուրծին որ անհմուտ էր և անփորձ ձեռացն. Քանզի ինդ ինդբադրյն մեկնուԹե. Պատրաստ է արդեօք ձեռ յամ ժամ լսել զկանդրուածս մեղաւորաց: սակայն եԹէ ամբարիշտ ոք և հերձուածօղ խնդրեսցէ յաշ զիշխանուԹե զիշատս առնելոյ, որովք հաստատեալ լինի ամբարշտուԹե, և հերձուածողուԹե նորա, ուղղորդէ Թէ այնպիսին մեղաւորաց ձեռ ոչ լսէ, այլ և ոչ կարէ լսել: ապա Թէ ոչ, ինքնին ձեռ լինէր մեղաց ստեղ. Ուրեմն մինչ առնէ քրս զիշատս մեծամեծս, և վկայուԹե Թէ ինքնին է որդի աշ; ոչ երբեք տայր նմա ձեռ զիշխանուԹե այն նշանս առնելոյ, ԵԹէ ոչ էր ճշմարտապէս որդի աշ.

ՀԱՒԱՐԱՐ. ԼԹ.

Եւ դատաստան եկին յաշխարհս յայս, զի որք ոչ տեսանեն, տեսցեն; և որք տեսա՛ նեն, կուրասցին.

Բառնալ զայս կուրծին և ծնեալ մեծամեծ սքանչելի էր, և ոչ՝ ասէ կոյրն ինքնին, և յաւիտենից չէր եղեալ այնպիսին նշան. Ձառաւել զայն նշան ասաւ քրս, ոչ և ծածուկ, այլ յայտնապէս, և յառն ինքեանց խոկ ժարխսեցուց: սակայն նք առ նախանձու խաստանան ընդ դէմ ճշմարտուԹե, և ոչ կամին տեսանել զնշան որ պայծառագոյն էր քան զճառագայԹս արեգական, զի ու բռնադատեսցեն խոստովանել, Թէ արարիչն այն

այսպիսեր նշանեն Տ՚ք՚, աՀ է, և աշխարհի փո-
փիչ: ուստի եղև, զի հոյլն որ ոչ տեսանէր, եռես,
զի բացան աչք նր; և փարիսեցիք որք զնշանն տե-
սին, կուրացան, զի կուիուղին զաչս նուրբանց, մի
տեսանել զՀչմարտուրեն.

ՌՀԼ. ՈՐՔ ոչ տեսանեն, մարդիկք են խոնարհք,
միամիտք, անմեղք, որք համարեալ են ոչ տեսանել,
սակայն տեսանեն; քանզի այսպիսեաց յայտնե ՏՐ
ՀչմարտուրեՆ: իսկ որք տեսանեն, են հպարտք, ամ-
բարտաւանք, և հեղծաւորք, որք համարեալ են Թէ
տեսանեն; սակայն կոյրք են, զի հակառակ կան Հչ-
մարտուրեՆ. ՈՒՔ յայլ ուրեք ասե ՏՐ Տ՚; զի՞
հանամ զբէն հայր, զի ծածկեցեր զայս յիմաստնոց,
և ի դիտնոց, և յայտնեցեր տղայոց. Եւ զդոյշ լեր
Թէ յորժամ ասե ՔՐ՚, եկն զի որք տեսանեն, կու-
բասցին; բառն այն (ՕՀ) ոչ է պատՀառական,
եբր Թէ ենեալ եցէ ՔՐ՚ յաշխարհ, վ՚ կուրուրեՆ,
և կորստեան մեղաւորաց; բայց կամի ասել Թէ,
Թէպէտ ենեալ եցէ վ՚ փրկուրեՆ ամենեցուն; սա-
կայն բազումք ի գալստենէ, և ի վարդապետուրեՆ,
և ի սքանչելիսցն նր, առնուցուն զպատՀառ կու-
բանալոյ, և վ՚ խստասրտուրեՆ նուրբանց չարուչարք
կորնչեցին.

ՀԱՄԱՐ. ԽԱ.

ԵԹԷ կոյրք էիք, ոչ էր Հնր մեղք.

ԽՏՈՍ ՔՐ՚ յատկապե՚ յաղագս մեղայ անհաւատ-
ուրեՆ, և ՀակառակուրեՆ, որով խստանայ ոք ընդ-
դէմ ՀչմարտուրեՆ ճանաչեցելոյ. ՈՐ կոյր է, և

ղՀշմարտութեի բնաւ ոչ ճանաչէ, մեղք ոչ գոյ նմ, և անհաւատութեի նք ոչ հաւատն նմա ի մեղք ; ոյզ
Յօհան. ասէ Տէր յայլ ուրեք, իմ եթէ չէր եկեալ, և խօ-
ԺԵ. հիւ. սեցեալ ընդ նս, մեղք ինչ ոչ գոյինչ. ձայժ և փա-
րիսեցիք, եթէ կոյրք էին ; եթէ լուեալ չէր նց ղբանս քի ; եթէ չէր տեսեալ նց զնշանս նր, ոչ էր մեղք նց, ոչ հաւատիւր նց ի մեղք թէ հակառակ կան ճշմարտութեի ղոր ոչ ծանեան : բայց տեսին, և լուան, և ծանեան, և առ նախանձու հակառակ կան, այն իսկ է մեղք նց, և նոցին նման աւմ հերձուած ծոլոց ; և վն մեղաց նց չէք պատասխանի.

ՊԼՈՒԽ Ի.

ՀԱՄԱՐ. Ա.

ՈՐ ՈՉ ՄՈՌԱՆԻ ԸՆԴ ԴՈՒՆՆ Ե ՊԱՏԻՒ ՈՉ ԽՈՏԱՑ, ԱՅԼ ԸՆԴ ԱՅԼ ԵԼԱՆԻ, ԴՈՂ Է, ԵՒ ԱՒԱՂԱԿ.

ՅԱՂԱԳԱՆԴԱՒՏԻՆ փարիսեցիքն յանձինս նորա խնդրանց, Թէ ինչքանաք եւ եթ էին քաղ վարդապետաք, եւ հովիւք ժողովրդեան: ուստի զայրացեալ ղչարչին յոյժ, տեսանելով զժողովուրդսն, զին ամբոխեալ դայնո առ Տ՚ն, եբրև ոչխարք, առ հովիւս նորին: եսկ Ք՚ս, առակաւ հովուի, եւ ոչխարաց ցուցանէ Թէ ո եցէ հովիւքաղ, եւ ո եցէ դող եւ աւաղակ.

Դաւեթ ոչխարաց, է ՟ր եկեղեցի. ոչխարք, են որդիք եկեղեցւոյ, հաւատացեալք ամենեքեան. Հովիւքաղ, է Տ՚ն Ք՚ս; եւ վարդապետք, եւ առաքելոցք ժողովրդեան, որք բանիւողջամիտ վարդապետութեամբ արածեն զոչխարսն, որոց հոգն հաւատացաւ նոյ յԱՀ. Դող եւ աւաղակ, են փարիսեցիք, եւ սոցին նմանք սուտ վարդապետք, որք օտար ուսմամբքն, եւ հոգեկորոյս վարդապետութեամբ մոլորեցուցանեն զժողովուրդն. Դուռն, է Տ՚ն Ք՚ս, ոյր ինքնին ասէ, ես եմ դուռն ոչխարաց. Դռնապան, է հայր ամ՚ն, որ

քանայ հովիւ, մինչ տայ նոյ հաւատալ ի քեզ, և յայնժամ զվաստակս նոյ.

Աղաւարկեա. Հովիւ այն է որ ընդ դուռն մտանէ, ասէ Տէր ինքնին; ուրեմն եթէ դուռն է քեզ, հետեւի թէ քեզ եմուտ ընդ նմա, որ անհնարին ինչ երեւի.

Պատասխա. Դուռն ասի երկու կերպիւ; կամ նկատմամբն առ հովիւն որ մտանէ, կամ նկատմամբն առ ոչխարսն որք մտանեն. Նկատմամբն առ հովիւ որ մտանէ, դուռն են նոքա ընդ որոց; և որում վկայեն նոքա ընդ որոց, թէ նա է հովիւ առաքեալ յաշխ, նա ասի ընդ դուռն մտանել. Իսկ վասն քեզ վկայեն ընդ որոց, Օրինքն, և մարգարէքն, թէ նա է վարդապետ, հովիւ, անկակաղուածի ազգաց, առաքեալ յաշխարհս, վասն որոյ եթէ մարդկան; ապա քեզ եմուտ ընդ դուռն. Նկատմամբն առ ոչխարսն դուռն ասի քեզ ինքնին, քանզի ոչխարք, որք են հաւատացեալք, ոչ կարեն մտանել ի գաւթն երկնից, եթէ ոչ հաւատամիս ի քեզ, որ է ընդ դուռն մտանել. Զի կարեմք և սակ թէ քեզ ընդ նա մտանէ, յորժամ հաւատացեալքն, որք անդամք են քո, ընդ քեզ մտանեն.

Աղաւարկեա. Եթէ այն միայն հովիւ ընդ դուռն մտանէ, որում վկայեն նոքա ընդ որոց, ոչ ի վերոյ ասացաւ; հետեւի թէ ոմն և եթ քեզ եմուտ ընդ դուռն; և այլ ամ հովիւք և առաքեալք դողք են, և աւազակք: զի ընդ դուռն դրոյ ոչ մտանեն.

Պատասխա. Աշխ ամ հովիւք, և առաքեալք, նկատմամբն առ քեզ, ոչխարք են, և մտանեն ընդ դուռն, հաւատամիս ի քեզ: Իսկ նկատմամբն առ ոչխարսն, հովիւք են, զի հանեն զնոսա, և արածեն

զնոսա

զնա բանիս, և զանձինս դնեն ի վէր նց.

ՀԱՒ ՄԱՂ. ԸԼ.

ԱՄԵՆԵՔԵԱՆ ՈՐՔ ԱՌԱՔ ՔԱՆ ԶԵՍ ԵԿԵՆ, ԴՈՂՔ ԵՆ, և ԱՒԱԶԱԿՔ.

ՀԱՌԱՐԿԵՍ. ԴՈՂՔ ԵՆ ուրեմն, և ԱՒԱԶԱԿՔ ՆՔ ՄԱՐԴԱՐԷՔՆ, զի ԵԿԵՆ ՆՔ ԱՌԱՔ ՔԱՆ ԶՔՈ.

ՊԱՏԱՍԽ. ՄԱՐԴԱՐԷՔՆ ԵԿԵՆ ԱՌԱՔԵԱԼՔ ՅԱՂՈ; և ՈՒՆԷԻՆ ԶԻՀԱՒԱՍՏ ի ՔՐՈ որ գալոցն էր, ապա՛ մտանէին ընդ դուռն; ապա՛ հովիւք էին, ոչ ԱՒԱԶԱԿՔ. Իսկ այլք ամենեքեան, զորս ՀՀՃ ոչ ԱՌԱՔԷՐ, և Զիհաւաստ ոչ ՈՒՆԷԻՆ ի ՔՐՈ, ԱՒԱԶԱԿՔ ԷԻՆ, զի ոչ մտանէին ընդ դուռն: ԱՅՆպիսիք ԷԻՆ ԼԹ-ԼԴԱՍՈՒՆ, և ՅԱՏ ՆՈՐ, ՅՈՒԴԱՅ ՀՀ-ԱԼՒԼԵԱՑԻ, որք զաւուրս ինչ ԱՌԱՔ ՔԱՆ ԶՔՈ ՅԱՐԵԱՆ ի ՄԵՂ ՀՐԷԱՅ, և զանձինս ԽԸՐԵԱՆՑ ԱՌՆԵԼՈՎ ԶՔՈՆ, ՄՈԼՈՐԵՑՈՒՑԱՆԷԻՆ ՂԵԱՂՈՒՄ.

ՀԱՒ ՄԱՂ. ԽԲ.

ԱՂԱՐԿԱՆԱՆ, որ ոչ է հովիւ, և այլ .....

Իւ ՆՇԱՆԱՑ ԵՐԿՈՒՑ ՀԱՆԱՑԷ ՀՈՎԻՒ ՍՈՒՏ, և ՎԱՐԿԱՆ: ՀՈՌԱՑԻՆ ՆՇԱՆ, է ԵԹԷ ՆՈՐ ՉԷՆ ոչԽԱՐՔ. ԵՐԿԻՒ ՆՇԱՆ է, ԵԹԷ ի գալն գայլոյն Թողու զոչխարսն, և ՓԱԽՉԻ.

ՀՈՌԱՐԿԵՍ. Իւ ՆՇԱՆԱՑ ԵՐԿՈՒՑ ՅԱՅՆՑԱՆԷ ՀԵԱՒԷ ԹԷ ի ՄԵՂ ՍԱՏԱՍԱՒՈՐԱՑ ԲԱՆԻՆ, և ԱՌԱՔԻՆՈՐԴԱՑ ԺՈՂՈՎՐԴԵԱՆ, ՆԱ և ի ՄԵՂ ՄԱՐԴԱՐԷԻՑ, և ՀՈՌԱ-

ՔԷ

քելոց ոչ եղև երբեք ոք հովիւ ճշմարիտ, բայց վարձկանք ամենեքեան; քանզի նոքա հովիւք են ոչխարացդ, որք իւրեանց չէին, այլ քո; և բազում է նոցա է դալոց, այսինքն, ի հանդիպել փոխանորդեց, և հալածանաց, Թողին զոչխարսն, և փախեան.

Պատասխան. ուղղորդ է թէ ձուաբեալքն, և առաջնորդ ժողովրդեանն արուածն զոչխարսն որք իւրեանց ոչխարք չեն, այլ քո: ուստի ասէ ցՊետրոս, ձուածեա զոչխարս իմ; զնմա ասէ, և ոչ զոչխարսդ. այսակայն նոքա ոչ են վարձկանք, բայց հովիւք ճշմարիտ; քանզի Թէպէտ քո են ոչխարքն զորս արուածեն; սակայն յանձնեցեալք են նոցա ի քէ: և Թէպէտ ընկալչուն ի նմանէ զվարձն վաստակոց իւրեանց, սակայն զվարձն ոչ խնդրեն, բայց յաւէտ զփառս քո, և զփրկուԹիւն ոչխարացդ, մինչ և ի վերջ նոցա դնել զանձինս իւրեանց: ուրեմն են հովիւք քաջ, քանզի հովիւ քաջ, ասէ Տէր, այն է որ զանձն իւր դնէ ի վերջ ոչխարաց. իսկ վարձկան, որ ոչ է հովիւ, զնեբսն խնդրէ, և ոչ քո, կամ զոչխարաց; բանաւաճառս, շահատուս, զօշաքաղ; որ եԹէ տեսանեցէ գորձուԹիւն, և հալածուածս, խոյս առնեալ փախչի; և անփոյԹ զփրկուԹիւն ոչխարացդ, Թողու զնոսա դալոյ ի կեր. ևայց այսպիսեացդ, ասէ Տէր, ի ձեռն Ճղեկնկիլն մարգարէին; որք զանձինս արուածեն, զոչխարացդ կաԹն ուտեն, զաստղ ագանին, զալարսոտսն զենուն; զանկարացեալն ոչ զօրացուցանեն; զհիւանդացեալն ոչ բժշկեն; զչարչարեալն ոչ յանձանձեն; զբեկեալն ոչ պատեն; զմոլորեալն ոչ դարձուցանեն; զկորուսեալն ոչ խնդրեն; ուստի անօգնական ցգորՃ հօտն Տէր, և դազանացդ լինին ի կերակուր.

ՂԼ.

ղՀՂ. ՀՂՕԺԱՆ Է ԵՐԲԵՄՆ ՔԱՋ ՀՈՎՈՒՆ ԹՈՂՈՒԼ ղՀՂԱՏՍՆ, ԵՒ ՓԱԽՉԻԼ, ՅՈՐԺԱՄ Է ՎՐ ԿԱՅ ՀԱԼԱԾՈՒՄՆ, ԿԱՄ ԱՅԼ ԻՆՉ ՓՈՐՁՈՒԹԻՒՆ ՄԵԾ. ԻՍԿ ՂԻՆ ԱՐԴ, ԵՒ ԵՐԲ ԱՅՆ ԱՐԺԱՆ ԼԻՆԻ, ԿԱԼ ՔԵՂ Է ՀԱՐՑ ՍԲՈՑ ՂՍԱՀՄԱՆԱՆ ՂԱՅՍՈՍՆԿ.

ՀՈՎՈՒՆ ՕՐՆ ՉԷ ՓԱԽՉԻԼ, ՅՈՐԺԱՄ ՓՈԽԱՆԱԿ ԻՒՐ ՈՉ ԴԱՅ ԱՅԼ ՈՔ ՀԱՒԼԻՒ ՈՐ ՂՀՂԱՏՍՆ ՊԱՀԵՑԵ. ԿԱՄ ՅՈՐԺԱՄ Է ՓԱԽՍՏԱՆԵԼ ՆՈՐԱ ԼԻՆԵՑԻ ԴԱՅԹԱԴՐՈՒԹԻՒՆ ՄԵԾ, ԵՒ ԿՈՐԾԱՆՈՒՄՆ ՀԱՒԱՏՈՑ, ԵՒ ՅԱՅՏՆԻ ՎԱՏՆԴ ԹԷ ԳՈՒՑԷ ՈՉՆԱՐՔ ԵՂԵՑԻՆ ԴԱՅԼՈՑ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆ. ԿԻ ԴԻՊՈՒՀԱԾՈ ՅԱՅՏՈՍՆԿ ՊԱՐԱՏ Է ՔԱՋ ՀՈՎՈՒՆ ՂԱՆԱՆ ԻՒՐ ԴՆԵԼ Ի ՎՐ ՈՉՆԱՐԱՑՑ, ԵՒ ՊԱՀԵԼ ՉՆԱ ԱՐԵԱՆ ՉԱՓ. ԲԱՅՑ ԵԹԷ ՀԱԼԱԾՕՂ Է ՄԱՀ ԽՆԴՐԵՑԵ, ՈՉ ՂՀՂԱՏՍՆ, ԱՅԼ ՂԻՆ ԵՒ ԵԹ ՀՈՎԻՒ; ԵԹԷ ՓԱԽՉԻՆ ՆՐ ԼԻՆԵՑԻ ԱՌ ԴՈՅՂ ԻՆՉ ԺԱՄԱՆԱԿ; ԵԹԷ Ի ՓԱԽՍՏԱՆԵ ՆՐ ՈՉ ՀԱՍԱՆԵԼՈՑ Է ՈՉՆԱՐԱՑՑ ՁԱՍ ԻՆՉ, ՅԱՅՆԺԱՄ ՀՈՎՈՒՆ ԱՐԺԱՆ Է ՓԱԽՉԻԼ. ՀՂՅՍՊ ՊԱՐԱՏ Է ԻՆՁ ՆԱԼ ՂԷԱՆԱՑ ՓՐԿՉԻՆ ՈՐ ԱՍԷ, ՅՈՐԺԱՄ ՀԱԼԱԾԵՑԻՆ ՁՆԵԼ Ի ՔԱՂԱՔԻՆ ՅԱՅՍՄԱՆ, ՓԱԽԱՆՁԻՔ ՅԱՅԼ. ԱՐԱՑ Ի ՎԵՐՈՑ, ԱՄԱՐՏ. Ժ. ՆԴ.

ՀՂԱՄԱՂՐ. Ժ–Օ.

ՀՂՅԼ ՆԱ ՈՉՆԱՐՔ ԵՍ ԻՄ ՄԱՐՔ ՈՉ ԵՍ ՅԱՅՍՄ
ԴԱՒԹԷ, ԵՒ ՂԱՅՆ ՆԱ ՊԱՐԱՏ Է ԻՆՁ
ԱԾԵԼ ԱՅՍՐ, ԵՒ ԵՂԻՑԻՆ ՄԻ ՀՕԱՏ,
ԵՒ ՄԻ ՀՈՎԻՒ.

ՄԻ ՀԱՒԱՏԱՑՔ, ՈՎ ՀՐԵԱՅՔ ԴՈՒՔ, ԵԹԷ ՁԱՅՆ ՈՉ ԽԱՏԱ ՈՉ ՈՒՆԿՆԻՄ, ԲԱՅ Ի ՆՒՆՉ; ՈՉ ՊԱԿԱՍԵՑԻՆ ԵՐԲԵՔ ՈՉՆԱՐՔ Ի ԴԱՒԹԷ ԵԿԵՂԵՑՒՈՑ ԻՄՈՑ; ԵՒ ԵԹԷ

խաւսանայք դուք ոչ մտանել, և յիս ոչ հաւատալոյ
և զբան իմ ոչ ընդունել, ահաւասիկ փոխանակ ձեր
մտցեն այսու հետև հեթանոսաց բազմութիւն անթիւ
որք յիս հաւատասցեն. Կատարի յաւուրս մեր բանն
այն ԱՏՈՒ, և ձեռն նախանձաբորբոք միակաց, որպս
հուսայ ՈՐ եկեղեցի առաքէ զօր հանապազ մինչև ի
ծագս երկրի և խնդիր կորուսեալ ոչխարաց, որպս
բանիւ ողջմտիւ վարդապետութիւն ածեն և տիրու-
նական դաւթին; և ի բազմութիւն անուն հեթանո-
սաց լցուցանեն զպակասութիւն խաւսասիրտ հրէից; և
եղև ժամանակ ըղ քարոզութիւն, և վաստակօք միա-
կաց այսոցիկ բակեսցի մինչսորմն ցանդոյն, և ի բաց
բարձցի անջրպետն որ մեկնէր ի մէջ հրէից, և ի
մէջ հեթանոսաց; և այլ ևս ոչ եղիցի խտիր հրէի,
և հեթանոսի; ծառայի, և ազատի; արուի, և
նդի; զի ամենեքեան մի հօտ եղիցին ի քՍ. Կա-
նուխ զբանդ քո ԱՏՈՒ կատարեա.

Հաւատաբ. իւթ.

Հայր իմ որ ետ ինձ զնա, մեծ է քան
զիմ: և ոչ կարէ ոք յափշտակել ի
ձեռաց հօր իմոյ.

Պարտ էր, ընդ լատինացիսն Քարոզմանել, զոր
ինչ ետ ինձ հայր իմ, մեծ է քան զիմ; զբառն այս
(ՄԵԾ) առբերելով, ոչ առ հայր, (քանզի յայ-
դպս մեծութիւն հօր ոչ էր աստ խնդիր ինչ) այլ
զբառն (ՄԵԾ) առբերելով առ այն որ առնաւ
քին ի հօրէ, այսինքն առ ձշմարիտն էութիւն, և բն-
րութիւն, և աստնականութիւն.

էր

որ է մեծ քան զամ; որով յաղագաւ, ասէ Տէր, զոչխարս իմ պահեցեք անձնաս ընդ դէմ ամ ընթաց եմոց; և ոչ կարասցէ ոք յափշտակել զնա ի ձեռաց եմոց, քանզի ոչ եմ ես լոկ մարդ· այլ հասարակ դուք; բայց աստուածք եմ ես, էուք, կատարեալք ի ընդ հօր.

ՀԱՄԱՐ. Լ.

Ես և հայր մի եմք.

աստուածանալ հերձուածողք, զին մի բռնադատանին զմարդին խոստովանել զաստուած, եթէ խոստովանէին զնա էուք, և բնուք ի ընդ հօր; զբառն այն (մի) մեկնէին յաղագս վարդապետական միութեան, և ասէին; որպէս մի է ընդ հօր, ոչ միութեամբ էուք, և բնուք, բայց միութեամբ սիրոյն, որ կերպիւ և մեք ընդ իրեարս զմի առնեմք զայնոսիկ, որք զմիմեանս սիրեն: ուստի ոչ հետևի թէ աստուածն եղէ մարդն. Օայն մեկնութեան հաստատեին աստուածանալք վկայութեամբ ինքեան նոքա մարդոյն, որ յայլ ուրեք խնդրէ ի հօրէ զաստուածելոյ իւրոյ, զի երկոցունց մի, ոչ և մեք մի եմք: ուր բառն այն, մի, ոչ նշանակէ յաստուածեալսն զմիութեան էուք և բնուք, այլ նշանակէ զմիութեան վարդապետական, զմիութեան սիրոյն. Նոյնպէս հայր և մարդն ասեն մի, ոչ թէ հօր, և մարդոյ մի եղէ էութեամբ, և բնութեամբ; բայց ասեն մի, քանզի գոյ ի մէջ նց սէր կատարեալ. աստ նոքա էր մեկնութեամբ աստուածանալոց.

Պատասխ. Եթէ բառն այն (մի) նշանակէ զմիութեան բնութեամբ հօր, և մարդոյ, ոչ յայտնի լինիցի, եթէ

մատուցաբար քննելիք զբանս սիրկչին, որոց բուն զօ-
րութիւն այս է ; հայր նմ մեծ է և կատօղ քան զամ ;
ուստի ոչ կարէ ոք զոչխարս նմ յափշտակել ի ձեռաց
նր : նոկ արդ նմանապէս ոչ կարէ ոք զոչխարս նմ
յափշտակել ի ձեռաց նմոց ; ապա ես եմ, ունդ հայր,
մեծ և կատօղ քան զամ ; ապա եմ ես ի ընդ նմա
էութիւն, և կատողութիւն .

ՊՀՂ. Իբրև լուան հրէայքն զբանս քի զայ-
սոսիկ, դայթագղեցան յոյժ ; քանզի այնպէս նմացան
թէ զանձն նւր առնէր զԱծ, էութիւն, և բնութիւն
մի ընդ հօր ; ուստի առնին զվէմս, զի քարկոծ ար-
արցեն զնա ; և ասէին, վն բարւոյ դործոյ ոչ առնեմք
զքեզ քարկոծ ; այլ վն հայհոյութիւն ; և զի դու մարդ
ես, և զանձն քո Ած առնես . Եթէ քրս զին-
քն ասէր մի ընդ հօր միութիւն սիրոյն միայն, այնու
նոկ ոչ հայհոյէր, և զանձն նւր Ած ոչ առնէր .
ՊՀՂ. Եբրեցիս զինքն ասէր մի ընդ հօր էութիւն, և բն-
ութիւն, ուստի դայթագղէին հրէայք, որք ունէին
զնա, նբրև զլոկ ինչ մարդ .

ՊՀՂ, Եթէ քրս զինքն ասէր մի ընդ հօր, միու-
թեբ սիրոյն միայն, պարտ էր նմա ունկնել զբանս նւր,
և ի սրտից հրէից բառնալ զդայթագղութիւն, ասելով
ցնս, յոյժ աւր զնս ասեմ մի ընդ հօր, մի նմանապէ
զմիութիւն էութիւն, և բնութիւն, բայց միայն միութիւն
սիրոյն ; և այն ունկնութիւն բառնայր առ ժամայն
զդայթագղութիւն ի մտաց հրէից . բայց զայն ոչ ա-
աց ԼՏԲ Յս, այլ առաւել եթող զհրէայս ի կարծիս
նբրեանց, թէ քրս զանձն նւր առնէր Ած, և զին-
քն ասէր էութիւն, և բնութիւն մի ընդ հօր,

ՀՂՈՒԱՐԿԵՍ . Յոհաննու ԺԴ. ՆԲ. Քրս ասէ, հայր
նմ մեծ է քան զնս ; ապա զի արդ ասէ ասա, ես և
հայր մի եմք ?

Զա-

Պատասխ. Հայր դժուարութիւն անուանանելի է արդեօք միաբնակաց: բայց երկաբնակք դիւրաւ լուծանեն զնա ասելով թէ, զոր ասէ Քր, հայր մեծ է քան զիս, զայն ասէ ըստ մարդկայնն բնութեանն իւր: իսկ զոր ասէ, Ես, և հայր մի եմք, զայն ասէ ըստ բնութեան հաճայնոյ.

ՀԱՐՑ. ԼԱ.

ՈՂՋ յօրինս ձեր գրեալ է, ես առայն եմ ձեզ: ձեզ ի՞նչ է ?

Օ՞րինէ դայթագղիք, ով հրեայք դուք, զի զանձն իմ Հաճ առնեմ? ՈՂՋ ապաքէն յօրինս ձեր Հաճ կոչին այնոքիկ որք կարգեալք են յաշխ առաքնորդք, և վերակացու ժողովրդեան, Թէպէտ նք զՀաճային ինչ ոչ ուրեք յանձինս նուրեանց? ՈՐՉափ առաւել և ս կարեմ կոչիլ Հաճ, որ եմ բնական որդի Հաճ?

Հրաւիրեաս. Հայր վկայութիւն զոր Քր առբերէ ի ղաւթէ ամարդարէ, ոչ հասատառէ զի վերոյ առաջեալ բանն նր, Թէ էութիւք մի ինչ ընդ հօր; բայց յաւետ անդօրացուցանէ զնա; քանզի ի վկայութէ անտի հետևի Թէ Քր այնպիսի Հաճ է, և կոչի, ոչ մարդարէքն, քահանայքն, և դատաւորքն կոչին և ևս Հաճք, ոչ էութիք, բայց միայն սիրով, և միաբանութիք.

Պատասխ. Քր ի պատճէն Թերահաւատութէ հրէից, երկդիմի և խրթնաճաճուկ բանիւք զայն յուցանէ, զոր առաքեալն ասացեալ էր յայտնապէս, և պարզապէս, Թէ ինքն էութիք Հաճ էր, և մի ընդ հօր. Յորժամ Քր զայն ասէր յայտնապէս, և զբան

ինչ հաստատէր անթիւ արուեստիւք և նշանօք, հրէայք խաւսանային ոչ հաւաստալ բանից նմա : այլ ժամն է ուրեմն զի անյայտ բանիւք խօսիցի այսու հետև ընդ նմա ; և Տողին և խաւարն, որք զաչս ինչեանց խլին չտեսանել զլոյսն.

ԳԼՈՒԽ Ի.Ա.

ՀԱՄԱՌ. Ղ.

Եկն հիւանդութեն չէ ի մահ.

ԵՏ սակաւ մինչ մեռաւ Ղազարոս ի հիւանդութենէ անտի ; ապա զի արդ ասէ քրս թէ այն հիւանդութեն ոչ է ի մահ ?

Պատասխ. ոչ է ի մահ ; այսինքն, առ հնդ ի մահ է արդեօք, զի կարողութեն ոչ ունիք յարուցանել զմեռեալն ; բայց առ նս ոչ է ի մահ, զի կարօղ եմ մինչ և նմ բանիւ զմեռեալն առնել կենդանի . Նոյնպէս մեկնեցեալ զհատսալ Ժ՚. ուր ասէ Տ՚ , Ղազարոս նմնչէ : և հատսալ Ժդ. ուր ասէ, Ղազարոս մեռաւ . Համառաւ առ հնդ , զի հշխանութենէ ոչ ունիք ի մահուընէ անտի դարձուցանել զնա ի կենդանն ; բայց առ նս նմնչէ ; քանզի դնըրադոյն եւս է նմն յարուցանել զնա ի գնոյ անտի մահու, քան հնդ զննչեալն զարթնուցանել ի գնոյ . Բարուք ասաց աճն թէ մեք այն ոչ նմք , ոս արդէն նսկ նմք , բայց այն

այն եմք, որ ինչ առաջադոյն էաք, և որ առ սուրբ լինելոց եմք. Եւակ մեռեալն ղազարոս սակաւ ինչ առաջ էր կենդանի, և յետ սակաւու միոյ դառնալոց էր ի կեանսն, ուրեմն մեռեալ ղազարոս կենդանի էր, ոչ մեռեալ.

ՀԱՄԱՐ. Թ.

ՈՉ երկոտասան ժամ է աւուր? Եթէ ոք գնայ ի տուընջեան, ոչ գայթագղի.

Իբրև լուան աշակերտացն Թէ կաս քո միւս անգամ երթալ ի հրէաստան, ի տես ղազարոսի հիւանդացելոյ, ասեն ցնա; Ո՞րաբըն, այժմ ևս խնդրէին հրեայք քարկոծ առնել զքեզ, և դէմ երթաս անդրէն? Ասէ ցնոսա Յի, ոչ երկոտասան ժամ է աւուր? Եթէ ոք գնայ ի տուընջեան, կաւիղն ոտք-եօք հրէայք սպանանել զիս, և մինչև ցայսօր խաւարան ոչ ընդունել զվարդապետութիւն իմ: բայց երկոտասան են ժամք աւուրն, և որ ոչ եղև ի միում ժամու, եղիցի Թերևս ի միւսում. փոխեսցին Թերևս հրէայք զիտաս եւբեանց; և որք առաջադոյն ոչ կաւիղն ընդունել զիս, ընկալցեն Թերևս այժմ զբարն իմ. Կրկալ քեզ զայլ մեկնութիւն, որ Թուի ևս քան զառաջինն: Երկոտասան ժամք աւուր նշանակին զժամանակ կենաց Տի, յորմէ ժամանակէ ոչ կարեն հրէայք հասանել զժամն և ոչ մի, և սպանանել զքեզ կանխադոյն քան զոր ինքնին սահմանեաց նախ քան զյաւիտեանս. Ուրեմն զոր օրինակ որ գնայ ի տուընջեան ոչ գայթագղի, և զոտն զվէմ ոչ հարկէ, բայց առանց ինասուշելոյն, զի առեալ զլոյսն; նոյնպէս և

և ես, ասէ Տէր, մինչև ի տուընջեան գնամ, մինչ չև սպառեալ է սահմանեցեալ ժամանակ կենաց իմոց, երթայց անշնաս, և անկասկած յոր վայր և կամիցիմ; և ոչ գայթագղեցայց; և ոչ սպանցեն զիս հրեայք, բայց միայն յորժամ գնացից ի գիշերի, յորժամ կատարեալ իցէ և սպառեալ ժամանակ կենաց իմոց: երթիցուք ուրեմն, և ամ ինչ երևիցէ ի նոյն:

ՀԱՄԱՐ. ԺԱ.

Աստ Մարթա ցՅՈ, Տէր եթէ աստ լեալ էիր, եղբայրն իմ չէր մեռեալ.

Իբր թէ ասէր; եթէ կանուխ եկեալ էիր Տէր, մինչ դեռ և կենդանի էր եղբայրն իմ, չէր մեռեալ, քանզի բժշկէիր դու զհիւանդն: իսկ այժմ որ մեռաւ, հատաւ ի մէնջ յոյս ամ. Աստուածատեսն նոյնպէս երևի թէ Մարթա չէս հաւատայր զքո Աստուծոյ; քանզի եթէ հաւատայր թէ քո Աստուծոյ էր, գիտէր արդեօք թէ որչափ դիւրին էր նմա բժշկել զհիւանդն, այնչափ դիւրին և էր նմա յարուցանել զմեռեալն. Յաւելու Մարթա և ասէ; ես եմ եթէ դու ինչ խնդրեսցես յԱստուծոյ, տացէ քեզ Աստուծ; իբր թէ ասիցէ, Թէպէտ կարօղ չես յաւուրս եղիայնս զոյ յարուցանել զմեռեալն, (քանզի զմեռեալս յարուցանել կարէ մի և եթ Աստուծ) սակայն զի առեմ զքեզ զոբ, և Աստուծոյ ընդունելի յոյժ; և զոր ինչ խնդրեսցես ի նմանէ, տացէ քեզ անվրէպ, թէ և զյարութեն եղբօր նոյ.

ՀԱՄԱՐ. ԼԴ.

Երբեմն եառնէ Տէր զմարեսամ զին լայր, խոռվեցաւ ի հոգին նորա.

Լաւ էր թարգմանել ընդ լատինացին, խոռվեցոյց զանձն նորա. քանզի, ոչ ի վերոյ ասացաւ, Համար. նէ լըռ. ախտք, և կնիք ի քէն, ոչ էին բռնակիք, ոչ անկարծաղարթք, ոչ ի մէջ; բայց հնազանդք էին ուղղն բանին; և ասէր Տէր շարժէր և զարթուցանէր զնա, և շարժեալն դադարեցուցանէր ոչ, և յորժամ, և որչափ և կամէր. վասն այսորիկ ոչ ասէ Աւետարանիչն Թէ խոռվեցաւ ոգին քէն, բայց ասէ Թէ ինքնին Տէր խոռվեցոյց զոգին նորա. զոր որով հնարս ոչ կարեն ախտակրութիք մեր անկանիլ ի բնութիւն աշճային որ է անընդունակ խոռվութեան, երկիւղի, տրտմութեան, և այլոց ախտից մերոց; պարտ է ասել Թէ խոռվեցաւ քէն ըստ մարդկայնոյ բնութեան զոր առեալ էր նորովք ախտիւք և տկարութեաբ հանդերձ, բայց ի տգիտութիւն և ի մեղայ.

Հարցանես. Բարւոք գիտէք քէն Թէ ուր եդեալ էին զմարմին մեռելոյն: զի արդ ուրեմն հարցանէ, և ասէ, ուր եդիք զնա?

Պատասխան. Տէր ըստ հաւատոյ և կարծեաց հրէից, այսպէս խօսի ընդ նմա: ուանէին նոքք զՅն երբեմն զրկի մարդ, ուստի՝ մարդկօրէն խօսի, և հարցանէ. Նոյն կերպիւ ասէր աշճ ցաղդաս ի սկզբանէ, աղդաս ուր ես? Եւ ցկային, ուր է հաբէլ եղբայր քո?

ՀԱՒԱՏԱՐ. ԽԴ.

Եւ եկ մեռեալն ոտնաք կապելոյ.

Քանզի՝ Յն որ յարոյց զմեռեալն, զկապուցեալն ոչ լուծանէ, զի հրեայքն շօշափելով գնան, և զպատուանս, և զվարշամակն լուծանելով ի նմանէ բռնադատեցին խոստովանիլ Թէ զաղաւթս ՃՀարուցեալն էր մեռեալ, և Թէ Յեսուս յարուցիչ մեռելոյն ՃՀարուցեալն աՀՃ էր. զի արձակել ասէ Յն զկապուցեալն քեալս նէր, լուծէք զդա; նշանակելով զիշխանութիւն կապելոյ և արձակելոյ զոր այսու հետև տալոյ էր նոցա, և քահանայից նորոյ ուխտի. քանզի որ ինչ է զաղաւթս մեռեալ, այն նոքա է մարդ մեղուցեալ զմեղս որ առ ի մահ. մեռեալ էր զաղաւթս, զի բաժանեալ էր հոգի նր ի մարմնոյ նէրմէ; նոյնպէս մեռեալ է մեղաւորն, զի ի հեռն մահուընէ մեղաց բաժանեցաւ ի հոգւոյ նր ՀՅորհրդն աՀՅ. Յն զմեռեալ զաղաւթս յարուցանէ արդեօք, բայց զկապուցեալն տայ լուծանիլ յաշակերտաց նէրոց; նոյնպէս յարուցանէ և զմեղաւորն, զարթուցանելով զնա ի սէրն, և ի զղջումն; սակայն տայ նմա հրամանս գալ յանդիման առաքելոց քահանայից, զի ի կապոց մեղաց լուծցեն, և արձակեսցեն զզղջացեալն. այսպէս զգոյշ լեր Թէ իշխանութիւն կապելոյ, և արձակելոյ զոր ետ Տէր Յն աՀաքելոց, և քահանայից նոր օրինացն, բնաւ ոչ է հաստատեալ ի վր բանից այնոցիկ, լուծէք զդա; բայց հաստատեալ է ի վր բանից զորս ասէ Յն, ևմատթ. ԺԸ. աՀՄն ամէն ասեմ ձեզ, զոր կապիցէք յերկրի, եղիցի կապեալ յերկինս

կինս ..... և Յօհաննու Ե. Եթէ ումեք Թողուցուք
ղեղս, Թողեալ լինի նմ: և այլ.

ՀԱՄԱՌ. ԽԹ.

*Լաւ է մեղ զի այր մի մեռանիցի ի վր
ժողովրդեան, և մի ամ ազգս
կորնչէ.*

Օրր ասէ Կայափայ, զայն ըստ մասին ինչ ասէ յանձնէ իւրմէ, և ոչ է մարգարէութիւն; և ըստ մասին ինչ ասէ յազդմանէն ԱՀՅ, և է մարգարէութիւն. Օրր ասէ Թէ լաւ է զի մեռանիցի այր մի, այս ինքն քր, և մի գայցեն հռոմք, և բառնայցեն զազգս մեր; զայն ասէր յանձնէ իւրմէ, և ոչ էր մարգարէութիւն, քայց յաւէտ էր ստուգիւթիւն; քանզի մեռաւ քր; և փոխանակ զի մեռաւ, եկեղն հռոմք, և զազգն հրէից բարձին ի միջոյ. Իսկ զոր ասէ, լաւ է զի այր մի մեռանիցի ի վր ժողովրդեան, զայն ասէ յազդմանէն ԱՀՅ, և է մարգարէութիւն; քանզի նշանակէ Թէ ի մահ՝ անտի քր եղիցի փրկութիւն, ոչ միայն հրէից, այլ ամ ազգի մարդկան. Ուրեմն մարգարէանայր կայափայ, և ոչ նմանայր զոր ինչ մարգարէանայր. այլ ինչ էր որ խօսէր, և այլ ինչ որ խօսէր հոգին ՍՔ բերանով նր: խօսէր հոգին ՍՔ հայելով ի հոգևոր փրկութիւն ազգի մարդկան; և խօսէր կայափայ հայելով ի մարմնաւոր փրկութիւն ազգին իւր.

ՊԼՈՒԽՍ. ԺԲ.

ՀԱՄԱՐ. Ի.

Էին անդ ոմանք և հեթանոսք յելելոց անդր ընդ երկիրպագանիցեն և տօնին.

ԵՒ ԵԲՐ Եհ ել համբաւն ՅԻ ընդ երկիր ընդ ամ, եկին և ի հեթանոսաց ոմանք ուսանել զինս. սբն կիւրեղ ասէ Թէ էին այնոքիկ յաշակերտաց Պղատոնի, որք խոստովանէին զմն և ևթ աշխ, և հետևէին բնական օրինացն: որոց լուեալ Թէ հաւատային նմա հրեայքն ի մի աշխ, և ի տաճարին նը բեանց նմա և ևթ մատուցանէին երկիրպադուԹիւն պաշտուածն, զայն երբեմն յերուսաղէմ երկիրպադանել աշխ; որոյ յաղագաւ գոյր ի տաճարին մեղօնն յատուկ մի տեղի, որ կոչիւր գաւիԹ հեԹանոսաց. մին էր ի նոցն այնոցիկ եԹիոպացին նեբքենն հզօր կանդակայ տիկնոջ, զորմէ գրեալ է ի գործս գործոց աշխ. ը. ևէ.

աշխ ասեն Թէ հեԹանոսք այնոքիկ, հայք էին ազգաւ, զորս աշխբեամ հայոց արքայ առաքեալ էր առ Տն ի քաղաքին ՅուբհայՅ, որ է եդեսիայ; խնդրելով ի նմանէ զի արժանի արասցէ գալ, և ուսուցանել ազգն նոյսւմ զհաւատս ճշմարիտ: ՅորսւմՅ և գրեաց վրկիչն զպատասխանին, և յետոյ առաքեաց

այ ի հայս զսբն Թադէոս ի բժշկութիւն աղբատու
արբոյն, և ի լուսաւորութիւն նահատակաւ ապրէն
հայոց. Օնէսէ և եղե, ածեն փիլիպպոս, և աշնո
բեաս զհնեթանոսս առ Տն: և ասէ ցնա Տն, աշհ
աւասիկ էհաս ժամ զի փառաւորեսցի որդի մարդոյ:
այս ինքն, հնեթանոսաց անձանօթ էր մինչև ցայժմ
փրկութիւնն Քրիստոսին, և փակեալ նց դուռն ար
քայութիւն; զարշութիւն էր նձղ խառնել ընդ նս, և
տոհմեալ էին նձղ հրաւանն, ի քաղաքս նց մի մտա
նել: բայց ահա էհաս ժամանակ զի և նս հնեթանո
սաց յայտնեսցի աշմարտութիւն, և բացցի արքայու
թիւն դուռն; և նց պատճառ է առ նս գալ, զի հրէից,
և հնեթանոսաց լինի այսու հնաւանի մի հօտ, և մի
հովիւ, և ես փառաւորեցայց ի նս.

ՀԱՄԱՐ. ԻԲ.

ԵԹԷ ՈՉ ՀԱՏԱՆ ՑՈՐԵՆՈՅ ԱՆԿԵԱԼ ՅԵՐԿՆՔ
ՄԵՌԱՆԻՑԷ, ԻՆՔՆ ՄԻԱՅՆ ԿԵՑ�Ի.

Յաւանակ փառաւորելոյն որդւոյ մարդոյ, է ժա
մանակ չարչարանաց, և մահուանն նր. Իսկ զի արդ
փառաւորեալ նցէ քրս մահուամբ խորհի ինքն ցու
ցանէ առաւել հատին ցորենոյ որ անկեալ յերկիր,
ԵԹԷ ՈՉ ՄԵՌԱՆԻՑԷ, և երկրի ջերմութիւբ լուծցի,
ինքն միայն կայ, և ոչ առնէ զպտուղ ինչ. Իսկ
ԵԹԷ ԼՈՒԾԵԱԼ ՄԵՌԱՆԻՑԷ, առնէ զարդիւնս բազումս,
և զպտուղ տայ մինչև ցհարիւրապատուն. Հատն ցո
րենոյ է ասր մեր Տն քրս: յերկիր անկաւ, յորժամ
յերկնից ելեալ ի հրաւական արդանան աշճածնին
զմարմին եառ. Լուծաւ, յորժամ մեռաւ, և մնծա

ձեզ փառքն ինքեան մերկչէն, այն է զի ի ձեռն մա-
հուանն Քրոջ կոչի և խակ է աշխարհն մերկչէ; ոչ ասէ
ղրուկ. յայլ ուրեք, թէ պարտ էր չարչարիլ քրիստոս, և այնպէս
գլ. ինչ. մտանել ի փառս նորա.

ՀԱՄԱՐ. ԽԷ.

Աղանդ իմ խռովեալ է; և զինչ ասացից?
Հայր սաղեցոյց զիս.

Այս աղօթք ՅԻ նման է աղօթից զորս յետոյ
արար ի պարտիզին Գեթսեմանէայ, և գիշերին աւադ
հինգ շաբթի. Աղանդ ասէր, որպէս իմ հոգի նմ
մինչև ի մահ; ասա ասէ, այժմ անդն իմ խռովեալ
է. Աղանդ ասէր, հայր, եթէ հնար է, անցցէ բա-
ժակս այս յինէն; ասա ասէ, հայր, սաղեցոյց զիս.
Աղանդ ասէր, ոչ ոյզ ես կամիմ, այլ ոյզ դու; ասա
ասէ, վա՛ այնորիկ եկն ի ժամ յայս, զի մեռանիցիմ.
Աղանդ էջ հրեշտակ յերկնից մխիթարել զտրտմեալն;
ասա ենէն բարբառ յերկնից որ ասէ, փառաւոր ար-
արեր, և դէմ փառաւոր արարից. փառաւոր արար
հայր զՈրդին նոր տալով նմա առաջ քան զյաւի-
տեանս զԱՃային էութեն; մինչ զի փառօք, նշնա-
նութեք, կարողութեք հաւասար է Որդին հօր նո-
րում: փառաւորեաց և զնա յաւուրն Ծննդեան,
մկրտութեն, և այլակերպութեն նր, երկնառաք հայ-
նոնք վկայելով վա՛ Աղծութեն նր: փառաւորեաց զնա,
տալով նմա զայնքան սքանչելիս և զնշանս առնել:
Խակ դէմ փառաւորեացե զնա, քանզի յարուցե զնա
ի մահուընէ; և զյարուցեալն առջե առ նոր կեր-
դնոս, և նստուցե ընդ աջմէ նորմէ ի նոյն փառս

զոր

զոր ունէը ի սկզբանէ ; և մեռանել զինդանիս , և զմեռեալս ; և առնել նմա զամ եչխատուԹիւն յերկինս , և յերկրի ; և ԹադաւորուԹեանն չը ոչ եղիցի վաղճան .

ՀԱՄԱՐ. ԼԱ.

Ալյմիկ դատաստան է աշխարհիս այսոր-
բիկ ; այժմիկ իշխան աշխարհիս այսո-
բիկ ընկեցեալ արտաքս .

Պարտ է ինձ մեկնել , նախ , զինչ եցէ դատաստան աշխարհիս ? Եւ ապա , աշխարհիս իշխան զի արդ արտաքս ընկեցեալ ?

Առ առաջին . Յայնմանէ առեն Թէ աշխարհիս դատաստան , է պատիժ , և դատապարտուԹիւն որով դատեցան այսու հետե աշխարհս փոխանակ զի անարդեցաք զորդի մարդոյ , և ոչ ընկալաւ զնա . Ալյլ առեն Թէ աշխարհիս դատաստան , է աշխարհիս փրկուԹիւն ; զոր օրինակ Եսայ. ա. ԺԹ. ասէ Տէր , Դարարէք որբոյն , և տուք նուաւոնս այրւոյն , այսինքն , զորբան , և զայրիս փրկեցէք և Հետաց այնոցիկ որք առաւաքեցուցանեն զնա . Եւ Դանիէլ , Հռչակէ Տէր զդատաստան աղքատաց , ասէ ԴաւիԹ մարգարէ ; այս ինքն , Տէր զաղքատան փրկէ , և նեղեցեալ նման օձնական . Ցուբեմն քէն բանիցն զօրուԹիւն այս է ; մինչև ցայժմ տառապեալ էր աշխարհս , և նուաճեալ ընդ չ֊ոմ Սատանային , և մեղաց , բայց այսու հետե , ի Հետ մահուանն որդւոյ մարդոյ փրկեցաւն մարդիկ ի գերուԹէ անտի մեղաց ; և ի Սատանայի բռնուԹենէն ապրեցաւն .

Սաղմ. ՃԼ. Թ.

Հռ

աղա երկի. աշխարհիս իշխան է Սատանայ, որ արտաքս ընկեցին, քանզի և ձեռն մահուընն քին խորտակեցին զօրութիւն նր, և եղիցի նա այսու հետև երբև զշուն կապեալ, որ հաղել կարէ արդեօք, ասէ սբն Օգոստինոս; այլ խածանել ոչ կարէ, բայց միայն զայնոսիկ որք անմտութիւբ մերձենան առ նա. աշխ է զոր ասէ Յօհաննէս թէ էզ հրեշտակ յերկինից; և ունէր զփականս դժոխոց; և շղթայս մեծ ի ձեռին նորում; և ըմբռնեաց զվիշապն զօձն առաջինն, որ է բանսարկու և Սատանայ; և կապեաց զնա հազար ամ; և էարկ զնա յանդունդս դժոխոց; և փակեաց, և ինքեան զնա, զի այլ ևս մոլորեցուցէ զազգս, մինչև կատարեսցին հազար ամք, (այսինքն ի մահուընէ անտի՝ փրկչին Ցի, մինչև զգալուստն Ներոնի) և յետ այնորիկ պարտ է լուծանիլ նմա սակաւ ժամանակս, (այսինքն զերկոս ամ և կէս զորս նեռն Թագաւորեցէ.

Յայտն. ի. ա.

ՀԱՄԱՐ. ԼԲ.

Եւ ես յորժամ բարձրացայց յերկրէ, զամենեսեան ձգեցից առ ես.

Յերկրէ բարձրացաւ ՍՏՐ Ցս, յորժամ երբև զօձն պղնձի եդաւ ի վր նշանակի խաչափայտին. Յայժամ զամենեսեան ձգեաց առ ինքն; քանզի ի ձեռն մահուընէ խորոյ էհան ի դժոխոց զհոգիս արդարոց որք ակն ունէին գալստեան նր; և դարձոյց ի քրիստոնէական հաւատոն զհրէայս ի Գլխաւորէ, և ի կռապաշտութէ զհեթանոսս.

ոչ կարէին հաւատալ ի նա, զի միւս անդամ
ասէ Եսայի Թէ կուրացոյց զաչս նոցա, և
ապիեցոյց զսիրտս նոցա, զի մի տեսցեն
աչօք, և խմացեն սրտիւք, և
դարձցին .....

Իսիաստ են բանք այսոքիկ ; և ի վեր նոցա յուզին
ընծաբանք զոհաբերելոյն խնդիրս երկուս. ազա-
չին, զի արդ հրէայք ոչ կարէին հաւատալ ի քե՞ :
և եթէ ոչ կարէին հաւատալ, զի արդ դատապար-
տեցան վա՞ն անհաւատութե՞ն ելբեանց : Երկրդ, զի
արդ կուրացուցանէ աչս մեղաւորաց, զի մի
տեսցեն ; և զի արդ ապիեցուցանէ զսիրտս նոցա, զի և
մեղաց մի դարձցին : Չիցեն Թելեա կամք աղ զի
առնեն քեզա կեցցեն :

Աղ առաջին, պատասխանեմ Թէ հրէայք հաւա-
տալ ոչ կարէին, քանզի ոչ կամէին ; և ի չկամելոյ
նոցա էր անկարողութի՞ն նոցա. Լսարէին որպէս Յակո- Յհնդ.
բայ սիրել զՅովսէփ զեղբայրն իւրեանց, և քաղ- Լ. Բ.
ցրութե՞ խօսիլ ընդ նմա ; բայց ոչ կամէին, այլ առե-
ին զնա . աղ՞ այսորիկ առէ գերն Թէ ոչ կարէին
խօսիլ ինչ ընդ նմա խաղաղութե՞ . Նոյնպե՞ կարէին
հրէայք, եթէ կամէին հաւատալ ի քե՞ ; բայց ոչ
կամէին ; և վա՞ն այսորիկ զի ոչ կամէին, բարւոք առն
Թէ ոչ կարէին .

Դ՞ն. Նախատեսեալ աղ զհաստատութի՞ հրէ-
նոց, ասացեալ էր ի ձեռն Եսայեայ մարգարէին Թէ
հրէայք ոչ տեսցեն ; Թէ ի մեղաց իւրեանց ոչ դար-
ձցին : նսկ զոր առաջադոյն նառես աղ՞, և զոր առ-

աջագոյն ասաց ի ձեռն մարգարէից, այն ամենևին պարտ է լինել; քանզի անվրէպ են բանք մարգարէից, և անսղալ նախատեսութիւն ՀՈՒ: ոչ թէ նախադուշակութիւնք մարգարէից, կամ նախատեսութիւն ՀՈՒ պատճառ եղեն խստասրտութեանն հրէից; բայց յաւէտ խստասրտութիւն հրէից առյ ապա լինելոց պատճառ էր ներգործ եւնք նախատեսութեանն ՀՈՒ, և նախագուշակութեանն մարգարէից. Օր օրինակ յորժամ տեսանեմ զոք զի ի բարձրաբերձ աշտարակէ զինքն հոսէ գահավէժ ի վայր, տեսութիւն իմ ոչ է պատճառ անկմանն նր; բայց յաւէտ անկումն նր պատճառ է տեսութեանն իմոյ.

ՀՈՒ երկիր. Պատասխանեմ ընդ Պօղոսի թէ կամի ՀՈՒ զի ամենեքեան կեցցեն, և ի գիտութիւն ճշմարտութեանն եկեսցեն. Եւ քանզի ոչ կարէ ոք ի գիտութիւն ճշմարտութեանն գալ, և ի մեղաց իւրոց դառնալ առանց օգնութեան շնորհացն ՀՈՒ; ապա ՀՈՒ ամենեցուն զերկնածադ լոյսն, և զշնորհն բաւական, որով կարէ իւրաքանչիւր ոք, եթէ կամի, ճանաչել զճշմարտութիւն, և ի մեղաց դառնալ. Լուսաւոր առնէ զամենայն մարդ ոք գայ յաշխարհ, ասէ սբն Յօհաննէս. Բայց լինի բազում անգամ զի խստանայ մեղաւորն ընդ դէմ ՀՈՒ, և զայս իւր կամութեամբ, մի առնել զլոյսն; և զանկնձն ծանրացուցանէ չլսել հայհոյին նր: և այնպէս լինի կուրութիւն, և խստասրտութիւն մեղաւորին, մինչ զի Աստուած կերպիւ ինչ թէ զլոյսն իւր զամենայն կալաւ ՀՈՒ յաչաց նր; և զամենայն շնորհս իւր ի բաց եբարձ ի նմանէ.

ԴԵՐՈՒ ԽՍ ԺԴ.

ՀԱՄԱՐ. Ը.

ԵԹԷ ՈՉ ԼՐԱՑԱԾՔ ՊՂԵՂ, ՈՉ ՈՒՆԱՅ ԸՆԴ ԻՍ ՄԱՆՆ.

ԵՐԲԵՔ կատարեալ Յն զընթերս երկուս առաքինս, զօրնականն, և դհանապազ զորդն, զաշխատեալս նոր պատրաստ ուսել արժանապէս պնդութիւն ոչ ձայ խորհրդական մարմնոյ և արեան նորոյ. Եւ քանզի արժան չէ մեզաւորի հաղորդիլ մարմնոյ Տեառն, ԵԹԷ դառն չիցէ ընբեալ և մաքրեալ ի մեղաց, վն այնորիկ ասէ Յն ցպնեատոս, ԵԹԷ ոչ լրացաք պղեղ, ոչ ունայնս ընդ իս մանն: Եթէ ասէր, անլուա՛յ ձեռօք և ոտիւք ուսել զսովորականն հացն, ոչ է ինչ; բայց ի հացէ առաւել կենաց զոր այժմ նակ ձեղ տալոց եմ, ուսել անմաքուր և անլուա՛յ սրտիւ, մահ է և կորուստ. Թ-ոյլ տուր ուրեմն ինձ լրա՛նալ զոտս քո, և անտուստ ունիմ զի արդ պարտ է զսերան լրա՛նալ արտասո՛ք ապաշխարութեա՛ն, նախ քան զուսուել զմարմնին իմ.

ՀԱՄԱՐ. Ի.

Լուացելոյն չէ ինչ պետոյ, բայց զի զոտս լուանայցէ.

Լուեալ Պետրոսի զայսպէսն ասելիս Տէր, յաւելուածոյ սիրոյն ասէ ցնա, քաւ և մի լինի ինձ Տէր մանն ընդ քեզ ոչ ունել; առաւել լուա ոչ միայն զոտս նմ, այլ և զգլուխ, և զմարմին ամբողջ, և զոր ինչ և կամիս արա ընդ նս, միայն Թէ զնս և քէն և բայ մի մերժեցես. Ասէ ցնա Տէր, Լուացելոյն չէ ինչ պետոյ, բայց զի զոտսն լուանայցէ; այսինքն, սէր և լուացեալք արդեօք էք դուք, բայց ոչ ամենեքեան, զի դիտեմ զայն որ մատնելոց է զնս, և նմա պարտ էր լուանալ, ոչ միայն զոտս, այլ և զգլուխ, և զսիրտ մաքրել և ծանրագոյն մեղայ. Իսկ ձեր լուացեալ է, և մաքուր սիրտն; և ձեզ չէ ինչ պետոյ, բայց միայն լուանալ զոտս, և զսիրտս ձեր աբել և ԹէՔնադոյն և փոշեառեսակ մեղայ, որք դեռ ևս կռուիլ են ի հոգիս ձեր, զոր օրինակ փոշի ինուն յոտս.

ՀԱՄԱՐ. Ի.Ը.

Եմս դիտեմ զոր ընտրեցի.

Իբր Թէ ասիցէ, որդեակք, ընտրեցի արդեօք զձեզ մեռաւանս; այլ զմատնիչն Յուդայ ոչ ընտրեցի. Բայց զյուդայ զի արդ Տէր ոչ ընտրեաց, զոր ընդ այլ մեռաւանսն կոչեաց յաշակերտական պաշ-

պաշտուն՞ : Ոյ՞ ասէ յայլ ուրեք, ոչ ես ձեզ զնը-
կոտասանող ընտրեցի :

Պատասխանին ոմանք Թէ խօսի առա՛ք յաղագս
ընտրութե՛ ոչ առ աշակերտական պաշտուն, բայց
առ փառս արքայութե՛, առ որ մատնիչն յուդայ կո-
չեալ էր արդեօք, այլ չէր ընտրեալ. Օայն մեկ-
նութի՛ ոչ ընդունիմ; քանզի Թէպետ ընտրութի՛ առ
փառս արքայութե՛ լինին համանգամայն և անբաժա-
նապէս, ոյ՞ և հօրէ, նոյնպէս և յՈրդւոյ; սակայն և
աբ գերծն յատուկ ինչ կերպիւ առընձեռն հօր, և
ոչ Որդւոյ : Ուստի ցսրդինն Օնբեդեայ ասէ Տ՚ս,
նատուցանել զձեզ ընդ աչմէ, և ընդ ահեկէ իմմէ,
ոչ է իմ տալ ձեզ, այլ որոց տուեալ է ի հօրէ իմ-
մէ : և Պօղոս ասէ, Թէ աշՃ զորս յառաչն ճանա-
չէր, յառաչափոյն և հրաշիրեաց կերպարանակից
լինել պատկերին որդւոյն նորոյ. Ուրեմն զբանս ՏՐՆ
զայսոսիկ պարտ է նմանալ յաղագս արտաքինութե՛
սիրելին, որով գիտէր և ճանաչէր զնորին մտաց, և
զդաղտնիս սրտից աշակերտից նորոց : ես գիտեմ զորս
ընտրեցի, այսինքն, գիտեմ զձեզ որդեաւկ, զի աբ
է : գիտեմ և զՅուդայ, զի մատնիչ է, և անի-
բաւ : վ՚ս այնորիկ ասացի ձեզ Թէ դուք աբ էք, այլ
ոչ ամենեքեան .

*Յորդեանք, խնդրեսցէք զիս, և ոչ առացէ
ցհրէայսն, ուր ես երթամ, դուք
ոչ կարէք գալ.*

Օբանս զայնոսիկ ասաց Տ՚ն երկու ժամուամ; մին անգամ հրէից, միւս անգամ աշակերտաց ներոց: բայց նոյն բանիցն ոչ էր մի և նոյն զօրութիւն. Յորժամ զայս ասէր հրէից, կշտամբելով ասէր, և սպառնալով թէ վն խոստանալոցն ներանց ոչ կարասցեն երթալ ընդ Տի յարքայութիւն, այլ ի մեղս ներանց մեռանիցեն: նոկ զնոյն բանսն ասէ ցաշակերտս ներս սիրելով զնս, և երբեմն սիրելեաց ներոց տալով զհրաժարական ողջոյն. Յորդեանք, ասէ, ահաւասիկ ես երթամ ի չարչարանս, և ի մահ: գիտեմ զի յօժար էք և դուք ընդ ինս մեռանիլ, բայց ձեր չէս հասեալ է ժամանակ: Եկեսցէ նախ ի վն ձեր զօրացուցիչ հոգին, և զդեցուսցէ զձեզ զօրութիւն ի բարձանց; յայնժամ ընկալեսցէք և դուք զբաժանն իմ, և եկեսցէք ընդ ինս յարքայութիւն.

ԱՒԵՏԱՐԱՆ ԸՍՏ ՅՕՀԱՆՆՈՒ.

ՀԱՄԱՐ Ա.

Ի տան հօր նմոյ օթեւանք բազումք են.

ԵՐԷք Յոհան աշակերտացն Թէ հասեալ է ժամանակ, որ յաշխարհէ ասաի փոխեսցի Տ̄ն, խոստացան յոյժ, և ելից տրտմութիւն սիրտս նց̄. աշակերտել յոհաւել էր նց̄ Թէ, ուր երթայր Ք̄ն, նք ոչ կարէին երթալ: անտի կասկած, անտի երկիւղ մի դուցէ տարապիսի լինիցին յարբայութենէն երկնից. բայց մխիթարէ զնս Տ̄ն, և ասէ; քաջ լերուք որ դեամբ, և մի խռովիցին սիրտք ձեր. Թէպէտ ոչ կարէք այժմ գալ ընդ ես յարբայութիւն, բայց յետոյ եկեսցէք: և մի երկնչիք Թէ դուցէ մի լինիցի անդառնդի վա ձեր: ի տան յայնմիկ հօր նմոյ օթեւանք բազումք են, և ես երթամ չինել տեղի, պատրաստեցից ես տեղին նր.

Ուրեմն հաւատան վարդապետութեն է, Թէ զոր օրինակ մինչ կենդանի են մարդիկ ի վր երկրի, է մինն արդար և սր քան զմիւսն; նոյնպէս և յարքայութենէ այլ է դերազանց ի փառս քան զայլն. աշխ փառք արեգական; ասէ Պօղոս, և այլ փառք լուսնին; և այլ փառք աստեղաց; և աստղ քան զաստղ առաւել է փառօք. նոյնպէս է յարութիւն մեռելոց; նոյնպէս եղիցի յարբայութենէ երկնից: այլ երբեմն զա-

Կորնթ. ա. գլ. ԺԵ.

րե

ընդակն փառօք դերափայլե : այլ երբե զլուսինն՝ այլ երբե զաստեղս . ոչով չափով եղիցի արդեւնք , չնորհք , և գործք բարիք ի կենցաղոյս յայսմիկ ; նոյն չափով եղիցին վարձք , և փառք ի հանդերձեալսն. Ձայս սերմանեմք : անդ հնձեմք : որ սերմանէ աստ ղբարն առաստապն , անդ եւս առաստապն զփառս հնձեսցէ ; և որ սերմանէ ձգնելով , ձգնելով և հնձեսցէ . Մարագիրք մի առներ զիս , մարդասէր Յն , ի փառաց քոց , և ինձ անարժան մեզաւորիս պատրաստեա ի տան հօր քո զփոքրիկ ինչ օթևանիկ ուր ապրեցայց , ձմին .

ՀԱՄԱՐ . Բ.

Ձպա թէ ոչ ասացեալ էր իմ Ձեզ թէ Ես Երթամ և պատրաստեմ Ձեզ տեղի ?

Քնի բանիցս այսոցիկ այլք և այլք մեկնութիւնք են : քանզի ոմանք զինն բառին (ապա թէ ոչ) ասեն դնեն , ուստի՝ այս լինի զօրութիւն բանից Տեառն ; որ դեակք , եթէ ի տան հօր նոյ օթևանք բազումք չէին ; եթէ ոչ երթայի պատրաստել Ձեզ տեղի , զայն իսկ ասէն Ձեզ . Ձայլք զինն բառին (ապա թէ ոչ) ասեն ոչ դնեն , ուստի լինի այս բուն և պարզ մեկնութիւն ; որովհետև , զինչ և խոտվեալք են սիրտք Ձեր ? Ձեզ ասացի թէ առ փոքր ինչ ժամանակ է իմ հրաժարիլ ի Ձէնջ : Թէ Թէպէտ ոչ կարէք այժմ զինն նմ գալ ի տունն հօր նոյ , սակայն ետևցէք յետ ասելոյս մինչ : Թէ ի տանն յայնմիկ պատրաստեցից Ձեզ տեղի : Թէ ոչ կարէ ոք առարգիր առնել զՁեզ ի տանէ անտի ; զայն իսկ ասացի Ձեզ ; և պարտ էր այն

մինչ

մխիթարական խոստմամբք քաջալերիլ սկսաք ձեր, և տրտմութիւն ձեր փարատել: սակայն դեռ ևս խոռվեալ էք, և անմխիթար է տրտմութիւն ձեր: ապա ինչ լինէր եթէ ոչ ասացեալ էր իմ ձեզ զքաջալերութիւն բանս զայսոսիկ?

ՀԱՄԱՐ. Ց.

Էջս եմ Ճանապարհ, ճշմարտութիւն, և կեանք.

Քո Ճանապարհ է, նախ վարդապետութիւք խրատ, զի նա ուսոյց մեզ զօրինս չարչհաց որ տանի զմեզ յարքայութիւն. բ. Ճանապարհ է հաւատով, քանզի նա միայն կերցէ, որ ի քո հաւատասցի. գ. Ճանապարհ է օրինակօք; քանզի եառ նա մեզ օրինակ զի ըստ սորա նա, նմայնպէս և մեք արասցուք; և ոչ կարեմք յարքայութիւն հասանել, բայց միայն երթալով զհետ նո՛ր: ուսան Պօղոս ասէ, Թէ զոմն աշակերտ առաքինն Ճանաչէր, առաքեալդ և հրաւիրեցաց կնոջ պարանակից լինել պատուհասին որդւոյն նորա. դ. Ճանապարհ է արդեամբք և արժանաւորութիւք; քանզի զիարակեալ դրուն արքայութիւն նա եբաց մեզ և ձեռն մահուա՛ն նորա; ուսան ասէ, ոչ ոք գայ առ հայր, եթէ ոչ ինձ.

Քո Ճշմարտութիւն է, զի ճշմարիտ ևս և անսուտ բանք նո՛ր, իսկ ամ մարդ սուտ է, ասէ մարգարէն. ոչ՝ի՛ ճշմարտութիւն է, զի զոր ինչ օրինակօք և առակօք ցուցանէին հին օրէնքն, քո գայն ամ ելից և կատարեաց անձամբ նորա: ուսան Աղուաքեան ասէ, Թէ ստո՛ւեր հանդերձելոց բարեաց ունէին օր-

Հռոմ. ը. ին.

Եբրայ. Ժ. ա.

օրէնքն, և ոչ միոյն կերպարանն նոցին.

Քո՛ կեանք է, դի և Հեռն չնորհաց եւրոց կեցուցանէ, և յարուցանէ զմեղ ի մահուանէ մեղաց.

ՀԱՄԱՐ. ԺԲ.

Որ հաւատոյ չիս, զգործսն զորս ես գործեմ, և նա գործեսցէ; և մեծամեծս և քան զնոսին գործեսցէ.

Ի զուր բարբանջին հերձուածողք, Թէ ի բաց եբարձ Տէր յեկեղեցւոյ եւրմէ զիշխանութիւն առնել միանան, և Թէ այժմ ի մէջ հաւատացելոց, հրաշագործ մարդ այլ և ոչ գոյ. Թէ ի մէջ հերձուածողաց ոչ գտաւ, և ոչ գտանիցի երբեք ոք որ զինքեան առնիցէ, ոչ են ինչ զարմանք; քանզի զիշխանութիւն առնելոյ ոչ խոստացաւ Տէր Ցո՛, բայց միայն այնոցիկ որք խոնարհ սրտիւ, և ուղղափառ հաւատով հաւատացին ի նա. ձայն է յաւուրս ընդ որս հռօմայ ոք եկեղեցւոյն, Թէ ոչ պակասեցան երբեք հաւատք նր; ուստի և հրաշագործք մարդիկք ոչ երբեք պակասեցան, և ոչ պակասեցին երբեք ի նմանէ. Քանզի զի արդ առնել կոչէ հաւատացելոց ի քէն, իշխանութիւն զնշանս առնելոյ, առեալ Մարկոսի դլ. ԺԶ. ՃԷ.

Հարցանեմ. Որպիսիք են նշանք զոր գործեցին հաւատացեալք, մեծս քան զոր գործեաց Քո՛ ինքեանն?

Պատասխանեմ. Լիալ քեզ զայսոսիկ: որում և հիւանդին հասանէր հովանի Պետրոսի, բժշկիւք

նա

նա առ ժամայն ի հիւանդութիւնէ նորմէ ; զոր ոչ ընդ- Գ-որդ.
թեռնութիւ զքէ . Գ-ՆՂ. քո զիմ և եթ լեզուսաց- աշակ.
սէր , նոկ աշակերտքն , և զինն նոյ այլ սբքէ բա- գլ. Ե.
զումք խօսէին զազգի ազգի լեզուս , զորս ուսեալ
չէր նոյ երբէք . Գ-ՆՂ. քո ոչ արար երբէք զնշան
ինչ բայց միայն ի բարին մեղաւորայ ; նոկ հաւա-
տացեալքն զնշանս և արարին ի պատիժ , և ի սա-
տակումն ամբարշտաց զոր օրինակ , Պետրոս միով
և եթ բանիւ սատակեաց զԱնանիայ , և զՍափի-
րայ . Պօղոս կուրութիւ էհար զԵղիմաս մոգ ; և
զպոռնիկն երիտասարդ մահանեաց Լատտանայն ի սա-
տակումն մարմնոյն . Գ-ՆՂ ի միւմ և եթ հրէաստա-
նին արար քո զնշանս ; նոկ աշակերտքն զնշանս
արարին ընդ ամ երկնէն .

ՀԱՄԱՐ. Ի-Ը.

Գ-ամ առ ձեզ զոգբ միւս և ս .

աշխ ինքն, աշհաւատիկ մեռանիմ ; և յերկր աւուբ
յետ մահուանն իմոյ յառնեմ ի մեռելոց : յայնժամ յա-
յտնեցից ձեզ զանձն իմ բոզում անգամ . Գ-ՆՂ. զոգբ
միւս և գամ առ ձեզ , այս ինքն ի կատարած աշ-
խարհն , յորժամ ընկալայց զձեզ առ ես մարմնով .
Իսկ եթէ զոգբ ինչ ձեզ ոչ թուի ժամանակ , ի մա-
հուանէ անտի զրկիլն , մինչև ի միւս անգամ գա-
լուստ նո ; պատասխանեն տայ Պետրոս աշակերտ ,
Թէ մի օր ստոյ երբեւ գհազար ամ է ; և հազար ամ Թ-ուղ.
երբեւ միմ օր . Ե. գլ. Գ.

ՀԱՄԱՐ. ԻԸ.

Հայր իմ մեծ է քան զիս.

Բարձոք ասէ Տէր Տ՚ , Թէ բանք նը հոգի , և կեանք են ; այնոցիկ արդեօք որք նմանան զնա ; եսկ այնոցիկ որք ոչ առնուն ի միտս մահ են , և կորուստ . Կալ քեզ զօրինակ զՀՀրիստոս , որոյ ընթերցեալ զբանս Տէր զայսոսիկ , հայր իմ մեծ է քան զիս , և ոչ առեալ զնա ի միտս , ասէր ; եԹէ հայր մեծ է քան զորդի , ապա որդի փոքր է քան զհայր ; եսկ եԹէ որդի փոքր է քան զհայր , ուրեմն որդի ոչ է աՀՀ , քանզի ոչ կարէ գոլ աՀՀ մի փոքր , կամ մեծ քան զմիւսն . Սմով և եԹ բանիւ զՀՀրիստոսի բերանն նոցին որ հարք ասելով , Թէ որդի ըստ մարդկային բնութեանէ փոքր է արդեօք քան զհայր ; բայց ըստ բնութեանէ աՀՀծախոյ հաւասար է որդին հօր հետուստ , ուստի ասէ , ես և հայր մի եմք : որ պատասխանեն նոցին և զբերանն միաբանակաց , հաստատեալով զերկուս բնութիսն ի քրս .

ՀԱՄԱՐ. Լ.

Ո՞վ իշխան աշխարհիս այսորիկ , և յինս ոչ ինչ գտանէ .

Ստեսեալ Տէր զի աՀՀակերտքն դեռ ևս ի միտս ոչ առնուն զբանս նորա , ասէ ցնս ; պարտ էր ինՀ մեկնել Հեզ զբանս իմ զայսոսիկ ; մեկնեցից յետոյ ; այժմ ոչ է ժամանակ ; քանզի ահաւասիկ գայ իշխան աշխարհիս սատանայ , և զբանեակ նը Յուդայ մատնել

զնս հրէից և մահ ; այլ յնս ոչ գտանէ ենչ ; և ոչ կարէ նոճաձել զնս ընդ իշխանութիւբ նորով : քանզի Թէպէտ մեռանիմ, սակայն ոչ բռնութիւբ նր մեռանիմ, այլ կամաւ նմով ; և և մահ ոչ ճնացից , այլ յետ երից աւուրց յարուցից զնս .

ԳԼՈՒԽ. Ժ-Ե.

ՀԱՄԱՌ. Ա.

Ես եմ ոտն , և հայր իմ մշակ է . ամէն ուռ ոտ յիս է , և ոչ բերէ զպտուղ , կտրէ զնա .

ԱՌՔԱԼՈՒ ոտն , և ուռոյն խոսաւէ զմեզ աստ , Թէ պարտ է մեզ , ոչ հաւատով միայն , բայց յաւէտ սիրով , և բարւոյ գործովք հաստատեալ կալ ի նա . ուրեմն , ոտն է քս ուռն է և մարդ հաւատացեալ . մշակ կամ այգեգործ է հայր ամէն ուրեմն զոր օրինակ այգեգործ զուռն անպտուղ կտրէ , Թէպէտ հաստատեալ իցէ յոտն , և ի հուր արկանէ : նոյնպէս հայր ամէն եԹէ տեսանիցէ զոք , զի հաւատով միայն հաստատեալ կայ ի քս , և զպտուղս հաւատոց նորոց արժանիս ոչ ունի , ի բայ կտրէ զնա , և ի հուր դժոխոց առ կանէ .

Կարէր քս յայլմէ , որ և իցէ ծառոյ զնոյն առ

անկ բերել : քանզի միակ եթէ տեսանիցէ զոսկեայ ծառոյն զի անպտուղ է, և անպիտան, կարէ գնալ նոյնպէս բայց Թողեալ քէն զայլ ամ ծառան, ուրոյն և եթ առբերէ գնմանութեն ; վ՚ այնորիկ զի ի մէջ ուրոյ որթոյն, ասէ ՅԲՆ Օգոստինոս, և ի մէջ ոստոց այլ ծառոց կայ այս զանազանութեն, Թէ այլ ծառոց ոստքն Թեպէտ և ծառոյ և բայց կարեալք, սակայն առ բազում ինչ են օգտակարք, և առ գործս բազումս հնարանութեն յարմար է միայն նց ; ուստի և հուր ոչ ապականին . բայց ուրն որթոյն եթէ յորթոյ մի անգամ նցէ կարեալ, առ ոչ ինչ օգտակար է, և ոչ կարէ հնարն զգործ ինչ առնել ի նմանէ, ուստի երբեմն զփայտ անպիտան և հուր ապականն . ոչդի մարդոյ, ասէ ՏՐՆ և ձեռն էզեկիելի մարգարէին, զինչ լինիցի փայտ որթոյն, քան փայտոց ոստից որք են ի փայտս անտառի ? մի Թէ առնուցուն և նմանէ փայտ մի առնել զգործ ինչ? պէ. ՀԻ. Քան առնուցուն և նմանէ ցից մի կախել ի նմանէ զանօթ ինչ? մի Թէ պիտանացու նցէ և գործ ? վ՚ այնորիկ և հրոյ ծախ տուեալ է . Ընպիտանագոյն ևս ես քան զնա, եթէ հաւատով և եթ հաստատեալ ես ի քն, և զսէր ոչ ունիս, և զգործս հաւատոյ քոց հատեսատս .

Տեսեալ քն և ասէ, Ընդ որ բերէ զպտուղ, նբէ գնա, զի առաւել ևս պտղաբեր լինիցի . ուրն պտղաբեր է մարդ հաւատացեալ, որ հաստատեալ է ի քն, ոչ հաւատով միայն, այլ ևս սիրով, և բարի գործովք . Քարէ գնա ընդ և նբէ ի ձեռն նեղութեց, և փորձութեց, զի համբերութբ կրելով գնն, արժանագոյն լինիցի վարձու, և փառաց արքայութեն . Ոչ փորձն ի բովս ոսկի և արծաթ, ասէ

Իմաստ

իմաստուն, նոյնպէս ընտրէ զսիրտս աշխ և հրով աշուակ. ԺԵ. ՅԲ.
փորձութեամբ տեսէ զնա.

ՀԱՄԱՌ. ՃԲ.

աշուանդ իմ ոչ ինչ կարէք առնել.

Երկու կերպիւ են գործք մարդոյ: այլ է գործ բնական; այլ է գործ դերբնական. բնական գործն այն է, զոր Թէ մարմնով Թէ հոգւով առնեմք յանձնէ մերմէ, և բուն զօրութեամբ բնութեամբ մերոյ: որ պիտիք են իմանալ, ճանաչել, կամիլ, լսել, խօսիլ, և այլք սոցին նմանք որք ոչ են ի վեր քան զկարողն բնութեամբ: ուստի ոչ ունին զարժանաւորութիւն ինչ առաջի աշխ, և ոչ կարէ մարդ փրկիլ նոքօք. իսկ Թէպէտ բնականք են; սակայն ոչ կարեմք առնել զնա առանց բնական, և հասարակ օգնութեամբ աշխ, որ երբեք հասարակ պատճառ աւի էնց, հաւանականապէս միշտ, և զկնի առ պահանջութիւն իւրաքանչիւրոյ բնին, և օգնական լինին նմա, զի կարիցէ առնել զգործս սեպհականս իւրոյ բնութեամբ; ուստի ասէ Պօղոս Թէ ի նա, և նովաւ, այսինքն յաշխ, և աշխ կեամք, շարժիմք, և եմք; և եԹէ առնուցու մի անգամ աշխ ի մէնջ զայն բնական, և հասարակ օգ- եր. ԺԷ. ՃԲ.
նութեան իւր, այլ ևս ոչ կարեմք առնել ինչ, բայց աշուաք. ելեալք յոչընչէ, առաքեալքն պաւռնամք միւսանգամ ԺԸ. յոչինչ.

Գործ դերբնական այն է զոր ոչ կարեմք առնել յանձնէ մերմէ, և բուն զօրութեամբ մերոյ բնութեան, առանց յատուկ, և դերբնական օգնութեան, և շնորհացն աշխ, որ տուեալ մեզ ի ձեռն արդեանց, և արա-

յա-

ժանաւորութեց Տի քի ; և է գործն այն պիտա՝
նացու ի փրկութի հոգւոյն , և արժանի արքայութե ;
այսպիսիք են սիրել զՀՇ ; յուսալ ի նա ; հաւատալ
ի նա և այլք . Իսկ թէ չնորհօքն քի , ունիցի մարդ
ղկարողութի առնել զդերբնական գործսն , բարւոք
ցուցանէ ԱՏԲ օրինակաւ ուրոյն : քանզի ոչ ուն
ոչ կարէ պատուղ բերել յանձնէ ևրմէ , եթէ ոչ եղէ
հաստատեալ յորթն ; նսկ եթէ յորթն եղէ հաստա՝
տեալ , կարէ պտուղ բերել զօրութե որթոյն ; Նման՝
նապէս ոչ կարէ ածդեօք մարդ գործել յանձնէ ևրմէ
զբարի ինչ գործն արժանի արքայութե , եթէ ոչ եղէ
հաստատեալ ի քի ; բայց եթէ և քի եղէ հաստա՝
տեալ , կարէ չնորհօք նր առնել զգործս արքայութե
արժանիս . ՈՉ մինակ ՀՇ ; և ոչ մինակ մարդ ;
բայց մարդ ՀՇ : և ոչ ասէ ՏԲՆ Օգոստինոս , ՀՇ
որ արար զքեզ առանց քո , ոչ փրկեսցէ զքեզ առ՝
անց քո .

ՀԱՄԱՐ. Ժ-Ը.

Մեծ և ս քան զայս սէր ոչ ոք ունի , եթէ
զանձն իւր դնէ ի վր բարեկա՝
մաց իւրոց .

Հասոյ թերևս ոք , թէ ի վր Թշնամեաց զանձն
դնել , մեծ և ս սէրն է քան զանձն դնել ի վր բա՝
րեկամաց : ուստի ասէ ՏԲՆ , եթէ սիրիցէք զայնո՝
սիկ որք սիրեն զձեզ , զինչ վարձք եցին ? Յետոյ
զարթուցանէ զմեզ առ մեծադոյն սէրն , ասելով ,
սիրեցէք զթշնամիս ձեր ; բարւոյ արարէք առելեաց
ձերոց : ապա դն ասէ , Թէ մեծ և ս քան զայս

սէր

սէր ոչ ոք ունի, եթէ զանձն նա՛ւ դնէ ի վե՛ր բարե-
կամաց նորոց :

Պատասխա՛ն . Օձանձն ոչ դնէ ոք ի վե՛ր Քրիստոսէ ,
բայց միայն ի վե՛ր բարեկամաց : քանզի ոք զանձն
դնէ ի վե՛ր Քրիստոսէ , այնու եւս ցուցանէ թէ նո՛ք
նո՛ւ բարեկամք են , եւ նա բարեկամ նո՛ց , զի սիրէ զնո՛ս
մինչ եւ ի մահ .

Հռաւսկես . Քո՛ զանձն նո՛ւ եդ ի վե՛ր մեղաւո-
րաց , որք են Քրիստոսի նո՛ւ : ուստի ասէ Պօղոս , թէ
յայնմհետէ Հ-Ե զսէրն նո՛ւ առ մեզ , զի մինչեւ մեղա- Հռօմ.
ւորք էաք , Քրիստո՛ս մե՛ռաւ : ապա՛ կարի ոչ վա՛ր ե.է.
Քրիստոսէ զանձն դնել .

Պատասխա՛ն . Մեղաւորք Քրիստոսի են քո՛ւք , զի նո՛ք
զքո՛ւ ոչ սիրեն . բայց քո՛ւ բարեկամ է նո՛ց , քանզի
սիրէ զնո՛ս ; եւ եբրեւ ի վե՛ր սիրելեաց նորոց , զանձն
նո՛ւ եդ ի վե՛ր նո՛ց . ո՞վ քո՛ւ կարող ասել թէ ոչ կա-
րէ ոք զմեծագոյն սէրն ցուցանել առ բարեկամս
նո՛ւ , քան եթէ վա՛ր նո՛ց մեռանիցի , որ ճշմարիտ
նոսկ է .

Հ ա ւ ա ր ա ր . Ժ-Ո .

Օձնէ կոչեցի բարեկամս , զի զամ ղոբ լո՛ւայ
ի հօրէ նմանէ , ծանուցի նո՛ց .

Ի հաւատ ժ-Բ. հետեւեալ դլխոյն քո՛ւ ասէ ցաշա-
կերտս նո՛ւ , եւս բազում ինչ ունիմ ասել նո՛ց , այլ
ոչ կարէք հանդուրժել այժմիկ : յորժամ եկեսցէ նա ,
հոգի ճշմարտութե՛ն , ուսուսցէ նո՛ց զամ ճշմարտու-
թի՛ն : զի արդ ուրեմն ասէ թէ զամ ղոբ լո՛ւաւ ի
հօրէ նո՛ւմանէ , ծանոյց նո՛ց ?

Պա-

Պատասխան. Քո բազում ինչ ոչ յայտնեաց աշա-
կերտաց նորոց, զոր յետոյ հոգին սբ յայտնեաց նոյ-
ին առեալ չէր ի հօրէ հրամանն յայտնել նոյ-
ին. Իսկ զոր ինչ լուեալ էր նոր ի հօրէ, այսինքն, զոր ինչ
հրամանն ունէր ի հօրէ ծանուցանել նոյ-
ին, ծանոյց իսկ;
զոր օրինակ գիտորհուրդս մահուանն, և յարու-
թեանն նորոյ: զմիւս անգամ գալուստն նոր և այլն. Գի-
տել ծանուցին, ասէ, այսինքն, ծանուցին, անցեալ կա-
տարեալ, փոխանակ ապառնւոյն; ոյր է գոհանալ ի
դիմս սբ բազում անգամ.

Հաւատաց. իւր.

Իմ եթէ չէր եկեալ, և խօսեցեալ ընդ
նա, մեղք ինչ ոչ ունէր նոյ-
ին.

Թէ և չէր երբեք առեալ հրէից գիշանաս մա-
թէ և չէր լուեալ նոյ-
ին գիմարդապետութեն նր; սա-
կայն ունէին նք գմեղս բազումս: քանզի հպարտաց
էին; արծաթասիրաց; կեղծաւորք; փառասիրք.
Բայց ոչ խօսի առաւ քո յաղագս մեղաց հրէից առ
հաստատակ, այլ միւս յաղագս անհաւատութե
նոյ-
ին: գի գիկն առնելոյ նոյ-
ին գայնքան սքանչելիս
մա; և գիկն լսելոյ նոյ-
ին գայնքան քարոզութիս նր;
սակայն խստացուցանէին զսիրտս նորա ոչ հա-
ւատալ ի նա: զոր մեղն անհաւատութե չունէին
արդեօք հրէայք, եթէ քո եկեալ չէր առ նա: քանզի
գի կարէին յօդել գպատճառս, և գանկինս արդա-
րացուցանել առելով, ոչ հաւատացաք ի քեզ, քանզի
գի գքեզ ոչ առեաք, և նայնպէս քում ոչ լուաք.

Բայց

քայց տեսին, և լուան, և ոչ հաւատացին; ու-
րեմն մեղայ նո՛ չէք պատասխանեն.

ղՀԼ. Թէ և չէր եկեալ քո՛ւ առ հրեայսն, դոյր
արդեօք մեղք նո՛ ; քայց մեղքն այն այնչափ ծանր
չէր, որչափ ծանր է զինն տեսանելոյ նո՛ զՔՆ, և
զինն լսելոյ զմարդապետութի՛ն նո՛. Լո՛ւեցին Թոյլք,
և խաւսախրոք ընթատունեայք, Լո՛ւեցին, և դողա-
ցին; զի յետ լսելոյ զայնքան խրատս, և քարոզու-
Թիս, յանդուեալ, այնդեալ, անդարձ կան և ճնան
ի մեղս իւրեանց. Հ՚նտեն, և ոչ առնեն; ուսան՛
ծանրանան մեղք նո՛, և արժանի լինին սաստկագոյն ղուկ
պատժոյ. Ծառայ որ գիտեցէ զկամս ՏՐՈՆ իւրոյ, ԺԲ. ԽԵ.
առէ ՏՐՈ՛Ն, և ոչ պատրաստեցէ ըստ կամաց նո՛,
արբցէ դան բազում: և որ ոչն գիտեցէ, և արժա-
նի ինչ դանի գործեցէ, արբցէ դան սակաւ. Եւ
ղՀԼ, որում շատ տուաւ, շատ խնդրեսցի ի նմանէ;
և որում բազում աւանդեցաւ, առաւե՛լ ևս պա-
հանջեսցին ի նմանէ. Վա՛յ մեզ, և վա՛յ վատաս-
բառութե՛ մերում! Ողորմածաւս փրկութե՛ դարձու-
ցանեմք ի դատապարտութե՛ պատճառն: Եբբև
զդիշերահաւս կուրանամք ի լուսոյ: և նմանք սար-
դից, և այլ Թունաւոր ժըժմանց, որք զծծեալ ի
ծաղկաց զանուշագոյն մեղր դարձուցանեն ի մահա-
բեր Թոյնն; ի մահահալած խրատուց, և քարոզու-
Թեց, պատրաստեմք մեզ զխաստագոյն դատաստան,
և զանդառնալի կորուստ.

Տոյժամ եկեսցէ մսխնաարնչն ..... որ ի հօրէ ելանէ .

Տաղաւար բղխման Հոգւոյն սբոյ , ի հօրէ և յորդւոյ .

աշհաւասնիկ ասէ յորդին թէ հոգի սբ ելանէ ի հօրէ ; ոչ ասէ թէ ելանէ և յորդւոյ : ապա ի զուր յանդիմանեմք զյոյնս վասն հերձուածողութեան , զի ասեն թէ հոգի սուրբ բղխեալ է ի հօրէ միայն , և ոչ յորդւոյ .

Պատասխան . քանզ այսոքիկ (որ ելանէ ի հօրէ) ոչ են բացորոշականք յորդւոյն , եթէ թէ հոգի սբ ոչ ելանիցէ և յորդւոյ . Օր օրինակ , յոյժամ ասէ քն՝ Տօհան. ԺԴ. Ե. ես ի հայր , և հայր յիս : քանզ այսոքիկ ոչ են բացորոշականք հոգւոյն սբոյ ; եթէ թէ հոգի սբ ոչ ունի և ես ի հայր , և յորդւոյ . Նոյնպէս յոյժամ ասէ յորդին յաղագս հոգւոյն սբոյ , թէ յինմէ առնու , քանզ այսոքիկ ոչ են բացորոշականք հօր , Տօհան. ԺԶ. ԺԴ. եթէ թէ հոգի սբ ոչ առնուցու և ի հօրէ .

Իսկ յաղագս հոգւոյն սբոյ , և բղխման նր ի հօրէ , և յորդւոյ , գիտելի է , թէ սբ աշակերտք և հաւատացեալքն իբրեանց ; և զինն նց , Նախկին սբ ժողովն ի դաւանութեանէ հաւատոյ զոր աւանդեաց մեզ Տէրն , զայլ ինչ ոչ ասացին յաղագս հոգւոյն սբոյ , բայց զայս միայն , Հաւատամ ի Հոգի սբ , ոչ ինչ սահմանելով վասն աճման նր ; կամ վասն բղխման նր ի հօրէ , և յորդւոյ . Յետոյ յոյժամ հոդեւորքս ամբարձոն սկսաւ հայհոյել , թէ հոգի

սբ

ոբ ոչ է ՀՇ, այլ արարած; ոչ ՍՈՐ, այլ ծառայ; սահմանեաց Կրօսոստոմոսն առաջին ոբ ժողով, թէ հոգի ոբ Աչմարիտ ՀՇ է; ոչ ծառայ, այլ ՍՈՐ; ոչ արարած, բայց արարիչ; և ի դաւանութիւն նեկենոյ յաւել զբանս զայսոսիկ; ՀԱՒ-ՀԱՏՈՒՀՄ Ի ՀՈԳԻ ՍԲ ՍՈՐ կենդանարար որ ի հօրէ ելանէ: որ ընդ հօր, և որդւոյ և միասին երկնի պագն, և համահաւասարն, որ խօսեցաւ ի ձեռն մարգարէից. բայց ոբ ժողովն ոչ ինչ սահմանեաց յաղագս բղխման հոգւոյն յՈրդւոյ, քանզի և զբ բանին այնորիկ չէաս էր յուսեալ ուրուք զինադիր ինչ, բայց դաւանէին ամենեքեան ի մի բերան զհոգի ոբ բղխուհն հօր և որդւոյ.

Եւ յետ շրջանաց ամաց բազմաց յարեան Յոյնք ընդ դէմ հոգւոյն, ասելով թէ ելանէ հոգի ոբ ի հօրէ միայն, և ոչ յՈրդւոյ: զորս դատապարտեաց ոբ եկեղեցի; և ի Փլօրէնտիոս ոբ ժողովն սահմանեաց, թէ հոգի ոբ յՈրդւոյ ևս ելանէ: և ի նեկենոյ դաւանութիւն յաւելաւ բառն այն, Եւ ՅՈՐԴՒՈՅ. իսկ Թէպէտ ընկալան հայք զսահմանութիւնս Փլօրէնտիոս ժողովոյն զամս բազումս; սակայն յետոյ խոտորեցան ունանք ի նոյն ի հրեղէնաձոյն յուսոյ, ասելով զհոգի ոբ բղխուհն հօր, և ոչ որդւոյ. Հաստատեցուք հաստատօտապն զրուղափառ վարդապետութիւն.

Որ հայր ՀՇ ինքն ընդ ինքն ճանաչելով առաջածէ զմին նմանոհն, մին ծանօթութիւն, մին ինքենանման պատկերն որ է որդին նոր միածին; նմանապն նոյն հայր սիրելով զՈրդին զոր ծնաւ, և որդի սիրելով զհայր յորմէ է ծնեալ, համածեն երկոքեան զմին անդրադարձական սէրն զոր կոչեմք հոգի ոբ: և

քանզի այն սէրն ոչ է միայն սէրն հօր առ որդի, բայց հաւանդամայն, անբաժանապէս, և ի միասին է և սէրն որդւոյն առ հայր, ասեմք թէ սէրն այն որ է հոգի սրբ, հաւանդամայն, անբաժանապէս, և ի միասին ելանէ ի հօրէ, և յորդւոյ. Որ օրինակ յորժամ ես իմ երկու աչօքս տեսանեմ զմին պատկերն, տեսութեն պատկերին ոչ է միայն յաջականէ իմմէ, և ոչ միայն ի նմա ականէ իմմէ, բայց ի միասին է յերկուց աչաց իմոց. Եւ այսոցիկ յաղճաշունչ գիրսն հոգի սրբ կոչի անզանազանապէս երբեմն հոգի հօր, և երբեմն հոգին որդւոյ: երբեմն հոգի որ առաքի ի հօրէ; և երբեմն հոգի որ առաքի յորդւոյ, որով ցուցանի թէ յերկոսունց ելանէ երբեք ի մէնջ նեղչչելութէ. Իսկ թէպէտ ասացի ի վերոյ, թէ ունայք ի մէջ հայոց հակառակ կան այն ճշմարտութէ, սակայն ԵԹէ մտադրաբար քննեմք զդիրս նոցա, յայտնի լինիցի մեզ, թէ այս է բուն և ճշմարիտ վարդապետութէն հայոց եկեղեցւոյն, թէ հոգի սրբ բղխեալ ի հօրէ, և յորդւոյ.

ԱՅԼԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ. Սահմն Ը. ասէ, որդի ի հօրէ, և հոգի սրբ ի նոցունց էութէ. Հոգի սրբ ասի բղխեալ ի հօրէ, զի է յէութէ հօր; իսկ ահաւասիկ խոստովանին հայք թէ հոգի սրբ նոյնպէս է յէութէ որդւոյն; ապա խոստովանին զնա, ոչ ի հօրէ, նոյնպէս յորդւոյ բղխեալ.

427. ԴԱՒԱՆԱԳԻՐՔՆ. Տաղաւս հոգւոյն սրբոյ ասէ, որ ի յարուցիւժ աղբերէն յառաջ բղխեալ անհատաբար յորդւոյ տնօրինի սրբ հոգի. Եւ դՀԼ. որ ի վր ջուրց գոլով գոյացոյց զարարածս անկըպեան ի հօրէ, և յորդւոյ. Եւ յաղօթս սրբոյն Յօհաննու Ոսկեբերանին, զորս հայք ընթեռնուն ի

ժամն

ոծսն պենաեկոսաեից, ասե, որ ես ստը զօրութեց
աղբիւր լուսոյ և կենաց, բղխեալ անհատուածաբար ի
հօրե, և յորդւոյ, հրաշագործ ոբ հոգեդ.

ՇԱՐԱԿՆՈՑՆ. ի կանօնսն Յովակիմայ, և 16.
աշնայն, ասե, աղբիւր կենաց և փրկութե մերոյ,
հոգն հօր, և որդւոյ. աշս հոգն հօր, զն ի հօրե
է բղխեալ: նսկ նոյնպէս ասե հոգե որդւոյ; ապա
նոյնպէս բղխեալ է ի նմանե.

ՂԵՒ. ի կանօնսն եւկգե աւուրն, ասե; բղխուծն 393.
հօր անքննաբար; առօղ յորդւոյ անձառաբար.
Օինչ առնու հոգն յորդւոյ? Օայն նսկ առնու, զե
բղխն ինմանե.

ՅԱՀՇՈՒԳԻՐՔ ի ոծսն պենաեկոսաեից,
ասե, որ ես ստը զօրութեց. Եե այլ. ոպ եվերոյ.

ԳԻՐՔ ՂՈՂՈՒԹԵ. ասե. 99.

ստը աշճ հայր քարոզեմք.
զորդին և ևր փառաւորեմք.
զՀոգին, նոցին բղխուծն ասեմք.

ՆԵՐՍԷՍ ևլսյեցի ե քարոզն յաղագս վերա-
փոխման աշճածնին ասե, հոգն բղխեալ ի հօրե, և
յորդւոյ, փառակից, և ստը բոլորից. Եե ՂԵՒ. ի
հօրե, և յորդւոյ եշխանակից ոբ հոգին.

ՂԵՒ յերկնաշունչ մաենեին ևւրում, ՅԱՅ ՈՐ-
ՂԻ, արձանագրելոյ ասե.

Կայր լոյս ե ջուրս ծագելով
և ճառագայթ ներգործելով
նոյնպէս և հայր յորմէ որդն
հոգին ծաւալ ճառագայթե.

որ կայն ասել թե զոր օրինակ արեգակն յոր-
ժամ զլոյս ևր արձակե ե ջուրն ջինջ և մաքուր,
ներգործե ե նմա զինքնանմանն պատկերն, ուսանի
անդ

անդրած-եալ ընդոստուն ձառագայթ լուսոյ : Նոյնպէս հայր աշճ հայելով յէուԹին եւր արձակէ զանեղ լոյս զՈրդի միածին ; և ի նմին համահզամայն ծագեալ բղխի ճառագայթ փառաց որ է Հոգի սբ.

Գրիգոր Նարեկացի , ի մատենին աղօԹից գլ. ժը ասէ , քեզ միայնոյ սկզբանդ անսկզբանդ , ընդ սկզբանդ ; և սկզբնաւորեդ ի սկզբանց . աշխ ենքն , քեզ հօր որ ես սկիզբն անսկիզբն ; ընդ որդւոյն որ է սկիզբն ; և ընդ հոգւոյն որ է սկզբնաւորեալ ի սկզբանց , այսինքն ի հօրէ , և յՈրդւոյ .

Դիդիմ գլ. հե. ասէ , Օրհնաբանեմք ընդ հօր , և Որդւոյ զանբաժանելի բղխումն նոցին . Եւ դիդիմ , բարեբանեմք միշտ և օրհնեմք ընդ Որդւոյ , և հօր զհոգին էուԹիւն նոցին ,

Ոսկան , ի սկզբան աշճաշունչ դրոց , փառաբանելով զհայր և զորդի , և զսբ հոգի , ասէ , և բղխողն ի նոցունց էուԹէ .

Օայլս Թողում , զի այսքան խոկ է բաւական առ ի ցուցանել Թէ այս եղև միշտ դաւանուԹիւն հայոց եկեղեցւոյն , և սբ հայրապետաց նը , Թէ հոգի սբ ի հօրէ , և յորդւոյ ելանէ .

ԳԼՈՒԽ. ԽՕ.

ՀԱՄԱՐ. Ը.

Եւ նա եկեալ յանդիմանեցէ զաշխարհս վն մեղաց. Եւ այլ.

ԱՅՍՊԵՍ ասացն Թէ հրեից ծանրագոյն մեղքն այս էր, զի ոչ հաւատային ի Քս, ուստի յանդառնալ եւս կային յայլ ամ մեղս նեղեանց, որոց ոչ կարէին ընդունել զթողութիւն, եթէ ոչ հաւատային ի Տէր Յս. բարւոք ուրեմն հոգի Սբ նախ յանդիմանեցէ զնս վն անհաւատութեանն.

Տաւելու Քս, և ասէ, Թէ հոգի Սբ յանդիմանեցէ զաշխարհս վն արդարութեանէ, զի ես առ հայր երթամ, և ոչ տեսանէք զիս. ձշխարհ, կամ աշխարհասէր հրեայքն ունէին զՔս նբուն զլոկ ինչ մարդ; և յայլ ինչ ոչ հայելով, բայց յայն միայն որ արտաքս երեւէր, համարէին զնա մեղաւոր, ոյր են այլք ամ ձդեալ որդիքն: բայց յորժամ վերացցի Քս մարմնոյ յաչաց նց յերկինս, և այլ եւս ոչ տեսցին զնա զգեցեալ զայս տկար բնութիւն մեր; յայնժամ ուսեալք և հոգւոյն Սբոյ, խոստովանեսցին Թէ Քս արդար է, ոչ մեղաւոր, այլ փրկիչ մեղաւորաց; այն է յանդիմանել զաշխարհս վն արդարութեանէ.

ՂՂԼ. Հոգի յանդիմանեցէ զաշխարհս վն դատաստանի, զի իշխան աշխարհիս այսորիկ արդէն եղեւ

դա-

դատապարտեալ է. ահա ինքն, յորժամ եկեսցէ հոգին սբ, և աշխարհ տեսանիցէ զնշանս, և զքանչելիս զորս արասցին հաւատացեալքն յանուն Յն, յայնժամ բացցի զաչս նոր, և տեսանիցէ զնշխանն նոր լսատանայ զի յաղթահարեցաւ ի քէ, և ծանիցէ Թէ ինքնին ևս դատապարտեալ է ընդ նմին նորուստ; և այն է յանդիմանել զաշխարհ վն դատաստանին.

ՀԱՄԱՐ. Ի Գ.

ՈՉ ԵՔԷ յանձնէ ինչ խօսիցի, այլ զոր լսիցէ, խօսիցի.

Հոգին սբ հոգին է ճշմարտութէ, և որ ինչ յանձնէ նորա խօսի, ճշմարիտ է. ՈՒրեմն յորժամ ասէ քս Թէ հոգին ոչ խօսիցի յանձնէ նորա, կամի ասել Թէ զնոյն նոքա խօսիցին, զոր առաքեալքն ուսոյց Յն քս: Թէ ոչ խօսիցին ինչ քէ վարդապետութէ հակառակ: Թէ զայն խօսիցին, զոր լսիցէ, և առնուցու ի քէ. Նոյնպէս մեկնեսցես զբանս քէ զոր ասէ, ոչ կարեմ ես յանձնէ առնել զոչ ինչ, այլ միայն լսեմ, դառնեմ. Եւ դնէլ. ՈՐ առաքեաց զիս ճշմարիտ է, և ես զոր լուայ ի նմանէ, զայն խօսիմ. Յօհան. ը. ի՛զ.

Յօհան. Ե. Լ.

ՀԱՄԱՌ. Ի.Գ.

Նա գնաց փառաւորեսցէ , զի յիմմէ առնու՝ առնուցու , և պատմեսցէ ձեզ .

Երկայնութիւն երեսուն և երից ամաց զոյս արար Տէր Յս ի մէջ հրէից , քարոզելով , նշանս գործելով , զանձն դնելով ի վէր մեղաւորաց , զայն խոստովելն , զի հաւանեցուցանիցէ զնա Թէ ինքնին էր Մեսիայ , որդի Աւր , եկեալ յաշխարհ վասն փրկութեան այսոցիկ որք հաւատասցեն ի նա . մահկանացու ոչ էհաս Տէր Յս խնդրոյն նորում ; և ի հրէից անտի սակաւք յոյժ հաւատացին ի նա . բայց փոքր մուս էս , ասէ , և եկեսցէ հոգի նոր ; վկայեսցէ վասն էնձութեան իմոյ ; և զօրութիւն սքանչելեաց զոյս արասցէ ի ձեռն աշակերտից իմոց , և նորահաւատ քրիստոնէից , հաւանեցուսցէ , ոչ միայն հրէայս միայն , այլ և հեթանոսս , խոստովանիլ Թէ ես եմ Քրիստոս Էնձ ; և այնու ևս հոգի նոր փառաւորեսցէ ; քանզի փառք իմ է փրկութեան մարդկան . Տաւելու քո և ասէ , յիմմէ առնու առնուցու : այսինքն , եկեսցէ նոր հոգի յանուն իմ ; և նորին հրեշտակ իմ յինէն առաքեալ զայլ ինչ ոչ ուսուցանիցէ , բայց զայն միայն զոր ես ուսուցանեմ , և զիշխանս զոր առնեմ ես , և նա արասցէ , և այնպէս վկայեսցէ վասն էնձութեան իմոյ . ի բանից քոց յայտնեան ցուցանեն էս Թէ հոգի նոր եկեսցէ յետդարձ : քանզի յոյժ սուղ ասն է նոր գերսն Թէ մի անձն առաքէն , կամ առնու ինչ յայլմէ , ասելն է Թէ եկեսցէ , կամ բղխէ ի նմանէ .

փոքր մի, և ոչ ևս տեսանէք զիս: և ապա սակաւիկ մի, և տեսանիցէք զիս, զի ես երթամ առ հայր.

Բանից սոցին այնոցիկ երկու մեկնութիւնք են. ԱՂՈՒԱՔԵԼԸՆ է ոսկէբերանն որ ասէ; փոքր մի, այսինքն, անցցէ փոքր մի ժամանակ, յաւադ հինգ շաբթէ, յորժամ զայս խօսէր Տէր, մինչև ցերեկոյ աւադ ուրբաթու յորժամ մեռաւ, և աւաքեալքն զնա ևս ոչ տեսանիցեն. Եւ ապա սակաւիկ մի, այսինքն, անցցէ երրօրեայ ժամանակ, ի մահուանէ անտի քէի, մինչև յօրն յարուցելոյ նը, և ապա աւաքեալքն տեսանիցեն զնա զաւուրս ե. մինչև յօր հարբառնալոյ նը յերկինս.

Երկրդ մեկնութիւն է Օգոստինոսի որ ասէ; փոքր մի, այսինքն, անցցեմ աւուրք խդ. յաւադ հինգ շաբթէ, մինչև ցհարբառնումն, և ապա աշակերտքն ոչ տեսանիցեն զքիս, զի առ հայր երթիցէ. դՀել սակաւիկ մի, այսինքն անցցէ ժամանակ ի հարբառնմանէն անտի քէի, մինչև ցիւսանդամ գալուստն նը, և ապա աշակերտքն տեսանիցեն զքիս ի յարութեան, և զուրախութիւն նց ոչ ոք հանիցէ ի նցէ. Այս եւս է բուն և ճշմարիտ մեկնութիւն. Եւ մի ասեր թէ ժամանակն այն ի հարբառնմանէ Տէն, մինչև ի կատարած, ոչ է սակաւիկ մի ժամանակ, բայց ժամանակ երկար յոյժ, և ամացն հազարաց բազմաց; ի վերոյ ասացն ըստ աշակերտքն Պետրոսի, թէ մի օր Տէն իբրև հազար ամ է, և հազար ամք, իբրև մի օր առաջի աչ.

Օգոստ

Օդոյշ լեր ուրեմն թէ հաճարոյս ի քեզ. քանզ այսոքիկ (զի ես երթամ առ հայր) շարժեալք են ի բուն տեղւոջէն եւրեանց; ուստի զհամարն այսպէս ունիմ ընծեռնուցուս; փոքր մի, եւ ոչ ևս տեսանիք զիս, զի ես երթամ առ հայր. Եւ այլ.

ԳԼՈՒԽ ԻԱ. Ի.

ՀԱՃՄԱՆՔ. Թ.

Ոչ վն աշխարհն աղաչեմ, այլ վն նց զոսա որ եառուր ինձ.

ԻՍՏ են քանք այսոքիկ; քանզի եթէ վն աշխարհն, այսինքն, վն աշխարհա՛ սիրաց, վն ամբարշտաց ոչ աղաչեաց Տն, ուրեմն վն նց ոչ մեռաւ. քանզի եթէ վն աշխարհն ոչ արար փոքրն, ոչ է աղաչել; զառաւելն, ոչ է մեռանել զի արդ առ՛ աւ? Ընդէ՞ր ոչ եթէ մեռաւ զոր աւեն այսօրեայ հերձուած օդոյ, թէ քն վն ընտրելոց և եթէ մեռաւ, և ոչ վն աւետեցուն առ հաւատացեալ?

Պատասխան. Թէ քն աշխարհն փրկիչ է, և ոչ փրկեցելոց միայն. Թէ մեռաւ ոչ միայն վն ընտրե՛ լոց, բայց վն աւետեցուն առ հաւատացեալ. Եթէ մին վն աւետեցուն մեռաւ, ասէ Պօղոս, ապա ուրեմն աւետչեան մեռեալ էին, և ի վն աւետեցուն մե՛ ռաւ քն. Եւ դնդ. Տն քն ոչ եղ զանձն ետուր փո՛ խանօթ. ա. գլ. Ե.

կանս ընդ ամենեցուն. Եւ դէմ դայր մարդիկ կամի զի կեցցեն: նակ եթէ ի՞ւ ամենեցուն քո՞ւ մեռաւ, որչափ եւս առաւել ի՞ւ ամենեցուն աղաչեաց?

Ուրեմն երկու հնարիս պարտ ի նմանալ քո՞ւ աղօթքն, և մահ: կամ ըստ որում բաւականք են ի՞ւ փրկուԹե՛ ամենեցուն; կամ ըստ որում դործոնական են, և ամենեքեան փրկին նակ նոքօք. Ըստ որում բաւականք են, քո՞ւ ի՞ւ ամենեցուն աղօԹեաց, և մեռաւ, և ամենեքեան ի ձեռն աղօԹից, և մահուն քո՞ւ ուրեմն դշնորհս բաւականս և դկարողուԹի՛ դառնալոյ ի մեղաց, և փրկելոյ զանձինս հեղեանց. Բայց ըստ որում քո՞ւ աղօԹք և մահ դործոնական են, կարեմք ասել Թէ քո՞ւ ի՞ւ ամենեցուն ոչ աղօԹեաց, և ոչ մեռաւ, քանզի բաղումք վաստատուԹե՛ հերհանց վրնպեցուցանեն զաղօԹս և զմահ ԱՏՆ ի պատոյ նո՛ց, որ և հոդւոց փրկուԹե՛, և նոքօք ոչ փրկին, զի ոչ կամին; և է կորուստ նո՛ց ի վաստատուԹե՛ նո՛ց, և ոչ ի պակասուԹե՛ աղօԹից կամ մահուն ԱՏՆ. Օր օրինակ; դիցուք Թէ ի միում տանն անկեալ դնին հիւանդք երկու; մինն պետրոս անուն, պօղոս միւսն. Ե՞կ բժիշկ, և ի՞ւ երկոսունց բերէ զողջարար դեղն, զոր եթէ ըմպիցեն նո՛ք, երկոքեան առողջեսցին. Ո՞վ դիցուք Թէ գիտէ բժիշկն զի պետրոս զդեղն ըմպեսցէ, և ապա կեցցէ; նակ պօղոս ոչ կամիցի ըմպել, ուստի՛ և մեռանիցի: Թէպէտ ի՞ւ երկոսունց ներեալ է բժիշկն, և ի՞ւ երկոսունց պատրաստեաց զդեղն, սակայն կարէ ասել, եա՛ ի՞ւ բժշկուԹե՛ պօղոսի ոչ եկն, այս ինքն, եկն արդեօք, բայց այսպի՛ եկն, երբ Թէ չէին եկեալ, քանզի ոչ կամիցի նա ըմպել զպատրաստեալ դեղն, ուստի և կորնչիցի.

Գ-Լ

ԴԼՈՒԽ. Ա. Ը.

ՀԱՄԱՐ. Ջ.

Իբրև ասաց Թէ ես եմ, յետս յետս չորան, և զարկան զգետնի.

ԻՆ ՉԴԵՐՈՒ Թշնամիք քի հոսել ալ կայնի ի գետնին, և ոչ կարէին յոտս կալ առանց հրամանին ՏՐՆ; դիւքին ինչ էր նմա խոյս տալ, և ի մահուընէ զանն ինքն ապրեցուցանել: բայց ոչ կամեցաւ; զի յայտնի լինիցի, Թէ ըմբռնել նը, և մեռանիմ; ոչ էր յանձնառութէ նորա, և ոչ ի բռնութէ ամբոխին, բայց ի կամաց նորոց, և ի յօժարութէ սրտի, ոյր ասէ Եսայի, մատուցաւ և պատուիրատ, զի ինքնին կամեցաւ. Եւ զդիշէր լեր Թէ Թշնամիք քի անկան յետս յետս; քանզի անկանիլ յերեսս, արդարոցն է; իսկ յետս անկանիլ, անիծելոց. ՂԼ ԺԳ. Է.

ՀԱՄԱՐ. Ի Բ.

Ձնծին զինա նախ առ Աննայ ....

Լուծանելիք են ասա դժուարութիք երկու: Ա. Ղուկիոն, մի Թէ ածաւ քը նախ առ Աննայ, կամ Թէ նախ առ հայրապետ? Երկի, որպէսզի անցեալ ան-

անցին ընդ Յե՛ն ի տանն աղնայն, և ի տանն կայ-
ափայի՞ : Եւ մանաւանդ յոյր տանն հատուսնեցաւ
ուրացուածն Պետրոսի, և ապաւաքարուե՛ն ?

Աղ. առաջին, պարտ է ասել Թէ ածին զՔ՚ նախ
առ աղնա՛, ոչ պարզ վկայէ Յօհաննէս.

Աղուարկես. Մատթէոս գլ. ին. հատ. ծէ. ասէ
Թէ կալան զՅ՚, Եւ ածին առ կայափայ քահանա-
յապետն : Նոյնպէ՛ս և Մարկոս, գլ. ժդ. հատ. ծդ.
ապա ոչ ածին զնա նախ առ աղնա՛.

Պատասխ. Մատթէոս, և Մարկոս ոչ ասեն Թէ
ածին զՅ՚ նախ առ կայափայ ; բայց ասեն միայն
Թէ ածին զնա աղ. կայափայ, այսինքն յետ ածե-
լոյ զնա նախ առ աղնա՛.

Աղուարկես. Ղուկաս, գլ. իբ. հատ. ծդ. ասէ Թէ,
Կալեալ նո՛ զՅ՚, ածին զնա ի տունն քահանա-
յապետին ; իսկ տարբերն այնորիկ քահանայապետ էր
կայափայ, և ոչ աղնա՛. Ուրեմն ածին զՅ՚ նախ
առ կայափայ.

Պատասխ. Ոչ առաջ. Դիտել Թէպէտ աղնա՛
քահանայապետ չէր տարբերն այնորիկ, սակայն կո-
չէր քահանայապետ, քանզի եղեալ էր քահանայա-
պետ անցեալ տարբերն : ուստի Ղուկաս, գլ. պ.
հատ. բ. ասէ Թէ ի քահանայապետութե՛ն աղնայի,
և կայափայ սկսաւ Յօհաննէս քարոզել : ոչ Թէ ի
միւմ ժամանակի քահանայապետք էին երկու ի միա-
նո՛ն ; բայց զի անցեալ տարբերն քահանայապետն էր
աննա՛, և զկնի աղնայի յաջորդեալ էր կայափայ
զքահանայապետութե՛ն. աղաւել աղնա՛ աներ էր
կայափայի, և ի բարձրմա գլխորհուրդ խնդրեր կա-
յափայ յաղնայէ, և անտայր խրատուց նո՛. Նաև ոմ-
անք ասեն Թէ աղնա՛, և կայափայ յաջորդաբար

վա-

ՙքարեին զքահանայապետութեն, մի զինք մեսայն ; ուստի և քահանայապետել սիոյն, քահանայապետ կոչիւը և մեսայ. ղՀել աննայի տուեն Թերևս էր առ ճանապարհաւ ընդ որ տանէին զՔՙ և տուեն կայափայ ; ուստի՝ եբր Թէ անցանելով, այծեն գնաց նախ առ աննայ ; և յետ դոյզ ինչ ժամանակի անդրէն տարան գնաց առ տուեն կայափայ ; ոՙր ասէ Յօհաննէս, Թէ առաքեաց գնաց աննայ կապեալ առ կայափայ քահանայապետն.

աղտ ԵՐԿՐՈՐԴ. Պարտ է ասել, Թէ ուրացուեաց Պետրոսն, և այծել սպասաւորքն ապտակ տին, եղև, ոչ ի տանն աննայի, բայց ի տանն կայափայի ոՙր գկայեն էաոԹ. գլ. ՀՀ. Մարկոս գլ. ԺՔ. և Ղուկաս. գլ. ՀՔ.

աղաբրկեն. Յօհաննէս յետ ասելոյ Թէ այծեն գՅՀ նախ առ աննայ, կարգէ զպատմուԹիւն անցից որք անցին ընդ Յի : դն արդ եմուտ Պետրոս և դաւԹ քահանայապետին, և հարցափորձեալ ուրացաւ զԱՏՐ նբ. դն արդ քահանայապետն էհատց գՅՀ, և ոՙմն ի սպասաւորաց էած նմա ապտակ. Եւ յետ այնորիկ յաւելու Յօհաննէս, և ասէ, Թէ առաքեաց գնաց աննայ առ կայափայ. ՊեՀրեմն ուրացուեաց Պետրոսն, և ապտակահարուԹիւն եղեն ոչ ի տանն կայափայի, այլ ի տանն աննայի.

Պատասխ. Բանք այնոքիկ Յօհաննու հատ. նՀ. (աղաքեաց գնաց աննայ առ կայափայ) խախտեալք են ի բուն տեղւոջէն եբրեանց ; քանզի պարտ էր շարել գնՀ անմիջապՀ զինք բանից հատարտոյն ԺՔ. և ընԹեռնուլ այսպՀ, (աղծեն գնաց նախ առ աննայ ..... Եւ առաքեաց գնաց աննայ առ կայափայ)

յետոյ

յետոյ անմիջապէս հետեւեցին հաւատք ԺԵ. (և երեսայ-
կն զհետ նը ..... և այլ.

ՀԱՄԱՌ. Լ.Օ.

Իմ արքայութիւն չէ յայսմ աշխարհէ.

Տէր մեր Յս քս, ըստ որում ՀՁԾ է, Թագա-
ւոր է, և ընդարձակ Տէրն երկնից, և երկրի; ոչ
յաիշխանակութիւէ, ոչ ընտրութիւէ, այլ բնութիւէ, և յան-
փիղիպ. Ն. Ե. ՚ն է իւրմէ: ուստի ասէ Պօղոս Թէ ոչ ինչ յաիշխա-
կութիւն հաւասարեցաւ զլինելն հաւասար ՀՁ.

Դ՚Ն. Քս ըստ որում մարդ է, Թագաւոր է, և
Տէր ընդհանուր եկեղեցւոյն, զոր Թագաւորութիւն
ստացաւ արեամբն իւրով. Յաղագս հոգևոր Թա-
գաւորութեան այնորիկ ասէ Դ՚աւիթ ի դէմս քրի, ես
Սաղմ. կացի Թագաւոր ի նմանէ ի վր Սիօնի լերինն սբոյն,
Ե. Ղ. ի պատմել զհրամանն նը, որ է յաստուած ինչ պաշտօնի
հոգևոր Թագաւորին. Յաւելու դիմն, և ասէ, Տուայ
քեզ զհեթանոսս ի ժառանգութիւն, և իշխանութիւն քեզ
զամ ծագս երկրի; քանզի եկեղեցւոյն քրի պարտ էր
սիոնի այսու հետեւ ընդ ամ տիեզերս, և տարածիլ ի
ծովէն, ի ծով. Վ՚ս նոյն Թագաւորութեան ասէ Տս
ինքնին, Տուր՚ա ինձ ամ իշխանութիւն յերկինս, և
յերկրի: և զի յայտնի լինի Թէ հոգևոր է այն իշ-
խանութիւն, յաւելու և ասէ, գնացէք ուրեմն այս-
ու հետեւ; աշակերտեցէք զամ հեթանոսս; և մկր-
տեցէք զնս, յանուն հր, և որդւոյ, և հոգւոյն
սբոյ: ևս քարոզել, աշակերտել, մկրտել գործ է ևս
հոգևոր իշխանութեան, և զինուք այնոքիւք աշակեր-
տէն քրի զամ աշխարհս նուաճեցին ընդ լծով նը.

ՌԸ

ՈՒրեմն պարտ է ասել ընդ Օգոստինոսի, Թէ քո, զամ որում էր մարդ ոչ էր Թագաւոր աշխարհի: քանզի եթէ էր քո մարմնաւոր Տէր աշխարհի, կամ էնուԹէ իւրով ունէր զայն ԹագաւորուԹի; կամ ունէր ինա ընտրուԹէ: ոչ ունէր ինա էնուԹէ իւրով; քանզի Թէպէտ ծնեալ էր յարգել ԹաւԹի, ևս այնորիկ ոչ էր աշխարհին Թագաւոր; նա և ոչ Թագաւոր հրէից; քանզի էր Թէրեա ի մէջ նոցա այլ ոչ մերձաւորագոյն յայլոցդն ԹագաւորուԹէ ԹաւԹի, քան զքո. ՈՀԼ. Օայն ԹագաւորուԹի ոչ ունէր ընտրուԹէ. քանզի քո ոչ կացուցաւ յաՀ երկրաւոր Թագաւոր աշխարհիս; և ամ վկայուԹէ ՀՁճշմունչ գրոց ևս ԹագաւորուԹէ քո, վերագոՀ տուն, և հայեաց ի հոգևոր ԹագաւորուԹի նր, ոյզ ասէ սբն Օգոստինոս, և ցուցի ի վերոյ. ՈՀԼ. ոչ ընտրեցաւ քո ի մարդկանէ լինել աշխարհիս Թագաւոր: նա և յորժամ եկիցն հրէայք յափշտակել զինա, զի արասցեն զինա Թագաւոր, փախեաւ, և գնաց ի նոյն.

ԳԼՈՒԽ ԺԹ.

ՀԱՄԱՌ. ԽՕ.

Կին դու, ահա որդի քո.

ՔԻՍՏՈՍ կախեալ ի խաչափայտէ, և զժամանակ ինչ լռիկ կացեալ, մերձ ի մեռանիլ բանայ զբերան նը: Լուա՜ րուք երկինք, և ունկն դիցէ երկիր, լսել յեառնն բանսն հոգեվարին աշ.

Քի՛ն ի խաչ հանելոյ խօսք է.
խօսք աշուաղին.

Չայր Թող դոցա, զի ոչ գիտեն զինչ գործեն. աշհա վարդապետ բարւոյն, օրինակաւ նըւրով հաստատուն զվարդապետութի՛ն դոր առաջադոյն ուսուցանէր բերանով; ասէ ցհրեայք զՔրիստոս ձեր; բարւո արարէք առ ձեզոց; և աղօթս արարէք վա՛ւ այնոցիկ որք կկան զձեզ; և հալածեն. լուա՛ք զայն վրէժխնդիրք, և որք խնդրեն զչար հատուցանել. իւ բերանոյ իւրեանց դատեն զինքեանս, յորժամ ի հանապազորդ աղօթս աղաղակեն առ աշ; Թող մեզ զպարտիս մեր, ոյ՛ և մեք Թողումք պարտապանաց մերոց. զղջմունի՛ն քո առ եղբայր քո, չափն է ողորմութե՛ն աշ առ քեզ.

ղուկ ի՛. լ՚.

ՀՅՍՈՍ ԵՐԿՐԴ.
ԱՀԱՅՍՕՐ ՆՅՆԱՍ ԸՆԴ ՆԱ Ի ԴՐԱԽՏԻՆ.

Ղուկ. ԺԳ. ԽԴ. Չկրնայի այդ քաղցր քո խօսք, Տէր Յիսուս, յա՛ղագս կանգնա՛ս եմ ի ժամու մահուա՛ն նոյն ? Դ՚րախտն ա՛յն ի՛մ նմանապէս զարքայութենէն երկնից, ուր քո՛ց ոչ ել մարդ ճաշով, և աւազանն ընդ նմա, բայց միայն ի հաստարձրանան աւուրն : բայց դրախտն ասի Դ՚ոգի աշխարհահաւատ, ուր հանդուցեալ կային հոգիքն արդարոց, մինչև քո՛ց, որ անդ-րանիկ ի մեռելոց առաջադոյն մտանիցէ ի փառս արքայութե՛ն, և կրտսեր եղբարց իւրոց բացցէ դրունս երկնից.

ՅՕՀԱՆ. ԺԲ. ԽԶ. ՀՅՍՈՍ ԵՐՐՈՐԴ.
ԿԱՅՆ ԴՈՒ ; ԱՀԱ ՈՐԴԻՆ ՔՈ .

Երանի քեզ, եթէ տղոցեան անբոլ վարեսցին անբոտ քո, առ Մարիամ կոյս ; հատուցանիցէ նա քեզ, մանաւանդ ի ժամու մահու, զմայրական դուռն.

ՅՕՀԱՆ. ԺԳ. ԽԳ. ՅՍՈՍ ՀՈՐՐՈՐԴ.
ԵՂՆ ԵՂՆ ՂԱՒԱՍԱԲԱՔԹԱՆԻ .

Որ կայր առել աշ՚ճ իմ, աշ՚ճ իմ ընդէր Թողեր Մաղդաղինս ? Օբանոս գայսոսիկ ասէ՝ քո՛ւ ի տաղտուկ նա՛. ԵԷ. խգ. յորում Դ՚աւետ մարգարէական հոգւո՛վ կարդէ զպատմութի՛ն չարչարանացն Տեառն ի խաչ հանելոյ. Դ՚ոչ տրտնջէ Յի՛ս ; ոչ դժգոհայ ; ոչ յուսահատի : բայց մատնեալ միւսանգամ զհոգին իւր յանմխիթար տառապութի՛ն, մարդկօրէն աւաղ ասէ տառապեալ, և եղկելի անձին իւրում. Տէ՛ս Մաղդ. գլ. ի՛ն. համ.լը.

Խօսք հինգերդ.
Ծարաւն եմ.

Յօհան. ԺԹ. ԽԵ. Ծարաւն էր Քրիստոս, ոչ ըմպելի, կամ այլ ինչ ըմպելիք եաց : բայց ծարաւն էր փրկութեան մարդկան ; և կամեր առնուլ զբանն որ ասացաւ ի Հեռն ողբալեի, Թէ և ծարաւ եմ արբուցին ինձ քացախ. ողջ կամեր զի ճաշակեսցէ զմրսեալ, և լեզուակառն դինուցին կրեսցեն լեզու նորա, և ճաշակ զտանջանս նուաստացոյց, զի և մարմնեղ նորում մի լինի զդայարանս ինչ, կամ անդամս անցաւ, և անչարչար.

Խօսք վեցերդ.
Ալիմ ինչ կատարեալ է.

Յօհան. ԺԹ. Լ. Իսկ և հառ Տէր զդառնահամ ըմպելին քացախն, և լեզուակառն դինուցին, դիտեալ զի այլ ևս ոչ գոյ բան մարգարէից զոր պարտ եցէ նմա կատարել, ասէ, ամէն ինչ կատարեալ է ; և այլ ինչ ոչ մնայ ինձ առնել, բայց միայն առանդել զհոգի.

Խօսք եօթներդ.
Հայր իմ ի ձեռս քո առանդեմ զհոգի իմ.

Յայն մեկնեցի, ղուկ. ԻԳ. ԺԶ.

Մի ոճն է պինտիոսացն տեգաւ խոցեալ զկողն նր ; և վաղվաղակի՛ եել արիւն , և ջուր .

Որով հետև գիտէին պինտիոսքն զի քր էր մեռեալ ; ընդ էր մի ի նոցէ տեգաւ խոցեալ զկողն մեռելոյն ?

Պատասխ . Օն լցցն բանն որ ասացաւ ի Հեռն Օաքարիայ մարգարէի , որ ասէ Հայեսցին յինս զոր խոցեցին . Օոր ծուռ յոյժ թարգմանեցին հայք , ասելով Հայեսցին առ ինս փոխանակ կաքաւելոյն ; զինչ ունին հասարակ կաքաւել , և տեգաւ խոցել ? Եւ տեգահարութիւն զի արդ լցաւ կաքաւելն մարգարէին ? ԼԴ.Յ.

Հարցանես . Օինչ նշանակեն արիւն և ջուր որք ելին ի կողէն Յի .

Պատասխ . Նշանակեն զմեծամեծս երկու խորհուրդս հաւատոյ մերոյ , այսինքն հաղորդութիւն , և մկրտութիւն : արեամբն նշանակի խորհուրդ հաղորդութեան յորում տայ մեզ քր զարիւն նր ի ներքոյ տեսակաց ջրախառն գինւոյն : նակ ջրով նշանակի մկրտութիւն խորհուրդն . ՈՂՋ արիւն և ջուր նշանակեն զերկու բնութիս քն : արիւն նշանակէ զաստուածային բնութիւն ; և ջուրն , զմարդկայինն .

ԳԼՈՒԽ Ի.

ՀԱՄԱՌՕՏ. ԺԵ.

Ամի մերձենալ չեմ, զի չէ ևս եղեալ եմ առ հայր իմ.

Եկեալ միւս անգամ ամբիծամու ամադաղենացւոյ ի դերեզման Յի, զոյգ ընդ Պետրոսի, և Յոհաննու, եբրև չոգան նք առ միմեանս, նկաց ամբիծամ արտասրոյ դերեզմանին լալով դառնապէս: և դարձեալ ի Թիկունս կոյս եառս զՅս ի կերպարանս պարտիզպանին: և եբրև գետաց զի Տե է, անկեալ առ ժամայն առաջի նր, կամէր համբուրել զոտս նր, և արդել զնա Տե ասելով, ամ մերձենալ չեմ, զի չէ ևս եղեալ եմ առ հայր իմ.

Հարցանես. Ընդ է Թոյլ ոչ տայ քս ամբիծամ ու համբուրել զոտս եբ? Եթ զինչ է այն որ առէ, զի չէ ևս եղեալ եմ առ հայր իմ? Ոչ Թերևս ժամանակ համբուրելոյ զոտս քն, յորժամ ամբիծով եղեալ ոչ յերկինս?

Պատասխանեմ Ոմանք Թէ արդել Տե զհամբիծամ, զի չէր նա արժանի մերձենալոյ առ քս, վ Թերահաւատութէ եբրոյ; զի դեռ ևս տարակոյս էր, ամ Թէ յարեալ ոչ է ի մեռելոց. ՀՀԼՔ ասեն Թէ ամբիծամ նշանակէր զեկեղեցին հեԹանոսաց, որք առ քս ոչ մատեան, և ի նա ոչ հաւատացին, բայց միայն

այն ոչինչ ելանելոյ նը առ հայր յերկինս. ալլը ասեն թէ քո յանդիմանէ զմարթիսմ վս շուտափոյթ ըշտապուիթ նը; եբը թէ ասէը; ընդ էր ըշտապեալ ես համբուրել զոտս իմ? Երկնչիս թերևս թէ դուցէ այժմ նակ ընդ հուսկ ելանիցեմ յերկինս, և լինիցիմ քեզ այսու հետև անշօշափելի և անմատոյց? Բայց մի երկնչիր; ես զայլ ևս բազում աւուրս ընդ ձեզ եմ, երևելի ձեզ, և շօշափելի ի ձէնջ, և զոր ինչ կամիս առնել այժմ, կարօտացես յետոյ զայն առնել բազում անգամ; զի չէ ևս ելեալ եմ առ հայր իմ. իսկ այժմ ոչ է ժամանակ յամելոյ առ ոտս իմ; բայց արի դու, երթ վազվազակի, աղդ արա եղբարց իմոց, զի երթիցեն ի Գալիղեայ, և անդ տեսցեն զիս.

ՀԱՄԱՐ. ԽԲ.

փչեաց ի նս, և ասէ; ընդէր զհոգի սբ: եթէ զուտէք թողուցուք զմեզս, թողեալ լինին նց: և եթէ զուրուք ունիցիք, կապեալ լինին.

Յօհաննու ԺԷ. Ե. ասաց Տ՝ ցաշակերտս իւր, եթէ ես ոչ երթայց, սիսնթարիչն, այսինքն հոգի սբ ոչ եկեսցէ առ ձեզ: ապա մինչ չէս գնացը Տ՝, ի նոյն իսկ յարուցանէ աւուրն զի արդ տայ նց զհոգի?

Պատասխ. Յօհաննու ԺԷ. քս ոչ ասէ, թէ զհոգի սբ ձեզ ոչ տացը, եթէ ոչ երթայց յերկինս; բայց ասէ, եթէ երթամ, առաքեցից զնա առ ձեզ. ալլ է ուրեմն տալ զհոգի, և այլ է առաքել զհոգի: ալառաքն հոգի, յորժամ անձամբ իւրով, և լուսոյ պարգևաց իւրոց զայ երևելի կերպարանաւ,

ոմն լեզուաեսակ էր և վը աշակերտաց յաւուրն հոդեգալստեան. էսկ տալ զհոգի, և չսրհնել մեզ զմի ինչ և պարգեւաց հոգւոյն: ոմն ևսկ տուաւ աղաչելոց և նոյն աւուրն յարութեանն ասէ.

Աղաւրկես. Նախ քան զյարութեն ասէն ունէին աղաքեալքն զհոգի, քանզի սիրէին զասէն ևւրեանց; զհետ երթային նմ; և ասէր ցնս Տ, դուք ոբք էք, որ ոչ կարէր լինել, եթե ոչ ունէին զհոգի. ապա զի արդ ասես թէ տուաւ նց հոգի յաւուրն յարութեանն ասէն?

Պատասխ. Աղաչք քան զյարութեն ասէն ունէին արդեօք աղաքեալքն զհոգի, ոմն ունէն և ևս գնա առ արդարքն; բայց յաւուրն յարութեանն քո, տուաւ նց հոգի յատուկ ինչ կերպիւ; քանզի տուաւ նց պարգեւ մի հոգւոյն զոր առաքեցոն ոչ ունէին, այսինքն իշխանութեն կապելոյ, և արձակելոյ և մեղաց.

Հարցանես. Ընդ էր փչելով ետ Տ զհոգի?

Պատասխ. Աղ և ցուցանել թէ, զոր օրինակ շունչն և ներքուստ ձգի; նոյնպէս բղխեալ ելանէ հոգի ոբ ներքուստ յէութենէ որդւոյն. դ-ձի, փչելով ետ Տ զհոգի, աս և նշանակել թէ ինքնին ևսկ էր, որ և սկզբանէ արարածոց փչեալ էր զշունչ կենդանի յերեսս աղտամայ; և դարձեալ կենդանի առնէ զմեռեալսն և ձեռն հոգւոյն ոբոյ.

Հարցանես. Մի թէ փչելով յաղաքեալսն, ետ նց Տ զկարգն քահանայութե?

Պատասխ. Կարգն քահանայութե առ մեզ կրկին իշխանութի. մինն է իշխանութի և մարմին քո բնական: միւսն է իշխանութի և մարմին քո վարդապետական, որ է բովանդակութի հաւատոցելոյ. իշխա-

նա-

խանուԹի և մարմին բնական քի տայ քահանային զկարողուԹի փոխարկելոյ զհացն և զգինի և մարմին և յարիւն փրկչին : ԻշխանուԹի և մարմին քի վարքական տայ քահանային զկարողուԹի կապելոյ զմեղս , և արձակելոյ զնա և մեզայ . Սիւմ և ես Պետրոսի , երբև գլխոյն ընտրեալ հօտին , խոստացեալ էր Տ՚ զիշխանուԹի կապելոյ , յորժամ ասաց , Տայց քեզ զիանձն արքայուԹե երկնից ; և զոր մի անգամ կապեսցես յերկրի եղիցի կապեալ յերկինս : և զոր արձակեսցես յերկրի , եղիցի արձակեալ յերկինս . Եւ որպ այլոց առ աշակերտսն խոստացաւ Տ՚ տալ նմ զիշխանուԹի , ասելով ; Ամէն ասեմ ձեզ , զոր կապեցէք յերկրի , եղիցի կապեալ յերկինս : և զոր արձակեցէք յերկրի , եղիցի արձակեալ յերկինս . Եւ որ այնորիկ զերկոտասանսն կարգեաց և քահանայս , տալով նմ զաշակերտն իշխանուԹի կարգին , և զկարողուԹի ՚ր բաշխադրժելոյ զմարմնին նր , յորժամ ասաց , զայս արասջիք առ իմոյ յիշատակի . Եւ ապա ետ նմ զերկիւղ իշխանուԹի կարգին , կամ զիշխանուԹի կապելոյ , և արձակելոյ , ասելով ; Առէք զհոգի ՚ր : ևԹէ ումեք Թողուցուք զմեղս , Թողեալ լինին նմ : և ևԹէ զուրս ունիցիք , կապեալ լինին .

Հարցանես . Որքան են առաքեալք որովք ելանէ ոք ի կարգն քահանայուԹե ?

Պատասխ . Եւն Է. այսոքիկ .

ա. Յովնաթանն .
բ. ԸնԹերցօղն .
գ. Երդմնեցուցիչն .
դ. Ջահընկալն .
ե. Կիսաառաքիւաւորն .

ՀԱՏԹ. Յղ. ՅԺ.

ՀԱՏԹ. ԺԸ. ԺԹ.

ՂՈՒԿ. ԻԲ. ԺԹ.

ՅՕՀԱՆ. Ի. ՆԳ.

Ը. Մարկոսեաքն .

Է. Քահանայ .

Օվերջինս աստիճանս երկուս հաստատեաց Տէր ինքնին : Հինգ առաջինք հաստատեցան ի սբոյ եկեղեցւոյ , յօդնականութենէ սարկաւագաց , և քահանայից .

Եպիսկոպոս դնօ՛ղքեանն կարդէ ի դրոնապանն , տալով նմա զբանալիս եկեղեցւոյն ; քանզի յաւուրս պաշտօն է նր զեկեղեցին բանալ , և փակել : զա նարժանս արգելել ի նմանէ : զանկաւկ ածել : և այլ .

Կարդէ զնա յընթերցող , տալով նմա զգիրքն ընթերցո՛ւածոյ ; զի պաշտօն նր է զոր գնոյն ունել ի պահեստ ; ուսուցանել զբնութեանէական վարդապետութենէն : և այլ .

Կարդէ զնա յերդմնեցուցիչ , տալով նմա զգիրքն երդմնեցմանց ; և յորժամ գայ ոք ի մկրտութենէ , հրաժարեցուցանէ ի Սատանայէ ; պատրաստէ զաղն ; և զայլ ինչ պիտոյ յօրհնութենէ ջրոյն

Կարդէ զնա ի Կաթեղնակալ , տալով նմա զբաժակ կաթանաս դառատրկս , և զմոմակալսն անվառ մոմիս ; զի նր պաշտօնէ է պատրաստել զդինն և զջուր ի մատուցումն սբոյ պատարագին ; զկանթեղս և զպաշտառնակս լուցանել ; ունել զմոմ վառեալ յորժամ մատուցանի պատարագն ; և այլ .

Կարդէ զնա ի Կիսասարկաւագ , տալով նմա զնշխարս դառատրկ ի գինուոյ , և զմաղզմայն առանց նշխարի ; զի նր պաշտօն է զդինն և զհաց պատրաստել ի սբ պատարագ .

Կարդէ զնա ի Սարկաւագ , զձեռն դնելով ի վր նր ; և տալով նմա զգիրքն Աւետարանին : զի նր պաշ-

պաշտուճն է զաշխատարանն ընծեռնուլ ; քաղցել ; մկրտել , և ջամբել զհաղորդութեն .

Կարգէ զնա ի քահանայ , տալով նմա զսկիհն ընդ գինւոյն , և զմաղզմային ընդ նշխարին ; և ապաւաքելով զբանս , որովք տայ նմա զառաջինն իշխանութեն կարգին , որ է պատարագել զմարմնին ՏՐՈՋ . Ետոյ զձեռն դնէ ի վր՝ նր՝ , և ապաւաքեսկ զբանն որովք տայ նմա զերկրդ իշխանութեն կարգին , որ է կապել , և արձակել .

Աշխ կերպիւ և արարողութբ՝ նր՝ եկեղեցի տայ ընծայելոց զկարգն քահանայութբ՝ , զհետ երթալով օրհնականն ՏՐՈՋ Յի՝ , որ աշակերտելոց ետոց ետ նախ իշխանութեն պատարագելոց զմարմնին նր՝ ; և ապա ետ նոյ զիշխանութեն կապելոյ և արձակելոյ . ապա զեթե եպիսկոպոս ձեռնադրելով զոք ի քահանայ , տայցէ նմա նախ իշխանութեն կապելոյ և արձակելոյ ; և յետոյ տայցէ նմա զիշխանութեն նր՝ պատարագելոյ զմարմնին ՏՐՈՋ ; այնպիսի խոհ քակէ և վտռվէ զկարգն եղեալ ի քէ , դնելով զվերջինն առաջին , և զառաջինն վերջին ; և է կարգն զոր պաշտէ , կարգն ապականդ .

ՀԱՐՑ. ԽԹ.

Օի տեսեր զիս , հաւատայեր .

Օինչ են հաւատք , ասէ Պօղոս , եթէ ոչ յանդիմանութեն որոց ոչ երևին ? Եւ նր՝ն Օգոստինոս ասէ , հաւատն է հաւատալ զոր ոչ տեսանես . ապ զեմս զի արդ ասէ քր՝ ցՅի-օսիա , թէ հաւատաց , զի եաես ? Եբրայ. Ժ՝ա. ա՝.

պատասխան. Թ-օմաս զայլ ինչ եառես, և զայլ ինչ հաւատաց: եառեալ զերեսելի, և շշմարիտ մարմին քրիստոսի; և հաւատաց զանեղեւոյթ աշխուժին նր, ուստի առաւ, ետուն իմ, և ագճ իմ.

ԳԼՈՒԽ. ԻԱ.

ՀԱՄԱՌ. Յ-Օ.

Ագռաքեմ զպատճառս իմ: Ագռաքեմ զդիշատակս իմ.

ՆՈՅԵՄԲԵՆ դառանց, նշանակի բովանդակութեան աշխարհակառոյց հաւատոյս ցելոց: Ագռաքեմբն ոչխարաց, նշանակին ինն ագռաքնորդք, և վերակացուք ժողովրդեան; Եպիսկոպոսք, վարդապետք, քահանայք, և սպասաւորք բանին, որք ետուն բանական ոչխարք արածին զԱՐՔՈՒՆԱԿԱՆ հօտն կաթուղիկէ սրբոյ եկեղեցւոյ վարդապետութեանէ. ուր թեմն յորժամ ասէ ՅՈՎՀԱՆՆՈՒ, ոչ զպատճառս ասէր, այլ և զդիշատակս; զայսոսիկ զնա ագռաքնորդսն առաքելոյն վարդապետաց; ագռաքնորդն առաքնորդաց; հովիւ՝ հովիւաց, և ընդհանուր դրախտ աստ քրիստոնէից. Օձայն շշմարտութեան սպասել ի ինչ հաւատալոյ ընդ դէմ հերձուածողաց, որք հակառակ կարով պղտեալ իշխանութեանն Պետրոսի ագռաքելոյն, և յաջորդացն նր, քանիցն, եթէ հաւատ ինչ

ինչ եղեւ, և ի հնոյն առապելէ զքրիստոսասացն չի նուաճեն սբոյ եկեղեցւոյ

Յուզանի գլխաւոր իշխանութիւն պետրոսի աղաչելոյ, և Յաղոթից նր, ի վր ամ քրիստոնէից.

ՈՒ զի կարդաս, պարզ հաստատեցից զայս աչ-խատութիւն, ի մասնաւոն հինգ բաժանեմ զվիճաբա-նութիւնս դայս.

ա. Ամն է եկեղեցի քրիստոսի ի վր երկրի.

բ. Ամոյ և ենք եկեղեցւոյն, զոյ մի և ենք գլուխ.

գ. Պետրոս եդաւ ի քէ գլուխ եկեղեցւոյ.

դ. Պետրոսի յաղոթքն ժառանգին հաստատա-մայն ընդ աթոռոյ նր, զգլխաւոր իշխանու-թիւն նր.

ե. Պետրոսի յաղոթքն են միայն սբազան հայ-րապետք հռոմայ.

Օգտաւետս հինգ գայոսիկ հաստատեմ զմի քան միոջէ.

Առաջին.

Ամն է քրիստոսի ի վր երկրի.

Աշխարհս միշտ, և այն է ևս այժմ դաւանութիւն ամ քրիստոնէից յորմէ ազգէ և եղեն: որք ի հայ-դաւանութենէն իւրեանց աղաղակեն ի մի բերան, հայ-հայտարարեմ զմիութիւնդ, ընդհանուր, և ազգա-քելական եկեղեցի. Եռ. մի առեր թէ բազումք են ազգք քրիստոնէից ի վր երկրի; և թէ ունի նուա-քանչիւր մի մի ազգն գիւր մի մի եկեղեցի: այլ է

եկե-

նկեղեցին Յունաց : և այլ եկեղեցին հայոց : և այլ եկեղեցի գրանկաց ; ոչ է ուրեմն մի և եթ եկեղեցի , այլ եկեղեցիք բազումք . Պատասխանեմ թէ քրիստոնեայք թէպէտ այլ և այլ են ազգաւ , այլ և այլ արարողութեբք , այլ և այլ լեզուաւ ; սակայն օրինօք և հաւատով անզանազան են , և մի . մի է և նոյն Տէր նոյ Յս քս : մի և նոյն մկրտութիւն որով աւանեքեան վերստին ծնանին որդիք աղ : մի և նոյն աղաւթարան վարուց և հաւատոց նոյ կանօն անսղալ : մի և նոյն պատարագ զոր աւանեքեան մատուցանեն աղ . մի և նոյն երկնառաք կերակուր զոր ճաշակեն աւանեքեան , որ է մարմին Տն : մի և նոյն արբայութիւն որում աւանեքեան ակն ունին : մի և նոյն գլուխ , քն միմեանցդ , որում աւանեքեան հնազանդին . ուրեմն , որով հետև եկեղեցիք ոչ բազմանան , և ոչ զանազանին ի միմեանց , ըստ բազմութեբ , և ըստ զանազանութեբ ազգաց և արարողութեց , բայց միայն ըստ զանազանութեբ , և ըստ բազմութեբ օրինացն , և հաւատոց ; հետևի թէ ուր եղեն օրինք մի , և հաւատ մի , անդ և ս եղէ մի եկեղեցի : նակ աւր հաւատացելոց , յորմէ ազգէ և եղեն , է հաւատ մի , և օրինք մի ; ապա աւր հաւատացելոց , յորմէ ազգէ և եղեն , է մի միայն եկեղեցի . մի է ռոմկիանոս ծով մեծ , և անհուն : թէպէտ ըստ այլ և այլ աշխարհաց զոր պատէ , և առոգանէ կոչի երբենն ծով հիւսիսոյ : և երբենն ծով հարաւոյ : և երբենն ծով հնդկաց : և երբենն ծով Պարսկաց : և այլ . աղիսպ խորատէր Պօղոս աղաւաքել զնորահաւատսն կորնթացիսն , առ ի հաստատել ի միջի նց զսէրն , և զմիաբանութեն : ոմն մարմին մի է , ասէ , և զանազան բազումս ունի ; և սակ բազումք

Ա-ռաք. գնաւ. ժբ.

զուսք անդամք ու մարմին են; նոյնպէս և քո: քանզի մով հոգւով մեք ամենեքեան ի մի մարմին միրտեալ եմք, եթէ հրեայք եթէ հեթանոսք; եթէ ծառայք; եթէ ազատք; եթէ հայք, եթէ գրանկք; անդամք բազումք, բայց մի մարմին: ազգք բազումք; այլ մի եկեղեցի.

Երկրորդ.
Մեծ եկեղեցւոյ, է ու միայն դլուխ.

Այս երկր. Ջնարտուքեն յայտնագոյն և Թոչի, քան զառաջինն. Քանզի դոր օրինակ ի հաստատուքեն երկնից, աստեղք են բազումք, այլ մի արեգակն: և ի միւմ տանն ընտանիք բազումք, այլ մի միայն տանուտէր: և ի միւմ Թագաւորուքեն հպատակեալք բազումք, այլ մի Թագաւոր: և ի միւմ հօտն ոչ խառք բազումք, այլ մի հովիւ: և ի միւմ մարմնի անդամք բազումք, այլ մի դլուխ: նոյնպէս մարմնոյն ոչ եկեղեցւոյ անդամք են բազումք, այս ինքն ամ հաւատացեալք; բայց այն մարմնոյն ոչ կարէ լինել դլուխ եթէ ոչ մի.

Աղոտկես. Մի է արդեօք դլուխ մարմնոյն եկեղեցւոյ; բայց այն դլուխ ոչ է այլ ոք բայց քէ, ոպ դլ. ա.ժ.բ. ասէ Պօղոս առ Կողոսացին, սա է դլուխ մարմնոյ եկեղեցւոյ.

Պատասխ. Մարմնոյն, և դլխոյն պատ է հաւասար լինել, և համաչափ միմեանց. Լինի Թէ՞ւս մարմին մարդկան, և դլուխն ոչ անասնական? Այնհնարին նակ է: բայց ոպ մարմին, նոյնպէս դլուխ: մարդկան մարմնոյն, մարդկան դլուխ; և անասնական մարմնոյն դլուխ անասնական. Այ եկեղեցի

մար-

մարմին է ; բայց դի արդ մարմին ? մարմին է երևելի ; մարմին առեսանելի ; դի է ժողովուածն , և բովանդակութիւն ամ հաւատացելոց , որք առեսանելի են աչօք , և շօշափելի ձեռօք : ուրեմն առեսանելի մարմնոյն պատճառ է լինել առեսանելի դլուխ . քր , մարմնոյ եկեղեցւոյ դլուխ է արդեօք ; բայց դլուխն անառեսանելի ; դլուխ աներևոյթ = ուրեմն բայ ի դլխոյնէ անառ քէ , պիտի լինի եկեղեցւոյն այլ մի դլուխ ; դլուխ առեսանելի , դլուխ երևելի ; որ յաներևութէն դլխոյ անառ քէ առեալ նոքա դլխաւոր եշխանութիւն .

Յորժամ ժամանակ չորէր Տ ի վր երկրի , առանելն աչօք , լսելն ականջօք , շօշափելն ձեռօք ; ոչ պիտոյ ինչ էր հաւատացելոց այլ ինչ դլուխ բայ ի նմանէ = բայց յորմէ հետէ փոխեցաւ յաշխարհէ առանձնոյն , և եղև մեզ առառեսանելի և աներևոյթ ; մինչ դի այլ ևս ոչ կարեմք բերան առ բերան խօսիլ ընդ նմա ; պատ էր ասելն , վ կառավարութէ ժողովրդեան նորոյ , դի փոխանակ նոր , կացուցաներ զայլ մի առեսանելի դլուխ , ընդ որում կարեցուիք խօսիլ այսու հետև , և յանմոլար բերանոյ նր առնուլ դնդատս , և դվճռականն լուծուածս դժոխարութեան , և առարկուածութեց որք օր ըստ օրէ հանդիպին ի վր բանիցն հաւատոյ . Օր օրինակ , յայ քայանեսա քաղաքին ոչ դոյ այլ դլուխ բայ ի Թադաւորէ ; դի անդ նստի Թադաւոր ինքնին առաջի հայ և պատրաստ անձամբ եւրոյ : բայց յայլ քաղաքս պատ է առնելն դի փոխանակ Թադաւորին նստցի մի պետ , մի դլուխ , որ ի Թադաւորէ առեալ նոցն դնշխանութիւն .

Երրորդ.
Պետրոս աղաչեալ եդաւ ի քէ գլուխ
նկեղեցւոյ.

աՀյն ձկնորսութէ վկայութի առնեն նբ հարք
ամենեքեան; հաստահաւանութի ամ ազգաց; և կատա-
կարան նոր ի բաղում տեղիս. Բայց ի բաց Թողլով
զդերս Փրանկաց զորս հայք ոչ նմանան, բաւական
լինի մեզ քննել զդերս հայոց, և ի նոցէ ծագել գլու-
խան ի լուսաւորութի կուսացդ.

Յամագիրքն 61. ասէ. Բանին հօր փառաց լու-
սոյ Պետրոս մերձնել յոտս ոչ ներէր ..... Գլխոյն
ընտրեալ հօտին փոքու սասուէր .... աՀա կոչի Պե-
տրոս գլուխ հօտին աղաչելոց.

Շարականոց 101. ասէ. Որ զերազոյն ընտրելոց
առաքելոցն դասուց անուՀանեցեր լինիլ զերանելին
Պետրոս, Գլուխ Սուրբ հաւատոյ, հինմ եկե-
ղեցւոյ.

Ի հնում մաշտոցն. Յորժամ եպիսկոպոսն օր-
հնէ զնբ սեղան, ասէ; ՍՐ ով յանուն գլխաւորին
նբոյ աղաչելոյն զո Պետրոսի նմանապս զվեմ զնբ
եկեղեցին զո անուՀանեցեր.

աՅսմաւուրս. Նաւասարդի Է. գրեալ է Թէ, մինչ
դեռ ժողովեալք էին և միասին նբք աղաչեալքն,
մեծաւ հանդիսիւ մտանելոյ, և խնդոյ կատարել
զկարգն Թաղման աՀճածնին, վեՀեին ընդ միմեանս
Պետրոս, և Յօհաննէս Թէ ո՞ ոք ի նոցէ առեալ
տանիցի զհրաշագործ սպասիկեր Տիրամօրն, և առ-
աջ երթիցէ գլուխ սգոյն? Պետրոս ասէր ցՅօհան-
նէս, դո՞ւ կոյս ես, և ապա քեզ վայելէ ունել
զպատակեցն կուսանն կուսասատց. Քաւ և մի լինի,

ասէր Յօհաննէս ցՊետրոս ; դո՞ւ ես հայր մեր և տեսուչ ; վասն հաւատոյ : դուխ և հնճա եկեղեցւոյ ; երեսփոխան , և յաջորդ քո : դու պարտես երթալ առաջի դադաղաց աշճամօրն , և ունել զպատկեր նորա .

Սահմն ե՛ր. Յորում աւուր հայր կատարեն զծօնն ամ ուրոյ զաշռաքեալն Պետրոս կոչեն աշռաքելապետ , դուխ աշռաքելոց .

Քաղցն ԺԹ. Յորում աւուր հուչակն ծօնն աշռաքելոց Պետրոսի , և Պօղոսի , հայր ասեն զՊետրոսի ; ի քէ երանեցաւ հնճա եկեղեցւոյ ; զփականս արքայութեն աշ՛ ընկալաւ ; դուխ առաքելոց հաստատեցաւ լինել նո՛ հրամանատու ; փոխանակ քէ եդաւ . աշհա հայոց ուր եկեղեցի պարզ խոստովանի զքրիստոս իշխանութեն Պետրոսի , կոչելով զնա աշռաքելապետ , հրամանատու , դերապետ , տեսուչ , հայր , դուխ աշռաքելոց ; եսկ եթէ աշռաքելոց , որչափ և առաւել , հայր , և դուխ ամ քրիստոնէից ?

Աղէտարբ , որով հետև պարտ էր քէ հոգալ եկեղեցւոյն իւրում զմի տեսանելն դուխ , որ փոխանակ իւր կառավարէր զժողովուրդն քրիստոնէից ; հարցանեմ ես , թէ ո՞ր յերկուտասան աշռաքելոց հաստատեցաւ ի տո՛ն դուխ եկեղեցւոյն , եթէ ոչ Պետրոս ? զուսմն յաշռաքելոց ասացին աշ՛ւեստրա նէչքն թէ առաջինն էր , ոյ՛ ասացին զՊետրոսի ? ո՞վ յորժամ պարտ եղև զմի ոմն յաշակերտաց ընդունեառանն կարգել փոխանակ յուդայի մատնչին , ոյ՛ յարեաւ ի մէջ եղբարց յայտնել նո՛ զկամս տո՛ն ; մի թէ ոչ Պետրոս ? Յորժամ ժողովեցան աշռաքեալքն յերուսաղէմ , տեսանել վա՛ բանին այնորիկ , մի թէ պարտ եղէ նորահաւատ քրիստոնէից պահել զօրէնս

մո՛

ամօքեսի ; Օրհն մեծայոյզ քննութե՛ և խնդրոց , ով
եկաց յոտս , և վճռեաց զառաքուսուրե՛ն , ու թէ ոչ
պետրոս ? Յորժամ հարցոյց Յն զաշակերտս իւր ,
թէ զինչ ասեն մարդիկ վ՚ր իմ , թէ ես ո՞ր եմ ?
քէն հարցուածն էր առ երկուասանս առ հասարակ ;
բայց ուրն էր տալ պատասխանն ? ուրն էր սահ-
մանել զայն գլխաւոր ճշմարտութե՛ն քրիստոնէական
հաւատոյն ? Պետրոսն էր . ուրեմն մինչդեռ լռու-
թե՛ կան այլ առաքեալքն , ղեՃաշունչ բերան բա-
նայ Պետրոս , և երբեմն գլուխ առնեցուն ասէ ,
դո՛ւ ես քրիստոս որդի աՃի կենդանւոյ . ուստի
յաղագաքելոց ասաց երբեք Տէր Յն , դո՛ւ ես վէմ ,
և ի վ՚ր այդ վիմի շինեցից զեկեղեցի իմ ? ուստի առ-
այ , դո՛ւ երբեմն դարձեալ հաստատեա՛ զեղբարս
քո ? ուստի ասաց , Տայ քեզ զիւականս արքայութե՛
երկնից ? ուստի ասաց , աղրածեա զդառնիս իմ , ար-
ածեա՛ զոչխարս իմ ? Չաւասառեաւ դնեմք ի զայն
Տէր ոչ ասաց այլուստ ումեք , բայց միայն միւմ և
ևթ պետրոսի , ծանուցանելով մեզ , թէ հաստատե-
ալ էր ինա իսկանորդ իւր , և գլուխ ընդհանուր
եկեղեցւոյն . լո՛ւիցեն որք սիապետութե՛ն պետրոսի
են հակառակք , լո՛ւիցեն , և մի սնդեսցեն այսու
հետև բառնալ ի նմանէ զայն իշխանութե՛ն որով
պսակեցաւ ի Տէ՛ն ; բայց յաւէտ աղաղակեացեն
ամենեքեան ի մի բերան ի փառս պետրոսի ,

ո՛վ նբ պետրոս քեզ երանի
ո՛ր հաստատեցար ի վ՚ր երկրի
երջանիկ ես Տէ՛ն Յի.
դո՛ւ վեհագլուխ աղաքելոց նմբի ,
դո՛ւ հովո՛ւապետ Տէրունական հօտի ,
դո՛ւ մեծ նաւապետ ի ծովու մրրկի .

Դու հինն անխախտ, դու վեմ անշարժելի
Յորոյ վր շինեաց աւր զեկեղեցի.

Չորրորդ.
Պետրոսն յայտորդքն ժառանգեն.
Օրհնաւորս նշխանուն նր.

Որքան մեայ չնսոճածն, այնքան մեայ հինն չէ նոճածոյն: չնսոճածն է եկեղեցի; հինն նր է պետրոս; մեայ այն չնսոճածն մինչև է կատարած: ապա մեայ եւս հինն նր պետրոս. Ոչ մեայ անձամբ նորով; ուրեմն պարտ է առել թէ մեայ անձամբք յաջորդաց նորոց. Ով ոչ գիտեցէք, թէ յամ պետուն թիս, ոյք մարմնաւորս, նոյնպէս և հոգևորս, որ ժառանգեալ եղեն զմի աթոռն, ժառանգեաց եւս և միասին ընդ աթոռոյն զնշխանուն առաքելոյն նստողաց է վր նր? Հայոց այսօրեայ կաթուղիկոս, (որում տայցէ աշխ զերկար կեանս) ուստի առեալ ունի զօրհնաւորս նշխանուն է վր ամ որդւոց Լուսաւորչին? աշխատեսցա ունի, զի նա է արժանաժառանգ աթոռոյն Լուսաւորչին. Ուրեմն ով որ ժառանգ եղե աթոռոյն պետրոսի աշխարհել, ունի նա եւս զօրհնաւորս նշխանուն զոր ունէր պետրոս նախնին է վր ամ քրիստոնէից.

Հինգերորդ.
Պետրոսն յաջորդն է մի և եղ
Հայրապետ Հռոմայ

Օձն խոստովանին ամ աղգաց, և լեզուաց պատմագիրքն, և աշխարհագրքն. Օձն դաւանին հայք

մա-

մանաւանդ, յորժամ ազնիւն. յորում աւուր յիչատակութիւն առնեն նոքա զԳրիգորն մեծն հայրապետն հռոմայ, այսպէս աղաղակեն; ով նոքա զԳրիգոր, կամեցաւ ազգ զի լինիցին հայրապետ հռոմայ յաԹոռն Պետրոսի ազդարարել.

Բայց փոխանակ սմա վկայութեանց լինին բանք ԹղԹոյն ղոր յամն ՏՐՆ 1709. ՏՐՔ ազդերսանդր հայոց կաԹուղիկոս գրեաց և գրանն նոքա Էջմիածնէն, առ նբազան հայր մեր ԳրիԳՈՐ ՄԵՏԱՍԱՆԵՑԻ, ոչ միայն յատուկ անուանմբ նորով; այլ և անուանմբն սմ ժառանդաւորաց նբութիւնէ ուխտի, եպիսկոպոսաց, քահանայից, վարդապետաց, և սմ ԳրիԳորիկոսաց հայոց ենկեղեցւոյն. գրեալ էր նամակին, ԹուՀին հայոց ռ. Ճ. ը. փետրվարի ԻԵ. և էհաս ի հռոմ մինչդեռ անդ էի; և հրամանաւ նբ Յողովոյն Թարգմանեցի զնա, ի հայոց լեզուէ, ի լատին բարբառ. Նամակին վերնագրին էր այսպէս,

Յամանեսցէ քարտեղս ի գահն Հռոմայ; ՈՒր եդեալ կայ վիճս հաւատոյ. ի նբա Օան ձեռն նորին փոխանորդի ՏՐՆ ԳԼԷՄԷՆՏՈՍԻ երից երջանկի; Տիեզերական հայրապետի: որոյ հասու ցանօղն յԱՀ, և ի նմանէ օրհնեսցի.

Ձեռոյ գալով առ մակագիրս նբազան հայրապետին հռոմայ, կոչէ զնա, Տիեզերական հայրապետ: ԳԵրիչխանական մեծուԹի: ԳԵրագոյն նախադահուԹի. Հասարակաց հայրն. Պետական գլուխ. Հայր հասարակաց քրիստոնէից. ԱնչինջանելԻ զահն ԼաԹուղիկէ, և Առաքելական եկեղեցւոյն. Ձեռոյ խնդրէ ՏՐՔ ազդերսանդր ի նմանէ, զի ըստ հայրախնամ գԹոյն արժանի արասցէ առ

Էլմիածնի ոբ աթոռն դրել զգին ինչ պատասխանի ; և մեք , ասէ , զթուղթս քո ընկալցուք եբուն զՀՃատուր պատգամս մօսէսի . Եւ ապա ես զէքսանդրու , եթէ ոչ դրով էր դատանել , նոյնպէս ցուցեալ էր յետոյ զգործս դատանուածն ներում հատմամաս .

Պետրոս աղաչեալ զաթոռն իւր հաստատեալ ի հռոմ յամի ես խդ. և անդ նստաւ զամս ին. զամիսս ը. զաւուրս ը. Պետրոսի գինի ի նոյն աթոռն նստաւ ոբ լինոս : լինոսի գինի , ոբ Կլէտոս , և այլք թուով ե. ես. ոբք ի ոբ Պետրոսէ ի վեր , մինչև ցայսօր , անընդհատ , և անլռելի հետեւուածք ժառանգեցին զաթոռն Պետրոսի , և զգլխաւոր նշանակութեն զոր ունէր Պետրոս ի վր ամ քրիստոսէնց . Օրք նշանակութեն վարէ այսօր հայրապետն խնամակալուածք ; անքուն ակամբն ; անձանձիր հոգաբարձուածք ; անսպառ նմանատուածք ; անդուլ նախանձու ; անվրդով խաղաղուածք ; երկնաւոր յաջողուածք Կրէտմէս մեծասանեցորդ , որում տայցէ աՀՃ զերկար կեանսն ; և օրհնութեն նր ի վր հայոց , և ի վր գրանկաց անսպառ եղիցի . ԱՄԷՆ .

ՎԵՐՋ .

ՀԱՂՕԹՔ

Նախ քան զժամակարգութիւն.

ԵՐԿՅՈՒՂ ՏԻՐԵ զբերան իմ, օրհնել զանուն քո սուրբ: մաքրեա՛ և զսիրտ իմ յամենայն մեղս, ընդունայն, և չար խորհրդոց և զիմաց լուսաւորեա՛; զսիրտս բորբոքեա՛ զկարացից արժանապէս, մտադրաբար; և ընդմեռանդապէս կատարել զժամակարգութիւնս զայս, և արժանի լինիմ լսելի լինել առաջի մեծ վայելչութեանդ. Տէր մերով Յիսուս Քրիստոս. ՀԱՄԵՆ. Տէր իմ Յիսուս Քրիստոս ի միաւորութիւն հաճայնս դնեսաւորութեանդ այսորիկ, որով օրհնեցեր դու զօրհնութիւնս ՀՂՔ ի վերս երկրի, եւս հաստուցանեմ քեզ զժամակարգութիւնս զայս.

ՀԱՂՕԹՔ

Օրինակ ժամակարգութեան.

Ձերաբ և անսոխ երջանկութեան հօր, որդւոյ, և հոգւոյն սրբոյ; Երրորդութեան ի խաչ հանելոյ Տէր մերոյ Յիսուս Քրիստոսի: որդեծնին ողջախոհութեան երանելւոյն, և փառահեղի, և միշտ կուսին Մարիամու; և աստ սրբոց հաստարակութեան եղելոցն միշտ օրհնութեան, պատուոյ, զօրութեան, և փառաց յամ ստեղծուածոց; և մեզ ամ մեղաց Թողութեան ի յաւիտեանս յաւիտենից. ՀԱՄԵՆ. Երանի որովայնին Մարիամու կուսին որ կրեաց զՄրիդին հօր յաւիտենականին: Երանի ստեանցն որք դիեցուցին զՏէր Յիսուս Քրիստոս.

Հայր մեր .... ողջոյնքեզ .....

Իւրաքանչիւրոց որք զկնի ժամակարգութեանս ասէ-ցեն ընծեռանդապէս զաղօթս զայս Հնորհեաց Ղևոն փափն տաւանեցի զնեղողութեն, և զթողութեն ամ անցանաց զոյս մարդկօրէն անցեալ եղե նմ, ի կա-տարել նմ զժամակարգութեն. Օնոյն նեղողութեն Հնորհեաց հայ քահանայից ուղղափառաց Երզնկա փափն ժա. եղե. Յամի ստն 1712. սեպտեմբե-ին ժա.

Гос. Библиотека
ZUUՌ-Арм.СОР

ՕՍՊՀԱԼԱՆԱՍ ՍՏԲԱԳՐԵԱՑ.

Սխալանք.	Էջիս.	Տող.	Սքադրեայ.
Կկեր	14.	15.	Ձեր.
Ճ.	25.		առլուսանցին. Յ.
մարդանեալ	30.	25.	մարդացեալ.
յանպա՛	42.	5.	այնպա՛
ընտ.	57.	24.	ըստ.
մե.	86.	1.	մեծ.
սաթանուն.	96.	20.	վաթանուն.
պայծոս.	96.	20.	պայծնս.
պնանդեծս.	103.	5.	պնանդեծս.
նայնպա՛	109.	22.	նոյնպա՛
աղաաք.	131.	4.	աղաւթք.
հատատուԹե.	132.	12.	հպատատուԹե.
խբեանց.	149.	14.	խուբեանց.
քն.	164.	15.	քո՛.
ազակելով.	168.	10.	աղաղակելով.
ադրարք.	206.	15.	արդարք.
չորեքտասաեքորդ.	235.	2.	չորեքտասանեորդ.
բաբահան.	239.	6.	բաբական.
ծոծուկ.	242.	7.	ծածուկ.
մանքաղ.	312.	11.	մանքաղ.
ս.	327.	22.	ք.
ե.	338.	4.	ի.
հաատանել.	339.	24.	հաստատել.
համբարնալ.	344.	20.	համբառնալ.
տո՛ւեալ.	357.	28.	տո՛ւեալ.
Թլբատել.	359.	25.	Թլփատել.
հարեալ.	362.	1.	հարեալ.

ՕՍՊՂԱԼԱՆԱ ՍՐԲԱԴՐԵԱ.

Սխալանք	Երես	Տող	Սբագբեա՛
եո.	368.	17.	ես.
պոբ.	382.	16.	նոբ.
նոբ.	382.	16.	պոբ.
եվ.	389.	1.	վե.
խննաաս.	398.	25.	խնաաս.
ինկ.	421.	26.	նսկ.
սա.	424.	16.	վա.
նայնպա.	437.	7.	նոյնպա.
պատեղղմունս.	439.	2.	պատեղազմունս.
հրնից.	445.	9.	հրէից.
մուսանդաա.	454.	13.	մուսանդաամ.
ինջասէը.	474.	22.	ինջանէը.
էրկբէն.	493.	28.	էրկրին.
ողալին.	528.	2.	սղալին.
զհաբէլ.	528.	20.	զհաբէլ.

22/VI

25/V 95 r.